

ઉચ્ચતર હિસાબી પદ્ધતિ-૨

એફ. વાચ. બી. કોમ.



સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી
વલ્લભ વિધાનગર

NAAC ACCREDITED GRADE 'A' WITH 3.25 CGPA
(23-01-2017 to 22-01-2022)

First Edition : June 2019

Copies : 1000

Price : Rs 110/-

© **Sardar Patel University**
Vallabh Vidyanagar - 388 120

ISBN : 978-93-81386-75-0

The book is strictly written according to the new syllabus available at the time of printing.

Every possible efforts have been made to avoid errors and omissions in this publication by the authors and the Publisher. In spite of these efforts, some typographical errors might have crept in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice which shall be taken care of in the forthcoming edition. It is hereby notified that neither the Authors nor the Printer or seller will be liable for any damage or loss to anyone, in any manner there from. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications wherever applicable. The text of this publication, or any part thereof, may not be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, storage in an information retrieval system, or reproduced on any disc, tape, perforated media or other information storage device, etc., otherwise, without the prior written permission of the University. No key to this book can be prepared without the prior written permission of the publisher. Any violation will invite prosecution legal action under the Indian Copyright Act.

This book is sold subject to the condition that it shall not be by way of trade or otherwise. However it can be lent, resold, hired out or circulated in the wider interest of student community.

For binding mistakes, misprints or for missing pages, etc., the printer liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

All disputes are subject to jurisdiction of Anand only.

Published by : Registrar, Sardar Patel University,
Vallabh Vidyanagar - 388 120

Available at : Store Section - Room No. 108,
Sardar Patel University, Vallabh Vidyanagar - 388 120

Printed by : University Press, Sardar Patel University,
Vallabh Vidyanagar - 388 120

પ્રસ્તાવના

લેખકોના લાંબા ગાળાના શૈક્ષણિક અનુભવને આધારે આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. હિસાબી પદ્ધતિનો વિસ્તાર અને વિકાસને ધંધાના સતત વિકાસ સાથે સંકળાયેલ છે. આ પુસ્તક તૈયાર કરવા પાછળનો ઉદ્દેશ તેના ઉપયોગકર્તા-ખાસ કરીને વિદ્યાર્થીઓ માતૃભાષામાં વિષયને સાદી અને સરળ ભાષામાં સમજી શકે અને તૈયાર થાય તે રહેલો છે.

હિસાબી પદ્ધતિને ધંધાની ભાષા કહેવામાં આવે છે. ભાષાનું મહત્વનું કાર્ય માહિતી સંચારનું છે. હિસાબી પદ્ધતિ પણ ધંધાની સાથે સંકળાયેલ હિતધારકોને ધંધાની માહિતી પહોંચાડવાનું કાર્ય કરે છે.

ધંધો એટલે નફાના ઉદ્દેશથી કરવામાં આવતી આર્થિક પ્રવૃત્તિ, ધંધાકીય સંસ્થા અને બિન-ધંધાકીય સંસ્થાઓના આર્થિક વ્યવહારોની નોંધણી અને રજૂઆત જે કાયદેસર માન્ય હિસાબી પદ્ધતિના આધારે કરવામાં આવે છે તેને નાણાકીય હિસાબી પદ્ધતિ તરીકે ઓળખાય છે.

આ પુસ્તકમાં ધંધાના વિશિષ્ટ પ્રકારના જુદા જુદા સ્વરૂપોને લગતા હિસાબો તૈયાર કરવાની પદ્ધતિની રજૂઆત કરવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તક એફ.વાય.બી.કોમ. ના ઉચ્ચતર હિસાબી પદ્ધતિ-૨ સંબંધિત વિષયના સૂચિત વૈકલ્પિક કોર્સના આઠ એકમ/પ્રકરણનો સમાવેશ થયેલ છે. આમ, આ પુસ્તકમાં ભાડે ખરીદ પદ્ધતિના હિસાબો, આડતમાલના હિસાબો, સંયુક્ત સાહસના હિસાબો, એકનોંધી હિસાબી પદ્ધતિ, શાખાના હિસાબો, કૃષિના હિસાબો, વ્યવસાયી વ્યક્તિના હિસાબો અને બિન વેપારી સંસ્થાના હિસાબોનો સમાવેશ થાય છે. વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપક મિત્રોની જરૂરીયાતને ધ્યાનમાં રાખીને ગુજરાતની અગ્રણી યુનિવર્સિટીઓમાં પૂછવામાં આવેલ ઉદાહરણોની ઉત્તર સહિત વિગતવાર રજૂઆત કરવામાં આવેલ છે અને સ્વાધ્યાયમાં પણ દાખલાઓ જવાબ સહિત સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓને ગુજરાતી ભાષામાં અદ્યતન સાહિત્ય ઉપલબ્ધ થાય અને વિષયનું જ્ઞાન સરળ અને સમજાય તે રીતે મળી રહે તે માટે આપણી યુનિવર્સિટીના આદરણીય કુલપતિશ્રી પ્રોફેસર શિરીષ કુલકર્ણી સાહેબ ખાસ અંગત રસ લઈ જરૂરી માર્ગદર્શન અને સહાય પૂરી પાડેલ છે તે માટે અમે સૌ તેમના ખૂબ ખૂબ આભારી છીએ. ડૉ. જયેશ કે. પંડ્યા, એસોસિએટેડ પ્રોફેસર, એકાઉન્ટીંગ એન્ડ ફાઇનાન્સિયલ વિભાગ, કોમર્સ ફેકલ્ટી તરીકે કામગીરી બજાવેલ છે. યુનિવર્સિટીના વહીવટી વિભાગના કર્મચારી ભાઈઓ અને અધિકારીશ્રી જયંતભાઈ મેકવાન પણ ઉમદા કામગીરી બજાવેલ છે. આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં લેખકોએ બધાજ પ્રકારની ચોક્કસાઈ રાખેલ છે. તેમ છતાં અમૂક ક્ષતિઓ અને છાપકામની ભૂલો રહી ગયેલ હોય તે વાંચકમિત્રો અમારા ધ્યાન પર લાવશે તો અમે સહર્ષ સ્વીકારીશું અને આપના તરફથી સૂચનો અને માર્ગદર્શન પણ આવકાર્ય છે.

અંતમાં, આ પુસ્તક તૈયાર કરવા અંગે અમારામાં વિશ્વાસ મુક્યો તથા અમને સર્વ પ્રકારની સહાય અને પ્રોત્સાહન આપ્યું એવા અમારી યુનિવર્સિટીના આદરણીય કુલપતિશ્રી, માનનીય કુલસચિવશ્રી, પ્રેસ વિભાગના કર્મચારીશ્રીઓ વગેરેનો આભાર વ્યક્ત કરીએ છીએ.

તા. જૂન, ૨૦૧૯
વલ્લભ વિદ્યાનગર

- ડૉ. જયેશ કે. પંડ્યા

ઉચ્ચતર હિસાબી પદ્ધતિ-૨

અનુક્રમણિકા

પ્ર. ૧	પ્રેફરન્સ શેરમૂડીના નાણાં પરત કરવા - ડૉ. હસન રાણા, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, શ્રી આર.પી. આર્ટ્સ, કે.બી. કોમર્સ એન્ડ બી.સી.જે. સાયન્સ કોલેજ, શ્રી બી.ડી. રાવ કોલેજ કેમ્પસ, બેઠક રોડ, ખંભાત	૧
પ્ર. ૨	ડિબેન્ચરને બહાર પાડવા અને પરત કરવા - ડૉ. હસન રાણા, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, શ્રી આર.પી. આર્ટ્સ, કે.બી. કોમર્સ એન્ડ બી.સી.જે. સાયન્સ કોલેજ, શ્રી બી.ડી. રાવ કોલેજ કેમ્પસ, બેઠક રોડ, ખંભાત	૨૫
પ્ર. ૩	હિસાબી ધોરણો - ડૉ. યજ્ઞેશ એમ. દલવાડી, પ્રોફેસર, અનુસ્નાતક બિઝનેસ સ્ટડીઝ વિભાગ, સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી, વલ્લભ વિધાનગર	૭૭
પ્ર. ૪	ગુણોત્તર વિસ્તેષણ - ડૉ. યજ્ઞેશ એમ. દલવાડી, પ્રોફેસર, અનુસ્નાતક બિઝનેસ સ્ટડીઝ વિભાગ, સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી, વલ્લભ વિધાનગર	૧૦૦
પ્ર. ૫	પાઘડીનું મૂલ્યાંકન - શ્રી ચિંતન ચાવડા, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, સેન્ટ સ્ટીફન ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ બીઝનેસ મેનેજમેન્ટ એન્ડ ટેકનોલોજી, આણંદ	૧૮૬
પ્ર. ૬	શેરનું મૂલ્યાંકન - શ્રી ચિંતન ચાવડા, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, સેન્ટ સ્ટીફન ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ બીઝનેસ મેનેજમેન્ટ એન્ડ ટેકનોલોજી, આણંદ	૨૩૪
પ્ર. ૭	આગના દાવાના હિસાબો - ડૉ. વી. એમ. વનાર, પ્રિન્સિપાલ, આણંદ કોમર્સ કોલેજ, આણંદ	૨૯૨
પ્ર. ૮	જનરલ (સામાન્ય) ઈન્સ્યુરન્સ કંપનીઓના હિસાબો - ડૉ. સમીર એમ. વોરા, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, બી.જે.વી.એમ. કોલેજ, વલ્લભ વિધાનગર	૩૦૨

સંપાદક : ડૉ. જયેશ કે. પંડ્યા
એસોસિયેટ પ્રોફેસર
ડીપાર્ટમેન્ટ ઓફ એકાઉન્ટીંગ એન્ડ ફાઇનાન્સીયલ મેનેજમેન્ટ
એમ. એસ. યુનિવર્સિટી
વડોદરા

પ્રકરણ - ૧
પ્રેક્ષરન્સ શેરમૂડીના નાણાં પરત કરવા

- ૧.૧ પ્રસ્તાવના
- ૧.૨ પ્રેક્ષરન્સ શેર અને રીડીમેમ્બર પ્રેક્ષરન્સ શેર એટલે શું ?
- ૧.૩ રીડીમેમ્બલ પ્રેક્ષરન્સ શેર પરત કરવાની કંપનીદ્વારા ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ
- ૧.૪ રીડીમેમ્બલપ્રેક્ષરન્સ શેર અને બોનસ શેર અંગેના અગત્યના મુદ્દા
- ૧.૫ રીડી.પ્રેક્ષરન્સશેર પરત કરવા માટેના વહેંચણી પાત્ર અને બિન વહેંચણી પાત્ર નક્કાનુ વર્ગીકરણ
- ૧.૬ રીડી.પ્રેક્ષરન્સશેર પરત કરતી વખતે નોંધવામાં આવતી આમનોંધો
- ૧.૭ રીડીમેમ્બલપ્રેક્ષરન્સ શેર ના ઉદાહરણો
- ૧.૮ લઘુત્તમ રોકડ સિલક રાખવાની હોય ત્યારે રોકડ ખાતાનો પરિશિષ્ટ
- ૧.૯ સ્વાધ્યાય

પ્રકરણ - ૧
પ્રેક્ષરન્સ શેરમૂડીના નાણાં પરત કરવા

૧.૧ પ્રસ્તાવના

કંપની ઇક્વીટી શેર અને પ્રેક્ષરન્સ શેર એમ બે પ્રકારના શેર જાહેર જનતા માટે બહાર પાડે છે. રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર એ શેરનો એક પ્રકાર છે જેની આપણે વિગતે ચર્ચા આ પ્રકરણમાં કરવાની છે.

૧.૨ પ્રેક્ષરન્સ શેર અને રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર એટલે શું ?

પ્રેક્ષરન્સ શેર એટલે શું?

પ્રેક્ષરન્સ શેર એટલે એવા શેર કે તે શેર ધરાવતા સભ્યો કંપનીની હયાતી દરમિયાન પ્રેક્ષરન્સ શેર પર કિવિડન્ડ મેળવવા માટે હક્કદાર છે. તેમજ કંપનીના વિસર્જન સમયે મૂડી પરત મેળવવા માટે ઇક્વિટી શેર ધરાવતા સભ્યો કરતાં અગ્ર હક્ક ધરાવે છે.

રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર એટલે શું?

પ્રેક્ષરન્સ શેર ધરાવતા શેરહોલ્ડર્સને જો પ્રેક્ષરન્સ શેરની રકમ અમુક નક્કી કરેલા સમય બાદ અથવા ચોગ્ય નોટીસ આપ્યા બાદ પરત કરવામાં આવે તેને રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર કહેવામાં આવે છે.

કંપનીના વિસર્જન સમયે જે પ્રેક્ષરન્સ શેર પરત કરવામાં આવે છે તેને ઇર રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર કહેવામાં આવે છે. કંપનીધારા ૨૦૧૩ના અમલ બાદ શેરથી મર્યાદિત કંપની પ્રેક્ષરન્સ શેર પ્રેક્ષરન્સ શેર બહાર પાડી શકતી નથી.

૧.૩ રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર પરત કરવાની કંપનીધારા ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ

રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવાની કંપનીધારા ૨૦૧૩ની જોગવાઈઓ:

૧. કંપનીધારા ૨૦૧૩ પ્રમાણે રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવાની પ્રક્રિયા આર્ટિકલ્સ ઓફ એસોસિયેશન પ્રમાણે થશે.
૨. કંપનીધારા ૨૦૧૩ પ્રમાણે શેરથી મર્યાદિત કોઈપણ કંપની ઇર રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર બહાર પાડી શકે નહીં.
૩. રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર તેના બહાર પાડ્યા તારીખથી ૨૦ વર્ષમાં પરત કરવાના હોય છે. ફાયનાન્સ અને ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર કંપની માટે આ સમય મર્યાદા ૩૦ વર્ષ સુધી છે.
૪. કંપની ધારાની કલમ ૧૦ પ્રમાણે રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર ૩૦ વર્ષથી વધારે મુદતના ના હોવા જોઈએ અને આવા શેર દર વર્ષે ઓછામાં ઓછા ૧૦% પરત કરવાના હોય છે.
૫. રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર પુર્ણ ભરપાઈ હોવા જોઈએ. અર્થાત જો અંશતઃ ભરપાઈ રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર હોય તો બાકીના હસાની રકમ મંગાવી તેને પુર્ણ ભરપાઈ કરવા પડે. જો શેર પર મળવાના બાકી હસા હોય તો આવા શેર પરત કરી શકાય નહીં.
૬. રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેરએ માત્ર વહેંચણી પાત્ર નક્ષામાંથી અથવા નવા શેર બહાર પાડીને પરત કરી શકાય.

૧.૪ રીડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર અને બોનસ શેર અંગેના અગત્યના મુદ્દા

અગત્યના મુદ્દાઓ

૧. રિડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર પૂરા ભરપાઈ થયેલા હોય તો જ તે પરત કરી શકાય. આ શેર પર હપતો મંગાવવાનો બાકી હોય તો પહેલા હપતો મંગાવવો જોઈએ અને ત્યાર પછી તેને પરત કરવા જોઈએ.

૨. કંપની ડિવિડન્ડ વહેંચવા યોગ્ય નફામાંથી અથવા આવા શેર પરત કરવા માટે બહાર પાડેલા નવા શેરના નાણાં માંથી જ રિડી પ્રેક્ષ શેરના નાણાં પરત કરી શકે.
૩. જો દાખલામાં નવા બહાર પાડેલા શેરનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હોય તો ન.નુ. ખાતામાંથી શેર પરત કર્યા છે. તેમ માની લેવું અને તેટલી રકમ મૂડી પરત અનામત ખાતે લઈ જવી.
૪. જો રિડીમેબલ પ્રેક્ષ.શેર પ્રીમિયમ પરત કરવાના હોય અને ન.નુ. ખાતાનો ઉપયોગ કરવાનો હોય તો પ્રેક્ષરન્સ શેરની મૂળ કિંમત જેટલી જ રકમ નફામાંથી મૂડી પરત અનામત ખાતે લઈ જવી પ્રીમિયમની રકમ લેવી નહીં.
૫. રિડી. શેર પ્રીમિયમ પરત કરવાના હોય ત્યારે પરત પ્રીમિયમની રકમ ન.નુ. ખાતે અથવા જામગીરી પ્રીમિયમ ખાતે ઉધારી માંડી વાળવી
૬. રિડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર પરતનું પ્રીમિયમ લખી વાળવા માટે જામીનગીરી પ્રીમિયમની જૂની બાકી તેમજ નવા બહાર પાડેલા જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતાની બાકીનો ઉપયોગ થઈ શકે.
૭. રિડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેરના નાણા પરત કરવામાં આવે ત્યારે નીચેની ત્રણ આમનોંધ થાય છે. તે ધ્યાનમાં રાખવું.
 - (અ) રિડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવામાં આવે.
રિડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર મૂડી ખાતું બંધ કરી પ્રેક્ષરન્સ શેરહોલ્ડરો ખાતે લઈ જવું.
 - (બ) તેના નાણાં પરત કરવાની જોગવાઈ કરવી તે માટે
 - (૧) નવા શેર બહાર પાડવાની નોંધ કરવી અને
 - (૨) જો નફામાંથી તેના નાણા પરત કરવાના હોય તો જરૂરી રકમ મૂડી પરત અનામત ખાતે લઈ જવી
 - (ક) છેવટે પ્રેક્ષરન્સ શેરહોલ્ડરોને રકમ ચૂકવી આપવી.

બોનસ શેરઅંગે

૮. જ્યારે કંપની બોનસ શેર બહાર પાડે ત્યારે સૌ પ્રથમ બોનસ શેર અંગે જોગવાઈ કરવી પડે આ માટે જે ખાતામાંથી જોગવાઈ કરવાની હોય તે ખાતું ઉધારવામાં આવે છે. દા.ત. સામાન્ય અનામતમાંથી કે નફાનુકસાન ખાતામાંથી કે મૂડી પરત અનામત ખાતામાંથી બોનસની જોગવાઈ કરવાની હોય તો આ ખાતે જોગવાઈની રકમ ઉધારવામાં આવશે અને શેરહોલ્ડરોના બોનસ ખાતે જમા કરવામાં આવે છે.
૯. જો બોનસ શેર બહાર પાડવાના હોય તો બોનસનો ઉપયોગ કરવા માટે શેરહોલ્ડરના બોનસ ખાતે ઉધારવામાં આવે અને શેર બહાર પાડવા માટે ઈક્વિટી શેર મૂડી ખાતે જમા કરવામાં આવે છે જો આવા શેર પ્રીમિયમથી બહાર પાડવામાં આવે તો સાથે જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતું પણ જમા કરવામાં આવે છે.
૧૦. જો બોનસનો ઉપયોગ અશત: ભરપાઈ થયેલા શેર ને પૂરા ભરપાઈ થયેલા બનાવવા માટે કરવામાં આવે તો બે આમનોંધ કરવામાં આવે છે.
 - (અ) પ્રથમ નોંધમાં શેર પર મળવાની બાકી રકમનો હપ્તો મંગાવવામાં આવે ત્યારે શેર પર છેલ્લા હમાનું ખાતું ઉધારવામાં આવે છે અને ઈક્વિટી શેરમૂડી ખાતું જમા કરવામાં આવે છે.
 - (બ) બીજી નોંધમાં બોનસમાંથી આ હપ્તો ભરપાઈ કરી દેવામાં આવે છે. તે માટે શેર હોલ્ડરોના બોનસ ખાતે ઉધારવામાં આવે છે અને શેર પર છેલ્લા હમા ખાતે જમા કરવામાં આવે છે.
- ૧૨ જ્યારે બોનસ શેર અને રિડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેરનો સંયુક્ત દાખલો આપવામાં આવ્યો હોય ત્યારે પ્રથમ રિડીમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર પરત કરવાની આમનોંધ કરવી કારણ કે તેમાં મૂડી પરત અનામત ખાતું ઉભું કરવામાં આવે છે. જેનો ઉપયોગ બોનસ માટે કરવામાં આવે છે.

૧૩ બોનસ શેર બહાર પાડવા અંગેના 'સેબી(SEBI)'ના માર્ગદર્શક સૂચનો અનુસાર કંપની હકના શેર કે જાહેર ભરણા માટે શેર બહાર પાડે પછી ૧૨ માસ સુધી તે બોનસ શેર બહાર પાડી શકે નહીં.

૧.૫ રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવા માટેના વહેંચણી પાત્ર અને બિનવહેંચણી પાત્ર નફાનું વર્ગીકરણ

વહેંચણી પાત્ર નફો નીચે પ્રમાણે છે:	બિન-વહેંચણી પાત્ર નફો નીચે પ્રમાણે છે:
- નફા નુકશાન ખાતાનો નફો.	- શેર પ્રીમિયમ
- સામાન્ય અનામત.	- મૂડી અનામત
- અનામત ભંડોળ.	- નોંધણી પહેલાનો નફો
- કિવિડન્ડ સમતુલા ભંડોળ.	- શેર જમીખાતું
- વીમા ભંડોળ/વીમા અનામત.	- પુનઃમૂલ્યાંકન અનામત
- કારીગર વળતર ભંડોળ.	- સ્થિર મિલકત/રોકાણ વેચાણ નફો
	- કિબેન્ચર પરતનિધિ

૧.૬ રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરતી વખતે નોંધવામાં આવતી આમનોંધો

૧. જ્યારે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવાનું નક્કી કરવામાં આવે ત્યારે

(અ) જો રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર મૂળ કિંમતે પરત કરવાના હોય

રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર મૂડી ખાતે ઉ.

તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે

(બ) જો રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પ્રીમિયમથી પરત કરવાના હોય ત્યારે

રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર મૂડી ખાતે ઉ.

રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે ઉ.

તે રીડી પ્રેફરન્સ શેર હોલ્ડર ખાતે.

૨. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવા નાણાંકીય જોગવાઈ કરવામાં આવે ત્યારે

(અ) જો નવા શેર મૂળકિંમતે બહાર પાડવાના હોય.

બેંક ખાતે ઉ.

તે શેર મૂડી ખાતે.

(બ) જો નવા શેર પ્રીમિયમથી બહાર પડાવાના હોય.

બેંક ખાતે ઉ.

તે શેર મૂડી ખાતે

તે જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે.

(ક) જો નવા શેર વટાવથી બહાર પાડવામાં આવે ત્યારે

બેંક ખાતે ઉ.

શેર વટાવ ખાતે ઉ.

તે શેર મૂડી ખાતે

(૩) રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરનું પ્રીમિયમ માંડીવાળાવા આવે ત્યારે

(અ) જો પ્રીમિયમ સામે પ્રીમિયમ માંડી વાળવાનું હોય ત્યારે

શેર પ્રીમિયમ ખાતે ઉ.

તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે.

(બ) જો ન.નુ. ખાતેથી પ્રીમિયમ માંડીવાળવામાં આવે
ન.નુ. ખાતે ઉ.

તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે

(૪) જ્યારે પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડરના નાણાં ચૂકવવામાં આવે ત્યારે
રીડીમેબલપ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે ઉ.
તે બેંક ખાતે

૧.૭ રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના ઉદાહરણો

ઉદાહરણ ૧. 'અ' લિ. કંપની ૧૦૦૦૦ રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૫% પ્રીમિયમ થી પરત કરવા માગે છે. જરૂરી નફા-નુકશાનનો ઉપયોગ કરી આમનોંધ લખો.

આમનોંધ

ક્રમ	વિગત	ખા. પા.	ઉદાર (₹)	જમા (₹)
૧.	રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર મૂડી ખાતે ઉ. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે ઉ. તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે		૧,૦૦,૦૦૦ ૫,૦૦૦	૧,૦૫,૦૦૦
૨.	નફા-નુકશાન ખાતે ઉ. તે મૂડી પરત અનામત ખાતે		૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦
૩.	નફા-નુકશાનખાતે ઉ. તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રિ. ખાતે		૫,૦૦૦	૫,૦૦૦
૪.	રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે ઉ. તે બેંક ખાતે		૧,૦૫,૦૦૦	૧,૦૫,૦૦૦

ઉદાહરણ ૨. એક કંપની ૨૦૦૦ રીડીમેબલ પ્રેફરન્સશેર ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૫% પ્રીમિયમથી પરત કરવાનું નક્કી કરે છે. આ હેતુ માટે ૨૦૦૦ નવા ઇક્વિટી શેર ૧૦%ના પ્રીમિયમથી બહાર પાડવામાં આવ્યા છે. આવા બધા શેર પર પુરેપુરા નાણાં મળી ગયેલ છે તો આ વ્યવહારોની આમનોંધ લખો.

નોંધ-૧: પરત કરવાની રકમ ₹

મૂળ કિંમત =	૨૦૦૦×૧૦૦	= ૨,૦૦,૦૦૦
પ્રીમિયમ =	૨૦૦૦×૫	= ૧૦,૦૦૦
કુલ પરત કરવાની		૨,૧૦,૦૦૦

નોંધ-૨: નવી બહાર પાડેલ શેર મૂડી ₹

૨૦૦૦ ઇ.શેર.× ૧૦૦ ₹	= ૨,૦૦,૦૦૦
૨૦૦૦ ઇ.શેર× ૧૦ પ્રિમિ	= ૨૦,૦૦૦
	૨,૨૦,૦૦૦

જરૂરી આમનોંધ

ક્રમ	વિગત	ખા. પા.	ઉદાર (₹)	જમા (₹)
૧.	રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર મૂડી ખાતે ઉ. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે ઉ. તે રીડી પ્રેફરન્સ શેર હોલ્ડર ખાતે (બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર ૫ % પ્રીમિયમથી પરત કરવાનું નક્કી કર્યું તેના)		૨,૦૦,૦૦૦ ૧૦,૦૦૦	૨,૧૦,૦૦૦
૨.	બેન્ક ખાતે ઉ. તે ઇક્વિટી શેર મૂડી ખાતે તે ઇક્વિટી શેર પ્રીમિયમ ખાતે (બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવા નવા ઇક્વિટી શેર પ્રીમિયમથી બહાર પાડ્યા તેના)		૨,૨૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦ ૨૦,૦૦૦
૩.	ઇક્વિટી શેર પ્રીમિય ખાતે ઉ. તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે (બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરનું પ્રીમિયમ ઇક્વિટી શેર પ્રીમિયમ ખાતેથી ચૂકવ્યું તેના)		૧૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦
૪.	રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર ખાતે ઉ. તે બેન્ક ખાતે (બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડરોને નાણાં પરત કર્યા તેના)		૨,૧૦,૦૦૦	૨,૧૦,૦૦૦

ઉદાહરણ ૩. અદિતિ લિમિટેડ ૧,૦૦૦, ૬ % ના રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર ₹ ૧૦૦નો એક એવા પૂર્ણ ભરપાઈ થયેલા બહાર પાડે છે. નફા-નુકશાનખાતું ₹ ૭૦,૦૦૦/- ની જમા બાકી દર્શાવે છે. કંપની રીડી પ્રેફરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવાનું નક્કી કરે છે. અને આ હેતુ માટે ૪૦૦ નવા ઇક્વિટી શેર ₹ ૧૦૦ નો એક એવા બહાર પાડે છે. કંપનીના ચોપડે જરૂરી આમનોંધ લખો.

જવાબ: અહીં ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં પરત અનામત ખાતે લઈ જવાની રકમ શોધવા માટે નીચેના સુત્રનો ઉપયોગ થશે.

મૂડી પરત અનામત ખાતે લઈ જવાની રકમ= રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરની મૂળ કિંમત- નવા બહાર પાડેલ શેરની મૂળકિંમત

અદિતિ લિ.ના ચોપડે આમનોંધ

ક્રમ	વિગત	ખા.પા.	ઉદાર (₹)	જમા (₹)
૧.	૬%ના રીડીમેબલપ્રેફરન્સ શેર મૂડી ખાતે ઉ. તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે (બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવાનું નક્કી કર્યું.)		૧,૦૦,૦૦૦	- ૧,૦૦,૦૦૦
૨.	બેન્ક ખાતે ઉ.		૪૦,૦૦૦	

	તે ઇક્વિટી શેર મૂડી ખાતે (બા.જે. ૪૦૦ ઇક્વિટી શેર રૂા. ૧૦૦ના ભાવે બહાર પાડ્યા)			૪૦,૦૦૦
૩.	નફા નુકશાન ખાતે તે મૂડી પરત અનામત ખાતે (બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેરના બાકી નાણાં આયોજન નફા-નુકશાન ખાતેથી કરવામાં આવ્યું તેના)	ઉ.	૬૦,૦૦૦	૬૦,૦૦૦
૪.	રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે તે બેન્ક ખાતે (બા.જે. પ્રેક્કરન્સ શેરહોલ્ડરને નાણા ચૂકવ્યા)	ઉ.	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦
	કુલ સરવાળો		૩,૦૦,૦૦૦	૩,૦૦,૦૦૦

ઉદાહરણ ૪. રાધા લિમિટેડનું તા. ૩૧-૩-૨૦૧૮ના રોજની કાચા સરવૈયાની બાકીઓ નીચે પ્રમાણે છે.

વિગત	ઉદાર	જમા
ઇ.શેર મૂડી (૨૯૦૦ ઇ.શેર રૂા. ૧૦૦નો એક)	-	૨,૯૦,૦૦૦
રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેર મૂડી (૧૦૦૦ શેર રૂા. ૧૦૦નો એક, ૭૫% મંગાવેલી મૂડી)	-	૭૫,૦૦૦
સામાન્ય અનામત		૬૦,૦૦૦
શેર પ્રીમિયમ		૨૫,૦૦૦
બેન્ક બેલેન્સ		૨૦,૦૦૦

કંપનીએ રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેર ૫% પ્રીમિયમથી પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. કાચદાની જરૂરી જોગવાઈઓનું પાલન કરી રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવા તથા નવા કેટલા શેર બહાર પાડવા પડશે તે શોધો અને કંપનીના ચોપડે આમનોંધ લખો.

જવાબ: અહીં પ્રેક્કરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવાની કાચદાની જોગવાઈ પ્રમાણે પ્રેક્કરન્સ શેર પુરેપુરા ભરાયેલા હોવા જોઈએ. એટલે કે પ્રેક્કરન્સ શેરને પૂર્ણ ભરપાઈ શેર કરવા પડશે. એટલે શેરદીઠ બાકીના રૂ ૨૫/- મંગાવવા પડશે.

હવે સંપૂર્ણ ભરપાઈ થેચલ રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવા માટે રૂ ૧,૦૦,૦૦૦ પૂર્ણ ભરાયેલ નાણાંની જરૂરિયાત રહેશે. પણ અહીં દાખલામાં વહેંચણી પાત્ર નફો એટલે કે સામાન્ય અનામત રૂ ૬૦,૦૦૦/- આપેલી છે આમ, નવા રૂ ૪૦,૦૦૦ના શેર બહાર પાડવાની જરૂરિયાત ઉભી થશે.

નવા શેર બહાર પાડવાની રકમ = રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેર મૂડી - મૂડી પરત અનામત ખાતે લઈ ગયાની રકમ

રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેર પરત પ્રિમિયમની રકમ શેર પ્રીમિયમમાંથી પરત કરવાની રહેશે.

રાધા લિમિટેડના ચોપડે આમનોંધ.

ક્રમ	વિગત	ખા.પા.	ઉદાર રૂ	જમા રૂ
૧.	રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેરના બાકી હસા ખાતે તે રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેર મૂડી ખાતે	ઉ.	૨૫,૦૦૦	-
				૨૫,૦૦૦

	(બા.જે. આખરી હમ્મની રકમ લેણી થઈ તેના)			
૨.	બેન્ક ખાતે	ઉ.	૨૫,૦૦૦	
	તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના આખરી હમ્મ ખાતે			૨૫,૦૦૦
	(બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના આખરી હમ્મની રકમ મળી તેના)			
૩.	રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર મૂડી ખાતે	ઉ.	૧,૦૦,૦૦૦	-
	રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે	ઉ.	૫,૦૦૦	-
	તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે		-	૧,૦૫,૦૦૦
	(બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવાનું નક્કી કર્યું તેના)			
૪.	સામાન્ય અનામત ખાતે	ઉ.	૬૦,૦૦૦	
	તે મૂડી પરત અનામત ખાતે			૬૦,૦૦૦
	(બા.જે.સામાન્ય અનામતનો ઉપયોગ મૂડી પરત અનામત ખાતે લઈ જવા માટે કર્યો તેના)			
૫.	બેન્ક ખાતે	ઉ.	૪૦,૦૦૦	
	તે શેર મૂડી ખાતે			૪૦,૦૦૦
	(બા.જે. ૪૦૦ શેર રૂ. ૧૦૦નો એક એવા મૂડી પરત કરવાના હેતુથી બહાર પાડ્યા)			
૬.	શેર પ્રીમિયમ ખાતે	ઉ.	૫૦૦૦	
	તે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે			૫૦૦૦
	(બા.જે. શેર પ્રીમિયમની રકમનો ઉપયોગ કરી રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ પરત કર્યું તેના)			
૭.	રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે	ઉ.	૧,૦૫,૦૦૦	
	તે બેન્ક ખાતે			૧,૦૫,૦૦૦
	(બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડરને નાણાં ચૂકવ્યા તેના)			

ઉદાહરણ ૫ એક કંપનીઓ પોતાના ₹ ૧૦૦ નો એક એવા ૫,૦૦૦ રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર ૧૦% પ્રીમિયમથી પરત કરવા માંગે છે. જો ચોપડે જામીનગીરી પ્રીમિયમની બાકી ₹ ૧૦,૦૦૦ છે. નફા-નુકશાન ખાતાની બાકી ₹ ૧૦૦૦૦૦/- છે. અને નવા શેર ૫% ના પ્રીમિયમે બહાર પાડવાના છે. તો કંપની ધારા જોગવાઈના પ્રમાણે કેટલી કિંમતના નવા શેર બહાર પાડવા જોઈએ.

જવાબ:

(અ) સાદી ગણતરી મજબૂત. અહીં ૫૦૦૦૦૦/- ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર અને ૧૦% લેખે પ્રીમિયમ ₹ ૫૦,૦૦૦/-મળી કુલ ૫,૫૦૦૦૦/- પરત કરવાના છે. જ્યારે જામીનગરી પ્રીમિયમ ૧૦,૦૦૦/- અને નફા-નુકશાન ખાતાની બાકી ૧,૦૦,૦૦૦/- બંને મળી કુલ ₹ ૧,૧૦,૦૦૦/- છે. તેથી બાકીના ₹ ૪,૪૦,૦૦૦/- નવી શેરમૂડી દ્વારા ઉભા કરવાના છે. નવો શેર ₹ ૧૦૦/- નો હોય તેના પર ₹ ૫ પ્રીમિયમ હોય એટલે કે ૧ શેર બહાર પાડીએ તો ₹ ૧૦૫ મળે. જ્યારે ₹ ૪,૪૦,૦૦૦ મેળવવાના છે. તેથી $૪,૪૦,૦૦૦ \times ૧/૧૦૫ = ૪,૧૯૧$ નવા શેર બહાર પાડવા પડે. આ શેરમાંથી મૂડી પટે $૪૧૯૧ \times ૧૦૦ = ૪,૧૯,૧૦૦$ ₹ મળે + પ્રીમિયમ પેટ $૪,૧૯૧ \times ૫ = ₹ ૨૦,૯૫૫$ મળે = કુલ ₹ ૪,૪૦,૦૫૫ મળે.

ઉદાહરણ ૬ રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી ₹ ૫,૦૦,૦૦૦ હોય અને ૧૦% પ્રીમિયમ પરત કરવાની હોય તથા ન.નુ.ખાતે ₹ ૧,૧૨,૫૦૦ હોય અને જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતામાં ₹ ૧૦,૦૦૦ બાકી હોય તેવા સંજોગોમાં નવા શેર ૫% વટાવે બહાર પાડવા હોય તો ઓછામાં ઓછા કેટલા શેર બહાર પાડવા પડે ?

જવાબ:

રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	₹ ૫,૦૦,૦૦૦ શેરમૂડી
+ રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ	₹ ૫૦,૦૦૦
કુલ પરત કરવાની રકમ	₹ ૫,૫૦,૦૦૦

બાદ: જામીનગીરી પ્રીમિયમ	૧૦,૦૦૦	
ન.નુ.ખાતુ	૧,૧૨,૫૦૦	૧,૨૨,૫૦૦
નવા શેર દ્વારા ઊભી કરવાની રકમ	૪,૨૭,૫૦૦	

₹ ૯૫ મેળવવા ૧ શેર બહાર પાડવો પડે તો ₹ ૪,૨૭,૫૦૦ મેળવવા કેટલા શેર બહાર પાડવા પડે.

$$₹ ૪,૨૭,૫૦૦ / ૯૫ = ૪૫૦૦ શેરની સંખ્યા$$

$$૪૫૦૦ \times ૧૦૦ શેરમૂડી ૪,૫૦,૦૦૦$$

બાદ: ૪૫૦૦ x ૫ વટાવ	= ૨૨,૫૦૦
	૪,૨૭,૫૦૦

ઉદાહરણ ૭ આર.એસ.લિ.નુ ૩૧-૩-૨૦૧૮ ના રોજનું પાકું સરવૈયુ નીચે મુજબ છે.

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
ઇકિવટી શેરમૂડી		કાયમી મિલકતો	૩,૪૩,૦૦૦
₹ ૧૦ નો એક એવા		રોકડ	૧,૦૦,૦૦૦
૩૦,૦૦૦ શેર પુરેપુરા			
ભરપાઈ થયેલા	૩,૦૦,૦૦૦		
રિડી. પ્રેફ. શેરમૂડી			
₹ ૧૦ ના એક એવા			
૮૦૦૦ શેર પૂરેપૂરા			
ભરપાઈ થયેલા	૮૦,૦૦૦		
ન.નુ ખાતે	૨૫,૦૦૦		
સામાન્ય અનામત	૩૨,૦૦૦		
જામીનગીરી પ્રીમિયમ	૬,૦૦૦		
	૪,૪૩,૦૦૦		૪,૪૩,૦૦૦

કંપની રિડી પ્રેક્.શેર ૨૦% ના પ્રીમિયમથી પરત કરવા માગે છે.

(૧) જો કંપની નવા શેર મૂળ કિંમતે બહાર પાડે તો નવા કેટલા શેર બહાર પાડવા પડે?

(૨) જો કંપની નવા શેર ૧૦% ના પ્રીમિયમ બહાર પાડે તો નવા કેટલા શેર બહાર પાડવા પડે?

જવાબ:

સાદી ગણતરી કરતા પરત કરવાની રકમ ₹ ૮૦,૦૦૦ + ૨૦% પરત પ્રીમિયમ ₹ ૧૬,૦૦૦ = ₹ ૯૬,૦૦૦ છે. જ્યારે મળી શકતી રકમ જામીનગીરી પ્રીમિયમ ૬,૦૦૦ + ન.નુ ખાતે. ૨૫,૦૦૦ + સા. આના. ખાતે ૩૨,૦૦૦ = ₹ ૬૩,૦૦૦ છે. તેથી ખૂટતી રકમ ૯૬,૦૦૦ - ૬૩,૦૦૦ = ₹ ૩૩,૦૦૦ ના શેર મૂળ કિંમતે બહાર પાડવા પડે. એટલે કે. ૧૦ નો એક એવા ૩,૩૦૦ શેર બહાર પાડવા પડે.

જો સૂત્ર મૂકીને ગણતરી કરીએ તો

પરત કરવાની કુલ રકમ = જામીનગીરી પ્રીમિયમ + ન.નુ ખાતે થી + નવી શેરમૂડી

₹ ૮૦,૦૦૦ + ₹ ૧૬,૦૦૦ = ₹ ૬,૦૦૦ + (₹ ૨૫,૦૦૦ + ૩૨,૦૦૦) + x

∴ ૯૬,૦૦૦ = ૬૩,૦૦૦ + X

∴ X = ૩૩,૦૦૦

જો કંપની નવા શેર ૨૦% પ્રીમિયમ બહાર પાડે તો

રિડીમેબલ પ્રેક્.શેરમૂડી પરત પ્રીમિયમ = જામીનગીરી પ્રીમિ + ન.નુ ખાતે + નવી શેરમૂડી
+ પ્રમિયમનો દર

૮૦,૦૦૦ + ૧૬,૦૦૦ = ૯૬,૦૦૦ પરત કરવાની રકમ

પરત કરવા માટે જરૂરી ભંડોળ

નફા-નુકશાન ખાતે = ૨૫,૦૦૦

સામાન્ય અનામત ખાતે = ૩૨૦૦૦

જામીનગીરી પ્રીમિય ખાતે = ૬૦૦૦

= ૬૩૦૦૦

હવે, કુલ રીડીમેબલ પ્રેક્.શેરમૂડી રૂ. ૯૬.૦૦૦ ને ઉપલબ્ધ ભંડોળ ₹ ૬૩૦૦૦ સામે માંડીવાળવામાં આવે તો, હજુ પછા કંપનીએ રૂ. ૩૩,૦૦૦ના ભંડોળની જરૂરિયાત રહે છે.

આ ભંડોળ માટે જો નવા ઈક્વિટી શેર ૧૦%ના પ્રીમિયમથી બહાર પાડવાના હોય તો ૧૦નો એક એવા શેર રૂ. ૧૧ના ભાવે બહાર પાડવા પડશે.

૩૩૦૦૦ / ૧૧ = ૩૦૦૦ શેરની સંખ્યા

શેરમૂડી ૩૦૦૦ X ૧૦ = ૩૦,૦૦૦ અને શેર પ્રીમિયમ ૩૦૦૦ X ૧

ઉદાહરણ ૮ નીચેના સંજોગોમાં 'મૂડી પરત અનામત ખાતે' કેટલી રકમ લઈ જવાશે તે જણાવો.

	રિડીમેબલ પ્રેક્.શેર		નવા બહાર પાડવાના શેર
૧.	₹ ૫,૦૦,૦૦૦ મૂળકિંમતે પરત કરવાના	૧.	નાવા શેર ₹ ૩,૦૦,૦૦૦ ના બહાર પાડવાના
૨.	₹ ૫,૦૦,૦૦૦ ના ૫% પ્રીમિયમે પરત કરવાના	૨.	નવ શેર ₹ ૩,૦૦,૦૦૦ ના બહાર પાડવાના

૩.	₹ ૫,૦૦,૦૦૦ ના મૂળ કિમતે પરત	૩.	₹ ૩,૦૦,૦૦૦ ના ૨૦% પ્રીમિયમે
૪	₹ ૫,૦૦,૦૦૦ ના મૂળ કિમતે પરત	૪	₹ ૩,૦૦,૦૦૦ ના ૨૦% વટાવે
૫	₹ ૫,૦૦,૦૦૦ ના ૫% પ્રીમિયમે પરત કરવાના	૫	₹ ૩,૦૦,૦૦૦ ના શેર ૧૦%ના પ્રીમિયમે

જવાબ:

(૧) (૨), (૩) અને (૫) માં મૂડી પરત અનામત ખાતે ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ લઈ જવાશે. કારણ કે દરેકમાં નવા બહાર પાડેલા શેરમાંથી ₹ ૩,૦૦,૦૦૦ મળે છે. પરંતુ (૪) માં ૧૦% વટાવે શેર બહાર પાડતા ₹ ૩૦,૦૦૦ ઓછા % મળે છે. એટલે નવા શેર બહાર પાડવાની ઊપજ ₹ ૨,૭૦,૦૦૦ ગણાય. તેથી મૂડી પરત અનામત ખાતે ₹ ૨,૩૦,૦૦૦ લઈ જવાશે.

રોકડની જોગવાઈ: જ્યારે રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરપરત કરવા હોય છે. ત્યારે રોકડા નાણાની જરૂર પડે છે. જો હાથ પર પૂરતાં નાણા ન હોય. તો ખૂટતા નાણાની વ્યવસ્થા કરવી પડે છે. યાદ રાખો કે કંપની ધારાની કલમ મુજબ રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવા નાણાની જોગવાઈ કરવાની છે. તે બાબતે રોકડની જોગવાઈ સાથે કઈ સંબંધ નથી.

પૂરતી રોકડ હાથ પર હોય તો પણ કંપની ધારાની કલમ મુજબ (૧) જરૂરી રકમ નફામાંથી મૂડી પરત અનામત ખાતે લઈ જવી પડે અથવા (૨) નવા શેર બહાર પાડીને જોગવાઈ કરવી પડે પૂરતી રોકડ હાથ પર ન હોય અને કંપની રોકાણો વેચી રોકડ ની જોગવાઈ કરે ત્યારે પણ ઉપર મુજબ કંપની ધારા કલમ મુજબ નફામાંથી મૂડી પરત અનામત ખાતે રકમ લઈ જવી જ પડે અથવા શેર બહાર પાડવાજ પડે.

જ્યારે દાખલામાં પાકું સરવૈયું આપ્યું ન હોય અથવા રોકડ સિલક વિશે કોઈ ઉલ્લેખ ન હોય ત્યારે એમ માની લેવાનું છે કે કંપની પાસે હાથ પર રોકડ પૂરતી છે. એટલે ફક્ત કલમ મુજબની જ જોગવાઈ કરવી પડે.

જો હાથ પર જરૂરી રોકડ ન હોય તો તેની વ્યવસ્થા કરવા (૧) કાં તો કંપની કોઈ મિલકત વેચે અથવા તો (૨) નવાશેર બહાર પાડે અથવા તો (૩) બેન્કમાંથી લોનની વ્યવસ્થા કરે. કેટલી રોકડની જોગવાઈ કરવી તે જણાવ્યું ન હોય તે નીચે મુજબ રોકડ ખાતું બનાવીને રોકડ રકમ શોધી શકાય.

રોકડ ખાતું

ઉ.	વિગત	₹	જ.	વિગત	₹
	શરૂઆતની સિલક		પ્રેફ.શેરલ્ડરોને પરત
	રોકાણોનું વેચાણ		પરત કરવાની રકમ
	નવા શેરની ઉપજદ્વારા મેળવવાની રોકડ (આ રકમ શોધવાની હોય છે.)		આખર સિલક
	

ઉદાહરણ દ. 'એચ' કંપની લિમિટેડનું ૩૧ મી માર્ચ ૨૦૧૮ના રોજનું પાકુસરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે.

મૂડી-દેવા	₹	મિલકતો-લેણાં	₹
શેરમૂડી:		કાયમી મિલકતો:	
સત્તાવાર: ૨૦,૦૦૦ શેર		જમીન અને મકાન	૭૫,૦૦૦

દરેક ₹૧૦ નો ભરાયેલી:	૨,૦૦,૦૦૦	સાંચા અને ચંત્રો	૪૫,૦૦૦	૧,૨૦,૦૦૦
૧૦,૦૦૦ શેર દરેક ૧૦નો ૩૦૦૦ ૫% ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર દરેક ₹ ૧૦ નો અનામત અને વધારો:	૧,૦૦,૦૦૦	ચાલુમિલકતો		
મૂડી અનામત ૨૦,૦૦૦		પરચૂરણ દેવાદારો	૩૫,૦૦૦	
સામાન્ય અનામત ૧૨,૦૦૦		સ્ટોક	૨૫,૦૦૦	
ન.નુ. ખાતાની બાકી ૧૫,૦૦૦	૪૭,૦૦૦	હાથ પર સિલક	૨૦૦૦૦	૮૦,૦૦૦
ચાલુ જવાબદારીઓ અને જોગવાઈઓ:				
પરચૂરણ લેણદારો	૨૩૦૦૦			
	૨,૦૦,૦૦૦			૨,૦૦,૦૦૦

કંપનીએ નફિક કર્યું કે દરેક ₹ ૧૦ નો એવા ૨૦૦૦ ઈક્વિટી શેર ₹ ૨ ના પ્રીમિયમ રોકડા લઈને આપવા અને ૩,૦૦૦ ૫% ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના નાણાં મૂળક્રિમતે પાછા આપવા.

આમનોંધ આપો અને ઉપરની યોજના તા.૧ લી એપ્રિલ ૨૦૧૮ ના રોજપૂરી કર્યા પછીનું પાકું સરવૈયું બનાવો

જવાબ:

કંપનીના ચોપડામાં આમનોંધ

	વિગત	ઉદાર ₹	જમા ₹
૧	૫% ના રીડી.પ્રેફ.શેરમૂડી ખાતે ઉ. તે પ્રેફ.શેરહોલ્ડર ખાતે (બા.જે. ૩૦,૦૦૦ રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવાના થયા તેના)	૩૦,૦૦૦	૩૦,૦૦૦
૨	બેન્ક ખાતે ઉ. તે ઈક્વિટી શેરમૂડી ખાતે તે જામીગરી પ્રીમિયમ ખાતે (બા.જે. રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના નાણાં પરત કરવા માટે નવા ૨૦૦૦ ઈક્વિટી શેર રૂ. ૧૦નો એક એવા રૂ. ૨ના પ્રીમિયમ બહાર પાડ્યા)	૨૪,૦૦૦	૨૦,૦૦૦ ૪,૦૦૦
૩	ન.નુ.ખાતે ઉ. તે મૂડી પરત અનામત ખાતે (બા.જે. રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડીના રકમ ની જોગવાઈ નફા.નુક્સાન ખાતેથી કરી તેના)	૧૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦
૪	રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે ઉ. તે બેન્ક ખાતે (બા.જે રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના નાણાં પરત કર્યા તેના)	૩૦,૦૦૦	૩૦,૦૦૦

નોંધ :

ધ્યાનમાં રાખો કે ઈક્વિટી શેર બહાર પાડતા ઉપજેલી રકમ ₹ ૨૦,૦૦૦ ગણીને ₹ ૧૦,૦૦૦ ન.નુ ખાતેથી લાવવી. આ હેતુ માટે શેરની ઊપજ પ્રીમિયમ સહિત ગણાય નહી. એટલે કે ₹ ૨ પ્રીમિયમ ધ્યાનમાં લીધા

વિના નવા શેરની ઉપજ ₹ ૨૦,૦૦૦ ગણાવી. અને ₹ ૧૦,૦૦૦ ન.નુ ખાતેથી લાવવા કરણકે. જામીનગીરી પ્રીમિયમનો ઉપયોગ રિડી.પ્રેક્કરન્સશેરના નાણાં પરત કરવા થઈ શકે એવો કોઈ ઉલ્લેખ કંપની ધારામાં નથી. વળી રિડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેરનાં નાણાં વહેંચણી પાત્ર નક્કામાંથી પરત થઈ શકે. જામીનગીરી પ્રીમિયમ વહેંચણી પાત્ર નક્કો નથી તેનો ઉપયોગ રિડીમેબલ પ્રેક્ક. શેરના નાણાં પરત કરવા માટે થઈ શકે નહીં.

તા ૧ લી એપ્રિલ ૨૦૧૮ ના રોજનું એચ કંપની નું પાકુ સરવૈયું

મૂડી-દેવા	₹	મિલકત-લેણા	₹
શેર થાપણા: સત્તાવાર: ૨૦,૦૦૦ ઇક્કિવરી		કાયમી મિલકતો: જમીન-મકાન ૭૫,૦૦૦	
શેર દરેક ₹ ૧૦ નો ભરાયેલી	૨,૦૦,૦૦૦	સાંચા અને પંત્રો ૪૫,૦૦૦	૧,૨૦,૦૦૦
૧૨,૦૦૦ ઇક્કિવટી શેર		ચાલુ મિલકતો લોન અને ધિરાણા: પરચુરણ દેવાદાર ૩૫,૦૦૦	
₹ ૧૦. નો પૂરા ભરાયેલ અનામત અને વધારો	૧,૨૦,૦૦૦	રટોક ૨૫,૦૦૦	
મૂડીઅનામત ૨૦૦૦૦		હાથ પર સિલક ૧૪,૦૦૦	૭૪,૦૦૦
જા.પ્રીમિયમ ૪૦૦૦			
મૂડી પરત.અનામત ૧૦,૦૦૦			
સામાન્ય અનામત ૧૨,૦૦૦			
ન-નુ ખાતુ ૫,૦૦૦	૫૧,૦૦૦		
ચાલુ જવાબદારી પરચૂણ લેણદાર	૨૩,૦૦૦		
કુલ સરવાળો	૧,૯૪,૦૦૦	કુલ સરવાળો	૧,૯૪,૦૦૦

ઉદાહરણ ૧૦. નીચેના ઉદાહરણ દ્વારા રોકક-બેંક ખાતું બનાવી નવા કેટલા શેર બહાર પાડવા પડશે તે શોધો.

તા.૩૧-૩-૧૮ ના રોજનું તેજસ કંપની લિ.નુ પાકુ સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
ઇક્કિવટી શેરમૂડી દરેક		કાયમી મિલકતો	૧૯,૫૦,૦૦૦
₹ ૧૦ નો શેર દીઠ ₹ ૯ ભરપાઈ	૯,૦૦,૦૦૦	રોકાણો	૨,૦૦,૦૦૦
૧૨% ના રીડીમેબલ પ્રેક્કરન્સ શેર મૂડી, દરેક ₹ ૧૦ નો શેર દીઠ ₹ ૮ ભરપાઈ	૪,૦૦,૦૦૦	બેંક સિલક	૫,૦૦,૦૦૦
૧૪% ના રિડી પ્રેક્ક શેરમૂડી દરેક ₹ નો ૧૦ નો પૂરા ભરપાઈ	૩,૦૦,૦૦૦	અન્ય ચાલુ મિલકતો	૮,૦૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૫,૦૦,૦૦૦		
નક્કા-નુક્શાન ખાતું	૫૦,૦૦૦		
જામીનગીરી પ્રીમિયમ લેણદારો	૨,૫૦,૦૦૦		
	૩૪,૫૦,૦૦૦		૩૪,૫૦,૦૦૦

કંપની ધારાની જરૂરી જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા બાદ ૧૨% ની રિડી.પ્રેક્.શેર મૂડી ૧૦% પ્રીમિયમે તથા ૧૪% ની રીડી.પ્રેક્.શેર મૂડી ૫% પ્રીમિયમે પરત કરવાનું નક્કી કર્યું રોકાણો ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ ની કિંમતે વેચી દીધાં. છેવટની બેંકસિલક ₹ ૫૦,૦૦૦ રાખવાની છે. બંને પ્રકારના રિડી.પ્રેક્.શેર પરત કરવાના હેતુથી જરૂર જણાય તેટલી સંખ્યામાં ૧૫% ના ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રેક્.રન્સ શેર ૧૦% ના પ્રીમિયમે બહાર પાડવાનું નક્કી કર્યું. ત્યારબાદ તે જ તારીખ અપૂર્ણ ભરાયેલા ઇક્વિટી શેરને પૂર્ણ ભરપાઈ થયેલા કરવા બોનસ તથા દર બે ઇક્વિટી શેરે એક બોનસ શેર આપવાનો છે.

તેજસ કંપની લિ.ના ચોપડામાં જરૂરી આમનોંધ લખો.

જવાબ:

અહીં જણાવ્યું છે કે છેવટની બેંક સિલક ₹ ૫૦,૦૦૦ રાખવાની છે. જ્યારે રિડીમેબલ પ્રેક્.રન્સ શેર પરત કરવા માટે ૮,૦૦,૦૦૦ + ૬૫,૦૦૦ પ્રીમિયમ = ૮,૬૫,૦૦૦ ની જરૂર છે. જ્યારે બેંક સિલક ફક્ત ₹ ૫૦,૦૦૦ છે. તેથી બેંક ખાતું બનાવીએ.

બેંક ખાતું

ઉ.	વિગત	₹	વિગત	₹
	શરૂઆતની સિલક	૫,૦૦,૦૦૦	રીડીમેબલ પ્રેક્. શેર પરત:	
	૧૨ % રિડી.પ્રેક્.શેર			
	પર હપ્તો ૫૦૦૦૦×૨	૧,૦૦,૦૦૦	૧૨%ના	૫,૦૦,૦૦૦
	રોકાણોની ઉપજ	૧,૫૦,૦૦૦	+ પ્રીમિયમ	૫૦,૦૦૦
	નવા શેરની ઉપજ (?)	૧,૬૫,૦૦૦	૧૪% ના	૩,૦૦,૦૦૦
			+ પ્રીમિયમ	૧૫,૦૦૦
			આખરની સિલક	૮,૬૫,૦૦૦
		૯,૧૫,૦૦૦		૫૦૦૦૦
				૯,૧૫,૦૦૦

આમ નવા શેર બહાર પાડવાથી ₹ ૧,૬૫,૦૦૦ મળવા જોઈએ. નવો શેર ૧૫% ના ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રેક્.રન્સ શેર દરેક ₹ નો ૧૦ છે. અને તે ૧૦% પ્રીમિયમે એટલે કે શેરદીઠ ₹ ૧ ના પ્રીમિયમે બહાર પાડવાનો છે, તેથી ૧ શેર બહાર પાડતા ₹ ૧૧ મળે, તેથી કુલ શેરની સંખ્યા ₹ ૧,૬૫,૦૦૦ ÷ ૧૧ = ૧૫,૦૦૦ શેર

$$\text{નવા શેરની ઉપજ} = \text{શેરમૂડી } ૧૫,૦૦૦ \times ૧૦ = ૧,૫૦,૦૦૦$$

$$\text{પ્રીમિયમ } ૧૫,૦૦૦ \times ૧ = ૧૫,૦૦૦$$

$$૧,૬૫,૦૦૦$$

અહીં સૂત્રનો ઉપયોગ કરવાનો નથી, કારણ કે કંપની પાસે મહેસૂલી નફો (સામાન્ય અનામત ખાતામાં) ₹ ૧૫.૫૦.૦૦૦ છે. તેથી નવા શેર બહાર પાડવાની જરૂર જ નથી. પરંતુ બેંક સિલક ₹ ૫૦.૦૦૦ રાખવા નવા શેર બહાર પાડવા જરૂરી છે

હવે મૂડી પરત અનામત ખાતે:-

$$\text{શેરમૂડી } ૫,૦૦,૦૦૦ + ૩,૦૦,૦૦૦ = ૮,૦૦,૦૦૦$$

$$\text{બાદ: નવા શેરોની કિંમત} = ૧,૫૦,૦૦૦$$

સામાન્ય અનામત ખાતેથી ૬,૫૦,૦૦૦

પરંતુ પ્રીમિયમ રૂ ૬૫,૦૦૦ ની જોગવાઈઓ

= રૂ ૫૦,૦૦૦ જામીનગીરી પ્રીમિયમ + ૧૫,૦૦૦ નવું પ્રીમિયમ

કંપનીના ચોપડે આમનોંધ

	વિગત	ઉદાર રૂ	જમા રૂ
૧	રિડી.પ્રેક્શર છેલ્લા હપ્તા ખાતે ઉ તે ૧૨% ના રિડી. પ્રેક્શર ૫૦,૦૦૦ (બા.જે.પ્રેક્શર ના પર છેલ્લો હપ્તો મંગાવ્યો તેના)	૧,૦૦,૦૦	૧,૦૦,૦૦૦
૨	બેંક ખાતે ઉ તે રિડી.પ્રેક્શર છેલ્લા હપ્તા ખાતે (બા.જે.૧૨% ના રિડી પ્રેક્શર ૫૦૦૦૦ પર રૂ ૨ લેખે હપ્તો મળ્યો.)	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦
૩	બેંક ખાતે ઉ નફાનુકસાન ખાતે ઉ તે રોકાણો ખાતે	૧,૫૦,૦૦૦ ૫૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦
૪	૧૨% રિડીમેબલ પ્રેક્શર શેરમૂડી ખાતે ઉ ૧૪% રિડીમેબલ પ્રેક્શર શેર મૂડી ખાતે ઉ રીડીમેબલ પ્રેક્શર શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે ઉ તે પ્રેક્શર શેરહોલ્ડરો ખાતે (બા.જે બંને પ્રકારના રિડી. પ્રેર શેરના નાણાં પ્રીમિયમે ચૂકવવાનાં થયા)	૫૦૦,૦૦૦ ૩,૦૦,૦૦૦ ૬૫,૦૦૦	૮,૬૫,૦૦૦
૫	બેંક ખાતે ઉ તે ૧૫% ની કચું. પ્રેક્શર મૂડી ખાતે તે જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે (બા.જે.રિડી.પ્રેક્શર પરત કરવા નવા ૧૫૦૦૦ કચું. પ્રેક્શર દરેક રૂ ૧૦ નો એવા ૧૦% પ્રીમિયમે બહાર પાડયા.)	૧,૬૫,૦૦૦	૧,૫૦,૦૦૦ ૧૫,૦૦૦
૬	સામાન્ય અનામત ખાતે ઉ તે મૂડી પરત અનામત ખાતે (બા.જે.રિડીમેબલ પ્રેક્શર શેર પરત કરવા જરૂરી રકમ સા.અ.ખાતેથી મૂડી પરત અના ખાતે લઈ ગયા.)	૬,૫૦,૦૦૦	૬,૫૦,૦૦૦
૭	જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે ઉ તે પ્રેક્શર શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે (બા.જે રિડીમેબલ પ્રેક્શર શેર પરત પ્રીમિયમની જોગવાઈ જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતામાંથી કરી)	૬૫,૦૦૦	૬૫,૦૦૦
૮	પ્રેક્શર શેરહોલ્ડરો ખાતે ઉ	૮,૬૫,૦૦૦	

	તે બેંક ખાતે (બા.જે રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરના નાણાં ચૂકવ્યાં)		૮,૬૫,૦૦૦
૯	મૂડી પરત અનામત ખાતે ઉ સામાન્ય અનામત ખાતે ઉ તે શેરહોલ્ડરોના બોનસ ખાતે (બા.જે ૧,૦૦,૦૦૦ ઇક્વિટી શેર પર ₹ ૧ ના હપ્તો બોનસ તરીકે ભરપાઈ કરવા અને ૫૦,૦૦૦ ઇ.શેર બોનસ શેર તરીકે આપવા જોગવાઈ કરી)	૫,૦૦,૦૦૦ ૧,૦૦,૦૦૦	૬,૦૦,૦૦૦
૧૦	ઇક્વિટી શેર હપ્તા ખાતે તે ઇક્વિટી શેર મૂડી ખાતે (બા.જે.૧,૦૦,૦૦૦ ઇ. શેર પર ₹ ૧ લેખે છેલ્લા હપ્તો મંગાવ્યો)	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦
૧૧	શેર હોલ્ડરોના બોનસ ખાતે ઉ તે ઇક્વિટી શેર હપ્તા ખાતે (બા.જે.૧,૦૦,૦૦૦ ઇ.શેર પર ₹ ૧ નો હપ્તો બોનસમાંથી જમા કર્યા)	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦
૧૨	શેરહોલ્ડરોના બોનસ ખાતે તે ઇક્વિટી શેર મૂડી ખાતે (બા.જે ૧,૦૦,૦૦૦ ઇ.શેર પર બે શેરે ૧ શેર લેખે ૫૦,૦૦૦ ઇક્વિટી શેર બોનસ શેર તરીકે આપ્યા.)	૫,૦૦,૦૦૦	૫,૦૦,૦૦૦

નોંધ :

મૂડી પરત અનામતમાંથી ફક્ત પૂર્ણ ભરપાઈ બોનસ શેર આપી શકાય. તેથી અંશતઃ ભરપાઈ શેરને પૂર્ણ ભરપાઈ કરવા ₹ ૧,૦૦,૦૦૦ સામાન્ય અનામતમાંથી બોનસ આપવા જોગવાઈ કરી છે.

ઉદાહરણ ૧૨ એક લિમિટેડ કંપની જેની બહાર પાડેલી શેરમૂડી તા. ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૮ ના રોજ ₹ ૧૦૦ નો એક એવા ૩,૦૦૦, ૭% ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પુરા ભરાયેલા અને ₹ ૧૦૦ નો એક એવા ૧૦,૦૦૦ ઇક્વિટી શેર, શેર દીઠ ₹ ૮૦ ભરાયેલાની બનેલી હતી. તેણે પ્રેફરન્સ શેર, શેર દીઠ ₹ ૧૦ ના પ્રીમિયમ પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. કંપનીનું તા ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૮ ના રોજનું પાકું સરવૈયું ₹ ૪,૫૦,૦૦૦નું મહેસૂલી ભંડોળ અને ૪૨,૫૦૦નું મૂડી અનામત બતાવે છે. પરત કરવા માટે જોઈતી રકમ થોડી નફાની બાકીમાંથી અને થોડી ₹ ૧૦૦ નો એક એવા ૧૫૦૦, ૧૨% ના ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રેફરન્સ શેર જે ₹ ૨૫ ના પ્રીમિયમ બહાર પાડવામાં આવ્યા તેની ઉપજમાંથી મેળવવામાં આવી.

તા.૩૦ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૮ના રોજ કંપનીએ એની સામાન્ય સભામાં ઠરાવ કર્યો કે એ તારીખે મૂડી અનામતની પૂરેપૂરી રકમ અને મહેસૂલી ભંડોળની થોડી રકમ નીચે પ્રમાણે વાપરવી:

૧. ઇક્વિટી શેરને પૂરા ભરાયેલા બનાવવા શેરદીઠ ₹ ૨૦ નું બોનસ આપવું.
૨. ઇક્વિટી શેરહોલ્ડરોને ૪ શેર દીઠ ૧ શેરના પ્રમાણે બોનસ શેર આપવો.

જરૂરી આમનોંધ લખો.

જવાબ:

કંપનીના ચોપડામાં આમનોંધ

	વિગત	ઉદ્ધાર રૂ	જમા રૂ
૧	૭% ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી ખાતે રીડી. પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે તે રીડી. પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે	૩,૦૦,૦૦૦ ૩૦૦૦૦	૩,૩૦,૦૦૦
૨	બેંક ખાતે તે ક્યુમ્યુલેટિવ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી ખાતે તે જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે	૧,૮૭,૫૦૦	૧,૫૦,૦૦૦ ૩૭.૫૦૦
૩	જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે તે પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે	૩૦,૦૦૦	૩૦૦૦૦
૪	મહેસૂલી ભંડોળ ખાતે તે મૂડી પરત અનામત ખાતે	૧,૫૦,૦૦૦	૧,૫૦,૦૦૦
૫	પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડરો ખાતે તે બેંક ખાતે	૩,૩૦,૦૦૦	૩,૩૦,૦૦૦
૬	મૂડી પરત અનામત ખાતે જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે મૂડી અનામત ખાતે મહેસૂલી ભંડોળ ખાતે તે શેર હોલ્ડરોના બોનસ ખાતે	૧,૫૦,૦૦૦ ૭૫૦૦ ૪૨,૫૦૦ ૨,૫૦,૦૦૦	૪,૫૦,૦૦૦
૭	ઇક્વિટી શેર હપ્તા ખાતે તે ઇક્વિટી શેરમૂડી ખાતે	૨,૦૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦
૮	શેરહોલ્ડરોના બોનસ ખાતે તે ઇક્વિટી શેરહપ્તા ખાતે	૨,૦૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦
૯	શેરહોલ્ડરોના બોનસ ખાતે તે ઇક્વિટી શેરમૂડી ખાતે	૨,૫૦,૦૦૦	૨,૫૦,૦૦૦

ઉદાહરણ ૧૩ તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૮ ના રોજ વિજય લિમિટેડનું પાકુ સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

જવાબદારીઓ	રૂ	મિલકતો	રૂ
૨૦૦ ઇક્વિટી શેર દરેક રૂ ૧૦૦ નો પૂર્ણ ભરપાઈ ૫૦૦, ૭% રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર દરેક રૂ ૧૦૦ નો દીઠ ૮૦ નિરપાઈ ૫૦૦, ૮% ના રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર, દરેક રૂ ૧૦૦ નો પૂર્ણ ભરપાઈ	૨,૦૦,૦૦૦ ૪૦,૦૦૦ ૫૦,૦૦૦	જમીન મકાન સાંચા-ચંત્રો રોકાણો સ્ટોક દેવાદારો રોકડ સિલક	૧,૦૦,૦૦૦ ૮૨,૫૦૦ ૫૦,૦૦૦ ૩૫,૦૦૦ ૫૦,૦૦૦ ૪૫,૦૦૦ ૨૭,૫૦૦

જામીનગીરી પ્રીમિયમ	૫૦,૦૦૦		
સામાન્ય અનામત	૩૭,૫૦૦		
નફા-નુકસાન ખાતું	૧૭,૫૦૦		
લેણાદારો	૪૦,૦૦૦		
	૩,૬૦,૦૦૦		૩,૬૦,૦૦૦

બધાજ પ્રકારના પ્રેક્ષરન્સ શેરને, આ તારીખે કંપની ધારાની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા બાદ ૧૦%ના પ્રિમિયમે પરત કરવાનું નક્કી કર્યું.

આ હેતુ માટે જરૂરી સંખ્યામાં ઇક્વીટી શેર, દરેક રૂ ૧૦૦ની મૂળકિંમતે બહાર પાડવામાં આવ્યા. ઇંધામાં રોકડ સિલક, રૂ ૧૫,૦૦૦ રાખવાની છે. બધાં જ રોકાણો રૂ ૩૦,૦૦૦માં વેચી દેવામાં આવ્યા. બધા પ્રેક્ષરન્સ શેરહોલ્ડરોને પૂરી રકમ ચૂકવી દેવામાં આવી. કંપનીએ ત્યાર બાદ રીકિમેબલ પ્રેક્ષરન્સ શેર પરત કરતા, ઉદભવેલા અનામતનો ઉપયોગ તેના ઇક્વિટી શેરહોલ્ડરોને પુરા ભરપાઈ બોનસ શેર આપવાનું નક્કી કર્યું.

વિજય લિમિટેકના ચોપડે જરૂરી આમનોંધ લખો.

જવાબ:

- કંપની ધારાની કલમ મુજબ જ્યારે પ્રેક્ષરન્સ શેર પરત કરવાના હોય ત્યારે તે શેર અધુરા ભરપાઈ હોય તો તે શેર ને પૂરા ભરપાઈ કરવા બાકી હપ્તો મગાવવો પડે તે પૂરે પૂરો ભરપાઈ થયેલા હોવા જોઈએ.
- હાથ પર રોકડ રૂ ૨૭,૫૦૦ છે કે જેમાં રોકાણોના વેચાણની રકમ રૂ ૩૦,૦૦૦ + ૭% ના પ્રેક્ષરન્સ શેર પર હપ્તાની રકમ રૂ ૧૦,૦૦૦ = રૂ ૬૭,૫૦૦ મળશે, જ્યારે પ્રેક્ષ. શેરહોલ્ડરોને રૂ ૧,૧૦,૦૦૦ આપવાના છે. (૭% ના પ્રેક્ષ.શેર સામે રૂ ૫૦,૦૦૦ + ૮% ના પ્રેક્ષ શેર રૂ ૫૦,૦૦૦ + ૧૦ પ્રીમિયમ રૂ ૧૦,૦૦૦ અને રૂ ૧૫,૦૦૦ રોકડ હાથ ઉપર રાખવાની છે. તેથી કુલ રૂ ૧,૨૫,૦૦૦ જોઈએ.) જ્યારે હાથ ઉપર રોકડ રૂ ૬૭,૫૦૦ છે તેથી બાકીની રકમના રૂ ૫૭,૫૦૦ ના નવા શેર બહાર પાડવા પડશે. અથવા ઉપરની વિગતો રોકડ ખાતામાં ખૂટતી વિગત તરીકે રૂ ૫૭,૫૦૦ રોકડ ખાતામાંથી મેળવવા.
- રૂ ૧,૦૦,૦૦૦ પ્રેક્ષરન્સ શેર પરત કરવાના છે. તે માટે રૂ ૫૭,૫૦૦ ના નવા શેર બહાર પાડવામાં આવશે. તેથી બાકીની રકમ ૪૨,૫૦૦નું (પ્રેક્ષરન્સ શેર) મૂડી પરત અનામત ઊભું કરવું પડશે. જે માટે સામાન્ય અનામતમાંથી રૂ ૩૭,૫૦૦ અને બાકીના રૂ ૫,૦૦૦ માટે નફા-નુકસાન ખાતેથી જોગવાઈ કરવી પડશે.

યાદ રાખો કે પ્રેક્ષરન્સ શેર પરત કરવા જો રોકાણો વેચ્યા તે રોકડ ની જોગવાઈ કરવા માટે છે. તેને કલમમાં જણાવેલ જોગવાઈ સાથે સંબંધ નથી. તેથી કલમ ની જોગવાઈ માટે રૂ ૧,૦૦,૦૦૦ ની જોગવાઈ નફા નુકસાન ખાતેથી અને/અથવા વધારાના શેર બહાર પાડી કરવી ફરજિયાત છે. તેને રોકાણોનાં વેચાણ સાથે સંબંધ નથી.

ક્રમ	વિગત	ઉદાર રૂ	જમા રૂ
૧	૭ % ના રિડી પ્રેક્ષ. શેર છેલ્લા હપ્તા ખાતે ઉ તે ૭% ના રિડી. પ્રેડ શેરમૂડી ખાતે	૧૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦

૨	બેન્ક ખાતે તે ૭% ના રિડી. પ્રેક્. શેર છેલ્લા હપ્તા ખાતે	૬	૧૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦
૩	૭% ની રિડી. પ્રેક્. શેર મૂડી ખાતે ૮% ની રિડી. પ્રેક્. શેર મૂડી ખાતે રીડી. પ્રેક્. શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે તે રીડી. પ્રેક્. શેર શેરહોલ્ડર ખાતે	૬ ૬ ૬	૫૦,૦૦૦ ૫૦,૦૦૦ ૧૦,૦૦૦	૧,૧૦,૦૦૦
૪	બેંક ખાતે ન.નુ.ખાતે તે શેકાણો ખાતે	૬ ૬	૩૦,૦૦૦ ૫,૦૦૦	૩૫,૦૦૦
૫	બેંક ખાતે તે ઇક્વિટી શેરમૂડી ખાતે		૫૭,૫૦૦	૫૭,૫૦૦
૬	સામાન્ય અનામત ખાતે ન.નુ ખાતે તે મૂડી પરત અનામત ખાતે		૩૭,૫૦૦ ૫,૦૦૦	૪૨,૫૦૦
૭	ન.નુ. ખાતે જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે તે રીડી. પ્રેક્. શેર પરત પ્રીમિયમ ખાતે	૬ ૬	૫,૦૦૦ ૫,૦૦૦	૧૦,૦૦૦
૮	પ્રેક્. શેરહોલ્ડર ખાતે તે બેન્ક ખાતે		૧,૧૦,૦૦૦	૧,૧૦,૦૦૦
૯	મૂડી પરત અનામત ખાતે તે શેરહોલ્ડરના બોનસ ખાતે	૬	૪૨,૫૦૦	૪૨,૫૦૦
૧૦	શેર હોલ્ડરના બોનસ ખાતે તે ઇક્વિટી શેરમૂડી ખાતે		૪૨,૫૦૦	૪૨,૫૦૦

૧.૯ સ્વાધ્યાય:

૧. રીડીમેબલ પ્રેક્. શેર મૂડીના નાણાં પરત કરવાં એક કંપની ૧૦૦૦, રીડીમેબલ પ્રેક્. શેર ₹૧૦૦નો એક એવા ૫% પ્રીમિયમથી પરત કરવાનું નક્કી કર્યું જરૂરી રકમ નફા-નુકશાન ખાતેથી લેવી ઉપરોક્ત બાબતની જરૂરી આમનોંધ લખો.
૨. એક કંપનીએ ૧૦૦૦ રીડી પ્રેક્. શેર ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૫% પ્રીમિયમથી પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. આ હેતુ માટે કંપનીએ નવા ૧૦૦૦ ઇ.શેર ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૧૦% પ્રીમિયમથી બહાર પાડે છે, જરૂરી આમનોંધ લખો.
૩. એક કંપની પાસે ૮૦૦૦ રીડી પ્રેક્. શેર ₹ ૧૦૦નો એક એવા પુરેપુરા ભરપાઈ થયેલા હતા. કંપનીએ આ શેર ૭% પ્રીમિયમથી પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. કંપની પાસે પુરતો નફો નફા-નુકશાન ખાતે હતો પરંતુ શેરની રકમ પરત કરવા નીચેના નવા શેર બહાર પાડયા.
 - અ) ૩૦૦૦ ૬%ના ડિબેન્ચર ₹ ૧૦૦નો એક ₹ ૧૦૬ના ભાવે.
 - બ) ૨૦૦૦, ઇક્વિટી શેર ₹ ૧૦૦નો એક ₹ ૧૦૦નો એક ₹ ૧૧૧ ના ભાવે જરૂરી આમનોંધ લખો.

૪. ઘૈર્ય કેમિકલ્સ લીમિટેડનું તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૮નું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવા	₹	મિલકતો-લેણાં	₹
૫૦૦૦ ઇક્વિટી શેર, દરેકના ₹ ૧૦૦ સંપૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ ૧૨૫૦,	૫,૦૦,૦૦૦	જમીન	૨,૫૦,૦૦૦
૬% રિડમેબલ પ્રેફરન્સ શેર,		મકાન	૨,૧૨,૫૦૦
₹ ૧૦૦નો એક, ₹ ૮૦ ભરપાઈ થયેલ		ચંત્રો	૧,૨૫,૦૦૦
૧૨૫૦, ૧૦% રિડમેબલ પ્રેફરન્સ શેર, દરેકના ₹૧૦૦ સંપૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ	૧,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧,૨૫,૦૦૦
શેર પ્રીમિયમ	૧૨,૫૦૦	દેવાદારો	૧,૧૨,૫૦૦
સામાન્ય અનામત	૯૩,૭૫૦	રોકાણો	૮૭,૫૦૦
નફા-નુકશાન	૪૩,૭૫૦	બેન્ક	૬૨,૫૦૦
લેણદારો	૧,૦૦,૦૦૦		
	૯,૭૫,૦૦૦		૯,૭૫,૦૦૦

આ દિવસે કંપનીએ બન્ને પ્રકારનાં પ્રેફરન્સ શેર ૧૦% પ્રીમિયમથી, કંપની ધારાની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા બાદ પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. આ માટે જરૂરી ઇક્વિટી શેર દરેક ₹ ૧૦૦નો મૂળ કિંમતે બહાર પાડયા. કંપની ₹ ૩૭,૫૦૦ની રોકડ સિલક ધંધામાં રાખી. તમામ રોકાણો ₹ ૭૫,૦૦૦માં વેચ્યા. તમામ પ્રેફરન્સ શેર પૂરા ભરપાઈ છે.

કંપનીએ મૂડી પરત અનામત પૂરા ભરપાઈ બોનસ શેરમાં વાપરવાનું નક્કી કર્યું. જરૂરી આમનોંધ પસાર કરો અને પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.
(સ.પ.ચુ. એપ્રિલ-૨૦૧૪ પર આધારીત)

૫. શિવમ લીમિટેડનું તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું.

મૂડી-દેવા	₹	મિલકતો-લેણાં	₹
ઇક્વિટી શેરમૂડી દરેક ₹ ૧૦નો શેરદીઠ ₹ ૯ ભરપાઈ	૯,૦૦,૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૧૯,૫૦,૦૦૦
૧૨%ના રીડમેબલપ્રેફરન્સ શેરમૂડી દરેક ₹ ૧૦નો શેર દીઠ ₹ ૮ ભરપાઈ	૪,૦૦,૦૦૦	રોકાણો	૨,૦૦,૦૦૦
૧૪% રીડમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી દરેક ₹ ૧૦નો પૂરા ભરપાઈ	૩,૦૦,૦૦૦	બેન્ક સિલક	૫,૦૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૫,૦૦,૦૦૦	અન્ય ચાલુ મિલકતો	૮,૦૦,૦૦૦
નફાનુકશાન ખાતું	૫૦,૦૦૦		
શેર પ્રીમિયમ	૫૦,૦૦૦		
લેણદારો	૨,૫૦,૦૦૦		
	૩૪,૫૦,૦૦૦		૩૪,૫૦,૦૦૦

કંપની ધારાની જરૂરી જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા બાદ ૧૨% રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી ૧૦%ના પ્રીમિયમે તથા ૧૪%ની રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી ૫% ના પ્રીમિયમે પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. રોકાણો ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ની કિંમતે વેચી દીધા છેવટની બેન્ક સીલક ₹ ૫૦,૦૦૦ રાખવાની છે. બન્ને પ્રકારના રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવાના હેતુથી જરૂર જણાય તેટલી સંખ્યામાં નવા પ્રેફરન્સ શેર ૧૦% ના પ્રીમિયમ બહાર પાડવાનું નક્કી કર્યું

ત્યારબાદ તેજ તારીખે અપૂર્ણ ભરાયેલ ઈક્વિટી શેરને પૂર્ણ ભરપાઈ થયેલા કરવા બોનસ તથા દર બે ઈક્વિટી શેરે એક બોનસ શેર આપવાનો છે. જરૂરી આમનોંધ લખી પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

(સ.પ.ચુ એપ્રિલ-૨૦૧૩ પર આધારીત)

૬. નીચે આપેલ માહિતી પરથી જરૂરી નવા ઈક્વિટી શેર ₹ ૧૦/- લેખે બહાર પાડે છે તે શોધો અને પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડરને નાણાં પરત કરવાની જરૂરી આમ નોંધ લખો.

૧. ૧૦% પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવાની મૂડી ₹ ૩,૦૦,૦૦૦

૨. પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ ૧૦%.

૩. નીચે મુજબની બાકીઓ પાકા સરવૈયામાં હતી,

નફા-નુકશાન ખાતું(જમા બાકી) ₹ ૫૦,૦૦૦

શેર પ્રીમિયમ ₹ ૧૦,૦૦૦

કંપનીના નવા ઈક્વિટી શેર ૫%ના પ્રીમિયમથી બહાર પાડે છે. (સ.પ.ચુ એપ્રિલ-૨૦૧૬ પર આધારીત)

૭. HP લિ. નું તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે.

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
રૂ. ૧૦૦/-નો એક એવા ૨૦૦૦ ઈક્વિટી શેર	૨,૦૦,૦૦૦	જમીન	૧,૦૦,૦૦૦
રૂ. ૧૦૦/-નો એક એવા ૫૦૦ ૭%ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર, રૂ ૮૦/- ભરપાઈ થયેલ,	૪૦,૦૦૦	મકાન	૮૨,૫૦૦
રૂ. ૧૦૦/-નો એક એવા ૫૦૦ ૮%ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર, સંપૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ	૫૦,૦૦૦	રોકાણો	૩૫,૦૦૦
શેર-પ્રીમિયમ	૫,૦૦૦	સ્ટોક	૩૫,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૩૭,૫૦૦	દેવાદારો	૬૦,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૧૭,૫૦૦	રોકડ	૨૭,૫૦૦
લેણદારો	૪૦,૦૦૦		
	૩,૬૦,૦૦૦		૩,૬૦,૦૦૦

આ દિવસે કંપનીએ બન્ને પ્રકારનાં પ્રેફરન્સ શેર ૧૦% પ્રીમિયમથી કંપની ધારાની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા બાદ પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. આ માટે જરૂરી ઈક્વિટી શેર દરેક ₹ ૧૦૦ની મૂળકિંમતે બહાર પાડયા. કંપની ₹ ૧૫,૦૦૦ની રોકડ સિલક ધંધામાં રાખે છે. તમામ રોકાણો ₹ ૩૦,૦૦૦માં વેચ્યાં. તમામ પ્રેફરન્સ શેર પૂરા ભરપાઈ છે.

કંપનીએ મૂડી પરત અનામત પૂરા ભરપાઈ બોનસ શેરમાં વાપરવાનું નક્કી કર્યું.

જરૂરી આમનોંધ પસાર કરી અને પ્રેફરન્સ શેર હોલ્ડરને નાણાં પરત કર્યા પછીનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

(સ.પ.ચુ-૨૦૧૬ પર આધારીત)

૮. ધવની લિમિટેડનું તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૮ના રોજ પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવા	₹	મિલકતો-લેણાં	₹
૫,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર ₹ ૧૦નો તેવા પૂરા ભરપાઈ	૫,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૨,૫૦,૦૦૦
૨,૦૦૦, ૧૦% પ્રેફરન્સ શેર દરેક ૩ ૧૦૦નો તેવા પૂરા ભરપાઈ ૨૦૦૦, ૮% પ્રેફરન્સ શેર	૨,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૧,૫૦,૦૦૦
દરેક ૩ ૧૦૦ના તેવા ₹ ૮૦ ભરપાઈ	૧,૬૦,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક	૨,૧૦,૦૦૦
શેર-પ્રીમિયમ	૫,૦૦૦	સાંચા અને ચંત્રો	૫,૦૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧,૦૦,૦૦૦	રોકાણો	૧,૦૦,૦૦૦
નફ-નુકશાન ખાતું	૧,૦૦,૦૦૦		
લેણદારો	૧,૦૦,૦૦૦		
	૧૨,૧૦,૦૦૦		૧૨,૧૦,૦૦૦

૧ એપ્રિલ ૨૦૧૮ના રોજ કંપનીએ ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર ૧૦% પ્રીમિયમથી પરત કર્યા. આ માટે કંપનીએ નીચે મુજબ કાર્યવાહી કરી.

- (૧) રોકાણો ₹ ૮૦,૦૦૦માં વેચ્યાં.
- (૨) સાચા ચંત્રો જેની ઘટતી જતી બાકી ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ છે. તે ₹ ૧,૨૦,૦૦૦ માં વેચ્યાં.
- (૩) બેંકમાંથી વાર્ષિક ૧૨%ના દરે ₹ ૧,૦૦,૦૦૦ લોન લીધી.
- (૪) સામાન્ય આનામતમાંથી ઓછામાં ઓછી રકમ વાપરો.
- (૫) નવાં ૬,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર, દરેક ₹ ૧૦નો એક સંપૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ બહાર પાડ્યા.

(સ.પ.ચુ એપ્રિલ-૨૦૧૪ પર આધારીત)

૯. બોનસ શેર બહાર પાડવા માટેના પ્રાપ્તિ સ્થાનો લખો.

૧૦. પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવા અંગેની કંપનીધારાની જોગવાઈઓની ચર્ચા કરો.

૧૧. સીપલા લિમિટેડનું તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું.

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
બહાર પાડેલી ભરાયેલી અને વસુલ આવેલી મૂડી:		સ્થિર (કાયમી) મિલકતો	૪૫,૦૦,૦૦૦
૧૨% ના ૧૦૦૦૦ રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર ₹ ૧૦૦/-નો પૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ	૧૦,૦૦,૦૦૦		
૩૦૦૦૦૦ ઈક્વિટી શેર ₹ ૧૦/-નો એક તેવા	૩૦,૦૦,૦૦૦		
અનામત અને વધારો:		રોકાણો	૧,૫૦,૦૦૦
શેર-પ્રીમિયમ	૧,૦૦,૦૦૦	અન્ય ચાલુ મિલકતો	૧૫,૦૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૬,૦૦,૦૦૦	બેંક બાકી	૧૩,૫૦,૦૦૦
ચાલુ જવાબદારી	૨૮,૦૦,૦૦૦		
	૭૫,૦૦,૦૦૦		૭૫,૦૦,૦૦૦

તારીખ: ૧-૦૪-૨૦૧૮ના રોજ ૧૨%ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર ૧૦% પ્રીમિયમ સહિત પરત કરવાના છે. કંપની પાસે પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવા માટે પૂરતી અનામત ન હોવાથી કંપનીએ જરૂરી એક એવા ૧૩%ના ક્યુમ્યુલેટિવ પ્રેફરન્સ શેર દરેક ₹ ૧૦૦નો એક એવા મૂળ કિંમતે બહાર પાડ્યા. બધા જ શેર વસુલ આવેલા અને પૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ છે.

રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કર્યા પછી કંપનીએ દર પાંચ ઈક્વિટી શેર દીઠ એક ઈક્વિટી શેર ₹ ૧૦નો પૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ બોનસ તરીકે આપવાનો ઠરાવ કર્યો.

ઉપરના વ્યવહારો નોંધવા માટે જરૂરી આમનોંધ લખો અને પ્રેફરન્સ શેર પરત કર્યા પછીનું પાકું સરવૈયું બનાવો.

(સ.પ.યુ એપ્રિલ-૨૦૧૨ પર આધારીત)

૧૨. આર કે. લિમિટેડનું તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
૮% ના રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી, રૂ. ૧૦૦/-નો એક એવા રૂ ૮૦ ભરપાઈ થયેલ શેર	૨,૨૫,૦૦૦	પાઘડી	૧,૫૦,૦૦૦
ઈક્વિટી શેર રૂ ૧૦/-નો એક એવા પૂર્ણ ભરપાઈ શેર	૫,૦૦,૦૦૦	જમીન- મકાન	૩,૫૦,૦૦૦
અનામતો	૭,૫૦,૦૦૦	સાંચા-ચંત્રો	૪,૫૦,૦૦૦
૬ %ના કિબેન્ચર	૧,૫૦,૦૦૦	દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૫૦,૦૦૦	સ્ટોક	૩,૦૦,૦૦૦
		રોકડ - બેંક સિલક	૨,૨૫,૦૦૦
	૧૬,૭૫,૦૦૦		૧૬,૭૫,૦૦૦

તારીખ: ૦૧-૦૪-૨૦૧૮ના રોજ સંચાલક મડળે નીચે મુજબ નિર્ણયો લીધા.

- ૧) ઈક્વિટી શેરધારકોને ૧૦% કિવિડન્ડ ચુકવવું. કિવિડન્ડ કર ધ્યાનમાં લેવાનો નથી.
- ૨) કાનુની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા પછી રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરનાં નાણા ૫% પ્રીમિયમ સહિત પરત કરવા.
- ૩) કિબેન્ચરના નાણા ૩%ના પ્રીમિયમ સહિત પરત કરવા.
- ૪) રોકડ-બેંક ખાતાની બાકી ₹ ૨૫૦૦૦ જાળવવી અને માત્ર જરૂરી સંખ્યામાં ₹ ૧૦નો એક એવા નવા ઈક્વિટી શેર ૧૦% પ્રીમિયમથી બહાર પાડવા.
- ૫) વર્તમાન શેરધારકોને દર બે શેરે એક શેર બોનસ તરીકે આપવા.

ઉપર મુજબનાં નિર્ણયોની અસર આપ્યા પછીનું પાકું સરવૈયું બનાવો અને જરૂરી આમનોંધ લખો.

(સ.પ. યુ એપ્રિલ-૨૦૧૫ પર આધારીત)

૧૩. “શક્તિ” લિ. નું તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
૨,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર દરેક ₹૧૦૦નો પૂર્ણ ભરપાઈ	૨,૦૦,૦૦૦	જમીન	૧,૦૦,૦૦૦
૫૦૦, ૭% ના રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર દરેક ₹૧૦/-	૪૦,૦૦૦	મકાન	૮૨,૫૦૦

નો શેરદીઠ ₹ ૮૦ ભરપાઈ			
૫૦૦, ૮% ના રીડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર દરેક ₹ ૧૦૦નો પૂરા ભરપાઈ	૫૦,૦૦૦	સાંચા-ચંત્રો	૩૫,૦૦૦
શેર પ્રીમિયમ	૫,૦૦૦	રોકાણો	૫૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૩૭,૫૦૦	દેવાદારો	૪૫,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતુ	૧૭,૫૦૦	રોકડ	૨૭,૫૦૦
લેણદારો	૪૦,૦૦૦		
	૩,૬૦,૦૦૦		૩,૬૦,૦૦૦

બધાજ પ્રકારના પ્રેફરન્સ શેરને તે જ તારીખે કંપની ધારાની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા બાદ ૧૦% પ્રીમિયમે પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. આ હેતુ માટે જરૂરી સંખ્યામાં ઈક્વિટી શેર દરેક ₹ ૧૦૦ની મૂળ કિંમતે બહાર પાડવામાં આવ્યા. ઘંઘામાં રોકડ સિલક ₹ ૧૫,૦૦૦ રાખવાની છે. બધાજ રોકાણો ₹ ૩૦,૦૦૦માં વેચી દેવામાં આવ્યા. બધા પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડરોને પુરી રકમ ચુકવી દેવામાં આવી. કંપનીએ ત્યારબાદ રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરતા ઉદભવેલ અનામતનો ઉપયોગ તેના ઈક્વિટી શેરહોલ્ડરોને પુરા ભરપાઈ બોનસ શેર આપવા કરવાનું નક્કી કર્યું. જરૂરી આમનોંધ લખી પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

(સ.પ.ચુ એપ્રિલ-૨૦૧૫ પર આધારીત)

૧૪. એક કંપની તેની રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેરમૂડી ₹ ૫,૦૦,૦૦૦, ૧૦% પ્રીમિયમે પરત કરવા ઇચ્છે છે. જો નફા-નુકશાન ખાતે (જમા બાકી) ₹ ૧,૧૨,૫૦૦ હોય અને શેર પ્રીમિયમ ખાતામા ₹ ૧૦,૦૦૦ બાકી હોય અને ₹ ૧૦નો એક એવા નવા શેર ૫% વટાવે બહાર પાડવા હોય તો ઓછામાં ઓછા કેટલા શેર બહાર પાડવા પડે?

૧૫. રિડીમેબલ પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવા માટે કંપની ધારાની જોગવાઈઓની ચર્ચા કરો.

૧૬. બોનસ શેર ક્યા ક્યા સાધનોમાંથી આપી શકાય ?

(સ.પ.ચુ એપ્રિલ-૨૦૧૫ પર આધારીત)

પ્રકરણ - ૨

કિબેન્યર બહાર પાડવા અને પરત કરવા

- ૨.૧ પ્રસ્તાવના
- ૨.૨ કિબેન્યર એટલે શું ?
- ૨.૩ કિબેન્યર અંગે અગત્યના મુદ્દા
- ૨.૪ કિબેન્યરના પ્રકારો
- ૨.૫ કિબેન્યર બહાર પાડવા અંગેની વિધિ
- ૨.૬ કિબેન્યર બહાર પાડવા અંગેની હિસાબી અસરો
- ૨.૭ શેર-કિબેન્યર વચ્ચેનો તફાવત
- ૨.૮ કિબેન્યર પર વ્યાજ
- ૨.૯ કિબેન્યરના નાણાં પરત કરવા અંગે
- ૨.૧૦ પરત કરી શકાય તેવા કિબેન્યર બહાર પાડતી વખતે તેની હિસાબી અસરો
- ૨.૧૧ જ્યારે કિબેન્યર મૂળકિંમતે કે પ્રિમીયમથી કે વટાવથી બહાર પાડ્યા હોય અને આ કિબેન્યર પ્રિમીયમથી પરત કરવાના હોય ત્યારે
- ૨.૧૨ કંપનીના પાકા સરવૈયામાં સ્થાન
- ૨.૧૩ કિબેન્યર વટાવ માંડીવાળવો
- ૨.૧૪ કિબેન્યર પરત કરવાની પદ્ધતિઓ
- ૨.૧૫ રૂપાંતરપાત્ર કિબેન્યર પરત
- ૨.૧૬ સ્વાધ્યાય

પ્રકરણ - ૨

ડિબેનચર બહાર પાડવા અને પરત કરવા

૨.૧ પ્રસ્તાવના

સામાન્ય રીતે કંપની લાંબાગાળાના ભંડોળ (ફંડ)ની જરૂરિયાત શેરમૂડી બહાર પાડીને મેળવે છે. કેટલીકવાર કંપનીને શેરમૂડી ઉપરાંત વધારે ભંડોળ (રકમ)ની જરૂરિયાત હોય તો આ ભંડોળ લોન કે ઉછીની રકમ દ્વારા મેળવે છે. નાણાકીય સંઘર્ષતા ધરાવતી કંપનીઓ લાંબા ગાળાની લોન બેન્ક કે નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી મેળવે છે. ઘણીવાર મોટા રોકાણ માટે નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી લોન કે ધિરાણ મેળવવાના બદલે અથવા તે ઉપરાંત કંપની જાહેર પ્રજા પાસેથી જામીનગીરી બહાર પાડી ભંડોળ મેળવી શકે છે. આવી જામીનગીરી (સિક્યોરીટી) ડિબેનચર કે બોન્ડ તરીકે પ્રચલિત છે.

ઘંઘો કરતી દરેક કંપનીને નાણાં ઉછીના લેવાની ગર્ભિત સત્તા છે. આ ગર્ભિત સત્તાના આધારે કંપની જાહેર જનતા પાસેથી આ રીતે લાંબા ગાળાના નાણાં ઉછીના મેળવે છે. આ રીતે મેળવેલ રકમ કે રોકાણ સામે કંપની પોતાના દેવાનો સ્વીકાર કરતાં દસ્તાવેજ રોકાણકારને આપે છે. આ દસ્તાવેજ (Certificate)ને ડિબેનચર (Debenture) કહેવામાં આવે છે.

જે લોકો કંપનીને નાણાં આપી ડિબેનચર મેળવે છે અથવા બજારમાંથી ડિબેનચર ખરીદે છે તેઓને ડિબેનચર ધારણ કરનાર એટલે કે ડિબેનચર હોલ્ડર (Debenture holder) કહેવામાં આવે છે. ડિબેનચર હોલ્ડર એ કંપનીના માલિક ગણાતા નથી.

૨.૨ ડિબેનચર એટલે શું ?

ડિબેનચર એ કંપનીના દેવું દર્શાવતો અને દેવાની સ્વીકૃતિ દર્શાવતો દસ્તાવેજ છે, જે કંપનીની સામાન્ય મહોર (Seal) સાથે બહાર પાડવામાં આવે છે. કંપની ડિબેનચર હોલ્ડરને નક્કી કરેલી શરતો અનુસાર તેમણે કરેલા રોકાણ પર અમુક નિશ્ચિત દરે અને નિશ્ચિત સમયે વ્યાજ આપશે, જે કંપની માટે ખર્ચ થશે અને ડિબેનચરહોલ્ડર માટે આવક થશે. આ ઉપરાંત કંપની નક્કી કરેલી શરતો અનુસાર ડિબેનચર પર મળેલ નાણાં ભવિષ્યમાં ડિબેનચરહોલ્ડરને પરત કરશે.

કંપની ડિબેનચરહોલ્ડરને જે દસ્તાવેજ (સર્ટિફિકેટ) આપે છે કે જેમાં- ડિબેનચર હોલ્ડરના નામ, ડિબેનચરની સંખ્યા, ડિબેનચર દીઠ રકમ, ડિબેનચરને આપેલ ક્રમાંક નંબર, વ્યાજની ચૂકવણીનો દર, વ્યાજ ચુકવવાનો સમય તેમજ ડિબેનચરની રકમ ભવિષ્યમાં ક્યારે પરત કરવામાં આવશે તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે.

વર્તમાન સંજોગોમાં ડિબેનચરનો દસ્તાવેજ ડિબેનચરહોલ્ડરને ભૌતિક સ્વરૂપે (Physical copy) આપવાના બદલે વીજાણુ નોંધ (Dematerialization) સ્વરૂપે આપવામાં આવે છે. એટલે કે ડિબેનચરની ખરીદી ડિબેનચર હોલ્ડરના કિમેટ ખાતામાં સીધી જમા થઈ જાય છે. કંપની ડિબેનચર હોલ્ડરને મંજૂરીપત્ર દ્વારા તેમના કેટલા ડિબેનચર મંજૂર કર્યા છે તેની સંખ્યા અને રકમ તેમજ ડિબેનચર અંગેની શરતોની જાણ કરવામાં આવે છે.

૨.૩ ડિબેનચર અંગે અગત્યના મુદ્દા

- (૧) ડિબેનચર એ કંપનીને લોન તરીકે નાણાં આપ્યાનો એક લેખિત દસ્તાવેજ (સર્ટિફિકેટ) છે એટલે કે કંપની દ્વારા પોતાનાં દેવાનો સ્વીકાર કરતો દસ્તાવેજ એટલે ડિબેનચર.
- (૨) ડિબેનચર ચોક્કસ વ્યાજદર ધરાવતી એક જામીનગીરી છે. જેના પર અગાઉથી નક્કી કરેલી તારીખે વ્યાજ ચૂકવવું પડે છે. કંપનીને નફો થયો હોય કે ન થયો હોય તોપણ ડિબેનચર પર વ્યાજ ચૂકવવું ફરજિયાત છે.

- (૩) ડિબેન્ટર પર જે દરે વ્યાજ આપવામાં આવે છે તે દરના આધારે ડિબેન્ટર ઓળખાય છે. દા.ત. ડિબેન્ટર પર ૮% લેખે વાર્ષિક વ્યાજ આપવાનું હોય તો તે ૮% ના ડિબેન્ટર તરીકે ઓળખાશે કે લખાશે.
- (૪) ડિબેન્ટર અમુક નિશ્ચિત મુદત માટે બહાર પાડવામાં આવે ત્યારે નક્કી કરેલી શરતો મુજબ ડિબેન્ટર હોલ્ડર્સને તે મુદતના અંતે ડિબેન્ટરનાં નાણાં પરત કરવામાં આવે છે.
- (૫) કંપની ધારા, ૨૦૧૩ મુજબ કોઈપણ કંપની ૧૦ વર્ષથી વધુ મુદતના ડિબેન્ટર બહાર પાડી શકશે નહિ. જો કે જે કંપની ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટમાં કામ કરતી હોય તે ૧૦ વર્ષથી વધુ મુદતના ડિબેન્ટર બહાર પાડી શકશે. પરંતુ વધુમાં વધુ ૩૦ વર્ષ સુધીના ડિબેન્ટર બહાર પાડી શકાય.
- (૬) ડિબેન્ટર કંપનીની મિલકતો પર બોજ સાથે કે બોજ વગર પણ બહાર પાડી શકાય છે. મિલકતો પરનો બોજ એટલે કે ગીરો અધિકાર.
- (૭) ડિબેન્ટર બહાર પાડ્યા બાદ સામાન્ય સંજોગોમાં શેરબજારમાં નોંધાયેલ (Listed) ડિબેન્ટરનું ખરીદ-વેચાણ શેરબજારમાં (સ્ટોક એક્સચેન્જમાં) કરવામાં આવે છે. આવા ડિબેન્ટરની બજાર કિંમત તેની મુળકિંમત જેટલી કે તેથી ઓછી કે વધુ હોઈ શકે છે.
- (૮) ડિબેન્ટર, ભરણાંની શરતો અનુસાર તેમાં જોગવાઈ હોય તો શેરમાં રૂપાંતર કરી શકાય છે.
- (૯) ડિબેન્ટર કંપનીના પાકા સરવૈયામાં 'ઈક્વિટી અને ટેવાં' તરીકે 'બિન-ચાલુ ટેવાં' ના શીર્ષક હેઠળ લાંબાગાળાના ટેવાં તરીકે દર્શાવવામાં આવે છે.
- (૧૦) ડિબેન્ટર હોલ્ડર્સને કંપનીની કોઈપણ બાબતમાં મત આપવાનો અધિકાર નથી.
- (૧૧) જો કોઈ ડિબેન્ટર હોલ્ડર હસાની રકમ ન ભરે, તો ડિબેન્ટર જપ્ત કરી શકતા નથી.
- (૧૨) કંપનીના વિસર્જન વખતે ડિબેન્ટર હોલ્ડર્સને, શેરહોલ્ડરને ચુકવણી કરતાં પહેલાં વ્યાજ સહિતની રકમ ચૂકવવામાં આવે છે.

૨.૪ ડિબેન્ટરના પ્રકારો

ડિબેન્ટરનું વર્ગીકરણ નીચે મુજબ કરવામાં આવે છે.

(અ) જામીનગીરીના આધારે :

(૧) તારણવાળાં કે ગીરવી ડિબેન્ટર

આ પ્રકારના ડિબેન્ટર બહાર પાડવામાં આવે ત્યારે કંપનીની અમુક કે બધી મિલકતો ગીરવે મુકવામાં આવે છે. એટલે કે મિલકતો પર બોજ ઉભો કરવામાં આવે છે. આ બોજ બે પ્રકારના હોય છે. : સ્થિર બોજ (Fixed Charge) જેમાં કંપનીની અમુક મિલકતો ગીરવે મુકવામાં આવે છે. અને અસ્થિર બોજ કે તરતો બોજ (Floating Charge) જેમાં સામાન્ય કંપનીની બધી જ મિલકતો ગીરવે મુકવામાં આવે છે. જો કંપની નિશ્ચિત તારીખે ડિબેન્ટરની રકમ ચુકવે નહિ તો આ મિલકતો વેચીને ડિબેન્ટર હોલ્ડર્સને તેમનાં નાણાં ચૂકવી ટેવામાં આવે છે.

જે ડિબેન્ટરને તારણવાળી મિલકતો પર પ્રથમ ક્રમનો ગીરો અધિકાર હોય, તેને પ્રથમ બોજના ડિબેન્ટર (First mortgage Debentures) કહેવાય છે.

જે ડિબેન્ટરને તારણવાળી મિલકતો પર બીજા ક્રમનો ગીરો અધિકાર હોય (પ્રથમ ક્રમના બોજવાળા ડિબેન્ટર પછી) તેને દ્વિતીય બોજના ડિબેન્ટર (Second Mortgage Debentures) કહેવાય છે.

(૨) તારણવગરના કે સાદા ડિબેન્ચર

કંપનીની કોઈપણ મિલકત ગીરવે મુક્યા વગર આવા ડિબેન્ચર બહાર પાડવામાં આવે છે. આ ડિબેન્ચર રોકાણકારની દ્રષ્ટિએ જોખમભર્યા કહેવાય છે. તેથી આ પ્રકારના ડિબેન્ચર સામાન્ય રીતે જોવા મળતા નથી. કંપનીના વિસર્જન સમયે તારણ વગરના ડિબેન્ચરને બિનસલામત લેણાદારો ગણવામાં આવે છે.

(બ) ફેરબદલીની શક્યતા અને વિધિના આધારે

(૧) રજીસ્ટર્ડ ડિબેન્ચર

કંપની ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સનું રજીસ્ટર રાખે છે. જેમાં ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સનું નામ, સરનામું, તેમજ અન્ય વિગતો નોંધવામાં આવે છે. આ પ્રકારના ડિબેન્ચરની ફેરબદલી માટે ચોચ્ય ફેરબદલી દસ્તાવેજ દ્વારા કંપનીના રજીસ્ટરમાં નોંધણી કરાવવી જરૂરી છે. કંપનીના રજીસ્ટરમાં જે ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સનું નામ હશે તેને જ વ્યાજ અને ડિબેન્ચરની મુળ રકમ મળશે.

(૨) બેરર ડિબેન્ચર

આ પ્રકારના ડિબેન્ચરની ફેરબદલી કરવા કંપનીના ચોપડે કોઈ નોંધણી કે વિધિ કરવાની હોતી નથી. ખરીદનારે નાણાં આપી વેચનાર પાસેથી ડિબેન્ચર ખરીદી લેવાનાં હોય છે. આમ, બેરર ડિબેન્ચર ચલણી નોટ જેવાં છે, જેની સાદા હસ્તાંતર દ્વારા ફેરબદલી થઈ શકે છે. આવા ડિબેન્ચર જેના કબજામાં હોય તે તેનો અધિકાર ધરાવે છે. આ પ્રકારના ડિબેન્ચર પર નિયત મુદ્દતે ચૂકવવાપાત્ર થતા વ્યાજ માટે ડિબેન્ચર સર્ટિફિકેટની સાથે વ્યાજની કુપનો આપવામાં આવે છે. આવી દરેક કુપન ડિબેન્ચર પરના ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજની તારીખ દર્શાવતી ચેક કે ઓર્ડર જેવી હોય છે. જેના પર ડિબેન્ચર હોલ્ડર કંપનીએ નિર્દેશ કરેલી બેન્ક દ્વારા વ્યાજ મેળવી શકે છે.

(ક) પરત કરવાની શરત મુજબ

(૧) પરત કરવા પાત્ર કે રીડિમેબલ ડિબેન્ચર

જે ડિબેન્ચરના નાણાં અમુક ચોક્કસ મુદત પછી પરત કરી શકાય તેવી શરતે બહાર પાડવામાં આવે છે. જેની રીડિમેબલ ડિબેન્ચર કહેવામાં આવે છે. આ રકમ એકસાથે અથવા હમે હમે પરત કરવામાં આવે છે. નાણાં પરત કરવાનો સમય ડિબેન્ચરમાં કે ટ્રસ્ટ ડીડમાં જણાવવામાં આવે છે.

(૨) કાયમી (પરત ન કરવા પાત્ર) કે ઈર્સીડિમેબલ ડિબેન્ચર

કંપની પોતાના જીવનવકાળ દરમિયાન આ પ્રકારના ડિબેન્ચર પરત કરતી નથી. સામાન્ય રીતે આ પ્રકારના ડિબેન્ચર કંપનીના વિસર્જન સમયે જ પરત કરવામાં આવે છે.

(ડ) રૂપાંતરની શરત પ્રમાણે

(૧) રૂપાંતરપાત્ર કે કન્વર્ટિબલ ડિબેન્ચર

જે ડિબેન્ચર અમુક મુદત બાદ કંપનીએ આપેલા વિકલ્પ પ્રમાણે કે ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સ નક્કી કરેલા વિકલ્પ પ્રમાણે ઈક્વિટી કે અન્ય જામીનગીરીમાં રૂપાંતરપાત્ર કરવામાં આવે તો તેવા ડિબેન્ચર રૂપાંતરપાત્ર કહેવામાં આવે છે. જે ડિબેન્ચરની અમુક રકમનો ભાગ જ ઈક્વિટી શેરમાં રૂપાંતર કરવામાં આવે તો તેને અંશતઃ રૂપાંતર ડિબેન્ચર (Partly Convertible Debenture) કહેવાય છે. જ્યારે જે ડિબેન્ચરની પૂરી રકમને ઈક્વિટી શેરમાં રૂપાંતર કરવામાં આવે તો તેને સંપૂર્ણ રૂપાંતરિત ડિબેન્ચર (Fully Convertible Debenture) કહેવાય છે.

વર્તમાન સમયમાં આ પ્રકારના કિબેન્ચર વધુ પ્રચલિત છે. કારણકે તે કિબેન્ચરહાલ્ડરર્સને રોકડની પ્રવાહિતા, સલામતી મુડીનો વધારો અને રકમ પરત મેળવવાની ખાતરી રહેલી છે.

(૨) બિનરૂપાંતરપાત્ર કે નોન કન્વર્ટિબલ કિબેન્ચર

આ પ્રકારના કિબેન્ચરનું શેરમાં અન્ય કોઈ જામીનગીરીમાં રૂપાંતર કરવામાં આવતું નથી.

૨.૫ કિબેન્ચર બહાર પાડવા અંગેની વિધિ

- (૧) કંપની જ્યારે કિબેન્ચર બહાર પાડવાનું નક્કી કરે છે ત્યારે કંપનીના ડિરેક્ટર્સ દ્વારા તેમની બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ સભામાં કિબેન્ચર બહાર પાડવા અંગે ઠરાવ પસાર કરે છે. આ ઠરાવમાં કિબેન્ચરની સંખ્યા કિબેન્ચર દીઠ રકમ તેમજ કિબેન્ચર દ્વારા બહાર પાડવાની કુલ રકમ, તેના પર વ્યાજનો દર, કિબેન્ચર પરત કરવાની મુદ્ત તેમજ કિબેન્ચરને લગતી અન્ય શરતો નક્કી કરવામાં આવે છે.
- (૨) કિબેન્ચર બહાર પાડતી વખતે કંપનીધારાની તેમજ સેબીની જોગવાઈઓનું પાલન કરવું પડે છે. કંપનીએ જાહેર પ્રજાને કિબેન્ચર ખરીદવા અંગે આમંત્રણ આપવા માટે યોગ્ય માહિતી સાથેનું વિજ્ઞાપનપત્ર અથવા વિજ્ઞાપનપત્રના બદલાનું નિવેદન બહાર પાડવું પડે છે.
- (૩) ઈક્વિટી શેર બહાર પાડવાની વિધિ જેવી જ વિધિ કિબેન્ચર બહાર પાડવા અંગેની છે. કંપનીએ જાહેર જનતાને કિબેન્ચર ખરીદવા માટે એક અલગ અરજીપત્ર (Application Form) તૈયાર કરવું પડે છે.
- (૪) અરજી દ્વારા મળેલ કિબેન્ચરની સંખ્યાની સામે જેટલા કિબેન્ચર બહાર પાડવા હશે તેટલા જ કિબેન્ચર મંજૂર કરવામાં આવશે. આ માટે કંપનીએ કોઈપણ શિડ્યુલ્ડ બેંકમાં અલગથી ખાતું ખોલાવવું પડશે.
- (૫) કંપનીધારા, ૨૦૧૩ના નિયમ પ્રમાણે આછોમાં ઓછું ૯૦ % ભરણું ભરાવુ જરૂરી છે.
- (૬) કંપની કિબેન્ચર પર એકસાથે અરજી વખતે અથવા હસે હસે નાણાં મંગાવી શકે છે.
- (૭) કિબેન્ચર જાહેર ભરણાં દ્વારા બહાર પાડવામાં આવે ત્યારે તેના પર મળેલા નાણાં શિડ્યુલ્ડ બેંકમાં એક અલગ ખાતામાં રાખવામાં આવે છે. આમ, શેર ભરણાંની જેમ કિબેન્ચર ભરણાં વખતે અરજી પર મળેલાં નાણાં સીધા બેંકમાં જ રાખવામાં આવે છે. ભરણું બંધ થયા પછી જે અરજદારને કિબેન્ચર મંજૂર કર્યા હોય તેમને મંજૂરીપત્ર (Allotment Letter) મોકલવામાં આવે છે. અને જે અરજદારને કિબેન્ચર નામંજૂર કર્યા હોય તેમને કિબેન્ચર અરજીનાં નાણાં પરત કરવામાં આવે છે.
- (૮) કિબેન્ચર મુળકિંમતે, પ્રિમીયમથી કે વટાવથી બહાર પાડી શકાય છે. સ્વેટ ઈક્વિટી સિવાય શેર વટાવથી બહાર પાડી શકાતા નથી. પરંતુ કિબેન્ચર વટાવથી બહાર પાડી શકાય છે પ્રિમીયમ અને વટાવનો દર ડિરેક્ટર્સ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે.

૨.૬ કિબેન્ચર બહાર પાડવા અંગેની હિસાબી અસરો :

કિબેન્ચર બહાર પાડવા અંગેની રીત કે વ્યવહારો તેમજ ખાતાનું નામ લગભગ શેરમૂડીનો લગતા વ્યવહારો જેવા જ રહે છે. જેમ કે, કિબેન્ચર અરજી ખાતું. કિબેન્ચર મંજૂરી ખાતું, કિબેન્ચર હસા ખાતું વગેરે.

કિબેન્ચરની આગળ હંમેશા તેના પર વ્યાજનો દર દર્શાવવામાં આવે છે.

જુદા-જુદા સંજોગોમાં કિબેન્ચર બહાર પાડવા અંગે કંપનીના ચોપડે નીચે મુજબની હિસાબ નોંધ પસાર કરવામાં આવે છે.

(અ) ડિબેન્ચર મૂળકિંમતે બહાર પાડવા

જ્યારે ડિબેન્ચર પરની રકમ એકસાથે મંગાવવામાં આવે ત્યારે :

(૧)	બેંક ખાતે	ઉ
	તે %ના ડિબેન્ચર અરજી ખાતે	
(૨)	%ના ડિબેન્ચરઅરજી ખાતે	ઉ
	તે %ના ડિબેન્ચર ખાતે	

દા.ત. : એક કંપની ₹ ૧૦૦ નો એક એવા ૯ % ના ૮૦૦૦ ડિબેન્ચર બહાર પાડ્યા. જેના પરની રકમ એકસાથે અરજી વખતે મંગાવવામાં આવી હતી. જે મળી ગઈ.

તારીખ	વિગત	ખા. પા.	ઉદાર ₹	જમા ₹
(૧)	બેંક ખાતે	ઉ	૮,૦૦,૦૦૦	
	તે ૯ %ના ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે			૮,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. ₹૧૦૦ નો એક એવા ૮૦૦૦ ડિબેન્ચર બહાર પાડતા પૂરેપૂરી રકમ મળી તેના.)			
(૨)	૯ %ના ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	૮,૦૦,૦૦૦	
	તે ૯ %ના ડિબેન્ચર ખાતે			૮,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. અરજીના નાણાં ડિબેન્ચર ખાતે લઈ ગયા તેના.)			

નોંધ: જ્યારે કંપની દ્વારા ડિબેન્ચરની પૂરેપૂરી રકમ અરજી વખતે જે મંગાવવામાં આવે ત્યારે તે રકમ ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે જમા કરવામાં આવશે.

(બ) જ્યારે ડિબેન્ચર પર હુસેથી નાણાં મંગાવવામાં આવે ત્યારે

ડિબેન્ચર બહાર પાડતા વીચે મુજબની આમનોંધો પસાર કરવામાં આવશે. (અહીં ડિબેન્ચર પર ધ્યાનનો છ ૯ % છે તેવી ધારણા કરેલ છે.)

તા.	વિગત	ખા. પા.	ઉદાર ₹	જમા ₹
(૧)	જ્યારે અરજીના નાણાં મળે ત્યારે,			
	બેંક ખાતે	ઉ	---	
	તે ૯ % ના ડિબેન્ચરઅરજી ખાતે			---
	(બા.જે.: ડિબેન્ચર અરજીના નાણાં મળ્યા તેના)			
(૨)	અરજીના નાણાં ડિબેન્ચર ખાતે લઈ ગયા એટલે કે ડિબેન્ચર મંજૂર કર્યા ત્યારે,			
	૯ % ના ડિબેન્ચર અરજી ખાતે	ઉ	---	
	તે ૯ % ના ડિબેન્ચર ખાતે			---
	(બા.જે.: ડિબેન્ચર મંજૂર કર્યા તેના)			
(૩)	નામંજૂર કરેલાં અરજીનાં નાણાં અરજદારને પરત કર્યા ત્યારે			

	૯ % ના કિબેન્યર અરજી ખાતે	૭	---	
	તે બેનક ખાતે			---
	(બા.જે.: નામંજૂર કરેલ અરજીના નાણાં અરજદારને પરત કર્યા તેના)			
(૪)	અંશત: સ્વીકારેલ અરજી પરનાં અરજીના વધારાના નાણાં મંજૂરી ખાતે લઈ ગયા ત્યારે			
	૯ % ના કિબેન્યર અરજી ખાતે	૭	---	
	તે ૯ % ના કિબેન્યર મંજૂરી ખાતે			---
	(બા.જે.: અરજી પરના વધારાના નાણાં મંજૂરી ખાતે લઈ ગયા તેના)			
(૫)	જ્યારે મંજૂરીની રકમ લેણી થઈ ત્યારે			
	૯ % ના કિબેન્યર મંજૂરી ખાતે	૭	---	
	તે ૯ % ના કિબેન્યર ખાતે			---
	(બા.જે.: મંજૂરીની રકમ લેણી થઈ તેના)			
(૬)	મંજૂરીનાં નાણાં મળ્યા ત્યારે			
	બેનક ખાતે	૭	---	
	તે ૯ % ના કિબેન્યર મંજૂરી ખાતે			---
	(બા.જે.: મંજૂરીની નાણાં મળ્યાં તેના)			
(૭)	જ્યારે હસા પરની રકમ મંગાવવામાં આવે ત્યારે			
	૯ % ના કિબેન્યર હસા ખાતે	૭	---	
	તે ૯ % ના કિબેન્યર ખાતે			---
	(બા.જે.: કિબેન્યર પર જે તે હસાની રકમ મંગાવી કે લેણી થઈ તેના.)			
(૮)	જ્યારે હસાની પરની રકમ મળે ત્યારે			
	બેનક ખાતે	૭	---	
	તે ૯ % ના કિબેન્યર ખાતે			---
	(બા.જે.: કિબેન્યરના હસાની રકમ મળી તેના.)			

ઉપરની આમનોંધો નીચેના ઉદાહરણ દ્વારા સમજાવે.

ઉદાહરણ ૧. મયુર મિલ્સ લિમિટેડ ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૮૦૦૦ કિબેન્યર જાહેર જનતા માટે બહાર પાડ્યા કિબેન્યર પર વાર્ષિક ૮ ટકા લેખે વ્યાજ આપવાનું છે. કિબેન્યર દીઠ નીચે મુજબ નાણાં મંગાવવામાં આવ્યાં હતાં.

અરજી સાથે	₹ ૩૦
મંજૂરી વખતે	₹ ૪૦
હસા વખતે	₹ ૩૦

કંપનીને ૧૦૦૦૦ કિબેન્યરની અરજીઓ મળી. ૮૦૦૦ કિબેન્યર મંજૂર કરી વધારાની કિબેન્યર અરજીઓ નામંજૂર કરી અરજદારોને નાણાં પરત કર્યાં. કિબેન્યર પર મંગાવેલ મંજૂરી અને હસાની રકમ પૂરેપૂરી મળી ગઈ.

કંપનીના નામે જરૂરી આમનોંધ લખો.

જવાબ

મથુર મિલ્સ લિમિટેડના ચોપડામાં આમનોંધ.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉદાર ₹	જમા ₹
૧	બેન્ક ખાતે	ઉ	૩,૦૦,૦૦૦	
	તે ૮ % ના કિબેન્ચરઅરજી ખાતે			૩,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૧૦,૦૦૦ લેખે અરજીના નાણાં મળ્યા તેના)			
૨	૮ % ના કિબેન્ચરઅરજી ખાતે	ઉ	૩,૦૦,૦૦૦	
	તે ૮ % ના કિબેન્ચર ખાતે			૨,૪૦,૦૦૦
	તે બેન્ક ખાતે			૬૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મંજૂર કરેલા ૮૦૦૦ કિબેન્ચરના નાણાં કિબેન્ચર ખાતે, જ્યારે નામંજૂર કરેલ ૨૦૦૦ કિબેન્ચરના નાણાં પરત કર્યા તેના)			
૩	૮ % ના કિબેન્ચરમંજૂરી ખાતે	ઉ	૩,૨૦,૦૦૦	
	તે ૮ % ના કિબેન્ચર ખાતે			૩,૨૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૮૦૦૦ કિબેન્ચર પર કિબેન્ચર દીઠ ₹ ૪૦ લેખે નાણાં મંગાવ્યા તેના)			
૪	બેન્ક ખાતે	ઉ	૩,૨૦,૦૦૦	
	તે ૮ % ના કિબેન્ચર મંજૂરી ખાતે			૩,૨૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મંજૂરીના નાણાં પૂરેપૂરા મળી ગયા તેના)			
૫	૮ % ના કિબેન્ચર હસા ખાતે	ઉ	૨,૪૦,૦૦૦	
	તે ૮ % ના કિબેન્ચર ખાતે			૨,૪૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૮૦૦૦ કિબેન્ચર પર હસાની રકમ ચેટે કિબેન્ચર દીઠ ₹ ૩૦ લેખે નાણાં મંગાવ્યા તેના)			
૬	બેન્ક ખાતે	ઉ	૨,૪૦,૦૦૦	
	તે ૮ % ના કિબેન્ચર હસા ખાતે			૨,૪૦,૦૦૦
	(બા.જે.: કિબેન્ચર પર મંગાવેલ હસાની રકમ પૂરેપૂરા મળી ગયા તેના)			
	કુલ સરવાળો		૧૭,૨૦,૦૦૦	૧૭,૨૦,૦૦૦

(ક) કિબેન્ચર પ્રિમીયમથી બહાર પાડવા

જ્યારે કંપની પોતાના કિબેન્ચર તેની દર્શાનિક કિંમત કરતાં વધુ કિંમતે બહાર પાડે ત્યારે કિબેન્ચર પ્રિમીયમથી બહાર પાડ્યા કહેવાય. દા.ત. ₹ ૧૦૦નો એક કિબેન્ચર, ₹ ૧૩૦માં બહાર પાડવામાં આવે, તો આ કિબેન્ચર ₹ ૩૦ના પ્રિમીયમથી બહાર પાડ્યા છે તેમ કહેવાય.

કંપની ધારા, ૨૦૧૩ મુજબ કિબેન્ચર પરના પ્રિમીયમની રકમ, જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે લઈ જવામાં આવશે.

કિબેન્યર પરનું પ્રિમીયમ, ઈક્ટિવિટી શેર પરના પ્રિમીયમની જેમ મૂડી નફો છે, જેથી તેનો ઉપયોગ કિવિડન્ડની વહેંચણી તરીકે નહિ પરંતુ મૂડી નુકશાનને માંડી વળવા (જેવા કે કિબેન્યર બહાર પાડતાં આપેલો વટાવ, કિબેન્યર પરત પરનું પ્રિમીયમ, પ્રાથમિક ખર્ચા, પાઘડી, પેટન્ટ વગેરે) માટે કરવામાં આવે છે.

જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતું કંપનીના પાકા સરવૈયામાં ઈક્ટિવિટી અને દેવાં બાજુ અનામત અને વધારા ના શીર્ષક હેઠળ દર્શાવવામાં આવે છે.

જ્યારે કિબેન્યરની રકમ એકસાથે મંગાવવામાં આવે ત્યારે.

દા.ત.: એક કંપનીએ ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૧૦ ટકાના ૬૦૦૦ કિબેન્યર, કિબેન્યર દીઠ ₹ ૨૦ ના પ્રિમીયમને બહાર પાડ્યા. બધા કિબેન્યર પર પૂરેપૂરી રકમ મંગાવવામાં આવી જે કંપનીને મળી ગઈ. કંપનીના ચોપડે નીચે મુજબ આમનોંધ થશે.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર ₹	જમા ₹
૧	બેન્ક ખાતે	ઉ	૭,૨૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે			૭,૨૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૬,૦૦૦ કિબેન્યર પર કિબેન્યર દીઠ ₹ ૧૨૦ લેખે અરજીના નાણાં મળ્યા તેના)			
૨	૧૦ % ના કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	૭,૨૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર ખાતે			૬,૦૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે			૧,૨૦,૦૦૦
	(બા.જે.: અરજીના નાણાં કિબેન્યરના ખાતે, અને પ્રિમીયમ ખાતે લઈ ગયા તેના)			

જ્યારે કિબેન્યરની રકમ હસ્તેથી મંગાવવામાં આવે ત્યારે:

ઉદાહરણ ૨. અમુલ લિમિટેડ ₹ ૨૦૦નો એક એવા ૧૦ % ના ૫૦૦૦ કિબેન્યર ૨૦ % ના પ્રિમીયમે બહાર પાડ્યા. જેના પર કિબેન્યર દીઠ નાણાં નીચે મુજબ ભરવાના હતા.

અરજી સાથે	₹ ૬૦
મંજૂરી વખતે	₹ ૧૦૦ (પ્રિમીયમ સહિત)
આખરી હસા વખતે	₹ ૮૦

કુલ ૮૦૦૦ કિબેન્યર માટે અરજીઓ આવી હતી. જેમાંથી વધારાની અરજીઓ નામંજૂર કરી તેના પરના નાણાં પરત કરવામાં આવ્યા હતા. મંજૂરી અને હસા વખતે મંગાવેલ પૂરેપૂરી રકમ મળી ગઈ હતી.

કંપનીના ચોપડે આમનોંધ પસાર કરો.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
૧	બેન્ક ખાતે	ઉ	૪,૮૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર અરજી ખાતે			૪,૮૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૮૦૦૦ કિબેન્યર પર કિબેન્યર દીઠ ₹ ૬૦			

	લેખઅરજીના નાણાં મળ્યા તેના)			
૨	૧૦% ના ડિબેન્ચર અરજી ખાતે	ઉ	૪,૮૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના ડિબેન્ચર ખાતે			૩,૦૦,૦૦૦
	તે બેન્ક ખાતે			૧,૮૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મંજૂર કરેલા ૫૦૦૦ ડિબેન્ચર પરનાં નાણાં ડિબેન્ચર ખાતે લઈ ગયા અને નામંજૂર કરેલ ૩૦૦૦ ડિબેન્ચરના નાણાં અરજદારોને પરત કર્યા તેના)			
૩	૧૦ % ના ડિબેન્ચરમંજૂરી ખાતે	ઉ	૫,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના ડિબેન્ચર ખાતે			૩,૦૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે			૨,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મંજૂરી વખતે પ્રિમીયમ સહિતી લેણી થતી રકમ ડિબેન્ચર દીઠ ₹ ૧૦૦ લેખે નાણાં મંગાવ્યા તેના)			
૪	બેન્ક ખાતે	ઉ	૫,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના ડિબેન્ચર મંજૂરી ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મંજૂરી વખતે મંગાવેલી રકમ પૂરેપૂરા મળી ગયા તેના)			
૫	૧૦ % ના ડિબેન્ચર આખરી હપ્તા ખાતે	ઉ	૪,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના ડિબેન્ચર ખાતે			૪,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: આખરી હપ્તા વખતે ડિબેન્ચર દીઠ ₹ ૮૦ મંગાવ્યા તેના)			
૬	બેન્ક ખાતે	ઉ	૪,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના ડિબેન્ચર હપ્તા ખાતે			૪,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: હપ્તાની રકમ પૂરેપૂરા મળી ગઈ તેના)			
	કુલ સરવાળો		૨૭,૬૦,૦૦૦	૨૭,૬૦,૦૦૦

(ડ) ડિબેન્ચર વટાવથી બહાર પાડવા

કંપની પોતાના ડિબેન્ચર તેની દર્શનિક કિંમત કરતાં ઓછી કિંમતે બહાર પાડે ત્યારે, તે ડિબેન્ચર વટાવથી બહાર પાડ્યા છે તેમ કહેવાય. દા.ત.: ₹ ૧૦૦ની દાર્શનિક કિંમતનો એક ડિબેન્ચર ₹ ૯૦ માં બહાર પાડવામાં આવે તો અહીં ₹ ૧૦ વટાવ ગણાશે.

ડિબેન્ચર પરના વટાવની રકમને ડિબેન્ચર વટાવ ખાતે ઉધારવામાં આવે છે.

- કંપની ધારામાં ડિબેન્ચર મહત્તમ કેટલા વટાવથી બહાર પાડી શકાય તે માટે કોઈ નિયંત્રણ નથી. કંપનીના આર્ટિકલ્સમાં જો કોઈ નિયંત્રણ ના હોય તો કંપની વટાવથી ડિબેન્ચર બહાર પાડી શકે છે.

જો કોઈ સ્પષ્ટતા ના હોય તો ડિબેન્ચર પરના વટાવ અંગેની નોંધ ડિબેન્ચર મંજૂરી અંગેની નોંધ સાથે આપવામાં આવે છે.

- ડિબેન્ચર વટાવ કે ડિબેન્ચર બહાર પાડતા થયેલ નુકશાનની રકમ કંપનીના નફા-નુકશાન ખાતામાં જે તે વર્ષે ઉધારી દેવામાં આવે છે. અથવા તો તેને આવનારા વર્ષોમાં માંડી વાળવામાં આવે છે. સમય મર્યાદા કંપની પોતે નક્કી કરે છે. નહીં માંડી વાળેલ રકમ પાકા સરવૈયામાં અન્ય બિનચાલુ મિલકતના શીર્ષક હેઠળ દર્શાવવામાં આવશે.

- ડિબેન્ચર વટાવની રકમ માંડી વાળવા અંગે.

ડિબેન્ચર વટાવ કે ડિબેન્ચર બહાર પાડતાં થયેલ નુકશાનને મૂડી ખોટ ગણવામાં આવે છે. આ મૂડી ખોટ શક્ય હોય તેટલી ઝડપથી માંડી વાળવામાં આવે છે. પરંતુ આ સમય ડિબેન્ચરના જીવનકાળથી વધુ હોવો જોઈએ નહિ. દા.ત.: છ વર્ષ પછી પરત કરવાની શરતે ડિબેન્ચર વટાવથી બહાર પાડેલ હોય તો કુલ વટાવ માંડી વાળવાનો સમય છ વર્ષથી વધુનો હોવો જોઈએ નહિ. સામાન્ય રીતે આ રકમ જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે કે નફા-નુકશાનના પત્રક સામે માંડી વાળવામાં આવે છે. આ માટે નીચેની આમનોંધ પસાર કરવામાં આવે છે.

	જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે	ઉ		---	
	અથવા નફા-નુકશાનના ખાતે	ઉ		---	
	તે ડિબેન્ચર વટાવ કે ડિબેન્ચર બહાર પાડતાં થયેલ નુકશાન ખાતે				---

- જ્યારે ડિબેન્ચરની રકમ એકસાથે મંગાવવામાં આવે ત્યારે.

દા.ત.: એક કંપનીએ ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૮% ના ૨૦૦૦ ડિબેન્ચર, ડિબેન્ચર દીઠ ₹ ૮૦ ના ભાવે બહાર પાડ્યા. જેના પર પૂરેપૂરી રકમ મંગાવી જે મળી ગઈ હતી.

કંપનીના ચોપડે નીચે મુજબ આમનોંધ થશે.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર ₹	જમા ₹
૧	બેન્ક ખાતે	ઉ	૧,૬૦,૦૦૦	
	તે ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે			૧,૬૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૨,૦૦૦ ડિબેન્ચર પર ડિબેન્ચર દીઠ ₹ ૮૦ લેખે અરજીના નાણાં મળ્યા તેના)			
૨	ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	૧,૬૦,૦૦૦	
	ડિબેન્ચર વટાવ ખાતે	ઉ	૪૦,૦૦૦	
	તે ૮ % ના ડિબેન્ચર ખાતે			૨,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. : ₹ ૧૦૦ના એક એવા ૮ ટકાના ૨૦૦૦ ડિબેન્ચર ₹ ૨૦ના વટાવથી બહાર પાડ્યાં તેના)			

- જ્યારે કિબેન્યરની રકમ હમેશી મંગાવવામાં આવે ત્યારે.

ઉદાહરણ ૩. અંકલેશ્વર ઓઈલ લિમિટેડ ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૧૦ ટકાના ૮૦૦૦ કિબેન્યર ૧૦%ના વટવે બહાર પાડયા. કિબેન્યર દીઠ નાણાં નીચે મુજબ ભરવાના છે.

અરજી સાથે	₹ ૩૦
મંજૂરી વખતે	₹ ૪૦ (વટાવ બાદ)
હસા વખતે	₹ ૨૦

કુલ ૮૦૦૦ કિબેન્યર અરજીઓ મળી. કંપનીએ મંજૂરી વખતે મંગાવેલ રકમ પૂરેપૂરી મળી ગઈ. જ્યારે હસા વખતે ૩૦૦ કિબેન્યર સિવાય બાકીના બધા કિબેન્યર પર પૂરેપૂરી રકમ મળી ગઈ હતી.

કંપનીના ચોપડે આમનોંધ પસાર કરો.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર ₹	જમા ₹
૧	બેન્ક ખાતે	ઉ	૨,૪૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર અરજી ખાતે			૨,૪૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૮૦૦૦ કિબેન્યર પર કિબેન્યર દીઠ ₹ ૩૦ લેખઅરજીના નાણાં મળ્યા તેના)			
૨	૧૦% ના કિબેન્યર અરજી ખાતે	ઉ	૨,૪૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર ખાતે			૨,૪૦,૦૦૦
	(બા.જે.: અરજીના નાણાં કિબેન્યર ખાતે લઈ ગયા તેના)			
૩	૧૦ % ના કિબેન્યરમંજૂરી ખાતે	ઉ	૩,૨૦,૦૦૦	
	કિબેન્યર વટાવ ખાતે	ઉ	૮૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર ખાતે			૪,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મંજૂરી નાણાં ₹ ૧૦ના વટાવ બાદ કિબેન્યર દીઠ ₹ ૪૦ના લેણાં થયા તેના)			
૪	બેન્ક ખાતે	ઉ	૩,૨૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર મંજૂરી ખાતે			૩,૨૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મંજૂરી વખતે મંગાવેલી રકમ પૂરેપૂરા મળી ગયા તેના)			
૫	૧૦ % ના કિબેન્યર આખરી હસા ખાતે	ઉ	૧,૬૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર ખાતે			૧,૬૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૮૦૦૦ કિબેન્યર પર, કિબેન્યર દીઠ ₹ ૨૦ લેખે હસાની રકમ મંગવી તેના)			
૬	બેન્ક ખાતે	ઉ	૧,૫૪,૦૦૦	
	કિબેન્યર બાકી હસા ખાતે	ઉ	૬,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિબેન્યર હસા ખાતે			૧,૬૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૩૦૦ કિબેન્યર સિવાય બાકીના ૭૭૦૦ કિબેન્યર પર હસાની રકમ મળી ગઈ તેના)			
	કુલ સરવાળો		૧૫,૨૦,૦૦૦	૧૫,૨૦,૦૦૦

ઉદાહરણ ૪. રાજસ્થાન લિમિટેડ ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૧૧%ના ૨૫૦૦૦ કિબેન્યર બહાર પાડયા. જેના પર કિબેન્યર દીઠ નાણાં નીચે ભરવાના હતા.

અરજી સાથે	₹ ૩૦
મંજૂરી વખતે	₹ ૩૫
પ્રથમ અને આખરી હસા વખતે	₹ ૩૫

બધાજ કિબેન્યર માટે અરજીઓ આવી હતી. ૮૦૦ કિબેન્યર ધારણ કરનાર જોગિન્દરે, મંજૂરી વખતે કિબેન્યરની બધી જ રકમ પૂરેપૂરી ચૂકવી દીધી. જ્યારે ૨૦૦ કિબેન્યર ધારણ કરનાર હરજીતસિંહ મંજૂરી અને હસાની રકમ ચૂકવી શક્યા નહિ.

બાકીના બધાજ કિબેન્યર પર સમયસર મંજૂરી અને હસાની રકમ મળી ગઈ હતી.

ઉપરના વ્યવહારોની કંપનીના કંપનીના ચોપડે આમનોંધ પસાર કરો.

રાજસ્થાન લિમિટેડ કંપનીના ચોપડામાં આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.ખા.	ઉધાર ₹	જમા ₹
૧	બેન્ક ખાતે	ઉ	૭,૫૦,૦૦૦	
	તે ૧૧ % ના કિબેન્યર અરજી ખાતે			૭,૫૦,૦૦૦
	(ખા.જે.: ૨૫૦૦૦ કિબેન્યર પર કિબેન્યર દીઠ ₹ ૩૦ લેખ અરજીના નાણાં મળ્યા તેના)			
૨	૧૧% ના કિબેન્યર અરજી ખાતે	ઉ	૭,૫૦,૦૦૦	
	તે ૧૧ % ના કિબેન્યર ખાતે			૭,૫૦,૦૦૦
	(ખા.જે.: કિબેન્યર પરના અરજીના નાણાં કિબેન્યર ખાતે લઈ ગયા તેના)			
૩	૧૧ % ના કિબેન્યર મંજૂરી ખાતે	ઉ	૮,૭૫,૦૦૦	
	તે ૧૧ % ના કિબેન્યર ખાતે			૮,૭૫,૦૦૦
	(ખા.જે.: મંજૂરી વખતે લેણી થતી રકમ કિબેન્યર દીઠ ₹ ૩૫ લેખે મંગાવી તેના)			
૪	બેન્ક ખાતે	ઉ	૮,૬૬,૦૦૦	
	કિબેન્યર પર મળવાના બાકી હસા ખાતે	ઉ	૭,૦૦૦	
	તે ૧૧ % ના કિબેન્યર મંજૂરી ખાતે			૮,૭૫,૦૦૦
	તે અગાઉથી મળેલ હસા ખાતે			૨૮,૦૦૦
	(ખા.જે.: મંજૂરી પર ૨૪,૮૦૦ કિબેન્યરનાં નાણાં મળ્યા તેના તેમજ ૮૦૦ કિબેન્યર પર કિબેન્યર દીઠ ₹ ૩૫ લેખે હસાની રકમ અગાઉથી મળી તેના)			
૫	૧૧ % ના કિબેન્યર પ્રથમ અને આખરી હસા ખાતે	ઉ	૮,૭૫,૦૦૦	
	તે ૧૧ % ના કિબેન્યર ખાતે			૮,૭૫,૦૦૦
	(ખા.જે.: હસા વખતે લેણી થતી રકમ કિબેન્યર દીઠ ₹ ૩૫ લેખે મંગાવી તેના)			
૬	બેન્ક ખાતે	ઉ	૮,૪૦,૦૦૦	
	મળવાના બાકી હસા ખાતે	ઉ	૭,૦૦૦	

	અગાઉથી મળેલ હતા ખાતે	ઉ	૨૮,૦૦૦	
	તે ૧૧ % ના કિલેન્યર પર પ્રથમ અને આખરી હતા ખાતે			૮,૭૫,૦૦૦
	(બા.જે. આખરી હતા વખતે ૮૦૦ કિલેન્યર પર અગાઉથી મળેલ હતાની રકમ બાદ કરતાં તેમજ ૨૦૦ કિલેન્યર પર હતાની રકમ નહિ ભરાતાં બાકીની રકમ મળી ગઈ તેના)			
		કુલ સરવાળો	૫૦,૨૮,૦૦૦	૫૦,૨૮,૦૦૦

ઉદાહરણ ૫. રામક્રિક્ષા લિમિટેડ કિલેન્યર ઈઠ રૂ ૫૦૦ની મુળકિંમતના ૧૦%ના ૮૦,૦૦૦ કિલેન્યર, ૧૦ ટકાના પ્રિમીયમથી બહાર પાડયાં. રકમ નીચે મુજબ ચૂકવવાની હતી. અરજી વખતે રૂ ૨૫૦ (પ્રિમીયમ સાહિત) અને બાકીની રકમ મંજૂરી વખતે.

આ કિલેન્યર ૮ વર્ષ પછી પરત કરવાના છે. કંપનીને ૧,૦૦,૦૦૦ કિલેન્યરની અરજીઓ મળી, જેમાંથી પ્રમાણસર ફાળવણી દ્વારા ૮૦,૦૦૦ કિલેન્યર મંજૂર કર્યાં.

અરજી પરની વધારાની રકમ મંજૂરી ખાતે લઈ જવામાં આવશે. મંજૂરી વખતે મંગાવેલ રકમ પૂરેપૂરી મળી ગઈ. કિલેન્યર બહાર પાડતી વખતે કંપનીના ચોપડે થતી અસરોની આમનોંધ આપો.

રામક્રિક્ષા લિમિટેડ કંપનીના ચોપડામાં આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.ખા.	ઉધાર રૂ	જમા રૂ
૧	બેન્ક ખાતે	ઉ	૨,૫૦,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિલેન્યર અરજી ખાતે			૨,૫૦,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૧,૦૦,૦૦૦ કિલેન્યરની અરજી પર કિલેન્યર ઈઠ રૂ ૨૫૦ લેખ નાણાં મળ્યા તેના)			
૨	૧૦% ના કિલેન્યર અરજી ખાતે	ઉ	૨,૫૦,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિલેન્યર ખાતે			૧,૬૦,૦૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે			૪૦,૦૦,૦૦૦
	તે ૧૦ % ના કિલેન્યર x મંજૂરી ખાતે			૫૦,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: કિલેન્યર અરજી પરના નાણાં કિલેન્યર ખાતે અને પ્રિમીયમ ખાતે લઈ ગયાં તેમજ વધારાની અરજી પરના નાણાં કિલેન્યર મંજૂરી ખાતે લઈ ગયા તેના)			
૩	૧૦ % ના કિલેન્યરમંજૂરી ખાતે	ઉ	૨,૪૦,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિલેન્યર ખાતે			૨,૪૦,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ૮૦,૦૦૦ કિલેન્યર પર કિલેન્યર ઈઠ રૂ ૩૦૦ લેખે મંજૂરીના નાણાં મંગાવ્યા તેના)			
૪	બેન્ક ખાતે	ઉ	૧,૬૦,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ % ના કિલેન્યર મંજૂરી ખાતે			૧,૬૦,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મંજૂરી પર રકમ મળી ગઈ તેના)			
		કુલ સરવાળો	૬,૩૦,૦૦,૦૦૦	૬,૩૦,૦૦,૦૦૦

(ક) રોકડ સિવાયના અવેજથી ડિબેન્ચર બહાર પાડવા

શેરની જેમ જ ડિબેન્ચર પણ રોકડ સિવાયના અવેજથી અમુક સંજોગોમાં બહાર પાડવામાં આવે છે. દા.ત. જમીન-મકાન, પ્લાન્ટ અને મશીનરી વગેરે જેવી મિલકતો ખરીદીની સામે વેચનારને ડિબેન્ચર આપવા. તે જ રીતે કોઈ ધંધાની ખરીદી વખતે, ધંધો વેચનારને ધંધાની ખરીદકિંમત પેટે કંપનીના ડિબેન્ચર અપાવા. આ ડિબેન્ચર વેચનારને મૂળકિંમતે પ્રિમિયમ કે વટાવ દ્વારા આપવામાં આવે છે.

આ સંજોગોમાં નીચે પ્રમાણે આમનોંધ પસાર કરવામાં આવે છે.

૧	જ્યારે કોઈ ધંધો ખરીદવામાં આવે ત્યારે			
	(૧) પરચુરણ મિલકતો ખાતે (ધંધાની લીધેલ મિલકતો)	ઉ	----	
	તે ધંધો વેચનાર ખાતે (ધંધાના લીધેલ દેવા)			----
	(બા.જે.: ધંધાની ખરીદી વખતે ધંધાની મિલકતો અને દેવા લીધા તેના)			
	(૨) ધંધો વેચનાર ખાતે (ધંધાની લીધેલ મિલકતો)	ઉ	----	
	તે ડિબેન્ચર ખાતે			----
	(બા.જે.: ખરીદ કિંમત પેટે કંપનીએ ડિબેન્ચર આપ્યા તેના)			
૨	જો કોઈ મિલકત ખરીદવામાં આવે ત્યારે			
	(૧) મિલકતની ખરીદી વખતે મિલકત ખાતે (ધંધાની લીધેલ મિલકતો)	ઉ	----	
	તે વેચનાર ખાતે			----
	(બા.જે.: મિલકતની ખરીદી કરવામાં આવે તેના)			
	(૨) વેચનાર ખાતે (ધંધાની લીધેલ મિલકતો)	ઉ	----	
	તે ડિબેન્ચર ખાતે			----
	(બા.જે.: વેચનારને મિલકત પેટે ડિબેન્ચર આપ્યા તેના)			

ઉદાહરણ ક. દિપિકા લિમિટેડ ₹ ૬,૦૦,૦૦૦ ની મશીનરી સુમન મેન્યુ. લિમિટેડ પાસેથી તારીખ: ૧-૧૨-૨૦૧૭ના રોજ ખરીદી ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ તરત જ ચૂકવી દીધા. અને બાકીની રકમ પેટે દિપિકા લિમિટેડના ₹ ૩,૭૦,૦૦૦ના ૧૧% ના ડિબેન્ચર આપ્યા. દિપિકા લિમિટેડના ચોપડામાં જરૂરી આમનોંધ પસાર કરો જો દિપિકા લિમિટેડ બાકીની રકમ પેટે ₹ ૪,૦૦,૦૦૦ના ૧૧%ના ડિબેન્ચર આપેતો તેની આમનોંધ કેવી રીતે લખાશે.?

દિપિકા લિમિટેડ કંપનીના ચોપડામાં આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉદાર ₹	જમા ₹
૨૦૧૭				
ડિસે.૧	મશીનરી ખાતે	ઉ	૬,૦૦,૦૦૦	
	તે સુમન મેન્યુ. લિમિટેડ ખાતે			૬,૦૦,૦૦૦

	(બા.જે.: સુમન મેન્યુ. લિમિટેડ પાસેથી મશીનરી ખરીદી તેના)			
કિસે.૧	સુમન મેન્યુ. લિમિટેડ ખાતે	ઉ	૨,૦૦,૦૦૦	
	તે બેન્ક ખાતે			૨,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે.: મશીનરી ખરીદ સામે ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ તરત જ ચૂકવી દીધા તેના)			
કિસે.૧	સુમન મેન્યુ. લિમિટેડ ખાતે	ઉ	૪,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૧% ના ડિબેન્ચર ખાતે			૩,૭૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે			૩૦,૦૦૦
	(બા.જે.: ₹ ૪,૦૦,૦૦૦ની બાકી રકમની સામે ₹ ૩,૭૦,૦૦૦ના ડિબેન્ચર આપતાં તકાવતની રકમ પ્રિમીયમ ખાતે લઈ ગયા તેના)			

ઉદાહરણ ૭. પટેલ ટ્રેડર્સની મિલકતો ₹ ૮,૮૦,૦૦૦માં અને ટેવાં (લેણદારો) ₹ ૧,૬૦,૦૦૦માં ખરીદી લીધાં. ખરીદ કિંમત પેટે ₹ ૭,૬૮,૦૦૦ ચૂકવવાનું નક્કી કર્યું. વિયુષ મેટલ્સ લિમિટેડ ખરીદકિંમત ₹ ૧૦૦ નો એક એવા ૧૨% ના ડિબેન્ચર ૨૦% પ્રિમીયમથી આપ્યા.

કંપનીના ચોપડે આમનોંધ પસાર કરો.

જવાબ:

ખરીદ કિંમત = ₹ ૭,૬૮,૦૦૦ જે આપેલ છે.

ચોખ્ખી મિલકત = કુલ મિલકતો - ટેવાં

$$= ₹ ૮,૮૦,૦૦૦ - ₹ ૧,૬૦,૦૦૦$$

$$= ₹ ૭,૨૦,૦૦૦$$

ખરીદ કિંમત - ચોખ્ખી મિલકત = પાઘડી

$$₹ ૭,૬૮,૦૦૦ - ₹ ૭,૨૦,૦૦૦ = ₹ ૪૮,૦૦૦ \text{ (પાઘડી)}$$

અહીં ₹ ૭,૬૮,૦૦૦ની ખરીદી કિંમત પેટે ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૧૨% ના ડિબેન્ચર, ૨૦% પ્રિમીયમથી આપે છે. ડિબેન્ચર સંખ્યા આપેલ નથી.

$$\text{ડિબેન્ચરની સંખ્યા} = \frac{\text{ખરીદ કિંમત}}{\text{ડિબેન્ચર દીઠ રકમ}} = \frac{₹ ૭,૬૮,૦૦૦}{₹ ૧૨૦ \text{ (૧૦૦ + ૨૦)}}$$

$$= \frac{₹ ૭,૬૮,૦૦૦}{₹ ૧૨૦} = ૬,૪૦૦$$

$$= ૬,૪૦૦ \text{ ડિબેન્ચર્સ}$$

કંપનીના ચોપડામાં આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉદાર ₹	જમા ₹
૧	પરચૂરણ મિલકતો ખાતે	ઉ	૮,૮૦,૦૦૦	
	પાઘડી ખાતે	ઉ	૪૮,૦૦૦	

	તે દેવાં (લેણદારો) ખાતે			૧,૬૦,૦૦૦
	તે પટેલ ટ્રેડર્સ ખાતે			૭,૬૮,૦૦૦
	(બા.જે.: પટેલ ટ્રેડર્સના મિલકતો અને દેવાં ખરીદ્યાં તેના)			
૨	પટેલ ટ્રેડર્સ ખાતે	ઉ		૭,૬૮,૦૦૦
	તે ૧૨ ટકાના કિબેન્ચર ખાતે (૬,૪૦૦ કિબેચર x ₹ ૧૦૦)			૬,૪૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે (૬,૪૦૦ કિબેચર x ₹ ૨૦)			૧,૨૮,૦૦૦
	(બા.જે.: ખરીદકિંમત પેટે ૬,૪૦૦ કિબેન્ચર ૨૦% પ્રિમીયમથી આપ્યા તેના)			

(૬) આનુષાંગિક જામીનગીરી તરીકે બહાર પાડેલા કિબેન્ચર.

કંપની જ્યારે બેન્ક કે કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી લોન મેળવે ત્યારે મુખ્ય જામીનગીરી ની સાથે ગૌણ કે દ્વિતીય જામીનગીરી તરીકે પોતાના કિબેન્ચર આપે છે. આ રીતે આપેલ કિબેન્ચરને આનુષાંગિક જામીનગીરી તરીકે બહાર પાડેલા કિબેન્ચર કહેવાય છે.

જો કંપની સમયસર લોનનાં નાણાં ભરી દે તો બેન્ક કંપનીને કિબેન્ચર પરત કરે છે અને આ રીતે પરત મળેલ કિબેન્ચર કંપની રદ કરે છે.

પરંતુ જો કંપની લોનના નાણાં કે તેના પરનું વ્યાજ ચોગ્ય સમય મર્યાદામાં ચૂકવે નહિ તો બેન્ક કે લોન આપનાર સૌ પ્રથમ મુખ્ય જામીનગીરી વેચીને રકમ મેળવશે. જો મુખ્ય જામીનગીરીમાંથી લોનની પૂરી રકમ વસુલ ન થાય તો લોન આપનારને દ્વિતીય જામીનગીરી પર મળેલ કિબેન્ચર પર કિબેન્ચર હોલ્ડર તરીકેના બધા હકો મળે છે. એટલે કે લોન આપનાર કિબેન્ચર વેચીને બાકીની રકમ વસુલ કરી શકે છે. આ રીતે બહાર પાડેલા કિબેન્ચરને હિસાબમાં દર્શાવવા બે પદ્ધતિ છે.

પદ્ધતિ-૧ : જામીનગીરી તરીકે બેન્કને આપેલ કિબેન્ચર એ ફક્ત લોનની રકમની સલામતી માટે છે. હિસાબના ચોપડામાં કિબેન્ચર અંગે કોઈ નોંધ કરવામાં આવતી નથી. બેંક લોન અંગેની જ આમનોંધ આપવામાં આવે છે. પાકા સરવૈયામાં દેવાં બાજુ બિન-ચાલુ દેવાં કે જબાબદારીઓ ના શીર્ષક હેઠળ લાંબા ગાળાના દેવાંથી નીચે દર્શાવાય છે. ઉદારણ ૮ મા આ દર્શાવેલ છે.

પદ્ધતિ-૨ : આ પદ્ધતિમાં કંપની ચોપડામાં આનુષાંગિક જામીનગીરી તરીકે આપેલ કિબેન્ચરની નોંધ કરવામાં આવે છે. આ નોંધ નીચે મુજબ થશે.

	કિબેન્ચર ઉપલક ખાતે	ઉ		---
	તે કિબેન્ચર ખાતે			---
	(બા.જે. બેન્ક લોનની સામે આનુષાંગિક કિબેન્ચર તરીકે કિબેન્ચર્સ આપ્યા તેના)			

પાકા સરવૈયામાં ઈકિપિટી અને દેવાં બાજુ, કિબેન્ચરની રકમમાંથી કિબેન્ચર ઉપલક ખાતું બાદ કરવામાં આવશે. જો બેન્ક લોન કંપની દ્વારા ચૂકવી દેવામાં આવે તો બેન્ક પાસેથી પરત મળેલ કિબેન્ચર કંપની દ્વારા રદ કરવામાં આવશે. અને ઉપરની આમનોંધ ઉલટાવવામાં આવશે.

ઉદારણ ૮. એક કંપની તારીખ ૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭ના રોજ બહાર પાડેલા ₹ ૧૪,૦૦,૦૦૦ના ૧૧% ના કિબેન્ચર ધરાવે છે. વર્ષ દરમિયાન કંપનીએ તારીખ: ૧૫ જુલાઈ, ૨૦૧૭ના રોજ ₹ ૩,૦૦,૦૦૦ની બેન્ક

લોન લીધી. જેની સામે કંપનીએ આનુષંગિક જામીનગીરી તરીકે નવા ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ના ૧૧ % કિબેન્ચર આપ્યા.

ઉપરના વ્યવહારોને લગતી જરૂરી આમનોંધ બંને પદ્ધતિ હેઠળ કંપનીના ચોપડામાં પસાર કરો. તદ્ઉપરાંત કિબેન્ચર અને બેન્ક અંગેની વિગતો તારીખ ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૮ના રોજ કંપનીના પાકા સરવૈયામાં દર્શાવો.

જવાબ: (પ્રથમ પદ્ધતિ પ્રમાણે)

બેન્ક ખાતે	ઉ	૩,૦૦,૦૦૦	
તે બેન્ક લોન ખાતે			૩,૦૦,૦૦૦
(બા.જે. બેન્ક લોન લીધી તેના)			

આ પદ્ધતિમાં લોનની સામે કિબેન્ચર જામીનગીરી તરીકે આપ્યા છે. તેની કોઈ નોંધ થશે નહિ.

તારીખ: ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું.

વિગત	નોંધ નં.	૩૧ માર્ચ ૨૦૧૮	૩૧ માર્ચ ૨૦૧૭
ઈક્વિટી અને જવાબદારી			
શેરહોલ્ડરર્સ ભંડોળ			
બિનચાલુ જવાદારીઓ			
લાંબા ગાળાના દેવાં			
૧૧ ટકાના કિબેન્ચર (આ ઉપરાંત ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ના કિબેન્ચર આનુષંગિક જામીનગીરી તરીકે આપ્યા)		૧૪,૦૦,૦૦૦	
બેન્ક લોન (₹ ૨,૦૦,૦૦૦ના કિબેન્ચર આનુષંગિક જામીનગીરી તરીકે આપ્યા)		૩,૦૦,૦૦૦	

(બીજી પદ્ધતિ પ્રમાણે)

કંપનીનાં ચોપડે આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા	ઉધાર ₹	જમા ₹
૧	બેન્ક ખાતે	ઉ	૩,૦૦,૦૦૦	
	તે બેન્ક લોન ખાતે			૩,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. બેન્ક લોન લીધી તેના)			
	કિબેન્ચર ઉપલક ખાતે	ઉ	૨,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૧% ના કિબેન્ચર ખાતે			૨,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. બેન્કમાંથી લીધેલ લોન સામે આનુષંગિક જામીનગીરી તરીકે ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ ના ૧૧% ના કિબેન્ચર આપ્યા તેના)			

વિગત	નોંધ નં	૩૧ માર્ચ ૨૦૧૮	૩૧ માર્ચ ૨૦૧૭
ઈક્વિટી અને જવાબદારી:			
શેરહોલ્ડર્સ લંડોળ:			
બિનચાલુ જવાદારીઓ:			
લાંબા ગાળાના દેવાં:			
૧૧ ટકાના ડિબેન્ચર ₹ ૧૪,૦૦,૦૦૦		૧૪,૦૦,૦૦૦	
૧૧ %ના ડિબેન્ચર આનુષંગિક જામીનગીરી તરીકે આપેલ ₹ ૨,૦૦,૦૦૦			
બાદ: ડિબેન્ચર ઉપલક ખાતે ૨,૦૦,૦૦૦			
બેન્ક લોન (₹ ૨,૦૦,૦૦૦ના ડિબેન્ચર આનુષંગિક જામીનગીરી તરીકે આપ્યા)		૩,૦૦,૦૦૦	

૨.૭ શેર-ડિબેન્ચર વચ્ચેનો તફાવત

અનુ.ન.	તફાવતના મુદ્દાઓ	શેર	ડિબેન્ચર
૧	મૂડીનો પ્રકાર	શેર એ માલિકીહક દર્શાવતી મૂડી છે તેને માલિકીપણાની જામીનગીરી કહેવાય છે. શેરહોલ્ડર કંપનીનો માલિક ગણાય છે.	ડિબેન્ચર એ ઉછીની લીધેલી મૂડી છે. તેને લેણદારોની જામીનગીરી કહેવાય છે. ડિબેન્ચર હોલ્ડર કંપનીનો લેણદાર ગણાય છે.
૨	વળતરની ખાતરી	કંપની જો નફો ના કરે તો શેરહોલ્ડર્સને કોઈ વળતર જાહેર કરે તો જ શેરહોલ્ડર્સને વળતર મળે છે. આમ વળતરની કોઈ ચોક્કસ ખાતરી નથી.	કંપની નફો કરે કે ખોટ કરે, ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને ડિબેન્ચર બહાર પાડતી વખતે નક્કી કરેલ શરત મુજબ નિશ્ચિત વ્યાજ ચૂકવવું પડે છે.
૩	ગીરો કે બોજ	શેર એ માલિકીપણાની જામીનગીરી હોવાથી મિલકતો ગીરવે મુકવાની જરૂર નથી.	ડિબેન્ચર એ લેણદારોની જામીનગીરી હોવાથી તેના માટે કંપની દ્વારા સામાન્ય રીતે તેની સામે કંપનીના મિલકતો પર સ્થિર કે તરતો બોજ ઉભો કરવામાં આવે છે.
૪	અધિકાર	શેરહોલ્ડર્સને કંપનીના વહીવટી કામકાજમાં ભાગ લેવા તેમજ મતદાન કરવાનો અધિકાર મળે છે.	ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સને કંપનીના વહીવટી કામકાજમાં ભાગ લેવાનો તેમજ મતદાન કરવાનો અધિકાર મળતો નથી.
૫	વટાવથી બહાર પાડવા અંગે નિયમન	સ્વેટ ઈક્વિટી સિવાય શેર વટાવથી બહાર પાડી શકાતા નથી (કંપની ધારા ૨૦૧૩ મુજબ)	ડિબેન્ચર વટાવથી બહાર પાડી શકાય છે.
૬	રૂપાંતરિત	ડિબેન્ચરમાં રૂપાંતર કરી શકાય તેવા	ડિબેન્ચરનું શેરમાં રૂપાંતર કરી શકાય

		શેર બહાર પાડવામાં આવતા નથી.	તેવા ડિબેન્ચર બહાર પાડી શકાય છે.
૭	પરત કરવા અંગે	શેરના નાણાં કંપનીએ પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન પરત કરવાનાં હોતા નથી.	સામાન્ય સંજોગોમાં ડિબેન્ચર નાણાં કંપનીએ નક્કી કરેલી મુદતમાં પરત કરે છે.
૮	વિસર્જન સમયે	કંપનીના વિસર્જન સમયે શેરહોલ્ડર્સને બધા ટેવા ચૂકવ્યાં બાદ રકમ વધે તો જ ચૂકવાય છે.	કંપનીના વિસર્જન સમયે ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સને શેર હોલ્ડર કરતાં પહેલા રકમ ચુકવવામાં આવે છે.

૨.૮ ડિબેન્ચર પર વ્યાજ

સામાન્ય રીતે ડિબેન્ચર પરંતુ વ્યાજ અર્ધવાર્ષિક ચૂકવવામાં આવે છે. ડિબેન્ચર પરંતુ વ્યાજ કંપનીના નફા નુકશાન પત્રકમાં નોંધવામાં આવે છે. વ્યાજને નફા સામેનો ખર્ચ છે. તેથી કંપની ખોટ કરે કે પૂરતો નફો ન કમાય તોપણ ડિબેન્ચર પરંતુ વ્યાજ નિયમિત રીતે ચુકવવું ફરજિયાત છે. ડિબેન્ચર શબ્દ સાથે જે વ્યાજનો દર જોડાયેલ હોય તે દરે ડિબેન્ચર પર વ્યાજ આપવામાં આવે છે. દા.ત. ૯% ના ડિબેન્ચર અર્થે ડિબેન્ચર પર ૯% ના દરે ગણાશે.

આવકવેરા ધારા મુજબ, ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સને ડિબેન્ચર પર વ્યાજ ચૂકવતાં પહેલાં કંપની દ્વારા વ્યાજની કુલ (ગ્રોસ) રકમ પર નિર્ધારિત દરે આવકવેરો બાદ કરી બાકીની રકમ ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સને ચુકવવાની હોય છે. આ રકમ ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સ વતી કંપનીએ આવકવેરા વિભાગમાં જમા કરવાની હોય છે. જેને મૂળ સ્થાનેથી કપાયેલ આવકવેરા કહેવામાં આવે છે. (T.D.S)

જ્યારે કંપની દ્વારા હિસાબી સમય પુરો થયા બાદ વાર્ષિક હિસાબો તૈયાર કરવામાં આવે ત્યારે તારીખના તફાવતના કારણે ડિબેન્ચર પર લેણું થયેલું કે ચઢેલું વ્યાજ અંગેની અસરો આપવી પડે છે.

લેણું થયેલ કે ચઢેલ વ્યાજ અંગેની રીત:

(૧) ચઢેલું વ્યાજ અને ચૂકવવાપાત્ર

દા.ત.: જો કંપની ડિબેન્ચર પર વ્યાજ ૩૦મી જુન અને ૩૧મી ડિસેમ્બર એમ અર્ધ-વાર્ષિક ચુકવતી હોય અને પાકું સરવૈયું ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૮ના રોજ તૈયાર કરવામાં આવે ત્યારે ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૭નું અર્ધવાર્ષિક વ્યાજ ચુકવવાનું બાકી હોય તો તેને ચઢેલું કે લેણું થયેલ વ્યાજ અને ચુકવવાપાત્ર એમ કહેવાશે.

(૨) ચઢેલું વ્યાજ પરંતુ ચુકવવાપાત્ર નહિ

ઉપર આપેલ (૧) માં તારીખ ૧ જાન્યુઆરી ૨૦૧૮થી ૩૧ માર્ચ ૨૦૧૮ સુધીનું ડિબેન્ચર પરંતુ વ્યાજ ચઢેલું વ્યાજ પરંતુ ચૂકવવાપાત્ર નહિ તેમ ગણાશે.

ઉદાહરણ ૯. બિનોય લિમિટેડના ૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭ ના રોજ ₹ ૧૦૦ની મૂળકિંમતના ૧૧% ના ૧૫,૦૦૦ ડિબેન્ચર બહાર પાડ્યા. જેના પર ૩૦ સપ્ટેમ્બર અને ૩૧ માર્ચના રોજ વ્યાજ ચુકવવાનું છે. તારીખ ૩૧ માર્ચ ૨૦૧૮ના રોજ પૂરા થતા વર્ષ માટે ઉપરના વ્યવહારો અંગેની આમનોંધ પસાર કરો. ધારોકે આવકવેરાનો દર ૨૦% છે.

બિનોય લિમિટેડ કંપનીના ચોપડામાં આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા	ઉધાર ₹	જમા ₹
૧-૪-૨૦૧૭	બેન્ક ખાતે	ઉ	૧૫,૦૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે			૧૫,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. ૧૫,૦૦૦ કિબેન્ચર પર, કિબેન્ચર ટીઠ ₹ ૧૦૦ના નાણાં મળ્યા તેના)			
૧-૪-૨૦૧૭	કિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	૧૫,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૧% ના કિબેન્ચર ખાતે			૧૫,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. કિબેન્ચર અરજી વખતે મળેલ રકમ કિબેન્ચર ખાતે લઈ ગયા તેના)			
૩૦-૯-૨૦૧૭	કિબેન્ચર પર વ્યાજ ખાતે	ઉ	૮૨,૫૦૦	
	તે કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે			૬૬,૦૦૦
	તે મૂળ સ્થાનેથી કપાયેલ ચુકવવાપાત્ર આવકવેરા ખાતે			૧૬,૫૦૦
	(બા.જે. ૩૦ સપ્ટેમ્બરે ૧૧ %ના કિબેન્ચર પર વ્યાજ લેણું થયું તેમાં આવકવેરો બાદ કર્યો તેના)			
૩૦-૯-૨૦૧૭	કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	ઉ	૬૬,૦૦૦	
	તે બેંક ખાતે			૬૬,૦૦૦
	(બા.જે. વ્યાજ ચુકવ્યું તેના)			
૩૦-૯-૨૦૧૭	મુળ સ્થાનેથી કપાયેલ ચુકવવાપાત્ર આવકવેરા ખાતે	ઉ	૧૬,૫૦૦	
	તે બેન્ક ખાતે			૧૬,૫૦૦
	(બા. જે. આવકવેરાની રકમ આવકવેરા વિભાગમાં ભરી તેના)			
૩૧-૩-૨૦૧૮	કિબેન્ચર પર વ્યાજ ખાતે	ઉ	૮૨,૫૦૦	
	તે કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે			૬૬,૦૦૦
	તે મૂળ સ્થાનેથી કપાયેલ ચુકવવાપાત્ર આવક વેરા ખાતે			૧૬,૫૦૦
	(બા.જે. ૩૧ માર્ચના રોજ કિબેન્ચર પર વ્યાજ લેણું થયું અને તેમાંથી આવકવેરો બાદ કર્યો તેના)			
૩૧-૩-૨૦૧૮	કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	ઉ	૬૬,૦૦૦	
	તે બેંક ખાતે			૬૬,૦૦૦
	(બા.જે. વ્યાજ ચુકવ્યું તેના)			
૩૧-૩-૨૦૧૮	મુળ સ્થાનેથી કપાયેલ ચુકવવાપાત્ર આવકવેરા ખાતે	ઉ	૧૬,૫૦૦	
	તે બેંક ખાતે			૧૬,૫૦૦
	(બા.જે. આવકવેરાની રકમ આવકવેરામાંથી ભરી તેના)			
૩૧-૩-૨૦૧૮	નફા-નુકશાન પત્રક ખાતે	ઉ	૧,૬૫,૦૦૦	
	તે કિબેન્ચર પરના વ્યાજ ખાતે			૧,૬૫,૦૦૦

	(બા.જે. પૂરા વર્ષની વ્યાજની રકમ નફા-નુકશાન પત્રક ખાતે લઈ ગયા તેના) (૮૨,૫૦૦ + ૮૨,૫૦૦)			
	કુલ સરવાળો		૩૪,૯૫,૦૦૦	૩૪,૯૫,૦૦૦

૨.૯ ડિબેન્ચરના નાણાં પરત કરવા અંગે

ડિબેન્ચરનાં નાણાં પરત કરવામાં આવે ત્યારે નીચેની આમનોંધ પસાર થાય છે.

(૧)	ડિબેન્ચરના નાણાં પરત કરવાના સમયે ડિબેન્ચર ખાતું બંધ કરી ડિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે લઈ જવું.			
	ડિબેન્ચર ખાતે	ઉ	---	
	તે ડિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે			---
(૨)	જ્યારે શેર હોલ્ડર્સને નાણાં પરત કરવામાં આવે ત્યારે			
	ડિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	ઉ	---	
	તે બેંક ખાતે			---

૨.૧૦ પરત કરી શકાય તેવા ડિબેન્ચર બહાર પાડતી વખતે તેની હિસાબી અસરો

ડિબેન્ચર મૂળકિંમતે, પ્રિમીયમથી કે વટાવથી બહાર પાડી શકાય છે. પરંતુ જ્યારે ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સને નાણાં પરત કરવામાં આવે ત્યારે ડિબેન્ચર મૂળકિંમતથી કે પ્રિમીયમથી જ પરત કરી શકાય છે. વટાવથી ડિબેન્ચર પરત કરી શકાતાં નથી.

જ્યારે ડિબેન્ચર તેની મૂળકિંમતે પરત કરવાના હોય, તેવા સંજોગોમાં ડિબેન્ચર બહાર પાડતી કોઈ વધારાની અસર સાથે આમનોંધ પસાર કરવામાં આવતી નથી. આ બાબતોનો નીચેના ટેબલ દ્વારા અભ્યાસ કરી શકાશે.

પરિસ્થિતિ (શરત)	ડિબેન્ચર બહાર પાડતી વખતે નોંધ	ડિબેન્ચર પરત કરતી વખતે નોંધ	ડિબેન્ચર હોલ્ડર્સને ચૂકવણી કરવામાં આવે નોંધ
(૧) ડિબેન્ચર મૂળકિંમતે બહાર પાડી મૂળકિંમતે પરત કરવાના હોય ત્યારે	(૧) બેંક ખાતે.... ઉ તે ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે (૨) ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે.... ઉ તે ડિબેન્ચર ખાતે	ડિબેન્ચર ખાતે..... ઉ તે ડિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	ડિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે.. ઉ તે બેંક ખાતે
(૨) ડિબેન્ચર પ્રિમીયમથી બહાર પાડી મૂળકિંમતે પરત કરવાના હોય ત્યારે	(૧) બેંક ખાતે.... ઉ તે ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે (૨) ડિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે.... ઉ તે ડિબેન્ચર ખાતે તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે	ડિબેન્ચર ખાતે..... ઉ તે ડિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	ડિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે.. ઉ તે બેંક ખાતે

(૩) કિબેન્યર વટાવથી બહાર પાડી મૂળકિંમતે પરત કરવાના હોય ત્યારે	(૧) બેન્ક ખાતે.... ઉ તે કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે (૨) કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે.... ઉ કિબેન્યર વટાવ ખાતે ... ઉ તે કિબેન્યર ખાતે	કિબેન્યર ખાતે..... ઉ તે કિબેન્યર હોલ્ડર ખાતે	કિબેન્યર હોલ્ડર ખાતે... ઉ તે બેન્ક ખાતે
---	--	--	---

૨.૧૧ જ્યારે કિબેન્યર મૂળકિંમતે કે પ્રિમીયમથી કે વટાવથી બહાર પાડ્યા હોય અને આ કિબેન્યર પ્રિમીયમથી પરત કરવાના હોય ત્યારે

કિબેન્યર પરત કરતી વખતે આપવાનું થતું પ્રિમીયમ એ કંપની માટે ખોટ (મૂડી નુકશાન) છે. તેથી આ પરતના પ્રિમીયમની રકમ કિબેન્યર બહાર પાડતા થયેલ નુકશાન ખાતે ઉઘારવામાં આવે છે. કિબેન્યર બહાર પાડતા થયેલ નુકશાનને કિબેન્યર પરતનાં નુકશાન તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. તેમજ ભવિષ્યમાં આપવાનું થતું આ પ્રિમીયમ એ કંપની માટે દેવું છે. જેથી પ્રિમીયમની રકમ કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે જમા કરવામાં આવે છે.

અહીં વિદ્યાર્થીઓએ ધ્યાનમાં રાખવાનું કે કિબેન્યર બહાર પાડતી વખતે મંગાવેલ પ્રિમીયમ જે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે લઈ જવામાં આવે છે. તે કંપની માટે નફો છે. જ્યારે કિબેન્યર પરત કરતી વખતે ચૂકવવાનું થતું પ્રિમીયમ જે કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે લઈ જવામાં આવે છે. તેને કંપની માટે દેવું કહે છે.

જ્યારે કિબેન્યર પ્રિમીયમથી પરત કરવાના હોય ત્યારે જુદીજુદી પરિસ્થિતિમાં નીચે પ્રમાણે આમનોંધ લખાશે.

(૧) જ્યારે કિબેન્યર મૂળકિંમતથી બહાર પાડ્યા હોય, તે પ્રિમીયમથી પરત કરવાના હોય ત્યારે,

(અ) કિબેન્યર બહાર પાડતી વખતે.

(૧) બેન્ક ખાતે તે કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	(કિબેન્યરની મૂળ કિંમત) (કિબેન્યરની મૂળ કિંમત)
(૨) કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે તે કિબેન્યર બહાર પાડતા થયેલ નુકશાન ખાતે	ઉ	(કિબેન્યરની મૂળ કિંમત) (પરત કરતી વખતે થતી પ્રિમીયમની રકમ)
તે કિબેન્યર ખાતે તે કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે	ઉ	(કિબેન્યરની મૂળ કિંમત) (પરત કરતી વખતે થતી પ્રિમીયમની રકમ)

(બ) કિબેન્યર પરત કરતી વખતે.

કિબેન્યર ખાતે	ઉ	(કિબેન્યરની મૂળ કિંમત)
કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે તે કિબેન્યર હોલ્ડર્સ ખાતે	ઉ	(પરત પ્રિમીયમની રકમ) (કુલ ચૂકવવાપાત્ર રકમ)

(ક) કિબેન્યર હોલ્ડર્સને ચૂકવણી કરવામાં આવે ત્યારે

કિબેન્યર હોલ્ડર્સ ખાતે તે બેન્ક ખાતે	ઉ	(કુલ ચૂકવેલ રકમ)
--------------------------------------	---	------------------

- (ર) જ્યારે કિબેન્ચર પ્રિમીયમથી બહાર પાડ્યા હોય, તે પ્રિમીયમથી પરત કરવાના હોય ત્યારે,
(અ) કિબેન્ચર બહાર પાડતી વખતે.

(ક) બેન્ક ખાતે તે કિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	(મૂળ કિંમત + પ્રિમીયમની રકમ)
(બ) કિબેન્ચર અરજી અને મંજૂરી ખાતે કિબેન્ચર બહાર પાડતા થયેલ નુકશાન ખાતે	ઉ	(મૂળ કિંમત + પ્રિમીયમની રકમ) (કિબેન્ચર પરત કરતી વખતે થતી પ્રિમીયમની રકમ)
તે કિબેન્ચર ખાતે તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે તે કિબેન્ચર પરત પ્રિમીયમ ખાતે	ઉ	(કિબેન્ચરની મૂળ કિંમત) (કિબેન્ચર બહાર પાડતી મળેલ પ્રિમીયમ) (કિબેન્ચર પરત કરતી વખતે થતી પ્રિમીયમની રકમ)

કિબેન્ચર પરત કરતી વખતે અને કિબેન્ચર હોલ્ડર્સને ચૂકવણી કરતી વખતે થતી આમનોંધ ઉપર પ્રમાણે ૧
(બ) અને ૧ (ક) મુજબ જ થશે.

૨.૧૨ કંપનીના પાકા સરવૈયામાં સ્થાન

કિબેન્ચર વટાવ ખાતાની રકમ અને કિબેન્ચર બહાર પાડતા થયેલ નુકશાન ખાતાની રકમમાંથી કિબેન્ચરની મુદત પ્રમાણે દર વર્ષે અમુક રકમ જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતાની સામે કે નફા-નુકશાનના પત્રકમાં માંડી વાળવામાં આવે છે.

નફા નુકશાનના પત્રક ખાતે	ઉ	---	
કે જામીનગીરી પ્રિમીયમ અનામત ખાતે	ઉ	---	
તે કિબેન્ચર વટાવ ખાતે			---
તે કિબેન્ચર બહાર પાડતા થયેલ નુકશાન ખાતે			---

કિબેન્ચર વટાવ અને કિબેન્ચર બહાર પાડતા થયેલ નુકશાન ખાતે આ બંને ખાતાની બાકી રહેતી રકમ દર વર્ષે પાકા સરવૈયામાં મિલકત બાજુ અન્ય બિનચાલુ મિલકત તરીકે દર્શાવવામાં આવે છે.

જ્યારે કિબેન્ચર પરત પ્રિમીયમખાતું એ વ્યક્તિ ખાતું છે. જેની જમા બાકી હોય છે. કંપની માટે આ એક પ્રકારની જવાબદારી છે જે પાકા સરવૈયામાં ઈક્વિટી અને જવાબદારી બાજુ બિનચાલુ જવાબદારી (ના શીર્ષક હેઠળ અન્ય લાંબાગાળાના દેવા ની નીચે જ્યાં સુધી કિબેન્ચર પરત ના થાય ત્યાં સુધી દર્શાવવામાં આવે છે.

જ્યારે કિબેન્ચર પરત કરવામાં આવે ત્યારે કિબેન્ચર પરત પ્રિમીયમ ખાતું ઉધાર કરી કિબેન્ચર હોલ્ડર્સ ખાતે જમા કરીને આ ખાતું બંધ કરી દેવામાં આવે છે.

ઉદારણ ૧૦ નીચેના વ્યવહારો પરથી ફક્ત કિબેન્ચર બહાર પાડવા અંગેની આમનોંધ લખો.

(બાબત જે વગર)

(૧) ₹ ૧૦૦ની મૂળ કિંમતના ૧૦ ટકાના ૫૦૦૦ કિબેન્ચર મૂળકિંમતે જ બહાર પાડ્યા, જે મૂળકિંમતે પરત કરવાના છે.

(૨) ₹ ૧૦૦ની મૂળ કિંમતના ૧૦ ટકાના ૫૦૦૦ કિબેન્ચર ૫ ટકાના વટાવે બહાર પાડ્યા, જે મૂળકિંમતે પરત કરવાના છે.

(૩) ₹ ૧૦૦ની મૂળ કિંમતના ૧૦ ટકાના ૫૦૦૦ કિબેન્યર ૮ ટકાના પ્રિમીયમને બહાર પાડ્યા, જે મૂળ કિંમતે પરત કરવાના છે.

કંપનીની આમનોંધ

(૧) કિબેન્યર ટીઠ બહાર પાડ્યા કિંમત ₹ ૧૦૦ પરત કિંમત ₹ ૧૦૦

તારીખ	વિગત	ખા.પા	ઉધાર ₹	જમા ₹
(i)	બેન્ક ખાતે	ઉ	૫,૦૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦
(ii)	કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	૫,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ ટકાના કિબેન્યર ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦

(૨) કિબેન્યર ટીઠ બહાર પાડ્યા કિંમત ₹ ૮૫ પરત કિંમત ₹ ૧૦૦.

તારીખ	વિગત	ખા.પા	ઉધાર ₹	જમા ₹
(i)	બેન્ક ખાતે	ઉ	૪,૭૫,૦૦૦	
	કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	૨૫,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦
(ii)	કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	૫,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ ટકાના કિબેન્યર ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦
(iii)	બેન્ક ખાતે	ઉ	૫,૪૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રમિયમ અનામત ખાતે			૪,૦૦૦
	કિબેન્યર અરજી અને મંજૂરી ખાતે	ઉ	૫,૦૦,૦૦૦	
	તે ૧૦ ટકાના કિબેન્યર ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦

૨.૧૩ કિબેન્યર વટાવ માંડી વાળવો :

કિબેન્યર બહાર પાડતી સમયે આપેલ વટાવ એ કંપની માટે ખોટ નુકશાન છે. પરંતુ તે વર્ષે કિબેન્યર વટાવથી બહાર પાડવામાં આવે છે. તે જ વર્ષે તેને માંડીવાળવામાં આવતો નથી. પરંતુ ક્રમશઃ કંપનીને કિબેન્યરનો લાભ જેટલા વર્ષ સુધી મળવાનો છે તે વર્ષોના ગુણોત્તરમાં માંડી વાળવામાં આવે છે.

કિબેન્યર વટાવ નીચેની પદ્ધતિઓ માંડી વાળી શકાય છે.

૧. જે કિબેન્યર ચોક્કસ મુદતે પરત કરવાના હોય તો આપેલી મુદ્દતના સમયગાળામાં સરખે ભાગે વટાવ માંડીવાળી શકાય.
૨. જો કિબેન્યર દર વર્ષે અમુક વ્યાજ લેખે માંડીવાળવાના હોય તો બાકી રહેતી કિબેન્યરની ચૂકવવાની રકમના પ્રમાણમાં માંડીવાળી શકાય.
૩. જો કિબેન્યર પરત ન કરી શકાય તેવા પ્રકારના હોય તો વટાવ ચોગ્ય સમય મર્યાદામાં માંડીવાળી શકાય.

ઉદાહરણ ૧૧. ધારો કે આલ્ફા કંપનીઓ તારીખ: ૦૧-૦૧-૨૦૧૪ના રોજ ₹ ૧૦,૦૦,૦૦૦(દસ લાખ)ના ડિબેન્ચર ૧૨% ના વટાવના દરે બહાર પાડ્યા છે. અને દર વર્ષે ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ પરત કરવાના છે. આ સમયે ડિબેન્ચરનો વટાવ કેવી રીતે માંડીવાળી શકાય.

ઉપરોક્ત ઉદાહરણની ગણતરી કરીએ તો

$$\text{ડિબેન્ચર વટાવની રકમ} = ૧૦,૦૦,૦૦૦ \times ૧૨ \% \text{ વટાવ} = ૧,૨૦,૦૦૦ \text{ વટાવ}$$

હવે દર વર્ષે ૨,૦૦,૦૦૦ પરત ચુકવવામાં આવે છે. એટલે દર વર્ષે ડિબેન્ચર ચુકવવાની જબાવદારી ઘટે છે. તેમ તેના વટાવની જવાબદારી પણ નક્કા- નુકશાન ખાતે ઘટતી જોઈએ. આમ નીચે પ્રમાણે ગણતરી શક્ય બને.

તારીખ	₹	વિગત (ચૂકવણી બાકી)
૦૧-૦૧-૨૦૧૪	૧૦,૦૦,૦૦૦	ડિબેન્ચરની રકમ
૩૧-૧૨-૨૦૧૪	૨,૦૦,૦૦૦	ચૂકવેલ રકમ
૦૧-૦૧-૨૦૧૫	૮,૦૦,૦૦૦	ચૂકવવાની બાકી
૩૧-૧૨-૨૦૧૫	૨,૦૦,૦૦૦	ચૂકવેલ રકમ
૦૧-૦૧-૨૦૧૬	૬,૦૦,૦૦૦	ચૂકવવાની બાકી
૩૧-૧૨-૨૦૧૬	૨,૦૦,૦૦૦	ચૂકવેલ રકમ
૦૧-૦૧-૨૦૧૭	૪,૦૦,૦૦૦	ચૂકવવાની બાકી
૩૧-૧૨-૨૦૧૭	૨,૦૦,૦૦૦	ચૂકવેલ રકમ
૦૧-૦૧-૨૦૧૮	૨,૦૦,૦૦૦	ચૂકવવાની બાકી
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	૨,૦૦,૦૦૦	ચૂકવેલ રકમ
૦૧-૦૧-૨૦૧૯	---	

હવે ૧,૨૦,૦૦૦ રૂપિયાના વટાવને ડિબેન્ચરની ચુકવવાની બાકી રકમના પ્રમાણમાં માંડી વાળવા માટે તેનું પ્રમાણ નીચે જણાવ્યું મુજબ ગણી શકાય.

૩૧-૧૨-૨૦૧૪	$૧,૨૦,૦૦૦ \times \frac{૧૦}{૩૦}$	૪૦,૦૦૦
૩૧-૧૨-૨૦૧૫	$૧,૨૦,૦૦૦ \times \frac{૦૮}{૩૦}$	૩૨,૦૦૦
૩૧-૧૨-૨૦૧૬	$૧,૨૦,૦૦૦ \times \frac{૦૬}{૩૦}$	૨૪,૦૦૦
૩૧-૧૨-૨૦૧૭	$૧,૨૦,૦૦૦ \times \frac{૦૪}{૩૦}$	૧૬,૦૦૦
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	$૧,૨૦,૦૦૦ \times \frac{૦૨}{૩૦}$	૮,૦૦૦

ઉપરોક્ત વટાવને ડિબેન્ચર વટાવાય તો નીચે પ્રમાણે નોંધી શકાય.

डिबेन्चर पटावभातुं

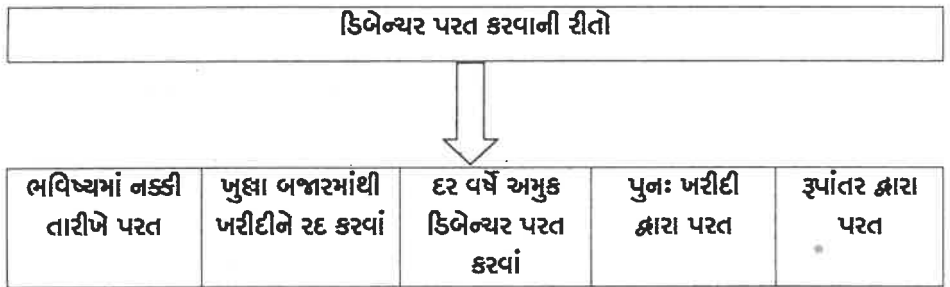
६.			४.		
तारीख	विगत	₹	तारीख	विगत	₹
०१-०१-२०१४	डिबेन्चर भाते	१,२०,०००	३१-१२-२०१४	न. नुक्शान भाते	४०,०००
				भा. आ. लर्घ गया	८०,०००
		१,२०,०००			१,२०,०००
०१-०१-२०१५	भा.आ. लाव्या	८०,०००	३१-१२-२०१५	न.नुक्शान भाते	३२,०००
				भा.आ.लर्घ गया	४८,०००
		८०,०००			८०,०००
०१-०१-२०१६	भा.आ. लाव्या	४८,०००	३१-१२-२०१६	न.नुक्शान भाते	२४,०००
				भा.आ.लर्घ गया	२४,०००
		४८,०००			४८,०००
०१-०१-२०१७	भा.आ. लाव्या	२४,०००	३१-१२-२०१७	न.नुक्शान भाते	१६,०००
				भा.आ.लर्घ गया	८,०००
		२४,०००			२४,०००
०१-०१-२०१८	भा.आ. लाव्या	८,०००	३१-१२-२०१८	न.नुक्शान भाते	८,०००
		<u>८,०००</u>			<u>८,०००</u>

૨.૧૪ કિબેન્યર પરત કરવાની પદ્ધતિઓ

કિબેન્યરના નાણાં નીચે મુજબ મુખ્ય ચાર રીતોએ પરત થાય છે.

- (૧) ભવિષ્યમાં અમુક ચોક્કસ તારીખે નાણાં પરત કરવા: રિડીમેબલ કિબેન્યર ભવિષ્યમાં અમુક નિશ્ચિત તારીખે પરત કરવાના હોય ત્યારે કિબેન્યર સર્ટિફિકેટની પાછળ જણાવેલી શરતોમાં તેનો ઉલ્લેખ હોય છે. કેટલીક વાર અગાઉથી તારીખ નક્કી કરવામાં આવતી નથી. પરંતુ કંપની અમુક સમય પછી અમુક મુદતની નોટિસ આપી કિબેન્યરના નાણાં પરત કરે છે.
- (૨) ખુદા બજારમાંથી ખરીદી: કંપનીને પોતાના કિબેન્યર ખરીદવાની છુટ છે. કિબેન્યર બહાર પાડતી વખતે કેટલીક વાર એવી જોગવાઈ કરવામાં આવે છે કે કંપની ખુદા બજારમાંથી બજાર ભાવે કિબેન્યર ખરીદી તે રદ કરી શકશે. ખાસ કરીને જ્યારે કિબેન્યરનો બજાર ભાવ ઓછો હોય ત્યારે કંપનીને ફાયદો થાય છે.
- (૩) દર વર્ષે અમુક સંખ્યામાં કિબેન્યર પરત કરવા: કંપની કિબેન્યર બહાર પાડવાની શરતોમાં એવી જોગવાઈ કરી શકે કે દર વર્ષે અમુક કિબેન્યર પરત કરી શકશે. આ માટે દર વર્ષે કેટલી સંખ્યામાં કિબેન્યર પરત કરવાં તે અગાઉથી નક્કી કરે છે અથવા ચિઠ્ઠીઓ ઉપાડી નક્કી કરે છે.
- (૪) કિબેન્યર હોલ્ડરો પાસેથી પાછા ખરીદીને: કેટલીક વાર કંપની કિબેન્યર બહાર પાડ્યાં પછી એવી જોગવાઈ રાખે છે કે કિબેન્યર બહાર પાડ્યા પછી એક વર્ષનીની મુદત પુરી થયે દર વર્ષે અમુક કિંમત સુધીમાં કિબેન્યર કિબેન્યર હોલ્ડરોને પરત કરવા માગે તો પાછા લઈ લેશે. અને તેની મૂળ કિંમત તે કિબેન્યર હોલ્ડરને પરત કરશે. પરંતુ બજારમાં આવો કિબેન્યર મૂળ કિંમતથી ઓછી કિંમતે વેચાતાં હોય તો કોઈ વ્યક્તિ તેની ખરીદી કર્યા બાદ કંપની પાસે પૂરી કિંમત વસુલ કરી તેનો દુરપયોગ કરી શકે. તેથી એવી જોગવાઈ કરવામાં આવે છે કે આ રીતે જે કિબેન્યર હોલ્ડર પોતાનાં કિબેન્યરના નાણાં કંપની પાસેથી આ રીતે પરત મેળવવા માગતો હોય તેણે તે કિબેન્યર ઓછામાં ઓછા એક વર્ષ માટે ધારણ કરેલાં હોવાં જોઈએ.

આ અંગે હિસાબી નોંધ હંમેશા મુજબ જ થાય છે. પ્રથમ નોંધમાં પરત કરવાની રકમથી કિબેન્યર ખાતું ઉઘારી કિબેન્યર હોલ્ડરનું ખાતું જમા થાય છે અને બીજી નોંધ ખરેખર નાણાં ચુકવવા અંગે થાય છે.



૨.૧૫ કિબેન્યર પરત માટેની નાણાંની જોગવાઈ

નિશ્ચિત મુદતે નાણાં પરત કરવાનાં હોય ત્યારે કંપનીને અગાઉથી ખબર હોય છે કે કેટલાં વર્ષ પછી કિબેન્યરના નાણાં પરત કરવાનાં છે. એટલે કે તે દર વર્ષે નફામાંથી થોડી રકમ અલગ રાખી એક ભંડોળ ઉભું કરે છે. જો આમ કરવામાં નહિ આવે તો જે વર્ષે કિબેન્યરના નાણાં પરત કરવાના હોય તે વર્ષે ઘંઘાની કાર્યશીલ મૂડી ખુબ ઘટી જશે. જે યોગ્ય નથી. આ માટે બે પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ થાય છે.

(૧) ડૂબતનિધિ અથવા ડિબેન્ચર પરત નિધિ ની રીતે

(૨) વીમા પોલિસીની રીતે અથવા ડિબેન્ચર પોલિસીની રીતે

(૧) ડિબેન્ચર પરત નિધિની રીત

આ પદ્ધતિ મુજબ કંપની દર વર્ષે પોતાના નફામાંથી અમુક રકમ જુદી કાઢે છે. આ રકમ ડૂબત નિધિના તૈયાર કોઠાઓ પરથી નક્કી થાય છે. આ રકમ એટલી હોવી જોઈએ કે વર્ષો વર્ષ મળતા વ્યાજ સાથે કુલ રકમ મુદત પૂરી થતાં સુધીમાં ચુકવવાની રકમ જેટલી થઈ રહે. દર વર્ષે નફામાંથી અલગ રાખેલી રકમ ડુબત નિધિ ખાતે જમા કરવામાં આવે છે અને દર વર્ષે તેનું રોકાણ કરવામાં આવે છે. આ રોકાણ પર વ્યાજ મળે તે પણ દર વર્ષે રોકવામાં આવે છે. આમનોંધ નીચે મુજબ થાય છે.

પ્રથમ વર્ષેને અંતે

(૧) નફામાંથી નક્કી કરેલી રકમ જુદી રાખવા માટે

નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે.....	ઉ	***	
તે ડિબેન્ચર પરત નિધિ ખાતે			***

(૨) આ રકમનું રોકાણ કરવા અંગે

ડિબેન્ચર પરત નિધિ રોકાણ ખાતે.....	ઉ	***	
તે બેંક ખાતે			***

બીજા વર્ષેને અંતે

(૧) ગયાં વર્ષના રોકાણો પર વ્યાજ મળે ત્યારે

બેંક ખાતે.....	ઉ	***	
તે ડિબેન્ચર પરત નિધિ ખાતે			***

(૨) નફામાંથી નક્કી કરેલી રકમ જુદી રાખવા માટે

નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે.....	ઉ	***	
તે ડિબેન્ચર પરત નિધિ ખાતે			***

(૩) નફામાંથી ફાળવેલ રકમ થતા રોકાણો પર વ્યાજની મળેલ રકમનું રોકાણ કરવા અંગે

ડિબેન્ચર પરત નિધિ રોકાણ ખાતે.....	ઉ	***	
તે બેંક ખાતે			***

યાદ રાખો કે : ડિબેન્ચર પરત નિધિના રોકાણો પર મળેલ વ્યાજ ડિબેન્ચર પરત નિધિ ખાતે જમા થાય છે. નફા નુકશાન ખાતે નહિ.

આ રીતે દર વર્ષે ઉપર મુજબ જ આમનોંધ થશે. ડિબેન્ચર પરત નિધિ પાકા સરવૈયામાં દેવાં બાજુ અને ડિબેન્ચર પરત નિધિ રોકાણો મિલકત બાજુ દર્શાવવામાં આવશે. બંને ખાતામાં લગભગ સરખીજ બાકીઓ રહેશે.

ઉદાહરણ ૧૨. આલ્ફા હોટલ્સ કંપની લિમિટેડ ૧ લી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૫ના રોજ ₹ ૧૦૦નો એવાં ૧૫ %ના ૧૦૦૦ કિબેન્ચર બહાર પાડ્યા છે. તેના નાણાં ૧૦%ના પ્રિમીયમે પરત કરવાનાં છે. કિબેન્ચર બહાર પાડવાની શરતોમાંથી એક શરત મુજબ કંપનીએ ત્રણ વર્ષને અંતે કિબેન્ચરો પરત કરવામાં આવે ત્યાં સુધી કિબેન્ચર પરત નિધિ ઉભું કરવું જોઈએ અને તેનું એવી રીત રોકાણ કરવું જોઈએ કે જેથી રોકાણો પર ૫% વ્યાજ મળે. આ માટે કિરેક્ટરોએ દર વર્ષે ₹ ૩૪,૮૯૩ પરત નિધિ ખાતે લઈ જવા ઠરાવ્યું. ત્રીજા વર્ષને અંતે જામીનગીરીઓ ₹ ૭૧,૫૮૦માં વેચવામાં આવી અને કિબેન્ચરના નાણાં પરત કરવામાં આવ્યા.

ઉપરના વ્યવહારો પરથી કિબેન્ચર પરત નિધિ તેમજ કિબેન્ચર પરત નિધિ રોકાણોના ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ:

કિબેન્ચર પરત નિધિ ખાતું

ઉ.			જ.		
તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૫ ડિસે, ૩૧	બાકી આગળ લઈ ગયા	૩૪,૮૯૩	૨૦૧૫ ડિસે, ૩૧	નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે	૩૪,૮૯૩
		<u>૩૪,૮૯૩</u>			<u>૩૪,૮૯૩</u>
૨૦૧૬ ડિસે, ૩૧	બાકી આગળ લઈ ગયા	<u>૭૧,૫૩૧</u>	જાન્યુ. ૧	બાકી આગળ લાવ્યા	૩૪,૮૯૩
			ડિસે. ૩૧	બેંક ખાતે (વ્યાજ) નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે	૧,૭૪૫ ૩૪,૮૯૩
		૭૧,૫૩૧			૭૧,૫૩૧
૨૦૧૭ ડિસે, ૩૧	સામાન્ય અનામત ખાતે	૧,૧૦,૦૫૦	૨૦૧૭		
			જાન્યુ. ૧	બાકી આગળ લાવ્યા	૭૧,૫૩૧
			ડિસે. ૩૧	બેંક ખાતે (વ્યાજ)	૩,૫૭૭
			ડિસે. ૩૧	નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે	૩૪,૮૯૩
			ડિસે. ૩૧	કિબેન્ચર પરત નિધિ રોકાણો ખાતે (નફો)	૪૯
		૧,૧૦,૦૫૦			૧,૧૦,૦૫૦

કિબેન્ચર પરત નિધિ રોકાણોનું ખાતું

ઉ.			જ.		
તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૫ ડિસે, ૩૧	બેંક ખાતે	૩૪,૮૯૩	૨૦૧૫ ડિસે, ૩૧	બાકી આગળ લઈ ગયા	૩૪,૮૯૩
		<u>૩૪,૮૯૩</u>			<u>૩૪,૮૯૩</u>
૨૦૧૬	બાકી આગળ લઈ ગયા	૩૪,૮૯૩	૨૦૧૬		
જાન્યુ. ૧			ડિસે. ૩૧	બાકી આગળ લઈ ગયા	૭૧,૫૩૧

કિસે. ૩૧	બેંક ખાતે	૩૬,૬૩૮			
		૭૧,૫૩૧			૭૧,૫૩૧
૨૦૧૭			૨૦૧૭		
જાન્યુ. ૧	બાકી આગળ લાવ્યા	૭૧,૫૩૧	કિસે. ૩૧	બેંક ખાતે વેચાણ	૭૧,૫૮૦
કિસે, ૩૧	કિબેન્યર પરત નિધિ ખાતે (નફો)	૪૯			
		૭૧,૫૮૦			૭૧,૫૮૦

ઉદાહરણ ૧૩. તારીખ: ૩૧ મી માર્ચ, ૨૦૧૮ના રોજ શ્યામ લિમિટેડના ચોપડામાં નીચે પ્રમાણેની બાકીઓ હતી.

વિગત	₹
૧૦%ના ગીરો કિબેન્યરર્સ	૨,૫૦,૦૦૦
કિબેન્યર પરતનિધિના રોકાણો પર મળેલ વ્યાજ	૧૦,૦૦૦
કિબેન્યર બહાર પાડતા આપેલ વટાવ	૨૫,૦૦૦
કિબેન્યર પરત નિધિ	૨,૨૫,૦૦૦
૪.૫%ની ગુજરાત સરકારની લોન (મૂળ કિંમતે ખરીદેલ)	૧,૦૦,૦૦૦
૫%ના નેશનલ કિફેન્સ બોન્ડ (દાર્શનિક કિંમત ₹ ૧,૪૦,૦૦૦)	૧,૨૫,૦૦૦

તે જ દિવસે નીચે મુજબ રોકાણો વેચવામાં આવ્યા. (૧) ગુજરાત સરકારની લોન ₹ ૯૭ના ભાવે અને (૨) નેશનલ કિફેન્સ બોન્ડ ₹ ૧૦૨ ના ભાવે ૧લી એપ્રિલ, ૨૦૧૮ના રોજ ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ના કિબેન્યર ૧૦%ના પ્રિમીયમે પરત કરવામાં આવ્યાં. તે જ દિવસે ₹ ૫૦,૦૦૦ની કેન્દ્ર સરકારની જામીનગીરીઓ ૨% ના પ્રિમીયમે ખરીદવામાં આવી. કિબેન્યર પરત અંગેનો વાર્ષિક ફાળો ₹ ૨૫,૦૦૦ હતો.

કંપનીના ચોપડામાં ઉપરના વ્યવહારો નોંધવા જરૂરી આમનોંધ પસાર કરો.

જવાબ

(૧) કિબેન્યર પર નિધિનાં રોકાણો પર મળેલ વ્યાજ ₹ ૧૦,૦૦૦ કિબેન્યર પરત નિધિ ખાતે જમા થશે.

(૨) કિબેન્યર પરત નિધિના રોકાણો વેચતા નીચે મુજબ રકમ ઉપજી

(૧) ગુજરાત સરકારની લોન ₹ ૧,૦૦,૦૦૦ X ૯૭/૧૦૦ =	₹ ૯૭,૦૦૦
(૨) નેશનલ કિફેન્સ બોન્ડ ₹ ૧,૪૦,૦૦૦ X ૧૦૨/૧૦૦ =	₹ ૧,૪૨,૮૦૦
કુલ ઉપજ	₹ ૨,૩૯,૮૦૦
તે રોકાણોની ચોપડે કિંમત	
ગુજરાત સરકારની લોન ₹ ૧,૦૦,૦૦૦	
નેશનલ કિફેન્સ બોન્ડ ₹ ૧,૨૫,૦૦૦	
	₹ ૨,૨૫,૦૦૦
નફો	₹ ૧૪,૮૦૦

- (૩) કુલ ₹ ૨,૫૦,૦૦૦નાં કિબેન્યર પૈકી ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ના કિબેન્યરો પરત કરી ટેવામાં આવે છે. જેથી તેના પર પ્રમાણસર કિબેન્યર વટાવ પણ માંડી વાળવો પડશે.
જે $૨૫,૦૦૦ \times ૧,૫૦,૦૦૦ / ૨,૫૦,૦૦૦ = ₹ ૧૫,૦૦૦$ થશે. આ રકમ કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે ઉધારાશે. અને કિબેન્યર બહાર પાડતાં આપેલ વટાવ ખાતે જમા થશે.
- (૪) ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ ના કિબેન્યર પરત કર્યા હોવાથી તેટલી રકમ કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતેથી સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ જવામાં આવશે.
- (૫) દર વર્ષે ₹ ૨૫,૦૦૦નો ફાળો કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે જમા કરવામાં આવશે. આમ દર વર્ષે તેટલે અંશે કિબેન્યર પરતનિધિ વધતું જશે.

૧૦ % નાં ગીરો કિબેન્યર્સનું ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્યર હોલ્ડર ખાતે	૧,૫૦,૦૦૦	૩૧-૩-૨૦૧૮	બાકી આગળ લાવ્યા	૨,૫૦,૦૦૦
	બાકી આગળ લઈ ગયા	૧,૦૦,૦૦૦			
		૨,૫૦,૦૦૦			૨,૫૦,૦૦૦

કિબેન્યર પરતનિધિ રોકાણોનું ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૮ માર્ચ, ૩૧	બાકી આગળ લાવ્યા:		૨૦૧૮ માર્ચ, ૩૧	બેંક ખાતે:	
	લોન ૧,૦૦,૦૦૦			ગુજરાત સરકારની લોન	૯૭,૦૦૦
	બોન્ડ ૧,૨૫,૦૦૦	૨,૨૫,૦૦૦		નેશનલ કિફેન્સ બોન્ડ	૧,૪૨,૮૦૦
માર્ચ ૩૧	કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે (નફો)	૧૪,૮૦૦	એપ્રિલ ૨૧	બાકી આગળ લઈ ગયા	૫૧,૦૦૦
એપ્રિલ ૧	બેંક ખાતે (ખરીદી)	૫૧,૦૦૦			
		૨,૯૦,૮૦૦			૨,૯૦,૮૦૦

કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૮			૨૦૧૮		
એપ્રિલ ૧	કિબેન્યર પરત પ્રિ. ખાતે	૧૫,૦૦૦	માર્ચ, ૩૧	બાકી આગળ લાવ્યા	૨,૨૫,૦૦૦
	કિબેન્યર બહાર પાડતા આપેલ વટાવ ખાતે	૧૫,૦૦૦		કિબેન્યર પરતનિધિ રોકાણનું વ્યાજ	૧૦,૦૦૦
	સામાન્ય અનામત ખાતે	૧,૫૦,૦૦૦		કિબેન્યર પરતનિધિના રોકાણો ખાતે (નફો)	૧૪,૮૦૦
	બાકી આગળ લઈ ગયા	૯૪,૮૦૦		નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે	૨૫,૦૦૦
		૨,૭૪,૮૦૦			૨,૭૪,૮૦૦

કિબેન્યર હોલ્ડરોનું ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૧-૪-૨૦૧૮	બેંક ખાતે	૧,૬૫,૦૦૦	૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્યર ખાતે	૧,૫૦,૦૦૦
				કિબેન્યર પરત પ્રિ. ખાતે	૧૫,૦૦૦
		૧,૬૫,૦૦૦			૧,૭૫,૦૦૦

કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે	૧૫,૦૦૦	૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે (ટ્રાન્સફર)	૧૫,૦૦૦
		૧૫,૦૦૦			૧૫,૦૦૦

કંપનીના ચોપડે આમનોંધ

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	ખા.પા	₹	₹
૩૧-૩-૨૦૧૮	બેંક ખાતે	ઉ	૨,૩૯,૮૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિના રોકાણો ખાતે (બા.જે. રોકાણોનું વેચાણ)			૨,૩૯,૮૦૦
૩૧-૩-૨૦૧૮	કિબેન્યર પરતનિધિના રોકાણો ખાતે	ઉ	૧૪,૮૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે (બા.જે. રોકાણો વેચતાં થયેલ નફો)			૧૪,૮૦૦
૧-૪-૨૦૧૮	૧૦ % ના ગીરો કિબેન્યર ખાતે	ઉ	૧,૫૦,૦૦૦	
	કિબેન્યર પરતનિધિ પ્રિમીયમ ખાતે	ઉ	૧૫,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર હોલ્ડર ખાતે (બા.જે. કિબેન્યર હોલ્ડરોને નાણાં ચૂકવવાના થયા)			૧,૬૫,૦૦૦
૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે	ઉ	૧,૬૫,૦૦૦	
	તે બેંક ખાતે (બા.જે. કિબેન્યરના નાણાં પરત કર્યા)			૧,૬૫,૦૦૦
૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્યર પરતનિધિના રોકાણોના વ્યાજ ખાતે	ઉ	૧૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે (બા.જે. વ્યાજ પરતનિધિ ખાતે જમા કર્યું.)			૧૦,૦૦૦
૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે	ઉ	૧૫,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિના પ્રિમીયમ ખાતે (બા.જે. પરત પ્રિમીયમ માંડી વાળ્યું)			૧૫,૦૦૦

૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્ચર પરતનિધિ ખાતે	ઉ	૧૫,૦૦૦	
	તે કિબેન્ચર વટાવ ખાતે (બા.જે. કિબેન્ચર વટાવ માંડી વાળ્યો)			૧૫,૦૦૦
૧-૪-૨૦૧૮	નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે	ઉ	૨૪,૦૦૦	
	તે કિબેન્ચર પરતનિધિ ખાતે (બા.જે. વાર્ષિક હમ્પાના જમા કર્યા.)			૨૪,૦૦૦
૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્ચર પરતનિધિ ખાતે	ઉ	૧,૫૦,૦૦૦	
	તે સામાન્ય અનામત ખાતે (બા.જે. પરત કરેલ કિબેન્ચર જેટલી રકમ સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ ગયા)			૧,૫૦,૦૦૦
૧-૪-૨૦૧૮	કિબેન્ચર પરતનિધિના રોકાણો ખાતે	ઉ	૫૧,૦૦૦	
	તે બેંક ખાતે (બા.જે. કેન્દ્ર સરકાની જામીનગીરી ખરીદી)			૫૧,૦૦૦

ઉદાહરણ ૧૪.

(અ) H કંપનીના ચોપડામાં તારીખ: ૧-૧-૨૦૧૮ના રોજની બાકીઓ નીચે મુજબ હતી.

વિગત	₹
૧૨%ના કિબેન્ચર્સ	૩,૦૦,૦૦૦
કિબેન્ચર પરતનિધિ	૨,૨૫,૦૦૦
૮ % ના કિબેન્ચર પરતનિધિના રોકાણો	૨,૨૫,૦૦૦

ઇં કંપની દર વર્ષે ₹ ૨૫,૦૦૦ કિબેન્ચર પરતનિધિ ખાતે ફાળવે છે. રોકાણો પર વ્યાજ મેળવ્યા બાદ તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૮ના રોજ કંપનીએ રોકાણો ૨૦ ટકા નફો લઈ વેચી દીધા અને ₹ ૨,૪૦,૦૦૦ ના કિબેન્ચરો ૧૦ ટકાના પ્રિમીયમે પરત કર્યા.

ઇં કંપનીના ચોપડે તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૮ના રોજ આમનોંધ લખો.

(બ) S લિમિટેડના પોતાના ૧૨% ના ૧૦,૦૦૦ કિબેન્ચર્સ દરેક ₹ ૧૦૦નો એક એવા પાંચ ટકાના પ્રિમીયમે પરત કરવા કિબેન્ચર હોલ્ડર્સને નીચેના વિકલ્પો આપેલ છે.

	વિકલ્પો	ધારકોએ અપનાવેલ
૧	૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેરો દરેક ₹ ૧૦૦નો ₹ ૮૦ લેખે ભરાવેલ ₹ ૧૨૦ના ભાવે	૫૦૦૦ કિબેન્ચર્સ
૨	૧૫%ના નવા કિબેન્ચર્સ દરેક ₹ ૧૦૦નો ૫ %ના વટાવે	૩૮૦૦ કિબેન્ચર્સ
૩	રોકડમાં ચૂકવણી	૧૨૦૦ કિબેન્ચર્સ

S લિમિટેડના ચોપડામાં કિબેન્ચર પરત કરવા માટેની નોંધ લખો.

जुवाज:

(अ) H लिमिटेडना योपडामां

१२ %नां गीरो डिबेन्चर्सनुं जातुं

६.

४.

तारीख	विगत	₹	तारीख	विगत	₹
३१-१२-२०१८	डिबेन्चर होल्डर भाते	२,४०,०००	१-१-२०१८	बाकी आगण लाव्या	३,००,०००
३१-१२-२०१८	बाकी आगण लर्ध गया	५०,०००			
		३,००,०००			३,००,०००

डिबेन्चर होल्डरनुं जातुं

६.

४.

तारीख	विगत	₹	तारीख	विगत	₹
३१-१२-२०१८	बैंक भाते	२,५४,०००	३१-१२-२०१८	डिबेन्चर भाते	२,४०,०००
				डिबेन्चर परत प्रि. भाते	२४,००
		२,५४,०००			२,५४,०००

डिबेन्चर परत प्रिमीयम जातुं

६.

४.

तारीख	विगत	₹	तारीख	विगत	₹
३१-१२-२०१८	डिबेन्चर होल्डर भाते	२४,०००	३१-१२-२०१८	डिबेन्चर परत निधि भाते	२४,०००
		२४,०००			२४,०००

डिबेन्चर परतनिधि जातुं

६.

४.

तारीख	विगत	₹	तारीख	विगत	₹
३१-१२-२०१८	डिबेन्चर परत प्रि. भाते	२४,०००	१-१-२०१८	बाकी आगण लाव्या	२,२५,०००
	सामान्य अनामत भाते	२,४०,०००	३१-१२-२०१८	नक्ष नुक्शान झणवणी भाते	२५,०००
	बाकी आगण लर्ध गया	४८,०००		बैंक भाते (डिबेन्चर परतनिधि रोकाणुं व्याज)	१८,०००
				डिबेन्चर परतनिधिना रोकाणु भाते (नक्ष)	४५,०००
		३,१३,०००			३,१३,०००

કિબેન્યર પરતનિધિ રોકાણોનું ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૧-૧-૨૦૧૮	બાકી આગળ લાવ્યા	૨,૨૪,૦૦૦	૩૧-૧૨-૨૦૧૮	બેંક ખાતે	૨,૭૦,૦૦૦
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે (નફો)	૪૫,૦૦૦			
		૨,૭૦,૦૦૦			૨,૭૦,૦૦૦

H કંપનીના ચોપડે આમનોંધ

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	ખા.પા	₹	₹
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	બેંક ખાતે	ઉ	૧૮,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે			૧૮,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૨,૨૫,૦૦૦ના ૮%ના રોકાણો પર ૧ વર્ષનું વ્યાજ મળ્યું)			
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે	ઉ	૨૪,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે			૨૪,૦૦૦
	(બા.જે. વાર્ષિક હમણી ૨કમ નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતેથી કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે લઈ ગયા)			
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	બેંક ખાતે	ઉ	૨,૭૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિ રોકાણો ખાતે			૨,૭૦,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૨,૨૫,૦૦૦ના ૨૦% નફો વેચી દીધા.)			
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	કિબેન્યર પરતનિધિના રોકાણો ખાતે	ઉ	૪૫,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે			૪૫,૦૦૦
	(બા.જે. કિબેન્યર પરતનિધિ રોકાણો વેચતાં થયેલ નફો ટ્રાન્સફર કર્યો)			
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	કિબેન્યર ખાતે	ઉ	૨,૪૦,૦૦૦	
	કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે	ઉ	૨૪,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે			૨,૬૪,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૨,૪૦,૦૦૦ના કિબેન્યર ૧૦% પ્રિમીયમ પરત કરવાના ઠરાવ કર્યો તેના)			
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	કિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે	ઉ	૨,૬૪,૦૦૦	
	તે બેંક ખાતે			૨,૬૪,૦૦૦
	(બા.જે. કિબેન્યર હોલ્ડરોને નાણાં ચૂકવ્યા)			
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે	ઉ	૨૪,૦૦૦	

	તે કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે			૨૪,૦૦૦
	(બા.જે. રૂ ૨૪,૦૦૦ના કિબેન્યર પરત કરતાં આપેલ પ્રિમીયમ કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે માંડી વાળ્યું)			
૩૧-૧૨-૨૦૧૮	કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે	૬	૨,૪૦,૦૦૦	
	તે સામાન્ય અનામત ખાતે			૨,૪૦,૦૦૦
	(બા.જે. રૂ ૨૪,૦૦૦ના કિબેન્યર પરત કરતાં તેટલી રકમ કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતેથી સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ ગયા)			

જવાબ: (બ) કિબેન્યર હોલ્ડરોને જુદા જુદા અવેજ નીચે પ્રમાણે ચુકવાશે.

(૧) ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર

$$\text{ચુકવવાની રકમ } ૫૦૦૦ \times ૧૦\% = \text{રૂ } ૫,૨૫,૦૦૦$$

રૂ ૧૨૦ ચુકવવાના હોય તો ૧ પ્રેફરન્સ શેર.

રૂ ૫,૨૫,૦૦૦ ચુકવવાના હોય તો (?)

$$\frac{૫,૨૫,૦૦૦ \times ૧}{૧૨૦} = ૪૩૭૫ \text{ શેર}$$

$$(૧) ૪૩૭૫ \text{ શેરની મુળકિંમત } ૪૩૭૫ \times \text{રૂ } ૮૦ = \text{રૂ } ૩,૫૦,૦૦૦$$

$$(૨) ૪૩૭૫ \text{ શેર પર રૂ } ૪૦ \text{ લેખે પ્રિમીયમ} = \text{રૂ } ૧,૭૫,૦૦૦$$

$$\text{રૂ } ૫,૨૫,૦૦૦$$

(૨) ૧૫%ના નવાં કિબેન્યર્સ

$$\text{ચુકવવાની રકમ } ૩૮૦૦ \times ૧૦\% = \text{રૂ } ૩,૮૮,૦૦૦$$

રૂ ૯૫ ચુકવવાના હોય તો ૧ નવો કિબેન્યર

રૂ ૩,૮૮,૦૦૦ ચુકવવાના હોય તો (?)

$$\frac{૩,૮૮,૦૦૦ \times ૧}{૯૫} = ૪૨૦૦ \text{ કિબેન્યર}$$

$$(૧) ૪૨૦૦ \text{ કિબેન્યરની મુળકિંમત રૂ } ૧૦૦ = \text{રૂ } ૪,૨૦,૦૦૦$$

$$(૨) ૪૨૦૦ \text{ કિબેન્યર પર } ૫\% \text{ લેખે વટાવ} = \text{રૂ } ૨૧,૦૦૦$$

$$\text{રૂ } ૩,૮૮,૦૦૦$$

(૩) રોકડમાં

$$\text{ચુકવવાની કુલ રકમ } ૧૨૦૦ \times ૧૦\% = \text{રૂ } ૧,૨૫,૦૦૦$$

(૪) ચુકવવાની કુલ રકમ (૧૦,૦૦૦ × ૧૦૫)

$$\text{ચુકવવાની કુલ રકમ } ૧૨૦૦ \times ૧૦\% = \text{રૂ } ૧૦,૫૦,૦૦૦$$

પ્રેફરન્સ શેર ૫,૨૫,૦૦૦

નવા કિબેન્યર ૩,૮૮,૦૦૦

$$\text{રોકડ } ૧,૨૫,૦૦૦ = \text{રૂ } ૧૦,૫૦,૦૦૦$$

H લિમિટેડના ચોપકે આમનોંધ

ઉ. નં.	વિગત	ખા.પા	ઉદાર રૂ	જમા રૂ
૧	૧૨%ના કિબેન્ચર ખાતે	ઉ	૧૦,૦૦,૦૦૦	
	કિબેન્ચર પરત પ્રિમીયમ ખાતે	ઉ	૫૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે			૧૦,૫૦,૦૦૦
	(બા.જે. ૧૨%ના રૂ ૧૦૦નો એક એવા ૧૦,૦૦૦ કિબેન્ચરના નાણાં ૫% પ્રિમીયમે ચુકવવાના થયા)			
૨	કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	ઉ	૫,૨૫,૦૦૦	
	તે ૧૦% પ્રેફરન્સ શેરહોલ્ડર ખાતે			૩,૫૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ ખાતે			૧,૭૫,૦૦૦
	(બા.જે. રૂ ૧૦૦નો એક એવા ૪૦૦૦ કિબેન્ચર સામે રૂ ૧૦૦નો એક એવા ૪૩૭૫ પ્રેફરન્સ શેર દરેક રૂ ૮૦ ભરાયેલ રૂ ૧૨૦ લેખે આપ્યા)			
૩	કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	ઉ	૩,૬૬,૦૦૦	
	કિબેન્ચર વટાવ ખાતે	ઉ	૨૧,૦૦૦	
	તે ૧૫%ના કિબેન્ચર ખાતે			૪,૨૦,૦૦૦
	(બા.જે. રૂ ૧૦૦નો એક એવા ૩૮૦૦ જુના કિબેન્ચર પરત કરવા રૂ ૧૦૦ એક એવા ૪૨૦૦ ૧૫%નાં નવા કિબેન્ચર ૫%ના વટાવે આપ્યા)			
૪	કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	ઉ	૧,૨૬,૦૦૦	
	તે બેંક ખાતે			૧,૨૬,૦૦૦
	(બા.જે. રૂ ૧૦૦નો એક એવા ૧૨%ના કિબેન્ચર ૫% પ્રિમીયમે રોકડેથી ચુકવ્યા)			

ઉદાહરણ ૧૫. (બજારમાંથી ખરીદીને કિબેન્ચર રદ કરવાને લગતાં ઉદાહરણો)

૧૯૯૧, જાન્યુઆરી, ૨૦૧૭ના રોજ કંપનીએ રૂ ૧૦૦નો એક એવા ૫%ના ૫૦૦૦ કિબેન્ચર રૂ ૬૪ના ભાવે બહાર પાડ્યા. કિબેન્ચર બહાર પાડતી વખતે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ૨૦૧૮ થી શરુ કરી દર વર્ષે રૂ ૨૦,૦૦૦ના કિબેન્ચરના નાણા કાંતો ખુદા બજારમાંથી ખરીદીને અથવા ચિફ્ટિ બેંચીને પરત કરી શકાશે. ૨૦૧૭ એ ૨૦૧૮ ના વર્ષમાં કિબેન્ચર વટાવમાંથી રૂ ૪૦૦૦ દર વર્ષે માંડી વાળવામાં આવ્યા હતા. ૨૦૧૮માં કંપની એ રૂ ૬૦૦૦ની મૂળ કિંમતના કિબેન્ચર રૂ ૬૪ની કિંમતે ખરીદીને અને રૂ ૧૪,૦૦૦ ના કિબેન્ચર રૂ ૬૨ની કિંમતે ખરીદીને રદ કર્યા હતા. નાણાં પરત કરવાની આમનોંધ લખો.

જવાબ:

કંપનીના ચોપડામાં આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા	ઉધાર ₹	જમા ₹
૨૦૧૭ ૧, જાન્યુ	બેંક ખાતે	ઉ	૪,૭૦,૦૦૦	
	કિબેન્યર વટાય ખાતે	ઉ	૩૦,૦૦૦	
	તે ૫% કિબેન્યર ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૧૦૦ના એવા ૫૦૦૦ કિબેન્યર ₹ ૯૪ના ભાવે બહાર પાડ્યા)			
૨૦૧૭ ૩૧, ડિસે	નફા નુકશાન ખાતે	ઉ	૪,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર વટાય ખાતે			૪,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૪૦૦૦ના કિબેન્યર વટાય નફા નુકશાન ખાતે લઈ જઈ માંડી વાળ્યો)			
૨૦૧૮ ૩૧, ડિસે	નફા નુકશાન ખાતે	ઉ	૪,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર વટાય ખાતે			૪,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૪૦૦૦ના કિબેન્યર વટાય નફા નુકશાન ખાતે લઈ જઈ માંડી વાળ્યો)			
૨૦૧૮ ૩૧, ડિસે	૫%ના કિબેન્યરો ખાતે	ઉ	૨૦,૦૦૦	
	તે બેંક ખાતે			૧૮,૫૨૦
	તે કિબેન્યર પરતના નફા નુકશાન ખાતે			૧,૪૮૦
	(બા.જે. નક્કી કર્યા મુજબ કિબેન્યરની રકમ પરત કરવા ખુદા બજારમાંથી કિબેન્યરો ખરીદ્યા)			
૨૦૧૮ ૩૧, ડિસે	કિબેન્યર પરતના નફા નુકશાન ખાતે	ઉ	૧,૪૮૦	
	તે મૂડી અનામત ખાતે			૧,૪૮૦
	(બા.જે. પરત નફા નુકશાનની બાકી મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા)			
૨૦૧૮ ૩૧, ડિસે	નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતે	ઉ	૨૦,૦૦૦	
	તે સામાન્ય અનામત ખાતે			૨૦,૦૦૦
	(બા.જે. કિબેન્યર પરત કરતાં તેની મૂળ કિંમત જેટલી રકમ નફા નુકશાન ફાળવણી ખાતેથી સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ ગયા)			

ઉદાહરણ ૧૬. ૬ લિમિટેડે ૨૦૧૦માં ₹ ૬,૦૦,૦૦૦ના ૬ ટકાના કિબેન્યર મૂળ કિંમતે બહાર પાડ્યાં, જે ૩૦ મી જુન, ૨૦૧૮ના રોજ ₹ ૧૦૨ના ભાવે પરત કરવાના હતા. દર વર્ષે અમુક રકમ રાખીને એક સિકિંગ ઇન્ડ ઉભું કરવામાં આવ્યું હતું. અને તેટલી જ રકમ દર વર્ષે ૩૦મી જુનના રોજ આવા રોકાણો પર દર વર્ષે દરમિયાન મળેલી આવક સહિત રોકવામાં આવતી હતી. ટ્રસ્ટીઓને એવી સત્તા હતી કે તેઓ મૂળ કિંમત કરતાં ઓછી કિંમતે મળે તે કિબેન્યર ખરીદીને રદ કરી શકે અને તે હેતુ માટે સિકિંગ ઇન્ડનાં રોકાણો વેચી શકે.

૧લી જુલાઈ, ૨૦૧૭ના રોજ નીચેના બાકી ચોપડે હતી.

(અ) સિક્કિંગ ફંડ ₹ ૩,૫૨,૫૦૦ જેની પાસે તેટલી જ રકમના રોકાણો હતા.

(બ) ૬ ટકાના કિબેન્ચરો ₹ ૩,૬૦,૦૦૦ના ૩૦ મી જુન, ૨૦૧૮ના રોજ પુરા થતા વર્ષ દરમિયાન નીચેના વ્યવહારો થયા.

(૧) ₹ ૨૯,૫૦૦ની પડતર કિંમતના રોકાણો તારીખ: ૧ લી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૮ના રોજ વેચવામાં આવ્યા, જેના ₹ ૩૦,૧૫૦ ઉપજ્યા અને ₹ ૯૮ના ભાવે ₹ ૩૦,૦૦૦ના કિબેન્ચર ખરીદી રદ કરવામાં આવ્યા.

(૨) બાકીના રોકાણો ૨૯મી જુન, ૨૦૧૮ના રોજ ₹ ૩,૩૦,૬૦૦માં વેચવામાં આવ્યાં.

(૩) સિક્કિંગ ફંડના રોકાણો પર મળેલી આવક ₹ ૨૦,૮૫૦ રોકવામાં આવી ન હતી.

(૪) ૩૦મી જુન, ૨૦૧૮ના રોજ કિબેન્ચરો પરત કરવામાં આવ્યાં.

તમારે તારીખ: ૩૦-૦૬-૨૦૧૮ના રોજ પૂરા થતા વર્ષેના નીચેના ખાતાંઓ તૈયાર કરવાનાં છે.:

- ૧) ૬ ટકાના કિબેન્ચરનું ખાતું
- ૨) સિક્કિંગ ફંડના રોકાણોનું ખાતું
- ૩) સિક્કિંગ ફંડ ખાતું.

જવાબ:

૬% નાં કિબેન્ચરનું ખાતું

ઉ.			જ.		
તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૮			૨૦૧૭		
૧, જાન્યુ	કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	૩૦,૦૦૦	૧ જુલાઈ	બાકી આગળ લાવ્યા	૩,૬૦,૦૦૦
૨૯, જુન	કિબેન્ચર હોલ્ડર ખાતે	૩,૩૦,૦૦૦			
		<u>૩,૬૦,૦૦૦</u>			<u>૩,૬૦,૦૦૦</u>

સિક્કિંગ ફંડ (કિબેન્ચર પરત નિધિ) ખાતું

ઉ.			જ.		
તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૮			૨૦૧૭		
૩૦, જુન	કિબેન્ચર પરત પ્રિ. ખાતે	૬,૬૦૦	૧, જુલાઈ	બાકી આગળ લાવ્યા	૩,૫૨,૫૦૦
	સામાન્ય અનામત ખાતે	૩,૭૫,૬૦૦	૨૦૧૮		
			૧, જાન્યુ	સિક્કિંગ ફંડ રોકાણો ખાતે	૯૦૦
			૨૯, જુન	સિક્કિંગ ફંડ રોકાણો ખાતે	૭,૩૫૦
			૩૦, જુન	બેંક ખાતે (વ્યાજ આવક)	૨૦,૮૫૦
				કિબેન્ચર પરત નફા નુકશાન ખાતું	૬૦૦
		<u>૩,૮૨,૨૦૦</u>			<u>૩,૮૨,૨૦૦</u>

ઉ.

સિકિંગ ઇન્ડના રોકાણો

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૮			૨૦૧૭		
૧, જુલાઈ	બાકી આગળ લાવ્યા	૩,૫૨,૫૦૦	૧, જાન્યુ	બેંક ખાતે વેચાણ પડતર(₹ ૨૯,૨૫૦)	૩૦,૧૫૦
૨૦૧૮			૨૯, જુન	બેંક ખાતે પડતર (₹ ૩,૨૩,૨૫૦)	૩,૩૦,૬૦૦
૧, જાન્યુ	સિકિંગ ઇન્ડ ખાતે (નફો)	૯૦૦			
૨૯, જુન	સિકિંગ ઇન્ડ ખાતે (નફો)	૭,૩૫૦			
		<u>૩,૬૦,૭૫૦</u>			<u>૩,૬૦,૭૫૦</u>

કિબેન્યર હોલ્ડરોનું ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૮			૨૦૧૮		
૧, જાન્યુ	બેંક ખાતે પરત	૨૯,૪૦૦	૧, જાન્યુ	કિબેન્યર્સ ખાતે	૩૦,૦૦૦
	કિબેન્યર પરત નફા-નુકશાન ખાતે	૬૦૦	૨૯, જુન	કિબેન્યર્સ ખાતે	૩,૩૦,૦૦૦
	બેંક ખાતે (પરત) (૩,૩૦,૦૦૦X૧૦૨/૧૦૦)	૩,૩૬,૬૦૦		કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે	૬,૬૦૦
		<u>૩,૬૬,૬૦૦</u>			<u>૩,૬૬,૬૦૦</u>

કિબેન્યર પરત નફા નુકશાન ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૮			૨૦૧૮		
૩૦, જુન	સિકિંગ ઇન્ડ ખાતે	૬૦૦	૧, જાન્યુ	કિબેન્યર હોલ્ડર ખાતે	૬૦૦
		<u>૬૦૦</u>			<u>૬૦૦</u>

કિબેન્યર પરત નફા નુકશાન ખાતું

ઉ.

જ.

તારીખ	વિગત	₹	તારીખ	વિગત	₹
૨૦૧૮			૨૦૧૮		
૨૯, જુન	કિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે	૬,૬૦૦	૩૦, જુન	સિકિંગ ઇન્ડ ખાતે	૬,૬૦૦
		<u>૬,૬૦૦</u>			<u>૬,૬૦૦</u>

આ અંગે આમનોંધ નીચે મુજબ થશે.

તારીખ	વિગત	ખા.પા	₹	₹
૧-૧-૨૦૧૫	બેંક ખાતે	ઉ	૪,૭૫,૦૦૦	
	ડિબેન્ચર ખાતે	ઉ	૨૫,૦૦૦	
	તે ૧૨%ના ડિબેન્ચર ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૧૦૦ના એક એવા ૧૨%ના ૫૦૦૦ ડિબેન્ચર ૫% વટાવે બહાર પાડ્યા)			
૩૧-૧-૨૦૧૮	૧૨%ના ડિબેન્ચર ખાતે	ઉ	૨,૦૦,૦૦૦	
	તે ડિબેન્ચર હોલ્ડરો ખાતે			૧,૬૦,૦૦૦
	તે ડિબેન્ચર વટાવ ખાતે			૧૦,૦૦૦
	(બા.જે. ૧૨%ના ડિબેન્ચર પૈકી ૨૦૦૦ ડિબેન્ચર રૂપાંતર પાત્ર બન્યાં)			
૩૧-૦૧-૨૦૧૮	ડિબેન્ચર હોલ્ડરો ખાતે	ઉ	૧,૬૦,૦૦૦	
	તે ઈક્વિટી શેરમુડી ખાતે			૧,૫૨,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ ખાતે			૩૮,૦૦૦
	(બા.જે. ૧૨%ના ૨૦૦૦ ડિબેન્ચરના બદલામાં ૨૫% પ્રિમીયમે ઈક્વિટી શેર આવ્યા)			

(૨) રૂપાંતરની તારીખે ડિબેન્ચરનું રૂપાંતર

જ્યારે બહાર પાડેલ વિજ્ઞાપનપત્ર મુજબ રૂપાંતરની તારીખે ડિબેન્ચરનું શેરમાં રૂપાંતર કરવાનું હોય ત્યારે બહાર પાડવાની જે શરતો હોય તો તે શરતોએ જ તેનું રૂપાંતર થઈ શકે છે. અહીં જો ડિબેન્ચર બહાર પાડવાની શરતોમાં જણાવ્યું હોય કે ડિબેન્ચરની દર્શનિક કિંમત જેટલી જ દર્શનિક કિંમતના શેર આપવામાં આવશે. તો તે કાયદેસર ગણાશે અને તેમાં કંપનીધારાની કલમ ૭૯નો ભંગ થાય છે. એમ ગણાશે.

ઉદાહરણ ૧૮. ૧ લી જાન્યુઆરી, ૧૯૯૯ના રોજ ટાટા લિમિટેડે ૨૫૦ ૫%ના કન્વર્ટિબલ ડિબેન્ચર, દરેક ₹ ૧૦૦૦ નો ₹ ૯૫૦ ના ભાવે બહાર પાડ્યાં. ડિબેન્ચર હોલ્ડરોને એવો વિકલ્પ આપવામાં આવ્યો કે તેઓ ૫ વર્ષ પછી પોતાના ડિબેન્ચરની મુળકિંમત તેના બદલામાં ₹ ૧૦ નો એક એવા ઈક્વિટી શેર, ૨૫%ના પ્રિમીયમે મેળવી શકશે.

૧લી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૪ના રોજ બધા ડિબેન્ચર ધરાવનારાઓએ આ વિકલ્પનો અમલ કરવા માગણી કરી. ડિબેન્ચરના રૂપાંતરની મુદત ૧ લી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૪ હતી.

જરૂરી આમનોંધ આપો.

જવાબ: અહીં કંપનીને ડિબેન્ચર બહાર પાડતા મળેલ રકમ

$$૨૫૦ \times ૯૫૦ = ₹ ૨,૩૭,૫૦૦$$

આ અંગે આપેલ વટાવ = $૨૫૦ \times ૫૦ = ₹ ૧૨,૫૦૦$

૨૫૦ ડિબેન્ચરની દર્શનિક કિંમત = $₹ ૨,૫૦,૦૦૦$

ઈક્વિટી શેરની દર્શનિક કિંમત = ₹ ૧૦

+ ૨૫% પ્રિમીયમ ₹ ૨.૫૦

ઈક્વિટી શેરની ઇસ્યુ કિંમત ₹ ૧૨.૫૦

❖ ઇસ્યુ કરવાના ઈક્વિટી શેરની ₹ ૨,૫૦,૦૦૦ = ૨૦,૦૦૦ શેર
શેરની સંખ્યા ₹ ૧૨.૫૦

આ અંગે આમનોંધ નીચે મુજબ થશે

તારીખ	વિગત	ખા.પા	ઉદાર ₹	જમા ₹
૧-૧-૨૦૧૩	બેંક ખાતે	ઉ	૨,૩૭,૫૦૦	
	ડિબેન્યર વટાવ ખાતે	ઉ	૧૨,૫૦૦	
	તે ૫%ના ડિબેન્યર ખાતે			૨,૫૦,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૧૦૦ના એક એવા ૫%ના ૨૫૦ ડિબેન્યર ₹ ૯૫૦ની કિંમતે બહાર પાડ્યા)			
૧-૧-૨૦૧૮	૫%ના ડિબેન્યર ખાતે	ઉ	૨,૫૦,૦૦૦	
	તે ડિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે			૨,૫૦,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૧૦૦ એક એવા ૫%ના ૨૫૦ ડિબેન્યર મુળકિંમતે રૂપાંતર કરવાના થશે.)			
૧-૧-૨૦૧૮	ડિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે	ઉ	૨,૫૦,૦૦૦	
	તે ઈક્વિટી શેરમૂડી ખાતે			૨,૦૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ ખાતે			૫૦,૦૦૦
	(બા.જે. ૨૫૦ ડિબેન્યરના ધારણ કરનારાઓની શરતો મુજબ ₹ ૧૦નો એક એવા ૨૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર ૨૫%ના પ્રિમીયમે આપ્યા)			
૧-૧-૨૦૧૮	નફા નુકશાન ખાતે	ઉ	૧૨,૫૦૦	
	તે ડિબેન્યર વટાવ ખાતે			૧૨,૫૦૦
	(બા.જે. રૂપાંતર કરેલ ડિબેન્યર પરનો વટાવ માંડી વાળ્યો)			

ઉદાહરણ ૧૯. કન્વર્ટિબલ લિમિટેડ નું તારીખ: ૩૦મી જુન, ૨૦૧૮ના રોજનું સંક્ષિપ્ત પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું.

જવાબદારીઓ	₹
શેરમૂડી: દરેક ₹ ૧૦નો એવા ૫,૦૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર પુરેપુરા ભરાયેલા	૫૦,૦૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૭૫,૦૦,૦૦૦
ડિબેન્યર પરત નિધિ	૫૦,૦૦,૦૦૦
૧૩.૫%ના કન્વર્ટિબલ ડિબેન્યર દરેક ₹ ૧૦૦નો એવા ૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦,૦૦૦
અન્ય લોન	૫૦,૦૦,૦૦૦
ચાલુ જવાબદારીઓ અને જોગવાઈઓ મિલકતો	૧,૨૫,૦૦,૦૦૦
સ્થાયી મિલકતો બાદ ઘસારો	૧,૬૦,૦૦,૦૦૦

કિબેન્ચર પરતનિધિના રોકાણો	૪૦,૦૦,૦૦૦
રોકડ અને બેંક સિલક	૫૦,૦૦,૦૦૦
અન્ય ચાલુ જબાવદારીઓ	૨,૦૦,૦૦,૦૦૦
	૪,૫૦,૦૦,૦૦૦

કિબેન્ચરો તારીખ: ૧ લી જુલાઈ, ૨૦૧૮ના રોજ પરત થયા પાત્ર છે. કિબેન્ચર બહાર પાડવાની શરતોમાં જોગવાઈ હતી કે કિબેન્ચર ૫% ના પ્રિમીયમે પરત કરવાના હતા અને તેના કિબેન્ચર હાલ્ડરોને એવો વિકલ્પ આપવામાં આવ્યો હતો કે તેઓ તેમણે ધારણ કરેલાં કિબેન્ચર ૨૦% ઈક્વિટી શેરમાં રૂપાંતર કરી શકશે. જેની અગાઉથી નિર્ધારિત કિંમત શેરદીઠ ₹ ૧૫.૭૫ નક્કી કરવામાં આવી હતી અને બાકીની રકમ રોકડમાં આપવાની હતી.

એમ ધારો કે,

- (૧) ૨૫૦૦૦ કિબેન્ચરો ધરાવનારા ૧૦૦ કિબેન્ચર હોલ્ડરો સિવાય બાકીના બધાએ વધુમાં વધુ કિબેન્ચરનું રૂપાંતર વિકલ્પ સ્વીકાર્યો.
- (૨) રોકાણો વેચતાં ₹ ૪૪ લાખ ઉપજ્યાં.
- (૩) બધા વ્યવહારો ૧ લી જુલાઈ, ૨૦૧૮ના રોજ જ પુરા થયા છે.

ઉપરના વ્યવહારો મુજબ જરૂરી આમનોંધો લખીને નાણાં પરત થઈ ગયા પછીનું પાકું સરવૈયું બનાવો. નાણાં પરત અંગે કેટલા ઈક્વિટી શેર આપવામાં આવશે અને કેટલી રોકડની જરૂર રહેશે તેની ગણતરી બતાવો.

જવાબ:

પ્રથમ આપણે જરૂરી ગણતરી કરી લઈએ

(૧) રૂપાંતર અંગે કેટલા ઈક્વિટી શેર આપવા

કુલ કિબેન્ચરની સંખ્યા

૧,૦૦,૦૦૦

બાદ: રૂપાંતર નહિ માગતા કિબેન્ચર

૨૫,૦૦૦

૭૫,૦૦૦

૭૫,૦૦૦ પૈકી ૨૦% ઈક્વિટીશેર આપશે = ૭૫,૦૦૦ × ૨૦% = ૧૫,૦૦૦ કિબેન્ચર

આ અંગે આપવાના શેરની સંખ્યા

૧૫,૦૦૦ કિબેન્ચર અંગે આપવાની કુલ રકમ = ૧૫,૦૦૦ × ₹ ૧૦૫

= ₹ ૧૫,૭૫,૦૦૦

₹ ૧૫,૭૫,૦૦૦ પરત કરવા માટે ₹ ૧૫.૭૫ની કિંમતે શેર આપવાના છે. તેથી આપવાના શેરની સંખ્યા:

$$\text{શેરની સંખ્યા} = \frac{\text{₹ ૧૫,૭૫,૦૦૦}}{૧૫.૭૫} = ૧,૦૦,૦૦૦ \text{ શેર}$$

(૨) ચુકવવાની કુલ રોકડની ગણતરી

કુલ કિબેન્ચરની સંખ્યા

૧,૦૦,૦૦૦

બાદ: શેરમાં રૂપાંતર કરવાનાં કિબેન્ચર

૧૫,૦૦૦

રોકડમાં રૂપાંતર કરવાના કિબેન્યર ૮૫,૦૦૦
 ચુકવવાની કુલ રોકડ = ૮૫,૦૦૦ × ₹ ૧૦૫ = ₹ ૮૯,૨૫,૦૦૦

(૩)	રોકડ સિલકની ગણતરી	
	હાથ પર રોકડ	₹ ૫૦,૦૦,૦૦૦
	+ રોકાણો વેચતાં ઉપજ્યાં	₹ ૪૪,૦૦,૦૦૦
		₹ ૯૪,૦૦,૦૦૦
	- કિબેન્યર અંગે ચુકવ્યા	₹ ૮૯,૨૫,૦૦૦
	બાકી સિલક	₹ ૪,૭૫,૦૦૦

કિબેન્યર પરતની આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા	ઉદાર ₹	જમા ₹
૨૦૧૮ જુલાઈ, ૧	૧૩.૫%ના કિબેન્યર ખાતે ઉ		૧,૦૦,૦૦,૦૦૦	
	કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે ઉ		૫,૦૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે			૧,૦૫,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. ૧૩.૫%ના ₹ ૧૦૦નો એક એવા ૧૦૦૦૦૦ કિબેન્યર પરત કરવાનાં થયાં)			
૨૦૧૮ જુલાઈ, ૧	કિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે ઉ		૧૫,૭૫,૦૦૦	
	તે ઈક્વિટી શેરમૂડી ખાતે			૧૦,૦૦,૦૦૦
	તે જામીનગીરી પ્રિમીયમ ખાતે			૫,૭૫,૦૦૦
	(બા.જે. ₹ ૧૫૦૦ કિબેન્યર ધારણ કરનારાઓને ₹ ૧૦નો એક એવા ઈક્વિટી શેર, શેર ઈઈ ₹ ૫.૭૫ના પ્રિમીયમે આપ્યાં)			
૨૦૧૮ જુલાઈ, ૧	બેંક ખાતે ઉ		૪૪,૦૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર પરતનિધિના રોકાણો ખાતે			૪૦,૦૦,૦૦૦
	તે કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે			૪,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. કિબેન્યર પરતનિધિના રોકાણો વેચ્યાં અને તેનો નફો કિબેન્યર પરતનિધિ ખાતે લઈ ગયા)			
૨૦૧૮ જુલાઈ, ૧	કિબેન્યર હોલ્ડરો ખાતે ઉ		૮૯,૨૫,૦૦૦	
	તે બેંક ખાતે			૮૯,૨૫,૦૦૦
	(બા.જે. ૮૫૦૦૦ કિબેન્યર ધારણ કરનારાઓને ૫% પ્રિમીયમે રોકડા નાણા આપ્યા)			
૨૦૧૮ જુલાઈ, ૧	સામાન્ય અનામત ખાતે ઉ		૫,૦૦,૦૦૦	
	તે કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ ખાતે			૫,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. કિબેન્યર પરત પ્રિમીયમ રકમ સામાન્ય અનામત સામે માંડી વાળી)			
૨૦૧૮ જુલાઈ, ૧	કિબેન્યરની પરતનિધિ ખાતે ઉ		૫૪,૦૦,૦૦૦	

	તે સામાન્ય અનામત ખાતે			૫૪,૦૦,૦૦૦
	(બા.જે. ડિબેન્ચર પરત થઈ જતાં ડિબેન્ચર પરતનિધિ ખાતાની બાકી સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ ગયા)			

તારીખ: ૧ લી જુલાઈ, ૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું
(ડિબેન્ચર પરત પછીનું)

દેવા	₹	મિલકતો	₹
શેરમૂડી:		કાયમી મિલકતો:	
₹ ૧૦ નો એક એવા ૬૦૦૦૦૦ ઈક્વિટી શેર પુરેપુરા ભરાયેલા	૬૦,૦૦,૦૦૦	(મૂળકિંમત બાદ ઘસારો)	૧,૬૦,૦૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો:		ચાલુ મિલકતો, લોન અને ઘિરાણા:	
જામીનગીરી પ્રિમીયમ	૫,૭૫,૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૨,૦૦,૦૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧,૨૪,૦૦,૦૦૦	રોકડ અને બેંક	૪,૭૫,૦૦૦
તારણ વગરની લોન			
અન્ય લોન	૫૦,૦૦,૦૦૦		
ચાલુ દેવાં અને જોગવાઈઓ	૧,૨૫,૦૦,૦૦૦		
	૩,૬૪,૭૫,૦૦૦		૩,૬૪,૭૫,૦૦૦

૨.૧૬ સ્વાધ્યાય

૧. નીચેની પરિસ્થિતિઓમાં આમનોંધ લખો.

- ૧૫%ના ₹૧૦૦નો એક એવા ૧,૦૦૦ ડિબેન્ચર મૂળ કિંમતે બહાર પાડી ૧૦% પ્રિમીયમ
- ૧૫%ના ₹૧૦૦નો એક એવા ૧,૦૦૦ ડિબેન્ચર ૧૦% વટાવથી બહાર પાડી ૧૦% પ્રિમીયમથી પરત કરવા.
- ૧૫%ના ₹૧૦૦નો એક એવા ૧,૦૦૦ ડિબેન્ચર ૧૦% પ્રિમીયમથી બહાર પાડી ૧૦% પ્રિમીયમથી પરત કરવા.

૨. તારીખ: ૦૧/૦૧/૨૦૧૨ના રોજ અજય લિમિટેડે ૮%ના ૯,૦૦૦ ડિબેન્ચર ₹૧૦૦નો એક એવા ૧૦% વટાવે બહાર પાડયા. આ બધા ડિબેન્ચર પાંચ વર્ષ પછી ૧૦%ના પ્રિમીયમથી પરત કરવાના છે. કંપનીના ચોપડે આમનોંધ લખો.

૩. વિરપ્પન લિમિટેડ ૧૦%ના ૬૦૦૦ ડિબેન્ચર ₹૧૦૦નો એક એવા ૧૦% વટાવથી તારીખ: ૦૧/૦૧/૨૦૧૨ના રોજ બહાર પાડે છે. ડિબેન્ચરની રકમ નીચે પ્રમાણે પરત કરવામાં આવે છે.

તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૨	₹૧,૨૦,૦૦૦
તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૩	₹૧,૮૦,૦૦૦
તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૪	₹ ૯૦,૦૦૦

તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૫	₹૧,૫૦,૦૦૦
તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૬	₹ ૬૦,૦૦૦

ઉપરોક્ત વિષયના સંદર્ભે કિબેન્ચર વટાવ ખાતું તૈયાર કરો.

૪. સ્વારીન ટેક્સ ટાઈલ્સે ૧,૦૦૦, ૧૧% ના કિબેન્ચર ₹૧૦૦નો એક એવા ૧૦% વટાવથી બહાર પાડ્યા. બધા શેર ૨% પ્રિમીયમથી પાંચ વર્ષ પછી નીચે પ્રમાણે પરત કરવાના છે.

A. ૪,૦૦૦ શેર માટે રોકડ નાણાં ચૂકવવા.

B. ૬,૦૦૦ શેર માટે નવા પ્રેફરન્સ શેર ₹૧૦૦નો એક એવા ₹૧૨૦ના ભાવે બહાર પાડવા.

કંપનીના ચોપડે જરૂરી આમનોંધ લખો.

૫. આલ્ફા લિમિટેડના ૫,૦૦૦ ૮%ના કિબેન્ચર ₹૧૦૦નો એક એવા ૫% પ્રિમીયમથી નીચેના વિકલ્પો પ્રમાણે પરત કરવાના છે.

૧) રોકડમાં ચૂકવણી

૨) ૧૦% રીડી પ્રેફરન્સ શેર ₹૧૨૦ના ભાવે બહાર પાડવા (મૂળ કિંમત ૧૦૦)

૩) ૯% ના નવા કિબેન્ચર ₹૧૦૦નો એક એવા ૧૦% વટાવથી બહાર પાડવા.

૨૦૦ કિબેન્ચર ધારણ કરવાનાઓએ ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર સ્વીકાર્યા, ૧,૮૦૦ કિબેન્ચર સ્વીકાર્યા જ્યારે બાકીના કિબેન્ચર ધારણ કરનારાઓએ રોકડ સ્વીકારી.

ઉપરોક્ત માહિતી પરથી કિબેન્ચર પરત કરવાની આમનોંધ લખો.

૬. દત્ત લિમિટેડ તારીખ:૦૧/૦૧/૨૦૧૨ના રોજ ૬૦૦૦ ૧૦%ના કિબેન્ચર ₹૧૦૦નો એક એવા ૧૦%ના વટાવથી બહાર પાડે છે. જે ૫% ના પ્રિમીયમથી પરત કરવાના છે. આ હેતુ માટે દર વર્ષે નફામાંથી ₹૧૩૨૦૦૦ કિબેન્ચર પરત નિધિ ખાતે લઈ ધ્યાનમાં આવશે. (વર્ષના અંતે) અને તેનું કિબેન્ચર પરતનિધિના રોકાણોમાં ૧૦% વ્યાજના દરે રોકાણ કરવામાં આવશે. તારીખ: ૩૧/૧૨/૨૦૧૬ના રોજ કંપની બધા રોકાણો ₹૬,૧૮,૦૦૦માં વેચીને કિબેન્ચરના નાણાં પરત કરવાના છે.

ઉપરોક્ત માહિતી પરથી આમનોંધ લખી કિબેન્ચર પરત નિધિ ખાતું તથા કિબેન્ચર પરતનિધિના રોકાણોનું ખાતું તૈયાર કરો.

૭. તારીખ: ૩૧/૦૩/૨૦૧૬ના રોજ આરવ લિમિટેડના ચોપડે નીચે મુજબની બાકીઓ હતી.

૧૦% મોર્ગેજ કિબેન્ચર (ગીરો કિબેન્ચર)	₹૫,૦૦,૦૦૦
કિબેન્ચર પરતનિધિના રોકાણો પર મળેલ વ્યાજ	₹ ૨૦,૦૦૦
બહાર પાડેલ કિબેન્ચર વટાવ	₹ ૫૦,૦૦૦
કિબેન્ચર પરતનિધિ	₹૪,૫૦,૦૦૦
કિબેન્ચર પરતનિધિના રોકાણો	
૪.૫% ગુજરાત ગર્વમેન્ટ લોન (ખરીદ કિંમત)	₹ ૨,૦૦,૦૦૦

૮% નેશનલ ડિફેન્સ બોન્ડ (મૂળ કિંમત)	₹ ૨,૫૦,૦૦૦	
---------------------------------------	------------	--

આથી તારીખે રોકાણો નીચે પ્રમાણે વેચવામાં આવ્યા.

- ગુજરાત ગવર્નમેન્ટ લોન ₹ ૯૭ના ભાવે
- ૫% નેશનલ ડિફેન્સ બોન્ડ ₹ ૧૦૨ના ભાવે.

તારીખ: ૦૧/૦૪/૨૦૧૬ના રોજ ₹૩,૦૦,૦૦૦ના ડિબેન્ચર ₹૧૦૫ના ભાવે પરત કરવામાં આવ્યા તથા આ જ દિવસે સેન્ટ્રલ ગવર્નમેન્ટ સીક્યુરીટી ₹૧,૦૦,૦૦૦ની ૨% પ્રિમિયમ ખરીદવામાં આવી. ડિબેન્ચર પરતનિધિમાં વાર્ષિક ₹૫,૦૦૦ ફાળવવામાં આવે છે.

જરૂરી આમનોંધ આપી ખાતા તૈયાર કરો.

૮. રવિ કંપની લિમિટેડએ દરેક ₹૧૦૦નો એક તેવા ૯%ના ૮૦૦૦ ડિબેન્ચર ૬% વટાવે તારીખ: ૦૧/૦૪/૨૦૧૪ના રોજ બહાર પાડ્યા. તારીખ: ૩૧/૦૩/૨૦૧૫થી કંપની ૧૦ વર્ષે ૨૦૦૦ ડિબેન્ચર ૪ વર્ષ સુધી પરત કરશે.

દરેક વર્ષે ૩૧ માર્ચ પુરુ થાય છે તેવું માની ડિબેન્ચર વટાવ ખાતું તૈયાર કરો.

૯. વિધિત લિ. એ તારીખ: ૦૧/૦૧/૨૦૧૪ના રોજ ₹૧૦૦નો એક એવા ૮% ના ૪૫૦૦ ડિબેન્ચર ૧૦% ના વટાવે બહાર પાડ્યા. આ ડિબેન્ચરના નાણાં દર વર્ષે ₹ ૯૦,૦૦૦ લેખે પરત કરવાના છે. ડિબેન્ચર બહાર પાડવાની આમનોંધ આપો અને કંપનીની ખાતાવાહીમાં ડિબેન્ચરના સમચગાણાનું વટાવ ખાતું તૈયાર કરો.

૧૦. શિવમ લિ. ૧૦%ના ૭૫૦૦ ડિબેન્ચર દરેક ₹૧૦૦નો એક એવા ૮%ના વટાવે બહાર પાડ્યા. જે ૬ વર્ષ બાદ ૧૦%ના પ્રિમિયમ પરત કરવાના છે. જરૂરી આમનોંધ આપો.

ડિબેન્ચર પરત કરવા માટે ડિબેન્ચર પરતનિધિની રીત સમજાવો.

(સરદાર પટેલ યુનિ. એપ્રિલ ૨૦૧૫)

૧૧. વિજય લિ. એ ૧૨% ૧૦૦૦ ડિબેન્ચર દરેક ₹૧,૦૦૦ની દાર્શનિક કિંમતના તારીખ: ૦૧/૦૧/૨૦૧૧ ના રોજ ૩% ના વટાવે બહાર પાડ્યા. આ ડિબેન્ચર નીચે પ્રમાણે પરત કરવાના હતા.

વર્ષ	ડિબેન્ચરની સંખ્યા
૩૧-૧૨-૨૦૧૨ના રોજ	૪૦૦ ડિબેન્ચર
૩૧-૧૨-૨૦૧૩ના રોજ	૩૦૦ ડિબેન્ચર
૩૧-૧૨-૨૦૧૪ના રોજ	૨૦૦ ડિબેન્ચર
૩૧-૧૨-૨૦૧૫ના રોજ	૧૦૦ ડિબેન્ચર

ઉપરની માહિતી પરથી વિજય લિ. ના ચોપડે ડિબેન્ચર વટાવ ખાતું તૈયાર કરો.

૧૨. તારીખ: ૦૧-૦૧-૨૦૧૦ના રોજ રીયા કંપની લિ. એ ૯,૦૦૦ ૮%ના કિબેન્યર રૂ૧૦૦ના ૧૦%ના વટાવે બહાર પાડ્યા અને આ કિબેન્યરના નાણાં ૫ વર્ષ પછી ૫%ના પ્રિમિયમથી પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. રીયા કંપનીના ચોપડે આમનોંધ લખો.

(સરદાર પટેલ યુનિ. માર્ચ ૨૦૧૬)

૧૩. રવિ કંપની લિ.એ દરેક રૂ૧૦નો તેવા ૧૨૦૦૦ , ૮% ના કિબેન્યર ૧૦% ના વટાવે તારીખ: ૦૧-૦૪-૨૦૦૭નાં રોજ બહાર પાડ્યા. કિબેન્યર દિઠ રૂ૩ અરજી વખતે રૂ૪ ફાળવણી વખતે અને બાકીની રકમ છેલ્લા હસા વખતે મંગાવવાનું નક્કી કર્યું.

કંપનીને ૧૫૦૦૦ કિબેન્યરની અરજી મળી વધારાની અરજીઓ નકારવામાં આવી, તમામ વ્યવહારો પૂર્ણ થયા. ૧૦ વર્ષ પછી કંપનીએ કિબેન્યર ૧૦% પ્રિમિયમથી પરત કરવાનું નક્કી કર્યું. કિબેન્યર હોલ્ડરને અલગ વિકલ્પો આપવામાં આવ્યા. જેમા નીચે મુજબ સંમતિ મળી.

(૧) ૫૦૦૦ કિબેન્યર હોલ્ડરોએ દરેક રૂ૧૦ના તેવા ઈક્વિટી શેર ૧૦% પ્રિમિયમે સ્વીકાર્યા.

(૨) ૩૬૦૦ કિબેન્યર હોલ્ડરોએ દરેક રૂ૧૦ના તેવા ૯% પ્રેફરન્સ શેર ૧૦% પ્રિમિયમે સ્વીકાર્યા.

(૩) બાકીનાં રોકડ સ્વીકાર્યા.

ઉપરના વ્યવહારો માટે કંપનીના ચોપડે આમનોંધ લખો.

(સરદાર પટેલ યુનિ. એપ્રિલ ૨૦૧૪)

૧૪. પ્રિયાના ચોપડામાં તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૫ના રોજ નીચેની બાકીઓ હતી.

(૧) ૧૮%ના કિબેન્યર રૂ ૧૫,૦૦,૦૦૦/-

(૨) કિબેન્યર પરત નિધિ રૂ ૧૫,૮૦,૦૦૦/-

(૩) કિબેન્યર પરત નિધિના રોકાણો:

(અ) ૧૨%ના કંડલા પોર્ટ ટ્રસ્ટના બોન્ડ રૂ ૯,૫૦,૦૦૦/-

(દાર્શનિક કિંમત રૂ૯,૦૦,૦૦૦/-)

(બ) ૧૦%ની કેન્દ્ર સરકારની લોન રૂ ૬,૦૦,૦૦૦/-

(દાર્શનિક કિંમત રૂ૬,૭૦,૦૦૦/-)

તારીખ: ૩૧-૦૭-૨૦૧૫ના રોજ ૧૨%ના કંડલા પોર્ટ ટ્રસ્ટ બોન્ડ ૧૦%ના પ્રિમિયમથી વેચ્યા અને ૧૦%ની કેન્દ્ર સરકારની લોન રૂ૨૦,૦૦૦/- ના ખોટથી વેચ્યા. તે જ તારીખે કિબેન્યરના નાણાં ૧૦%ના પ્રિમિયમથી પરત કર્યા જેમા ચઢેલ વ્યાજ સહિત પરત કર્યા.

કંપનીના ચોપડામાં જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરો.

(સરદાર પટેલ યુનિ. માર્ચ ૨૦૧૬)

૧૫. સાક્ષી લિમિટેડના ચોપડે તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૧ના રોજ નીચેની બાકીઓ હતી.

જવાબદારીઓ	₹
૧૨%ના ગિરો ડિબેન્યર્સ	૧૦,૦૦,૦૦૦
ડિબેન્યર પરત નિધિ	૧૦,૦૦,૦૦૦
ડિબેન્યર પરત નિધિના રોકાણો:	
(૧) ૬%ની ગુજરાત સરકારની લોન (મૂળ કિંમતે ખરીદેલ)	૬,૦૦,૦૦૦
(૨) ૫%ની નેશનલ ડિક્વેન્સ બોન્ડ (દાર્શનિક કિંમત ₹૪,૦૦,૦૦૦/-)	૩,૮૦,૦૦૦
	૯,૮૦,૦૦૦

તારીખ: ૩૧-૦૫-૨૦૧૧ના રોજ ૬%ની ગુજરાત સરકારની લોન ₹૧૦૦ ના ભાવે તથા ૫%ના નેશનલ ડિક્વેન્સ બોન્ડ ₹૯૮ના ભાવે વેંચવામાં આવ્યા. એ જ દિવસે ડિબેન્યર્સ ₹૧૦૬ના ભાવે ચૂકવવાના બાકી વ્યાજ સહિત પરત કરવામાં આવ્યા. ડિબેન્યર્સ પર વ્યાજ તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૧ સુધી ચુકવેલ છે.

(સરદાર પટેલ યુનિ. એપ્રિલ ૨૦૧૨)

૧૬. વૃંદા લી.ના ચોપડે તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૦ના રોજ નીચેની બાકીઓ મળે છે.

૧૫%ના તારણવાળા ડિબેન્યર	૮,૦૦,૦૦૦
ડિબેન્યર પરત નિધિ	૮,૮૦,૦૦૦
ડિબેન્યર પરત નિધિનાં રોકાણો	
(૧) ૧૦%ની સરકારી લોન	૬,૦૦,૦૦૦
(૨) ૮%ના રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા બોન્ડ્સ	૨,૮૦,૦૦૦

તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૧ના રોજ ૧૦% સરકારી લોન ₹૧૧૦ના ભાવે અને રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા બોન્ડ ₹૯૫ના ભાવે વેચ્યા. ભેગા થયેલ વ્યાજ સહિત ડિબેન્યર ₹૧૦૮ના ભાવે પરત કર્યા ડિબેન્યર પર ૩૧-૧૨-૨૦૧૦ સુધી વ્યાજ ચૂકવવામાં આવ્યું.

વૃંદા લિ.ના નીચેના ખાતા તૈયાર કરો.

(૧) ડિબેન્યર ખાતું	(૩) પરત નિધિ ખાતું
(૨) ડિબેન્યર હોલ્ડર ખાતું	(૪) પરત નિધિ રોકાણ ખાતું

(સરદાર પટેલ યુનિ. એપ્રિલ ૨૦૧૪)

૧૭. અમી લિ. ના ચોપડે તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૪ના રોજ નીચેની બાકીઓ હતી.

૧૦%ના ગીરો ડિબેન્યર	₹ ૧૬,૦૦,૦૦૦
ડિબેન્યર પરતનિધિ	₹ ૧૭,૦૦,૦૦૦
ડિબેન્યર પરતનિધિ રોકાણો :	

૮% ની ગુજરાત સરકારની લોન ₹ ૬,૫૦,૦૦૦ (મૂળ કિંમતે ખરીદેલ)

૧૦%ના નેશનલ ડિક્વેન્સ બોન્ડ્સ ₹ ૯,૫૦,૦૦૦ (દાર્શનિક કિંમત ₹ ૧૦,૦૦,૦૦૦)

તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૫ના રોજ ૮%ની ગુજરાત સરકારની લોન રૂ ૧૧૦ના ભાવે અને ૧૦% નેશનલ ડિક્વેન્સ બોન્ડ્સ રૂ ૯૮ના ભાવે વેચવામાં આવ્યા. તે જ તારીખે ડિબેન્ચર રૂ ૧૦૫ લેખે બાકી વ્યાજ સાથે ચૂકવી દીધા.

ડિબેન્ચર પર તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૪ સુધીનું વ્યાજ ચૂકવ્યું છે.

કંપનીનાં ચોપડે જરુરી ખાતાં તૈયાર કરો.

(સરદાર પટેલ યુનિ. એપ્રિલ ૨૦૧૫)

પ્રકરણ - ૩
હિસાબી ધોરણો

- ૩.૧ પ્રસ્તાવના
- ૩.૨ હિસાબી ધોરણોનો અર્થ
- ૩.૩ હિસાબી ધોરણોની ઉપયોગીતા
- ૩.૪ હિસાબી ધોરણો બહાર પાડવાની પ્રક્રિયા
- ૩.૫ હિસાબી ધોરણ-૧ હિસાબી નીતીઓની રજુઆત
- ૩.૬ હિસાબી નીતીઓમાં વપરાશકર્તાઓ
- ૩.૭ હિસાબી નીતીઓની સામાન્ય લાક્ષણિકતાઓ
- ૩.૮ હિસાબી ધોરણ-૨
- ૩.૯ હિસાબી ધોરણ-૧૬

પ્રકરણ - ૩ હિસાબી ધોરણો

૩.૧ પ્રસ્તાવના

ધંધાના વ્યવહારો, હિસાબો તથા નાણાકીય પત્રકો તૈયાર કરવા માટે હિસાબી ધોરણો, સિદ્ધાંતો, ખ્યાલો કે પ્રણાલિકાઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ભારત આર્થિક વિકાસ માટે વિશ્વની ઉભરતી અર્થશાસ્ત્રીની પરિસ્થિતિમાંનો એક ભાગ છે. ભારતના રોકાણના વાતાવરણને સરળ બનાવવા માટે વિદેશી સીધા રોકાણોની જરૂર છે, જેથી વિશ્વના બાકીના અર્થશાસ્ત્ર સાથે તેના નાણાકીય પત્રકોની તુલના કરવાની જરૂર પડે, જેથી બહારથી રોકાણકારો નાણાકીય પરિસ્થિતિની પ્રશંસા કરશે તેથી કંપનીનું પરિણામ અને નાણાકીય સ્થિતિ અન્ય દેશમાં તૈયાર કરવામાં આવેલા નાણાકીય પત્રકો સાથેની તુલનામાં એકરૂપતા અને સુસંગતા પ્રદાન કરશે.

હિસાબનીશો અનેક બાબતો અંગે જુદા જુદા અભિપ્રાયો ધરાવતા હોય છે તેથી એક જ વ્યવહારની નોંધ જુદી-જુદી સ્વીકૃત પદ્ધતિ મુજબ અલગ અલગ રીતે કરવામાં આવે તેવું શક્ય છે.

દા.ત. ઘસારો ગણવા માટે સીધી લીટીની પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરી શકાય કે ઘટતી જતી બાકીની પદ્ધતિનો ઉપયોગ થઈ શકે કે અન્ય કોઈ પણ પદ્ધતિ અપનાવી શકાય સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન FIFO (ફિફો) પદ્ધતિ મુજબ થઈ શકે કે LIFO (લીફો) પદ્ધતિ મુજબ થઈ શકે. જુદા જુદા વિકલ્પો પૈકી ક્યો વિકલ્પ અપનાવો તે સંચાલકોની નીતિ અનુસાર નક્કી કરવામાં આવે છે. જુદા જુદા એકમો એક જ હિસાબી બાબત અંગે જુદી જુદી નીતિ અપનાવે તો હિસાબોની તુલના થઈ શકે નહિ. પરિણામે હિસાબો પરથી ઉપયોગી તારણો મેળવી શકાય નહીં. તેથી હિસાબી પત્રકો કેવી રીતે તૈયાર કરવા અને તેની રજુઆત કરવામાં એકરૂપતા લાવી શકાય તે હેતુથી આંતરરાષ્ટ્રીય કક્ષાએ અને રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ હિસાબી ધોરણોની રચના તેને બહાર પાડવા માટેના પ્રયત્નો શરૂ થયા. તેના માટે ૧૯૭૩ ના વર્ષમાં આંતરરાષ્ટ્રીય હિસાબી ધોરણ સમિતિ (International Accounting standard committee /IASC) ની સ્થાપના કરવામાં આવી. ધ ઈન્ટરનેશનલ એકાઉન્ટીંગ સ્ટાન્ડર્ડ બોર્ડ (IASB) દ્વારા ૧-૪-૨૦૦૧ થી આંતરરાષ્ટ્રીય હિસાબી ધોરણો બનાવવાની જવાબદારી સ્વીકારી છે.

ભારતમાં ધ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ્સ ઓફ ઈન્ડિયા [ICAI] દ્વારા હિસાબી ધોરણો તૈયાર કરવા માટે ૨૧ એપ્રિલ ૧૯૭૭ ના રોજ એકાઉન્ટીંગ સ્ટાન્ડર્ડ બોર્ડ [Accounting Standard board ASB] ની રચના કરવામાં આવી.

➤ શા માટે હિસાબી ધોરણોને લખવામાં આવે છે ?

હિસાબી ધોરણો હિસાબી વ્યવસ્થાની સંસ્થા [ICAI] દ્વારા બહાર પાડવામાં આવતા લખેલા સમાન હિસાબી નિયમો અને માર્ગદર્શક વિધાનો છે જે નાણાકીય પત્રકો લખતી વખતે કે તેને રજુઆત કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. હિસાબી ધોરણોમાં આપવામાં આવેલા નિયમો કે નિતિઓ કે માર્ગદર્શન સામાન્ય રીતે નાણાકીય પત્રકોમાં આપવામાં આવતી હિસાબી માહિતીની માપણી, મૂલ્યાંકન અને રજુઆત અંગેના હોય છે.

ભારતમાં મધ્યસ્થ સરકારે 'નેશનલ એડવાઈઝરી કમિટી ઓન એકાઉન્ટીંગ સ્ટાન્ડર્ડ્સ [NACAS]' સાથે ચર્ચા કરીને તા. ૧૬-૦૨-૨૦૧૫ ના રોજ તા.૦૧-૦૪-૨૦૧૫ થી અમલમાં આવે એ રીતે કંપનીઝ (હિસાબી ધોરણો) નિયમો, ૨૦૧૫ બહાર પાડેલ છે. આ નિયમો મુજબ તેમાં જણાવેલ કંપનીઓ તેના ઓડિટરોએ તેમાં જણાવેલ ભારતીય હિસાબી ધોરણો [IND AS] નું પાલન અનુક્રમે નાણાકીય પત્રકો તૈયાર કરવામાં અને તેના ઓડિટ માટે કરવાનું છે. જો હિસાબી ધોરણો ના હોય તો દરેક ધંધાકીય એકમો દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ નાણાકીય પત્રકો જુદા-જુદા પ્રકારના હોવાથી તેમની વચ્ચે હિસાબી ધોરણોની એકસૂત્રતા જળવાતી ન હોવાથી ધંધાકીય એકમના સંબંધીત લોકોને સચોટ અને અર્થપૂર્ણ માહિતી મળતી નથી.

આમ છતાં હિસાબી ધોરણો જડ નથી, તે પરિવર્તનશીલ પણ છે. તે વિવિધ પ્રાપ્ય પદ્ધતિઓમાંથી વૈકલ્પિક પદ્ધતિ અપનાવાની છૂટ પણ આપે છે. હિસાબી ધોરણો વર્તમાન ધંધાનું વાતાવરણ અને દેશના કાયદાઓને ધ્યાનમાં રાખીને તૈયાર કરવામાં આવે છે. આથી જ્યારે ધંધાના વાતાવરણમાં કે કાયદામાં ફેરફાર કરવામાં આવે ત્યારે હિસાબી ધોરણોમાં પણ ફેરફાર કરવો જોઈએ.

૩.૨ હિસાબી ધોરણોનો અર્થ:

હિસાબી ધોરણોએ સમાન અને સુસંગત નાણાકીય પત્રકોની તૈયારી માટે અને હિસાબી માહિતીના વિવિધ વપરાશ કર્તાઓને અસર કરતી અન્ય જાહેરાતો માટે એકાઉન્ટિંગ સંસ્થાઓ દ્વારા જારી કરાયેલ નિયમો અને દિશાનિર્દેશનો (Guidelines) આપતા લેખિત નિવેદનો છે.

દરેક ધંધામાં તથા કંપનીઓના હિસાબોની નીતિ અને નાણાકીય પત્રકોમાં એકરૂપતા/સુસંગતતા સમજવા માટે FASB (Financial Accounting Standard Board) અને IASB (International Accounting Standard Board) જેવી નિયમનકારી સંસ્થાઓ દ્વારા પ્રસ્થાપિત થયેલા નિતિનિયમો છે.

વ્યાખ્યા:

પ્રો. પી. એન. અબ્રોલન 'ડિક્શનરી ઓફ એકાઉન્ટિંગ' મુજબ હિસાબી ધોરણો એ હિસાબી નિયમો અને હિસાબી પ્રક્રિયાઓ દર્શાવે છે. જે જે તે દેશની હિસાબી સંસ્થાઓ એકાઉન્ટિંગ સ્ટાન્ડર્ડ કમિટી (ASC) દ્વારા હિસાબી બાબતોનાં માપન, મૂલ્યાંકન અને પ્રગતીકરણ સાથે સંબંધિત છે. એમ આપણે કહી શકીએ છીએ. હિસાબી સિદ્ધાંતો કે ધોરણોએ હિસાબનીશ દ્વારા તૈયાર કરવા અપનાવેલ સર્વ સ્વીકૃત નિતી નીચમો છે. જે માણસો દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. સામાન્ય રીતે હિસાબી ધોરણો કે સિદ્ધાંતોની સર્વ સ્વીકૃતનો આધાર મૂળભૂત રીતે ત્રણ બાબતો પર આધારિત છે.

૧. ઉપયોગીતા
૨. હેતુલક્ષી
૩. શક્ય

આવા સિદ્ધાંતો તો જ ઉપયોગી નીવડે છે જ્યારે ધંધાકીય એકમ મીહિતી મેળવવા માગતા પક્ષકારોને જોઈતી માહિતી પૂરી પાડે શકે.

હિસાબી સિદ્ધાંતો બનાવનાર પક્ષકારના પક્ષપાત કે તેની વ્યક્તિગત માન્યતાથી મુક્ત હોવા જોઈએ. આવા હિસાબી ધોરણો તો જ હેતુલક્ષી કે ઉદ્દેશ્યલક્ષી ગણાશે જે તે સંપૂર્ણ પણે ખરેખર હકીકતોથી સમર્થન પામતી હોય.

હિસાબી ધોરણોના ઉદ્દેશો:

એકાઉન્ટિંગને ઘણીવાર વ્યવસાયની ભાષા માનવામાં આવે છે, કેમ કે તે અન્ય લોકોની કંપનીની નાણાકીય સ્થિતિ સાથે વાંતચીત કરે છે, અને દરેક ભાષાની જેમ ચોક્કસ વાક્ય રચના અને વ્યાકરણ નિયમો સમાન છે તેવીજ રીતે એકાઉન્ટિંગના કિસ્સાઓમાં આ નિયમો એ હિસાબી ધોરણો છે. (AS- Accounting Standard) તે દેશના નાણાકીય પત્રકો બનાવવા માટેના નિયમો અને નિયમોનું માળખું છે.

આ ધોરણો બનાવવા માટેના મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે મુજબ છે.

૧. વિશ્વાસનીયતા: નાણાકીય પત્રકોની વિશ્વાસનીયતામાં સુધારો કરવો એ મુખ્ય ઉદ્દેશ છે હવે કારણ કે નાણાકીય પત્રકોના ધોરણોને અનુસરવા પડશે, જેથી વપરાશ કર્તાઓ તેમના પર આધાર રાખી શકે. જો કંપનીઓના નાણાકીય પત્રકો આ ધોરણોને અનુરૂપ ન હોય તો કંપની માટે ગંભીર પરિણામો હોઈ શકે.

૨. તુલના: આ ધોરણોને અનુસરવાથી આંતરીક અને આંતરરાષ્ટ્રિય તથા આંતરિક અને બાહ્ય રીતે તેની તુલના કરવામાં આવે છે. આ ધોરણોને અનુસરવાથી બજારમાં પેઢીની પરિસ્થિતિ અને તેની પ્રગતિ તપાસવામાં મદદરૂપ થાય છે.
૩. નિતિ અને મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિ: હિસાબી ધોરણો એ નિતિઓનો એક સેટ પણ પ્રદાન કરે છે જેમાં નાણાકીય પત્રકો બનાવવાની જરૂરિ માહિતી અને વિવિધ નાણાકીય વ્યવહારોની મૂલ્યાંકન પદ્ધતિઓ આપવામાં આવે છે.

૩.૩ હિસાબી ધોરણોની ઉપયોગીતા:

હિસાબી ધોરણોના પરિણામે વિવિધ ધંધાકીય એકમોના હિસાબોમાં એકરૂપતા અને સમાનતા જળવાય છે. આમ, સમાન ધોરણો થતા હિસાબી પેઢીને અન્ય પેઢીના હિસાબો સાથે તેમ જ એક જ પેઢીના એક વર્ષના હિસાબોને અન્ય વર્ષના હિસાબી સાથે સરખામણી કરવી શક્ય બને છે.

આવા તુલનાત્ક અભ્યાસને આધારે પેઢીની નબળાઈ શોધી તે દૂર કરવાના પગલા લઈ શકાય છે.

હિસાબી ધોરણોએ એકાઉન્ટિંગની દુનિયામાં સતાધિકાર છે તે ખાતરી કરે છે કે સંભવિત રોકાણકારોને આપવામાં આવેલી માહિતી કોઈપણ રીતે ગેરમાર્ગે દોરતી નથી. આવા હિસાબી ધોરણો સરકાર તેમજ અન્ય સંખ્યાઓને પણ હિસાબી કાયદા બનાવવા જરૂરી માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે.

૧. નાણાકીય પત્રકોની એકરૂપતા
૨. નાણાકીય પત્રકોની વિશ્વાસનીયતામાં સુધારો
૩. હિસાબોમાં હેરફેર કે ગોલમાલ અટકાવે
૪. ઓડિટર માટે સહાયરૂપ
૫. તુલનાત્મકતા
૬. વ્યવસ્થાપક જવાબદારી નિશ્ચિત
૭. હિસાબી સિદ્ધાંતોની ભૂલો સુધારવા
૮. હિસાબી ધોરણોના અમલ અને હિસાબોની ગુણવત્તામાં સુધારો

૧. નાણાકીય પત્રકોની એકરૂપતા: હિસાબી ધોરણોએ વ્યવહારને લખવા માટેના નિયમો પૂરા પાડે છે. જેને કારણે હિસાબનીશોને હિસાબો તૈયાર કરવામાં સરળતા રહે છે. હિસાબી ધોરણોના અભાવે હિસાબનીશોમાં હિસાબો તૈયાર કરવા અને તેની રજુઆતમાં એકરૂપતા જોવા મળશે નહીં. જેથી હિસાબોનું અર્થઘટન કરી નિર્ણય લેવામાં મુશ્કેલી સર્જાય. આમ હિસાબી ધોરણો હિસાબનીશોને હિસાબો તૈયાર કરવા માટે ચોક્કસ નિતિ નિયમો પૂરા પાડે છે. જે અનુસાર તેમણે હિસાબો તૈયાર કરવાના હોય છે. જેથી હિસાબોમાં એકરૂપતા જળવાઈ રહે છે.
૨. નાણાકીય પત્રકોની વિશ્વાસનીયતામાં સુધારા: કંપનીમાં ઘણા હિસ્સેદારો હોય છે અને તેઓ તેમની માહિતી માટે નાણાકીય પત્રકો પર આધાર રાખે છે. આમાના ઘણા હિસ્સેદારો આ નાણાકીય પત્રકો ધવારા પ્રદાન કરેલા આંકડા પર તેમના નિર્ણયોનો આધાર રાખે છે. કંપનીના ઘણા એના સંભવિત રોકાણકારો તેમના રોકાણોના નિર્ણયો નાણાકીય પત્રકો પર આધાર રાખે છે. તેથી આ પત્રકો કંપનીની નાણાકીય સ્થિતિની સાચી અને સચોટ ચિત્ર રજુ કરે તે જરૂરી છે. હિસાબી ધોરણો (AS) એ ખાતરી આપી છે કે પત્રકો ભરોસાપાત્ર અને વિશ્વાસનીય છે.
૩. હિસાબોમાં હેરફેર કે ગોલમાલ અટકાવે: હિસાબી ધોરણો (AS) એ નાણાકીય પત્રકો માટેના સિદ્ધાંતો અને પદ્ધતિઓને નક્કી કરે છે. જે બધી સંસ્થાઓને અનુસરવાની રહેશે. જેને લીધી કોઈ

પણ સંચાલન નાણાકીય આંકડા સાથે ચેડા કરી શકતુ નથી. આ ધોરણોને અનુસરવા વૈકલ્પિક નથી, તે ફરજિયાત છે.

તેથી કોઈપણ ધંધાકીય પેઢી કોઈપણ નાણાકીય માહિતી ખોટી રીતે રજુઆત કરી શકે નહી અને જો કોઈ પણ ધંધાકીય કપટ કે ખોટી રજુઆત કરે તો આ હિસાબી ધોરણો તેમના માટે મુશ્કેલી બનાવે છે.

૪. **ઓડિટર માટે સહાયરૂપ:** ધંધાકીય પેઢી તથા વેપારી પેઢીઓના હિસાબોનું ઓડિટ કરતા ઓડિટરો માટે આ હિસાબી ધોરણો પથદર્શક દીવાદાંડી જેવા છે. કારણ કે હિસાબી ધોરણોએ તેખિત માળખામાં નક્કી કરેલા નિતિ નિયમો પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવેલ છે. જો ઓડીટ કર્યા બાદ જો તેમાં ભૂલો કે ગોટાળા જોવા મળે તો ઓડિટર તે અંગે જવાબદાર બને છે અને તેની પ્રતિષ્ઠા જોખમાય છે. તેથી જો ઓડિટર તપાસ કરે કે નીતિઓ યોગ્ય રીતે અનુસરવામાં આવી છે તો તે ખાતરી આપી શકે છે કે નાણાકીય નીવેદનો સાચા અને વ્યાજબી છે

૫. **તુલનાત્મકતા:** હિસાબી ધોરણોનું બીજુ એક આ મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. જેના કારણે દેશની તમામ કંપનીઓ હિસાબી ધોરણોના સમાન સમૂહને અનુસરે છે અને તેમનું નાણાકીય ખાતું અમુક અંશે તુલનાત્મક બને છે. નાણાકીય, નિવેદનોના વપરાશ કર્તાઓ કોઈપણ નિર્ણય લેતા પહેલા વિવિધ કંપનીઓના નાણાકીય પ્રકાશનનું વિસ્તેષણ અને તુલના કરી શકે છે.

ઉપરાંત સમાન કંપનીના જુદા-જુદા વર્ષના બે નિવેદનની તુલના કરી શકાય છે જેથી કંપનીનો વિકાસ તેના વપરાશ કર્તાઓને બતાવી શકાય.

૬. **વ્યવસ્થાપક જવાબદારી નિશ્ચિત:** હિસાબી ધોરણો એ પેઢીના સંચાલનની કામગીરીને માપવામાં સહાય કરે છે. તે ધંધાની નફાકારતા વધારવા, પેઢીની તરલતા જાળવી રાખવા અને વ્યવસ્થાપક મંડળની આવશ્યક નાણાકીય ફરજોને સંચાલિત કરવાની ક્ષમતા માપવામાં સહાય કરી શકે છે. વ્યવસ્થાતંત્રએ કુશળતા પૂર્વક તેમની એકાઉન્ટિંગ નીતિઓ પસંદ કરવી આવશ્યક છે. જો હિસાબી નીતિઓમાં સતત ફેરફારો કરવામાં આવે તો નાણાકીય વપરાશ કર્તાઓ માટે તે મુંઝવણ તરફ દોરી જાય છે.

૭. **હિસાબી સિદ્ધાંતોની ભૂલો સુધારવા:** હિસાબી ધોરણો કે સિદ્ધાંતોના અભાવને કારણે દરેક હિસાબનીશ ધ્વારા તૈયાર કરેલ હિસાબોમાં ખામીઓ અને વિવિધતા પણ જોવા મળતુ હતું પરંતુ ૨૦ મી સદીના અંતમાં હિસાબી ધોરણોમાં આવેલી સુધારણાને પરિણામે હિસાબી સિદ્ધાંતોમાં રહેલી ભૂલો દુર થઈ છે જેને કારણે હિસાબો પ્રત્યે વિવિધ પક્ષકારોની વિશ્વાસનીયતામાં વધારો થયો છે.

૮. **હિસાબી ધોરણોના અમલ અને ગુણવત્તામાં સુધારો કરવા:** ઓડિટર ધ્વારા રજૂ કરાયેલા ઓડિટર અહેવાલમાં ચકાસવું જરૂરી બને છે અને જો હિસાબી ધોરણોનું પાલન ન થયું હોય તો ઓડિટરે પોતાના અહેવાલમાં તે અંગે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરવો પડે છે. જેથી વિવિધ પક્ષકારોનું હિત જાળવાઈ રહે. શરૂઆતના તબક્કે હિસાબી ધોરણો ફક્ત ભલામણ સ્વરૂપે જ હતા. પરંતુ હવે હિસાબી ધોરણો અંગે સભાનતા વધતા હિસાબી ધોરણોનું પાલન કરવું જરૂરી બન્યું છે.

૩.૪ હિસાબી ધોરણો બહાર પાડવાની પ્રક્રિયા:

હિસાબી ધોરણોએ વિશિષ્ટ એકાઉન્ટિંગ નીતિઓ અને નાણાકીય પત્રકોની તૈયારી અને રજુઆત માટે સંસ્થા દ્વારા અપનાવામાં આવેલી નિતિઓને લાગુ કરવાની પદ્ધતિઓ છે. નાણાકીય પત્રકોની તૈયારીમાં નાણાકીય માહિતી ઓળખ, માપ, પુરાવાના સંબંધના નિયમો છે. ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા હિસાબી ધોરણો અનિશ્ચિતતાને ઘટાડે છે અને સંપૂર્ણ નાણાકીય કાર્ય ક્ષમતા અને સેકાણકારોના આત્મવિશ્વાસમાં વધારો કરે છે તે જરૂરી છે કે નાણાકીય અહેવાલો ઉપયોગી, પ્રદાનપાત્ર, તુલનાત્મક અને પારદર્શક ઉપયોગી માહિતી પ્રદાન કરે. એકાઉન્ટિંગ સ્ટાન્ડર્ડ બોર્ડ (ASB) ધ્વારા દેશને લાગુ પડતા કાયદા, રિવાજ તથા વ્યવસાયના સ્વરૂપને

ધ્યાનમાં લઈને ભારતીય હિસાબ ધોરણો ઘડતી વખતે આંતરરાષ્ટ્રીય હિસાબી ધોરણો તથા આંતરરાષ્ટ્રીય એકાઉન્ટિંગ રીપોર્ટીંગ સ્ટાન્ડર્ડ ને ધ્યાનમાં લે છે. હિસાબી ધોરણો બહાર પાડવાની પ્રક્રિયા ટૂંકમાં નીચે મુજબ વર્ણવી શકાય.

૧. હિસાબી ધોરણોની જરૂરિયાત નક્કી કરવી
૨. અભ્યાસ જૂથનું નિર્માણ
૩. સૂચિત ધોરણોનો પ્રાથમિક ડ્રાફ્ટ તૈયાર કરવો
૪. વિવિધ હિસાબી સંસ્થાઓ સમક્ષ પ્રાથમિક ડ્રાફ્ટની રજૂઆત
૫. ડ્રાફ્ટનું વિશ્લેષણ
૬. ડ્રાફ્ટનું પ્રસારણ
૭. ફાઇનલ ડ્રાફ્ટ અંગે ટીકાઓ અને સૂચનો મેળવવા
૮. ડ્રાફ્ટમાં જરૂરી સુધારા કરી અંતિમ સ્વરૂપ આપવું
૯. હિસાબી ધોરણો બહાર પાડવા

૧. હિસાબી ધોરણોની જરૂરિયાત નક્કી કરવી: પ્રથમ એકાઉન્ટિંગ સ્ટાન્ડર્ડ બોર્ડ દ્વારા (ASB) એવા વિશાળ ક્ષેત્રોને નક્કી કરવામાં આવે છે જેમાં હિસાબી ધોરણો બનાવવાની જરૂર છે.
૨. અભ્યાસ જૂથનું નિર્માણ: અભ્યાસ જૂથની સ્થાપના એ ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ્સ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે. જે હેતુઓને ધ્યાનમાં રાખીને આ નિષ્ણાંત વ્યક્તિઓનું જૂથ રચવામાં આવે છે તે પ્રમાણે તેઓને સત્તા પણ આપવામાં આવે છે.
૩. સૂચિત ધોરણોનો પ્રાથમિક ડ્રાફ્ટ તૈયાર કરવો: અભ્યાસ જૂથ સૂચિત ધોરણોના ડ્રાફ્ટ તૈયાર કરે છે. જેમાં નીચેની વિવિધ બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.
 - (૧) હિસાબી ધોરણોનો ઉદ્દેશ્ય
 - (૨) હિસાબી ધોરણોની વ્યાપકતા
 - (૩) હિસાબી ધોરણોમાં આવતા વિશિષ્ટ પદોની સમજૂતિ
 - (૪) લાગુ પડતા સિદ્ધાંતોની વ્યાખ્યા અને શરત
 - (૫) રજૂઆત અને પ્રસ્તુતિ કરાણની જરૂરિયાત

અભ્યાસ જૂથ દ્વારા તૈયાર કરેલ ડ્રાફ્ટ (ASB) ચકાસે છે તથા જરૂર જણાય ત્યાં સુધારા પણ સૂચવે છે.

૪. વિવિધ હિસાબી સંસ્થાઓ સમક્ષ પ્રાથમિક ડ્રાફ્ટની રજૂઆત: આ પગલામાં એ.એસ.બી.(ASB) ભારતના ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ્સ ઈન્સ્ટિટ્યુટના કાઉન્સિલના સભ્યોને (ASB) ડ્રાફ્ટનું પ્રસારણ કરે છે અને નીચે આપેલી ટિપ્પણીઓ માટે સંસ્થાઓને સ્પષ્ટ કરે છે.
 - (૧) ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ વર્કર્સ એન્ડ કોસ્ટ એકાઉન્ટન્ટ્સ ઓફ ઈન્ડિયા
 - (૨) ભારતના કંપની સચિવોની સંસ્થા
 - (૩) કંપની બાબતોના મંત્રાલય
 - (૪) ભારતના કંટ્રોલર અને ઓડિટ જનરલ
 - (૫) સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સ

- (૬) જોહેર સાહસોની સ્થાયી સમિતિ
- (૭) ભારતીય રિઝર્વ બેંક
- (૮) ઈન્ડિયા બેંક એસોસિયેશન
- (૯) સિક્યુરિટીઝ અને એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા
- (૧૦) એસોસિએટ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ અને ફેડરેશન કોન્ફેડરેશન ઓફ ઈન્ડિયન ઈન્ડસ્ટ્રી અને ફેડરેશન ઓફ ઈન્ડિયન ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ એન્ડ ઈન્ડસ્ટ્રી
- (૧૧) એ.એસ.બી. ધ્વારા સંબંધિત કોઈપણ અન્ય સંસ્થા

૫. ડ્રાફ્ટનું વિશ્લેષણ: આ તબક્કામાં એ.એસ.બી અભ્યાસ જૂથ ધ્વારા તૈયાર કરાયેલ પ્રારંભિક ડ્રાફ્ટને ધ્યાનમાં લે છે. અને જો હિસાબી ધોરણ કરતાં કંઈપણ સુધારા કરવાની જરૂર જણાશે. તો નીચે મુજબ પગલાં લેશે.

(૧) એ.એસ.બી. તેનું સંશોધન કરે છે. (૨) એ. એસ.બી. એ અભ્યાસ ગ્રુપ માટે સમાન છે.

- ૬. ડ્રાફ્ટનું પ્રસારણ: સૂચિત ધોરણના પ્રસ્તુતિકરણના ડ્રાફ્ટને આઈ.સી.એ.આઈ. અને જોહેર સભ્યોની ટિપ્પણીઓ માટે જારી કરવામાં આવે છે.
- ૭. ફાઈનલ ડ્રાફ્ટ અંગે ટીકાઓ અને સૂચનો મેળવવા: ડ્રાફ્ટ હિસાબી ધોરણો ઉપર તેમના મંતવ્યો નક્કી કરવાના હેતુસર ઉપરોક્ત સંસ્થાના પ્રતિનિધીઓ સાથે બેઠક ધરાવે છે. ચર્ચાના વિશ્લેષણના આધારે એ.એસ.બી સૂચિત હિસાબી ધોરણોના ડ્રાફ્ટને અંતિમ સ્વરૂપ આપે છે.
- ૮. ડ્રાફ્ટમાં જરૂરી સુધારા કરી અંતિમ સ્વરૂપ આપવું: પ્રાપ્ત કરેલી ટિપ્પણીઓ તથા આઈ.સી.એ.આઈ.ની કાઉન્સિલ અંતિમ મુદાઓને હિસાબી ધોરણો ધ્યાનમાં લે છે અને જો જરૂરી હોય તો એ.એસ.બી.ની સલાહ સાથે તેને સુધારે છે અને એ.એસ.બી. સૂચિત ધોરણોના ડ્રાફ્ટને અંતિમ સ્વરૂપ આપે છે.
- ૯. હિસાબી ધોરણો બહાર પાડવા: આઈ.સી.એ.આઈ.ની કાઉન્સિલ અંતિમ મુદાઓમાં કરેલા જરૂરી સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને અને જો સંબંધિત વિષય પર કોઈ ફેરફાર કરવામાં આવ્યા હોય તે દરેક ધ્યાનમાં લઈને હિસાબી ધોરણોને બહાર પાડે છે.

૩.૫ હિસાબી ધોરણો-૧ હિસાબી નીતીઓની રજૂઆત

- આ હિસાબી ધોરણ ૧૯૭૯ માં ICAI (ઇન્ડિસ્ટ્રીયલ ઓફ ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટસ ઓફ ઈન્ડિયા) ધ્વારા બહાર પડાવામાં આવ્યું છે.
- આ હિસાબી ધોરણો નાણાકીય પત્રકો તૈયાર કરવા અને રજૂ કરવા એકમે અપનાવેલ ચોક્કસ હિસાબી નીતિઓ અને સિદ્ધાંતો દર્શાવે છે.
- ધંધાકીય એકમનાં નાણાકીય પત્રકોમાં દર્શાવેલ નફા કે નુકશાનને ધંધાકીય એકમે અપનાવેલ હિસાબી નીતિઓ અને સિદ્ધાંતોથી અસર પામે છે. આવી હિસાબી નીતિઓ એકમે એકમે બદલાય છે.
- કેટલાક સંજોગોમાં કાયદાકીય રીતે ધંધાકીય એકમે પત્રકો તૈયાર કરવા અને રજૂ કરવા જે તે હિસાબી નીતિઓ અને સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કર્યો છે તે દર્શાવવું જરૂરી હોય છે.
- ICAI ધ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ ધોરણોમાં અમુક નીતિઓના પ્રગતિકરણની ભલામણ કરવામાં આવી છે.

દા.ત. વિદેશી ચલણના સંદર્ભમાં વિદેશી ચલણ ફેરબદલીની નીતિ

- હાલના સમયમાં ભારતમાં કેટલાક એકમો પોતાના વાર્ષિક અહેવાલમાં અલગથી ઉપયોગમાં લીધેલ હિસાબી નીતિઓ અંગેનું પત્રક રજુ કરે છે.
- સામાન્ય રીતે નાણાકીય પત્રકોમાં સંપૂર્ણ કે નિયમિત રીતે હિસાબી નીતિઓ રજુ કરવામાં આવતી નથી. કેટલાક ઘંઘાકીય એકમો પોતાના હિસાબોમાં પેટાનોંધ તરીકે દર્શાવે છે. અથવા અમુક મહત્વની હિસાબી નીતિઓનો જ ઉલ્લેખ કરે છે.
- હાલમાં કેટલાક ઘંઘાકીય એકમો પોતાના વાર્ષિક હિસાબોમાં અલગ પત્રક તરીકે હિસાબી નીતિઓનું પત્રક દર્શાવે છે. જ્યારે કેટલાક સંજોગોમાં આવી હિસાબી નીતિઓ વાર્ષિક હિસાબોના જ એક ભાગ ગણાય છે. જ્યારે અન્ય કિસ્સામાં આવી નીતિઓ પૂરક માહિતી તરીકે દર્શાવાય છે.
- આ હિસાબી ધોરણોનો મુખ્ય હેતુ હિસાબી નીતિઓ અંગેની જરૂરી સમજ પૂરી પાડવાનો છે. આ ઉપરાંત અન્ય હેતુ ઘંઘાકીય એકમો વચ્ચે નાણાકીય પત્રકોનો તફાવતને સમજવામાં ઉપયોગી નીવડે છે.

હિસાબી નીતિઓનું કાર્યક્ષેત્ર:

આ માળખુ નીચેના મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં રાખીને બનાવવામાં આવ્યું છે.

- હિસાબી નીતિઓનો ઉદ્દેશ
- ગુણાત્મક લાક્ષણિકતાઓ જે હિસાબી નીતિઓની માહિતીની ઉપયોગીતા નક્કી કરે છે.
- વ્યાખ્યા, સમાધાન અને માપદંડ જેનાથી નાણાકીય પત્રકો બનાવવામાં આવે છે.
- મૂડી અને મૂડી જાળવણીના સિદ્ધાંતો

માળખાકીય રૂપરેખા મૂળભૂત પ્રરૂંબોના શ્રેણીના જવાબ આપે છે કે

૧. હિસાબી નીતિઓ શું છે ?
૨. તે કોના માટે છે ?
૩. તેઓ કોણ છે ?
૪. તેઓ માટે હિસાબી નીતિઓ કઈ રીતે ઉપયોગી છે ?

૩.૬ હિસાબી નીતિઓમાં વપરાશકર્તાઓ:

હિસાબી નીતિઓના વપરાશકર્તાઓમાં વર્તમાન અને સંભવિત રોકાણકારો, લેણદારો, ગ્રાહકો અને સરકાર તથા સરકારી એજન્સીનો સમાવેશ થાય છે.

હિસાબી નીતિઓના વપરાશકર્તાઓ અને તેમની માહિતી:

નંબર	વપરાશકર્તાઓ	જરૂરિયાત
૧.	રોકાણકારો	ઘંઘાને જોખમી મૂડી પૂરી પાડનાર રોકાણકારો તેમના ધ્વારા રોકવામાં આવેલી મૂડી પર વળતર સાથે સંકળાયેલા છે. તેમને હિસાબી નીતિઓની માહિતીની જરૂરિયાત છે કારણ કે તેના પરથી તેઓ શેરને વેચવા, પકડી રાખવા કે ખરીદવા તેની માહિતી મેળવી શકે છે. સાથે સાથે કંપનીની કિવિડન્ડ ચૂકવવાની ક્ષમતાને પણ માપી શકે છે.
૨.	કર્મચારીઓ	કર્મચારી અને તેમના પ્રતિનિધિ જૂથને તેમના માલિકની અથવા તો ઘંઘાદારી પેઢીની સ્થિરતા અને નફાકારતામાં વિશેષ રસ હોય છે જેના પરથી તેઓ તેમને સંસ્થાના નિવૃત્તિના લાભો અને રોજગારીની તક પૂરી પાડવા માટે કંપનીની સ્થિતિને માપી શકે.

૩.	નાણાં ધીરનાર	કંપનીને ઉછીની મૂડી આપનારને માહિતીમાં રૂચિ હોય છે કે જેનાથી તેઓએ આપેલી લોન અને વ્યાજની ચૂકવણી કરવામાં આવશે કે નહિ.
૪.	સપ્લાયર અને અન્ય વેપારી લેણદારો	સપ્લાયર અને અન્ય લેણદારોને માહિતીમાં રૂચિ હોય છે કારણ કે તેમણે આપેલી રકમની ચૂકવણી કરવામાં આવશે કે નહિ ? જ્યારે વેપારી લેણદારોને ટુંકાગાળા માટે કંપનીમાં રસ હોય છે જો કંપની તેમના મુખ્ય ગ્રાહક બને.
૫.	ગ્રાહક	ગ્રાહકોને કંપનીના અસ્તિત્વ સાથે સંકળાયેલી બાબત માટે હિસાબી નીતિઓમાં રસ હોય છે કારણ કે તેઓ લાંબાં ગાળાથી કંપની સાથે સંકળાયેલા હોય છે.
૬.	સરકાર અને સરકારી એજન્સી	સરકાર અને સરકારી એજન્સી હિસાબી નીતિની માહિતીમાં રસ ધરાવે છે કારણ કે તેના પરથી કરવેરાની નીતિ, અને રાષ્ટ્રીય આવક નક્કી કરવામાં આવે છે.

હિસાબી નીતિઓનો ઉદ્દેશ:

હિસાબી નીતિનો મુખ્ય ઉદ્દેશ એ પેઢીની નાણાકીય સ્થિતિની રજુઆત અને નાણાકીય પત્રકો બહાર પાડવાનો છે. કોઈ પણ પેઢી કે કંપનીની નાણાકીય સ્થિતિ, નાણાકીય કામગીરી અને રોકડ પ્રવાહ વિશેની માહિતી તેના ઉપરોક્ત વપરાશકર્તાઓ માટે ઉપયોગી છે.

આ હેતુને પહોંચી વળવા માટે નાણાકીય પત્રકો નીચેની માહિતી પૂરી પાડે છે.

૧. મિલકતો
૨. જવાબદારી
૩. ઈકિવટી
૪. લાભ અને નુકશાન
૫. માલિકો તરીકે તેમની ક્ષમતામાં માલિકો દ્વારા યોગદાન અને વહેંચણી
૬. રોકડપ્રવાહ

૩.૭ હિસાબી નીતિઓની સામાન્ય લાક્ષણિકતાઓ:

ભારતીય હિસાબી ધોરણ-૧ એ તેમને વધુ સુસંગત અને વિશ્વાસનીય બનાવવા માટે નીચેની સુવિધા અને નાણાકીય પત્રકોની લાક્ષણિકતાઓ સૂચવ્યાં છે.

૧. હિસાબી ધોરણ સાથેની સાચી અને યોગ્ય પ્રસ્તુતિ અને પાલન
૨. ચાલુ પેઢીનો ખ્યાલ
૩. ઊપજ-ખર્ચનું સંપાદન
૪. મહત્વતા
૫. પૂર્ણ રજુઆત
૬. હિસાબી સમય

૧. હિસાબી ધોરણ સાથેની સાચી અને યોગ્ય પ્રસ્તુતિ અને પાલન:

૨. ચાલુ પેઢીનો ખ્યાલ: આ ખ્યાલ મુજબ જ્યારે ધંધો ચાલુ કરવામાં આવે છે ત્યારે એવું અનુમાન કરવામાં આવે છે કે ધંધો ભવિષ્યમાં લાંબા સમય સુધી ચાલુ રહેશે.

- ૧) કાચમી મિલકતો પાકા સરવૈયામાં તેની ધસારા બાદ કિંમતે દર્શાવાય છે. ટૂંકમાં તેની બજાર કિંમતે દર્શાવવામાં આવતી નથી, કાચમી મિલકતો ઘંઘામાં લાભાં સમય સુધી ઉપયોગ માટે ખરીદવામાં આવે છે અને તે પુનઃવેચાણ માટે ખરીદવામાં આવતી નથી.
- ૨) ચાલુ પેઢીના આધારે અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ પાકા સરવૈયામાં મિલકત બાજુ દર્શાવવામાં આવે છે કારણ કે ઘંઘો લાંબા સમય સુધી ચાલુ રહેવાનો છે અને એની અપેક્ષા છે કે આવા અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચનો લાભ ભવિષ્યમાં મળશે.
- ૩) પ્રસારિત મહેસૂલી ખર્ચ ઘણી વખત પાકા સરવૈયામાં મિલકત બાજુ પર દર્શાવવામાં આવે છે. કારણ કે ચાલુ પેઢીના ધારણા મુજબ ઘંઘો લાભા સમય સુધી ચાલુ રહેવાના છે અને એકમને આવા ખર્ચનો લાભ ભવિષ્યમાં મળશે.
- ૪) અર્ધ તૈયાર માલનું મુલ્યાંકન તેના માટે થયેલ પડતરના આધારે કરવામાં આવે છે પણ તેની ઉપજ યાગ્ય કિંમતના આધારે કરવામાં આવતું નથી. જો ઘંઘા બંધ થાય તો આવા અર્ધ તૈયાર માલની ખૂબ ઓછી કિંમત ઉપજે. પરંતુ ચાલુ પેઢીની ધારણા મુજબ એવું અનુમાન થાય કે ઉત્પાદન પ્રક્રિયા માલ સંપૂર્ણ પણે તૈયારી થઈ જાય ત્યાં સુધી ચાલસે.
- ૫) ચાલુ પેઢીની ધારણાને આધારે ખર્ચને મૂડી ખર્ચ અને મહેસૂલી ખર્ચ એમ બે વિભાગમાં વહેંચવામાં આવે છે. ધ્યાનમાં રાખો કે નીચેના સંજોગોમાં ચાલુ પેઢીની ધારણા ધ્યાનમાં લેવાશે નહિ:
 - ખાસ હેતુ માટે સ્થપાયેલ ઘંઘાકીય એકમનું ધ્યેય પૂરું થાય કે અતિ ટૂંકા ગાળામાં તે પુરું થવાની શકતા હોય.
 - જ્યારે ઔદ્યોગિક એકમને માંદું એકમ જાહેર કરવામાં આવે.
 - જ્યારે ઘંઘાકીય એકમ તીવ્ર નાણાકીય મુશ્કેલીમાં હોય અને ટૂંકા સમયમાં તેનું વિસર્જન થવાની શક્યતા હોય.
 - જ્યારે કંપનીનું વિસર્જન કરવા માટે લિક્વીડિટરની નિમણૂક કરવામાં આવી હોય.

૩. ઉપજ-ખર્ચનું સંપાદન: આ સિદ્ધાંત ઉપજ અને ખર્ચ જ્યારે સંપાદિત થયેલ ગણાય તે જણાવે છે. આ સિદ્ધાંત મુજબ આવક કે ખર્ચ જે સમયને લગતી ઉપજ કે ખર્ચ હોય તે સમયની આવક કે ખર્ચ ગણવા જોઈએ પછી ભલે તે સમયમાં રોકડ ન મળી હોય કે ન ચૂકવાઈ હોય. આમ, ઉપજ કે ખર્ચ જે સમયગાળાને લગતા હોય તે સમયગાળામાં તેનું સંપાદન થયેલ છે તેમ ગણવું. આ સિદ્ધાંત મુજબ આવકનું સંપાદન ત્યારે થયેલું ગણવું જ્યારે તે કમાઈ લીધી હોય અથવા મળવાપત્ર થઈ હોય. પછી ભલે તે માટે રોકડ મળી હોય કે ન મળી હોય, એ જ રીતે ખર્ચ થઈ ગયો હોય અથવા ચૂકવવાપત્ર થાય પછી ભલે તે માટે રોકડ ચૂકવાઈ હોય કે ન ચૂકવાઈ હોય.

આ સિદ્ધાંત બે પદ્ધતિ પર આધાર રાખે છે (૧) રોકડના આધારે અને (૨) સંપાદન ના આધારે

રોકડના આધારે આવક ત્યારે જ નોંધવામાં આવે છે જ્યારે રોકડ મળી ગઈ હોય અને ખર્ચ ત્યારે નોંધવામાં આવે જ્યારે તે ખરેખર ચૂકવવામાં આવે. નીચેના ઉદાહરણો પરથી આ સિદ્ધાંતને સમજવામાં મદદરૂપ થશે.

(૧) જ્યારે માલનું ઉદાર વેચાણ કરવામાં આવે ત્યારે હિસાબોમાં આવક સંપાદિત થયેલી ગણાય છે. ભલે રોકડ મળી ન હોય પરંતુ ઉદાર વેચાણ થાય ત્યારે આવક સંપાદિત થયેલી ગણાય.

(૨) માર્ચ, ૨૦૧૯ ના માસ માટે ચૂકવવાનો પગાર ભલે અપ્રિલ ૨૦૧૯ માં ચૂકવાય તો પણ તે માર્ચ ૨૦૧૯ ના માસ માટેનો જ ખર્ચ ગણવામાં આવે છે. કારણ કે માર્ચ મહિનામાં કર્મચારીઓની

સેવાઓનો લાભ લીધો હોય છે. સંપાદનના સિદ્ધાંતના આધારે આ ખર્ચ માર્ચ ૨૦૧૯ માટે કરવામાં આવેલ હોવાથી જે સમયને લગતો આ ખર્ચ છે તે જ સમયમાં તેને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

(૩) માલના વેચાણ અંગે અગાઉથી રોકડ મળી ગઈ હોય તો પણ જ્યાં સુધી માલનું વેચાણ ન થાય ત્યાં સુધી અથવા જ્યાં સુધી આ ઓર્ડર સામે માલ પૂરો પાડવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આવક સંપાદિત થયેલ ગણાતી નથી. સંપાદનના સિદ્ધાંતના આધારે આવક ત્યારે જ સંપાદિત થયેલ ગણાય જ્યારે તે કમાયેલ હોય કે મળવાપાત્ર થઈ હોય.

૪. મહત્વતા: આ ખ્યાલ પૂર્ણ રજુઆતના ખ્યાલ સાથે પણ સંકળાયેલ છે. પૂર્ણ રજુઆતના ખ્યાલ મુજબ બધી જ મહત્વની બાબતોની રજુઆત નાણાકીય પત્રકોમાં કરવી જોઈએ. કઈ બાબત મહત્વની છે અને કઈ બાબત મહત્વની નથી તે માટે કોઈ ચોક્કસ નિયમો ન આપી શકાય. તેનો આધાર હિસાબોમાં તેનું પ્રમાણ કે રકમ, સુસંગતા કે વ્યવહાર કે માહિતીનું ધંધામાં અગત્યતા ઉપર રહેલો છે.

૫. પૂર્ણ રજુઆત: કેટલાક લેખકો દ્વારા આ ખ્યાલને રજુઆતનો ખ્યાલ અથવા ઉલ્લેખનો ખ્યાલ અથવા પૂર્ણ ઉલ્લેખનો ખ્યાલ કહેવામાં આવે છે. આ ખ્યાલ મુજબ નાણાકીય પત્રકોમાં બધી જ મહત્વની બાબતોની પૂર્ણ રજુઆત કરવી જોઈએ. નાણાકીય પત્રકોના ઉપયોગ કરનાર માહિતી આધારિત આર્થિક નિર્ણય લઈ શકે તે માટે સંબંધિત બધી જ જરૂરી માહિતી નાણાકીય પત્રકોમાં પૂરી પાડવી જોઈએ. સામાન્ય રોકાણકારોના હિતને લગતી મહત્વની કોઈ માહિતી નાણાકીય પત્રકોમાં દર્શાવવાની રહી ન જવી જોઈએ કે છુપાવવી ન જોઈએ.

કંપની ધારા, ૨૦૧૩ ની કલમ ૨૧૯ (૧) હેઠળ નાણાકીય પત્રકો કંપનીની સારી અને વાજબી આર્થિક પરિસ્થિતિ દર્શાવતા હોવા જોઈએ. કંપની ધારાની કલમ ૧૩૩ મુજબ જાહેર કરેલાં હિસાબી ધોરણોની જોગવાઈ મુજબના હોવા જોઈએ અને પરિશિષ્ટ ૩ માં આપેલા નમુના પ્રમાણે હોવા જોઈએ.

આ ખ્યાલને લગતા ઉદાહરણો આ મુજબ છે. (૧) ઘસારાની પદ્ધતિમાં ફેરફાર એ મહત્વની બાબત છે. કારણ કે તેનાથી નફા નુકશાન પર અસર થાય છે અને કાયમી મિલકતની પાકા સરવૈયામાં દર્શાવતી ચોપડે કિંમત પર પણ અસર થાય છે. (૨) સ્ટોક મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિમાં ફેરફાર અંગેની માહિતી તેની અસર સાથે નાણાકીય પત્રકોમાં દર્શાવવી જોઈએ.

૬. હિસાબી સમય: અમુક લેખકો આ સિદ્ધાંતને હિસાબી મુદત નો ખ્યાલ કહે છે. આ ખ્યાલ ચાલુ પેઢીના ખ્યાલ સાથે સંકળાયેલ છે. ચાલુ પેઢી અથવા ધંધાના સાતત્યના ખ્યાલ મુજબ અન્ય કે વિરુદ્ધ સુચનાને અભાવે ધંધો ખૂબ લાંબાં સમય સુધી અથવા અનિશ્ચિત મુદત સુધી ચાલુ રહેશે. તેથી ધંધાના આયુષ્યને ચોક્કસ હિસાબી સમય કે મુદતમાં વહેચી દેવામાં આવે છે. આવા સમયગાળાને હિસાબી સમય કે હિસાબી મુદત કહેવામાં આવે છે આવા દરેક હિસાબી સમયના અંતે નાણાકીય પત્રકો તૈયાર કરવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે હિસાબી સમય ૧૨ મહિનાનો હોય છે. હિસાબો મુજબ ધંધાના પરિણામો પણ દર વર્ષના અંતે તૈયાર કરવામાં આવે છે.

આ ખ્યાલ ઉપર આધારિત કેટલાંક ઉદાહરણો આ મુજબ છે. (૧) હિસાબી સમય કે હિસાબી મુદતના ખ્યાલના આધારે નફા-નુકશાન ખાતું અને પાકું સરવૈયું તૈયાર કરવામાં આવે છે. (૨) ધંધાનું આયુષ્ય ખૂબ લાંબાં સમય સુધી અથવા અનિશ્ચિત સમય સુધીનું હોય છે તે ધારણાના લીધે આપુ આયુષ્ય અમુક અનુકૂળ હિસાબી સમયમાં વહેચી દેવામાં આવે છે કે જેથી એકમની આવી દરેક હિસાબી મુદત માટે પરિણામ અને પરિસ્થિતિ જાણી શકાય.

૧. હિસાબી ધોરણ સાથેની સારી અને યોગ્ય પ્રસ્તુતિ અને પાલન:

➤ હિસાબી નિતિએ પાકા સરવૈયાનું, નફા-નુકશાન ખાતાનું અને રોકડ પ્રવાહનું સાચું અને યોગ્ય દર્શ્ય રજુ કરે છે.

- જો કોઈપણ કંપનીનું નાણાકીય પત્રક ભારતીય હિસાબી ધોરણો સાથે તૈયાર કરવામાં આવે તો તેણે સ્પષ્ટ અને બિન શરતી ઘોષણા કરવી જોઈએ કે તૈયાર કરવામાં આવેલા પત્રકો ભારતીય હિસાબી ધોરણો મુજબ કરેલા છે.
- કોઈ પેઢી ખોટી હિસાબી નીતિઓને સાચી જહેર કરી શકતી નથી કે તેની સમજૂતી નોંધમાં આપેલી છે. દા.ત. જો આખર માલની તેની મૂળકિંમતે ગણવામાં આવ્યો હોય અને બજાર કિંમત કે મૂળકિંમત બંને માંથી ઓછી કિંમતે ગણવામાં ન આવ્યો હોય તો માહિતી કે ગણતરીની વ્યાજબી ગણાવામાં આવતી નથી અને તેને નોંધમાં પણ દર્શાવી શકાતું નથી.
- નીચે જણાવેલ અમુક સંજોગોમાં જો ભારતીય હિસાબી ધોરણ સાથેનું અનુપાલન ગેરમાર્ગે દોરતું હોય તો ભારતીય હિસાબી ધોરણમાંથી પ્રસ્થાન કરવા માટે સાચી અને યોગ્ય પ્રસ્તુતિ જરૂરી બને છે. જે નીચે જણાવેલ મુજબ છે.
 - (૧) સંચાલને તારણ કાઢ્યું છે કે નાણાકીય નિવેદન એ પેઢીની નાણાકીય સ્થિતિનું પ્રદર્શન અને રોકડ પ્રવાહની સાચી અને યોગ્ય દૃષ્ટિ રજૂ કરે છે. (૨) હિસાબી ધોરણનું માળખું અને તેનો નંબર કે જેનામાંથી તે રદ બાતલ થયા છે. (૩) જો કોઈ ધોરણ રદબાતલ અથવા તો નિકાળવામાં આવે તો તેની મિલકતો, જવાબદારી, નફા કે નુકશાન અને રોકડ પ્રવાહ પર શી અસર થશે અને સાથે સાથે દરેક સમયગાળા માટે તેની શી અસર થશે તે બતાવવું જરૂરી છે.

નાણાકીય નીતિઓનું પ્રગતિકરણ:

નાણાકીય પત્રકોને સંપૂર્ણ રીતે સમજવા માટે નાણાકીય પત્રકો તૈયાર કરતી વખતે અને રજુઆત વખતે ઉપયોગમાં લીધેલ મહત્વની હિસાબી નીતિઓનું નાણાકીય પત્રકોમાં ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે.

- આવી નાણાકીય નિતિઓની રજુઆત નાણાકીય પત્રકોના એક ભાગ સ્વરૂપે હોવી જોઈએ.
- આવી હિસાબી નીતિઓ નાણાકીય પત્રકોમાં જુદા જુદા પત્રક, શીડ્યુલ કે નોંધો સ્વરૂપે જુદા જુદા સ્થાને દર્શાવવા કરતાં કોઈ એક જ જગ્યાએ આવી નિતિઓનું પ્રગતિકરણ કરવામાં આવે તો વપરાશ કર્તા માટે મદદરૂપ નિવડે છે.
- અપનાવેલ હિસાબી નીતિઓ અંગે જરૂરી જણાય ત્યાં જરૂરી ખુલાસા આપવા જોઈએ.
- જો કોઈ હિસાબી નીતિમાં કોઈ પણ પ્રકારનો ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હોય જે ધંધાની ભૌતિક બાબતોને અસર કરતી હોય તો તેનો પણ ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ. અને જો આવી હિસાબી નીતિમાં કરેલ ફેરફાર ચાલુ વર્ષની હિસાબી કે ધંધાકીય બાબતો પર ન પડતી હોય અને ભવિષ્યમાં પડવાની હોય તો તેનો પણ ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ.

અગત્યના હિસાબી સિદ્ધાંતો:

- નાણાકીય પત્રકોની તૈયારી અને રજુઆત કરતી વખતે ઉપયોગમાં લીધેલ તમામ મહત્વની હિસાબી નીતિઓનું પ્રગતિકરણ કોઈ એક જ જગ્યાએ કરવું જોઈએ.
- આવી હિસાબી નીતિઓનું પ્રગતિકરણ એ નાણાકીય પત્રકોનો એક ભાગ છે. અને આવી હિસાબી નીતિઓનું પ્રગતિકરણ કોઈ એક જ જગ્યાએ કરવું જોઈએ.
- પાયાના હિસાબી ધોરણો જેવા કે ચાલુ પેઢીનો ખ્યાલ સુસંગતા અને ઉપાર્જનનો આધાર વગેરેનું પાલન નાણાકીય પત્રકોમાં થતું હોય તો તેનો અલગથી નાણાકીય પત્રકોમાં ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી નથી. પરંતુ જો આવી પાયાની ધારણાઓનું પાલન હિસાબો તૈયાર કરતી વખતે થતુ ન હોય તો તેનો ઉલ્લેખ નાણાકીય પત્રકોમાં કરવો જરૂરી છે.

ભારતીય હિસાબી ધોરણ મુજબ નાણાકીય નિવેદનો તૈયાર કરવાની સામાન્ય સૂચનાઓ:

- (૧) દરેક ભારતીય કંપની જે હિસાબી ધોરણોને અનુસરે છે તેમણે પોતાના નાણાકીય નિવેદનો આ અનુસાર અથવા અમુક સંજોગોમાં આવશ્યક ફેરફાર સાથે તૈયાર કરવા પડે છે.
- (૨) નાણાકીય નિવેદનમાં કંપનીના સંસ્થાપન પછી કંપની સમક્ષ મૂકવામાં આવેલ પ્રથમ નાણાકીય નિવેદન સિવાયની નોંધો તથા નાણાકીય નિવેદનમાં દર્શાવેલ બધી વિગતો માટે તાત્કાલિક અગાઉના પત્રકની અવેજી અનુરૂપ રકમ દર્શાવવામાં આવે છે.
- (૩) નાણાકીય નિવેદનમાં એ તમામ માહિતી તથા વિગતો દર્શાવવામાં આવે છે જે તેના વપરાશકર્તાઓને વ્યક્તિગત રીતે અથવા સામુહિક રીતે અમુક ચોક્કસ સંજોગોમાં નિર્ણય લેવા માટે આધાર રૂપ નીવડે છે.
- (૪) અમુક નિશ્ચિત હેતુ માટે વાપરવામાં અથવા તો ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલા શબ્દો કે વ્યાખ્યાનો અર્થ ભારતીય હિસાબી ધોરણો અનુસાર બદલાવવો જોઈએ નહીં.
- (૫) જ્યારે કોઈપણ કાયદાને અથવા નિયમોને કંપનીના નાણાકીય પત્રકોમાં વિશિષ્ટ જાહેરાતની આવશ્યકતા જરૂરી હોય છે ત્યારે આ માળખું અંતર્ગત લોકોની જરૂરિયાત ઉપરાંત જલાવ્યું છે.

ભાગ-૧ પાકુ સરવૈયું

	વિગત	નોંધ	તારીખ ના રોજ
	મિલકતો		
૧.	બિન ચાલુ મિલકતો ૧. સંપતિ, પ્લાન્ટ અને સાધનો ૨. કાર્યશીલ મૂડી ૩. રોકાણો ૪. પાઘડી ૫. અન્ય દરશ્ય મિલકતો ૬. અદરશ્ય મિલકતો વિકાસ હેઠળ ૭. જૈવિક સંપતિ ૮. નાણાકીય સંપતિ ➤ રોકાણો ➤ વેપારી લેણાં ➤ લોન ➤ અન્ય મિલકતો ૯. કર સંપતિ (ચોખ્ખી) ૧૦. અન્ય બિન ચાલુ મિલકતો		
૨.	ચાલુ મિલકતો ૧. માલ સામગ્રી ૨. નાણાકીય સંપતિ ➤ રોકાણો ➤ વેપારી લેણાં ➤ રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ		

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ બેંક સિલક ➤ ટુંકાગાળાની લોન ➤ અન્ય મિલકતો 		
	૩. કર સંપત્તિ		
	૪. અન્ય ચાલુ મિલકતો		
	કુલ		

	વિગત	નોંધ	તારીખના રોજ
	ઈકિવટી અને જવાબદારીઓ		
	ઈકવટી		
	૧. ઈકવિટી મૂડી		
	૨. અન્ય મૂડી		
૧.	જવાબદારીઓ:		
	બિનચાલુ જવાબદારીઓ		
	૧. નાણાકીય જવાબદારીઓ		
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ઉછીના નાણાં ➤ વેપારી દેવાં ➤ અન્ય નાણાકીય જવાબદારી 		
	૨. અનામત		
	૩. કર માટેની જવાબદારી		
	૪. અન્ય બિન ચાલુ જવાબદારી		
૨.	ચાલુ જવાબદારીઓ		
	૧. નાણાકીય જવાબદારીઓ		
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ઉછીના નાણાં ➤ વેપારી દેવાં ➤ અન્ય નાણાકીય દેવાં 		
	૨. અન્ય ચાલુ જવાબદારીઓ		
	૩. અનામતો		
	૪. કર માટેની જવાબદારીઓ		
	કુલ : ઈકવિટી એને જવાબદારીઓ		

૩.૮ હિસાબી ધોરણ-૨

માલસામગ્રીનું મૂલ્યાંકન: હિસાબી ધોરણ-૨ એ ઈન્વેન્ટરી (સ્ટોક)નું મૂલ્યાંકન કરવા માટે ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટસ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા બહાર પાડવામાં આવ્યું છે.

ઉદ્દેશ: આ હિસાબી ધોરણ એ ઈન્વેન્ટરી કે સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન નક્કી કરવાની અલગ અલગ પદ્ધતિઓમાંથી કઈ પદ્ધતિને અપનાવવી તથા આખર સ્ટોક કે ઈન્વેન્ટરી કઈ કિંમતે પાકા સરવૈયામાં બતાવવની છે તે નક્કી કરવાનું છે. જ્યાં સુધી આખર સ્ટોક વેચાતો નથી ત્યાં સુધી તેને કઈ પદ્ધતિથી બતાવવો એ નક્કી કરવામાં આવે છે. અને જ્યારે ખરેખરમાં સ્ટોક વેચાય છે ત્યારે તેને આવક તરીકે ઓળખવવામાં આવે છે.

વ્યાખ્યા: ઈન્વેન્ટરી/માલની વ્યાખ્યામાં નીચેના મુદ્દાઓનો સમાવેસ થાય છે.

૧. તૈયાર માલ: જે વસ્તુઓને ધંધાકીય બજારમાં વેચાણ હેતુના ઉદ્દેશથી મૂકવામાં આવે છે. તેને તૈયાર માલ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
૨. ચાલુ કામ (અર્થ તૈયાર માલ): જે કાચો માલ ધંધામાં હોય એ અથવા તો એવો માલ કે જે ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં છે તેની ગણતરી માલની વ્યાખ્યામાં કરવામાં આવે છે.
૩. કાચો માલ સામાન: ઉત્પાદનની પ્રક્રિયામાં અથવા તો અમુક સેવાઓમાં વપરાતા કાચા માલના પુસ્વઠાને પણ તે ગણતરીમાં ગણવામાં આવે છે. (સ્ટોર, વધારાના કાચા માલની ગણતરી)

હિસાબી ધોરણ-૨ નું કાર્યક્ષેત્ર:

હાસાબી ધોરણ-૨ નીચેની બાબતોમાં ઈન્વેન્ટરીના મૂલ્યાંકન વખતે ધ્યાનમાં લેવામાં આવતા નથી.

૧. જે માલ કોઈ અન્ય વ્યાપાર સાથે ચાલુ બાંધકામમાં કરાર તરીકે જોડાયેલો હોય. (ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં)
૨. નાણાકીય સાધનો જેને ધંધાના માલ તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે જેમ કે શેર, ડિબેન્યર્સ, બોન્ડ વગેરે (હિસાબી ધોરણ ૧૦૯ માં દર્શાવ્યા મુજબના)
૩. સેવા પૂરી પાડનારા ધંધાકીય એકમના સંદર્ભમાં ઉદ્ભવતો ચાલુ કામનો સ્ટોક (દા.ત. દાકતરી સારવાર ચાલુ હોય)
૪. જૈવિક સંપત્તિ: જૈવિક સંપત્તિ જેવી કે ઢોર-ઢાંખર, ખેત-પેદાસો, જંગલના ઉત્પાદક ખનીજ તત્વો, કાચી ધાતુ, ગેસ વગેરે જેવી બાબતો પર હિસાબી ધોરણ-૨ લાગુ પડતું નથી.

હિસાબી ધોરણ-૨ ના માપદંડ નીચેના કિસ્સાઓમાં લાગુ પડતા નથી.

૧. કૃષિ અને વન ઉત્પાદનો, કૃષિ ઉત્પાદકો (લગણી પછીના), ખનિજો અને ખનિજ ઉત્પાદનો તેટલી હદ સુધી માન્ય રાખવામાં આવે છે, કે તેમની કિંમત ચોખ્ખી વાસ્તવિક મૂલ્યાંકનને આધારે માપવામાં આવે છે અને પદ્ધતિઓ વ્યવસાય ધ્વારા નક્કી કરવામાં આવી છે.
જે આવા માલ/સ્ટોકને તેમની ચોખ્ખી વાસ્તવિક કિંમત પર માપવામાં આવે છે. ત્યારે તેના મૂલ્યમાં કે સાચી કિંમતમાં થતા ફેરફારને એ સમય ગાળાનો નફો કે નુકશાન તરીકે ગણવામાં આવે છે.
૨. વેપારી દલાલો જે પોતાના માલને વેચવા માટે તેની મૂળ કિંમત કરતા વાજબી કિંમતે નક્કી કરી તેની વાજબી કિંમતે વેચે છે એવા કિસ્સાઓમાં વસ્તુને વેચવાની મૂળ કિંમત અને વાજબી કિંમતના પરિવર્તન નફા કે નુકશાનમાં પ્રાપ્ત થાય છે અને માલના/સ્ટોકના આવા મૂલ્યાંકનને આ ધોરણમાં ગણવામાં આવતા નથી.

હિસાબી ધોરણ-૨ માં ગણવામાં/ધ્યાનમાં લેવામાં આવતી શરતો

૧. ઈન્વેન્ટરી/માલ સામગ્રીને મિલકતો તરીકે દર્શાવવાં આવ:

- જ્યારે ધંધાના સામાન્ય કોર્સમાં વેચાણ માટે રાખવામાં આવે
- વેચાણ કરવા માટે માલ ઉત્પાદનની પ્રક્રિયા હોય
- ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં કે અમુક સેવાઓમાં કાર્યરત વપરાયેલી સામગ્રી કે પુસ્વઠો.

આ ઉપર દર્શાવેલ બાબતોમાં તેને મિલકતો તરીકે ગણવામાં આવે છે.

૨. ચોખ્ખુ ઉપજવા પાત્ર મૂલ્ય:

- ચોખ્ખુ ઉપજવાપાત્ર મૂલ્ય એ સામાન્ય/વ્યાજબી રકમનો ઉલ્લેખ કરે છે જે કોઈ સામાન્ય ધંધાના વ્યવસાયમાં ઈન્વેન્ટરીના વેચાણમાંથી પ્રાપ્ત થવાની અપેક્ષા રાખે છે.

- વાજબી કિંમત એ બજારની જાણકાર અને ઇચ્છિત ખરીદદારો અને વેચનાર વચ્ચે સમાન સૂચિનું વિનિમય કરી શકે તે સ્કમને પ્રતિબિંદિત કરે છે.
- ચોખ્ખુ ઉપજવાપાત્ર મૂલ્ય એ માલસામગ્રીના વેચાણ માટે વાજબી મૂલ્ય જેટલું ઓછું મૂલ્ય હોઈ શકે નહીં.

૩. માલસામગ્રીમાં રિટેલ માટે ખરીદી અને રાખવામાં આવેલી વસ્તુઓનો સમાવેશ થાય છે.

ઉદાહરણ તરીકે રિટેલર ધ્વારા ખરીદવામાં આવતી માલસામાન અને પુનઃપ્રાપ્ત માટે અથવા જમીન અને અન્ય મિલકતને પુનઃપ્રાપ્ત કરવા માટે રાખવામાં આવે છે. માલસામગ્રીમાં તૈયાર માલનો પણ સમાવેશ થાય છે. અથવા ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં રોકાયેલી સામગ્રી અને પુરવઠાનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

ઈન્વેન્ટરીનું માપ અથવા મૂલ્ય નક્કી કરવા માટેના પગલા:

સામાન્ય રીતે ઈન્વેન્ટરીનું મૂલ્ય તેની પડતર તથા ચોખ્ખા ઉપજવાપાત્ર મૂલ્ય પૈકી ઓછું હોય તે કિંમતે આંકવું જોઈએ.

૧. માલસામગ્રીનું મુલ્યાંકન: માલસામગ્રીના મૂલ્યાંકનમાં ખરીદીના ખર્ચ, પરિવર્તનની કિંમત અને તેના વર્તમાન સ્થાન અને શરત પરના ઈન્વેન્ટરીને લાવવામાં આવતી અન્ય ખર્ચા શામેલ હશે. ખરીદીની પડતરમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે.

- ડ્યુટી કરવેરા
- માલ લાવવાનું ગાડા ભાડું
- અન્ય ખર્ચા

૨. ખરીદીની કિંમત: ખરીદીની કિંમતમાં ઉપર દર્શાવેલ ખર્ચામાંથી વેપારી વટાવ, વળતર અને અન્ય સમાન વસ્તુઓને કાપી લેવામાં આવે છે.

૩. રૂપાંતરની પડતર: સામાન્ય અર્થમાં રૂપાંતરની કિંમત એટલે માલસામાન ખરીદ્યા પછી સાહસ ધ્વારા કરવામાં આવતા બધા ખર્ચા રૂપાંતર પડતરમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે.

- પ્રત્યક્ષ માલ સામાન
- પ્રત્યક્ષ મજુરી (સીધી મજુરી)
- પ્રત્યક્ષ ખર્ચાઓ
- પ્રત્યક્ષ શિરોપરી ખર્ચાઓ
- અન્ય ખર્ચા: જે ખર્ચા ઈન્વેન્ટરીને તેના વર્તમાન સ્થાન અને સ્થિતિમાં લાવવા માટે કરવામાં આવે છે તેને અન્ય ખર્ચા કહે છે.

નીચેના ખર્ચાઓ ઈન્વેન્ટરીની પડતરમાં સમાવવામાં આવતા નથી:

- બગડેલ માલ સામાન
- સંગ્રહના ખર્ચા
- વહીવટી શિરોપરી ખર્ચા
- વેચાણ અને વિતરણ ખર્ચા
- વ્યાજ અને ઉછીના નાણાંને લગતા ખર્ચા

૪. પ્રત્યક્ષ ઉત્પાદનની કિંમત એ સામાન્ય વ્યવસ્થાના ખર્ચાઓ અને ઉત્પાદનની સુવિધાઓની સામાન્ય ક્ષમતા પર આધારિત છે. સામાન્ય ક્ષમતાએ સામાન્ય સંજોગોમાં સરેરાશ સમયગાળા અથવા મોસમ દરમિયાન સામાન્ય રીતે પ્રાપ્ત થવાની ધારણા છે.
- ઉત્પાદનની વાસ્તવિક સપાટીનો ઉપયોગ જો સામાન્ય ક્ષમતાને અંદાજે કરવામાં આવે તો તેનાં ઉપયોગ થઈ શકે છે. ઓછા ઉત્પાદન અથવા નિષ્ક્રિય પ્લાન્ટના પરિણામે ઉત્પાદનના દરેક એકમને ફાળવવામાં આવેલ નિયત સામાન્ય વ્યવસ્થાના ખર્ચામાં વધારો થયો નથી.
 - ન ફાળવવામાં સામાન્ય વ્યવસ્થાના ખર્ચા જે સમયગાળા દરમિયાન કરવામાં આવે છે તે સમયગાળામાં તેને ખર્ચ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
 - અસામાન્ય રીતે ઉંચા ઉત્પાદનની અવધિમાં સ્થિર સામાન્ય વ્યવસ્થા ખર્ચાની ફાળવણી કરવામાં આવે છે. જેથી ઉત્પાદનના પ્રત્યેક એકમમાં ઘટાડો થાય છે જેથી ઈન્વેન્ટરીનો ખર્ચ તેની કિંમત કરતા વધારે આંકવામાં આવે નહીં.
 - અસ્થિર સામાન્ય વ્યવસ્થાના ખર્ચાને ઉત્પાદન સુવિધાના વાસ્તવિક ઉપયોગના આધારે ઉત્પાદનના પ્રત્યેક એકમમાં ફાળવવામાં આવે છે.
૫. ઉત્પાદનની પ્રક્રિયાને પરિણામે એક કરતા વધુ ઉત્પાદન એક સાથે થઈ શકે છે. દા.ત. જ્યારે કોઈ મુખ્ય ઉત્પાદન અને બાય પ્રોડક્ટ હોય છે ત્યારે દરેક ઉત્પાદનની રૂપાંતરણની ફાળવણી તર્કસંગત અને સુસંગત ધોરણે ફાળવવામાં આવે છે.
૬. નીચેના આપેલા ઉદાહરણમાં ઈન્વેન્ટરી કિંમતને સામાન્ય ખર્ચા તરીકે લેવામાં આવે છે. તેને ઈન્વેન્ટરીના ખર્ચા તરીકે ગણવામાં આવતા નથી.
- નકામી સામગ્રી શ્રમ આથવા અન્ય ઉત્પાદનમાં સામાન્ય પ્રમાણ ખર્ચા
 - સંગ્રહના ખર્ચા, (સિવાય કે તે ઉત્પાદનમાં તે ખર્ચ આવશ્યક હોય વધુ ઉત્પાદન તબક્કા પહેલાની પ્રક્રિયામાં)
 - વહિવટી સામાન્ય વ્યવસ્થા ખર્ચ કે જે ઈન્વેન્ટરીઝને તેમના વર્તમાન સ્થાન અને શરતમાં લાવવા માટે ફાળો આપતા નથી
 - વેચાણ ખર્ચાઓ
૭. કોઈ કંપની સ્થગિત સમાધાન શરતો પર ઈન્વેન્ટરીઝને ખરીદી શકે છે, જ્યારે વ્યવસ્થામાં અસરકારક રીતે ફાઈનાન્સિંગ તત્વ હોય છે. તે તત્વ ઉદાહરણ તરીકે સામાન્ય ઉદ્યોગની શરતો અને ખરીદી માટે ચૂકવણીની રકમ વચ્ચેનો તફાવત ધિરાણના સમયગાળા દરમિયાન વ્યાજ ખર્ચ તરીકે ઓળખાય છે.

સ્ટોકની પડતર દર્શાવતું પત્રક:

	ખરીદીની પડતર	રકમ (₹)
	ખરીદીની કિંમત:	
ઉમેરો:	માલસામાન લાવવાનું ભાડું	xxxx
ઉમેરો:	ખરીદીને લગતી અન્ય સીધી પડતરો	xxxx
બાદ:	વેપારી વટાલ	xxxx
બાદ:	વેરાઓ (વેરા વિભાગમાંથી પરત મળવાપાત્ર)	xxxx
	રૂપાંતરીત પડતર:	
ઉમેરો:	પ્રત્યક્ષ માલ સામાન	xxxx
ઉમેરો:	પ્રત્યક્ષ મજૂરી	xxxx
ઉમેરો:	પ્રત્યક્ષ શિરોપરી ખર્ચાઓ	xxxx

ઉમેરો:	સ્થિર અને ચલિત શિરોપરિત ખર્ચાઓ	xxxx
	અન્ય પડતર:	
ઉમેરો:	સ્ટોકને ચાલુ સ્થળ અને સ્થિતિમાં લાવવા માટે જરૂરી પડતર	xxxx
	સ્ટોકની પડતર	xxxx

ચોખ્ખું ઉપજવા પાત્ર મૂલ્ય: એટલે ઇંધાના સામાન્ય સંજોગોમાં અંદાજીત વેચાણ કિંમત બાદ કામ પૂર્ણ થવાની અંદાજીત પડતર અને વેચાણ કરવા માટે જરૂરી અંદાજીત પડતર

અન્ય શબ્દોમાં ચોખ્ખુ ઉપજ એટલે

	ખરીદીની પડતર	રકમ (₹)
	અંદાજીત વેચાણ કિંમત	xxxx
બાદ:	કામપૂર્ણ કરવાની અંદાજીત પડતર	xxxx
બાદ:	વેચાણ માટે જરૂરી અંદાજીત પડતર	xxxx
		xxxx

ખર્ચ માપવા માટેની તકનીકો: પરિણામોની કિંમત માપવાની તકનીકો જેમ કે પ્રમાણભૂત ખર્ચ પદ્ધતિ અથવા રીટલ પદ્ધતિ, જો અનુકૂળ ખર્ચની જોગવાઈ માટે સુવિધા માટે ઉપયોગી થઈ શકે છે.

- માનક ખર્ચમાં માલસામાનના સ્તરો ધ્યાનમાં લે છે અને તે સૂચવે છે કે શ્રમ, કાર્યક્ષમતા અને ક્ષમતાની ઉપયોગીતા તેમની નિયમિત સમિક્ષા કરવામાં આવે છે. અને જો જરૂરી હોય તો વર્તમાન પરિસ્થિતિના પ્રકાશમાં તેને સુધારેલ છે.
- છુટક પદ્ધતિનો ઉપયોગો મોટા ભાગે ઝડપથી બદલાતી વસ્તુઓની ઈન્વેન્ટરીઝને માપવા માટે સમાન માર્જિન સાથે કરવામાં આવે છે. જેના માટે અન્ય કિંમતી પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવા માટે અયોગ્ય છે.
- ઈન્વેન્ટરીના ખર્ચને કુલ માર્જિનની યોગ્ય ટકાવારી ધ્વારા વેચાણના મૂલ્યને ઘટાડી શકાય છે.
- ઉપયોગમાં લેવાયેલી ટકાવારી ધ્યાનમાં લેવાયેલી ઈન્વેન્ટરીને ધ્યાનમાં લે છે જો તેની મૂળ વેચાણ કિંમત તળિયે રાખવામાં આવી છે. દરેક છુટક વિભાગ સરેરાશ ટકાવારીનો ઉપયોગ કરે છે.

પડતરનું સુત્ર: વસ્તુઓની સુચિની કિંમત જે સામાન્ય રીતે વિનિમયક્ષમ અને સાર્વજનિક પ્રોજેક્ટસ માટે ઉત્પાદિત અને અલગ કરવામાં આવતી વસ્તુઓ અથવા સેવાઓને તેમના વ્યક્તિગત ખર્ચની વિશિષ્ટ ઓળખનો ઉપયોગ કરીને સોપવામાં આવે છે.

હિસાબી ઘોરણ-૨ નીચેની પડતર ફોર્મ્યુલાનો ઉપયોગ કરવાની પરવાનગી આપે છે.

૧. પડતરની ચોક્કસ ઓળખ
૨. ફિક્સ પદ્ધતિ
૩. ભારિત સરેરાશની પદ્ધતિ
૪. પ્રમાણ પડતર
૫. છુટક વેપારની પદ્ધતિ

ઉદાહરણ તરીકે જોઈએ તો, એક ઓપરેટીંગ સેગમેન્ટમાં વપરાયેલી ઈન્વેન્ટરીઝમાં અન્ય ઓપરેટીંગ સેગમેન્ટમાં વપરાતી સમાન પ્રકારની ઈન્વેન્ટરીઝથી અલગ કંપનીનો ઉપોચગ હોઈ શકે. જો કે ઈન્વેન્ટરીઝના ભૌગોલિક સ્થાન (અથવા સંબંધિત કર નિયમોમાં) તફાવત વિવિધ ખર્ચ ફોર્મ્યુલાના ઉપયોગને ન્યાયી ઠેરવવા માટે પૂરતો નથી.

- ફિક્ષો ફોર્મ્યુલા એ દર્શાવે છે કે ખરીદેલી કે ઉત્પાદિત કરેલી પ્રથમ વસ્તુઓને પહેલી વેચી દેવી અને પરિણામે તે સમયગાળાના અંતે ઈન્વેન્ટરીમાં બાકી રહેલી વસ્તુઓ તે હશે જે તાજેતરમાં ખરીદેલી અથવા તો ઉત્પાદિત કરેલી હશે.
- સરેરાશ ભારિત પદ્ધતિમાં દરેક વસ્તુઓ ખર્ચ સમયગાળાના પ્રારંભમાં સમાન વસ્તુઓના ભારિત સરેરાશ અને સમયગાળા દરમિયાન ખરીદેલી અથવા ઉત્પાદિત સમાન વસ્તુઓની કિંમતથી નક્કી કરવામાં આવે છે. સરેરાશની ગણતરી સમયાંતર પર આધારિત હોઈ શકે અથવા તો જે તે અસ્તિત્વના સંજોગો પર આધારિત છે.

હિસાબી ધોરણો-૨ ને નીચેની પરિસ્થિતિમાં ગણવામાં આવે છે.

- ચોખ્ખા ઉપજવા પાત્ર કિંમત અને ઈન્વેન્ટરીના બધા નુકશાનની કોઈપણ ઘટતી જતી બાકી અથવા તો ખોટના સમગાળા દરમિયાન ખર્ચ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- કેટલીક ઈન્વેન્ટરીઝને મિલકતો, પ્લાન્ટ અથવા સાધનોના ઘટક તરીકે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. આ રીતે અન્ય મિલકતોમાં ફાળવવામાં આવેલી ઈન્વેન્ટરીઝને સંપતિના ઉપયોગી જીવન દરમિયાન ખર્ચ તરીકે ઓળખાય છે.

હિસાબી ધોરણો -૧ માં ઈન્વેન્ટરીઝને નીચે મુજબ બતાવવામાં આવે છે.

૧. ઈન્વેન્ટરીઝને માપવા માટે જે નિતિ અને સૂત્ર અપવાનામાં આવ્યા છે તે દરેકને હિસાબી ધોરણ-૧ માં વિગતવાર દર્શાવ્યા છે.
૨. ઈન્વેન્ટરીની કુલ નક્કી કરેલી રકમ અને તે રકમનું યોગ્ય રકમમાં વર્ગીકરણ
૩. એક વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન ખર્ચ તરીકે ઓળખાયેલી ઈન્વેન્ટરીઝની સંખ્યા
૪. ઈન્વેન્ટરીઝના વિવિધ વર્ગીકરણોમાં નક્કી કરવામાં આવેલી રકમો અને આ ઈન્વેન્ટરીઝની ફેરફારોની મર્યાદા વિશેની માહિતી નાણાકીય નિવેદનનો વપરાશકર્તાઓ માટે ઉપયોગી છે.

ઈન્વેન્ટરીઝને સામાન્ય રીતે વેપારીઓ ઉત્પાદન પુરવઠો, સામગ્રી, તૈયાર માલ અને ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં રોકાયેલ માલમાં વર્ગીકરણ કરવામાં આવે છે.

૫. કોઈપણ કંપનીના નફા કે નુકશાનના પત્રકમાં તે સમયગાળા દરમિયાન ખર્ચ તરીકે ઓળખાયેલી ઈન્વેન્ટરીઝની ખર્ચની કિંમતને દર્શાવવામાં આવે છે.

આ પદ્ધતિમાં કે પત્રકમાં કોઈપણ કંપની ખર્ચોની પ્રકૃતિને આધારે વર્ગીકરણનો ઉપયોગ કરી ખર્ચોની વિશ્લેષણ રજુ કરે છે. આવા કિસ્સામાં આ સમયગાળા માટે ઈન્વેન્ટરીઝમાં ચોખ્ખા પરિવર્તનની રકમ સાથે કાચા માલ અને ઉપભોક્તા મજૂર ખર્ચ અને અન્ય ખર્ચો માટેની એક કિંમત જાહેર કરે છે.

૩.૯ હિસાબી ધોરણ-૧૬

ચંત્રો, મિલકતો અને સાધનો

૧. ઉદ્દેશ:

આ ધોરણનો ઉદ્દેશ મિલકત, ચંત્રો અને સાધન સામગ્રી માટેની સારવારનું સૂચન માટે છે જેથી નાણાકીય પત્રકોના વપરાશકર્તાઓને એક વિશેષ માહિતી મળી શકે. નાણાકીય પત્રકોના વપરાશકર્તાઓ તેની મિલકત, ચંત્રો અને સાધનોમાં કરેલા રોકાણોમાં જો કોઈ ફેરફાર થયો હોય તો તેને જાણી શકે.

આ હિસાબી ધોરણના મુખ્ય મુદ્દાઓમાં એ સંપતિની ઓળખ તેની ધસારા કિંમત અને તેમના સંબંધિતમાં થતા નુકશાનને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.

૨. કાર્યક્ષેત્ર:

આ હિસાબી ધોરણ એકાઉન્ટિંગમાં મિલકતો, ચંત્રો અને સાધનો માટે લાગુ પાડવામાં આવશે, સિવાય કે અન્ય હિસાબી ધોરણો જુદા-જુદા એકાઉન્ટિંગની સારવાર માટે જરૂરી હોય અથવા તો તેની પરવાનગી આપે.

૩. આ હિસાબી ધોરણ નીચેના કિસ્સાઓમાં લાગુ પડતું નથી:

- હિસાબી ધોરણ ૧૦૫ મુજબ વેચાણ માટે રાખવામાં આવેલી મિલકતો, સાધનો અને ચંત્રો તથા બિન ચાલુ મિલકતો અને બંધ થતા ઓપરેશન્સ
- જૈવિક સંપત્તિ સિવાયના કૃષિ પ્રવૃત્તિથી સંબંધિત જૈવિક સંપત્તિ.
આ હિસાબી ધોરણ કૃષિ પ્રવૃત્તિને લાગુ પડે છે પરંતુ તે તેના ઉપજમાં લાગુ પડતું નથી.
- સંશોધન અને મૂલ્યાંકન મિલકતોની માન્યતા અને માપણી માટે (હિસાબી ૧૦૬ અને ખનિજ સંસાધનોના મૂલ્યાંકન પ્રમાણે)
- ખનિજ હકો અને ખનિજ અનાજ જેવા કે તેલ, કુદરતી ગેસ અને સમાન બિન-ઉત્પાદક સંસોધનો.

૪. અન્ય ભારતીય હિસાબી માનકોને આ હિસાબી ધોરણમાં જુદા-જુદા અભિગમ પર આધારિત મિલકત, ચંત્રો અને સાધનોની ઓળખની જરૂર પડે છે. દા.ત. હિસાબી ધોરણ ૧૭, ભાડા પક્ટે રાખેલ મિલકતો પર જોખમ અને વળતરના સ્થળાંતરને આધારે ભાડા પક્ટે રાખેલ મિલકત, સાધનો અને ચંત્રોનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે એક સંસ્થાની કે અસ્તિત્વ ધરાવતી પેઢીની જરૂરિયાત હોય છે. જો કે આવા કિસ્સાઓમાં અવમૂલ્યન સહિત, આ મિલકતો માટે એકાઉન્ટિંગ સારવારના અન્ય પાસાઓને આ માનક દ્વારા સૂચવવામાં આવે છે.

૫. હિસાબી ધોરણ ૪૦ અનુસાર મિલકતોમાં રોકાણ કરવા માટે કોઈ પેઢી કે કંપની આ હિસાબી ધોરણમાં ખર્ચ મોડેલનો ઉપયોગ કરશે.

૬. વ્યાખ્યા:

નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ આ ધોરણમાં ઉલ્લેખિત અર્થ સાથે થાય છે.

જૈવિક સંપત્તિએ એક જીવંત પ્લાન્ટ છે જે

(૧) કૃષિ પેદાશોના ઉત્પાદન અથવા પુરવઠામાં ઉપયોગ થાય છે.

(૨) એક કરતા વધુ સમયગાળા માટે ઉત્પાદન કરી શકવાની આશા રાખવામાં આવે છે.

(૩) તે આકસ્મિક સંજોગોમાં ભંગાર વેચાણ સિવાય કૃષિ પેદાશો તરીકે વેચવાની શક્યતા ધરાવે છે.

કોઈપણ મિલકતની સાચી કિંમત/સંચિત મૂલ્ય તેમાંથી સંભવિત નુકશાન અને ઘસારાને બાદ કર્યા પછી અંકિત/નક્કી થાય છે.

ખર્ચ: આ હિસાબી ધોરણ અનુસાર કોઈપણ મિલકતના સંપાદન, બાંધકામ કે તેને મેળવવા માટે રોકડ અથવા રોકડ સમકક્ષની ચૂકવણી તેના મૂલ્ય અનુસાર કરવામાં આવે તેને ખર્ચ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

ઘસારો: ઘસારાની કિંમત એટલે એવો ખર્ચ જે મિલકતની કિંમતમાંથી બાદ કરવામાં આવે છે જેને ચૂકવવામાં આવતો નથી પરંતુ દર વર્ષે તે કિંમતથી મિલકતનું મૂલ્યાંકન અથવા તો તેની કિંમત ઘટતી જાય છે.

ઘસારાને મિલકતોના અંદાજીત વર્ષ સાથે સરખી રીતે ફાળવણી કરીને ગણવામાં આવે છે.

એન્ટિટી વિશિષ્ટ મૂલ્ય: એન્ટિટી વિશિષ્ટ મૂલ્ય એટલે એ સંપત્તિના સતત ઉપયોગથી અને તેના ઉપયોગી જીવનના અંતે તેના નિકાલમાંથી ઊભા થતા રોકડ પ્રવાહનું મૂલ્ય છે અથવા તો જવાબદારીની ચૂકવણી કરતી વખતે સરભર થવાની અપેક્ષાનું મૂલ્ય છે.

વાજબી કિંમત: વાજબી કિંમત એટલે નક્કી કરેલી તારીખે બજાર સહભાગીઓ વચ્ચે મિલકતને વેચતા માટે અથવા તો જવાદારીની ચૂકવણી કરવા માટે નક્કી કરવામાં આવતી કિંમત.

નુકશાન/ખોટ: નુકશાન/ખોટની કિંમત એટલે એવી રકમ જે સંપતિની મૂળ કિંમત તેની વસૂલાત પાત્ર કિંમત કરતા વધારે હોય.

મિલકતો, સંપતિ અને ચંત્રો એ દશ્ય મિલકતો છે જે:

(૧) માલ અથવા સેવાઓના ઉત્પાદન અથવા પુરવઠામાં અન્ય લોકોને ભાડે આપવા માટે અથવા વહીવટી હેતુઓ માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. અને

(૨) તે એક કરતાં વધુ સમયગાળા દરમિયાન ઉપયોગી થશે તેવું અનુમાન કરવામાં આવે છે.

પુનઃપ્રાપ્ય રકમ: પુનઃપ્રાપ્ય કિંમત/રકમ એટલે કોઈપણ મિલકતને વેચવા માટે તેની વાજબી કિંમત તેની મૂળકિંમત કરતા વધારે હોય અને તે કિંમતને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.

બાકીનું મૂલ્ય: મિલકતોનું બાકીનું મૂલ્ય એટલે એની અંદાજિત રકમ જે મિલકતોના નિકાલમાંથી તેના નિકાલ અંદાજિત ખર્ચને બાદ કર્યા પછી પછી પ્રાપ્ત થાય છે.

મિલકતોનું અંદાજિત આયુષ્ય: કોઈ પણ મિલકતનું અંદાજિત આયુષ્ય એ,

(૧) તે કેટલા સમયગાળા દરમિયાન ઉપયોગમાં આવશે અને,

(૨) તે મિલકતના ઉપયોગથી કંપનીના કેટલા એકમોનું ઉત્પાદન થશે. તેના આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે.

૭. માન્યતા:

સંપતિ, ચંત્રો અને સાધનોની કિંમતને મિલકત તરીકે ત્યારે જ માન્ય રાખવામાં આવશે જ્યારે

(૧) તે મિલકતો સાથે સંકળાયેલા ભાવિ આર્થિક લાભો અસ્તિત્વમાં આવશે અને તેનાથી પેઢીને લાભ થશે અને

(૨) અને તે મિલકતની કિંમત વિશ્વાસનીય રીતે માપવામાં આવી હોય.

- છુટા ઓજારો, સાધનો કે સર્વિસમાં વપરાતા ઓજારોને ત્યારે જ મિલકત તરીકે ગણવામાં આવશે જ્યારે તેઓ હિસાબી ધોરણની વ્યાખ્યામાં બતાવેલા અર્થને અનુરૂપ હોય નહીં તો તેનો સમાવેસ ઈન્વેન્ટરીઝ તરીકે કરવામાં આવશે.
- આ ધોરણ માન્યતા માટેના માપનના એકમનું સૂચન કરતું નથી એટલે કે મિલકત, ચંત્રો અને સાધનોમાંથી શું વસ્તુ બને છે. આમ કોઈ કંપનીના વિશિષ્ટ સંજોગોમાં માન્યતા માપદંડ લાગુ કરવામાં ચુકાદો જરૂરી છે.
- કોઈપણ પેઢી આ માન્યતાના સિદ્ધાંત મુજબ તેની બધી સંપતિ, પ્લાન્ટ અને સાધનસામગ્રીનું મૂલ્યાંકન તેમાં થતા ખર્ચને ધ્યાનમાં રાખીને કરે છે. જેમકે આ સંપતિ, પ્લાન્ટ અને સાધનોને બનાવવા માટે ખરીદવામાં આવતી વસ્તુઓનો ખર્ચ અથવા તો તૈયાર થયા પછી તેમાં થતો કોઈ નવો ખર્ચ અથવા તો ઉમેરાનો ખર્ચ..

૮. પ્રારંભિક ખર્ચ:

મિલકતો, પ્લાન્ટ અને ચંત્રોની વસ્તુઓને સલામતી અથવા પર્યાવરણીય પ્રક્રિયાઓ માટે મેળવવામાં આવે છે. આવી મિલકતો, પ્લાન્ટ કે સાધનોનું સંપાદન તેના ભાવિ આર્થિક લાભોને વધારવા માટે નહીં પરંતુ આવી સંપતિથી ભવિષ્યના કાયદા મેળવવા માટે કરવામાં આવે છે. આવા પ્રકારની મિલકતો, પ્લાન્ટ અને

સાધનોની વસ્તુને મિલકતો/સંપતિ તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે કારણ કે, તેઓ સંબંધિત ઘટકોના ભાવિ આર્થિક લાભો પ્રાપ્ત કરવા માટે જરૂરી છે.

દા.ત. રસાયણિક ઉત્પાદક જોખમી ઉત્પાદન કરવા અને તેનો સંગ્રહ કરવા માટે નવી રસાયણિક સાચવણીની પ્રક્રિયા/પદ્ધતિને અપનાવશે જેનાથી પર્યાવરણને કોઈ હાનિ અથવા તો પર્યાવરણની આવશ્યકતાનું પાલન કરી શકાય.

જ્યારે રસાયણિક ઉત્પાદક નવી પ્રક્રિયા કે પદ્ધતિને અપનાવશે ત્યારે તેને એક સંપતિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે કારણ કે તેના વિના કોઈપણ કંપની રસાયણોનું ઉત્પાદન અને વેચાણ કરવામાં અસર્થ છે.

૯. અનુગામી ખર્ચ:

માન્યતના સિદ્ધાંત મુજબ એ પદ્ધતિ તેની મિલકત, પ્લાન્ટ અને સાધનોની વસ્તુની વહન જથ્થામાં વસ્તુઓની દૈનિક સેવાની કિંમતને ઓળખી શકાતી નથી. તેના બદલે આ ખર્ચને નફામાં કે નુકશાન તરીકે ઓળખાય છે. રોજીંદી સેવામાં ખર્ચ મુખ્યત્વે શ્રમ અને ઉપભોક્તાઓના ખર્ચમાં હોય છે અને તેમાં નાના ભાગોની મિલકત, પ્લાન્ટ અને સાધનોની વસ્તુની સમારકામ અને જાળવણી માટે વર્ણવવામાં આવે છે.

મિલકત, પ્લાન્ટ અને સાધનોની કેટલીક વસ્તુઓ અથવા ભાગોને નિયમિત અંતરાલોમાં ફેરબદલીની જરૂર પડી શકે છે. દા.ત. ભટ્ટામાં ઉપયોગમાં ચોક્કસ કલાકો પછી રિલેશનિંગની જરૂર પડી શકે છે અથવા વિમાનના ફર્નિચર જેમ કે બેઠકો અને ગેલીઝને (વહાણનાં હલેંસા) ને તેના જીવનકાળ દરમિયાન ઘણી વખત બદલવાની જરૂર પડી શકે છે. મિલકત, પ્લાન્ટ અને સાધનોની વસ્તુઓને વારંવાર ફેરબદલ કરવામાં આવે છે. હિસાબી ધોરણના માન્યતા અનુસાર આવી મિલકતો પ્લાન્ટ અને સાધનોના ભાગને બદલવા માટેની કિંમત નક્કી કરવામાં આવે છે જે તેના સ્થળાંતરિત વહનના જથ્થાને આધારે નક્કી થાય છે.

૧૦. ધસારો:

સંપતિ, પ્લાન્ટ અને સાધન સામગ્રીના ભાગોમાં કુલ કિંમતમાંથી ધસારાને અલગથી ઘટાડવામાં આવે છે.

- એન્ટિટી તેની પ્રારંભિક શરૂઆતમાં મિલકતો, ચંત્રો અને સાધનોની દરેક વસ્તુઓની રકમની જાળવણી અને તેના ધસારાની રકમને અલગથી ગણવામાં આવે છે. જેમ કે કોઈ એન્ટિટી મિલકત, પ્લાન્ટ અને સાધનસામગ્રીને ભાડા પટ્ટે રાખે છે અને જો તે તેમાં ભાગીદાર હોય તો તે વસ્તુનો ખર્ચ અને ધસારાને અલગથી જાળવવામાં આવે છે.
- મિલકતો અને સાધનોની વસ્તુઓમાં તેનો મહત્વપૂર્ણ ભાગ ઉપયોગી જીવન અને ધસારો ગણવાની પદ્ધતિ છે.

ધસારાની કિંમત અને ધસારાનો સમયગાળો:

- કોઈપણ મિલકતની ધસારાપાત્ર રકમ તે મિલકતના અંદાજિત આયુષ્ય વર્ષના આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે.
- કોઈપણ સંપતિનું ઉપયોગી જીવન એ મિલકતના અપેક્ષિત ઉપયોગને આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે. કોઈ પણ પેઢીના મિલકતોની સંચાલનની પોલીસીમાં ચોક્કસ સમય પછી અથવા તો ચોક્કસ પ્રમાણના ઉપયોગ પછી તે સંપતિનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.
- જમીન અને ઈમારતો એ અલગ અલગ મિલકતો છે તેઓ એક સાથે હસ્તગત થાય ત્યારે પણ તેઓને અલગ અલગ રીતે ગણવામાં આવે છે. જમીનનું ઉપયોગી જીવન એ અમર્યાદિત છે તેથી તેની ઉપર ધસારો ગણવામાં આવતો નથી જ્યારે મકાન, ઈમારતોનું જીવન મર્યાદિત છે તેથી તેના ઉપર ધસારો ગણવામાં આવે છે.

- જો જમીનની કિંમતમાં વધારો થાય તો તેના ઉપર બાંધવામાં આવેલી ઈમારતો કે મકાન પર ગણવામાં આવતા ધસારા પર તેની અસર થતી નથી.
- જો જમીનની કિંમતમાં કોઈ ઈમારત વિખેરી નાખવી, દુર કરવી અથવા તો પુનસ્થાપનની કિંમતમાં તેનો સમાવેશ થાય છે અને જમીનની સંપતિનો તે ભાગનો ખર્ચ, તે ખર્ચના લીધે મેળવેલા ફાયદાઓની અવધિથી અવગણવામાં આવે છે. કેટલાક કિસ્સામાં જમીનનું જીવન મર્યાદિત ઉપયોગ માટે થાય છે આવા કિસ્સાઓમાં ધસારાને એવી રીતે ધ્યાનમાં લેવાય છે કે તેનાથી થયેલા લાભોને તે પ્રતિબિંબિત કરી શકે.

ધસારાની પદ્ધતિ:

- ધસારો ગણવાની પદ્ધતિએ મિલકતના વપરાશને ધ્યાનમાં રાખી ભવિષ્યમાં થતા આર્થિક લાભોને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવામાં આવે છે.
- મિલકતો પર ગણવામાં આવતા ધસારાની પદ્ધતિને ઓછામાં ઓછા દરેક નાણાકીય વર્ષના અંતે તેની સમીક્ષા તપાસણી કરવામાં આવે છે અને જો સંપતિમાં સમાવિષ્ટ ભાવી આર્થિક લાભોના અપેક્ષિત પદ્ધતિમાં જો નોંધપાત્ર ફેરફાર થયો હોય તો પદ્ધતિને પ્રતિબિંબિત કરવા બદલ તેની પદ્ધતિમાં ફેરફાર કરવામાં આવશે. આ પ્રકારના ફેરફારને હિસાબી ધોરણ-૮ ની અનુસાર એકાઉન્ટિંગ અંદાજમાં ફેરફાર તરીકે ગણવામાં આવશે.
- મિલકતના અંદાજિત આયુષ્યને ધ્યાનમાં રાખીને તેના ઉપર ધસારો ગણવા માટેની અસંખ્ય પદ્ધતિઓને જાળવવામાં આવેલી છે જેમ કે સીધી-લીટી પદ્ધતિ, ઘટતી જતી બાકીની પદ્ધતિ, ઉત્પાદન પદ્ધતિ વગેરે એકમોનો સમાવેશ થાય છે.
- જો મિલકતના મૂલ્યમાં ફેરફાર ન થતો હોય તો સીધી-લીટીની પદ્ધતિનો ઉપયોગ થાય છે.
- જો મિલકતનું અંદાજિત આયુષ્યમાં સતત ઘટાડો થતો હોય તો ઘટતી જતી બાકીની પદ્ધતિથી ગણવામાં આવે છે.
- કોઈપણ પેઢીએ પદ્ધતિને પસંદ કરે છે જેનાથી આર્થિક લાભો પ્રતિબિંબિત થતા હોય. આવી પદ્ધતિ સતત સમયગાળાથી લાગુ કરવામાં આવે સિવાય કે તે ભાવિ આર્થિક ફાયદાને ધ્યાનમાં રાખીને તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવે.

હિસાબી ધોરણ -૧ માં નીચેના મુદ્દાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.

૧. શિર્ષક અને મિલકત, ચંત્રો અને સાધનસામગ્રી પરના નિયંત્રણોની માત્રા અને જવાબદારીની ચૂકવણી અથવા તો સુરક્ષા માટેની જામીનગીરી
૨. તેના નિર્માણ દરમ્યાન મિલકતો, ચંત્રો અને સાધનની વસ્તુઓની વહનની રકમમાં માન્ય ખર્ચાઓની રકમ
૩. મિલકત, પ્લાન્ટ અને સાધનોના સંપાદન કે ઉત્પાદન માટે કરારના વચનની રકમ અને
૪. જો નફા અને નુકસાનના નિવેદનમાં મિલકત, પ્લાન્ટ અને સાધનોની વસ્તુઓ જે ખોવાઈ ગયેલા, ખોવાઈ ગયેલી અથવા તો ઉપાડેલી વસ્તુઓના વળતર માટેની રકમ જો અલગથી જાહેર ન થઈ હોય તો તેને નફા કે નુકસાનમાં સામેલ કરવામાં આવે છે.

પ્રકરણ - ૪
ગુણોત્તર વિશ્લેષણ

- ૪.૧ પ્રસ્તાવના
- ૪.૨ ગુણોત્તર વિશ્લેષણની ઉપયોગિતા કે ફાયદા
- ૪.૩ ગુણોત્તર વિશ્લેષણની મર્યાદાઓ
- ૪.૪ હિસાબી ગુણોત્તરોનું વર્ગીકરણ
- ૪.૫ દાખલા
- ૪.૬ સ્વાધ્યાય / વ્યાવહારિક

પ્રકરણ - ૪
ગુણોત્તર વિશ્લેષણ

૪.૧ પ્રસ્તાવના:

નાણાંકિય પત્રકો સ્વતંત્ર રીતે માર્ગદર્શન માટે ખાસ ઉપયોગી નથી, પરંતુ તેની જુદીજુદી વિગતો વચ્ચેના આંતરસંબંધ નક્કી કરવામાં આવે તો તે કેટલીક ઉપયોગી માહિતી આપી શકે છે. આવા આંતરસંબંધ દર્શાવતા આંકડાને ગુણોત્તર કહેવામાં આવે છે.

“ગુણોત્તર એટલે કોઈપણ બે માહિતી વચ્ચેનો આંકડાકીય સંબંધ”. નાણાંકિય પત્રકોમાંના જુદાજુદા આંકડાઓ વચ્ચેના સંબંધનું માપ એટલે હિસાબી ગુણોત્તરો. દા.ત., શેરહોલ્ડરોના ભંડોળો પર કેટલું વળતર મળે છે તે જાણવું હોય તો કંપનીના ચોખ્ખા નફાને (PAT) ને શેરહોલ્ડરોના ભંડોળો વડે ભાગવાથી આંકડા મળે તે તે હિસાબી ગુણોત્તર કહે છે.

ગુણોત્તરો દ્વારા અર્થઘટન:

હિસાબી ગુણોત્તરો ગણી કાઢ્યા પછી તેનું અર્થઘટન કેવી રીતે કરવું તે પ્રશ્ન મહત્વનો છે. આ માટે નીચેની પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

- (૧) આદર્શ ગુણોત્તરો સાથે તુલના: નાણાંકિય પત્રકો આધારીત ગણેલા ગુણોત્તર ને આધારે કોઈ અનુમાન બાંધી શકાય નહિ. આ માટે તેને પ્રચલિત માન્યતા મુજબના આદર્શ ગુણોત્તર સાથે સરખાવવો જોઈએ.
- (૨) પાછલા વર્ષમાં ગુણોત્તરો સાથે સરખામણી : શોધેલ ગુણોત્તરની કંપનીના પાછલા વર્ષના ગુણોત્તરો સાથે સરખામણી કરવામાં આવે તો પણ ગુણોત્તર સંતોષકારક છે કે કેમ તે જાણી શકાય.
- (૩) ઇંધાની અન્ય પેઢીઓ સાથે તુલના: દરેક ઇંધામાં વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિને કારણે તેના ગુણોત્તરો અન્ય ઇંધાના ગુણોત્તરોથી થોડા જુદા પડે છે કે નહિ તે જાણવા તેને તે ઇંધાની અન્ય પેઢીઓના ગુણોત્તરો સાથે સરખાવવો જોઈએ.

હિસાબી ગુણોત્તર

[A] નફાકારકતા:

	ગુણોત્તર	શોધવાનું સૂત્ર		શા માટે ઉપયોગી
(૧)	કાચા નફાનો ગુણોત્તર	કાચો નફો વેચાણ	x ૧૦૦	વેચાણ કિંમત યોગ્ય છે કે નહિ તે જાણવા તથા નફાકારકતા જાણવા સંચાલન ક્ષમતા (Operating efficiency) ની માપણી થઈ શકે.
(૨)	ચોખ્ખો નફાનો ગુણોત્તર	ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા બાદ) વેચાણ	x ૧૦૦	ઇંધાની નફાકારકતા માપવા.
(૩)	સંચાલન ગુણોત્તર	વેચાણ માલનો પડતર + સંચાલન ખર્ચ વેચાણ	x ૧૦૦	ઇંધાના કુલ સંચાલન ખર્ચનું પ્રમાણ માપવા

[B] ઊંચલા કે ચલનદરના:

(૪)	સ્ટોકનો ચલનદર	વેચેલ માલની પડતર		વેચાણની કાર્યક્ષમતા જાણવા કેટલી ઝડપથી સ્ટોક વેચાઈ રહ્યો છે તે જાણવા	
		સરેરાશ સ્ટોક			
(૫)	દેવાદાર ગુણોત્તર	દેવાદારો + લેણા હુંડો	*	વર્ષની કામગીરીના દિવસો	ઊંઘરાણીમાં કેટલા દિવસો મળે છે તે જાણવા
		ઉધાર વેચાણ			
અથવા					
		દેવાદારો + લેણા હુંડો			
		સરેરાશ દૈનિક ઉધાર વેચાણ			

[C] રોકાણના સંદર્ભમાં નફાકારકતા :

(૬)	રોકેલી મૂડી પર વળતર	ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાનો)	*	૧૦૦	ઘંઘાની નફાકારકતા જાણવા.
		શેરમુડી + અનામતો + લાંબાગાળાના દેવા – અવાસ્તવિક મિલકતો			
(૭)	શેરદીઠ કમાણીનો દર	કરવેરા બાદનો નફો- પ્રેક્ષ. ડિ.વિ.			શેરદીઠ કમાણીનો દર તથા નફાકારકતા જાણવા
		ઇક્વિટી શેરની સંખ્યા			
(૮)	શેરહોલ્ડરોના ભંડોળો પર વળતર	ચોખ્ખો નફો	*	૧૦૦	શેરહોલ્ડરોનાં દૃષ્ટિબિંદુથી નફાકારકતા જાણવા.
		શેરમૂડી + અનામતો			

[D] મૂડી માળખાના:

(૯)	દેવાં-ઇક્વિટી ગુણોત્તર	લાંબા ગાળાનાં દેવા	*	૧૦૦	માલિકીનાં ભંડોળોના પ્રમાણમાં બહારના લાંબા ગાળાના દેવાનું પ્રમાણ જાણવા
		માલિકોના ભંડોળો			

[E] પ્રવાહિતા :

(૧૦)	ચાલુ ગુણોત્તર	ચાલુ મિલકતો		ઘંઘાની પ્રવાહી પરિસ્થિતિ જાણવા-કાર્યશીલ મુડીની પરિસ્થિતિ જાણવા.
		ચાલુ દેવા		
(૧૧)	પ્રવાહી ગુણોત્તર	પ્રવાહી મિલકતો		પ્રવાહી પરિસ્થિતિનો વધુ સારો ખ્યાલ મેળવવા
		પ્રવાહી દેવા		

૪.૨ ગુણોત્તર વિશ્લેષણની ઉપયોગિતા કે ફાયદા:

સૌપ્રથમ ગુણોત્તર વિશ્લેષણનો ઉપયોગ કરવાની શક્તિના બેન્કોએ નાણાંનું ધિરાણ કરતાં પહેલાં કંપનીઓની પ્રવાહિતાની સ્થિતિ અને નફાકારકતાની સ્થિતિ વિશે માહિતી મેળવવા માટે કરી હતી. ત્યારબાદ વિવિધ પક્ષકારોએ તેનો ઉપયોગ કરવાની શક્તિના કરી. રોકાણકારો પણ હવે કંપનીમાં રોકાણ કરતાં પહેલાં તેના પ્રગટ થયેલા હિસાબો પરથી જુદા જુદા ગુણોત્તર ગણી કંપનીની સદ્ધરતા તથા નફાકારકતાનો ખ્યાલ મેળવવા પ્રયત્નો કરે છે. આમ, ગુણોત્તર વિશ્લેષણ અનેક પક્ષકારોને ઉપયોગી છે.

(૧) કાર્યક્ષમતા :

ધંધાની કાર્યક્ષમતા માપવા માટે વિવિધ ચલનદરના ગુણોત્તરો ખૂબ ઉપયોગી નિવડે છે. સ્ટોક ચલનદર પરથી વેચાણ કેટલાં ઝડપથી થઈ રહ્યું છે તેનો ખ્યાલ આવે છે. દેવાદારોના ગુણોત્તર પરથી ઉધરાણીનો ખ્યાલ આવે છે. અને મિલકતોના ચલણદર પરથી મિલકતોનો ધંધામાં કેટલી કાર્યક્ષમતાથી ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે. તેનો ખ્યાલ આવે છે.

(૨) આંતર પેઢી તુલના :

જ્યારે પોતાના ધંધાના ગુણોત્તરને બાકીની પેઢીઓ સાથે સરખાવવામાં આવે ત્યારે આપણો ધંધો બધા ધંધાની હરિફાઈમાં કયા સ્થાને છે તે ગુણોત્તર પરથી જાણી શકાય છે. પેઢીના એકલા ગુણોત્તરો ખાસ ઉપયોગી નથી. પરંતુ બીજા જોડે સરખાવવાથી ધંધાની પરિસ્થિતિ જાણવા મળે છે. ખાસ કરીને વેચાણ સાથે સંકળાયેલા આ બધા જ ગુણોત્તરો પરથી ધંધાની સફળતાનો ખ્યાલ સંચાલકોને આવે છે.

(૩) નફાકારતા :

જ્યારે આપણે ધંધાની નફાકારતા જાણવી હોય ત્યારે નફાકારકતાના ગુણોત્તરનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. કાચા નફાનો તથા ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર તથા રોકાણ પર વળતરના વિવિધ ગુણોત્તરો ધંધાનો નફાકારતાનો સારો ખ્યાલ આવે છે. આને આધારે સંચાલકો મેનેજરોની કાર્યક્ષમતાનો, રોકાણકારો ધંધાની સમગ્ર કાર્યક્ષમતાની તથા બેન્કો ધંધાની લોન પરત કરવાની શક્તિનો ખ્યાલ મેળવી શકે છે.

(૪) પ્રવાહિતા :

ગુણોત્તર વિશ્લેષણની શક્તિના જ પ્રવાહિતાના ગુણોત્તરોથી થઈ છે. પ્રવાહિતા ગુણોત્તરમાં ત્રણ મુખ્ય ગુણોત્તર આવે છે. જેમાં, ચાલુ ગુણોત્તર, પ્રવાહિતા ગુણોત્તર અને એસિડ - કસોટી ગુણોત્તર દ્વારા પેઢીને પોતાનાં ટુંકા ગાળાનાં દેવાં ચુકવવાનાં થાય ત્યારે સમયસર ચુકવી શકશે કે નહિ તેનો ખ્યાલ મળે છે. બેન્કો તથા ધંધાને નાણાં ધીરનાર અન્ય લેણદારો આ ગુણોત્તરનો ઉપયોગ કરે છે.

(૫) અંદાજપત્રીય અંકુશ માટે ઉપયોગી :

જ્યારે ધંધામાં અંદાજપત્ર દ્વારા અંકુશની પદ્ધતિનો અમલ થતો હોય ત્યાં અંકુશ રાખવા અહેવાલો તૈયાર કરવામાં આવે છે. આવા અહેવાલોમાં વિવિધ પ્રકારના ગુણોત્તર રજૂ કરવામાં આવાં અંદાજપત્ર પ્રમાણે કાર્ય થઈ રહ્યું કે નહિ તેનો ખ્યાલ મેળવવા પ્રયત્નો થાય છે.

(૬) વલણ દર્શાવતા ગુણોત્તરો:

જ્યારે પોતાના ધંધાના જ ત્રણ-પાંચ વર્ષના ગુણોત્તરોની સરખામણી કરવાથી દરેક બાબતનું વલણ જાણી શકાય. જ્યારે કાચો નફો અને ચોખ્ખા નફાનો સમગ્ર ધંધાનો સરેરાશ કરતાં ઓછો હોય, પરંતુ

જો છેલ્લાં થોડાં વર્ષમાં તેમાં સુધારો થઈ રહ્યો હોય તો તે આવકારદાયક વલણ છે. ગુણોત્તર વિશ્લેષણ પરથી જ તેનો ખ્યાલ આવે છે. તેથી ઊલટું પણ બની શકે.

૪.૩ ગુણોત્તર વિશ્લેષણની મર્યાદાઓ:

(૧) ફક્ત એકજ વર્ષના ગુણોત્તરોની મર્યાદા :

ગુણોત્તર વિશ્લેષણમાં ફક્ત એક જ વર્ષના નાણાંકીય પત્રકો પરથી જે પ્રમાણ અને ટકાવારી શોધવામાં આવતી હોય તેની ઉપયોગિતા સામાન્ય રીતે મર્યાદાઓ રહેવાની.

(૨) બીજા પરિબલોની અસર ધ્યાનમાં લેવી :

કોઈપણ ધંધાનાં આર્થિક પરિણામો ઉપર બીજા અનેક પ્રકારના પરિબલો અસર કરે છે. દા.ત. ધંધાની પરિસ્થિતિ હરિફાઈ, બીજા અનેક પરિબલો વગેરે.

(૩) ફક્ત એકજ ગુણોત્તર ગેરરસ્તે દોરે છે :

કોઈપણ એકજ ગુણોત્તરની સરખામણીમાં બીજા અન્ય ગુણોત્તરને ધ્યાનમાં લીધા સિવાય કોઈ અનુમાન બાંધવામાં આવે તો તે ગુણોત્તર ગેરરસ્તે દોરે છે. તેનાથી ધંધાની આર્થિક પરિસ્થિતિનો વિચાર કરતાં પહેલાં બધાજ ગુણોત્તરોનો વિચાર કરવો જરૂરી છે.

(૪) ઐતિહાસિક આંકડાઓ પરથી ગણેલ ગુણોત્તરોની ઉપયોગિતાની મર્યાદા:

અનુમાન પરથી ભવિષ્ય માટે તૈયાર થયેલા ગુણોત્તરોને પ્રમાણ સંચાલકો માટે ખૂબજ પ્રમાણમાં ઉપયોગી હોય છે. અને ઐતિહાસિક પરિણામોના આધારે ગણેલા ગુણોત્તરોની ઉપયોગિતા મર્યાદિત છે.

(૫) સરખામણી કરતાં આધાર ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી :

જ્યારે કોઈપણ બે પેઢીના ગુણોત્તર પ્રમાણને સરખાવવામાં આવે ત્યારે તેને યાદ રાખવું જરૂરી છે કે જુદી જુદી પ્રકારની પેઢીઓના જુદા જુદા આધારો લઈ હિસાબો તૈયાર કરવામાં આવે છે.

(૬) અમુક ગુણોત્તરને ચુસ્તપણે વળી રહેવાનું વલણ નુકસાનકારક :

કેટલીક પેઢીઓ અમુક ગુણોત્તરને ચુસ્તપણે વળગી રહેવાનું વલણ ધરાવે છે. દા.ત. ચાલુ દેવાં કરતા ચાલુ મિલકતો બમણી હોવી જોઈએ. એવા પ્રમાણને ચુસ્તપણે વળગી રહેવાના ધંધાકીય એકમના નિર્ણયથી નફાકારક તકો જતી કરવી પડે છે.

૪.૪ હિસાબી ગુણોત્તરોનું વર્ગીકરણ:

હિસાબી ગુણોત્તરોનું વર્ગીકરણ બે રીતે કરવામાં આવે છે.

[અ] પ્રણાલિકાગત અથવા નાણાકીય પત્રકોના પ્રકાર મુજબ વર્ગીકરણ અને

[બ] ગુણોત્તરોના સ્વસ્ત્ર મુજબ વર્ગીકરણ

[અ] પ્રણાલિકાગત વર્ગીકરણ :

(૧) નફાનુકસાનના ગુણોત્તરો: નફા નુકસાન ખાતાની કોઈપણ બે વિગતોની સરખામણી કરવામાં આવે છે. દા.ત., ચોખ્ખા નફા અને વેચાણનો ગુણોત્તર.

- (૨) પાકા સરવૈયાના ગુણોત્તરો: પાકું સરવૈયાની કોઈપણ બે વિગતોની સરખામણી કરવામાં આવે છે. દા.ત. ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ દેવાંનો ગુણોત્તર.
- (૩) મિશ્ર ગુણોત્તર: જેમાં એક વિગત નફાનુકસાન ખાતાની અને બીજી વિગત પા.સ. ની એમ બે વચ્ચેનો સંબંધ દર્શાવવામાં આવે છે. દા. ત. માલિકીનાં ભંડોળો પર વળતરનો દર (ચોખ્ખો નફો ÷ માલિકીના ભંડોળો)
- [બ] ગુણોત્તરોના સ્વસ્થ મુજબ વર્ગીકરણ:
- (૧) નફાકારકતાના ગુણોત્તરો: નાણાં રોકનાર માટે ખુબ મહત્વનો ગુણોત્તરો નફાકારતાના ગુણોત્તરો છે.
- (૨) પ્રવાહિતા/તરલતાના ગુણોત્તરો: આ ગુણોત્તરો કંપનીની પ્રવાહી પરિસ્થિતિનો સારો ખ્યાલ આપે છે.
- (૩) મૂડી માળખાના ગુણોત્તરો: કંપનીનું મૂડી માળખું કઈ મૂડીનું બનેલું છે, તેમાં માલિકીની અને ઉછીની મૂડીનું પ્રમાણ કેટલું છે તે દર્શાવતા ગુણોત્તરોને લિવરેજના ગુણોત્તરો કહે છે. તે કંપનીના દેવાની પરિસ્થિતિ રજૂ કરે છે.
- (૪) પ્રવૃત્તિદર/ચલનદરના ગુણોત્તરો: કંપનીમાં રોકાયેલ જુદાં જુદાં સાધનોનો ઉપયોગ કેટલી કાર્યક્ષમતાથી થાય છે. તેનું સૂચન આ ગુણોત્તરો કહે છે.

નફાકારતાના ગુણોત્તરો (Profitability Ratios):

[A] વેચાણના સંદર્ભમાં નફાકારતા દર્શાવતા ગુણોત્તરો (Profitability Ratios based on Sales)

- (૧) કાચાનફાનો ગુણોત્તર (Gross Profit Ratio) : વર્ષ દરમિયાન વેચાણના પ્રમાણમાં કાચો નફો કેટલો મળે છે તે આ ગુણોત્તર દર્શાવે છે. દા. ત. કુલ વેચાણ સ્ ૧૦૦૦૦૦ હોય અને કાચો નફો સ્ ૨૫૦૦૦ હોય તો

$$\begin{aligned} \text{કાચા નફાનો ગુણોત્તર} &= \frac{\text{કાચો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ &= \frac{25000}{100000} \times 100 \\ &= 25\% \end{aligned}$$

આ ગુણોત્તર નીચો હોય તો અસંતોષકારક ગણાય. તે નીચો હોવાનાં કારણો- (૧) વેચાણ પડતર ઊંચી હોય (૨) વાજબી ભાવે માલની ખરીદી થતી ન હોય (૩) મંદીને કારણે વે.કિ. ઘટાડવી પડી હોય.

- (૨) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર (Net Profit Ratio) :

વેચાણમાંથી તમામ ખર્ચા બાદ કરતાં ધંધાના માલિકો માટે કેટલો નફો બાકી રહે છે. તે આ ગુણોત્તર દર્શાવે છે. આ ગુણોત્તર જેમ ઊંચો તેમ ધંધાની પરિસ્થિતિ વધુ સારી ગણાય આ ગુણોત્તર વખતે નફો કરવેરા બાદ જ (PAT) ધ્યાનમાં લેવાય છે. દા. ત., કુલ વેચાણ સ્ ૧૦૦૦૦૦ અને PAT સ્ ૨૦૦૦૦ હોય તો

$$\begin{aligned}\text{ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર} &= \frac{\text{ચોખ્ખો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ &= \frac{200000}{1000000} \times 100 \\ &= 20\%\end{aligned}$$

આ ગુણોત્તર નીચો હોવાનાં કારણો: (૧) કાચા નફાનાં કારણો (૨) વહીવટી, વેચાણ અને વિતરણ ખર્ચમાં વધારો.

(૩) સંચાલન ગુણોત્તર (Operating Ratio) :

સંચાલનખર્ચમાં વહીવટી ખર્ચ, વેચાણ-વિતરણખર્ચ તથા વ્યાજ વટાવ જેવા નાણાકિય ખર્ચનો સમાવેશ થાય છે.

$$\begin{aligned}\text{વેચેલ માલની પડતર} &= \text{શક્ષ્મો સ્ટોક} + \text{ખરીદી} + \text{ખરીદીના ખર્ચા} + \text{આખર સ્ટોક} \\ &\quad \text{અથવા} \\ &= \text{ચોખ્ખુ વેચાણ} - \text{કાચો નફો}\end{aligned}$$

ધારો કે, વેચાણ રૂ ૨૦૦૦૦૦ છે, વેચાણ પડતર રૂ ૧૨૦૦૦૦ તથા સંચાલન ખર્ચા રૂ ૩૦૦૦૦ છે, તો

$$\begin{aligned}\text{સંચાલન ગુણોત્તર} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર} + \text{સંચાલનના ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ &= \frac{120000 + 30000}{200000} \times 100 \\ &= \frac{150000}{200000} \times 100 \\ &= 75\%\end{aligned}$$

આ ગુણોત્તર જેમ નીચો તેમ સંતોષકારક ગણાય.

નોંધ: ચોપડીના તમામ દાખલા ગણતી વખતે બેંકલોનનું વ્યાજ, ડિવેન્ચર વ્યાજ નાણાકિય ખર્ચ હોવાથી સંચાલન ખર્ચમાં ઉમેરવા.

(૪) ખર્ચ ગુણોત્તર (expense Ratio) :

દરેક વ્યક્તિગત ખર્ચનું વેચાણ સાથેનું પ્રમાણ જાણવા ખર્ચ ગુણોત્તર શોધાય છે. દા.ત.,

$$\text{વહીવટી ખર્ચ ગુણોત્તર} = \frac{\text{વહીવટી ખર્ચ}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$\text{નાણાકિય ખર્ચ ગુણોત્તર} = \frac{\text{નાણાકીય ખર્ચ}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$\text{વેચાણ વિતરણ ખર્ચ ગુણોત્તર} = \frac{\text{વેચાણ અને વિતરણ ખર્ચ}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

વર્ષોવર્ષ આવા ગુણોત્તરો શોધવાથી કંપનીના ખર્ચનું પ્રમાણ વધી રહ્યું છે કે ઘટી રહ્યું છે અને નફાકારકતા પર તેની શી અસર થશે તેનો ખ્યાલ આવે છે.

[B] રોકાણના સંદર્ભમાં નફાકારકતા દર્શાવતા ગુણોત્તરો: (Profitability Ratios based on Investment)

(૧) રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર (Return on Capital employed)

$$\text{રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર} = \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકેલી મૂડી}} \times 100$$

રોકેલી મૂડી: ઇ. શેર મૂડી + પ્રેક્. શેર મૂડી + અનામતો + ન. વુ. ખાલુ (જમા બાકી) + ડિવેન્ચર + લાંબાગાળાની લોન - અવાસ્તવિક મિલકતો (ડિવેન્ચર વટાવ, પ્રાથમિક ખર્ચ, બાંચધરી કમિશન :)

EBIT : વ્યાજ તેમજ કર બાદ કરતા પહેલાની આવક.

(૨) શેરહોલ્ડરોના ભંડોળા પર વળતરનો દર (Return on Shareholders' Funds) (Return on owners Funds or Return on Proprietors' funds.)

$$\text{શેરહોલ્ડરોના ભંડોળા પર વળતરનો દર} = \frac{\text{ચોખ્ખો નફો}}{\text{શેર મૂડી + અનામતો +}} \times 100$$

(૩) શેર દીઠ કમાણીનો દર (EPS – Earning Per Share)

$$\text{શેર દીઠ કમાણીનો દર} = \frac{\text{ચોખ્ખો નફો (કરવેરા બાદનો) - પ્રેક્. શેર ડિવિડન્ડ}}{\text{ઇકવીટી શેરની સંખ્યા}} \times 100$$

ઉપરના તમામ ગુણોત્તર જેમ વધુ તેમ કંપનીની રોકાણના સંદર્ભમાં નફાકારકતા સારી ગણાય.

પ્રવાહિતાના ગુણોત્તરો (Liquidity Ratios):

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર (Current Ratio): લેણદારો અને બેંક માટે આ ગુણોત્તર વધુ ઉપયોગી છે. આ ગુણોત્તર જેમ વધુ તેમ કંપનીની પ્રવાહી પરિસ્થિતિ વધુ સારી ગણાય.

$$\text{ચાલુ ગુણોત્તર} = \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવાં}}$$

ચાલુ મિલકતો = આખરનો સ્ટોક + દેવાદારો + લેણી હૂંડી + રોકડ બેલેન્સ બેંક + અગાઉથી ચુકવેલ ખર્ચાં + ટૂંકાગાળાનો લોન ધિરાણ + ટૂંકાગાળાના કામચલાઉં રોકાણો

ચાલુ દેવાં = લેણદારો + દેવી હૂડી + બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ + ચુક. બાકી ખર્ચ + નહિ મંગાવેલ કિવિડંડ + સૂચિત કિવિડંડ + કરવેરા જોગવાઈ
સામાન્ય રીતે આદર્શ ચાલુ ગુણોત્તર ૨ : ૧ હોય તો ધંધાની પ્રવાહી સ્થિતિ સારી ગણાય.

(૨) પ્રવાહી ગુણોત્તર (Liquid Ratios) :

$$\text{પ્રવાહી ગુણોત્તર} = \frac{\text{પ્રવાહી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી દેવા}} = \frac{\text{ચાલુ મિલકતો - સ્ટોક}}{\text{ચાલુ દેવા - બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ}}$$

આ ગુણોત્તર ૧ : ૧ હોય તો આદર્શ ગણાય.

(૩) એસીડ કસોટી/ઝડપી ગુણોત્તર (Acid Test/Quick Ratio)

$$\text{એસીડ કસોટી/ઝડપી ગુણોત્તર} = \frac{\text{ઝડપી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી દેવા}} = \frac{\text{ચાલુ મિલકતો-સ્ટોક-દેવાદારો}}{\text{ચાલુ દેવાં- બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ}}$$

સામાન્ય રીતે ઝડપી ગુણોત્તર ૧ : ૧ આદર્શ ગુણોત્તર માનવામાં આવે છે.

મૂડીમાળખાના ગુણોત્તરો (Leverage Ratios)

(૧) માલિકી ગુણોત્તર (Proprietary Ratios) : ધંધામાં રોકાયેલા કુલ ભંડોળોમાં માલિકીના ભંડોળનું પ્રમાણ કેટલું છે તે આ ગુણોત્તર દર્શાવે છે.

$$\text{માલિકી ગુણોત્તર} = \frac{\text{માલિકીના ભંડોળો}}{\text{કુલ જવાબદારી / મિલકતો}} \times 100$$

માલિકીના ભંડોળો = ઇ. શેર + પ્રે. શેર + અનામતો + ન. વુ. ખાતુ ની જમા બાકી - અવાસ્તવિક મિલકતો

કુલ મિલકતો / જવાબદારી = પા. સ.નો સરવાળો - અવાસ્તવિક મિલકતો

આ ગુણોત્તર જેમ ઊંચો તેમ કંપનીની આર્થિક સ્થિતિ વધુ સફર, કારણ કે માલિકીની રકમ બાહ્યદેવાના પ્રમાણમાં વધુ છે. આ ગુણોત્તર નીચો હોય તો ઇક્વિટી પરના વેપારનો લાભ લઈ શકાય છે. આથી માલિકીના ભંડોળ અને બાહ્ય દેવાનું યોગ્ય પ્રમાણ જળવાવું જોઈએ.

(૨) દેવાં- ઇક્વિટી ગુણોત્તર (Debt – Equity Ratio):

ધંધામાં માલિકીના ભંડોળોના પ્રમાણમાં લાંબાગાળાનાં દેવાં કેટલાં છે તે જાણવા માટે ઉપયોગી છે.

$$\text{દેવાં - ઇક્વિટી ગુણોત્તર} = \frac{\text{લાંબાગાળાના દેવાં}}{\text{માલિકીના ભંડોળો}}$$

લાંબાગાળાના દેવાં = કિબેંચર + લાંબાગાળાનું જાહેરદેવું + લાંબાગાળાની લોન

માલિકીના ભંડોળો = આગળ મુજબ

(૩) ગિયરિંગ ગુણોત્તર (Gearing Ratio) :

કંપનીની પ્રેફરન્સ શેર મૂડી અને કિબેંચરનું ઇક્વિટી શેરમૂડી સાથેનું પ્રમાણ દર્શાવે છે.

$$\text{ગિયરિંગ ગુણોત્તર} = \frac{\text{પ્રે. શેર મૂડી + કિબેંચર}}{\text{ઇક્વિટી શેર મૂડી}}$$

આ ગુણોત્તર ઊંચો હોય તો ઇક્વિટી શેરમૂડી વધુ અસ્થિર ગણાય.

(૪) લાંબાગાળાના ભંડોળ-કાયમી મિલકતોનો ગુણોત્તર (Long Term Funds to Fixed Assets) :

આ ગુણોત્તર કંપનીના લાંબાગાળાના ભંડોળ અને કાયમી મિલકતો વચ્ચેનું પ્રમાણ દર્શાવે છે. સામાન્ય રીતે કંપનીની મૂડી અને લાંબાગાળાની લોનની મદદથીજ કાયમી મિલકતો ખરીદવી જોઈએ. એટલેકે બંને સરખા હોવા જોઈએ.

$$\text{લાંબાગાળાના ભંડોળ-કાયમી મિલકતોનો ગુણોત્તર} = \frac{\text{લાંબાગાળાના ભંડોળો}}{\text{કાયમી મિલકતો}}$$

લાંબાગાળાના ભંડોળો (રોકેલી મૂડી) = ઇ. શેર + પ્રે. શેર + અનામતો + ન. નુ. ખાતુ + ડિવેન્ચર + લાંબાગાળાની લોન - અ. મિ. (પ્રાથમિક ખર્ચ + ડિવેન્ચર વટાવ)

(૫) વ્યાજ આવરણ ગુણોત્તર (Interest Coverage Ratio) :

વ્યાજના પ્રમાણમાં નફો કેટલો ગણો છે તે આ ગુણોત્તર સૂચવે છે. તેને વ્યાજ-કમાણી ગુણોત્તર પણ કહે છે.

$$\text{વ્યાજ આવરણ ગુણોત્તર} = \frac{\text{EBIT}}{\text{ડિવેન્ચર અને લોનનું વ્યાજ}}$$

પ્રવૃત્તિદર / ઉથલા / ચલનદરના ગુણોત્તરો (Activity Ratio)

(૧) સ્ટોક ચલનદર / સ્ટોક ગુણોત્તર (Stock / Inventory Turnover):

વર્ષ દરમિયાન સરેરાશ સ્ટોકનો ઊથલો (વેચાણ) કેટલીવાર થાય છે તે આ ગુણોત્તર દર્શાવે છે, વેચેલ માલની પડતરને સરેરાશ સ્ટોક વડે ભાગવાથી આ ગુણોત્તર મળે છે.

$$\text{સ્ટોક ચલનદર} = \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}}$$

$$\text{જ્યાં સરેરાશ સ્ટોક} = \frac{\text{શરૂનો સ્ટોક + આખરનો સ્ટોક}}{૨}$$

નોંધ: (૧) વેચેલ માલની પડતર ન આપી હોય તો અંશમાં વેચાણ લખવું (૨) શરૂનો સ્ટોક ન આપ્યો હોય તો માત્ર આખર સ્ટોક લખવો.

આ ગુણોત્તર જેમ ઊંચો તેમ સંતોષકારક ગણાય.

(૨) દેવાદાર ગુણોત્તર : (Debtor's Ratio) :

ઉધારવેચાણની રકમ કેટલા દિવસે વસુલ થાય છે તેનો ખ્યાલ આ ગુણોત્તર આપે છે.

$$\text{દેવાદાર ગુણોત્તર} = \frac{\text{દેવાદાર + લેણી હૂંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૫$$

ધારો કે, ઉધાર વેચાણ સ્ત્ર ૭૩૦૦૦૦, કુલ દેવાદારો સ્ત્ર ૧૪૦૦૦૦ અને લેણીહુડી સ્ત્ર ૪૦૦૦૦ છે.

$$= \frac{૧૪૦૦૦૦ + ૪૦૦૦૦}{૭૩૦૦૦૦} \times ૩૬૫$$

$$= \frac{૧૮૦૦૦૦}{૭૩૦૦૦૦} \times ૩૬૫$$

$$= ૮૦ દિવસ$$

આ ગુણોત્તર ઊંચો હોય તો અસંતોષકારક ગણાય, કંપનીની ઉધરાણીની નીતિ શિથિલ છે તેમ કહેવાય.

નોંધ: (૧) દાખલામાં માત્ર દેવાદારો જ આપ્યા હોય તો અંશમાં દેવાદારો જ લેવા (૨) વેચાણની સ્પષ્ટતા ન હોય તો વધુ વેચાણ ઉધાર સમજવું. (૩) દિવસો જે આપ્યા હોય તે લેવા, ન આપ્યા હોય તો ૩૬૫ લેવા.

(૩) દેવાદાર ચલનદર (**Debtor's Turnover**) :

વર્ષમાં કેટલીવાર ઉધારવેચાણની ઉધરાણી મળે છે તેનું સૂચન કરે છે.

$$\text{દેવાદાર ચલનદર} = \frac{\text{ઉધાર વેચાણ}}{\text{સરેરાશ દેવાદારો}}$$

$$\text{સરેરાશ દેવાદારો} = \frac{\text{શરૂઆત દેવાદાર} + \text{આખરના દેવાદાર}}{૨}$$

નોંધ: જો લેણીહુડી આપી હોય તો તેનો સમાવેશ પણ દેવાદારો સાથે કરવો.

(૪) લેણદાર ગુણોત્તર : (**Creditor's Ratio Velocity**) :

ઉધાર ખરીદીના નાણા આપણે કેટલા દિવસે ચૂકવીએ છીએ તેની માહિતી લેણદાર ગુણોત્તર પરથી આવે છે. દા.ત., વર્ષના અંતે લેણદારો ૧૦૦૦૦, દેવી હુડી ૨૦૦૦ હોય અને ઉધાર ખરીદી ૧૪૬૦૦૦ હોય તો લેણદાર ગુણોત્તર નીચે મુજબ શોધાશે.

$$\text{લેણદાર ગુણોત્તર} = \frac{\text{લેણદારો} + \text{દેવી હુડી}}{\text{ઉધાર ખરીદી}} \times ૩૬૫$$

$$= \frac{૧૦૦૦૦ + ૨૦૦૦}{૧૪૬૦૦૦} \times ૩૬૫$$

$$= \frac{૧૨૦૦૦}{૧૪૬૦૦૦} \times ૩૬૫$$

$$= 30 \text{ દિવસ}$$

$$\text{લેણદાર ચલનદર} = \frac{\text{ઉધાર ખરીદી}}{\text{સરેરાશ લેણદારો}}$$

(૫) કાયમી મિલકતોનો ચલનદર (Fixed Assets Turnover)

ઘંઘાની કાર્યક્ષમતા તથા નફાકારકતા તપાસવા માટે વેચાણ સાથે કાયમી મિલકતોને સરખાવવામાં આવે છે. કાયમી મિલકતોમાં થયેલ રોકાણના પ્રમાણમાં વેચાણ જેમ વધુ હોય તેમ કાયમી મિલકતોનો ઘનિષ્ઠ ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે. તેમ ગણાય.

$$\text{કાયમી મિલકતોનો ચલન દર} = \frac{\text{વેચાણ}}{\text{કાયમી મિલકતો}}$$

(૬) કુલ મિલકતોનો ચલનદર (Total Assets Turnover)

કુલ મિલકતોના રોકાણ સામે વેચાણનું પ્રમાણ કેટલું છે તે આ ગુણોત્તર દર્શાવે છે. કુલ મિલકતોનો કેટલી કાર્યક્ષમતાથી ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે તેનો ખ્યાલ આવે છે. આ ગુણોત્તર જેમ ઊંચો તેમ ઘંઘાની વેચાણ કાર્યક્ષમતા વધુ છે એમ કહેવાય.

$$\text{કુલ મિલકતોનો ચલનદર} = \frac{\text{વેચાણ}}{\text{કુલ મિલકતો}}$$

$$\text{કુલ મિલકતો} = \text{કાયમી મિલકતો} + \text{ચાલુ મિલકતો}$$

૪.૫ દાખલા

(૧) અશોક મિલ્સ લિ.નાં સંક્ષિપ્ત પાકાં સરવૈયાં નીચે મુજબ છે :

પાકાં સરવૈયા

દેવાં	૩૧-૦૩-૦૪	૩૧-૦૩-૦૫	મિલકતો	૩૧-૦૩-૦૪	૩૧-૦૩-૦૫
	₹	₹	કાયમી મિલકતો:	₹	₹
શેરમૂડી	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦	જમીન-મકાન	૫૦,૦૦૦	૫૦,૦૦૦
અનામતો	૯૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦	પ્લાન્ટ-યંત્રો	૨,૦૦,૦૦૦	૧,૮૦,૦૦૦
૯% ડિવેન્ડર્સ	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦	ચાલું મિલકતો :		
ચાલુ જવાબદારીઓ:			સ્ટોક	૫૫,૦૦૦	૬૫,૦૦૦
લેણદારો	૪૦,૦૦૦	૬૦,૦૦૦	દેવાદારો	૩૦,૦૦૦	૪૦,૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૨૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦	રોકડ	૧૫,૦૦૦	૩૫,૦૦૦
	૩,૫૦,૦૦૦	૩,૭૦,૦૦૦		૩,૫૦,૦૦૦	૩,૭૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:	૨૦૦૩-૦૪	૨૦૦૪-૦૫
	₹	₹
વેચાણ	૩,૬૫,૦૦૦	૨,૯૨,૦૦૦
કાચો નફો	૯૦,૦૦૦	૫૨,૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાંનો)	૫૮,૦૦૦	૩૦,૦૦૦

તા. ૦૧-૦૪-૨૦૦૩નાં રોજ સ્ટોક ₹ ૪૫,૦૦૦નો હતો.

નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરોની ગણતરી કરો અને દરેક વિશે ટૂંકું વિવેચન કરો:

- (૧) ચાલુ ગુણોત્તર (૨) માલ ફેરબદલી (સ્ટોક) ગુણોત્તર
(૩) દેવાદારોનો ગુણોત્તર અને (૪) રોકેલી મૂડી પર વળતર.

જવાબ:

(1) Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર

	ચાલુ મિલકતો		ચાલુ દેવા	
	૨૦૦૪	૨૦૦૫	૨૦૦૪	૨૦૦૫
સ્ટોક	૫૫૦૦૦	૬૫૦૦૦	લેણદારો	૪૦૦૦૦
દેવાદારો	૩૦૦૦૦	૪૦૦૦૦	કરવેરા	૨૦૦૦૦
રોકડ	૧૫૦૦૦	૩૫૦૦૦	જોગવાઈ	૧૦૦૦૦
	૧૦૦૦૦૦	૧૪૦૦૦૦		૭૦૦૦૦

$$\text{ચાલુ ગુણોત્તર} = \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}}$$

$$૨૦૦૩-૦૪ = \frac{૧૦૦૦૦}{૭૦૦૦૦} = ૧.૪૩ : ૧$$

$$૨૦૦૪-૦૫ = \frac{૧૪૦૦૦૦}{૭૦૦૦૦} = ૨ : ૧$$

ચાલુ ગુણોત્તર ચાલુ દેવા ચૂકવવા માટે ચાલુ મિલકતો કેટલી છે તે સૂચવે છે. સામાન્ય રીતે આ ગુણોત્તર ૨:૧ હોય તો આદર્શ ગણાય. ગયા વર્ષે આ ગુણોત્તર સંતોષકારક ન હતો. પરંતુ ચાલુ વર્ષે તે સંતોષકારક છે. આ બાબત કંપનીની સ્થિતિમાં સુધારો સૂચવે છે.

(2) Stock Turnover / માલફેરબદલી (સ્ટોક) ગુણોત્તર :

$$= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}}$$

$$2003-2004 = \frac{275000}{40000}$$

$$= 6.875 \text{ વખત}$$

$$2004-2005 = \frac{280000}{50000}$$

$$= 5.6 \text{ વખત}$$

વેચેલ માલની પડતર =	વેચાણ - કચો નફો
2003-04 =	354000 - 60000 = 294000
2004-05 =	262000 - 42000 = 220000
સરેરાશ સ્ટોક =	$\frac{\text{શરૂઆતી સ્ટોક} + \text{આખરી સ્ટોક}}{2}$
2003-04 =	$\frac{44000 + 44000}{2} = 44000$
2004-05 =	$\frac{44000 + 44000}{2} = 44000$

વર્ષ દરમિયાન કેટલી વખત સ્ટોકનો ઉથલો થાય છે તે સ્ટોક ચલનદર સૂચવે છે. વર્ષ 2003-04માં તે 6.875 વખત અને 2004-05માં તે 5.6 વખત થાય છે. જો કે આ અંગે સંતોષકારક અભિપ્રાય આપવો મુશ્કેલ છે. જો કે આ અંગે સંતોષકારક અભિપ્રાય આપવો મુશ્કેલ છે. તેનો આધાર આ જ ધંધાની અન્ય પેઢીઓની ગુણોત્તર, કંપનીના ભૂતકાળના ગુણોત્તર પર રહેલો છે.

(3) Debtors Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર :

$$= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times 365$$

$$2003-04 = \frac{30000}{354000} \times 365$$

$$= 30 \text{ દિવસ}$$

$$2004-05 = \frac{40000}{262000} \times 365$$

$$= 55 \text{ દિવસ}$$

દેવાદારો પાસેથી ઉધાર વેચાણના નાણા કેટલા ઝડપથી વસૂલ થાય છે તે આ ગુણોત્તર સૂચવે છે. ગયા વર્ષે તે ૩૦ દિવસ હતો, જે સંતોષકારક છે. પરંતુ ચાલુ વર્ષે તે ૫૦ દિવસ છે, જે યોગ્ય નથી. આથી તેના કારણે શોધી તપાસ કરી સુધારાત્મક પગલાં લેવાની જરૂર છે.

(4) Debtors Turnover / દેવાદાર ચલનદર :

$$= \frac{\text{ઉધાર વેચાણ}}{\text{સરેરાશ દેવાદારો}}$$

$$૦૦૩-૦૪ = \frac{૩૬૫૦૦૦}{૩૦૦૦૦}$$

$$= ૧૨.૧૬૭ \text{ વખત}$$

$$૨૦૦૪-૦૫ = \frac{૨૯૨૦૦૦}{૪૦૦૦૦}$$

$$= ૭.૩ \text{ વખત}$$

(5) Return on Capital Employed / રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર :

$$= \frac{\text{ચોખ્ખો નફો}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times ૧૦૦$$

રોકેલી મુડી = મુડી + અનામત + ડિબેન્ચર

$$૨૦૦૩-૦૪ = ૧૦૦૦૦૦ + ૯૦૦૦૦ + ૧૦૦૦૦૦ = ૨૯૦૦૦૦૦$$

$$૨૦૦૪-૦૫ = ૧૦૦૦૦૦ + ૧૦૦૦૦૦ + ૧૦૦૦૦૦ = ૩૦૦૦૦૦૦$$

$$૨૦૦૩-૦૪ = ૫૮૦૦૦/૨૯૦૦૦૦ = ૨૦\%$$

$$૨૦૦૪-૦૫ = ૩૦૦૦૦/૩૦૦૦૦૦ = ૧૦\%$$

ઘંઘામાં રોકેલી મૂડી પર કેટલા ટકા વળતર મળે છે તે સૂચવે છે. ગયા વર્ષે તે ૨૦% મળ્યું હતું. જ્યારે ચાલુ વર્ષે તે માત્ર ૧૦% જ મળ્યું છે. જે સંતોષકારક નથી.

(૨) નીચે ધી દેસાઈ લિ.નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૫ના રોજનું પાકું સરવૈયું આપ્યું છે.

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
ઈક્વિટી શેરમૂડી	૩૦,૦૦૦	સાંચા અને ચંત્રો	૬૦,૦૦૦
અનામતો	૨૦,૭૦૦	માલનો સ્ટોક	૧૫,૦૦૦
ડિબેન્ચર	૩૦,૦૦૦	દેવાદારો	૩,૫૦૦
લેણદારો	૫,૦૦૦	લેણી હુંડીઓ	૧,૫૦૦
દેવી હુંડીઓ	૨,૦૦૦	રોકડ	૭,૭૦૦
	૮૭,૭૦૦		૮૭,૭૦૦

૨૦૦૪-૨૦૦૫નું કુલ વેચાણ રૂ ૬૦,૦૦૦; ચોખ્ખો નફો રૂ ૧૨,૦૦૦

ઉપરની વિગતો પરથી નીચેના ગુણોત્તરો ગણો અને તેઓ શું દર્શાવે છે તે સમજાવો. : (૧)
ચાલુ ગુણોત્તર (૨) પ્રવાહિતા ગુણોત્તર (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર (૪) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર.

જવાબ:

(1) **Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર:**

$$\begin{aligned} & \text{ચાલુ મિલકતો} \\ & = \frac{\text{ચાલું દેવા}}{\text{ચાલું દેવા}} \\ & = \frac{૨૭૫૦૦}{૭૦૦૦} \\ & = ૩.૯૨ : ૧ \end{aligned}$$

ચાલુ મિલકતો = સ્ટોક + દેવાદારો + લેણી હુંડી

$$= ૧૫૦૦૦ + ૩૫૦૦ + ૧૫૦૦ + ૭૭૦૦ = ૨૭૭૦૦$$

ચાલુ દેવા = દેવાદારો + લેણી હુંડી

$$= ૫૦૦૦ + ૨૦૦૦ = ૭૦૦૦$$

ચાલુ દેવા ચૂકવવા માટે ચાલુ મિલકતો ૩.૯૨ ગણી છે તેમાં સૂચવે છે. આદર્શ પ્રમાણ રહ્યા છે. વધારાની ચાલુ મિલકતોનું નફાકારક જામીનગીરીમાં રોકાણ કરવું જોઈએ.

(2) **Liquidity Ratio / પ્રવાહિતા ગુણોત્તર:**

$$\begin{aligned} & \text{પ્રવાહિતા મિલકતો} \\ & = \frac{\text{પ્રવાહી દેવા}}{\text{પ્રવાહી દેવા}} \\ & = \frac{૧૨૭૦૦૦}{૭૦૦૦} \\ & = ૧.૮૧ : ૧ \end{aligned}$$

પ્રવાહી મિલકતો = ચાલુ મિલકતો - સ્ટોક = ૨૭૭૦૦ - ૧૫૦૦૦ = ૧૨૭૦૦

પ્રવાહી દેવા = ચાલુ દેવા - બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ = ૭૦૦૦ - ૦ = ૭૦૦૦

ઘંઘાના પ્રવાહી દેવા તાત્કાલિક ચુકવવાના થાય તો કંપની પાસે પૂરતી પ્રવાહી મિલકતો છે કે કેમ તે સૂચવે છે. આદર્શ પ્રમાણ ૧:૧ છે. અહીં આ ગુણોત્તર સંતોષકારક જણાય છે.

(3) **Debtor Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર :**

$$\begin{aligned} & = \frac{\text{દેવાદારો + લેણી હુંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૫ \\ & = \frac{૩૫૦૦ + ૧૫૦૦}{૫૦૦૦૦} \times ૩૬૫ \end{aligned}$$

$$= 30 \text{ દિવસ}$$

ઉધારવેચાણની ઉઘરાણી ૩૦ દિવસમાં મળે છે. તેમ સૂચવે છે. જે સંતોષકારક છે.

(4) Net Profit to Sales Ratio / ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર :

$$= \frac{\text{ચોખ્ખો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$= \frac{12000}{50000} \times 100$$

$$= 20\%$$

વેચાણ પર ૧૦૦ રૂપિયાએ ૨૦ રૂપિયા ચોખ્ખો નફો મળે છે. કંપનીના સંચાલન ખર્ચા પછી શેરહોલ્ડરો માટે ૧૦૦ રૂપિયાએ ૨૦ રૂપિયા વધે છે સંતોષકારક છે.

(3) શ્રીનાથ કંપની નીચે મુજબની વિગતો આપે છે:

		₹	
વેચાણ (૪૦% રોકડ વેચાણ)			૧૫,૦૦,૦૦૦
બાદ:	વેચાણ પડતર		<u>૭,૫૦,૦૦૦</u>
	કાચો નફો		૭,૫૦,૦૦૦
		₹	
બાદ:	ઓફિસ ખર્ચા	૧,૨૫,૦૦૦	
	વેચાણ ખર્ચા	<u>૧,૨૫,૦૦૦</u>	<u>૨,૫૦,૦૦૦</u>
			૫,૦૦,૦૦૦
બાદ:	કરવેરા		<u>૨,૫૦,૦૦૦</u>
	ચોખ્ખો નફો		<u>૨,૫૦,૦૦૦</u>

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
ઇક્વિટી શેરમૂડી	૨૦,૦૦,૦૦૦	કાચમી મિલકતો	૫૫,૦૦,૦૦૦
૧૦%ની પ્રેફ. શેરમૂડી	૨૦,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧,૭૫,૦૦૦
અનામતો	૧૧,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૩,૫૦,૦૦૦
૧૦% ડિબેન્યર	૧૦,૦૦,૦૦૦	લેણીહંડીઓ	૫૦,૦૦૦
લેણદારો	૧,૦૦,૦૦૦	રોકડ	૨,૨૫,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧,૫૦,૦૦૦	અવાસ્તવિક મિલકતો	૧,૦૦,૦૦૦
દેવીહંડીઓ	૪૫,૦૦૦		
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૫,૦૦૦		
	<u>૬૪,૦૦,૦૦૦</u>		<u>૬૪,૦૦,૦૦૦</u>

ઉપરની વિગતો ઉપરાંત શક્ષ્માતનો સ્ટોક સ્ત્ર ૩,૨૫,૦૦૦નો હતો. વર્ષના કામકાજના દિવસો ૩૬૦ લક્ષમાં લઈ નીચેના ગુણોત્તરો તૈયાર કરો અને કંપનીની સ્થિતિની ચર્ચા કરો:

(૧) કાચા નફાનો ગુણોત્તર (૨) સ્ટોક ગુણોત્તર (૩) સંચાલન ગુણોત્તર (૪) ચાલુ ગુણોત્તર (૫) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૬) દેવાદારનો ચલનદર (૭) ચોખ્ખી રોકાવેલી મૂડી પર વળતરનો ગુણોત્તર

(સૌ. યુનિ. ટી. વાય. માર્ચ, ૨૦૦૦)

જવાબ:

(1) **Gross Profit Ratio / કાચાનફાનો ગુણોત્તર:**

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{કાચો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\
 &= \frac{૭૫૦૦૦૦}{૧૫૦૦૦૦૦} \times 100 \\
 &= ૫૦\%
 \end{aligned}$$

(2) **Operating Ratio / સંચાલન ગુણોત્તર:**

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર + સંચાલન ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\
 &= \frac{૭૫૦૦૦૦ + ૨૫૦૦૦૦}{૧૫૦૦૦૦૦} \times 100 \\
 &= ૬૬.૬૭\%
 \end{aligned}$$

(3) **Stock Turnover Ratio / સ્ટોક ગુણોત્તર =**

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\
 &= \frac{૭૫૦૦૦૦}{૨૫૦૦૦૦} \\
 &= ૩ વખત \\
 \text{સરેરાશ સ્ટોક} &= \frac{\text{શક્ષ્માતનો સ્ટોક + આખરનો સ્ટોક}}{૨} \\
 &= \frac{૩૨૫૦૦૦ + ૧૭૫૦૦૦}{૨}
 \end{aligned}$$

$$= 250000$$

(4) **Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર:**

$$= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}}$$

$$= \frac{200000}{300000}$$

$$= 2.57 : 1$$

ચાલુ મિલકતો = સ્ટોક + દેવાદારો + લેણીહુંડી + રોકડ

$$= 195000 + 352000 + 40000 + 22500 = 200000$$

ચાલુ દેવા = લેણદારો + બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ + દેવા હુંડી + ચુકવવાના બાકી ખર્ચા

$$= 100000 + 140000 + 85000 + 4000 = 300000$$

(5) **Liquid Ratio / પ્રવાહી ગુણોત્તર =**

$$= \frac{\text{પ્રવાહી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી દેવા}}$$

$$= \frac{200000 + 195000}{300000 - 140000}$$

$$= 4.15 : 1$$

(6) **Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર =**

$$= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણી હુંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times 350$$

$$= \frac{350000 + 40000}{1400000 \times 50\%} \times 350$$

$$= 150 \text{ દિવસ}$$

(7) Rate of Return on net Capital Employed / રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર =

$$= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times 100$$

$$= \frac{54000000}{50000000} \times 100$$

$$= 10.80\%$$

રોકાયેલી મૂડી = ઇક્વિટી શેર + પ્રેક્. શેર + અનામતો + ડિવેન્ચર + અવાસ્તવિક મિલકતો

$$= 20000000 + 20000000 + 11000000 + 10000000 - 1000000$$

$$= 50000000$$

(8) Rate of Return on Equity Shares / ઇક્વિટી શેર પર વળતરનો દર =

$$= \frac{\text{PAT} - \text{પ્રેક્. શેર}}{\text{ડિવિડન્ડ}} \times 100$$

$$= \frac{40000}{20000000} \times 100$$

$$= 0.2\%$$

કંપનીની સ્થિતિની ચર્ચા:

કંપનીનો કાચા નફાનો ગુણોત્તર ૫૦ % જેટલો ઊંચો છે. સંચાલન ગુણોત્તર ૬૬ ૨/૩ % એટલેકે ચોખ્ખાનફાનો ગુણોત્તર ૩૩ ૧/૩ છે, જે સંતોષકારક છે. વર્ષમાં સ્ટોકનો ઊંચલો ૩ વખત થાય છે. ચાલુ ગુણોત્તર ૨.૬૭ : ૧ છે, જે સારો છે. પ્રવાહી ગુણોત્તર ઘણો વધારે છે, જે યોગ્ય નથી. દેવાદારો પાસેથી ઉઘરાણીના નાણા ઘણા મોડા મળે છે, જે અસંતોષકારક છે. રોકેલી મૂડી પર માત્ર ૧૦% અને ઇક્વિટી શેર પર માત્ર ૨.૫ % જેટલું નીચું વળતર મળે છે, જે યોગ્ય નથી. એકંદરે કંપનીની સ્થિતિ ઘણી અસંતોષકારક જણાય છે.

(૪) પ્રણવ પેપર મિલ્સ લિ.ના હિસાબી વિગતો નીચે પ્રમાણે મેળવી છે.

	₹
વેચાણ	૩૦,૦૦,૦૦૦
વેચેલ માલની પડતર	<u>૧૫,૦૦,૦૦૦</u>
	૧૫,૦૦,૦૦૦
વહીવટી, વેચાણ અને નાણાંકીય ખર્ચ	<u>૫,૦૦,૦૦૦</u>
	૧૦,૦૦,૦૦૦
વેરા	<u>૫,૦૦,૦૦૦</u>
ચોખ્ખો નફો	<u>૫,૦૦,૦૦૦</u>

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
૧૦%ની પ્રેફ. શેરમૂડી	૨૦,૦૦,૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૫૫,૦૦,૦૦૦
ઈક્વિટી શેરમૂડી	૨૦,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૨,૦૦,૦૦૦
અનામત	૧૦,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૩,૦૦,૦૦૦
૧૦% ડિબેન્ચર	૧૧,૦૦,૦૦૦	લેણી હૂંડીઓ	૧,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૧,૫૦,૦૦૦	રોકડ	૨,૦૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧,૦૦,૦૦૦	અવાસ્તવિક મિલકતો	૧,૦૦,૦૦૦
દેવી હૂંડીઓ	૪૦,૦૦૦		
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૧૦,૦૦૦		
	૬૪,૦૦,૦૦૦		૬૪,૦૦,૦૦૦

શક્ષ્માતનો સ્ટોક શ્રૃ ૩,૦૦,૦૦૦નો હતો. વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ધારીને નીચેના ગુણોત્તરની ગણતરી કરો. અને નાણાકીય સ્થિતિ પર ટૂંકું નિવેદન આપો:

(૧) કાચા નફાનો ગુણોત્તર (૨) સંચાલન ગુણોત્તર (૩) સ્ટોક ગુણોત્તર (૪) ચાલુ ગુણોત્તર (૫) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૬) દેવાદાર ગુણોત્તર (૭) ચોખ્ખી રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર

(સૌ. યુનિ., ટી. વાય., એપ્રિલ, ૧૯૯૧)

જવાબ:

(1) Gross Profit Ratio / કાચા નફાનો ગુણોત્તર :

$$= \frac{\text{કાચો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$= \frac{14000000}{30000000} \times 100$$

$$= 46.67\%$$

(2) Operating Ratio / સંચાલન ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર + સંચાલન ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$= \frac{14000000 + 4000000}{30000000} \times 100$$

$$= 63.33\%$$

(3) Stock Turn Over Rate / स्टोक गुणोत्तर:

$$\begin{aligned} & \frac{\text{वेचेल मालनी}}{\text{सरेराश स्टोक}} \\ &= \frac{\text{पडतर}}{\text{सरेराश स्टोक}} \\ &= \frac{1400000}{240000} \\ &= 5 \text{ वजत} \\ \text{सरेराश स्टोक} &= \frac{\text{शङ्खभातनो स्टोक} + \text{आपरनो स्टोक}}{2} \\ &= \frac{3000000 + 2000000}{2} \\ &= 2500000 \end{aligned}$$

(4) Current Ratio / चालु गुणोत्तर:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{चालु मिलकतो}}{\text{चालु देवा}} \\ &= \frac{2000000}{3000000} \\ &= 2.57 : 1 \\ \text{चालु मिलकतो} &= \text{स्टोक} + \text{देवादारो} + \text{लेणी हंडी} + \text{रोकड} \\ &= 2000000 + 3000000 + 1000000 + 2000000 = 2000000 \\ \text{चालु देवा} &= \text{लेणदारो} + \text{बेक ओवरड्राफ्ट} + \text{देवी हंडी} + \text{चूकपवाना बाडी भर्या} \\ &= 1400000 + 1000000 + 400000 + 100000 = 3000000 \end{aligned}$$

(5) Liquid Ratio / प्रवाही गुणोत्तर:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{प्रवाही मिलकतो}}{\text{प्रवाही देवा}} \\ &= \frac{2000000 - 2000000}{3000000 - 1000000} \\ &= 3:1 \end{aligned}$$

(6) Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહુંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times 350 \\
 &= \frac{3000000 + 1000000}{3000000} \times 350 \\
 &= 42 \text{ દિવસ}
 \end{aligned}$$

(7) Rate of Return on net Capital Employed / રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર:

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times 100 \\
 &= \frac{11100000}{5000000} \times 100 \\
 &= 22.2\%
 \end{aligned}$$

રોકાયેલી મૂડી = ઇક્વિટી શેર + પ્રેફ. શેર + અનામતો + ડિબેન્ચર + અવાસ્તવિક મિલકતો

$$\begin{aligned}
 &= 2000000 + 2000000 + 1000000 + 11000000 - 1000000 \\
 &= 5000000
 \end{aligned}$$

$$\text{EBIT} = 10000000 + 1100000 = 11100000$$

(8) Rate of Return on Equity Shares / ઇક્વિટી શેર પર વળતરનો દર:

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{PAT} - \text{પ્રેફ. શેર}}{\text{કિવિડન્ડ}} \times 100 \\
 &= \frac{4000000 - 2000000}{2000000} \times 100 \\
 &= 20\%
 \end{aligned}$$

(૫) પરેશ લિમિટેડના ૨૦૦૪-૨૦૦૫ના વર્ષના વાર્ષિક હિસાબો નીચે મુજબ છે:

તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૫ના રોજ પૂરા થતા વર્ષનું સંક્ષિપ્ત નફાનુકસાન ખાતું:

	₹	₹
કુલ વેચાણ-(કુલ વેચાણના ૨૫% રોકડ વેચાણ છે.)		5,00,000

બાદ: વેચેલ માલની પડતર :

શક્ષ્મો સ્ટોક		૫૦,૦૦૦
ઉમેરો ખરીદી		<u>૪,૦૦,૦૦૦</u>
		૪,૫૦,૦૦૦
બાદ: આખર સ્ટોક	<u>૭૦,૦૦૦</u>	૩,૮૦,૦૦૦
કાયો નફો	૨,૨૦,૦૦૦	
બાદ: વહીવટી, વેચાણ અને નાણાકીય ખર્ચા	<u>૪૦,૦૦૦</u>	
૫૦% લેખે કરવેરા ગણ્યા પહેલાંનો નફો	<u>૧,૮૦,૦૦૦</u>	

તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૫ના રોજનું પાકું સરવૈયું

ભંડોળની પ્રાપ્તિ:	₹	₹
(૧) માલિકી ભંડોળો:		
(અ) ઇક્વિટી શેરમૂડી (દરેક સ્કૅ૧૦૦નો)	૨,૦૦,૦૦૦	
(બ) ૧૦% પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	૧,૦૦,૦૦૦	
(ક) અનામતો	<u>૫૦,૦૦૦</u>	૩,૫૦,૦૦૦
(૨) લોન ભંડોળો:		
૧૩%નાં ફિબેન્ચર	<u>૧,૦૦,૦૦૦</u>	
રોકેલી મૂડી	<u>૪,૫૦,૦૦૦</u>	
ભંડોળનો ઉપયોગ:		
(૧) કાયમી મિલકતો	૩,૭૫,૦૦૦	
(૨) ચાલુ મિલકતો:		
સ્ટોક		૭૦,૦૦૦
દેવાદારો		૫૫,૦૦૦
લેણી હુંડી		૧૫,૦૦૦
રોકડ અને બેન્ક		<u>૧૦,૦૦૦</u>
		૧,૫૦,૦૦૦
બાદ : ચાલુ દેવાં :		
લેણદારો		૩૦,૦૦૦
દેવી હુંડી		૧૫,૦૦૦
પ્રોવિડન્ટ ફંડ		૫,૦૦૦

બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ

૨૫,૦૦૦

૭૫,૦૦૦

૭૫,૦૦૦

૪,૫૦,૦૦૦

ઉપરની વિગતો પરથી નીચેના ગુણોત્તરોની ગણતરી કરો અને પ્રથમ ચાર ગુણોત્તરોનું અર્થઘટન કરો. (વર્ષના ૩૬૦ દિવસોને આધારે જાણી ગણતરી કરો):

(૧) દેવા ઇકવિટી ગુણોત્તર (૨) દેવાદાર ગુણોત્તર (૩) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૪) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર
(૫) રાકાચેલી મૂડી પર વળતરનો દર (૬) સ્ટોક ચલન દર (૭) શેરટીઠ કમાણી.

(ઉ.ગુ. યુનિ., ટી.વાચ., એપ્રિલ, ૧૯૯૧)

જવાબ:

(1) Debt. Equity / દેવાં-ઇકવિટી ગુણોત્તર :

$$\begin{aligned} & \text{લાંબાગાળાના} \\ & \text{દેવા} \\ = & \frac{\text{માલિકીના}}{\text{ભંડોળો}} \\ = & \frac{૧૦૦૦૦૦}{૩૫૦૦૦૦} \\ = & .૦૨૮૬ \end{aligned}$$

અર્થઘટન: માલિકીનાં ભંડોળોના પ્રમાણમાં લાંબાગાળાના દેવા કેટલાં છે તે સૂચવે છે. અહીં શેરહોલ્ડરોના દરેક રૂ.૧૦૦ના ભંડોળદીઠ રૂ.૨૮.૬૦ લાંબાગાળાના દેવા દ્વારા ઊભા કરવામાં આવ્યા છે આ ગુણોત્તર સંતોષકારક છે. જો આ ગુણોત્તર ઊંચો હોય તો તે શેરહોલ્ડરો માટે ઇચ્છનીય નથી.

(2) Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned} & \text{દેવાદારો +} \\ = & \frac{\text{લેણીહુંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૦ \\ = & \frac{૫૫૦૦૦ + ૧૫૦૦૦}{૬૦૦૦૦૦ \times ૭૫\%} \times ૩૬૦ \\ = & \frac{૭૦૦૦૦}{૪૫૦૦૦૦} \times ૩૬૦ \\ = & ૫૬ \text{ દિવસ} \end{aligned}$$

અર્થઘટન: ઉધારવેચાણની ઉધરાણી કેટલા દીવસે પરત મળે છે તે આ ગુણોત્તર સૂચવે છે. અહીં દેવાદારો પાસેથી ૫૬ દિવસે ઉધારવેચાણના નાણાં પરત આવે છે. આ બાબત સંતોષકારક છે કે કેમ તે ઇંધાના રીતરિવાજો પર આધાર રાખે છે.

(3) **Liquid Ratio / પ્રવાહી ગુણોત્તર:**

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{પ્રવાહી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી ટેવા}} \\ &= \frac{૮૦૦૦૦}{૫૦૦૦૦} \\ &= ૧.૬:૧ \\ \text{પ્રવાહી મિલકતો} &= \text{ચાલુ મિલકતો} - \text{સ્ટોક} \\ &= ૧૫૦૦૦૦ - ૭૦૦૦ = ૮૦૦૦૦૦ \\ \text{પ્રવાહી ટેવા} &= \text{ચાલુ ટેવા} - \text{બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ} \\ &= ૭૫૦૦૦ - ૨૫૦૦૦ = ૫૦૦૦૦ \end{aligned}$$

અર્થઘટન: ધંધાના પ્રવાહી ટેવાં તાત્કાલિક ચુકવવાનાં થાય તો તે ચૂકવવા કંપની પાસે પૂરતી પ્રવાહી મિલકતો છે કે કેમ તે સૂચવે છે. આ ગુણોત્તર ૧ : ૧ હોય તો આદર્શ ગણાય. અહીં તે સંતોષકારક છે. જો કે વધારાની પ્રવાહી મિલકતોનું નફાકારક જામીનગીરીઓમાં રોકાણ કરવું જોઈએ.

(4) **Net Profit Ratio / ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર:**

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{PAT}}{\text{વેચાણ}} \times ૧૦૦ \\ &= \frac{૧૮૦૦૦૦ - ૬૦૦૦૦}{૬૦૦૦૦૦} \times ૧૦૦ \\ &= ૧૫\% \end{aligned}$$

અર્થઘટન: વેચાણના પ્રમાણમાં ચોખ્ખો નફો કેટલો થાય છે. તે સૂચવે છે. ધંધાના સંચાલનના ખર્ચ ચૂકવ્યા પછી શેરહોલ્ડરો માટે કેટલો નફો રહે છે તે દર્શાવે છે. અહીં તે અસંતોષકારક જણાય છે.

(5) **Rate of Return on Capital Employed / રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર:**

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times ૧૦૦ \\ &= \frac{૧૯૩૦૦૦}{૪૫૦૦૦૦} \times ૧૦૦ \\ &= ૪૨.૮૯\% \\ \text{રોકાયેલી મૂડી} &= ૪૫૦૦૦૦ \\ \text{EBIT} &= \text{EBT} + \text{વ્યાજ} = ૧૮૦૦૦૦ + ૧૩૦૦૦ = ૧૯૩૦૦૦ \end{aligned}$$

(6) **Stock Turnover Rate / સ્ટોક ચલનદર:**

$$= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}}$$

$$= \frac{320000}{50000}$$

$$= 1.5:1$$

$$\text{સરેરાશ સ્ટોક} = \frac{\text{શક્ષ્માતનો સ્ટોક} + \text{આખરનો સ્ટોક}}{2}$$

$$= \frac{400000 + 900000}{2}$$

$$= 50,000$$

(7) Earning per share / શેર દીઠ કમાણી:

$$= \frac{\text{PAT} - \text{પ્રેક્. શેર}}{\text{ડિવિડન્ડ}}$$

$$= \frac{60000 - 10000}{2000}$$

$$= 40 \text{ રૂ}$$

(5) શ્રીનાથ મેન્યુફેક્ચરિંગ કં. લિંની નાણીકીય માહિતી અને તેના ઉદ્યોગના સરેરાશ ગુણોત્તરો તમોને પૂરા પાડવામાં આવેલા છે. નીચે દર્શાવેલ હિસાબી ગુણોત્તરોની ગણતરી કરો અને દરેક વિશે ટૂંકમાં તમારો અભિપ્રાય આપો:

તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૦૫ના રોજનું પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
ઇકિવટી શેર, દરેક રૂ ૧૦નો	૨૦,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૧૯,૦૦,૦૦૦
૧૨ ટકાની પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	૬,૦૦,૦૦૦	મશીનરી	૬,૦૦,૦૦૦
રાખી મૂકેલી કમાણી	૩,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૫૦,૦૦૦
૧૫ ટકાના ડિબેન્યર્સ	૬,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૭,૫૦,૦૦૦
લેણદારો	૫,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૬,૦૦,૦૦૦
દેવી હૂંડીઓ	૮૦,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક	૧,૫૦,૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૨૦,૦૦૦	અન્ય ચાલુ મિલકતો	૧,૦૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧,૦૦,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૫૦,૦૦૦
	૪૨,૦૦,૦૦૦		૪૨,૦૦,૦૦૦

તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૦૫ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું નફાનું પત્રક

	₹	₹
કુલ વેચાણ (જે પૈકી ૯૦ ટકા ઉધાર વેચાણ છે.)	૪૮,૦૦,૦૦૦	
બાદ : વેચેલ માલની પડતર	૨૮,૮૦,૦૦૦	
સંચાલન ખર્ચા	<u>૭,૮૦,૦૦૦</u>	<u>૩૬,૬૦,૦૦૦</u>
ચોખ્ખો નફો	૧૧,૪૦,૦૦૦	
બાદ : ૫૦ ટકા લેખે કરવેરા		<u>૫,૭૦,૦૦૦</u>
કરવેરા પછીનો ચોખ્ખો નફો		<u>૫,૭૦,૦૦૦</u>

વર્ષની શરૂઆતમાં ક્ષ ૫,૫૦,૦૦૦નો સ્ટોક હતો.

ઉદ્યોગના ગુણોત્તરો:

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર	૨.૪
(૨) સ્ટોકનો ચલનદર	૪
(૩) દેવાદારોનો ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ગણવાના છે)	૬૦
(૪) દેવાં - ઇક્વિટી ગુણોત્તર	૨૦ ટકા
(૫) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર	૧૦.૫ ટકા
(૬) માલિકીનાં ભંડોળો પર વળતરનો દર	૧૮ ટકા

(ગુ. યુનિ., ટી. વાય., એપ્રિલ, ૧૯૯૫ - ફેરફાર)

જવાબ:

(1) Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}}$$

$$= \frac{૧૬૦૦૦૦૦}{૭૦૦૦૦૦}$$

$$= ૨.૨૯ : ૧$$

$$\text{ચાલુ મિલકતો} = \text{સ્ટોક} + \text{દેવાદારો} + \text{રોકડ} + \text{બાકીની ચાલુ મિલકતો}$$

$$= ૭૫૦૦૦૦ + ૬૦૦૦૦૦ + ૧૫૦૦૦૦ + ૧૦૦૦૦૦$$

$$= ૧૬૦૦૦૦૦$$

$$\text{ચાલુ દેવા} = \text{લેણદારો} + \text{દેવી હૂંડી} + \text{ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા} + \text{બેંક ઓવરડ્રાફ્ટ}$$

$$= ૫૦૦૦૦૦ + ૮૦૦૦૦ + ૨૦૦૦૦ + ૧૦૦૦૦૦$$

$$= ૭૦૦૦૦૦$$

અભિપ્રાય : ઉદ્યોગનો ગુણોત્તર ૨.૪ છે, જ્યારે કંપનીનો ગુણોત્તર ૨.૨૯ છે, જે સંતોષકારક છે., આદર્શ ગુણોત્તર ૨:૧ ગણાય.

(2) **Stock Turn Over Rate / સ્ટોક ગુણોત્તર:**

$$\begin{aligned}
 & \text{વેચેલ માલની} \\
 & = \frac{\text{પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\
 & = \frac{૨૮૮૦૦૦૦}{૬૫૦૦૦૦} \\
 & = ૪.૪૩ \text{ વખત} \\
 & \text{સરેરાશ સ્ટોક} = \frac{\text{શરૂઆતનો સ્ટોક} + \text{આખરનો સ્ટોક}}{૨} \\
 & = \frac{૫૫૦૦૦૦ + ૭૫૦૦૦૦}{૨} \\
 & = ૬૫૦૦૦૦
 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય: વર્ષ દરમિયાન કંપનીનો વેચાણ ઊંચલો ૪.૪૩ વખત થાય છે. જ્યારે ઉદ્યોગમાં તે ૪ વખત થાય છે. માટે તે સંતોષકારક છે.

(3) **Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર:**

$$\begin{aligned}
 & = \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહુંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૦ \\
 & = \frac{૬૦૦૦૦૦}{૪૮૦૦૦૦૦ \times ૯૦\%} \times ૩૬૦ \\
 & = \frac{૬૦૦૦૦૦}{૪૩૨૦૦૦૦} \times ૩૬૦ \\
 & = ૫૦ \text{ દિવસ}
 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય: સમગ્ર ઉદ્યોગમાં ઉધારવેચાણની ઉઘરાણી ૬૦ દિવસે મળે છે, જ્યારે કંપનીમાં તે ૫૦ દિવસે મળે છે. એકદરે સંતોષકારક છે.

(4) **Debt. Equity / દેવાં-ઇક્વિટી ગુણોત્તર :**

$$= \frac{\text{લાંબાગાળાના દેવા}}{\text{માલિકીના ભંડોળો}}$$

$$= \frac{500000}{2600000 - 40000}$$

$$= 0.21$$

માલિકીના ભંડોળો = ઇક્વિટી શેર + પ્રેફ. શેર + રાળો મુકેલી કમાણી - પ્રાથમિક કમાણી

અભિપ્રાય: સમગ્ર ઉદ્યોગના ગુણોત્તર (૨૦%) કરતાં કંપનીનો ગુણોત્તર (૨૧%) ઊંચો છે, જે સંતોષકારક છે.

(5) Net Profit Ratio / ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{PAT}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$= \frac{4900000}{8200000} \times 100$$

$$= 59.76\%$$

(6) Rate of Return on Proprietors Funds / માલિકીના ભંડોળો પર વળતરનો ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{PAT}}{\text{માલિકીના ભંડોળો}} \times 100$$

$$= \frac{4900000}{24400000} \times 100$$

$$= 20.08\%$$

(૭) શ્રી રામ લિ.નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૫ના રોજ પૂરા થતા વર્ષનું વેપાર તથા નફાનુકસાન ખાતું અને તે રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
શક્ષ્મો સ્ટોક	૯૦,૦૦૦	વેચાણ	૮,૫૦,૦૦૦
ખરીદી	૫,૪૫,૦૦૦	આખર સ્ટોક	૧,૪૯,૦૦૦
રેલવે નૂર	૧૪,૦૦૦		
જકાત	૧૦,૦૦૦		
કાચો નફો	૩,૪૦,૦૦૦		
	૯,૯૯,૦૦૦		૯,૯૯,૦૦૦
ઓફિસ ખર્ચો	૧,૪૦,૦૦૦	કાચો નફો	૩,૪૦,૦૦૦
વેચાણ - વિતરણ ખર્ચો	૩૦,૦૦૦	શેરના વેચાણ પર નફો	૯,૦૦૦
નાણાકીય ખર્ચો	૨૫,૦૦૦		
મિલકત વેચાણની ખોટ	૪,૦૦૦		
ચોખ્ખો નફો	૧,૫૦,૦૦૦		
	૩,૪૯,૦૦૦		૩,૪૯,૦૦૦

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
ઇક્વિટી શેરમૂડી	૨,૫૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૧,૬૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૬૦,૦૦૦	મશીનરી	૭૦,૦૦૦
નફાનુકસાન ખાતે	૪૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧,૪૯,૦૦૦
કારીગર નફાભાગ ફંડ	૨૦,૦૦૦	લેણી હુંડી	૧૧,૦૦૦
પરચૂરણ લેણદારો	૮૦,૦૦૦	દેવાદારો	૬૦,૦૦૦
દેવી હુંડી	૨૦,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક	૩૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧૦,૦૦૦		
	૪,૮૦,૦૦૦		૪,૮૦,૦૦૦

ઉપરની માહિતી પરથી નીચેના ગુણોત્તરો ગણો અને કોઈ પણ બે પર તમારું મંતવ્ય જણાવો:

(૧) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૨) સંચાલન ગુણોત્તર (૩) કાચા નફાનો ગુણોત્તર (૪) સ્ટોક ઊંચલો

(ગુ. યુનિ. ટી. વાય., માર્ચ, ૧૯૯૭; ઉ. ગુ. યુ., ટી. વાય., માર્ચ, ૨૦૦૦)

જવાબ:

(1) Liquid Ratio / પ્રવાહી ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{પ્રવાહી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી દેવા}}$$

$$= \frac{૧૦૧૦૦૦}{૧૨૦૦૦૦}$$

$$= ૦.૮૪ : ૧$$

$$\begin{aligned} \text{પ્રવાહી મિલકતો} &= \text{રોકડ} + \text{લેણી હુંડી} + \text{દેવાદારો} \\ &= ૩૦૦૦૦ + ૧૧૦૦૦ + ૬૦૦૦૦ \\ &= ૧૦૧૦૦૦ \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{પ્રવાહી દેવા} &= \text{લેણદારો} + \text{દેવીહુંડી} + \text{કામદાર નફાભાગ ફંડ} \\ &= ૮૦૦૦૦ + ૨૦૦૦૦ + ૨૦૦૦૦ \\ &= ૧૨૦૦૦૦ \end{aligned}$$

અભિપ્રાય : કંપનીની પ્રવાહી મિલકતો તેનાં પ્રવાહી દેવાં ચુકવવા પૂરતી છે કે કેમ તેનું સૂચન કરે છે. આ ગુણોત્તર ૧:૧ હોયો તો આદર્શ ગણાય. અહીં તો ૦.૮૪ : ૧ છે, જે અસંતોષકારક છે. કંપનીએ પ્રવાહી મિલકતોમાં વધારો કરવો જોઈએ, નહીં તો તાત્કાલિક ઉઘરાણી થાય તો કંપનીની પ્રતિષ્ઠા જોખમાશે.

(2) Operating Ratio / સંચાલન ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર} + \text{સંચાલન ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ &= \frac{510000 + 165000}{240000} \times 100 \\ &= 22.08\% \end{aligned}$$

વેચેલ માલની પડતર = વેચાણ - કાચો નફો

$$\begin{aligned} &= 240000 - 380000 \\ &= 510000 \end{aligned}$$

સંચાલન ખર્ચા

$$\begin{aligned} &= \text{કાર્યાલયના ખર્ચા} + \text{વેચાણના ખર્ચા} + \text{નાણાંકીય ખર્ચા} \\ &= 180000 + 30000 + 25000 \\ &= 165000 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય: વેચાણના પ્રમાણમાં ધંધાના કુલ સંચાલનખર્ચા કેટલા છે તે દર્શાવે છે. અહીં તે અસંતોષકારક જણાય છે. જો કે માત્ર એક જ વર્ષમાં અને એક જ કંપનીના ગુણોત્તરને આધારે અભિપ્રાય આપવો મુશ્કેલ છે.

(3) Gross Profit Ratio / કાચા નફાનો ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{કાચો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ &= \frac{380000}{240000} \times 100 \\ &= 40\% \end{aligned}$$

(4) Stock Turn Over Rate / સ્ટોક ઊથલો:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\ &= \frac{510000}{116500} \\ &= 4.37 \text{ વખત} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
& \text{શક્ષ્મો સ્ટોક + આખર} \\
\text{સરેરાશ સ્ટોક} &= \frac{\text{સ્ટોક}}{2} \\
&= \frac{૯૦૦૦૦ + ૧૪૯૦૦૦}{2} \\
&= ૧૧૯૫૦૦
\end{aligned}$$

(૮) શધિકા લિ.નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૦ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
ઇક્વિટી શેરમૂડી	૨,૫૦,૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૪,૮૦,૦૦૦
૧૦% ની પ્રેફ. શેર મૂડી	૧,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧,૧૨,૫૦૦
સામાન્ય અનામત	૧,૧૨,૫૦૦	દેવાદારો	૮૭,૫૦૦
૧૨% નાં ડિબેન્ચર્સ	૧,૫૦,૦૦૦	લેણી હૂંડીઓ	૨૫,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૨૫,૦૦૦	રોકડ સિલક	૪૫,૦૦૦
લેણદારો	૧,૦૦,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૧૨,૫૦૦
દેવી હૂંડી	૨૫,૦૦૦		
	૭,૬૨,૫૦૦		૭,૬૨,૫૦૦

વધારાની માહિતી:

(૧) કુલ વેચાણ રૂ ૯,૦૦,૦૦૦ (જેમાં રોકડ વેચાણ, ઉધાર વેચાણનો ૧/૫ ભાગ છે.)

(૨) વેચેલ માલની પડતર: રૂ ૫,૪૦,૦૦૦

(૩) ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાંનો) રૂ ૨,૪૩,૦૦૦ કરવેરાનો દર ૫૦% છે.

(૪) તા. ૧-૩-૧૯૯૯ના રોજ સ્ટોક રૂ ૧,૦૩,૫૦૦ હતો.

ઉપરની માહિતીને આધારે નીચેના ગુણોત્તરોની ગણતરી કરો. અને કૌંસ ()માં આપેલ આદર્શ ગુણોત્તરને આધારે દરેક ગુણોત્તર વિશે તમારો ટૂંકો અભિપ્રાય આપો.

જશ્ન જણાય ત્યાં વર્ષના ૩૦૦ દિવસો ધ્યાનમાં લેવા.

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર (૨ : ૧)

(૪) દેવાદાર ગુણોત્તર (૪૫ દિવસ)

(૨) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૧.૨૫ : ૧)

(૫) સ્ટોક ચલનદર ગુણોત્તર (૫ વખત)

(૩) રોકલી મૂડી પર વળતર (૨૫%) છે.

(૬) મૂડી ગિયરિંગ ગુણોત્તર (૦.૭૫)

(ઉ. ગુ. યુનિ. ટી.વાય., એપ્રિલ, ૨૦૦૧)

જવાબ:

(1) Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\ &= \frac{112500 + 27500 + 25000 + 85000}{25000 + 100000 + 25000} \\ &= 1.2 : 1 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય : કંપનીનો ચાલુ ગુણોત્તર આદર્શ ગુણોત્તર કરતાં ઓછો છે, અસંતોષકારક છે.

(2) Liquid Ratio / પ્રવાહી ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{પ્રવાહી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી દેવા}} \\ &= \frac{27500 + 85000 + 25000}{100000 + 25000} \\ &= 1.25 : 1 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય : કંપનીનો ગુણોત્તર અને આદર્શ ગુણોત્તર લગભગ સરખો છે. એકંદરે સંતોષકારક છે.

(3) Return on Capital Employed / રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times 100 \\ &= \frac{283000}{500000} \times 100 \\ &= 40.6\% \end{aligned}$$

રોકાયેલી મૂડી = ઇક્વિટી શેર + પ્રેફ. શેર + સામાન્ય અનામત + ડિબેનચર –
પ્રાથમિક ખર્ચા

$$\begin{aligned} &= 250000 + 100000 + 112500 + 150000 - 125000 \\ &= 500000 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય : આદર્શ ગુણોત્તર કરતા કંપનીનો ગુણોત્તર ઊંચો હોવાથી સંતોષકારક છે.

(4) Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહુંડી}}{\text{ઉદાર વેચાણ}} \times 300 \\ &= \frac{27500 + 24000}{600000 \times 4/5} \times 300 \\ &= 44 \text{ દિવસ} \end{aligned}$$

અભિપ્રાય: કંપનીનો ગુણોત્તર અને આદર્શ ગુણોત્તર બંને સરખા હોવાથી અકંદરે સંતોષકારક છે.

(5) Stock Turn Over Rate / સ્ટોક ઊથલો:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{વેચેલ માલની} \text{ પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\ &= \frac{540000}{108000} \\ &= 5 \text{ વખત} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{સરેરાશ સ્ટોક} &= \frac{\text{શરૂઓ સ્ટોક} + \text{આખરનો સ્ટોક}}{2} \\ &= \frac{103400 + 112400}{2} \\ &= 108000 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય: કંપનીનો ગુણોત્તર અને આદર્શ ગુણોત્તર બંને સરખા હોવાથી અકંદરે સંતોષકારક છે.

(૯) બુદ્ધદેવ કંપની લિ.નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૧ના રોજનું પાકું સરવૈયું:

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
ઇક્વિટી શેરમૂડી	૨૦,૦૦,૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૧૫,૨૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો	૧૦,૮૦,૦૦૦	કામચલાઉ રોકાણો	૧૦,૦૦,૦૦૦
૧૦% નાં ડિબેન્ચર્સ	૧૦,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૭,૫૦,૦૦૦
લેણદારો	૪,૫૦,૦૦૦	દેવાદારો	૮,૨૫,૦૦૦
દેવી હૂંડી	૧,૫૦,૦૦૦	અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા	૧,૦૦,૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૧,૦૦,૦૦૦	અગાઉથી ચૂકવેલ આવકવેરો	૧૦,૦૦૦
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૧,૮૦,૦૦૦	લેણીહૂંડી	૩,૭૫,૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૪૦,૦૦૦	બેન્ક સિલક	૪,૦૦,૦૦૦
		બાંચધરી કમિશન	૨૦,૦૦૦
	૫૦,૦૦,૦૦૦		૫૦,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

(૧) કાયો નફો - વેચાણના ૪૦% છે.

(૨) ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાંનો) રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦ કરવેરાનો દર ૫૦% છે.

(૩) રોકડ વેચાણ, ઉધાર વેચાણ ૨૫% છે.

(૪) તા. ૧-૪-૨૦૦૦ના રોજ સ્ટોક રૂ. ૪,૫૦,૦૦૦.

(૫) દેવાદાર પાસેથી ઉઘરાણી, ૧૦૮ દિવસે પરત મળે છે.

(વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ધ્યાનમાં લેવા)

નીચેના ગુણોત્તરની ગણતરી કરો.

(૧) રોકાયેલી મૂડી પર વળતર

(૪) ચાલુ ગુણોત્તર

(૨) સ્ટોક ગુણોત્તર

(૫) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર

(૩) માલિકી ગુણોત્તર

(૬) સંચાલન ગુણોત્તર

(દ. ગુ. ચુનિ. ટી.વાચ., એપ્રિલ, ૨૦૦૧)

જવાબ:

(1) Rate of Return on Capital Employed / રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર:

$$= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times 100$$

$$= \frac{1000000}{4050000} \times 100$$

$$= 24.53\%$$

રોકાયેલી મૂડી = ઇક્વિટી શેર + પ્રેક્. શેર + ડિબેન્ચર - બાંચધરી કમિશન

$$= 2000000 + 1020000 + 1000000 - 200000$$

$$= 4050000$$

(2) Stock Turn Over Rate / સ્ટોક ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}}$$

$$= \frac{3000000}{500000}$$

$$= 6 \text{ વખત}$$

$$\begin{aligned} \text{વેચેલ માલની પડત} &= \text{વેચાણ - કાચો નફો} \\ &= 4000000 - 40\% \text{ લેખે } 2000000 \\ &= 3000000 \\ \text{સરેરાશ સ્ટોક} &= \frac{4500000 + 3500000}{2} \\ &= 4000000 \end{aligned}$$

અર્થઘટન: અહીં રોકડ વેચાણ ઉધારવેચાણના ૨૫% છે. ઉધારાણીનો સમયગાળો ૧૦૮ દિવસનો છે. કાચો નફો વેચાણના ૪૦% છે. માટે દેવાદાર ગુણોત્તરને આધારે ઉધારવેચાણ, ત્યાર પછી કુલ વેચાણ અને છેવટે ઉધારમાલની પડતર શોધીશું.

(3) Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{દેવાદારો + લેણીહુંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times 350$$

$$108 = \frac{2250000 + 3750000}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times 350$$

$$\text{ઉધાર વેચાણ} = \frac{1200000}{108} \times 350$$

$$= 3,800,000$$

$$\text{રોકડ વેચાણ} = 4000000 \times 25\%$$

$$= 1000000$$

$$\text{કુલવેચાણ} = 4000000 + 1000000$$

$$= 5000000$$

(4) Proprietary Ratio / मालिक गुणोत्तर:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{मालिकोना लंडोनी}}{\text{कुल वास्तविक मिलकतो}} \times 100 \\ &= \frac{2000000 + 1020000}{4000000 - 200000} \times 100 \\ &= 51.44\% \end{aligned}$$

(5) Current Ratio / चालु गुणोत्तर:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{चालु मिलकतो}}{\text{चालु देवा}} \\ &= \frac{34,50,000}{6,20,000} \\ &= 3.75 : 1 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{चालु मिलकत} &= 10,00,000 + 9,40,000 + 2,24,000 + 1,00,000 + 10,000 + 3,74,000 + 4,00,000 = 34,50,000 \\ \text{चालु देवां} &= 4,40,000 + 1,40,000 + 1,00,000 + 1,20,000 + 40000 = 6,20,000 \end{aligned}$$

(6) चोफ्भा नझानो गुणोत्तर:

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{चोफ्भो नझो}}{\text{वेयाछा}} \times 100 \\ &= \frac{440000}{4000000} \times 100 \\ &= 11\% \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{PAT} &= \text{EBIT} - \text{व्याज} - \text{वेरा} \\ &= 10,00,000 - 1,00,000 = 9,00,000 - \text{tax } 4,40,000 = 4,60,000 \end{aligned}$$

(7) Operating Ratio /સંચાલન ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર} + \text{સંચાલનના ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$= \frac{30,00,000 + 11,00,000}{40,00,000} \times 100$$

$$= \frac{41,00,000}{40,00,000} \times 100$$

$$= 102.5\%$$

સંચાલનના ખર્ચા = ચોખ્ખો નફો - EBIT + વ્યાજ

$$= 20,00,000 - 10,00,000 + 1,00,000$$

$$= 11,00,000$$

(૧૦) અંજના લિમિટેડનાં સંક્ષિપ્ત પાકાં સરવૈયા નીચે મુજબ છે.

દેવાં	૩૧-૩-૦૭ ₹	૩૧-૩-૦૮ ₹	મિલકતો	૩૧-૩-૦૭ ₹	૩૧-૩-૦૮ ₹
ઈકવીટી શેર મૂડી	૧,૫૦,૦૦૦	૨,૫૦,૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૪,૨૦,૦૦૦	૫,૪૦,૦૦૦
૧૦%ની પ્રેફ. શેરમૂડી	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૬૫,૦૦૦	૯૨,૫૦૦
અનામતો	૭૦,૦૦૦	૧,૨૦,૦૦૦	દેવાદારો	૭૦,૦૦૦	૫૦,૦૦૦
૧૦%ના કિબેન્યરો	૧,૫૦,૦૦૦	૧,૫૦,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક સિલક	૧૦,૦૦૦	૭,૫૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૫૦,૦૦૦	૩૦,૦૦૦	અગાઉથી ચૂ. ખર્ચા	૫,૦૦૦	૧૦,૦૦૦
લેણદારો	૪૦,૦૦૦	૪૫,૦૦૦			
દેવીહૂંડીઓ	૧૦,૦૦૦	૫,૦૦૦			
	૫,૭૦,૦૦૦	૭,૦૦,૦૦૦		૫,૭૦,૦૦૦	૭,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી :

	૨૦૦૬-૦૭ ₹	૨૦૦૭-૦૮ ₹
કુલ વેચાણ (રોકડ વેચાણ ઉદાર વેચાણનો ૪/૫ ભાગ છે)	૯,૦૦,૦૦૦	૧૩,૫૦,૦૦૦
કાચો નફો	૨,૨૫,૦૦૦	૪,૦૫,૦૦૦

ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા બાદ કર્યા પહેલાંનો કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)	૧,૫૯,૦૦૦	૨,૮૫,૦૦૦
તા. ૧-૪-૨૦૦૬નો રોજનો સ્ટોક	૭૦,૦૦૦	--

ઉપરની માહિતી પરથી બંને વર્ષ માટે નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરો ગણો:

- (૧) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર.
- (૨) સ્ટોક ગુણોત્તર.
- (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૦૦ દિવસો ગણવાના છે.)
- (૪) ચાલુ ગુણોત્તર

(દ. ગુ. યુનિ., ટી. વાય..., એપ્રિલ, ૧૯૯૩)

(૧)

$$\begin{aligned} \text{Net Profit Ratio} &= \frac{\text{PAT}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ \text{/ચોખ્ખાનફા ગુણોત્તર} & \\ 2005-06 &= \frac{92,000}{6,00,000} \times 100 \\ &= 15.33\% \\ 2006-07 &= \frac{1,34,000}{13,40,000} \times 100 \\ &= 10\% \end{aligned}$$

$$2005-06 \text{ PAT} = \text{EBIT} - \text{વ્યાજ} = 1,44,000 - 52,000 = 92,000$$

$$2006-07 \text{ PAT} = \text{EBIT} - \text{વ્યાજ} = 2,90,000 - 1,56,000 = 1,34,000$$

(૨)

$$\begin{aligned} \text{Stock Turnover} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\ \text{Ratio / સ્ટોક ગુણોત્તર} & \\ 2005-06 &= \frac{5,95,000}{59,500} = 10 \text{ (વખત)} \\ 2006-07 &= \frac{6,85,000}{54,500} = 12 \text{ (વખત)} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{વેચેલ માલની પડતર} &= \text{વેચાણ} - \text{ચોખ્ખો નફો} \\ 2005-06 &= 6,00,000 - 5,40,500 = 59,500 \\ 2006-07 &= 13,40,000 - 6,55,000 = 6,85,000 \end{aligned}$$

$$\text{सरेराश स्टोक} = \frac{\text{शरुनो स्टोक} + \text{आभरनो स्टोक}}{२}$$

$$२००ॡ-०ॡ = \frac{ॡ०,०० + ॡॡ,०००}{२} = ॡॡ,ॡ००$$

$$२००ॡ-०ॢ = \frac{ॡॡ,००० + ॢ२,ॡ००}{२} = ॡॢ,ॡॡ०$$

(३)

$$\text{Debtors Ratio /} \quad = \frac{\text{देवादारो} + \text{लेषीहंडी}}{\text{उधार वेयाण}} \times 300$$

देवादार गुणोत्तर :

$$२००ॡ-०ॡ = \frac{ॡ०,०००}{ॡ,००,०००} \times 300$$

$$= ॡ२ \text{ दिवस}$$

$$२००ॡ-०ॢ = \frac{ॡ०,०००}{ॡ,ॡ०,०००} \times 300$$

$$= २० \text{ दिवस}$$

उधार वेयाण:

$$२००ॡ-०ॡ = ॢ,००,००० \times \frac{१००}{१ॢ०} = ॡ,००,०००$$

$$२००ॡ-०ॢ = १३,ॡ०,००० \times \frac{१००}{१ॢ०} = ॡ,ॡ०,०००$$

(ॡ)

$$\text{Current Ratio /यालु मिलकतो} = \frac{\text{यालु मिलकतो}}{\text{यालु देवा}}$$

$$२००ॡ-०ॡ = \frac{ॡॡ,०००+ॡ०,०००+१०,०००+ॡ,०००}{ॡ०,०००+ॡ०,०००+१०,०००}$$

$$= \frac{१,ॡ०,०००}{१,००,०००}$$

$$= १.ॡ : १$$

$$२००ॡ-०ॢ = \frac{ॢ२,ॡ००+ॡ०,०००+ॡ,ॡ००+१०,०००}{३०,०००+ॡॡ,०००+ॡ,०००}$$

$$= \frac{१,ॡ०,०००}{ॢ०,०००}$$

$$= २:१$$

(૧૧) વિપુલ લિમિટેડનાં તા. ૩૧-૩-૨૦૦૩ અને ૩૧-૩-૨૦૦૪ ના રોજના પાકા સરવૈયાં નીચે મુજબ છે.

દેવાં	૩૧-૩-૦૭ ₹	૩૧-૩-૦૮ ₹	મિલકતો	૩૧-૩-૦૭ ₹	૩૧-૩-૦૮ ₹
દરેક રૂ.૧૦૦ ના તેવા ઈ. શેર	૫,૦૦,૦૦૦	૬,૦૦,૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૯,૨૫,૦૦૦	૧૧,૮૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૨,૦૦,૦૦૦	૩,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૨૦,૦૦૦
ન.ગુ.ખાતુ	૧,૦૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૪૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦
૧૦%ના ડિબેન્યરો	૨,૦૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦	લેણીહૂંડીઓ	૬૦,૦૦૦	૮૦,૦૦૦
લેણદારો	૧,૦૦,૦૦૦	૮૦,૦૦૦	રોકડ સિલક	૧,૨૦,૦૦૦	૧,૧૫,૦૦૦
દેવીહૂંડીઓ	૫૦,૦૦૦	૭૦,૦૦૦	અગાઉથી ચૂ. ખર્ચા	૫,૦૦૦	૫,૦૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૫૦,૦૦૦			
	૧૨,૫૦,૦૦૦	૧૬,૦૦,૦૦૦		૧૨,૫૦,૦૦૦	૧૬,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી :

	૩૧-૩-૨૦૦૭ ₹	૩૧-૩-૨૦૦૮ ₹
કુલ વેચાણ (રોકડ વેચાણ ઉધાર વેચાણનો ૨/૫ ભાગ છે કાયો નફો	૭,૦૦,૦૦૦	૧૦,૫૦,૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાંનો, કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)	૨,૫૦,૦૦૦	૪,૦૦,૦૦૦
	૧,૬૦,૦૦૦	૨,૭૨,૦૦૦

તા. ૧-૪-૨૦૦૬ ના રોજનો સ્ટોક રૂ.૮૦,૦૦૦

ઉપરની માહિતી પરથી નીચેના ગુણોત્તરોની ગણતરી કરો અને પ્રથમ ત્રણ ગુણોત્તરોનું અર્થઘટન કરો:

- (૧) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર.
- (૨) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૦ દિવસો ગણવાના છે.)
- (૩) પ્રવાહી ગુણોત્તર
- (૪) સ્ટોક ચલનદર
- (૫) શેરહોલ્ડરોનાં ભંજેણ પર વળતરનો દર.
- (૬) દેવાં-ઈક્વિટી ગુણોત્તર

(ગુ. ચુનિ., ટી. વાચ..., માર્ચ, ૧૯૯૯)

જવાબ:- (૧)

$$\begin{aligned} \text{Net Profit Ratio} &= \frac{\text{ચોખ્ખો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ \text{/ચોખ્ખાનફાનો ગુણોત્તર} &= \frac{70,000}{9,00,000} \times 100 \\ 2005-07 &= 7.78\% \\ &= 7.78\% \\ 2007-08 &= \frac{1,25,000}{10,40,000} \times 100 \\ &= 12.02\% \end{aligned}$$

$$\text{PAT} = \text{EBIT} - \text{વ્યાજ} = \text{EBT} - \text{વેરા } 40\%$$

$$2005-07 = 1,50,000 - 20,000 = 1,30,000 - 70,000 = 60,000$$

$$2007-08 = 2,92,000 - 20,000 = 2,72,000 - 1,25,000 = 1,47,000$$

અર્થઘટન :- ઈધાની નફાકારકતાનો ખ્યાલ આપે છે. ગયા વર્ષની સરખામણીમાં ચાલુ વર્ષે તેમાં નોંધપાત્ર વધારો થયો છે. જો કે તે સંતોષકારક છે કે કેમ તે અંગે ચોક્કસ અભિપ્રાય આપવો મુશ્કેલ છે કારણ કે તેનો આધાર ઉદ્યોગની અન્ય પેઢીઓના ગુણોત્તરો તેમજ પેઢીના ભૂતકાળના ગુણોત્તરો પર રહેલો છે.

$$\begin{aligned} \text{Debtors Ratio /} &= \frac{\text{દેવાદારો + લેણીહંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times 350 \\ \text{દેવાદાર ગુણોત્તર :} &= \frac{40,000 + 50,000}{4,00,000} \times 350 \\ 2005-07 &= 17.5\% \\ &= 17.5\% \\ &= 17.5\% \\ 2007-08 &= \frac{1,00,000 + 20,000}{9,40,000} \times 350 \\ &= 3.83\% \\ &= 3.83\% \end{aligned}$$

ઉધાર વેચાણ ગણતરી:

$$2005-07 = 9,00,000 \times \frac{100}{140} = 642,857$$

$$2007-08 = 10,40,000 \times \frac{100}{140} = 742,857$$

અર્થઘટન: દેવાદારો પાસેથી ઉઘરાણીના નાણાં કેટલા દિવસે મળે છે તે સૂચવે છે. ગયા વર્ષની સરખામણીમાં ચાલુ વર્ષે શાખની મુદ્દતમાં વધારો થયો છે, જે અસંતોષકારક છે. તેનાં કરણોની તપાસ કરી સુધારાત્મક પગલાં લેવાં જોઈએ.

(૩)

$$\begin{aligned} \text{Liquid Ratio / પ્રવાહી ગુણોત્તર} &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\ ૨૦૦૬-૦૭ &= \frac{૪૦,૦૦૦+૬૦,૦૦૦+૧,૨૦,૦૦૦+૫,૦૦૦}{૧,૦૦,૦૦૦+૫૦,૦૦૦} \\ &= \frac{૨,૨૫,૦૦૦}{૧,૧૫,૦૦૦} \\ &= \boxed{૧.૫:૧} \\ ૨૦૦૭-૦૮ &= \frac{૧,૦૦,૦૦૦+૮૦,૦૦૦+૧,૧૫,૦૦૦+૫,૦૦૦}{૮૦,૦૦૦+૭૦,૦૦૦} \\ &= \frac{૩,૦૦,૦૦૦}{૧,૫૦,૦૦૦} \\ &= \boxed{૨:૧} \end{aligned}$$

અર્થઘટન:- ઘંઘાની પ્રવાહી પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આપે છે. આ ગુણોત્તર ૧:૧ હોય તો આદર્શ ગણાય. આ ગુણોત્તર ગયા વર્ષે ૧.૫:૧ અને ચાલુ વર્ષે ૨:૧ છે. આથી વધારાની પ્રવાહી મિલકતોનું નફાકારક જમીનગીરીમાં રોકાણ કરવું જોઈએ.

(૪)

$$\begin{aligned} \text{Stock Turnover Ratio /} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\ \text{સ્ટોક ગુણોત્તર:} & \\ ૨૦૦૬-૦૭ &= \frac{૪,૫૦,૦૦૦}{૯૦,૦૦૦} = ૫ \text{ વખત} \\ ૨૦૦૭-૦૮ &= \frac{૬,૫૦,૦૦૦}{૧,૧૦,૦૦૦} = ૫.૯૧ \text{ વખત} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{વેચેલ માલની પડતર} &= \text{વેચાણ} - \text{ચોખ્ખો નફો} \\ ૨૦૦૬-૦૭ &= ૭,૦૦,૦૦૦ - ૨,૫૦,૦૦૦ = ૪,૫૦,૦૦૦ \\ ૨૦૦૭-૦૮ &= ૧૦,૫૦,૦૦૦ - ૪,૦૦,૦૦૦ = ૬,૫૦,૦૦૦ \end{aligned}$$

$$\text{સરેરાશ સ્ટોક} = \frac{\text{શરૂનો સ્ટોક} + \text{આખરનો સ્ટોક}}{૨}$$

$$2005-07 = \frac{20,000+1,00,000}{2} = 60,000$$

$$2007-08 = \frac{1,00,000+1,20,000}{2} = 1,10,000$$

(૫)

$$\text{Return on Shareholders Funds} = \frac{\text{PAT}}{\text{શેર હોલ્ડરનાં ભંડોળ}} \times 100$$

શેરહોલ્ડરના ભંડોળ પર વળતરનો દર :

$$2005-07 = \frac{90,000}{2,00,000} \times 100$$

$$= 45\%$$

$$2007-08 = \frac{1,25,000}{11,00,000} \times 100$$

$$= 11.35\%$$

શેરહોલ્ડરના ભંડોળ = ઇક્વીટી શેર + સામાન્ય અનામત + નફા નુકસાન ખાતુ

$$2005-07 = 4,00,000 + 2,00,000 + 1,00,000 = 7,00,000$$

$$2007-08 = 5,00,000 + 3,00,000 + 2,00,000 = 10,00,000$$

(૬)

$$\text{Debtors Equity Ratio /} = \frac{\text{લાભાંગાળાના ટેવા}}{\text{માલિકી ભંડોળો}} \times 100$$

ટેવા ઇક્વીટી ગુણોત્તર :

$$2005-07 = \frac{2,00,000}{7,00,000} \times 100$$

$$= 28.57\%$$

$$2007-08 = \frac{2,00,000}{10,00,000} \times 100$$

$$= 20\%$$

માલિકીના ભંડોળ = ઇક્વીટી શેર + સામાન્ય અનામત + નફા નુકસાન ખાતુ

$$2005-07 = 4,00,000 + 2,00,000 + 1,00,000 = 7,00,000$$

$$2007-08 = 5,00,000 + 3,00,000 + 2,00,000 = 10,00,000$$

(૧૨) લઘુ કૈલાસ કંપની લિ. ના તા. ૩૧-૧૨-૦૨ અને તા. ૩૧-૧૨-૦૩ ના રોજનાં પાકાં સરવૈયા નીચે મુજબ છે:

અંજના લિમિટ્ડનાં સંક્ષિપ્ત પાકાં સરવૈયા નીચે મુજબ છે.

દેવાં	૩૧-૧૨-૦૨ ₹	૩૧-૧૨-૦૩ ₹	મિલકતો	૩૧-૧૨-૦૨ ₹	૩૧-૧૨-૦૩ ₹
ઈક્વીટી શેર મૂડી	૨,૦૦,૦૦૦	૪,૦૦,૦૦૦	ચંત્રો	૨,૮૦,૦૦૦	૪,૬૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૫,૦૦૦	૨૫,૦૦૦	સ્ટોક	૬૦,૦૦૦	૧,૧૦,૦૦૦
ન.નું. ખાતુ	૮,૦૦૦	૪૦,૦૦૦	દેવાદારો	૨૫,૦૦૦	૮૦,૦૦૦
ડિબેન્યર્સ	૬૦,૦૦૦	૬૦,૦૦૦	લેણીહૂંડી	૫,૦૦૦	૭,૫૦૦
તારણવાળી લોન	૧૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦	બેન્ક સિલક	૫૦,૦૦૦	૮૮,૫૦૦
લેણદારો	૧,૪૬,૦૦૦	૧,૭૬,૦૦૦	અગાઉથી ચૂ. ખર્ચા	૩૦,૦૦૦	૧૪,૦૦૦
સૂચિત ડિવિડન્ડ	૧૦,૦૦૦	૨૦,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચ	૩,૦૦૦	૫,૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૪,૦૦૦	૪,૦૦૦			
	૪,૮૩,૦૦૦	૭,૬૫,૦૦૦		૪,૮૩,૦૦૦	૭,૬૫,૦૦૦

	૩૧-૧૨-૦૨ ₹	૩૧-૧૨-૦૩ ₹
વેચાણ (રોકડ ઉધાર રોકડ વેચાણથી ત્રણ ગણું છે ખરીદી	૨,૪૦,૦૦૦	૪,૨૦,૦૦૦
ખરીદીના ખર્ચા	૧,૭૦,૦૦૦	૩,૧૦,૦૦૦
ઓફિસ ખર્ચા	૧૦,૦૦૦	૨૫,૦૦૦
વેચાણ વિતરણ ખર્ચા	૪૦,૦૦૦	૪૫,૦૦૦
	૩૨,૦૦૦	૪૦,૦૦૦

તા. ૩૧-૧૨-૦૧ ના રોજ સ્ટોકની ચોપજે કિંમત રૂ. ૮૦,૦૦૦ હતી. જ્યારે તેની બજારકિંમત રૂ. ૭૦,૦૦૦ હતી.

ઉપરની માહિતીના આધારે નીચેના ગુણોત્તરો શોધો:

- (૧) કાચા નફાનો ગુણોત્તર
- (૨) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર.
- (૩) પ્રવાહી ગુણોત્તર.
- (૪) મૂડી પર વળતરનો ગુણોત્તર
- (૫) સ્ટોક ગુણોત્તર
- (૬) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૦ દિવસો ગણવાના છે.)

(દ. ગુ. યુનિ., ટી. વાય..., એપ્રિલ, ૧૯૯૯)

જવાબ:

નફા નુકસાનનું પત્રક

	૨૦૦૨	૨૦૦૩
વેચાણ: ઉઘાર વેચાણ	૧,૮૦,૦૦૦	૩,૧૫,૦૦૦
રોકડ વેચાણ	<u>૬૦,૦૦૦</u>	<u>૧,૦૫,૦૦૦</u>
(A)	૨,૪૦,૦૦૦	૪,૨૦,૦૦૦
વેચાણ પડતર:		
શરૂનો સ્ટોક	૭૦,૦૦૦	૮૦,૦૦૦
+ખરીદી	૧,૭૦,૦૦૦	૩,૧૦,૦૦૦
+ખરીદીના ખર્ચા	<u>૧૦,૦૦૦</u>	<u>૨૫,૦૦૦</u>
	૨,૫૦,૦૦૦	૪,૨૫,૦૦૦
-આખરનો સ્ટોક	<u>૮૦,૦૦૦</u>	<u>૧,૧૦,૦૦૦</u>
(B)	૧,૭૦,૦૦૦	૩,૧૫,૦૦૦
(A-B)		
કાચો નફો	૮૦,૦૦૦	૧,૦૫,૦૦૦
-વહીવટી ખર્ચા	<u>૪૦,૦૦૦</u>	<u>૪૫,૦૦૦</u>
	૪૦,૦૦૦	૬૦,૦૦૦
-વેચાણ વિતરણ ખર્ચા	૩૨,૦૦૦	૪૦,૦૦૦
EBIT	૮૦૦૦	૨૦,૦૦૦

(૧)

$$\text{Gross Profit Ratio} = \frac{\text{કાચો નફો}}{\text{કાચાનફાનો ગુણોત્તર}} \times 100$$

$$૨૦૦૨ = \frac{૮૦,૦૦૦}{૨,૪૦,૦૦૦} \times 100$$

$$= ૩૩ \frac{1}{3} \%$$

$$૨૦૦૩ = \frac{૧,૦૫,૦૦૦}{૪,૨૦,૦૦૦} \times 100$$

$$= ૨૫\%$$

(૨)

$$\text{Net Profit Ratio} = \frac{\text{ચોખ્ખો નફો}}{\text{ચોખ્ખાનફાનો ગુણોત્તર}} \times 100$$

$$૨૦૦૨ = \frac{૮,૦૦૦}{૨,૪૦,૦૦૦} \times 100$$

$$\begin{aligned}
&= 3\frac{1}{3}\% \\
2003 &= \frac{20,000}{4,20,000} \times 100 \\
&= 4.75\%
\end{aligned}$$

(3)

$$\text{Liquid Ratio / प्रवाही गुणोत्तर} = \frac{\text{प्रवाही मिलकतो}}{\text{प्रवाही देवा}}$$

$$\begin{aligned}
2002 &= \frac{24,000+4,000+40,000+30,000}{1,45,000+10,000+4,000} \\
&= \frac{1,10,000}{1,50,000} \\
&= 0.56 : 1 \\
2003 &= \frac{20,000+9,400+22,400+14,000}{1,95,000+20,000+4,000} \\
&= \frac{1,60,000}{2,00,000} \\
&= 0.80 : 1
\end{aligned}$$

(4)

$$\text{Return on Capital Employes / शेकेली मूडी पर वणतरनो दर :} = \frac{\text{EBIT}}{\text{शेकेली मूडी}} \times 100$$

$$\begin{aligned}
2002 &= \frac{2,000}{3,20,000} \times 100 \\
&= 2.4\% \\
2003 &= \frac{20,000}{4,50,000} \times 100 \\
&= 3.44\%
\end{aligned}$$

शेकेली मूडी	=	शेकेली शेरे	+	सामान्य अनामत	+	नका लुकसान भातु	+	डिबेन्चर	+	सलामत लोन	-	प्राथमिक अर्था	
2002-03	=	2,00,000	+	14,000	+	2,000	+	60,000	+	10,000	-	3000	= 3,20,000
2003-04	=	4,00,000	+	24,000	+	40,000	+	60,000	+	10,000	-	4000	= 4,50,000

(5)

$$\text{Stock Ratio / शेके गुणोत्तर:} = \frac{\text{वेचेल मालनी पडतर}}{\text{सरेराश शेके}}$$

$$2002 = \frac{1,50,000}{20,000} = 2 \text{ वमत}$$

$$2003 = \frac{3,14,000}{1,00,000} = 3.14 \text{ વખત}$$

$$\text{સરેરાશ સ્ટોક} = \frac{\text{શરૂનો સ્ટોક} + \text{આખરનો સ્ટોક}}{2}$$

$$2002 = \frac{90,000+10,000}{2} = 10,000$$

$$2003 = \frac{10,000+1,10,000}{2} = 1,00,000$$

(૧૩) જમુના કંપની લિમિટેડનાં બે વર્ષનાં પાકાં સરવૈયા નીચે મુજબ છે:

પાકું સરવૈયું

દેવાં	૩૧-૦૩-૦૪ ₹	૩૧-૦૩-૦૫ ₹	મિલકતો	૩૧-૦૩-૦૪ ₹	૩૧-૦૩-૦૫ ₹
ઈક્વીટી શેર મૂડી (દરેક ૩.૧૦૦ના)	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૫૦,૦૦૦	જમીન-મકાન	૧,૦૦,૦૦૦	૯૦,૦૦૦
૧૦%ની પ્રેફ. શેરમૂડી	૫૦,૦૦૦	૫૦,૦૦૦	ચંત્રો	૯૦,૦૦૦	૯૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૩૦,૦૦૦	૩૦,૦૦૦	દેવાદારો	૫૩,૦૦૦	૩૦,૦૦૦
ન.નું. ખાતું	૨૦,૦૦૦	--	લેણીહૂંડી	૨૦,૦૦૦	૧૨,૦૦૦
૧૨%ના ડિવેન્ચર્સ	૧,૦૦,૦૦૦	૫૦,૦૦૦	સ્ટોક	૭૫,૦૦૦	૯૦,૦૦૦
લેણદારો	૩૦,૦૦૦	૩૫,૦૦૦	બેન્ક સિલક	૧૫,૦૦૦	૩૫,૦૦૦
દેવીહૂંડી	૧૦,૦૦૦	૨૫,૦૦૦	રોકડ સિલક	૨,૦૦૦૦	૧૩,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧૦,૦૦૦	૨૦,૦૦૦	ન.નું.ખાતું	--	૧૦,૦૦૦
ખર્ચા ચૂ. બાકી	૫,૦૦૦	૧૦,૦૦૦			
	૩,૫૫,૦૦૦	૩,૭૦,૦૦૦		૩,૫૫,૦૦૦	૩,૭૦,૦૦૦

	૨૦૦૩-૦૪ ₹	૨૦૦૪-૦૫ ₹
૧ વેચાણ	૩,૬૫,૦૦૦	૨,૧૯,૦૦૦
૨ વેચાણ માલની પડતર	૨,૧૯,૦૦૦	૧,૪૬,૦૦૦
૩ તા. ૧-૪-૨૦૦૩નો સ્ટોક	૭૧,૦૦૦	--
૪ ચોખ્ખો નફો (પ્રેફ. ડિવિડન્ડ પહેલાંનો)	૩૫,૦૦૦	૪૭,૫૦૦

ઉપરની માહિતીના પરથી નીચેના ગુણોત્તરો ગણો તથા તમારા અભિપ્રાય મુજબ ૨૦૦૨-૦૩ ની સરખામણીમાં કંપનીની સ્થિતિ ૨૦૦૪-૦૫માં સાનુકૂળ થઈ છે કે પ્રતિકૂળ થઈ છે તે જણાવો.

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર (૨) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૫ દિવસો લેવા) (૪) કાચા નફાનો ગુણોત્તર (૫) સ્ટોક ફેરબદલી દર (૬) શેરદીઠ કમાણી

(સૌ. યુનિ., ટી. વાય..., એપ્રિલ, ૧૯૯૯)

જવાબ:-

$$\begin{aligned}
 \text{Current Ratio / ચાલુ મિલકતો} &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\
 2003-04 &= \frac{53,000+20,000+95,000+14,000+2000}{30,000+10,000+10,000+4,000} \\
 &= \frac{1,54,000}{44,000} \\
 &= \boxed{3:1} \\
 2004-05 &= \frac{30,000+12,000+60,000+34,000+13,000}{34,000+24,000+20,000+10,000} \\
 &= \frac{1,20,000}{60,000} \\
 &= \boxed{2 : 1}
 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય: ગયા વર્ષ કરતાં ચાલુ વર્ષે સાનુકૂળ સ્થિતિ છે, કારણ કે ચાલુ વર્ષે આ ગુણોત્તર આદર્શ માપ ૨:૧ જેટલો છે.

(૨)

$$\begin{aligned}
 \text{Liquid Ratio / પ્રવાહી ગુણોત્તર} &= \frac{\text{પ્રવાહી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી દેવા}} \\
 2003-04 &= \frac{1,54,000-95,000}{44,000-10,000} \\
 &= \frac{60,000}{34,000} \\
 &= \boxed{2:1} \\
 2004-05 &= \frac{1,20,000-60,000}{60,000-20,000} \\
 &= \frac{60,000}{40,000} \\
 &= \boxed{1.5 : 1}
 \end{aligned}$$

અભિપ્રાય: ચાલુ વર્ષે સાનુકૂળ પરિસ્થિતિ છે

(૩)

$$\begin{aligned}
 \text{Debtors Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર} &= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહુંડી}}{\text{ઉદ્યાર વેચાણ}} \times 354 \\
 2003-04 &= \frac{53,000+20,000}{3,54,000} \times 354 \\
 &= \frac{73,000}{3,54,000} \times 354
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
&= 73 \text{ દિવસ} \\
2003-04 &= \frac{30,000+12,000}{2,16,000} \times 365 \\
&= \frac{42,000}{2,16,000} \times 365 \\
&= 70 \text{ દિવસ}
\end{aligned}$$

અભિપ્રાય:- ચાલુ વર્ષે સાનુકૂળ સ્થિતિ છે.

(૪)

$$\begin{aligned}
\text{Gross Profit Ratio} &= \frac{\text{કાર્યો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\
\text{/કાર્યાનફાનો ગુણોત્તર} & \\
2003-04 &= \frac{1,45,000}{3,54,000} \times 100 \\
&= 40\% \\
2004-05 &= \frac{73,000}{2,16,000} \times 100 \\
&= 33\frac{1}{3}\%
\end{aligned}$$

અભિપ્રાય:- ગયા વર્ષ કરતાં ચાલુ વર્ષ કાર્યા નફાના દરમાં ઘટાડો થયો હોવાથી પ્રતિકૂળ છે.

(૫)

$$\begin{aligned}
\text{Stock Turnover Ratio /} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\
\text{સ્ટોક ગુણોત્તર:} & \\
2003-04 &= \frac{2,16,000}{73,000} = 3 \text{ વખત} \\
2004-05 &= \frac{1,45,000}{12,400} = 1.17 \text{ વખત} \\
\text{સરેરાશ સ્ટોક} &= \frac{\text{શરૂનો સ્ટોક} + \text{આખરનો સ્ટોક}}{2} \\
2003-04 &= \frac{71,000 + 75,000}{2} = 73,000 \\
2004-05 &= \frac{75,000 + 10,000}{2} = 12,400
\end{aligned}$$

અભિપ્રાય: - ચાલુ વર્ષે પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિ છે.

(૬)

$$\text{શેરદીઠ કમાણી} = \frac{\text{PAT - પ્રેક્. શેર કિલિડન્ડ}}{\text{ઇક્વીટી શેરની સંખ્યા}}$$

$$2003-04 = \frac{30,000}{1000} = 3.30$$

$$2004-05 = \frac{42,400}{1,44} = 3.28.33$$

અભિપ્રાય :- ચાલુ વર્ષે પ્રતિકૂળ છે.

(૧૪) વિરલ લિમિટેડનાં તા. ૩૧-૩-૨૦૦૩ અને ૩૧-૩-૨૦૦૪ના રોજનાં પાકા સરવૈયા નીચે મુજબ છે.

દેવાં	૩૧-૩-૦૩ ₹	૩૧-૩-૦૪ ₹	મિલકતો	૩૧-૩-૦૩ ₹	૩૧-૩-૦૪ ₹
દરેક રૂ. ૧૦૦ નો તેવા ઇક્વિટી શેર	૪,૦૦,૦૦૦	૫,૦૦,૦૦૦	જમીન મકાન	૪,૦૦,૦૦૦	૪,૫૦,૦૦૦
દરેક રૂ. ૧૦૦ નો તેવા ૧૦% ના પ્રેફરન્સ શેર	૨,૦૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦	પ્લાન્ટ અને ચંત્રો	૩,૦૦,૦૦૦	૨,૫૦,૦૦૦
૧૦%ના ડિબેન્ચરો	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૧,૦૦,૦૦૦	૯૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧,૫૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧,૦૦,૦૦૦	૨,૦૦,૦૦૦
ન.નુ. ખાતું	૫૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૧,૫૦,૦૦૦	૩,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૭૫,૦૦૦	૧,૨૦,૦૦૦	લેણીહૂંડીઓ	૨૦,૦૦૦	૪૦,૦૦૦
દેવી હૂંડીઓ	૨૫,૦૦૦	૩૦,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક	૩૦,૦૦૦	૬૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૫૦,૦૦૦			
	૧૧,૦૦,૦૦૦	૧૪,૦૦,૦૦૦		૧૧,૦૦,૦૦૦	૧૪,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી :

કુલ ખરીદી: (રોકડ ખરીદી ઉધાર ખરીદીનો ૨/૫ ભાગ છે)

ચોખ્ખો નફો: (વ્યાજ અને કરવેરા પછીનો, કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)

૩૧-૩-૨૦૦૩
₹

૩૧-૩-૨૦૦૪
₹

૭,૦૦,૦૦૦

૮૫,૦૦૦

૮,૪૦,૦૦૦

૧,૨૧,૫૦૦

ઉપરની માહિતી પરથી નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરો ગણતરી કરો અને પ્રથમ બે ગુણોત્તરનું ટૂંકમાં અર્થઘટન કરો:

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર. (૨) રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર

(ગુ. યુનિ..., ટી. વાય..., માર્ચ, ૨૦૦૦)

જવાબ:

(૧)

$$\begin{aligned} \text{Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર} &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\ 2002-03 &= \frac{1,00,000+1,40,000+20,000+30,000}{75,000+24,000+1,00,000} \\ &= \frac{3,00,000}{2,00,000} \\ &= \boxed{1.5 : 1} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
2003-04 &= \frac{2,00,000+3,00,000+40,000+50,000}{1,20,000+30,000+1,40,000} \\
&= \frac{5,00,000}{3,00,000} \\
&= \boxed{2 : 1}
\end{aligned}$$

અર્થઘટન:- ગયા વર્ષની સરખામણીમાં ચાલુ વર્ષે આ ગુણોત્તર વધુ સંતોષકારક જણાય છે. ધંધાની પ્રવાહી પરિસ્થિતિ જાણવા માટે ઉપયોગી છે.

(૨)

$$\begin{aligned}
\text{Return on Capital Employes} &= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times 100 \\
\text{/રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર :} & \\
2002-03 &= \frac{1,20,000}{6,00,000} \times 100 \\
&= 20 \% \\
2003-04 &= \frac{2,43,000}{11,00,000} \times 100 \\
&= 23 \%
\end{aligned}$$

$$\text{EBIT} = \text{PAT} + \text{વ્યાજ} + \text{વેરા}$$

$$2002-03 = 24,000 + 10,000 + 24,000 = 1,20,000$$

$$2003-04 = 1,21,400 + 10,000 + 1,21,400 = 2,43,000$$

રોકાયેલી મૂડી = ઈકવીટી શેર + પ્રે. શેર + ડિબેનચર + સામાન્ય અનામત + નફા નુકસાન ખાતુ

$$2002-2003 = 4,00,000 + 2,00,000 + 1,00,000 + 1,40,000 + 40,000 = 6,00,000$$

$$2003-2004 = 4,00,000 + 2,00,000 + 1,00,000 + 2,00,000 + 1,00,000 = 11,00,000$$

(૧૫) એચ. આર. લિ. ના 2000 અને 2001 ના વર્ષના સંક્ષિપ્ત વાર્ષિક હિસાબો નીચે મુજબ છે.

આવકના પત્રકો

વિગત	વર્ષ 2000 (₹)		વર્ષ 2001 (₹)	
રોકજ વેચાણ	30,000		32,000	
ઉધાર વેચાણ	<u>2,90,000</u>	3,00,000	<u>3,42,000</u>	3,94,000
<u>બાદ:</u>				
વેચેલ માલની પડતર		<u>2,35,000</u>		<u>2,62,000</u>
કાચો નફો		54,000		75,000
<u>બાદ: ખર્ચા:</u>				
ગોદામના ખર્ચા	13,000		14,000	
ટ્રાન્સપોર્ટ (હેરફેર ખર્ચા)	5,000		10,000	
વહીવટી	16,000		16,000	
વેચાણ	11,000		14,000	
ડિબેનચરનું વ્યાજ	--	46,000	<u>2,000</u>	46,000
ચોખ્ખો નફો		<u>14,000</u>		<u>17,000</u>

પાકું સરવૈયું

વિગત	વર્ષ ૨૦૦૦ (₹)		વર્ષ ૨૦૦૧ (₹)	
કાયમી મિલકતો (ચોખ્ખી કિંમતે)		૩૦,૦૦૦		૪૦,૦૦૦
દેવાદારો	૫૦,૦૦૦		૮૨,૦૦૦	
બેન્કમાં રોકડ	૧૦,૦૦૦		૭,૦૦૦	
સ્ટોક	૬૦,૦૦૦		૮૪,૦૦૦	
	૧,૨૦,૦૦૦		૧,૮૩,૦૦૦	
લેણદારો:				
કાર્યશીલ મૂડી	૫૦,૦૦૦		૭૬,૦૦૦	
		૭૦,૦૦૦		૧,૦૭,૦૦૦
કુલ મિલકતો		૧,૦૦,૦૦૦		૧,૪૭,૦૦૦
શેર મૂડી		૭૫,૦૦૦		૭૫,૦૦૦
અનામત અને વધારો		૨૫,૦૦૦		૪૨,૦૦૦
ડિબેન્યર્સ		--		૩૦,૦૦૦
		૧,૦૦,૦૦૦		૧,૪૭,૦૦૦

તમને જણાવવામાં આવે છે કે:

(અ) ખરીદ કિંમત આ સમયગાળા દરમિયાન એકસરખી રહી છે. -

(બ) તા. ૧-૧-૨૦૦૦ના રોજ સ્ટોક રૂ.૪૦,૦૦૦

(ક) તા. ૧-૧-૨૦૦૧ ના રોડ ડિબેન્યર્સ બહાર પાડવામાં આવ્યાં હતાં અને તે જ દિવસે કાયમી મિલકતો ખરીદવામાં આવી હતી.

તમારે વર્ષ ૨૦૦૦ અને ૨૦૦૧ માટે નીચેના ગુણોત્તર ગણવાના છે.

(૧) કાચા નફાનો ગુણોત્તર (૨) સંચાલન ગુણોત્તર (૩) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર (૪) સ્ટોક ચલનદર

(૫) દેવાદારોનો ગુણોત્તર

રોકાયેલ મૂડી અંગેના ગુણોત્તરો માટે વર્ષના અંતની મૂડીને ધ્યાનમાં રાખવાની છે. બે વર્ષના ગુણોત્તરમા આવેલા ફેરફારો માટે કારણો આપો. કરવેરા અવગણો.

(ગુ. યુ. ટી. વાચ..., એપ્રિલ ..., ૨૦૦૨)

જવાબ:

(૧)

$$\begin{aligned} \text{Gross Profit Ratio} &= \frac{\text{કાચો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ \text{/કાચાનફાનો ગુણોત્તર} & \\ 2000 &= \frac{54,000}{3,00,000} \times 100 \\ &= 18.33\% \\ 2001 &= \frac{76,000}{3,74,000} \times 100 \\ &= 20.32\% \end{aligned}$$

ફેરફારનું કારણ:- ૨૦૦૦ના વર્ષની સરખામણીમાં ૨૦૦૧માં વેચાણના પ્રમાણમાં વેચેલ માલની પડતર વધી છે. તેથી કાચા નફાનાં દરમાં ઘટાડો થયો છે.

(૨)

$$\begin{aligned} \text{Operating Ratio / સંચાલન ગુણોત્તર} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર} + \text{સંચાલનના ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ 2000 &= \frac{2,35,000 + 46,000}{3,00,000} \times 100 \\ &= \frac{2,81,000}{3,00,000} \times 100 \\ &= 93.67\% \\ 2001 &= \frac{2,62,000 + 46,000}{3,08,000} \times 100 \\ &= \frac{3,08,000}{3,08,000} \times 100 \\ &= 100\% \end{aligned}$$

ફેરફારનું કારણ:- ૨૦૦૦ ની સરખામણીમાં ૨૦૦૧ માં વેચાણના પ્રમાણમાં કુલ સંચાલન ખર્ચા વધ્યા છે. તેથી ગુણોત્તર વધ્યો છે.

(૩)

$$\begin{aligned} \text{Net Profit Ratio / ચોખ્ખાનફાનો ગુણોત્તર} &= \frac{\text{ચોખ્ખો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ 2000 &= \frac{14,000}{3,00,000} \times 100 \\ &= 4.67\% \\ 2001 &= \frac{19,000}{3,08,000} \times 100 \\ &= 6.17\% \end{aligned}$$

ફેરફારનું કારણ:- વેચાણના પ્રમાણમાં ધંધાના કુલ ખર્ચા વધ્યા હોવાથી નફાનો ગુણોત્તર નીચે આવ્યો છે.

(૪)

$$\begin{aligned} \text{Stock Turnover Ratio / સ્ટોક ચલનદર} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\ 2000 &= \frac{2,35,000}{40,000 + 50,000} \\ &= \frac{2,35,000}{95,000} = 2.47 \text{ વખત} \end{aligned}$$

$$2001 = \frac{2,62,000}{50,000+68,000}$$

$$\frac{2,62,000}{98,000} = 3.29 \text{ વખત}$$

ફેરફારનું કારણ:- ચાલુ વર્ષે સરેરાશ સ્ટોક વધ્યો હોવાથી ગુણોત્તર ઘટ્યો છે.

(૫)

$$\text{Debtors Collection Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર :} = \frac{\text{દેવાદારો + લેણીહંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times 360$$

$$2000 = \frac{40,000}{2,90,000} \times 360$$

$$= 50 \text{ દિવસ}$$

$$2001 = \frac{22,000}{3,42,000} \times 360$$

$$= 23.32 \text{ દિવસ}$$

ફેરફારનું કારણ:- દેવાદાર ગુણોત્તર વધ્યો છે, કારણ કે વેચાણમાં વધારો કરવા શાખની મુદત વધારવામાં આવી છે.

(૧૬) રાજ એન્ટરપ્રાઇઝ લિ. નાં સરવૈયા નીચે મુજબ છે:

દેવાં	૧૯૯૯-૦૦	૨૦૦૦-૦૧	મિલકતો	૧૯૯૯-૦૦	૨૦૦૦-૦૧
ઇક્વીટી શેર મૂડી	૪૦,૦૦૦	૫૦,૦૦૦	મકાન	૩૦,૦૦૦	૫૦,૦૦૦
૧૦%ની પ્રેફ. શેરમૂડી	૨૦,૦૦૦	૨૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૧૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૬,૨૦૦	૧૮,૨૦૦	ચંત્રો	૨૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦
૧૫%ના ડિબેન્ચરો	૨૦,૦૦૦	૨૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧૦,૦૦૦	૧૫,૦૦૦
લેણદારો	૧,૬૦૦	૨,૦૦૦	દેવાદારો	૩૦,૦૦૦	૨૫,૦૦૦
દેવીહંડીઓ	૮૦૦	૧,૨૦૦	લેણીહંડી	૨,૦૦૦	૩,૦૦૦
કારીગર નફા ભંડોળ	૨,૦૦૦	૧,૦૦૦	રોકડ	૪,૦૦૦	૫,૦૦૦
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૧,૬૦૦	૮૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૨૦૦	૨૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૪,૦૦૦	૫,૦૦૦			
	૧,૦૬,૨૦૦	૧,૧૮,૨૦૦		૧,૦૬,૨૦૦	૧,૧૮,૨૦૦

અન્ય માહિતી:

	૧૯૯૯-૦૦	૨૦૦૦-૦૧
કુલ વેચાણ (રોકડ વેચાણ ઉધાર વેચાણનો ૩/૫ ભાગ જેટલું છે)	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૨૫,૦૦૦
કાચો નફો	૨૦,૦૦૦	૩૦,૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાંનો) (કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)	૧૫,૦૦૦	૧૦,૦૦૦

ઉપરની વિગતો ઉપરથી બંને વર્ષનાં નીચેના ગુણોત્તરો શોધો. (વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ગણવા.)

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર (૨) દેવાદાર ગુણોત્તર (૩) શેરહોલ્ડરો ભંડોળ પર વળતર (૪) ખર્ચ ગુણોત્તર (૫) સ્ટોક ઊથલાનો દર (૬) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર

(ગુ. યુનિ. ટી. વાય., એપ્રિલ., ૨૦૦૩)

જવાબ:

(૧)

$$\begin{aligned} \text{Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર} &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\ ૧૯૯૯-૨૦૦૦ &= \frac{૧૦,૦૦૦+૩૦,૦૦૦+૨૦૦૦+૪૦૦૦}{૧,૬૦૦+૮૦૦+૨,૦૦૦+૧,૬૦૦+૪,૦૦૦} \\ &= \frac{૪૬,૦૦૦}{૧૦,૦૦૦} \\ &= \boxed{૪.૬ : ૧} \\ ૨૦૦૨-૨૦૦૧ &= \frac{૧૫,૦૦૦+૨૫,૦૦૦+૩,૦૦૦+૫,૦૦૦}{૨,૦૦૦+૧,૨૦૦+૧,૦૦૦+૮૦૦+૫,૦૦૦} \\ &= \frac{૪,૮૦૦}{૧૦,૦૦૦} \\ &= \boxed{૪.૮ : ૧} \end{aligned}$$

(૨)

$$\begin{aligned} \text{Debtors Ratio /} &= \frac{\text{દેવાદારો + લેણીહંડી}}{\text{દેવાદાર ગુણોત્તર :}} \times ૩૬૦ \\ &= \frac{\text{ઉધાર વેચાણ}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૦ \\ ૧૯૯૯-૨૦૦૦ &= \frac{૩૦,૦૦૦+૨,૦૦૦}{૬૨,૫૦૦} \times ૩૬૦ \\ &= \frac{૩૨,૦૦૦}{૬૨,૫૦૦} \times ૩૬૦ \\ &= ૧૮૪ દિવસ \\ ૨૦૦૦-૨૦૦૧ &= \frac{૨૫,૦૦૦+૩,૦૦૦}{૭૮,૧૨૫} \times ૩૬૦ \\ &= \frac{૨૮,૦૦૦}{૭૮,૧૨૫} \times ૩૬૦ \\ &= ૧૨૯ દિવસ \end{aligned}$$

ઉધાર વેચાણ:

$$\begin{aligned} ૧૯૯૯-૨૦૦૦ &= ૧,૦૦,૦૦૦ \times \frac{૧૦૦}{૧૬૦} = ૬૨,૫૦૦ \\ ૨૦૦૦-૨૦૦૧ &= ૧,૨૫,૦૦૦ \times \frac{૧૦૦}{૧૬૦} = ૭૮,૧૨૫ \end{aligned}$$

(3)

$$\begin{aligned} \text{Return on Shareholders Funds} &= \frac{\text{PAT}}{\text{શેર હોલ્ડરનાં ભંડોળ}} \times 100 \\ \text{/શેરહોલ્ડરના ભંડોળ પર વળતરનો દર :} & \\ 1999-2000 &= \frac{5,000}{95,000} \times 100 \\ &= 5.26\% \\ 2000-2001 &= \frac{3,400}{22,000} \times 100 \\ &= 15.45\% \end{aligned}$$

PAT = EBIT - વ્યાજ = EBT - વેરા

$$1999-2000 = 14,000 - 3,000 = 11,000 - 5,000 = 6,000$$

$$2000-2001 = 10,000 - 3,000 = 7,000 - 3,400 = 3,600$$

શેર હોલ્ડરના ભંડોળ = ઇક્વીટી શેર + પ્રેફરન્સ શેર + સામાન્ય અનામત - પ્રાથમિક ખર્ચા

$$1999-2000 = 40,000 + 20,000 + 15,200 - 200 = 75,000$$

$$2000-2001 = 40,000 + 20,000 + 12,200 - 200 = 72,000$$

(4)

$$\begin{aligned} \text{Expences Ratio /ખર્ચ ગુણોત્તર} &= \frac{\text{ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ &= \frac{\text{કાર્યો નફો - EBIT}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ 1999-2000 &= \frac{20,000-14,000}{1,00,000} \times 100 \\ &= \frac{6,000}{1,00,000} \times 100 \\ &= 6\% \\ 2000-2001 &= \frac{30,000-10,000}{1,24,000} \times 100 \\ &= \frac{20,000}{1,24,000} \times 100 \\ &= 16.13\% \end{aligned}$$

(5)

$$\begin{aligned} \text{Stock Ratio / સ્ટોક ગુણોત્તર:} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\ 1999-2000 &= \frac{1,00,000-20,000}{10,000} \end{aligned}$$

$$= \frac{20,000}{10,000} = 2 \text{ વખત}$$

$$2000-2001 = \frac{1,24,000-30,000}{10,000+14,000}$$

$$= \frac{94,000 \times 2}{24,000} = 7.8 \text{ વખત}$$

(5)

$$\text{Net Profit Ratio} = \frac{\text{PAT}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

/ચોખ્ખાનફા ગુણોત્તર

$$1999-2000 = \frac{5,000}{1,00,000} \times 100$$

$$= 5\%$$

$$2000-2001 = \frac{3,400}{1,24,000} \times 100$$

$$= 2.7\%$$

(૧૭) નીચેની માહિતી એક ઉદ્યોગની બે કંપનીઓના નાણાકીય રેકોર્ડ પરથી લેવામાં આવી છે.

વિગત	રામ લિ. ₹	શ્યામ લિ. ₹
કુલ વેચાણ (જે પૈકી ૨૦ % રોકડ વેચાણ છે)	૯,૦૦,૦૦૦	૯,૭૫,૦૦૦
વેચેલ માલની પડતર	૬,૦૦,૦૦૦	૬,૧૧,૦૦૦
સંચાલન ખર્ચા	૭૫,૦૦૦	૮૧,૨૫૦
ડિબેનચર વ્યાજ	૪૫,૦૦૦	૩૯,૦૦૦
આવકવેરો	૫૦%	૫૦%
ઇક્વિટી શેરમૂડી	૪,૫૦,૦૦૦	૫,૨૦,૦૦૦
૧૦% પ્રેફ. શેરમૂડી	૧,૫૦,૦૦૦	૧,૩૦,૦૦૦
રાખી મૂકેલ કમાણી	૯૦,૦૦૦	૧,૦૪,૦૦૦
નફા નુકસાન ખાતે	૬૦,૦૦૦	૬૫,૦૦૦
૧૫% ના ડિબેનચર	૩,૦૦,૦૦૦	૨,૬૦,૦૦૦
લેણદારો	૧,૨૦,૦૦૦	૯૧,૦૦૦
દેવીહંડી	૩૦,૦૦૦	૩૯,૦૦૦
બેન્ક ઓવર ડ્રાફ્ટ	૭૫,૦૦૦	૭૧,૫૦૦
સ્થિર મિલકતો	૮,૨૫,૦૦૦	૭,૮૬,૦૦૦
સ્ટોક	૨,૨૫,૦૦૦	૨,૬૦,૦૦૦
દેવાદારો	૧,૬૫,૦૦૦	૧,૬૨,૦૦૦
લેણીહંડી	૧૫,૦૦૦	૧૯,૫૦૦
રોકડ અને બેન્ક સિલક	૪૫,૦૦૦	૫૨,૦૦૦

ઉપરની માહિતી પરથી અંને કંપની માટે નીચેના ગુણોત્તરો ગણો અને દરેક વિશે ટૂંકમાં તમારો અભિપ્રાય આપો.

(૧) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર (૨) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૩) દેવાદારનો ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ગણવાના છે) (૪) દેવાં ઇક્વિટી ગુણોત્તર

(ગુ., યુનિ., ટી. વાય.,, માર્ચ., ૧૯૯૬)

જવાબ:

નફા નુકસાનનું પત્રક

વિગત	રામ ₹	શ્યામ ₹
<u>વેચાણ:</u>		
રોકડ વેચાણ ૨૦%	૧,૮૦,૦૦૦	૧,૯૫,૦૦૦
ઉદાર વેચાણ ૮૦%	૭,૨૦,૦૦૦	૭,૮૦,૦૦૦
	૯,૦૦,૦૦૦	૯,૭૫,૦૦૦
-વેચાણ પડતર	૬,૦૦,૦૦૦	૬,૧૧,૦૦૦
કાચો નફો	૩,૦૦,૦૦૦	૩,૬૪,૦૦૦
-સંચાલન ખર્ચા	૭૫,૦૦૦	૮૧,૨૫૦
EBIT	૨,૨૫,૦૦૦	૨,૮૨,૭૫૦
-ડિબેન્ટર વ્યાજ	૪૫,૦૦૦	૩૯,૦૦૦
EBI	૧,૮૦,૦૦૦	૨,૪૩,૭૫૦
-વેરા ૫૦%	૯૦,૦૦૦	૧,૨૧,૮૭૫
PAT	૯૦,૦૦૦	૧,૨૧,૮૭૫

(૧)

Net Profit Ratio
/ચોખ્ખાનફા ગુણોત્તર

$$= \frac{\text{PAT}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$\text{રામ} = \frac{૯૦,૦૦૦}{૯,૦૦,૦૦૦} \times 100$$

$$= 10\%$$

$$\text{શ્યામ} = \frac{૧,૨૧,૮૭૫}{૯,૭૫,૦૦૦} \times 100$$

$$= 12.4\%$$

અભિપ્રાય:- વેચાણના પ્રમાણમાં ધંધાની નફાકારકતાનો ખ્યાલ આપે છે. શ્યામ લિ. માં નફાકારકતાનો દર ઊંચો છે.

(૨)

Liquid Ratio /
પ્રવાહી ગુણોત્તર

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\ \text{રામ} &= \frac{૧,૬૫,૦૦૦+૧૫,૦૦૦+૪૫,૦૦૦}{૧,૨૦,૦૦૦+૩૦,૦૦૦} \\ &= \frac{૨,૨૫,૦૦૦}{૧,૫૦,૦૦૦} \\ &= ૧.૫ : ૧ \\ \text{શ્યામ} &= \frac{૧,૬૨,૫૦૦+૧૯,૫૦૦+૫૨,૦૦૦}{૯૧,૦૦૦+૩૯,૦૦૦} \\ &= \frac{૨,૩૪,૦૦૦}{૧,૩૦,૦૦૦} \\ &= ૧.૮ : ૧ \end{aligned}$$

અભિપ્રાય:- ધંધાની પ્રવાહીતાનો ખ્યાલ આપે છે. બંને કંપનીના ગુણોત્તરો સંતોષકારક છે. આદર્શ ગુણોત્તર ૧:૧ છે. માટે વધારાની પ્રવાહી મિલકતોનું નફાકારક જામીનગીરીમાં રોકાણ કરવું જોઈએ.

(૩)

Debtors Ratio /
દેવાદાર ગુણોત્તર :

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહિંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૦ \\ \text{રામ} &= \frac{૧,૬૫,૦૦૦+૧૫,૦૦૦}{૭,૨૦,૦૦૦} \times ૩૬૦ \\ &= \frac{૧,૮૦,૦૦૦}{૭,૨૦,૦૦૦} \times ૩૬૦ \\ &= ૮૦ \text{ દિવસ} \\ \text{શ્યામ} &= \frac{૧,૬૨,૫૦૦+૧૯,૫૦૦}{૭,૮૦,૦૦૦} \times ૩૬૦ \\ &= \frac{૧,૮૨,૦૦૦}{૭,૮૦,૦૦૦} \times ૩૬૦ \\ &= ૮૪ \text{ દિવસ} \end{aligned}$$

અભિપ્રાય:- ઉધારવેચાણની ઉધરાણી કેટલા દિવસે મળે છે તેનું સૂચન કરે છે. જો કે બંને કંપનીના ગુણોત્તરો સંતોષકારક જણાય છે.

(૪)

Debt Equity Ratio /
દેવા ઇક્વિટી ગુણોત્તર :

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{લાંબા ગાળાના દેવા}}{\text{માલિકીના ભંડોળ}} \times ૧૦૦ \\ \text{રામ} &= \frac{૩,૦૦,૦૦૦}{૪,૫૦,૦૦૦+૧,૫૦,૦૦૦+૯૦,૦૦૦+૬૦,૦૦૦} \times ૧૦૦ \end{aligned}$$

$$= \frac{3,00,000}{9,40,000} \times 100$$

$$= 40\%$$

$$\text{શ્યામ} = \frac{2,50,000}{4,20,000+1,30,000+1,08,000+54,000} \times 100$$

$$= \frac{2,50,000}{7,12,000} \times 100$$

$$= 35.11\%$$

અભિપ્રાય:- માલિકીનાં ભંડોળોના પ્રમાણમાં લાંબાગાળાનું દેવું કેટલું છે તે જાણવા ઉપયોગી છે. સંતોષકારક છે.

(૧૮) નીચેની માહિતી બે કંપનીઓના નાણાકીય હિસાબો પરથી લેવામાં આવી છે:

વિગત	પ્રિયા લિ. ₹	રીયા લિ. ₹
કાર્યો નફો	૧,૯૨,૦૦૦	૨,૨૪,૦૦૦
વેચેલ માલની પડતર	૪,૪૮,૦૦૦	૪,૧૬,૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (કરવેરા પહેલાંનો)	૬૪,૦૦૦	૧,૦૨,૪૦૦
ઈક્વિટી શેરમૂડી	૨,૦૦,૦૦૦	૧,૬૦,૦૦૦
અનામતો	૫૦,૮૦૦	૧,૨૮,૨૦૦
પરચૂરણ લેણદારો	૬૦,૦૦૦	૮૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવર ડ્રાફ્ટ	૨૮,૦૦૦	૬૦,૦૦૦
જમીન-મકાન	૧,૫૦,૦૦૦	૧,૫૦,૦૦૦
પ્લાન્ટ-ચંત્રો	૧,૭૦,૦૦૦	૧,૬૦,૦૦૦
સ્ટોક (છેવટનો)	૬૦,૫૦૦	૧,૨૦,૪૦૦
અગાઉથી ચૂકવેલ વીમો	૫૦૦	૬૦૦
પરચૂરણ દેવાદારો	૮૦,૦૦૦	૭૨,૦૦૦
રોકડ	૩૫,૦૦૦	૧૭,૦૦૦
પ્રાથમિક ખર્ચ	૮૦૦	૨,૨૦૦
૧૦% ના ડિબેન્ટર્સ	૧,૬૦,૦૦૦	૧,૩૨,૦૦૦

કરવેરાનો દર ૫૦% છે. પ્રિયા લિ. ૨૫% વેચાણ રોકડેથી કરે છે. જ્યારે રીયા લિ. નું ૬૦% વેચાણ ઉધાર છે.

ઉપરની માહિતી પરથી બંને કંપનીઓ માટે નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરની ગણતરી કરો:

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર (૨) સંચાલન ગુણોત્તર (૩) કુલ રોકાણેલી મૂડી પર વળતર (૪) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના દિવસો ૩૬૦) (૫) શેરહોલ્ડરોનાં ભંડોળ પર વળતરનો દર

(દ. ગુ. યુનિ., ટી. વાય., એપ્રિલ., ૨૦૦૩)

જવાબ:

(૧)

$$\text{Current Ratio /ચાલુ ગુણોત્તર} = \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}}$$

$$= \frac{\text{સ્ટોક+અગાઉથી ચૂ. વીમા+દેવાદારો+રોકડ}}{\text{ચાલુ દેવા}}$$

$$\begin{aligned}
& \text{लेखादारो + नेन्क ओपर ड्राफ्ट} \\
\text{प्रिया} &= \frac{50,400 + 400 + 20,000 + 34,000}{50,000 + 22,000} \\
&= \frac{1,04,800}{72,000} \\
&= \boxed{2 : 1} \\
\text{रीया} &= \frac{1,20,400 + 500 + 92,000 + 19,000}{20,000 + 50,000} \\
&= \frac{2,12,900}{70,000} \\
&= \boxed{3.04 : 1}
\end{aligned}$$

(२) संचालन गुणोत्तर

$$\begin{aligned}
\text{Operating Ratio} &= \frac{\text{वेचेल मालनी पडतर + संचालनना भर्था}}{\text{वेचाला}} \times 100 \\
\text{प्रिया} &= \frac{4,42,000 + 1,22,000}{5,40,000} \times 100 \\
&= 80 \% \\
\text{रीया} &= \frac{4,15,000 + 1,21,500}{5,40,000} \times 100 \\
&= 78 \%
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{संचालनना भर्था} &= \text{काथो नई} - \text{EBIT} \\
\text{प्रिया} &= 1,62,000 - 50,000 = 1,12,000 \\
\text{रीया} &= 2,24,000 - 1,02,500 = 1,21,500
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{वेचाला} &= \text{वेचेल मालनी पडतर} + \text{काथो नई} \\
\text{प्रिया} &= 4,42,000 + 1,62,000 = 6,04,000 \\
\text{रीया} &= 4,15,000 + 2,24,000 = 6,39,000
\end{aligned}$$

(३)

$$\begin{aligned}
\text{Return on Capital Employed} &= \frac{\text{EBIT}}{\text{रोकेली मूडी}} \times 100 \\
\text{प्रिया} &= \frac{20,000}{4,10,000} \times 100 \\
&= 4.88 \% \\
\text{रीया} &= \frac{1,15,500}{4,12,000} \times 100 \\
&= 28.03 \%
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{EBIT} &= \text{EBT} + \text{વ્યાજ} \\ \text{પ્રિયા} &= ૬૪,૦૦૦ + ૧૬,૦૦૦ = ૮૦,૦૦૦ \\ \text{રીયા} &= ૧,૦૨,૪૦૦ + ૧૩,૨૦૦ = ૧,૧૫,૬૦૦ \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{રોકાચેલી મૂડી} &= \text{ઇક્વિટી શેર} + \text{અનામત} + \text{ડિવેન્ચર} - \text{પ્રાથમિક ખર્ચા} \\ \text{પ્રિયા} &= ૨,૦૦,૦૦૦ + ૫૦,૮૦૦ + ૧,૬૦,૦૦૦ - ૮૦૦ = ૪,૧૦,૦૦૦ \\ \text{રીયા} &= ૧,૬૦,૦૦૦ + ૧,૨૮,૨૦૦ + ૧૩,૨૦૦ - ૨૨૦૦ = ૪,૧૮,૦૦૦ \end{aligned}$$

(૪) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના દિવસો ૩૬૦)

$$\begin{aligned} \text{Debtors Ratio /} &= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૦ \\ \text{દેવાદાર ગુણોત્તર :} & \\ \text{પ્રિયા} &= \frac{૮૦,૦૦૦}{૪,૮૦,૦૦૦} \times ૩૬૦ \\ &= ૬૦ \text{ દિવસ} \\ \text{રીયા} &= \frac{૭૨,૦૦૦}{૩,૮૪,૦૦૦} \times ૩૬૦ \\ &= ૬૭.૫ \text{ દિવસ} \end{aligned}$$

(૫) શેરહોલ્ડરોનાં ભંડોળ પર વળતરનો દર

$$\begin{aligned} \text{Return on Shareholders Funds} &= \frac{\text{PAT}}{\text{શેર હોલ્ડરનાં ભંડોળ}} \times ૧૦૦ \\ \text{/શેરહોલ્ડરના ભંડોળ પર વળતરનો દર :} & \\ \text{પ્રિયા} &= \frac{૬૪,૦૦૦ - ૩૨,૦૦૦}{૨,૦૦,૦૦૦ + ૫૦,૦૦૦ - ૮૦૦} \times ૧૦૦ \\ &= \frac{૩૨,૦૦૦}{૨,૫૦,૦૦૦} \times ૧૦૦ \\ &= ૧૨.૮ \% \\ \text{રીયા} &= \frac{૧,૦૨,૪૦૦ - ૫૧,૨૦૦}{૧,૦૦,૦૦૦ + ૧,૨૮,૨૦૦ - ૨,૨૦૦} \times ૧૦૦ \\ &= \frac{૫,૧૨,૦૦૦}{૨,૮૬,૦૦૦} \times ૧૦૦ \\ &= ૧૭.૯ \% \end{aligned}$$

(૧૯) રાહી લિ. નાં તા. ૩૧-૩-૨૦૦૩ ના નાણાકીય પરિસ્થિતિ દર્શાવતા પત્રકો ઉપરથી નીચે જણાવેલા ગુણોત્તરની ગણતરી કરો અને તેની ટૂંકમાં સમજૂતી આપો.

રાહી લિમિટેડનું તા. ૩૧-૩-૨૦૦૩ ના રોજનું પાર્કું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
શેરમૂડી: ઇક્વિટી શેર ૩૦,૦૦૦ શેર રૂ.૧૦૦ નો તેવા પૂરા ભરપાઈ	૩૦,૦૦,૦૦૦	સ્થિર મિલકતો	૬૦,૦૦,૦૦૦

૧૦%ના ૨૦,૦૦૦ પ્રે. શેર દરેક રૂ.૧૦૦ ના પૂરા ભરપાઈ	૨૦,૦૦,૦૦૦	આખર સ્ટોક	૫,૦૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૦,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૮,૦૦,૦૦૦
નફા-નુકસાન ખાતુ	૬,૦૦,૦૦૦	લેણીહૂંડીઓ	૫૦,૦૦૦
૧૦% ના ડિબેન્યરો	૫,૦૦,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક સિલક	૨,૮૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૮૦,૦૦૦	અવાસ્તવિક મિલકતો	૭૦,૦૦૦
લેણદારો	૪,૨૦,૦૦૦		
અન્ય જવાબદારીઓ	૧,૦૦,૦૦૦		
	૭૭,૦૦,૦૦૦		૭૭,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

વેચાણ રૂ.૬૦,૦૦,૦૦૦, ખરીદી રૂ. ૩૫,૦૦,૦૦૦, સરેરાશ સ્ટોક રૂ.૩,૨૦,૦૦૦, વેચાણ વહીવટી અને નાણાકીય ખર્ચા રૂ. ૬,૦૦,૦૦૦, કરવેરાનો દર ૫૦% ગણો. વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ગણવા.

- (૧) કાચા નફાનો ગુણોત્તર
- (૨) ચાલુ ગુણોત્તર
- (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર
- (૪) સ્ટોક -ફેરબદલી દર
- (૫) સંચાલન ગુણોત્તર
- (૬) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર

(ગુ. યુનિ., ટી. વાય.,, એપ્રિલ..., ૨૦૦૪)

જવાબ:

નફા નુકસાનનું પત્રક

વિગત	₹	₹
વેચાણ		૬,૦૦,૦૦૦
: વેચેલ માલની પડતર		
શરૂનો સ્ટોક (સરેરાશ સ્ટોક * ૨- આખર સ્ટોક)	૧,૪૦,૦૦૦	
(૩,૨૦,૦૦૦ X ૨ = ૬,૪૦,૦૦૦-૫,૦૦,૦૦૦		
+ ખરીદી	<u>૩૫,૦૦,૦૦૦</u>	
	૩૬,૪૦,૦૦૦	
- આખર માલ સ્ટોક	<u>૫,૦૦,૦૦૦</u>	૩૧,૪૦,૦૦૦
કાચો નફો		૨૮,૬૦,૦૦૦
- વહીવટી અને નાણાકીય ખર્ચા		<u>૬,૦૦,૦૦૦</u>
EBT		૨૨,૬૦,૦૦૦
-વેરા ૫૦%		૧૧,૩૦,૦૦૦
PAT		૧૧,૩૦,૦૦૦

(१) काया नक्षानो गुणोत्तरः

$$\begin{aligned} \text{Gross Profit Ratio / कायानक्षानो गुणोत्तर} &= \frac{\text{कायो नक्षो}}{\text{वेयाण}} \times 100 \\ &= \frac{२८,५०,०००}{५०,००,०००} \times 100 \\ &= ५७.५७\% \end{aligned}$$

(२)

$$\begin{aligned} \text{Net Profit Ratio / चोभानक्षानो गुणोत्तर} &= \frac{\text{PAT}}{\text{वेयाण}} \times 100 \\ &= \frac{११,३०,०००}{५०,००,०००} \times 100 \\ &= १८.८३\% \end{aligned}$$

(३)

$$\begin{aligned} \text{Current Ratio / चालु गुणोत्तर} &= \frac{\text{चालु भिलकतो}}{\text{चालु देवा}} \\ २००५-०७ &= \frac{५,००,०००+८,००,०००+५०,००+२,८०,०००}{८०,०००+४२,०००+१,००,०००} \\ &= \frac{१५,३०,०००}{५,००,०००} \\ &= \boxed{२.७२ : १} \end{aligned}$$

(४)

$$\begin{aligned} \text{Debtors Ratio / देवाधार गुणोत्तर} &= \frac{\text{देवाधारो + लेणीहंडी}}{\text{उधार वेयाण}} \times 350 \\ &= \frac{८०,००,०००+५०,०००}{५०,००,०००} \times 350 \\ &= \frac{८०,५०,०००}{५०,००,०००} \times 350 \\ &= ५१ \text{ दिवस} \end{aligned}$$

(५)

$$\begin{aligned} \text{Stock Turnover Ratio / स्टोक गुणोत्तर} &= \frac{\text{वेचेल भालनी पडतर}}{\text{सरेराश स्टोक}} \\ &= \frac{३,१४,०००}{३,२०,०००} = ८.८१ \text{ पभत} \end{aligned}$$

(ક)

$$\begin{aligned}\text{Operating Ratio} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર} + \text{સંચાલનના ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ \text{/સંચાલન ગુણોત્તર} &= \frac{31,40,000 + 5,00,000}{50,00,000} \times 100 \\ &= \frac{3,64,000}{50,00,000} \times 100 \\ &= 52.33 \%\end{aligned}$$

(૨૦) કાનન લિ. ના તા.૩૧-૧૨-૦૨ અને ૩૧-૧૨-૦૩ ના રોજ પાકા સરવૈયા તથા સંબંધિત વર્ષના વેપાર અને ન.નું. ખાતાની વિગતો આપેલી છે. તેના પરથી નીચેના ગુણોત્તરો (બંને વર્ષ માટે) ગણીને તેના વિશે તમારો અભિપ્રાય આપો:

- (૧) ચાલુ ગુણોત્તરો
- (૨) સ્ટોક ગુણોત્તરો
- (૩) કાચા નફાનો ગુણોત્તરો
- (૪) પ્રવાહી ગુણોત્તરો
- (૫) દેવાદાર ગુણોત્તરો (વર્ષના દિવસો ૩૦૦ ગણવા)
- (૬) રોકાયેલી મૂડી પર વળતરનો દર

પાકાં સરવૈયાં

દેવાં	૨૦૦૨	૨૦૦૩	મિલકતો	૨૦૦૨	૨૦૦૩
ઈ. શેરમૂડી	૧,૦૦,૦૦૦	૧,૨૫,૦૦૦	જમીન-મકાન	૫૦,૦૦૦	૭૫,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૨,૫૦૦	૧૫,૦૦૦	પ્લાન્ટ-ચંત્રો	૫૭,૫૦૦	૫૫,૦૦૦
ન.નું. ખાતુ	૧૦,૦૦૦	૭,૫૦૦	સ્ટોક	૧૦,૦૦૦	૧૨,૫૦૦
લેણદારો	૫,૦૦૦	૬,૨૫૦	દેવાદારો	૭,૫૦૦	૧૦,૦૦૦
દેવીહુંડી	૩,૭૫૦	૭,૫૦૦	રોકડ-બેંક	૫,૦૦૦	૭,૫૦૦
ખર્ચ ચૂ. બાકી	૧,૨૫૦	૩,૭૫૦	લેણીહુંડી	૨,૫૦૦	૫,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૭,૫૦૦	૫,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચ	૭,૫૦૦	૫,૦૦૦
	૧,૪૦,૦૦૦	૧,૭૦,૦૦૦		૧,૪૦,૦૦૦	૧,૭૦,૦૦૦

વેપાર અને નફાનુકસાન ખાતું

વિગત	૨૦૦૨	૨૦૦૩	વિગત	૨૦૦૨	૨૦૦૩
શરૂનો સ્ટોક	૫,૦૦૦	૧૦,૦૦૦	વેચાણ	૬૨,૫૦૦	૧,૧૨,૫૦૦
ખરીદી	૩૭,૫૦૦	૪૭,૫૦૦	આખર સ્ટોક	૧૦,૦૦૦	૧૨,૫૦૦
વહીવટી ખર્ચ	૭,૫૦૦	૧૦,૦૦૦			
વેચાણ ખર્ચ	૫,૦૦૦	૧૨,૫૦૦			
વિતરણ ખર્ચ	૨,૫૦૦	૧૦,૦૦૦			

ચોખ્ખો નફો	૧૫,૦૦૦	૩૫,૦૦૦		
	૭૨,૫૦૦	૧,૨૫,૦૦૦	૭૨,૫૦૦	૧,૨૫,૦૦૦

જવાબ:

નફા-નુકશાન ખાતું

વિગત	૨૦૦૨	૨૦૦૩
વેચાણ [A]	૬૨૫૦૦૦	૧૧૨૫૦૦
- વેચાણ પરત		
શરૂનો સ્ટોક	૫૦૦૦	૧૦૦૦૦
+ ખરીદી	૩૭૫૦૦	૪૭૫૦૦
- આખરનો સ્ટોક	૪૨૫૦૦	૫૭૫૦૦
વેચેલ માલની પડતર [B]	૧૦૦૦૦	૧૨૫૦૦
કાચો નફો [A] - [B]	૩૨૫૦૦	૪૫૦૦૦
વેચાણ વિતરણ ખર્ચ	૩૦૦૦૦	૬૭૫૦૦
EBIT	૧૫૦૦૦	૩૫૦૦૦

(૧) Current Ratio/ ચાલુ ગણોત્તર

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\
 &= \frac{\text{સ્ટોક} + \text{દેવાદારો} + \text{લેણીહંડી}}{\text{લેણદારો} + \text{દેવીહંડી} + \text{BOD} + \text{ચુક. બાકી ખર્ચ}} \\
 2002 &= \frac{10000 + 37500 + 5000 + 2500}{5000 + 3750 + 1250 + 3750} \\
 &= \frac{25000}{10000} \\
 &= 2.5:1 \\
 2003 &= \frac{12500 + 10000 + 3750 + 5000}{5250 + 3750 + 3750 + 5000} \\
 &= \frac{35000}{22500} \\
 &= 1.56:1
 \end{aligned}$$

(૨) Stock Turnover Ratio/ સ્ટોક ગણોત્તર:-

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\
 2002 &= \frac{32500}{22500} \times \frac{365}{365} = 1.44 \text{ વખત}
 \end{aligned}$$

$$2003 = \frac{\frac{4000 + 10000}{84000}}{\frac{10000 + 12400}{12400}} \times \frac{7500}{84000} = \frac{7500}{11240} = 4 \text{ \textit{v} \textit{p} \textit{a} \textit{t}}$$

(3) Gross Profit Ratio/ કાચાનફાનો ગણોત્તર:-

$$2002 = \frac{30000}{52400} \times 100 = 4\% \text{ \textit{v} \textit{p} \textit{a} \textit{t}}$$

$$2003 = \frac{57400}{112400} \times 100 = 5\% \text{ \textit{v} \textit{p} \textit{a} \textit{t}}$$

(4) Liquidity Ratio/ પ્રવાહી ગણોત્તર:-

$$= \frac{\text{પ્રવાહી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી દેવા}} \\ = \frac{\text{ચાલુ મિલકતો - સ્ટોક}}{\text{ચાલુ દેવા - બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ}}$$

$$2002 = \frac{30000}{52400} \times 100 = 4\% \text{ \textit{v} \textit{p} \textit{a} \textit{t}}$$

$$2003 = \frac{57400}{112400} \times 100 = 5\% \text{ \textit{v} \textit{p} \textit{a} \textit{t}}$$

(5) Debtors' Ratio/ દેવાદાર ગણોત્તર:-

$$= \frac{\text{દેવાદારો + લેણીહૂંડી}}{\text{ઉદાર વેચાણ}} \times 300$$

$$2002 = \frac{7500 + 2400}{52400} \times 300 = \frac{9900}{52400} \times 300 = 4\% \text{ \textit{v} \textit{p} \textit{a} \textit{t}}$$

$$2003 = \frac{10000 + 4000}{112400} \times 300 = \frac{14000}{112400} \times 300 = 4\% \text{ \textit{v} \textit{p} \textit{a} \textit{t}}$$

(6) Rate of Return on Capital employed/ રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર:-

$$= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times 100$$

$$2002 = \frac{14000}{114000} \times 100 = 13.08\%$$

$$2003 = \frac{34000}{142400} \times 100 = 24.45\%$$

રોકાયેલી મૂડી = ઇક્વીટી શેર + અનામત + નફા-નુકશાન ખાતુ - પ્રાથમિક ખર્ચા
 2002 = 100000 + 12400 + 10000 - 7400 = 114000
 2003 = 124000 + 14000 + 7400 - 4000 = 142400

(21) ટેવલ લિમિટેડના પાકા સરવૈયા નીચે મુજબ છે:

પાકું સરવૈયું

દેવાં	31-03-2004 ₹	31-03-2003 ₹	મિલકતો	31-03-2004 ₹	31-03-2003 ₹
ઇક્વીટી શેરમૂડી	740000	500000	મકાન	740000	440000
10%ની પ્રેફ. શેરમૂડી	300000	300000	ચંત્રો	140000	300000
અનામત ભંડોળ	273000	243000	ફર્નિચર	140000	140000
10%ના ડીબેચર	300000	300000	સ્ટોક	224000	140000
લેણદારો	30000	24000	દેવાદારો	374000	440000
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	30000	35000	લેણીહૂંડીઓ	44000	30000
કરવેરાની	14000	30000	રોકડ અને બેંક	74000	50000
જોગવાઈ					
બેંક ઓવરડ્રાફ્ટ	74000	50000	પ્રાથમિક ખર્ચા	3000	3000
	1793000	1463000		1793000	1463000

વધારાની માહિતી:

	2003-2004 ₹	2002-2003 ₹
કુલ વેચાણ (રોકડ વેચાણ, ઉધાર વેચાણનો 3/4 ભાગ છે.)	1274000	1400000
કાચો નફો	440000	300000
વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાનો ચોખ્ખો નફો	454000	404000
કરવેરાનો દર 40% ધારો		
શરૂઆતનો સ્ટોક (01-04-2002)	---	60000

ઉપરની માહિતી પરથી નીચેના ગુણતરોની ગણતરી કરો અને તેનું અર્થઘટન કરો.

(1) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર (2) સ્ટોક ગુણોત્તર (3) પ્રવાહી ગુણોત્તર

(ગુ. યુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ 2004)

જવાબ:

(૧) Net Profit Ratio/ ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર:-

$$= \frac{\text{PAT}}{\text{વેચાણ}} \times 100$$

$$2003-04 = \frac{210000}{1295000} \times 100 = 16.2\%$$

$$2002-03 = \frac{120000}{1400000} \times 100 = 8.6\%$$

$$\text{PAT} = \text{EBIT} - \text{વ્યાજ} - \text{EBT} - \text{વેરા}$$

$$2003-04 = 454000 - 45000 = 409000 - 210000 = 199000$$

$$2002-03 = 404000 - 45000 = 359000 - 120000 = 239000$$

અર્થઘટન:- ઈધાની નફાકારકતાનો ખ્યાલ આપે છે. ચાલુ વર્ષે આ ગુણોત્તરમાં ઘટાડો નોંધાયો છે, જે સંતોષકારક નથી. જોકે આ અંગે કોઈ ચોક્ક અભિપ્રાય આપવો મુશ્કેલ છે. કારણકે તેનો આધાર ઈધાની અન્ય પેઢીઓના ગુણોત્તરો, કંપનીના ભુતકાળના ગુણોત્તરો તેમજ આદર્શ ગુણોત્તરો પર રહેલો છે.

(૨) Stock Turnover Ratio/ સ્ટોક ગણોત્તર:-

$$= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}}$$

$$2003-04 = \frac{12950000 - 450000}{1400000 + 225000} \times 2 = \frac{12500000}{1625000} = 7.7$$

$$2002-03 = \frac{14000000 - 3000000}{600000 + 1400000} \times 2 = \frac{11000000}{2000000} = 5.5$$

અર્થઘટન:- તે વેચાણની કાર્યક્ષમતાનું સુચન કરે છે. આ ગુણોત્તર જેમ ઉંચો તેમ વધારે સંતોષકારક ગણાય. જોકે ચાલુ વર્ષે તેમાં ઘટાડો નોંધાયો છે. આથી તેના કારણોની તપાસ કરી સુધારાત્મક પગલાં લેવાં જોઈએ.

(૩) Liquidity Ratio/ પ્રવાહી ગણોત્તર:-

$$= \frac{\text{પ્રવાહી મિલકતો}}{\text{પ્રવાહી દેવા}} \\ = \frac{\text{દેવાદાકો + લેણીહંડી + રોકડ}}{\text{લેણદારો + PF + વેરા}}$$

$$2003-04 = \frac{395000 + 45000 + 95000}{30000 + 30000 + 14000} = \frac{535000}{74000} = 7.2$$

$$2002-03 = \frac{450000 + 300000 + 50000}{24000 + 35000 + 30000} = \frac{800000}{94000} = 8.5$$

અર્થઘટન:- આ ગુણોત્તર ધંધાની પ્રવાહી પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આપે છે. આ ગુણોત્તર ૧:૧ હોય તો આદર્શ ગણાય. અહીં બંને વર્ષે આ ગુણોત્તર ઘણો ઉંચો છે, જે યોગ્ય નથી. આથી આવી વધારાની કાર્યશીલ મૂડીનું નફાકારક તકોમાં રોકાણ કરવું જોઈએ. નહીંતો એક બાજુ ઉછીની મૂડી પર વ્યાજ ચુકવવું પડશે અને બીજી બાજુ ધંધામાં આવી મૂડી બીનજરૂરી રોકાઈ રહેશે. પરિણામે ચોખ્ખા નફામાં ઘટાડો થશે.

(૨૨) આરતી લિમિટેડનાં તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૫ના રોજના પાકા સરવૈયાં અને અન્ય વધારાની માહિતી પરથી નીચેના ગુણોત્તરો શોધો:

(૧) સ્ટોક ટર્નઓવર ગુણોત્તર (૨) ચાલુ ગુણોત્તર (૩) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૪) રોકાયેલી મૂડી પર વળતરનો દર (૫) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર.

આરતી લિ. નું. તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૫ના રોજનું પાકું સરવૈયું

જવાબદારી	₹	મિલકત-લેણાં	₹
ઈકવીટી શેરમૂડી	૪૦૦૦૦૦	જમીન-મકાન	૨૫૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૨૦૦૦૦૦	ચંત્રો	૧૩૦૦૦૦
નફાનુકશાન ખાતું	૧૭૦૦૦૦	કામચલાઉ રોકાણો	૨૭૦૦૦૦
૮%ના ડિબેનચર	૨૫૦૦૦૦	સ્ટોક	૧૭૫૦૦૦
લેણદારો	૧૦૦૦૦૦	દેવાદારો	૨૦૦૦૦૦
દેવીહંડી	૫૦૦૦૦	અગાઉથી ચુકવેલ ખર્ચ	૩૦૦૦૦
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૩૦૦૦૦	અગાઉથી ચુકવેલ આવકવેરો	૮૦૦૦૦
બેંક ઓવરડ્રાફ્ટ (દેના બેંકમાંથી)	૪૦૦૦૦	લેણીહંડી	૫૦૦૦૦
ચુકવવાના બાકી ખર્ચા	૧૦૦૦૦	રોકડ સિલક	૨૦૦૦૦
		બેંક ઓફ બરોડામાં સિલક	૪૦૦૦૦
		ડિબેચર વટાવ	૫૦૦૦
	૧૨૫૦૦૦૦		૧૨૫૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) રોકડ વેચાણ, કુલ વેચાણના ૨૦% છે.
- (૨) તા. ૦૧-૦૪-૨૦૦૪ના રોજ સ્ટોક રૂ. ૧૨૫૦૦૦ છે.
- (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર ૯૦ દિવસનો છે. વર્ષના દિવસો ૩૬૦ ગણવા.
- (૪) કાચો નફો, વેચાણના ૪૦% છે.
- (૫) ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાનો) રૂ. ૨૫૦૦૦૦ છે.
- (૬) કરવેરાનો દર ૫૦% છે.

(સૌ. યુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૨૦૦૫)

(૨૩) જવાબ:

નફા-નુકશાન ખાતું

વિગત	₹
વેચાણ	૧૨૫૦૦૦૦
- વેચાણ પડતર કાચો નફો	૭૫૦૦૦૦

કાચો નફો	૫૦૦૦૦૦
વહીવટી અને વેચાણ વિતરણના ખર્ચા	૨૫૦૦૦૦
EBIT	૨૫૦૦૦૦
વ્યાજ	૨૦૦૦૦
-વેરા ૫૦%	૨૩૦૦૦૦
PAT	૧૧૫૦૦૦

(૧)

$$\text{દેવાદાર ગુણોત્તર} = \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણદારો}}{\text{ઉઘાર વેચાણ}} \times 350$$

Debtors Ratio

$$E0 = \frac{૨૦૦૦૦૦ + ૫૦૦૦૦}{\text{ઉઘાર વેચાણ}} \times 350$$

$$\text{ઉઘાર વેચાણ} = \frac{૨૫૦૦૦૦}{E0} \times 350 = ૧૦૦૦૦૦૦$$

$$\text{કુલ વેચાણ} = ૧૦૦૦૦૦૦ \times \frac{૧૦૦}{૮૦} = ૧૨૫૦૦૦૦$$

$$\text{કુલ વેચાણ} = ૧૨૫૦૦૦૦ \times ૨૦\% = ૨૫૦૦૦૦$$

$$\begin{aligned} \text{વેચેલ માલની પડતર} &= \text{વેચાણ} - \text{કાચો નફો} \\ &= ૧૨૫૦૦૦૦ - ૪૦\% [૫,૦૦,૦૦૦] = ૭૫૦૦૦૦ \end{aligned}$$

(૨)

$$\begin{aligned} \text{સ્ટોક ટર્નઓવર} &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\ &= \frac{૭૫૦૦૦૦}{\frac{૧૨૫૦૦૦ + ૧૭૫૦૦૦}{2}} \times ૨ \\ &= \frac{૭૫૦૦૦૦}{૧૫૦૦૦૦} = ૫ \text{ વખત} \end{aligned}$$

(૩) Current Ratio:

$$\begin{aligned} \text{ચાલુ ગણોત્તર} &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\ &= \frac{૨૭૦૦૦૦ + ૧૭૫૦૦૦ + ૨૦૦૦૦૦ + ૩૦૦૦૦ + ૮૦૦૦૦ + ૫૦૦૦૦ + ૨૦૦૦૦૦}{૧૦૦૦૦૦ + ૫૦૦૦૦ + ૩૦૦૦૦ + ૪૦૦૦૦ + ૧૦૦૦૦} \\ &= \underline{૮૬૫૦૦૦} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & 230000 \\ = & 3 : 95 : 1 \end{aligned}$$

(૪) Liquid Ratio:

$$\begin{aligned} \frac{\text{પ્રવાહી ગણોત્તર}}{\text{ચાલુ મિલકતો - સ્ટોક}} &= \frac{\text{ચાલુ ટેવા - બંક ઓવર ડ્રાફ્ટ}}{\text{ચાલુ મિલકતો - સ્ટોક}} \\ &= \frac{2540000 - 1740000}{2300000 - 400000} \\ &= \frac{800000}{1900000} \\ &= 3 : 53 : 1 \end{aligned}$$

(૫) Rate of Return on Capital Employed:

$$\begin{aligned} \text{રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર} &= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલ મૂડી}} \times 100 \\ &= \frac{2400000}{10140000} \times 100 \\ &= 23.73\% \end{aligned}$$

(૬) Net Profit Ratio:

$$\begin{aligned} \text{ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર} &= \frac{\text{ચોખ્ખો નફો}}{\text{વેચાણ}} \times 100 \\ &= \frac{1140000}{12400000} \times 100 \\ &= 9.2\% \end{aligned}$$

(૨૩) બંટી લિમિટેડની તા. ૩૧-૧૨-૨૦૦૫ના રોજ પૂરા થતા વર્ષની નીચેની માહિતી મળે છે.

	₹
(૧) ઇક્વીટી શેરમૂડી	૫૦૦૦૦૦
(૨) ૧૦%ની પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	૨૫૦૦૦૦
(૩) ૧૦%ના ડીબેન્ચર્સ	૭૫૦૦૦
(૪) ૧૦%ની લાંબાગાળાની લોન	૫૦૦૦૦
(૫) રાખી મુકેલી કમાણી	૧૨૫૦૦૦
(૬) ચાલુ મિલકતો	૩૭૫૦૦૦
(૭) કાયમી મિલકતો	૮૭૫૦૦૦
(૮) અવાસ્તવિક મિલકતો	૨૫૦૦૦

(૯) શરૂઆતનો સ્ટોક	૯૨૫૦૦
(૧૦) આખરનો સ્ટોક	૭૫૦૦૦
(૧૧) ચોખ્ખો નફો (૬૦% કરવેરા બાદ કર્યા પછી)	૧૨૫૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) ઉધાર વેચાણ, ચેકડ વેચાણથી દોઢગણું છે.
 - (૨) દેવાદારો અને લેણીહૂંડી, ચાલુ મિલકતોનો ૧/૩ હિસ્સો છે.
 - (૩) સ્ટોક ટર્નઓવર ગુણોત્તર ૧૦ છે.
 - (૪) કાચા નફાનો ગુણોત્તર ૩૩% છે.
- ઉપરની વિગતના આધારે નીચેના ગુણોત્તરોની ગણતરી કરો:
- (૧) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર
 - (૨) સંચાલન ગુણોત્તર
 - (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના દિવસો ૩૬૦ ગણવા)
 - (૪) રોકાયેલી મૂડી પર વળતરનો દર
 - (૫) શેરહોલ્ડરોના ભંડોળો પર વળતરનો દર

(સૌ.યુનિ., ટી.વાચ., એપ્રિલ ૨૦૦૬)

નફા-નુકશાન ખાતું

વિગત	₹
વેચાણ	૧૨૫૦૦૦૦
- વેચાણ પડતર કાચો નફો	૮૩૭૫૦૦
કાચો નફો	૪૧૨૫૦૦
સંચાલન ખર્ચા	૮૭૫૦૦
EBIT	૩૨૫૦૦૦
વ્યાજ (૫૦૦૦૦ + ૭૫૦૦૦ = ૧૨૫૦૦૦ × ૧૦%)	૧૨૫૦૦
	૩૧૨૫૦૦
-વેરા ૬૦%	૧૮૭૫૦૦
PAT	૧૨૫૦૦૦

(૧)

$$\text{સ્ટોકનો ગુણોત્તર} = \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{શરૂનો સ્ટોક} + \text{આખરનો સ્ટોક}} \times ૨$$

$$૧૦ = \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{૯૨૫૦૦ + ૭૫૦૦૦} \times ૨$$

$$\text{વેચેલ માલની પડતર} = \frac{૧૬૭૫૦૦ \times ૧૦}{૨} = ૮૩૭૫૦૦$$

- (૨) વેચાણ : વેચેલ માલની પડતર ૮૩૭૫૦૦ અને કાચા નફાનો દર ૩૩%, તેથી વેચેલ માલની પડતર ૬૭ %

$$\text{વેચાણ} = ૮૩૭૫૦૦ \times \frac{૧૦૦}{૬૭} = ૧૨૫૦૦૦૦$$

રોકડ વેચાણ ૧, ઉધાર વેચાણ ૧.૫ તેથી કુલ વેચાણ ૨.૫

$$\text{રોકડ વેચાણ} = ૧૨૫૦૦૦૦ \times \frac{૧}{૨.૫} = ૫૦૦૦૦૦$$

$$\text{ઉધાર વેચાણ} = ૧૨૫૦૦૦૦ \times \frac{૧.૫}{૨.૫} = ૭૫૦૦૦૦$$

- (૩) Net Profit Ratio / ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર:-

$$= \frac{\text{PAT}}{\text{વેચાણ}} \times ૧૦૦ = \frac{૧૨૫૦૦૦}{૧૨૫૦૦૦૦} \times ૧૦૦ = ૧૦\%$$

- (૪) Operating Ratio / સંચાલન ગુણોત્તર:-

$$= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર} + \text{સંચાલનના ખર્ચા}}{\text{વેચાણ}} \times ૧૦૦$$

$$= \frac{૮૩૭૫૦૦ + ૧૦૦૦૦૦}{૧૨૫૦૦૦૦} \times ૧૦૦$$

$$= \frac{૯૩૭૫૦૦}{૧૨૫૦૦૦૦} \times ૧૦૦ = ૭૫\%$$

- (૫) Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર:-

$$= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહૂંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૦$$

$$= \frac{૩૭૫૦૦૦ \times ૧/૩}{૭૫૦૦૦૦} \times ૩૬૦$$

$$= \frac{૧૨૫૦૦૦}{૭૫૦૦૦૦} \times ૩૬૦ = ૬૦ \text{ દિવસ}$$

- (૬) Rate of Return on Capital Employed / રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર:-

$$= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times ૧૦૦$$

$$= \frac{૩૨૫૦૦૦}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times ૧૦૦$$

$$= \frac{694000}{2090000} = 33.33\%$$

(૨૪) વિનાયક લિમિટેડના સંક્ષિપ્ત પાકા સરવૈયા નીચે મુજબ છે.

પાકું સરવૈયું

દેવાં	૩૧-૦૩- ૨૦૦૪ ₹	૩૧-૦૩- ૨૦૦૫ ₹	મિલકતો	૩૧-૦૩- ૨૦૦૪ ₹	૩૧-૦૩- ૨૦૦૫ ₹
ઇકવીટી શેરમૂડી	૪૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦	જમીન મકાન	૨૦૦૦૦૦	૨૫૦૦૦૦
૧૦%ની પ્રેફ. શેરમૂડી	૨૦૦૦૦૦	૨૦૦૦૦૦	પ્લાન્ટ અને યંત્રો	૨૫૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦
નફાનુકશાન ખાતું	૮૦૦૦૦	૧૫૦૦૦૦	ફર્નિચર	૮૨૦૦૦	૧૦૮૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૭૦૦૦૦	૧૨૦૦૦૦	રોકાણો	૧૨૦૦૦૦	૧૦૦૦૦૦
૧૨%ના ડીબેચર	૧૦૦૦૦૦	૧૫૦૦૦૦	સ્ટોક	૧૦૦૦૦૦	૧૬૦૦૦૦
લેણદારો	૮૫૦૦૦	૧૧૦૦૦૦	દેવાદારો	૮૦૦૦૦	૧૪૦૦૦૦
ટેવીહુંડી	૨૫૦૦૦	૩૦૦૦૦	લેણીહુંડી	૩૦૦૦૦	૬૦૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી	૧૫૦૦૦	૨૦૦૦૦	રોકડ અને બેંક સિલક	૭૮૦૦૦	૧૩૮૦૦૦
ખર્ચા					
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૫૦૦૦૦	૭૦૦૦૦	અગાઉથી ચૂક. ખર્ચા	૩૫૦૦૦	૫૪૦૦૦
			બાંધધરી કમિશન	૫૦૦૦૦	૪૦૦૦૦
	૧૦૩૫૦૦૦	૧૩૫૦૦૦૦		૧૦૩૫૦૦૦	૧૩૫૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

	૨૦૦૩-૨૦૦૪ ₹	૨૦૦૪-૨૦૦૫ ₹
વેચાણ (જેમાં ઉધાર વેચાણ રોકડ વેચાણથી ત્રણ ગણું છે.)	૮૦૦૦૦૦	૧૨૦૦૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા પછીનો, કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)	૮૪૦૦૦	૧૫૩૦૦૦

ઉપરની માહિતી પરથી નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરોની ગણતરી કરો:

- (૧) ચાલુ ગુણોત્તર
- (૨) રોકાણેલી મૂડી પર વળતરનો દર
- (૩) દેવાં-ઇકવીટી ગુણોત્તર
- (૪) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ગણવા)

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૨૦૦૬)

(૧) Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર:-

$$= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}}$$

$$\begin{aligned}
 2003-2004 &= \frac{100000 + 600000 + 30000 + 92000 + 34000}{64000 + 24000 + 14000 + 40000} \\
 &= \frac{333000}{124000} \\
 &= 1.2:1
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 2004-2005 &= \frac{150000 + 180000 + 500000 + 132000 + 48000}{110000 + 30000 + 200000 + 90000} \\
 &= \frac{452000}{230000} \\
 &= 2.4:1
 \end{aligned}$$

(2) Rate of Return on Capital Employed / રોકેલી મૂડી પર વળતરનો દર:-

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{EBIT}}{\text{રોકાયેલી મૂડી}} \times 100 \\
 2003-2004 &= \frac{200000}{800000} \times 100 = 25\% \\
 2004-2005 &= \frac{324000}{1080000} \times 100 = 30\%
 \end{aligned}$$

$$\text{EBIT} = \text{PAT} + \text{વેરા } 40\% + \text{વ્યાજ}$$

$$\begin{aligned}
 2003-2004 &= 64000 + 64000 + 12000 &= 200000 \\
 2004-2005 &= 143000 + 143000 + 12000 &= 324000 \\
 2003-2004 &= 800000 + 200000 + 80000 + 90000 + 100000 - 40000 &= 2000000 \\
 2004-2005 &= 1400000 + 200000 + 140000 + 120000 + 140000 - 80000 &= 2680000
 \end{aligned}$$

(3) Debt-Equity Ratio / દેવા-ઇક્વિટી ગુણોત્તર:-

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{લાંબાગાળાના દેવા}}{\text{માલિકીના ભંડોળો}} \times 100 \\
 2003-2004 &= \frac{1000000}{7000000} \times 100 = 14.28\% \\
 2004-2005 &= \frac{1400000}{9300000} \times 100 = 15.05\%
 \end{aligned}$$

$$\text{માલિકીના ભંડોળો} = \text{ઇ. શેર} + \text{પ્રેફ. શેર} + \text{ન. બુ. ખાતુ} + \text{સામાન્ય અનામત} - \text{બાંધધરી કમિશન}$$

$$2003-2004 = 800000 + 200000 + 80000 + 90000 - 40000 = 2000000$$

$$2003-2004 = 400000 + 200000 + 140000 + 120000 - 80000 = 630000$$

(પ) Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર:-

$$= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહૂંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times 350$$

$$2003-2004 = \frac{600000 + 300000}{500000} \times 350$$

$$= \frac{900000}{500000} \times 350 = 63 \text{ દિવસ}$$

$$2004-2005 = \frac{1400000 + 500000}{500000} \times 350$$

$$= \frac{1900000}{500000} \times 350 = 133 \text{ દિવસ}$$

ઉધાર વેચાણ:

$$2003-2004 = 2000000 \times 3/8 = 750000$$

$$2004-2005 = 2000000 \times 3/8 = 750000$$

(રપ) દર્શન લિમિટેડનાં સંક્ષિપ્ત સરવૈયાં નીચે મુજબ છે:

પાકું સરવૈયાં

દેવાં	31-03-2004 ₹	31-03-2005 ₹	મિલકતો	31-03-2004 ₹	31-03-2005 ₹
ઇકવીટી શેરહૂડી	300000	400000	જમીન મકાન	200000	250000
10%ની પ્રેક્. શેરહૂડી	200000	250000	ચંત્રો	250000	200000
સામાન્ય અનામત	100000	125000	ફર્નિચર	50000	75000
નફાનુકશાન ખાતું	30000	35000	સ્ટોક	150000	120000
12%ના ડીબેંચર	100000	100000	દેવાદારો	120000	150000
લેણદારો	20000	60000	લેણીહૂંડી	30000	40000
દેવીહૂંડી	20000	15000	રોકડ સિલક	25000	35000
સ્ટાક્ પ્રોવિડન્ટ ફંડ	50000	70000	અગાઉથી ચૂક. ખર્ચા	50000	70000
બેંક ઓવરડ્રાફ્ટ	10000	15000	પ્રાથમિક ખર્ચા	15000	10000
	600000	1100000		600000	1100000

વધારાની માહિતી:

	2003-2004 ₹	2004-2005 ₹
કુલ વેચાણ (રોકડ વેચાણ, ઉધાર વેચાણનો ૪/૫ ભાગ છે.)	530000	210000
કાચો નફો	252000	392500

વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાનો નફો (કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)	૨૫૦૨૫૦	૩૬૦૦૦૦
તા. ૦૧-૦૪-૨૦૦૩ના રોજનો સ્ટોક	૧૩૦૦૦૦	

ઉપરની માહિતી પરથી નીચેના ગુણોત્તરો ગણી પ્રથમ બે ગુણોત્તરોનું અર્થઘટન કરો:

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર (૨) સ્ટોક ગુણોત્તર (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ગણાવા)

(ઉ.ગુ.ચુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૨૦૦૬)

જવાબ:

(૧) Current Ratio / ચાલુ ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{ચાલુ મિલકતો}}{\text{ચાલુ દેવા}} \\
 2003-2004 &= \frac{140000 + 120000 + 30000 + 24000 + 40000}{20000 + 20000 + 50000 + 10000} \\
 &= \frac{354000}{100000} \\
 &= 3.54:1 \\
 2004-2005 &= \frac{120000 + 140000 + 40000 + 34000 + 70000}{60000 + 14000 + 70000 + 14000} \\
 &= \frac{304000}{158000} \\
 &= 1.92:1
 \end{aligned}$$

અર્થઘટન:- ઇંધાની કાર્યશીલ મૂડીની પરિસ્થિતિ જાણવા માટે ઉપયોગી છે. આદર્શ ગુણોત્તર ૨:૧ ગણાય. બીજા વર્ષે આ ગુણોત્તર સંતોષકારક જણાય છે.

(૨) Stock Ratio / સ્ટોક ગુણોત્તર:

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{વેચેલ માલની પડતર}}{\text{સરેરાશ સ્ટોક}} \\
 &= \frac{\text{વેચાણ - કાર્યો નફો}}{\text{શરૂનો સ્ટોક}} \times 2 \\
 2003-2004 &= \frac{530000 - 242000}{130000 + 140000} \times 2 \\
 &= \frac{288000}{270000} = 1.07 \text{ વખત} \\
 2004-2005 &= \frac{210000 - 372500}{140000 + 120000} \times 2 \\
 &= \frac{-162500}{260000} = -0.62 \text{ વખત}
 \end{aligned}$$

અર્થઘટન:- વેચાણની કાર્યક્ષમતાનો ખ્યાલ આપે છે. આ અંગે ચોક્કસ અભિપ્રાય આપવો મુશ્કેલ છે. તેનો આધાર અન્ય કંપનીના ગુણોત્તર, ઉદ્યોગનો આદર્શ ગુણોત્તર તથા કંપનીના ભૂતકાળના ગુણોત્તર પર રહેલો છે.

(૫) Debtors' Ratio / દેવાદાર ગુણોત્તર:

$$= \frac{\text{દેવાદારો} + \text{લેણીહૂંડી}}{\text{ઉધાર વેચાણ}} \times ૩૬૦$$

$$૨૦૦૩-૨૦૦૪ = \frac{૧૨૦૦૦૦ + ૩૦૦૦૦}{૩૫૦૦૦૦} \times ૩૬૦$$

$$= \frac{૧૫૦૦૦૦}{૩૫૦૦૦૦} \times ૩૬૦ = ૧૫૪ \text{ દિવસ}$$

$$૨૦૦૪-૨૦૦૫ = \frac{૧૫૦૦૦૦ + ૪૦૦૦૦}{૪૫૦૦૦૦} \times ૩૬૦$$

$$= \frac{૧૯૦૦૦૦}{૪૫૦૦૦૦} \times ૩૬૦ = ૧૫૨ \text{ દિવસ}$$

ઉધાર વેચાણ:

$$૨૦૦૩-૨૦૦૪ = ૬૩૦૦૦૦ \times \frac{૧૦૦}{૧૮૦} = ૩૫૦૦૦૦$$

$$૨૦૦૪-૨૦૦૫ = ૮૧૦૦૦૦ \times \frac{૧૦૦}{૧૮૦} = ૪૫૦૦૦૦$$

૪.૬ સ્વાધ્યાય / વ્યાવહારિક

(૧) જય લિમિટેડનાં સંક્ષિપ્ત પાકાં સરવૈયા નીચે મુજબ છે:
પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	૩૧-૦૩-૨૦૦૪ ₹	૩૧-૦૩-૨૦૦૫ ₹	મિલકતો	૩૧-૦૩-૨૦૦૪ ₹	૩૧-૦૩-૨૦૦૫ ₹
ઇક્વીટી શેરહૂંડી	૮૦૦૦૦૦	૧૧૦૦૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૬૭૬૦૦૦	૧૦૯૬૦૦૦
અનામત અને વધારો	૪૧૦૦૦૦	૬૩૦૦૦૦	રોકાણો	૪૦૯૦૦૦	૪૯૫૦૦૦
૧૨%ના ડીબેન્ચર્સ	૪૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦	સ્ટોક	૩૧૦૦૦૦	૨૯૦૦૦૦
લેણદારો	૧૭૦૦૦૦	૧૮૫૦૦૦	દેવાદારો	૨૬૪૦૦૦	૩૪૦૦૦૦
દેણીહૂંડી	૮૦૦૦૦	૪૫૦૦૦	અગા. ચૂક. ખર્ચા	૨૬૦૦૦	૩૪૦૦૦
સ્ટાફ પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૧૪૦૦૦૦	૪૦૦૦૦	લેણીહૂંડીઓ	૧૨૦૦૦૦	૧૪૦૦૦૦
			રોકડ અને બેંક	૧૮૫૦૦૦	૭૫૦૦૦
			પ્રાથમિક ખર્ચા	૧૦૦૦૦	૩૦૦૦૦
	૨૦૦૦૦૦૦	૨૫૦૦૦૦૦		૨૦૦૦૦૦૦	૨૫૦૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

	૨૦૦૩-૨૦૦૪ ₹	૨૦૦૪- ૨૦૦૫ ₹
કુલ વેચાણ (રોકડ વેચાણ, ઉધાર વેચાણનો ૧/૪ ભાગ છે.)	૨૪૦૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦૦
કાચો નફો	૬૪૦૦૦૦	૯૦૦૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો, કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)	૩૨૦૦૦૦	૪૮૪૦૦૦

તારીખ ૧લી એપ્રિલ, ૨૦૦૩ના રોજ સ્ટોક રૂ. ૧૩૦૦૦૦નો છે.

ઉપરની માહિતી પરથી બંને વર્ષ માટે નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરો શોધો:

- (૧) સ્ટોક ગુણોત્તર
- (૨) રોકાણેલી મૂડી પર વળતરનો દર
- (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૧૯૯૭)

- (૨) સની લિ. નાં સંક્ષિપ્ત પાકાં સરવૈયાં નીચે મુજબ છે:

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	૩૧-૦૩- ૨૦૦૦ ₹	૩૧-૦૩- ૨૦૦૧ ₹	મિલકતો	૩૧-૦૩- ૨૦૦૦ ₹	૩૧-૦૩- ૨૦૦૧ ₹
ઈકવીટી શેરમૂડી (દરેક રૂ. ૧૦૦નો)	૬૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૯૦૦૦૦૦	૧૧૧૦૦૦૦
૧૦%ની પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	૧૦૦૦૦૦	૧૦૦૦૦૦	સ્ટોક	૧૫૦૦૦૦	૧૮૦૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૪૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	દેવાદારો	૧૨૦૦૦૦	૧૩૦૦૦૦
અનામતો	૮૦૦૦૦	૬૦૦૦૦	લેણીહંડીઓ	૫૦૦૦	૧૫૦૦૦
૧૦%ના ડીબેંચર	૨૦૦૦૦૦	૨૫૦૦૦૦	અગા. ચૂક. ખર્ચા	૧૦૦૦૦	૫૦૦૦૦
કારીગર નફાભાગ	૨૦૦૦૦	૧૦૦૦૦	રોકડ અને બેંક	૧૫૦૦૦	૧૦૦૦૦
ફંડ			પ્રાથમિક ખર્ચા	૨૦૦૦૦	૧૦૦૦૦
બેંક ઓવરડ્રાફ્ટ	૩૦૦૦૦	૬૦૦૦૦			
લેણદારો	૧૦૫૦૦૦	૭૦૦૦૦			
દેવીહંડીઓ	૩૦૦૦૦	૪૦૦૦૦			
ચુકવવાના બાકી ખર્ચા	૧૫૦૦૦	૨૦૦૦૦			
	૧૨૨૦૦૦૦	૧૪૬૦૦૦૦		૧૨૨૦૦૦૦	૧૪૬૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

	૧૯૯૯-૨૦૦૦	૨૦૦૦-૨૦૦૧
	₹	₹
કુલ વેચાણ (રોકડ વેચાણ, ઉધાર વેચાણનો ૧/૫ ભાગ છે.)	૨૪૦૦૦૦૦	૩૬૦૦૦૦૦
કાચો નફો	૯૬૦૦૦૦	૧૨૮૦૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરા બાદ કર્યા પહેલાનો, કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)	૩૮૦૦૦૦	૬૭૩૦૦૦

તા. ૦૧-૦૪-૧૯૯૯ના રોજ સ્ટોક રૂ. ૧૩૮૦૦૦

ઉપરની માહિતી પરથી બંને વર્ષ માટે નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરો ગણો અને દરેક વિશે ટૂંકમાં તમારો અભિપ્રાય આપો:

(૧) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર (૨) રોકાણેલી મૂડી પર વળતર (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૦ દિવસો ગણવાના છે. (૪) સ્ટોક ગુણોત્તર (૫) ચાલુ ગુણોત્તર (૬) શેરદીઠ કમાણી

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વાચ., માર્ચ ૨૦૦૦)

(૩) પાયલ લિ. નાં. તા. ૩૧-૧૨-૧૯૯૯ તથા તા. ૩૧-૧૨-૨૦૦૦ના રોજનાં પાકા સરવૈયાં નીચે મુજબ છે:

પાકું સરવૈયું

દેવાં	૩૧-૦૩-૨૦૦૦	૩૧-૦૩-૨૦૦૧	મિલકત-લેણાં	૩૧-૦૩-૨૦૦૦	૩૧-૦૩-૨૦૦૧
	₹	₹		₹	₹
ઇકવીટી શેરમૂડી	૪૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦૦	ચંત્રો	૫૬૦૦૦૦	૯૨૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૩૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	સ્ટોક	૧૮૦૦૦૦	૨૨૦૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૧૬૦૦૦	૮૦૦૦૦	દેવાદારો	૫૦૦૦૦	૧૬૦૦૦૦
કિર્બેચર્સ	૧૮૦૦૦૦	૧૮૦૦૦૦	લેણીહંડી	૧૦૦૦૦	૧૫૦૦૦
તારણવાળી લોન	૨૦૦૦૦	૨૦૦૦૦	બેંક સિલક	૧૦૦૦૦૦	૧૭૭૦૦૦
લેણદારો	૨૯૨૦૦૦	૩૫૨૦૦૦	અ.ચુકવેલ ખર્ચા	૬૦૦૦૦	૨૮૦૦૦
સુચિત કિર્બેચર્સ	૨૦૦૦૦	૪૦૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૬૦૦૦	૧૦૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૮૦૦૦	૮૦૦૦			
	૯૬૬૦૦૦	૧૫૩૦૦૦૦		૯૬૬૦૦૦	૧૫૩૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

	૩૧-૧૨-૧૯૯૯	૧૩-૧૨-૨૦૦૦
	₹	₹
વેચાણ (જેમાં ઉધાર વેચાણ રોકડ વેચાણથી ત્રણ ગણું છે.)	૪૮૦૦૦૦	૮૪૦૦૦૦
ખરીદી	૩૪૦૦૦૦	૬૨૦૦૦૦
ખરીદીના ખર્ચા	૨૦૦૦૦	૫૦૦૦૦
ઓફિસ ખર્ચા	૮૦૦૦૦	૯૦૦૦૦
વેચાણ વિતરણના ખર્ચા	૬૪૦૦૦	૮૦૦૦૦

તા. ૩૧-૧૨-૧૯૯૮ના રોજ સ્ટોકની કિંમત રૂ. ૧૬૦૦૦૦ હતી, જ્યારે તેની બજાર કિંમત રૂ. ૧૪૦૦૦૦ હતી.

ઉપરની માહિતીના આધારે નીચેના ગુણોત્તરો શોધો અને દરેકનું ટૂંકમાં અર્થઘટન કરો:

(૧) કાચા નફાનો ગુણોત્તર (૨) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૩) રાકોચેલી મૂડી પર વળતરનો ગુણોત્તર (૪) દેવાદાર ગુણોત્તર (૫) સ્ટોક ગુણોત્તર

નોંધ:- વર્ષના દિવસો ૩૬૦ ગણો.

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૨૦૦૩)

(૪) નીચેની માહિતી સોના-રૂપા નામની બે કંપનીઓના રેકોર્ડ પરથી લેવામાં આવી છે:

દેવાં	સોના લિ. ₹	રૂપા લિ. ₹	મિલકત-લેણાં	સોના લિ. ₹	રૂપા લિ. ₹
ઇકવીટી શેરમૂડી	૧૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦	જમીન-મકાન	૮૦૦૦૦	૭૫૦૦૦
રાખી મુકેલી કમાણી	૨૪૮૦૦	૬૬૨૦૦	સાંચા-ચંત્રો	૮૦૦૦૦	૮૦૦૦૦
૧૫%ના ડીબેન્ચર્સ	૮૦૦૦૦	૬૬૦૦૦	સ્ટોક	૩૨૦૦૦	૮૦૦૦૦
લેણાદારો	૩૨૦૦૦	૪૦૦૦૦	દેવાદારો	૩૫૦૦૦	૩૦૦૦૦
દેવીહૂંડીઓ	૩૦૦૦	૧૦૦૦૦	લેણીહૂંડીઓ	૫૦૦૦	૬૦૦૦
બેંક ઓવરડ્રાફ્ટ	૬૦૦૦	૧૫૦૦૦	સ્ટોક	૧૬૦૦૦	૧૦૦૦૦
ચુકવવાના બાકી ખર્ચ	૩૦૦૦	૫૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૮૦૦	૧૨૦૦
	૨૪૮૮૦૦	૨૮૨૨૦૦		૨૪૮૮૦૦	૨૮૨૨૦૦

વધારાની માહિતી:

	સોના લિ. ₹	રૂપા લિ. ₹
કુલ વેચાણ (૮૦% ઉધાર વેચાણ છે.)	૩૨૦૦૦૦	૩૨૦૦૦૦
વેચેલ માલની પડતર	૨૨૪૦૦૦	૨૦૮૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (૫૦% લેખે કરવેરા બાદ)	૧૬૦૦૦	૨૫૬૦૦

ઉપરની માહિતી અને પાકા સરવૈયા પરથી બંને કંપની માટે નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરો ગણો અને દરેક વિશે તમારો અભિપ્રાય આપો:

(૧) ચાલુ ગુણોત્તર (૨) સંચાલન ગુણોત્તર (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર (વર્ષના ૩૬૫ દિવસ ગણવાના છે.)

(૪) શેરહોલ્ડરોના ભંડોળ પર વળતર દર (૫) કુલ રોકાચેલી મૂડી પર વળતરનો દર.

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૨૦૦૪)

(૫) શૈલ લિ. ના પાકા સરવૈયાં નીચે પ્રમાણે છે:

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	૩૧-૦૩-૨૦૦૪ ₹	૩૧-૦૩-૨૦૦૩ ₹	મિલકતો	૩૧-૦૩-૨૦૦૪ ₹	૩૧-૦૩-૨૦૦૩ ₹
ઇકવીટી શેર મૂડી	૭૫૦૦૦૦	૭૫૦૦૦૦	સ્થાયી મિલકતો	૧૨૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦૦
અનામત અને	૩૪૮૦૦૦	૩૦૦૦૦૦	બાદ : ઘસારો	૪૨૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦

વધારો					
લોન	૩૦૦૦૦૦	૩૬૦૦૦૦		૭૮૦૦૦૦	૬૦૦૦૦૦
ચાલુ દેવાં	૩૮૭૦૦૦	૭૫૦૦૦	રોકાણો	૧૨૦૦૦૦	૮૦૦૦૦
			સ્ટોક	૩૬૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦
			દેવાદારો	૨૧૦૦૦૦	૧૫૦૦૦૦
			રોકડ	૬૦૦૦૦	૬૦૦૦૦
			અન્ય ચાલુ મિલકતો	૭૫૦૦૦	૭૫૦૦૦
			પરચુરણ ખર્ચા	૧૮૦૦૦૦	૨૧૦૦૦૦
	૧૭૮૫૦૦૦	૧૪૮૫૦૦૦		૧૭૮૫૦૦૦	૧૪૮૫૦૦૦

૨૦૦૩-૨૦૦૪ના વર્ષ અંગેની અન્ય માહિતી નીચે મુજબ છે:

કુલ વેચાણ (જે પૈકી ૨૦% રોકડ વેચાણ છે)	૧૮૦૦૦૦૦
વ્યાજ અને કરવેરા પહેલાનો નફો	૪૫૦૦૦૦
વ્યાજ	૭૨૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૧૮૦૦૦૦
સૂચિત ડિવિડન્ડ	૧૫૦૦૦૦

ઉપરની માહિતી પરથી ૨૦૦૩-૨૦૦૪ના વર્ષ માટે નીચેના ગુણોત્તરોની ગણતરી કરો:

- (૧) રોકાણોની મૂડી પર વળતરનો દર (૨) સ્ટોકની ફેરબદલી દર (૩) ચાલુ ગુણોત્તર (૪) પ્રવાહી ગુણોત્તર (૫) દેવાદાર ગુણોત્તર (૬) ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર

(ગુ.યુ.નિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૨૦૦૧)

(૬) નમન લિ. નાં પાકા સરવૈયાં નીચે મુજબ છે:

પાકું સરવૈયાં

જવાબદારીઓ	૩૧-૦૩-૨૦૦૩ ₹	૩૧-૦૩-૨૦૦૪ ₹	મિલકતો	૩૧-૦૩-૨૦૦૩ ₹	૩૧-૦૩-૨૦૦૪ ₹
ઇકવીટી શેરમૂડી	૨૦૦૦૦૦૦	૨૭૫૦૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૧૪૮૦૦૦૦	૨૭૮૦૦૦૦
અનામત અને વધારો	૧૦૨૫૦૦૦	૧૭૫૦૦૦૦	રોકાણો	૧૦૦૦૦૦૦	૧૨૦૦૦૦૦
૧૨%ના ડીબેન્ચર્સ	૧૦૦૦૦૦૦	૧૦૭૫૦૦૦	સ્ટોક	૭૫૦૦૦૦	૮૬૦૦૦૦
લેણદારો	૪૫૦૦૦૦	૪૮૦૦૦૦	દેવાદારો	૭૭૦૦૦૦	૭૮૦૦૦૦
દેવીહૂંડી	૧૫૦૦૦૦	૭૦૦૦૦	અગા. ચુક. ખર્ચા	૧૦૫૦૦૦	૫૦૦૦૦
ચુકવવાના બાકી ખર્ચા	૧૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦	લેણીહૂંડીઓ	૩૭૫૦૦૦	૩૬૫૦૦૦
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૧૭૫૦૦૦	૮૫૦૦૦	રોકડ અને બેંક બાંચધરી દલાલી	૪૦૦૦૦૦ ૨૦૦૦૦	૨૦૦૦૦૦ ૫૦૦૦૦
	૪૮૦૦૦૦૦	૬૩૦૦૦૦૦		૪૮૦૦૦૦૦	૬૩૦૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

	૨૦૦૨-૨૦૦૩	૨૦૦૩-૨૦૦૪
	₹	₹
કુલ વેચાણ (રોકક વેચાણ ઉધાર વેચાણનો ૧/૫ ભાગ છે.)	૪૫૦૦૦૦૦	૫૨૫૦૦૦૦
કાચો નફો	૧૮૦૦૦૦૦	૧૦૭૫૦૦૦
ચોખ્ખો નફો (વ્યાજ અને કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો કરવેરાનો દર ૫૦% છે.)	૮૦૦૦૦૦	૭૫૦૦૦૦

તારીખ ૦૧લી એપ્રિલ, ૨૦૦૨ના રોજ સ્ટોક રૂ. ૩૦૦૦૦૦ હતો. ઉપરની માહિતી ઉપરથી બંને વર્ષ માટે નીચેના હિસાબી ગુણોત્તરો શોધો અને ઊભાં પાકાં સરવૈયાં બનાવો.

(૧) સેકાંચેલી નૂડી પર વળતરનો દર (૨) સ્ટોક ગુણોત્તર (૩) દેવાદાર ગુણોત્તર (૩૬૦ દિવસ) (૪) ચાલુ ગુણોત્તર

(ઉ.ગુ. યુનિ., ટી.વાચ., એપ્રિલ ૧૯૯૯)

પ્રકરણ - ૫
પાઘડીનું મૂલ્યાંકન

- ૫.૧ પ્રસ્તાવના
- ૫.૨ પાઘડીનો અર્થ
- ૫.૩ પાઘડીને અસર કરતા પરીબળો
- ૫.૪ પાઘડીના મૂલ્યાંકનની જરૂરીઆત શા માટે પડે છે?
- ૫.૫ પાઘડીના પ્રકાર
- ૫.૬ સરેરાશ નફાની પદ્ધતિ
- ૫.૭ ભારિત સરેરાશ નફાની પદ્ધતિ
- ૫.૮ અધિક નફાની પદ્ધતિ
- ૫.૯ સ્વાધ્યાય

પ્રકરણ - ૫ પાઘડીનું મૂલ્યાંકન

૫.૧ પ્રસ્તાવના:

રોજબરોજના સંજોગો પ્રમાણે ઘંધામાં ભાગીદારોને ભાગીદારી પેઢીનું પુર્નગઠન (નવું મૂલ્યાંકન) કરવું પડે છે. પુનઃગઠનમાં મિલકતો (સ્થિર અને અસ્થિર) અને દેવા (લાંબાગાળાના તથા ટૂંકાગાળાના)નું પુનઃ મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. મિલકતો, દેવા, ભાગીદારી પેઢીની સાથે સાથે પુનઃમૂલ્યાંકનમાં પાઘડીની પણ નવી કિંમત નક્કી કરવાના સંજોગો ઉદભવે છે. (ઘંધાને બિનચાલુ મિલકતોમાં અદ્રશ્ય મિલકતો નો પણ સમાવેશ થાય છે.) પાઘડીએ અદ્રશ્ય મિલકત છે જે ઘંધાની આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા અને મોભાને જેમ બજારમાં દર્શાવવામાં આવે છે.

ઘંધાની પેઢી પાસે મુખ્યરૂપે બે પ્રકારની મિલકતો હોય છે. (૧) ચાલુ મિલકતો (૨) બિનચાલુ મિલકતો.

- બિન ચાલુ મિલકતોમાં કાયમી મિલકતો, અદ્રશ્ય મિલકતો અને લાંબાગાળાના તથા ટૂંકાગાળાના રોકાણોનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. કાયમી મિલકતોમાં જમીન, મકાન, ચંત્રો, ફર્નિચર વગેરેનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. તમામ મિલકતો દ્રશ્ય મિલકતો છે જેને જોઈ શકાય છે. બિનચાલુ મિલકતોમાં અદ્રશ્ય મિલકતો જેવી કે પાઘડી, પેટન્ટ, ટ્રેડમાર્ક, કોપીરાઈટ વગેરેનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવે છે. આ તમામ અદ્રશ્ય મિલકતોને જોઈ શકાતી નથી. પરંતુ હકીકતમાં આ મિલકતોની બજાર કિંમત ઘણીવાર દ્રશ્ય મિલકતો કરતાં વધારે હોય છે. સમય જતા જેમ જેમ ઘંધાની સાથે વધુ વ્યક્તિઓ જોડાય છે, ઘંધાનું વિસ્તરણ થાય છે જેને કારણે ઘંધાની પ્રતિષ્ઠા, આબરૂ અને નફો કરવાની ક્ષમતામાં પણ વધારો થાય છે.
- ઘંધાની પાઘડીની કિંમત ઘંધાની પ્રતિષ્ઠા, આબરૂ અને નફો કમાવાની શક્યતા ઉપરથી કરવામાં આવે છે. દરેક ઘંધાના સ્થાપકો સાહસથી, ખંતથી અને મહેનતથી નફો કમાય છે. તેઓની કાર્યક્ષમતા, આવડત અને કુનેહથી પોતાનો ઘંધો ચલાવે છે અને ઘંધાનું વિસ્તરણ કરે છે અને ઘંધાને સારી, સુઘડ અને સઘંધર પરિસ્થિતિમાં મુકે છે. સંસ્થાપકોની આ મહેનતનો લાભ ઘંધાના વેચાણ સમયે ઘંધાના ખરીદનારને મળે છે. એટલે કે, ઘંધો વેચનાર વ્યક્તિ આ પરિશ્રમ, મહેનત ને ઘંધાની બજારમાં પ્રતિષ્ઠાના વળતર રૂપે કિંમતની માંગણી કરે છે તે કિંમત પાઘડીની કિંમત બને છે.
- આજના હરીફાઈવાળા બજારમાં જો એક ઘંધો પોતાના હરીફો કરતાં વધારે સારો નફો પોતાની આવડત અને મહેનતથી કમાઈ શકે તો તે ઘંધો પણ પાઘડી ધરાવે છે એમ કહી શકાય. પાઘડીને આપણે એક ઉદાહરણ તરીકે સમજીએ તો ધારો કે કોઈ માલિક પોતાનો ઘંધો વેચવા માંગે છે અને તે સમયે ચોખ્ખી મિલકતોની કિંમત રૂ. ૫૦,૦૦,૦૦૦ હોય અને વેચનાર વ્યક્તિ ઘંધાની વેચાણ કિંમત રૂ. ૬૦,૦૦,૦૦૦ માંગે તો તે વધારાના રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦ એ ઘંધાની પાઘડીની રકમ છે તેમ કહેવાય છે.
- આમ, કહી શકાય કે પાઘડીની કિંમતની ગણતરી વખતે તમામ મિલકતો અને દેવાઓને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. આથી પાઘડીની કિંમતની ગણતરી કરવી એ ખૂબજ જટીલ અને મુશ્કેલ ભર્યું કામ છે.

૫.૨ પાઘડીનો અર્થ:

પાઘડી એ ધંધાની કિંમત જોઈ શકાય તેવી ખૂબ જ મહત્વની અદ્રશ્ય મિલકત છે, પાઘડીની કિંમતને સરળ રીતે આંકી શકાય તેમ નથી.

- જ્યારે કોઈપણ ધંધાનું સંપાદન કરવામાં આવે અથવા તો વેચાણ કરવામાં આવે ત્યારે ખરીદનાર વ્યક્તિ દ્વારા ધંધાના બજારકિંમત કરતા મિલકતોની વધારે કિંમત ચૂકવવામાં આવે છે. આ જે વધારાની કિંમત ચૂકવવામાં આવે છે તેને પાઘડી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- સરળ ભાષામાં કહીએ તો પાઘડીએ ધંધાની બજારમાં પ્રતિષ્ઠા ધરાવતી અદ્રશ્ય મિલકત છે. પાઘડીનો મુખ્ય આધાર ધંધાની નફો કમાવવાની ક્ષમતા ઉપર આધાર રાખે છે. ધંધો પોતાના અપેક્ષિત નફા કરતાં વધારે નફો કમાઈ છે તેને પાઘડી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જે ધંધો ખોટમાં ચાલતો હોય તે ધંધાની પાઘડીની કિંમત શુન્ય અથવા તો નહિવત બરાબર હોય છે.

પાઘડીની લાક્ષણિકતાઓ:

પાઘડીનો મુખ્યત્વે ધંધાની નફો કમાવવાની ક્ષમતા ઉપર રહેલો છે. પાઘડીએ ધંધાની અદ્રશ્ય મિલકત છે. પાઘડી ધંધા સાથે અભિન્ન અંગ તરીકે જોડાયેલી છે. જે ધંધો પાઘડી ધરાવતો હોય તે ધંધા તરફ ગ્રાહકો વધુ આર્કષાય છે કારણકે એ બજારમાં ધંધાની પ્રતિષ્ઠા બતાવે છે.

- (૧) પાઘડી એ ધંધાની અદ્રશ્ય મિલકત છે. તેને જોઈ શકાતી નથી. પરંતુ પાઘડીએ કાલ્પનીક મિલકત છે.
- (૨) પાઘડીએ ધંધાની મૂલ્યવાન અભિન્ન અંગ છે. પાઘડીને ધંધાની અલગ દર્શાવવામાં આવતી નથી માટે પાઘડીને બીજી મિલકતો ની જેમ અલગથી વેચી શકાતી નથી. પાઘડીનું વેચાણ ત્યારે જ કરવામાં આવે જ્યારે ધંધાનું સંપાદન અથવા તો વેચાણ કરવામાં આવે.
- (૩) પાઘડીના મૂલ્યમાં સમયસર વધઘટ થતી રહે છે. પાઘડીની કિંમત ઉપર ઘણા બધા પરિબલો આંતરિક તથા બાહ્ય પરીબલો અસર કરે છે.
- (૪) પાઘડીની કિંમત ધંધાના નફા ઉપર આધારિત છે, તદ્ઉપરાંત પાઘડીની કિંમત એ નક્કી કરનાર વ્યક્તિ ઉપર પણ રહેલી છે.
- (૫) પાઘડીએ ધંધા સાથે જોડાયેલ મિલકત છે, પાઘડીએ ધંધાની સ્વતંત્ર નથી.
- (૬) પાઘડીએ ધંધાની સ્થિર, અદ્રશ્ય મિલકત છે. તેને કાલ્પનિક મિલકત ત્યારે જ કહેવાય જ્યારે ધંધો નુકશાનમાં ચાલતો હોય, કારણકે જ્યારે ધંધો ખોટમાં હોય ત્યારે પાઘડીનું મૂલ્ય શુન્ય અથવા નહિવત હોય છે.

૫.૩ પાઘડીને અસર કરતા પરીબલો:

પાઘડી મુખ્યત્વે ધંધાની નફો કમાવવાની ક્ષમતા ઉપર રહેલી છે. કોઈપણ ધંધાનો મુખ્ય આધાર નફા ઉપર રહેલો છે. જો ધંધો સારો નફો કમાઈ શકે તો જ ધંધાનું વિસ્તરણ થઈ શકે અને બજારમાં લાંબાગાળા માટે ટકી શકે. જો ધંધો સતત ખોટમાં જતો હોય તો થોડા સમયના અંતે ધંધો બંધ કરવાની પરીસ્થિતિ ઉભી થાય છે. આમ, કહી શકાય કે જો કોઈ ધંધો ખોટ કરતો હોય તો ધંધાની પાઘડીનું મૂલ્ય શુન્ય છે અને તે ધંધાની બજારમાં પ્રતિષ્ઠા પણ શુન્ય છે. ધંધાની પાઘડીને ફક્ત નફો જ નહીં પરંતુ ઘણા બધા બીજા આંતરિક અને બાહ્ય પરીબલો છે જે ધંધાની પાઘડી તથા આર્થિક પરિસ્થિતિને અસર કરે છે. આંતરિક પરીબલો એટલે એવા પરીબલો જે ધંધાની અંદર જ ઉદભવે છે અને ધંધાની પાઘડીને અસર કરે છે. આવા પરીબલો ઉપર ધંધો

નિયંત્રિત કરી શકે છે. પરંતુ, ઘણા બધા બાહ્ય પરીબળો છે જે ધંધાની બહાર ઉદભવે છે જેને નિયંત્રણમાં રાખવા એ શક્ય નથી. પાઘડીને અસર કરતા પરીબળો નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) વ્યક્તિની આવડત, કળા અને કૌશલ્ય: ધંધાના માલિકની આવડત, કળા અને કૌશલ્ય ધંધાની પાઘડીની કિંમતને અસર કરતું મુખ્ય આંતરીક પરીબળ છે. કોઈપણ ધંધામાં નફો કમાવવા, ધંધાનું વિસ્તરણ કરવા માટે તથા ધંધાને હરીફાઈવાળા બજારમાં ટકાવી રાખવા માટે વ્યક્તિગત આવડત, કુનેહ અને કૌશલ્ય ખુબ જ જરૂરી છે. ધંધો ચલાવવાની કુશળતા અને આવડતને કારણે ધંધાના નફોમાં વધારો થાય છે અને સાથે-સાથે પાઘડીના મૂલ્યમાં પણ વધારો થાય છે. માટે કહી શકાય કે જેટલું ધંધાના માલિકની સંચાલન કરવાની કળા વધારે તેટલો જ ધંધાની નફો કરવાની ક્ષમતા વધારે અને તેટલી જ પાઘડીની કિંમત વધારે. જો ધંધાના માલિકમાં આવડત તથા સંચાલનની ઉણપ હોય તો ધંધાના પાઘડીની કિંમતમાં ઘટાડો થાય છે અને લાંબાગાને ધંધાની પ્રતિષ્ઠા બજારમાં શૂન્ય થઈ જાય છે.

(૨) ધંધાની નિતી: હંમેશા પાઘડીની કિંમત ફક્ત નફા ઉપર જ આધાર રાખે છે એવું નથી. ઘણીવાર ધંધો નફો સારો કમાતી હોય પરંતુ તેની પાઘડીની કિંમત ઓછી હોય છે. બજારમાં ગ્રાહકો મુખ્યત્વે ધંધાને અસર કરે છે. જો કોઈપણ ધંધો ફક્ત નફો કમાવવાના હોતુથી ચલાવે અને અન્ય બાહ્ય માણસોને મુખ્યત્વે ગ્રાહક જોડે કોઈ સારા સંબંધો રાખતા ના હોય તો ત્યારે ટૂંકા સમય માટે ધંધો નફો તો કમાય શકે છે પરંતુ બજારમાં ગ્રાહકો વચ્ચે પોતાની પ્રતિષ્ઠા જાળવી શકતો નથી. માટે પાઘડી ની ઊંચી કિંમત નફાની સાથે-સાથે બજારનો રાજા ગ્રાહક સાથેના સારા અને સુઘડ સંબંધ ઉપર પણ આધારિત છે.

(૩) સંચાલનની રૂપરેખા: જો ધંધો મોટાપાયે વિસ્તરતો હોય અને સંચાલનથી ચાલતો હોય તો સંચાલનની અંદર સારા એવા કુશળ, મહેનતુ, કૌશલ્યવાળા કર્મચારીઓ હોવા જરૂરી છે. જો સંચાલનના માણસોમાં આ લક્ષણોની ઉણપ હોય તો તેની સીધી અસર ધંધાની નફો કમાવાની ક્ષમતા ઉપર પડે છે અને બજારમાં ધંધાની પ્રતિષ્ઠાનું ધોવાણ થાય છે.

(૪) ધંધાના માલિક, સંચાલનના કર્મચારીઓ સાથેના સંબંધો: ધંધાની પ્રતિષ્ઠા એટલે કે પાઘડીનો આધાર નફા ઉપર રહેલો છે અને નફાનો આધાર મુખ્યત્વે ઉત્પાદનની ગુણવત્તા તથા અન્ય સેવાઓ પર રહેલો છે. જો ધંધાના ઉપલા લેવલે સંચાલનના સંબંધો નીચલા લેવલના કર્મચારીઓ સાથે સારા નહીં હોય તો કર્મચારીઓ ગુણવત્તાભર્યું ઉત્પાદન કરી શકશે નહીં જેની સીધી અસર વસ્તુના વેચાણ ઉપર થાય છે અને ઓછા પ્રમાણમાં વેચાણની સીધી અસર ધંધાના નફા અને પાઘડી ઉપર થાય છે. માટે જે કર્મચારીઓને સારું અને યોગ્ય વેતન તથા અન્ય સુવીધાઓ આપવામાં આવે અને સારા સંબંધો જાળવવામાં આવે તો પાઘડીની કિંમતમાં વધારો જોવા મળે છે.

(૫) રોકાણકારોને વળતર: મુખ્યત્વે જાહેર સાહસોની આર્થિક પરીસ્થિતિ અને મૂડીની જરૂરીઆત રોકાણકારો ઉપર રહેલી છે. જો ધંધો રોકાણકારોને તેમના રોકાણના બદલામાં સાડ અને યોગ્ય વળતર આપે તો તેઓ વધારે ને વધારે રોકાણ કરશે જેના કારણે બજારમાં ધંધાના શેરની કિંમતમાં વધારો થશે અને તેને કારણે બજારમાં ધંધાની પ્રતિષ્ઠા અને આબરૂમાં વધારો જોવા મળશે. માટે પાઘડીની કિંમતનો આધાર ધંધા દ્વારા આપવામાં આવતા વળતર તથા રોકાણકારોમાં રસ ઉપર પણ રહેલો છે.

(૬) ધંધાની જગ્યા: ધંધાની જગ્યા પણ ધંધાની પાઘડીને અસર કરતું એક મહત્વનું પરીબળ છે. ધંધાની જગ્યા શહેર, શહેરી જગ્યાની નજીક અથવા ધંધાને યોગ્ય આવતા વાતાવરણમાં આવેલી હોય તો પાઘડીનું મૂલ્ય વધારે જોવા મળે છે. આનાથી પ્રતિકુળ પરીસ્થિતિમાં પાઘડીના મૂલ્યમાં ઘટાડો અથવા તો પાઘડીની કિંમત

નહીવત જોવા મળે છે. દા.ત. ગુજરાતમાં પાટણના પટોળાનો ધંધો, સુરતમાં ટેક્ષટાઈલનો ધંધો, મુંબઈમાં આવેલ ચલચિત્ર ઉતારવા માટેના સ્ટુડીયો નો ધંધો વગેરે. આ ઉપર આપેલ જગ્યાઓ ઉપર ધંધાનું વેચાણ કરવામાં આવે તો પાઘડીનું મૂલ્ય ખૂબ જ વધારે જોવા મળે છે. માટે, જ્યારે પણ નવો ધંધો શરૂ કરવામાં આવે ત્યારે ભવિષ્યમાં પાઘડીની મૂલ્યને ધ્યાનમાં રાખીને ધંધાની જગ્યાની પસંદગી કરવી જોઈએ.

(૭) ધંધાનું જોખમ: જ્યારે ધંધામાં જોખમનું પ્રમાણ વધારે હોય ત્યારે પાઘડીના મૂલ્યમાં ઘટાડો જોવા મળે છે અને જો ધંધામાં જોખમ ઓછું હોય તો બજારમાં પાઘડીના મૂલ્યમાં વધારો જોવા મળે છે.

(૮) અનુકુળ કરારો: મોટા-ધંધાઓમાં અલગ-અલગ વ્યક્તિઓ અને અન્ય ધંધા જોડે વિવિધ પ્રકારનાં કરારો કરવામાં આવે છે. આવા કરારોમાં પરીલાભ તરીકે જો નફો વધારે હોય તો પાઘડીની કિંમતમાં વધારો જોવા મળે છે અને કરારોમાં નફાનું પ્રમાણ ઓછું હોય તો પાઘડીની કિંમતમાં વૃદ્ધિ જોવા મળતી નથી.

(૯) ધંધાનો પ્રકાર: બજારમાં કરવામાં આવતા ધંધાના પ્રકાર પણ પાઘડીના મૂલ્યને અસર કરે છે. બજારમાં ધંધા દ્વારા વેચવામાં આવતી વસ્તુની ગુણવત્તા, વસ્તુની માંગ, વસ્તુનો પ્રકાર ગ્રાહકોને અનુકુળ હશે તો પાઘડીના મૂલ્યમાં વધારો જોવા મળે છે. જો બજારમાં રોજ-બરોજની જરૂરીઆતની વસ્તુઓ વેચવામાં આવેતો નફો એકસરખો અથવા નફામાં વધારો જોવા મળે છે અને પાઘડીના મૂલ્યમાં વૃદ્ધિ થાય છે. જો ધંધાનો પ્રકાર ફેશન કે મોજશોખની વસ્તુઓ જેવી કે કપડા, મોબાઈલ, ઇલેક્ટ્રોનિક્સ સાધનો વગેરે વસ્તુઓની માંગ અને પસંદગીમાં વારંવાર બદલાવ જોવા મળે છે. માટે આવી વસ્તુનું વેચાણ પણ ઉપર-નીચે થાય છે અને નફો પણ સ્થિર રહેતો નથી. આવા પ્રકારના ધંધામાં પાઘડીના મૂલ્યમાં ઘટાડો જોવા મળે છે.

(૧૦) ધંધાની મુદત: સામાન્ય રીતે બજારમાં એવા જ ધંધા લાંબાગાળા માટે ધંધો કરી શકે છે જે ધંધામાં લાંબાગાળાથી નફો કમાવવાની કુશળતા હોય છે. બજારમાં કોઈ ધંધો વર્ષોથી ચાલતો હોય એનો મતલબ એ ધંધામાં નફો કમાવાની ક્ષમતા છે અને ધંધાની પ્રતિષ્ઠા પણ છે. માટે આવા વર્ષોથી ચાલતા ધંધાઓની પાઘડીનું મૂલ્ય વધારે જોવા મળે છે. સામાન્ય રીતે કહેવાય છે કે જે ધંધાના ગ્રાહકો સાથે સંબંધો સારા એ જ ધંધો લાંબાગાળા સુધી બજારમાં ઉભો રહી શકે છે.

(૧૧) નફાનું વલણ: ધંધાની નફો કમાવાની શક્તિ એ ખૂબ જ મહત્વની બાબત છે. જ્યારે નફાના વલણમાં હકારાત્મક રીતે વધારો જોવા મળે તેમ-તેમ ધંધાની ચોખ્ખી મિલકતોમાં પણ વધારો જોવા મળે છે. પાછલા વર્ષોમાં નફો સતત વધતો જોવા મળ્યો હોય તો તેની સીધી અસર ભવિષ્યના નફો ઉપર પડે છે, કારણકે ધંધા સાથે જોડાયેલા જુના ગ્રાહકો.

(૧૨) પેટન્ટ, ટ્રેડમાર્ક અને કોપીરાઈટ: કોઈપણ ધંધા પાસે પોતાના પેટન્ટસ, ટ્રેડમાર્ક અને કોપીરાઈટ હોય તો તેનાથી પણ તે ધંધો સારો નફો કમાઈ શકે છે. માટે જ્યારે ધંધાનું વેચાણ કરવામાં આવે અને ત્યારે અદ્રશ્ય મિલકતોનો લાભ લાંબા સમય માટે હોય તો પાઘડીના મૂલ્યમાં વધારો જોવા મળે છે. દા.ત. સેમસંગ કંપનીના મોબાઈલ, ટાઈટન કંપનીના ઘડીયાળ, વુડલેન્ડ, રેડચીફ, બાટા કંપનીના ચપ્પલ અને બુટ, પારલેજી ના બીસ્કીટ વગેરે આ તમામ કંપનીઓ પાસે લાંબા સમયની ઊંચી કિંમતવાળી અદ્રશ્ય મિલકતો છે. માટે આ કંપનીને પાઘડીનું મૂલ્ય પણ અત્યારના બજારમાં ખૂબ જ વધારે છે, અને જો આ અદ્રશ્ય મિલકતોનો સમય પૂરો થવા આવે તો સાથે-સાથે પાઘડીની કિંમતમાં પણ ઘટાડો જોવા મળે છે.

(૧૩) ધંધાની વસ્તુઓની ગુણવત્તા: ધંધા દ્વારા ઉત્પાદન કરવામાં આવતી વસ્તુઓ જો ખૂબ જ વધારે ગુણવત્તાવાળી હોય તો જે-તે ધંધાનું નામ બજારમાં ખુબ જ ઉપરના લેવલ ઉપર હોય છે. અને તેની પાઘડીની

કિંમત પણ ખૂબ જ ઊંચી હોય છે. દા.ત. એપલ કંપનીના મોબાઇલ, ડોમીનોઝના પીઝા, એમ.આર.એફ. કંપની ના ટાયરો વગેરે કંપનીની ની પાઘડીની કિંમત ખૂબ જ વધારે હોય છે.

(૧૪) સરકારી નિતી-નિયમો: જો ધંધો કરવાના સરકારી નિતી-નિયમો ખૂબ જ જટીલ અને અવગડભર્યા હોય તો ધંધો કરવો ખૂબ જ મુશ્કેલ છે અને આવા પ્રકારનાં ધંધાઓ નફો કમાઈ શકતા નથી અને પાઘડીની કિંમત ઓછી હોય છે. માટે સરકાર લોકોને ધંધો કરવા છુટ આપે તો સારા પ્રમાણમાં નફો કમાઈ શકે છે અને પાઘડીના મૂલ્યમાં વૃદ્ધિ જોવા મળે છે.

(૧૫) સરકારી સંરક્ષણ: જે વસ્તુઓનું ધંધા દ્વારા ઉત્પાદન કરવામાં આવે છે તે વસ્તુઓને સરકારનું સંરક્ષણ અને સારો સાથ-સહકાર મળી શકે તેવા ધંધાની પાઘડીનું મૂલ્ય વધારે હોય છે.

(૧૬) ધંધામાં મૂડીનું પ્રમાણ: જે ધંધામાં માલિકીનું મૂડીનું પ્રણામ વધારે હોય તે ધંધાને વળતરરૂપે વધુ વ્યાજ ચુકવવું પડતુ નથી. માટે નફાના પ્રમાણમાં વધારો જોવા મળે છે અને પાઘડીનાં મૂલ્યમાં પણ વૃદ્ધિ જોવા મળે છે. પરંતુ જો ધંધામાં માલિકીની મૂડી કરતા દેવાવાળી મૂડી વધારે હોય તો તેમાં વળતરરૂપે વ્યાજ ફરજિયાત ચુકવવું પડે છે અને તેને કારણે પાઘડીનું મૂલ્ય ઘટે છે.

(૧૭) અન્ય પરીબળો: ઉપર આપેલા પરીબળો સિવાય પણ ઘણાખણા પરીબળો જે ધંધાને તથા ધંધાના પાઘડીની કિંમતને અસર કરે છે. જેવાકે ગ્રાહકોનું વલણ, કરની સરકારી નીતીઓ, રાજકીય સ્થિરતા, હકારાત્મક બજારનું વલણ, ઉત્પાદન કરવાની ગુમ્મ રીતો, દેશની પરીસ્થિતિ અને કેટલાક કુદરતી પરીબળો જે ધંધાની પાઘડીની રકમને અસર કરે છે.

૫.૪ પાઘડીના મૂલ્યાંકનની જરૂરીઆત શા માટે પડે છે ?

પાઘડી એ ધંધાની ખૂબ જ અનિવાર્ય અદ્રશ્ય મિલકત છે. આ મિલકતને જોઈ શકાતી નથી. પરંતુ તેનું મૂલ્ય દ્રશ્ય મિલકતો કરતા પણ વધારે હોય છે. સામાન્ય રીતે જો ધંધો વ્યવસ્થિત અને સારા પ્રમાણમાં ચાલતો હોય તો પાઘડીના મૂલ્યાંકનની જરૂરીયાત પડતી નથી. પરંતુ નીચે આપેલા સંજોગો ઉદભવે તો પાઘડીનું મૂલ્યાંકન ખૂબ જ જરૂરી છે.

(A) એકાંકી માલિકીવાળા ધંધામાં પાઘડીનું મૂલ્યાંકન:

જો વ્યક્તિ પોતે એકલો જ પોતાના ધંધાનું સંચાલન કરતો હોય ત્યારે નીચેના સંજોગોમાં પાઘડીનું મૂલ્યાંકન જરૂરી છે.

- (૧) જો ધંધો બીજા કોઈ વ્યક્તિને વેચવામાં આવે
- (૨) ધંધામાં બીજો કોઈ વ્યક્તિને ઉમેરવામાં આવે અને
- (૩) એકાંકી માલિકીના ધંધાનું કંપનીમાં રૂપાંતર કરવામાં આવે

(B) ભાગીદારી પેઢીમાં પાઘડીનું મૂલ્યાંકન: જ્યારે બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ ભેગા થઈને ભાગીદારી પેઢી ચલાવતા હોય ત્યારે નીચેના સંજોગો ઉદભવે ત્યારે પાઘડીનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.

- (૧) જ્યારે ભાગીદારી પેઢીમાં નફા-નુકશાન વહેંચણીના પ્રમાણમાં બદલાવ કરવામાં આવે ત્યારે
- (૨) જ્યારે નવા ભાગીદારને ધંધામાં પ્રવેશ આપવામાં આવે ત્યારે
- (૩) જ્યારે કોઈ ભાગીદાર ભાગીદારી પેઢીમાંથી નિવૃત્ત થાય ત્યારે
- (૪) જ્યારે ભાગીદારી પેઢીમાં મૃત્યુ થાય ત્યારે
- (૫) જ્યારે ભાગીદારી પેઢીનું વેચાણ કરવામાં આવે
- (૬) જ્યારે એક ભાગીદારી પેઢી બીજી કોઈ ભાગીદારી પેઢી સાથે જોડાણ કરે ત્યારે અને

(જ) જ્યારે ભાગીદારી પેઢીનું કંપનીમાં રૂપાંતર કરવામાં આવે ત્યારે પાઘડીનું મૂલ્યાંકન ખૂબ જ અનિવાર્ય છે.

(C) કંપનીઓમાં પાઘડીનું મૂલ્યાંકન: જ્યારે નીચે પ્રમાણે સંજોગો ઉદભવે ત્યારે પાઘડીનું મૂલ્યાંકન જરૂરી છે.

(૧) જ્યારે એક કંપનીનું બીજી કંપની સાથે જોડાણ કરવામાં આવે ત્યારે

(૨) જ્યારે એક કંપની દ્વારા બીજી કંપનીને ખરીદી લેવામાં આવે ત્યારે

(૩) જ્યારે ભૂતકાળમાં પાઘડીની કિંમત માંડી વાળી હોય અને તેજ કિંમતે પાઘડીની કિંમત કંપનીના ચોપડે દર્શાવવાની હોય ત્યારે

(૪) જ્યારે કંપનીના શેરનું અલગ-અલગ પદ્ધતિથી મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે

૫.૫ પાઘડીના પ્રકાર:

પાઘડીએ ધંધાની પ્રતિષ્ઠા છે. પાઘડી બજારમાં ગ્રાહકોને ધંધા તરફ આકર્ષે છે. પાઘડીએ બજારમાં ધંધો સારૂ ખ્યાતનામ ધરાવતો હોય તેનો આ એક કિંમતી લાભ છે. દરેક ધંધાની અલગ-અલગ પ્રકારની પાઘડી હોય છે. અને દરેક ધંધાની માલિકો પોતાની આવડત અને નફાને આધારે પાઘડીની કિંમતને નક્કી કરે છે. પાઘડીના ઘણાં બધા પ્રકારો છે. પરંતુ નીચે આપેલા પ્રકારો મુખ્ય છે.

(૧) (Dog) ડોગ પાઘડી:

જેમ આપણે જાણીએ છીએ કુતરુ એ પોતાના માલિકને ખૂબ જ વફાદાર પ્રાણી છે. તેવી જ રીતે પાઘડી પણ ધંધાને તથા ધંધાના માલિકને ખૂબ જ વફાદાર મિલકત છે. પાઘડીએ જગ્યા કરતાં અને ઉપસ્થિતિ કરતાં પણ વધારે સારી રીતે જોડાયેલી મિલકત છે. બજારમાં ઘણા બધા ધંધા એવા આવેલાં છે જે સંપૂર્ણ રીતે ફક્ત ધંધાના માલિકી ઉપર આધાર રાખતા હોય છે. આવા ધંધાની પાઘડીને ડોગ પાઘડી કહેવાય છે. ઘણા બધા ગ્રાહકો એવા હોય છે જે ધંધા સાથે પોતાના માલિકની આવડત, કુશળતા અને જ્ઞાન ને કારણે જોડાયેલા હોય છે. દા.ત. વકીલો, ઇજનેરો, ચાર્ટડ એકાઉન્ટન્ટ, ડૉક્ટરો વગેરે. આવા પ્રકારની પાઘડીને બીજા વ્યક્તિને આપવી કે વેચવી એ અશક્ય બાબત છે.

(૨) (Rabbit) રેબીટ પાઘડી:

પાઘડી એ એક સસલાની જેમ ખૂબ જ નીડરતાથી જોડાયેલી મિલકત છે. જેમ એક સસલુ પોતાના માલિક સાથે ખૂબ જ સ્નેહથી જોડાયેલું હોય છે. તેમ પાઘડી પણ ધંધાના માલિક તથા ધંધા સાથે જોડાયેલી હોય છે. માટે જ્યારે પાઘડીને એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ વેચવામાં આવે ત્યારે ખૂબ જ મોટી મુશ્કેલી સર્જાય છે. કારણકે આ પ્રકારની પાઘડી નજીકથી ધંધા સાથે જોડાયેલી હોય છે. માટે જ્યારે જગ્યા બદલવામાં આવે ત્યારે પાઘડીની મૂલ્યમાં ઘણી વાક ઘટાડો પણ જોવા મળે છે. દા.ત. મુંબઈમાં આવેલ શુટીંગના સ્ટુડીયો જો તેને બીજી જગ્યાએ લઈ જવામાં આવે તો તેને નવુ વાતાવરણ અનુકૂળ આવતુ નથી. કારણકે આ પ્રકારનો ધંધો ભારતમાં ત્યાંજ વધારે વિકસીત છે.

(૩) (CAT) કેટ પાઘડી:

આપણે જાણીએ છીએ એમ બીલાડીને તેના માલિક કરતા પોતાની રહેવાની જગ્યા વધારે વ્હાલી હોય છે. જે પાઘડી ધંધાના માલિક કરતા વધારે ધંધાને વધારે વફાદાર હોય તેને કેટ પાઘડી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ઘણા બધા ધંધા બજારમાં એવા હોય છે જેની પાઘડીની કિંમત ફક્ત જગ્યા ને કારણે જ હોય છે. જો ધંધાની જગ્યા બદલાઈ જાય તો તે ધંધાની પાઘડીની કિંમતમાં ઘટાડો જોવા મળે છે. જેમ બીલાડી પોતાના માલિક

રહેઠાણ માટે બીજી જગ્યાએ જાય છતાં એ ત્યાં જ રહે છે. એવી જ રીતે ધંધાના ગ્રાહકો ધંધાનો માલિક ભલે બદલાય પણ વસ્તુની ખરીદી પોતાની જૂની જગ્યાએથી જ કરે છે, કારણકે એ જગ્યાએ એવું વાતાવરણ ઊભું થયેલું હોય છે જે ગ્રાહકને તે જગ્યા માટે આકર્ષે છે. આવા પ્રકારની પાઘડીનું મૂલ્ય હંમેશા વધારે હોય છે. દા.ત. વલ્લભ વિધાનગરમાં શિક્ષણ. જો અહીંની શાળા-કોલેજો બીજી જગ્યાએ લઈ જવામાં આવે તો શાળા-કોલેજોનું પાઘડીનું મૂલ્ય વલ્લભવિધાનગરની સરખામણીએ ઘટે છે.

(૪) (RAT) રેટ પાઘડી:

એક ઉંદર ક્યારેય પણ એક જગ્યાએ ટકી શકતો નથી તે આમ-તેમ હંમેશા ક્યારે જ કરે છે. તેમ જ જો ધંધો વારંવાર આમ-તેમ બદલાયા કરે તો આવી પાઘડીને રેટ પાઘડી કહે છે. જો ધંધાની પાઘડીનું મૂલ્ય વારંવાર બદલાતું હોય તો તે ધંધાની પાઘડીની બજારમાં કોઈ કિંમત ઉપજતી નથી. કારણકે આવા પ્રકારના ધંધાઓ વારંવાર ધંધાનું સ્થાન, પ્રકાર વારંવાર બદલતા હોય છે. માટે ધંધો સ્થિર રહેતો નથી અને નફો પણ સ્થિર રહેતો નથી અને પાઘડીનું મૂલ્ય પણ સ્થિર રહેતું નથી.

૫.૬ સરેરાશ નફાની પદ્ધતિ:

આ પદ્ધતિ હેઠળ પણ વર્ષોનો સરેરાશ નફાના આધાર પર પાઘડીનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.

પાઘડી : સરેરાશ નફો × ખરીદીના વર્ષ

ઉદાહરણ (૧):

દેવી, દિવ્યા અને ભાવના એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓ સરખે હિસ્સે નફો-નુકશાન વહેંચતા હતા. અમુક વર્ષો થતાં પાઘડીની ગણતરી કરવાનું નક્કી કર્યું છે. ભાગીદારના કરાર મુજબ છેલ્લાં પાંચ વર્ષના સરેરાશ નફાની ત્રણવર્ષની ખરીદીને આધારે પાઘડીની કિંમત શોધો.

જવાબ:

વર્ષ	નફો
૨૦૧૩	૨૦૦૦
૨૦૧૪	૩૦૦૦
૨૦૧૫	૧૦૦૦
૨૦૧૬	૮૦૦૦
૨૦૧૭	૫૦૦૦
કુલ નફો =	૧૯૦૦૦

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{\text{કુલ નફો}}{\text{કુલ વર્ષ}} = \frac{૧૯૦૦૦}{૫} = ૩.૩૮૦૦$$

$$\text{પાઘડી} = \text{સરેરાશ નફો} \times \text{ખરીદીના વર્ષ} = ૩.૩૮૦૦ \times ૩ = \boxed{૩.૧૧૪૦૦}$$

ઉદાહરણ (૨) :

ચિંતન, વીરલ અને મુક્તાનંદ એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓ ૩:૨:૧ માં નફો નુકશાન વહેંચે છે. નીચે આપેલી માહિતી પરથી પાઘડીની કિંમત તેના ખરીદીના ૩ વર્ષને આધારે નક્કી કરવાની છે.

વર્ષ	નફો/ખોટ
૧	૩.૨૦૦૦૦

૨	રૂ. ૨૪૦૦૦
૩	રૂ. ૨૬૦૦૦
૪	(રૂ. ૧૦૦૦૦ ખોટ)
૫	રૂ. ૩૦૦૦૦

જવાબ:

$$\begin{aligned} \text{સરેરાશ નફો} &= \frac{\text{કુલ નફો}}{\text{કુલ વર્ષ}} \\ &= \frac{૯૦૦૦૦}{૫} = ૩.૧૮૦૦૦ \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{પાઘડી} &= \text{સરેરાશ નફો} \times \text{ખરીદીના વર્ષ} \\ &= ૧૮૦૦૦ \times ૩ \\ &= રૂ. ૫૪૦૦૦ \end{aligned}$$

૫.૭ ભારિત સરેરાશ નફાની પદ્ધતિ:

જ્યારે કંપનીનો સરેરાશ નફો અમુક વર્ષોથી સતત વધતો હોય ત્યારે સાદી સરેરાશ પદ્ધતિથી પાઘડીની કિંમત નક્કી કરવામાં આવતી નથી પરંતુ તે સમયે પાઘડીની કિંમત ભારિત સરેરાશ પદ્ધતિથી નક્કી કરવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ (૩):

તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૪ના રોજ પટેલ કંપનીનો ઇંધો વાય.એમ.ડી. કંપની લિમિટેડ ખરીદવા માંગે છે. તેના માટે પાઘડીની કિંમત ૪ વર્ષના આધારે નક્કી કરવી.

વર્ષ:	૨૦૧૦	૨૦૧૧	૨૦૧૨	૨૦૧૩	૨૦૧૪
નફો:	૪૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	૭૦૦૦૦	૯૦૦૦૦	૧૦૫૦૦૦

જવાબ:

વર્ષ	નફો	ભાર	ભારિત નફો
૨૦૧૦	૪૦૦૦૦	૧	૪૦૦૦૦
૨૦૧૧	૫૦૦૦૦	૨	૧૦૦૦૦૦
૨૦૧૨	૭૦૦૦૦	૩	૨૧૦૦૦૦
૨૦૧૩	૯૦૦૦૦	૪	૩૬૦૦૦૦
૨૦૧૪	૧૦૫૦૦૦	૫	૫૨૫૦૦૦
		કુલ ભાર = ૧૫	કુલ ભારિત નફો = ૧૨૩૫૦૦૦

$$\text{કુલ સરેરાશ નફો} = \frac{\text{કુલ ભારિત નફો}}{\text{કુલ ભાર}}$$

$$= \frac{1234000}{14}$$

$$= \boxed{3. 22333.33}$$

પાઘડી = સરેરાશ ભારિત નફો × ખરીદીના ખર્ચા

$$= 22333.33 \times 4$$

$$= 3. 326333.33$$

ઉદાહરણ (૪):

તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૫ના રોજ ચિરાયુ, નારાયણ અને અંકિતની પેઢીનો નફો આપેલ છે. તે માહિતી પરથી ખરીદીના ૪ વર્ષને આધારે પાઘડીની કિંમત નક્કી કરો.

વર્ષ:	૨૦૧૧	૨૦૧૨	૨૦૧૩	૨૦૧૪	૨૦૧૫
નફો:	૮૦૦૦૦	૯૦૦૦૦	૯૬૦૦૦	૧૦૨૦૦૦	૧૦૪૦૦૦

જવાબ:

વર્ષ	નફો	ભાર	ભારિત નફો
૨૦૧૧	૮૦૦૦૦	૧	૮૦૦૦૦
૨૦૧૨	૯૦૦૦૦	૨	૧૮૦૦૦૦
૨૦૧૩	૯૬૦૦૦	૩	૨૮૮૦૦૦
૨૦૧૪	૧૦૨૦૦૦	૪	૪૦૮૦૦૦
૨૦૧૫	૧૦૪૦૦૦	૫	૫૨૦૦૦૦
		કુલ ભાર = ૧૫	કુલ ભારિત નફો = ૧૪૭૬૦૦૦

$$\text{સરેરાશ ભારિત નફો} = \frac{\text{કુલ ભારિત નફો}}{\text{કુલ ભાર}}$$

$$= \frac{1476000}{15}$$

$$= \boxed{3. 62400}$$

પાઘડી = સરેરાશ ભારિત નફો × ખરીદીના ખર્ચા

$$= 62400 \times 4$$

$$= 3. 323500$$

પ.૮ અધિક નફાની પદ્ધતિ:

અગાઉ દર્શાવેલ પદ્ધતિ ફક્ત ઘંધાના સરેરાશ/ચોખ્ખા નફાની ગણતરી પર આધાર રાખે છે જ્યારે આ પદ્ધતિ ઘંધાના વધારાના એટલે કે અધિક નફો (Super Profit) ઉપર ધ્યાન રાખે છે.

અર્થ:

ઘંઘામાં મૂડી રોકવાથી પેઢીને જે નફો થાય છે તેને સામાન્ય રીતે ચોખ્ખો નફો કે સરેરાશ નફો ગણવામાં આવે છે. પરંતુ જ્યારે એટલી મૂડી બીજા ઘંઘામાં રોકવામાં આવે અને પહેલાની પેઢી કરતા વધુ નફો કમાઈ આપે ત્યારે તેને અધિક નફો કે વિશેષ નફો ગણવામાં આવે છે.

અધિક નફો એટલે એક પેઢીનાં સામાન્ય નફો અને એના અપેક્ષિત (ધારેલા) નફા વચ્ચેનો તફાવત

અધિક નફો = સામાન્ય નફો (સરેરાશ) - અપેક્ષિત નફો

પાઘડીની કિંમત:

જ્યારે ઘંઘાના ચોખ્ખા નફામાંથી અપેક્ષિત નફો બાદ કરવામાં આવે ત્યારે અધિક નફો મળે છે. આટલો સરખો જ અધિક નફો નવી પેઢીને કમાતા જેટલા વર્ષ લાગે તેના વડે ગુણવામાં આવે છે અને જે કિંમત મળે તેને પાઘડીની કિંમત તરીકે નક્કી કરવામાં આવે છે.

અધિક નફાની પદ્ધતિ મુજબ પાઘડીની કિંમત શોધવાના જરૂરી પગલા:

- (૧) ઘંઘામાં રોકાયેલી મૂડી (કુલ મિલકતો - કુલ દેવા)
- (૨) અપેક્ષિત વળતરનો દર
- (૩) સરેરાશ ચોખ્ખો નફો
- (૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
- (૫) પાઘડી = અધિક નફો × અમુક વર્ષ

ઉદાહરણ (પ):

મનન અને મંથનની પેઢીની પાઘડીની ગણતરી કરવાની છે. જે માટે નીચેની માહિતી આપવામાં આવે છે.

- ભવિષ્યનો સરેરાશ નફો = રૂ. ૧૦૦૦૦૦
- ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી = રૂ. ૫૦૦૦૦૦
- સામાન્ય અપેક્ષિત વળતર દર = ૧૦%
- ભાગીદારોનું મહેનતાણું = રૂ. ૨૫૦૦૦ (વાર્ષિક)
- કરપેરાને અવગણો.

ઉપરની વિગતો પરથી અધિક નફાથી પાંચ ગણી પાઘડી શોધો.

જવાબ:

(૧)	રોકાયેલી મૂડી	૫૦૦૦૦૦	
(૨)	રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતર (૧૦%)	૫૦૦૦૦	
(૩)	સરેરાશ ચોખ્ખો નફો =	૧૦૦૦૦૦	
	- ભાગીદારોનું મહેનતાણું =	<u>૨૫૦૦૦</u>	૭૫૦૦૦
(૪)	અધિક નફો	= સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો = ૭૫૦૦૦ - ૫૦૦૦૦ = રૂ. ૨૫૦૦૦	
(૫)	પાઘડી	= અધિકનફો × ૫ = ૨૫૦૦૦ × ૫ = રૂ. ૧૨૫૦૦૦	

ઉદાહરણ (ડ):

રેખા લિ. નું પાકુ સરવૈયું નીચે મુજબ હતું.

૩૧-૦૩-૨૦૧૮ના રોજનું પાકુ સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
ઇક્વીટી શેર મૂડી (દરેક ૧૦નો)	૮૦૦૦૦	પાઘડી	૫૦૦૦૦
અનામતો	૧૦૦૦૦	પ્લાન્ટ	૬૦૦૦૦
લેણદારો	૨૫૦૦૦	ફર્નિચર	૨૫૦૦
દેવી ફંડી	૧૦૦૦૦	સ્ટોક	૪૦૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૨૫૦૦	દેવાદારો	૨૦૦૦૦
		અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા	૧૫૦૦
		રોકડ અને બેન્ક	૮૫૦૦
	<u>૧૩૭૫૦૦</u>		<u>૧૩૭૫૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

(૧) મિલકતોનું પુનઃ મૂલ્યાંકન નીચે પ્રમાણે કરવું.

પ્લાન્ટ - ૫૫૦૦૦ સ્ટોક - ૪૩૫૦૦ ફર્નિચર - ૩૦૦૦ દેવાદારો - ૧૮૦૦૦

(૨) છેલ્લા ત્રણ વર્ષના અંતે કરવેરા પછીનો નફો અને ઉપયોગમાં લેવા યોગ્ય ભાર નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો	ભાર
૨૦૧૬	૧૫૦૦૦	૧
૨૦૧૭	૧૬૫૦૦	૨
૨૦૧૮	૧૫૫૦	૩

(૩) આવા પ્રકારમાં ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી પર વ્યાજબી વળતરનો દર ૧૦% છે.

અધિક નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીને આધારે પાઘડીની કિંમત નક્કી કરવાની છે. ભૂતકાળમાં છેલ્લા ત્રણ વર્ષના નફાની ભારિત નફાની ભારિત સરેરાશ નફાને ધ્યાનમાં લઈને અધિક નફો ગણવાનો છે.

જવાબ:

(૧) રોકાયેલી મૂડી:

મિલકતો

પ્લાન્ટ	- ૫૫૦૦૦
ફર્નિચર	- ૩૦૦૦
સ્ટોક	- ૪૩૫૦૦
દેવાદારો	- ૧૮૦૦૦
અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા	- ૧૫૦૦
રોકડ અને બેન્ક	- ૮૫૦૦
	૧૨૮૫૦૦

બાદ: દેવા:

લેણદારો	- ૨૫૦૦૦
દેવી હંડી	- ૧૦૦૦૦
બાકી ખર્ચા	- ૨૫૦૦
	૩૭૫૦૦

ચોખ્ખી મિલકતો = રોકાયેલી મૂડી = રૂ. ૯૨૦૦૦

(૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત નફાનો દર
= ૯૨૦૦૦ × ૧૦%
= રૂ. ૯૨૦૦

(૩) સરેરાશ નફો

વર્ષ	નફો	ભાર	ભારિત નફો
૨૦૧૬	૧૫૦૦૦	૧	૧૫૦૦૦
૨૦૧૭	૧૬૫૦૦	૨	૩૩૦૦૦
૨૦૧૮	૧૫૫૦૦	૩	૪૬૫૦૦
		કુલ ભાર = ૬	કુલ ભારિત નફો = ૯૪૫૦૦

- સરેરાશ નફો = ૯૪૫૦૦/૬
= રૂ. ૧૫૭૫૦
- (૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
= ૧૫૭૫૦ - ૯૨૦૦
= રૂ. ૬૫૫૦
- (૫) પાઘડી = અધિક નફો × ૩
= ૬૫૫૦ × ૩
= રૂ. ૧૯૬૫૦

ઉદાહરણ (૭):

પૂજા લિમિટેડનું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજનું પાકુ સરવૈયુ નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
દરેક રૂ. ૧૦નો એક એવા ભરપાઈ થયેલા ઇકવીટી શેર	૩૨૦૦૦૦	પાઘડી	૨૨૪૦૦
પ્રેફરન્સ શેર (૧૦%)	૮૦૦૦૦	મકાન	૨૯૬૦૦૦
અનામત અને વધારો	૯૬૦૦૦	- ઘસારો	૬૪૦૦૦
૧૦%ના ડીબેન્ચર્સ	૧૬૦૦૦૦	ચંત્રો	૨૯૬૦૦૦
લેણાદારો	૬૪૦૦૦	- ઘસારો	૫૬૦૦૦
દેવીહૂંડી	૨૪૦૦૦	ફર્નિચર	૨૪૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૨૪૦૦	- ઘસારો	૪૦૦૦
કારીગરન નફાભાગ ભંડોળ	૧૨૦૦૦	રોકાણો	
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૨૦૦૦૦	ગૌણ કંપનીના	
		૧૦%ના રોકાણો	૨૦૦૦૦
		(દાર્શનિક કિંમત	૬૦૦૦૦
		વ્યાજ કરમુક્ત છે.)	૪૮૦૦૦
		દેવાદારો	
		- ધાલખાઈ અનામત	૯૨૮૦૦
		લેણીહૂંડી	૪૦૦૦૦
		સ્ટોક	૬૫૬૦૦
		રોકડ અમે બેન્ક	૧૬૦૦૦
		અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ	૧૬૦૦
		ડિબેન્ચર પર વટાવ	૧૬૦૦
	<u>૮૦૦૦૦૦</u>		<u>૮૦૦૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

- (૧) મકાન અને ચંત્રોની હાલની બજાર કિંમત ૩૬૦૦૦૦ અને ૨૦૮૦૦૦ નક્કી થયેલ છે.
- (૨) આ કંપની જેવો ઇંધો કરતા અને ૨૦% લેખે ડિવિડન્ડ આપતી કંપનીના શેર બજારભાવ, તેની વસુલ કરતી કિંમત કરતા બે ગણા છે.
- (૩) ૫૦% લેખે કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો કંપનીનો છેલ્લા ચાર વર્ષનો નફો આ મુજબ છે.

- રૂ. ૧૪૦૮૦૦, રૂ. ૧૫૩૬૦૦, રૂ. ૧૪૭૨૦૦, રૂ. ૧૬૦૦૦૦
 (૪) ઉપરની વિગતો ધ્યાનમાં લઈને તમારે કંપનીની પાઘડીની કિંમત તેના અધિક નફાની ચાર વર્ષની ખરીદીને આધારે ગણવાની છે.

જવાબ:

(૧) રોકાયેલી મૂડી:

મિલકતો	₹	દેવાં	₹
મકાન	૩૬૦૦૦૦	કિર્ચેચર	૧૬૦૦૦૦
ચંત્રો	૨૦૮૦૦૦	લેણદારો	૬૪૦૦૦
ફર્નિચર	૨૦૦૦૦	દેવીહૂંડી	૨૪૦૦૦
રોકાણો (ગૌણ)	૨૦૦૦૦	કરવેરાની જોગવાઈ	૨૪૦૦૦
દેવાદારો	૯૨૮૦૦	કારીગર નફાભાગ	૧૨૦૦૦
લેણીહૂંડી	૪૦૦૦૦	પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૨૦૦૦૦
સ્ટોક	૬૫૬૦૦		૩૦૪૦૦૦
રોકડ	૧૬૦૦૦		
અગાઉથી ચુકવેલ ખર્ચા	૧૬૦૦૦		
	૮૨૪૦૦૦		

કુલ મિલકતો = ૮૨૪૦૦૦
 - બાદ : દેવા = ૩૦૪૦૦૦
 ચોખ્ખી મિલકતો = ૫૨૦૦૦૦
 બાદ પ્રેક. શેર = ૮૦૦૦૦
 રોકાયેલી મૂડી = ૪૪૦૦૦૦

(૨) અપેક્ષિત વળતર = રોકાયેલી મૂડી * વળતર
 = ૪૪૦૦૦૦ * ૧૦%
 = રૂ. ૪૪૦૦૦

(૩)

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{૧૪૦૮૦૦ + ૧૫૩૬૦૦ + ૧૪૭૨૦૦ + ૧૬૦૦૦૦}{૪}$$

$$= \frac{૬૦૧૬૦૦}{૪}$$

= રૂ. ૧૫૦૪૦૦
 બાદ : રોકાણોનું વ્યાજ = ૬૦૦૦
 રૂ. ૧૪૪૪૦૦
 બાદ : ૫૦% લેખે કર = ૭૨૨૦૦

૭૨૨૦૦
 બાદ : પ્રેક્શન ડિવિડન્ડ = ૮૦૦૦
 રૂ. ૬૪૨૦૦

(૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
 = ૬૪૨૦૦ - ૪૪૦૦૦
 = રૂ. ૨૦૨૦૦

(૫) પાઘડી = અધિક નફો x ૪
 = ૨૦૨૦૦ x ૪
 = રૂ. ૮૦૮૦૦

ઉદાહરણ (૮):

તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ મુક્તાનંદ અને વીરલ લિ. નું પાકુ સરવૈયુ નીચે મુજબ છે.

મૂડી - દેવાં	₹	મિલ્કત-લેણાં	₹
ઈક્વીટી શેર	૭૫૦૦૦૦	જમીન મકાન	૧૫૦૦૦૦૦
૧૦% પ્રેક્. મૂડી	૭૫૦૦૦૦	ચંત્રો	૬૦૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૬૦૦૦૦૦	ફર્નિચર	૨૭૦૦૦૦
ડિવિડન્ડ અનામત	૧૫૦૦૦૦	૧૦% સરકારી જામીનગીરીમાં	
ડિવિડન્ડ પરતનિધિ	૧૫૦૦૦૦	રોકાણો (કરમુક્ત)	
કારીગર નફાભાગ ભંડોળ	૨૨૫૦૦૦	(મૂળ કિંમત ૧૫૦૦૦૦)	૧૩૫૦૦૦
કારીગર વળતર અકસ્માત	૭૫૦૦૦	ડિબેચર પરત નિધિના રોકાણો	
૧૨%ના ડિબેચર	૩૦૦૦૦૦	(ઘંઘાકીય)	૧૫૦૦૦૦
ઘસારા ફંડ:		સ્ટોક	૩૦૦૦૦૦
જમીન મકાન	૨૨૫૦૦૦	દેવાદારો	૧૫૦૦૦૦
ફર્નિચર	૭૫૦૦૦	રોકડ સિલક	૩૦૦૦૦
ચંત્રો	૭૫૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૩૧૫૦૦૦
લેણાદારો	૩૭૫૦૦૦		
	૩૭૫૦૦૦૦		૩૭૫૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) જમીન અને મકાનની બજારકિંમત રૂ. ૨૨૫૦૦૦૦ ગણાવી.
- (૨) ચંત્રોની બજારકિંમત રૂ. ૭૫૦૦૦૦ ગણાવી.
- (૩) ૫૦% સ્ટોકની ૧૦% બજારકિંમત ઓછી છે.
- (૪) અંદાજીત નફાનો દર ૧૦% છે.
- (૫) છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો ૫૦% કરવેરા પહેલાનો નફો નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો
૨૦૧૪-૧૫	૬૦૦૦૦૦
૨૦૧૫-૧૬	૮૨૫૦૦૦
૨૦૧૬-૧૭	૧૧૪૦૦૦૦

ઉપરની વિગતો પરથી અધિક નફાની ત્રણવર્ષની ખરીદીના આધારે ગણતરી કરો.

જવાબ:

(૧) રોકાયેલી મૂડી = કુલ મિલકતો - કુલ દેવા

મિલકતો	₹	દેવા	₹
જમીન મકાન	૨૨૫૦૦૦૦	કારીગર નફા ભાગ	૨૨૫૦૦૦
ચંત્રો	૭૫૦૦૦૦	૧૨%ના ડીબેચર	૩૦૦૦૦૦
ફર્નિચર	૧૯૫૦૦૦	લેણદારો	૩૭૫૦૦૦
૧૦%ના ડીબેચર પરત			૯૦૦૦૦૦
ના રોકાણો	૧૫૦૦૦૦		
સ્ટોક	૨૮૫૦૦૦		
દેવાદારો	૧૫૦૦૦૦		
રોકડ સિલક	૩૦૦૦૦		
	૩૮૧૦૦૦૦		

ચોખ્ખી મિલકતો = ૩૮૧૦૦૦૦

- દેવા = ૯૦૦૦૦૦

૨૯૧૦૦૦૦

પ્રેક. મૂડી = ૭૫૦૦૦૦

૨૧૬૦૦૦૦

(૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અંદાજીત નફાનો દર
= ૨૧૬૦૦૦૦ × ૧૦%
= રૂ. ૨૧૬૦૦૦

(૩) ભારિત સરેરાશ નફો

વર્ષ	નફો	ભાર	ભારિત નફો
૨૦૧૪-૧૫	૬૦૦૦૦૦	૧	૬૦૦૦૦૦
૨૦૧૫-૧૬	૮૨૫૦૦૦	૨	૧૬૫૦૦૦૦
૨૦૧૬-૧૭	૧૧૪૦૦૦૦	૩	૩૪૨૦૦૦૦
		કુલ ભાર = ૬	કુલ ભારિત નફો = ૫૬૭૦૦૦૦

ભારિત સરેરાશ નફો = $\frac{\text{કુલ ભારિત નફો}}{\text{કુલ ભાર}}$

$$= \frac{4900000}{5}$$

$$= \text{રૂ. } 980000$$

ભારિત નફો	= ૯૪૫૦૦૦	
- બીન ઇંધાકીય રોકાણો નું વ્યાજ	<u>૧૫૦૦૦</u>	(૧૫૦૦૦૦ × ૧૦%)
	૯૩૦૦૦૦	
- કરવેરાની જોગવાઈ (૫૦%)	<u>૪૬૫૦૦૦</u>	
	૪૬૫૦૦૦	
- પ્રેફરન્સ શેર કિવિડન્ડ	<u>૭૫૦૦૦</u>	
	૩૯૦૦૦૦	

(૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
= ૩૯૦૦૦૦ - ૨૧૬૦૦૦
= રૂ. ૧૭૪૦૦૦

(૫) પાઘડી = અધિક નફો × ખરીદીના વર્ષ
= ૧૭૪૦૦૦ × ૩
= રૂ. ૫૨૨૦૦૦

ઉદાહરણ (૯): મૌલિક ટ્રેડિંગ કંપની લિ. નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પાકુ સરવૈયુ નીચે પ્રમાણે હતું.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
ભરપાઈ થયેલી મૂડી:		પાઘડી	૧૫૦૦૦૦
૫૦૦૦૦ શેર દરેક રૂ. ૧૦નો		જમીન મકાન	૧૨૦૦૦૦
ભરપાઈ થયેલ	૫૦૦૦૦૦	પ્લાન્ટ-મશીનરી	૨૦૦૦૦૦
બેંક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧૧૬૦૦૦	સ્ટોક	૨૦૦૦૦૦
લેણાદારો	૧૮૧૦૦૦	દેવાદારો	૨૦૦૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૩૯૦૦૦	- ધા. અમામત	<u>૨૦૦૦૦</u>
નફાનુકશાન ફાળવણી	૧૧૪૦૦૦	બેંક સિલક	૧૦૦૦૦૦
	<u>૯૫૦૦૦૦</u>		<u>૯૫૦૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

- (૧) કંપનીએ પોતાનો ઇંધો રૂ. ૫૦૦૦૦૦ની ભરપાઈ થયેલી મૂડીથી શરૂ કર્યો હતો.
(૨) છેલ્લા પાંચ વર્ષ દરમિયાન કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો નફો-નુકશાન નીચે પ્રમાણે હતા.

વર્ષ	નફો
૨૦૧૨-૧૩	(૪૦૦૦૦)
૨૦૧૩-૧૪	૮૮૦૦૦
૨૦૧૪-૧૫	૧૨૩૦૦૦

૨૦૧૫-૧૬	૧૧૬૦૦૦
૨૦૧૬-૧૭	૧૩૦૦૦૦

- (૩) વર્ષ ૨૦૧૨-૧૩ દરમિયાન કંપનીમાં લાંબો સમય હડતાળ ચાલી હતી.
- (૪) આવકવેરા ૫૦% દરે ચુકવવો પડે તેમ છે.
- (૫) રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે. જમીન મકાનની હાલની બજાર કિંમત રૂ. ૨૪૦૦૦૦ છે. આ કિંમતના આધારે ઘસારો રૂ. ૨૦૦૦૦ ધ્યાનમાં લેવો પડશે.
- (૬) હવે પછીના પાંચ વર્ષ દરમિયાન કંપનીને થયેલ કરાર અનુસાર માલસામાનના ખર્ચમાં રૂ. ૬૦૦૦૦ની વાર્ષિક બચત થાય તેમ છે.
ઉપરની વિગતોને ધ્યાનમાં લઈને તમારે કંપનીની પાઘડીની કિંમત તેના અધિકનફાની ત્રણવર્ષની ખરીદીને આધારે ગણવાની છે.

નોંધ:

- (૧) અહીં પાંચ વર્ષ માટે કંપનીનો નફો/ખોટ આપ્યા છે. પરંતુ તે લાંબો સમય હડતાળ ચાલી હતી તેથી તે વર્ષનો કંપનીનો નફો કે ખોટ અસામાન્ય ગણાય અને તેને કંપનીના સરેરાશ નફો ગણતાં ધ્યાનમાં લેવાશે નહીં. તેથી ફક્ત છેલ્લા ચાર વર્ષના નફાને સરેરાશ ગણાશે.
- (૨) જમીન મકાનની હાલની કિંમતને આધારે રૂ. ૨૦૦૦૦ ઘસારો ગણવાનો છે. તેથી સરેરાશ નફો ગણતા તે બાદ થશે.
- (૩) કંપનીને પાંચ વર્ષ દરમિયાન માલસામાનના ખર્ચમાં રૂ. ૬૦૦૦૦નો ફાયદો થશે તેથી સરેરાશ નફો ગણતા આ રકમ તેમાં ઉમેરાશે.

જવાબ:

- (૧) રોકાયેલી મૂડીની ગણતરી:

મિલકતો	₹	દેવા	₹
જમીન મકાન	૨૪૦૦૦૦	લેણદારો	૧૮૧૦૦૦
પ્લાન્ટ મશીનરી	૨૦૦૦૦૦	કરવેરાની જોગવાઈ	૩૬૦૦૦
સ્ટોક	૨૦૦૦૦૦	બેંક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧૧૬૦૦૦
દેવાદારો	૧૮૦૦૦૦		૩૩૬૦૦૦
બેંક	૧૦૦૦૦૦		
	૯૨૦૦૦૦		

$$\begin{aligned} \text{રોકાયેલી મૂડી} &= \text{કુલ મિલકતો} - \text{કુલ દેવા} \\ &= ૯૨૦૦૦૦ - ૩૩૬૦૦૦ \\ &= \text{રૂ. } ૫૮૪૦૦૦ \end{aligned}$$

- (૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
= ૫૮૪૦૦૦ × ૧૦%
= રૂ. ૫૮૪૦૦

(૩)

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{૮૮૦૦૦ + ૧૨૩૦૦૦ + ૧૧૬૦૦૦ + ૧૩૦૦૦૦}{૪}$$

$$= રૂ. ૧૧૪૨૫૦$$

$$- \text{વધારાનો ઘસારો} \quad ૨૦૦૦૦$$

$$+ \text{માલસમાનમાં બચત} \quad ૬૦૦૦૦$$

$$૧૫૪૨૫૦$$

$$\text{બાદ : ૫૦\% કર} \quad ૭૭૧૨૫$$

$$\text{સરેરાશ નફો} \quad ૭૭૧૨૫$$

$$\begin{aligned} \text{(૪) અધિકનફો} &= \text{સરેરાશ નફો} - \text{અપેક્ષિત નફો} \\ &= ૭૭૧૨૫ - ૫૮૪૦૦ \\ &= રૂ. ૧૮૭૨૫ \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{(૫) પાઘડી} &= \text{અધિકનફો} \times ૩ \\ &= ૧૮૭૨૫ \times ૩ \\ &= રૂ. ૫૬૧૭૫ \end{aligned}$$

ઉદાહરણ (૧૦):

નીચેની વિગતો પરથી છેલ્લા ત્રણ વર્ષના અધિક નફાની ૪ વર્ષની ખરીદીના આધારે પાઘડીની ગણતરી કરો.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
૬% પ્રેક્. શેર મૂડી	૨૦૦૦૦૦	સ્થિર મિલકતો	૭૨૦૦૦૦
ઇક્વીટી શેર મૂડી	૬૦૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૩૦૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૫૦૦૦૦	રોકાણો:	
નફાનુકશાન ખાલુ	૮૦૦૦૦	ઘંઘાકીય	૮૦૦૦૦
કરવેરા જોગવાઈ	૪૦૦૦૦	બીન ઘંઘાકીય	૧૬૦૦૦
કાયમી મિલકતો પર ઘસારો	૩૦૦૦૦	અવાસ્તવિક મિલકતો	૮૪૦૦૦
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૬૦૦૦૦		
અન્ય ચાલુ જવાબદારીઓ	૧૪૦૦૦૦		
	૧૨૦૦૦૦૦		૧૨૦૦૦૦૦

અન્ય માહિતી: (કંપનીની કુલ મિલકતો નીચે મુજબ છે.)

- (૧) સ્થિર મિલકતો કુલ મિલકતોના ૬૦% છે.
- (૨) ચાલુ મિલકતો કુલ મિલકતોના ૨૫% છે.
- (૩) રોકાણો કુલ મિલકતના ૮% છે.
- (૪) અવાસ્તવિક મિલકતો કુલ મિલકતોના ૭% છે.
- (૫) કુલ મિલકતોના ૮% રોકાણોમાં રૂ. ૧૬૦૦૦ બિનઘંઘાકીય રોકાણો છે.
- (૬) સ્થિર મિલકતોની બજાર કિંમત ચોપડેકિંમત કરતા ૧૦% વધુ છે. જ્યારે ચાલુ મિલકતોની બજાર કિંમત કરતાં રૂ. ૩૦૦૦૦ વધુ છે.

- (૭) રોકાણો પર વળતરનો દર ૧૦% છે.
 (૮) છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો કુલ નફો (૫૦% કરવેરા પહેલા) રૂ. ૧૫૦૦૦૦૦
 સામાન્ય અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫%
 રોકાયેલી મૂડી પર જોખમનો દર ૫%

(સ.પ.યુ., ૨૦૧૨)

જવાબ:

(૧) રોકાયેલી મૂડી:-
 કુલ મિલકતો:
 કાયમી મિલકતો (૭૨૦૦૦૦ - ૩૦૦૦૦ (ઘસારો) = ૬૯૦૦૦૦ + ૧૦% વધારો) ૭૫૯૦૦૦
 ચાલુ મિલકતો (૩૦૦૦૦૦ + ૩૦૦૦૦) ૩૩૦૦૦૦
 રોકાણો ૮૦૦૦૦
 રૂ. ૧૧૬૯૦૦૦

બાદ:કુલ જવાબદારી
 કરવેરાની જોગવાઈ ૪૦૦૦૦
 પ્રો. ફંડ ૬૦૦૦૦
 અન્ય ચાલુ જવાબદારી ૧૪૦૦૦૦ ૨૪૦૦૦૦
 ૯૨૯૦૦૦
 - ૬% પ્રેફરન્સ મૂડી ૨૦૦૦૦૦
 રોકાયેલી મૂડી રૂ. ૭૨૯૦૦૦

- (૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
 = ૭૨૯૦૦૦ × ૨૦%
 = રૂ. ૧૪૫૦૦૦

(૩)

$$\text{સરેરાશ ભારિત નફો} = \frac{\text{કુલ નફો}}{\text{કુલ વર્ષ}} = \frac{૧૫૦૦૦૦૦}{૩} = ૫૦૦૦૦૦$$

કરવેરા પહેલાનો નફો	= ૫૦૦૦૦૦
- ૫૦% કરવેરાની જોગવાઈ	= <u>૨૫૦૦૦૦</u>
	૨૫૦૦૦૦
- ઇંધાકીય રોકાણોનું વ્યાજ (૧૬૦૦૦૦ × ૧૦%)	૧૬૦૦
- ૫૦% કરવેરા	<u>૮૦૦</u>
	૨૪૯૨૦૦
- પ્રેફરન્સ શેર ડિવિડન્ડ	<u>૧૨૦૦૦</u>
	૨૩૭૨૦૦

- (૪) અધિક નફો = સરેરાશ ભારિત નફો - અપેક્ષિત નફો
 = ૨૩૭૨૦૦ - ૧૪૫૮૦૦
 = રૂ. ૯૧૪૦૦

(પ) પાઘડી = અધિક નફો × ખરીદીના વર્ષ
= ૯૧૪૦૦ × ૪
= રૂ. ૩૬૫૦૦૦

ઉદાહરણ (૧૧):

બાદલ લિ. નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૩નું પાકુ સરવૈયુ નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
૫૦૦ ઇક્વીટી શેર દરેક		પાઘડી	૧૪૦૦૦
રૂ. ૧૦૦નો પૂરો ભરાયેલા	૧૫૦૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૨૮૦૦૦૦
૧૦%ના ૮૦૦ પ્રે. શેર રૂ.૧૦૦ ના		રોકાણો (બિનઘંઘાકીય)	
પૂરા ભરાયેલ	૮૦૦૦૦	(૧૦% સરકારી લોન દાર્શનિક	
અનામત અને વધારો	૧૨૫૦૦૦	કિંમત રૂ. ૩૦૦૦૦ વ્યાજ મુક્ત)	૨૬૦૦૦
૮%ના ડિબેચર	૫૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૧૦૦૦૦૦
લેણદારો	૨૦૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૧૫૦૦૦
કારીગર નફાભાગ ભંડોળ	૫૦૦૦	ડિબેચર વટાવ	૫૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૧૦૦૦૦		
	<u>૪૪૦૦૦૦</u>		<u>૪૪૦૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

- (૧) કાયમી મિલકતોની હાલની બજાર કિંમત રૂ. ૧૮૫૦૦૦ છે. જ્યારે બાકીની મિલકતોની ચોપડે દર્શાવેલ કિંમત લેવાની છે.
- (૨) અપેક્ષિત ડિવિડન્ડનો દર ૧૦% છે.
- (૩) ૫૦% લેખે કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો કંપનીનો છેલ્લા ચાર વર્ષનો નફો નીચે મુજબ છે.
રૂ. ૭૨૪૦૦, રૂ. ૭૪૮૦૦, રૂ. ૭૦૬૦૦, રૂ. ૮૩૦૦૦

તમારે કંપનીની પાઘડીની કિંમત તેના અધિક નફાની ચાર વર્ષની આધારે ગણવાની છે.

(સ.પ.યુ., ૨૦૧૭)

જવાબ:

(૧) રોકાયેલી મૂડી:	
કાયમી મિલકતો	૧૮૫૦૦૦
ચાલુ મિલકતો	<u>૧૦૦૦૦૦</u>
	૨૮૫૦૦૦
- બાદ: જવાબદારી	
૮%ના ડિબેચર	૫૦૦૦૦
લેણદારો	૨૦૦૦૦
કા.ન.ભાગ ભંડોળ	૫૦૦૦
કરવેરા જોગવાઈ	<u>૧૦૦૦૦</u>
	<u>૮૫૦૦૦</u>
ચોખ્ખી મિલકતો	૨૦૦૦૦૦

- પ્રેફરન્સ શેરમૂડી ૮૦૦૦૦
 રોકાયેલી મૂડી રૂ. ૧૨૦૦૦૦
 (૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી * અંદાજિત નફો
 = ૧૨૦૦૦૦ * ૧૦%
 = રૂ. ૧૨૦૦૦૦

(૩)

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{\text{કુલ નફો}}{\text{કુલ વર્ષ}} = \frac{૭૨૪૦૦ + ૭૪૮૦૦ + ૭૦૬૦૦ + ૮૩૦૦૦}{૪} = \boxed{\text{રૂ. ૭૫૨૦૦}}$$

સરેરાશ નફો	૭૫૨૦૦
- બિનઘંઘાડીય રોકાણોનું વ્યાજ (૩૦૦૦૦ * ૧૦%)	<u>૩૦૦૦</u>
સરેરાશ નફો (કરવેરા પહેલાનો)	૭૨૨૦૦
- ૫૦% કરવેરાની જોગવાઈ	<u>૩૬૧૦૦</u>
	૩૬૧૦૦
- પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	<u>૮૦૦૦</u>
સરેરાશ નફો	૨૮૧૦૦

(૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
 = ૨૮૧૦૦ - ૧૨૦૦૦
 = રૂ. ૧૬૧૦૦

(૫) પાઘડી = અધિક નફો * ખરીદીના વર્ષ
 = ૧૬૧૦૦ * ૪
 = રૂ. ૬૪૪૦૦

ઉદાહરણ (૧૨):

નમન અને દર્શન લિ. નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજનું પાકુ સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
રૂ. ૧૦૦નો એક એવા ૪૦૦૦ ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર	૪૦૦૦૦૦	મકાન મૂળ કિંમત	૫૨૦૦૦૦
રૂ. ૧૦નો એક એવા ૧૬૦૦૦૦ ઈકવીટી શેર	૧૬૦૦૦૦૦	ફર્નિચર મૂળ કિંમત	૪૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૬૦૦૦૦૦	સ્ટોક	૧૮૦૦૦૦૦
<u>નફા-નુકશાન ખાતે:</u>		૫%ની સરકારી જમીનગીરી (દાર્શનિક કિંમત ૧૬૦૦૦૦૦ વ્યાજ મુક્ત છે)	૧૫૨૦૦૦૦
૨૦૧૫-૧૬: ૩૨૦૦૦૦		દેવાદારો	૧૦૦૦૦૦૦
૨૦૧૬-૧૭: <u>૧૭૨૦૦૦૦</u>	૨૦૪૦૦૦૦	- ધા. અનામત	<u>૮૦૦૦૦</u>
<u>ઘસારા ફંડ:</u>		લેણાઈહંડી	૪૦૦૦૦
મકાન	૮૦૦૦૦	રોકડ અને બેંક	૧૪૦૦૦૦
રોકાણો	<u>૧૪૦૦૦૦</u>		

લેણદારો	૧૪૦૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૨૦૦૦૦
	૫૦૦૦૦૦		૫૦૦૦૦૦

નીચેની મહિતીને ધ્યાનમાં લઈને તમારે પાઘડીની કિંમત તેના અધિક નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીને આધારે ગણવાની છે.

- (૧) મકાનની આજે ઉપજ કિંમત રૂ. ૬૦૦૦૦૦ ગણાય.
- (૨) આજ પ્રકારનો ધંધો કરતી કંપનીઓ તેમના શેરની બજાર કિંમત પર ૨૦% નફો કરે છે.
- (૩) છેલ્લા ત્રણ વર્ષના નફા વાર્ષિક રૂ. ૧૨૦૦૦૦ લેખે વધી રહ્યો છે.
- (૪) ૨૦૧૬-૧૭નો નફો ઉપર જણાવેલ છે તે કરવેરા પહેલાનો છે. કરવેરાનો દર ૫૦% ગણો.
- (૫) સરેરાશ નફાની ગણતરી માટે ભાર ૧, ૨, ૩ આપવાનો છે.

જવાબ:

- (૧) રોકાયેલી મૂડી = કુલ મિલકતો - કુલ દેવા

કુલ મિલકતો	₹	કુલ દેવા	₹
મકાન	૬૦૦૦૦૦	લેણદારો	૧૪૦૦૦૦
ફર્નિચર	૪૦૦૦૦	કરવેરાની જોગવાઈ	
સ્ટોક	૧૮૦૦૦૦૦	(આ.વ.નો નફો રૂ. ૧૭૨૦૦૦૦ના	
દેવાદારો	૬૨૦૦૦૦	૫૦%)	૮૬૦૦૦૦
લેણીહૂંડી	૪૦૦૦૦		
રોકડ-બેંક	૧૪૦૦૦૦		૧૦૦૦૦૦૦
	૩૮૪૦૦૦૦		

ચોખ્ખી મિલકતો = ૩૮૪૦૦૦૦ - ૧૦૦૦૦૦૦

= રૂ. ૨૮૪૦૦૦૦

- બાદ : પ્રે.શેર મૂડી = ૪૦૦૦૦૦
૨૪૪૦૦૦૦

- (૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
= ૨૪૪૦૦૦૦ × ૨૦% = રૂ. ૪૮૦૦૦૦

- (૩) સરેરાશ નફો

વર્ષ	નફો	ભાર	ભારિત નફો
૨૦૧૪-૧૫	૧૪૮૦૦૦૦	૧	૧૪૮૦૦૦૦
૨૦૧૫-૧૬	૧૬૦૦૦૦૦	૨	૩૨૦૦૦૦૦
૨૦૧૬-૧૭	૧૭૨૦૦૦૦	૩	૫૧૬૦૦૦૦
		કુલ ભાર = ૬	કુલ ભારિત નફો = ૬૮૪૦૦૦૦

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{\text{ભારિત નફો}}{\text{કુલ નફો}} = \frac{૯૮૪૦૦૦૦}{૬} = \boxed{૩. ૧૬૪૦૦૦૦}$$

સરેરાશ નફો	૧૬૪૦૦૦૦
બાદ: બિનઘંઘાકીય રોકાણોનું વ્યાજ (કર મુક્ત)	<u>૮૦૦૦૦</u>
	૧૫૬૦૦૦૦
બાદ: કરવેરા (૫૦%)	<u>૭૮૦૦૦૦</u>
	૭૮૦૦૦૦
બાદ: પ્રેફરન્સ ડીવીડન્ડ	<u>૪૦૦૦૦</u>
સરેરાશ નફો	૭૪૦૦૦૦

(૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
= ૭૪૦૦૦૦ - ૪૮૦૦૦૦
= રૂ. ૨૬૨૦૦૦

(૫) પાઘડી = અધિક નફો × ૩
= ૨૬૨૦૦૦ × ૩
= રૂ. ૭૮૬૦૦૦

ઉદાહરણ (૧૩):

પાયલ અને કલ્પના લિમિટેડનો મહેતા લિમિટેડમાં સમાવેશ કરવાનો છે. બે કંપનીઓએ એવું નક્કી કર્યું છે કે પાઘડીની કિંમત ઘંઘાના ૩ વર્ષના અધિકનફાની સરેરાશથી ગણાવી.

કંપનીના નવા બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટરને તેમની સેવાની કિંમત રૂ. ૨૫૦૦ વાર્ષિક લેખે આપવામાં આવશે. (કુલ બે ડાયરેક્ટર્સ)

નીચેની માહિતી પરથી પાઘડીની રકમ નક્કી કરો.

વિગત	રૂ.
૫૦૦ ૬%ના ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રેફરન્સ શેર દરેક રૂ. ૧૦૦નો	૫૦૦૦૦
૨૦૦૦ ઇક્વીટી શેર દરેક રૂ. ૧૦૦નો	૨૦૦૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતુ (જમા)	૧૫૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૦૦૦૦
અન્ય દેવા	૨૩૦૦૦
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૨૦૦૦
છેલ્લા ચાર વર્ષનો નફો (૫૦% કરવેરા પહેલાનો)	૩૨૦૦૦૦
સામાન્ય અપેક્ષિત દર	૮%
ઘંઘામાં રોકાયેલ મૂડી પર જોખમનો દર	૨%

અવાસ્તવિક મિલકતો કુલ મિલકતોના ૧૦% હતી જ્યારે કાયમી મિલકતો કુલ મિલકતોના ૮૦% હતી. કાયમી મિલકતોની બજાર કિંમત તેની ચોપડે કિંમત કરતાં ૨૦% વધુ છે. જ્યારે ચાલુ મિલકતો રૂ. ૩૦૦૦ જેટલી વધુ આંકવામાં આવી છે.

જવાબ:

કુલ મિલકતો આપી નથી જે શોધવા સૌપ્રથમ પાકુ સરવૈયું બનાવવું પડે.

પાકુ સરવૈયું

જવાબદારીઓ	₹	મિલકતો	₹
પ્રેફરન્સ શેર મૂડી	૫૦૦૦૦	કુલ મિલકતો:	
ઇક્વીટી શેર મૂડી	૨૦૦૦૦૦	કાયમી મિલકતો (૮૦%)	૨૪૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૩૦૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતુ	૧૫૦૦૦	અવાસ્તવિક મિલકતો	૩૦૦૦૦
અન્ય દેવા	૨૩૦૦૦		
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૨૦૦૦		
	<u>૩૦૦૦૦૦</u>		<u>૩૦૦૦૦૦</u>

પાઘડીની ગણતરી:

(૧) ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી:

કાયમી મિલકતો	૨૪૦૦૦૦	
+ વધારો (૩૦%)	<u>૪૮૦૦૦</u>	૨૮૮૦૦૦
ચાલુ મિલકતો	૩૦૦૦૦	
- વધારે અકિલ	<u>૩૦૦૦</u>	૨૭૦૦૦
બાદ:		૩૧૫૦૦૦
દેવા	૨૩૦૦૦	
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	<u>૨૦૦૦</u>	<u>૨૫૦૦૦</u>

ચોખ્ખી મિલકતો

૨૯૦૦૦૦

બાદ: પ્રેફરન્સ શેર મૂડી

૫૦૦૦૦

રોકાયેલી મૂડી

₹. ૨૪૦૦૦૦

(૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
 = ૨૪૦૦૦૦ × ૧૦%
 = ₹. ૨૪૦૦૦

નોંધ:- અપેક્ષિત વળતરનો દર = વળતરનો દર + જોખમનો દર
 = ૮% + ૨%
 = ૧૦%

(૩)

સરેરાશ નફો = $\frac{\text{ચાર વર્ષનો કુલ નફો}}{\text{વર્ષોનો કુલ નફો}}$ = $\frac{૩૨૦૦૦૦}{૪}$
 = ₹. ૮૦૦૦૦

બાદ: ડીરેક્ટ ફી (૨ × ૨૫૦૦) ૫૦૦૦

૭૫૦૦૦

બાદ: કરવેરાની જોગવાઈ (૫૦%) ૩૭૫૦૦

બાદ: પ્રેફરન્સ ડીવીડન્ડ ૩૭૫૦૦
 ૩૦૦૦
 સરેરાશ નફો = રૂ. ૩૪૫૦૦

- (૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
 = ૩૪૫૦૦ - ૨૪૦૦૦
 = રૂ. ૧૦૫૦૦
- (૫) પાઘડી = અધિક નફો × ૩
 = ૧૦૫૦૦ × ૩
 = રૂ. ૩૧૫૦૦

ઉદાહરણ (૧૪):

કરન લિમિટેડનું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજનું પાકુ સરવૈયું નીચે મુજબ છે.
 પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
દરેક રૂ. ૧૦નો તેવા ઇક્વીટી શેર		પાઘડી	૩૦૦૦૦
પૂરા ભરપાઈ થયેલ	૫૦૦૦૦૦	જમીન મકાન	૪૦૪૦૦૦
દરેક રૂ. ૧૦નો તેવા ૧૦% પ્રેફરન્સ		- ઘસારો	૨૦૦૦૦
શેર પૂરા ભરપાઈ થયેલ	૪૬૦૦૦૦	ચંત્રો	૬૯૨૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૬૦૦૦૦	- ઘસારો	૧૧૬૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૮૦૦૦૦	ફર્નિચર	૪૦૦૦૦
૧૨%ના ડીબેંચર	૫૦૦૦૦૦	- ઘસારો	૧૦૦૦૦
લેણદારો	૩૮૮૦૦૦	રોકાણો:	
દેવીહૂંડી	૧૬૦૦૦	પ્રોવીડન્ડ ફંડમાં	૮૦૦૦૦
પ્રોવીડન્ડ ફંડ	૮૦૦૦૦	૧૦%ના ડીબેંચર	
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૬૦૦૦	(દાર્શનિક કિંમત	
		૨૦૦૦૦૦ વ્યાજ	
		કરપાત્ર છે)	૧૮૦૦૦૦
		સ્ટોક	૩૦૪૦૦૦
		દેવાદારો	૪૮૦૦૦૦
		ઘા. અનામત (દ)	૨૮૦૦૦
		લેણીહૂંડી	૮૮૦૦૦
		રોકડ અને બેંક	૪૮૦૦૦
		અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા	૧૨૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચા	૬૦૦૦
	૨૧૯૦૦૦૦		૨૧૯૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) જમીન અને મકાન તથા ચંત્રોની હાલની બજાર કિંમત અનુક્રમે રૂ. ૫૭૬૦૦૦ તથા રૂ. ૪૩૨૦૦૦ છે.

- (૨) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% છે.
 (૩) ૫૦% લેખે કર બાદ કર્યા પછીનો કંપનીનો છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો નફો તથા ઉપયોગમાં લેવાના યોગ્ય ભાર નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો	ભાર
૧	૧૬૦૪૦૦	૧
૨	૧૬૮૮૦૦	૨
૩	૧૮૭૬૦૦	૩

ઉપરની વિગતો ધ્યાનમાં લઈને છેલ્લા ત્રણ વર્ષના નફાની ભારિત સરેરાશ ધ્યાનમાં લઈને ચાર વર્ષની ખરીદીના આધારે તમારે પાઘડીની કિંમત આંકવાની છે.

જવાબ:

રાકોચાલી મૂડી = મિલકતો - જવાબદારીઓ

મિલકતો:

જમીન મકાન	૫૭૬૦૦૦	
ચંત્રો	૪૩૨૦૦૦	
ફર્નિચર	૩૦૦૦૦	
પ્રો. ફંડના રોકાણો	૮૦૦૦૦	
સ્ટોક	૩૦૪૦૦૦	
દેવાદારો	૪૫૨૦૦૦	
લેણીહૂંડી	૮૮૦૦૦	
રોકડ	૪૮૦૦૦	
અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા	૧૨૦૦૦	રૂ. ૨૦૨૨૦૦૦

બાદ: દેવા:

ડીબેચર	૫૦૦૦૦૦	
લેણદારો	૩૮૮૦૦૦	
દેવીહૂંડી	૧૬૦૦૦	
પ્રો. ફંડ	૮૦૦૦૦	
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૬૦૦૦	રૂ. ૯૯૦૦૦૦

ચોખ્ખી મિલકતો = ૨૦૨૨૦૦૦ - ૯૯૦૦૦૦

= રૂ. ૧૦૩૨૦૦૦

- પ્રેફરન્સ શેર = ૪૬૦૦૦૦

૫૭૨૦૦૦

(૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાણેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર = ૫૭૨૦૦૦ × ૧૫% = રૂ. ૮૫૮૦૦

(૩)	સરેરાશ નફો (કરબાદ)		
	નફો	ભાર	ભારિત નફો
	૧૬૦૪૦૦	૧	૧૬૦૪૦૦
	૧૬૮૮૦૦	૨	૩૩૭૬૦૦
	૧૯૭૬૦૦	૩	૫૯૨૮૦૦
		કુલ ભાર = ૬	કુલ ભારિત નફો = ૧૦૯૦૮૦૦

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{૧૦૯૦૮૦૦}{૬} = ₹. ૧૮૧૮૦૦$$

બાદ: ડિવેન્ચર વ્યાજ	
(૨૦૦૦૦ × ૧૦%) ૨૦૦૦૦ (૫૦% કર બાદ)	<u>૧૦૦૦૦</u>
	૧૭૧૮૦૦
બાદ: પ્રેક્શન્સ ડીવીડન્ડ	<u>૪૬૦૦૦</u>
નફો	૧૨૫૮૦૦

(૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
= ૧૨૫૮૦૦ - ૮૫૮૦૦ = ₹. ૪૦૦૦૦

(૫) પાઘડી = અધિક નફો × ૪ = ૪૦૦૦૦ × ૪ = ₹. ૧૬૦૦૦૦

ઉદાહરણ (૧૬):

નીચેની માહિતી એમ.આર.એફ. લિમિટેડના ચોપડામાંથી લેવામાં આવી છે.

- (૧) સરેરાશ રોકાયેલી મૂડી = ૧૨૬૨૫૦
- (૨) અપેક્ષિત વળતરનો દર = ૧૦%
- (૩) છેલ્લા ચાર વર્ષનો ચોખ્ખો નફો

વર્ષ	નફો
૨૦૦૪	૩૨૫૦૦
૨૦૦૫	૪૨૦૦૦
૨૦૦૬	૩૫૫૦
૨૦૦૭	૪૯૪૦૦

હિસાબી ચકાસણી કરતા નીચે મુજબના મુદ્દા ધ્યાનમાં આવ્યાં.

- (૧) વર્ષ ૨૦૦૫ નો નફો આગથી નાશ પામેલ રૂ. ૫૦૦૦ના કારણે ઘટ્યો હતો.
- (૨) વર્ષ ૨૦૦૬ના નફામાં બિનઘંઠાકીય રોકાણોના વ્યાજ રૂ. ૧૦૦૦નો સમાવેશ થાય છે.
- (૩) તા. ૦૧-૦૭-૨૦૦૬ના રોજ પ્લાન્ટમાં રૂ. ૨૦૦૦૦ના ખર્ચે મોટાપાયા પર સમારકામ કરવામાં આવ્યું હતું જેને હિસાબોમાં મહેસૂલી ખર્ચ ગણવામાં આવ્યો હતો. પાઘડી માટે આ ખર્ચને મૂડીખર્ચ ગણવાનો છે. પ્લાન્ટ પર ઘટતી જતી બાકીની રીતે વાર્ષિક ૧૦% લેખે ઘસારાની જોગવાઈ કરવામાં આવે છે.
- (૪) સ્ટોક વીમા પ્રિમીયમ રૂ. ૫૦૦ તથા સંચાલકોના મહેનતાણા રૂ. ૧૨૦૦૦ની જોગવાઈ કરવાની છે.

(સ.પ.ચુ., ૨૦૦૮)

જવાબ:

વિગત	૨૦૦૪	૨૦૦૫	૨૦૦૬	૨૦૦૭
કુલ નફો	૩૨૫૦૦	૪૨૦૦૦	૩૫૫૦૦	૪૯૪૦૦
+ અનિયમીત ખર્ચા (આગથી નાશ પામેલ)	---	૫૦૦૦	---	---
	૩૨૫૦૦	૪૭૦૦૦	૩૫૫૦૦	૪૯૪૦૦
- બિનઘંઘાડીય રોકાણોનું વ્યાજ	---	---	૧૦૦૦	---
- સંચાલકોનું મહેનતાણું	-૧૨૦૦૦	-૧૨૦૦૦	-૧૨૦૦૦	-૧૨૦૦૦
- સ્ટોક વીમા પ્રિમીયમ	-૫૦૦	-૫૦૦	-૫૦૦	-૫૦૦
+ સમારકામ	---	---	-૨૦૦૦૦	---
- ઘસારો	---	---	-૧૦૦૦	-૧૯૦૦
	૨૦૦૦૦	૩૪૫૦૦	૪૧૦૦૦	૩૫૦૦૦

ઘસારો:- પ્લાન્ટ (૦૧-૦૭ થી ૩૧-૦૩)

૨૦૦૬: $૨૦૦૦૦ \times \frac{૬}{૧૨} \times \frac{૧૦}{૧૦૦} = ₹. ૧૦૦૦$ (૧)

૨૦૦૭: (૨) ૨૦૦૦૦
 - ૧૦૦૦
 ૧૯૦૦૦
 - ૧૯૦૦ ઘસારો

(૧) રોકાયેલી મૂડી = ૧૨૬૨૫૦ (૨) અપેક્ષિત નફો = ૧૨૬૨૫૦ × ૧૦%

(૩)

સરેરાશ કુલ નફો = $\frac{૨૦૦૦૦ + ૩૪૫૦૦ + ૪૧૦૦૦ + ૧૩૦૫૦૦}{૪} = \frac{૧૩૦૫૦૦}{૪} = ₹. ૩૨૬૨૫$

(૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો = ૩૨૬૨૫ - ૧૨૬૨૫ = ₹. ૨૦૦૦૦

(૫) પાઘડી = અધિક નફો × ખરીદીના વર્ષ
 = ૨૦૦૦૦ × ૩ = ₹. ૬૦૦૦૦

ઉદાહરણ (૧૭):

શ્યામ લિમિટેડનું તા. ૩૧-૧૨-૧૯૯૯ના રોજનું પાકુ સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
દરેક રૂ. ૧૦૦નો એવા ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર	૨૦૦૦૦૦	સ્થિર મિલકતો	૭૦૦૦૦૦
દરેક રૂ. ૧૦૦નો એવા ૫૦૦૦ ઇક્વીટી શેર	૫૦૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૨૫૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૦૦૦૦૦	અદ્રશ્ય મિલકતો	૫૦૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતુ	૮૦૦૦૦		
પ્રોવીડન્ડ ફંડ	૩૦૦૦૦		
દેવા	૯૦૦૦૦		
	૧૦૦૦૦૦૦		૧૦૦૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) સ્થિર મિલકતોની બજાર કિંમત રૂ. ૮૨૫૦૦૦ અને ચાલુ મિલકતોની બજાર કિંમત રૂ. ૨૭૫૦૦૦ આંકવામાં આવેલી છે.
- (૨) આ કંપની જેવો ધંધો કરતી અને ૨૦% લેખે ડિવિડન્ડ આપતી કંપનીના શેરની બજાર કિંમત તેની વસુલ આવેલી રકમ કરતા બે ગણી છે.
- (૩) કંપનીનો છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો નફો અને ભાર નીચે પ્રમાણે છે.

વર્ષ	નફો	ભાર
૧૯૯૭	૭૨૫૦૦૦	૧
૧૯૯૮	૧૩૨૦૦૦	૨
૧૯૯૯	૧૫૩૮૦૦	૩

નફો તપાસતા નીચે પ્રમાણેની માહિતી મળી:

- (૧) સંચાલ ખર્ચ માટે રૂ. ૨૦૦૦ ઉઘરાવવાના છે.
- (૨) ૧૯૯૭ના વર્ષમાં આગથી નાશ પામેલ માટે રૂ. ૫૦૦૦ ઘટેલ છે.
- (૩) ૧૯૯૭ના વર્ષમાં છેવટના સ્ટોકની કિંમત રૂ. ૨૦૦૦ વધુ આંકવામાં આવેલી છે.
- (૪) તા. ૧લી જુલાઈ ૧૯૯૮ના રોજ પ્લાન્ટને મોટા પાયા પર સમારકામ કરવામાં આવ્યું હતું જેનો રૂ. ૧૦૦૦૦ ખર્ચ કરેલ હતા જે મહેસૂલી ખર્ચ ખાતે ઉઘરાવવામાં આવ્યો હતો. આ રકમ મૂડીખર્ચ ગણવાની છે. ઘટલી જતી બાકીની પદ્ધતિ મુજબ ૨૦% લેખે ઘસારાનો હવાલો નાખવાનો છે. પાઘડીની કિંમત નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીના ધોરણે શોધો.

(સ.પ.યુ., ૨૦૦૩)

જવાબ:

(૧) રોકાયેલી મૂડી:		
સ્થિર મિલકતો	૮૨૫૦૦૦	
ચાલુ મિલકતો	૨૭૫૦૦૦	૧૧૦૦૦૦૦
- જવાબદારીઓ:		
દેવા	૯૦૦૦૦	
પ્રો. ફંડ	૩૦૦૦૦	૧૨૦૦૦૦
		૯૮૦૦૦૦
- પ્રેફરન્સ શેરમૂડી		૨૦૦૦૦૦
રોકાયેલી મૂડી		૩. ૭૮૦૦૦૦

- (૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
 = ૭૮૦૦૦૦ × ૧૦%
 = રૂ. ૭૮૦૦૦

$$\text{નોંધ: અપેક્ષિત વળતરનો દર} = \frac{\text{ડિવિડન્ડ નો દર}}{\text{બજાર કિંમતનો આધાર}} = \frac{૨૦}{૨} = ૧૦\%$$

(3) સરેરાશ નફો:

વિગત	૧૯૯૭	૧૯૯૮	૧૯૯૯
નફો	૧૨૫૦૦૦	૧૩૨૦૦૦	૧૫૩૮૦૦
- સંચાલક ખર્ચા	(૨૦૦૦)	(૨૦૦૦)	(૨૦૦૦)
+ સ્ટોક બળવાથી (અસામાન્ય ખર્ચા)	૫૦૦૦	---	---
- આખરના સ્ટોકનું વધુ મુલ્યાંકન	---	૨૦૦૦	---
+ મોટા પાયે સમારકામ ખર્ચા	---	૧૦૦૦૦	---
- પ્લાન્ટ પર ઘસારો	---	૧૦૦૦	૧૮૦૦
(૧૦૦૦૦ × ૨૦/૧૦૦ × ૬/૧૨)			
(૯૦૦૦ × ૨૦/૧૦૦)			
નફો	૧૨૬૦૦૦	૧૪૧૦૦૦	૧૫૦૦૦૦

વર્ષ	નફો	ભાર	ભારિત નફો
૧૯૯૭	૧૨૬૦૦૦	૧	૧૨૬૦૦૦
૧૯૯૮	૧૪૧૦૦૦	૨	૨૮૨૦૦૦
૧૯૯૯	૧૫૦૦૦૦	૩	૪૫૦૦૦૦
		કુલ ભાર = ૬	કુલ ભારિત નફો = ૮૫૮૦૦૦

$$\text{ભારિત સરેરાશ નફો} = \frac{૮૫૮૦૦૦}{૬} = રૂ. ૧૪૩૦૦૦$$

$$\begin{aligned} & - \text{પ્રેક્શનસ શેર ડિવિડન્ડ} \quad \underline{૨૦૦૦૦} \\ & \quad \quad \quad \underline{રૂ. ૧૨૩૦૦૦} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} (૪) \quad \text{અધિક નફો} &= \text{ભારિત સરેરાશ નફો} - \text{અપેક્ષિત નફો} \\ &= ૧૨૩૦૦૦ - ૭૮૦૦૦ \\ &= રૂ. ૪૫૦૦૦ \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} (૫) \quad \text{પાઘડી} &= \text{અધિક નફો} \times \text{ખરીદીના વર્ષો} \\ &= ૪૫૦૦૦ \times ૩ \\ &= રૂ. ૧૩૫૦૦૦ \end{aligned}$$

નોંધ:

$$\text{પ્લાન્ટ પર ઘસારો} = ૧૦૦૦૦$$

પ્રથમ (૬ મહિનાનો)

બાદ:

$$૧૦૦૦૦ \times ૬/૧૨ \times ૨૦/૧૦૦$$

$$\underline{૧૦૦૦}$$

બીજા વર્ષના શરૂમાં બાકી

$$\underline{૯૦૦૦}$$

ઘસારો

$$\text{બાદ: } (૯૦૦૦ \times ૨૦\%)$$

$$\underline{૧૮૦૦}$$

ઉદાહરણ (૧૮):

નીચે પંક્તિ લીમિટેડના ઇંધાની વિગતો આપી છે. આ કંપનીનો ઇંધો કેશવ લીમિટેડ ખરીદી લેવાનો છે. તમારે નીચેની માહિતી ધ્યાનમાં લઈ પાઘડી અધિક નફાની બે વર્ષની ખરીદીના આધારે ગણવાની છે.

વિગત	રૂ.
રૂ. ૧૦૦નો એક એવા ૩૦૦૦ના ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર સંપૂર્ણ ભરપાઈ થયેલા	૩૦૦૦૦૦
રૂ. ૧૦૦નો એક એવા ૧૦૦૦૦ ઇક્વીટી શેર સંપૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ	૧૦૦૦૦૦૦
અનામત અને વધારો	૧૦૦૦૦૦
ચાલુ દેવા	૧૦૦૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૫૦૦૦
ઘસારા ફંડ (સ્થિર મિલકતો)	૧૦૦૦૦

પંક્તિ લિમિટેડના ડિરેક્ટરને રૂ. ૫૦૦૦ વાર્ષિક મહેનતાણું આપવાનું છે જે ભવિષ્યમાં પણ ચાલુ રહેશે. છેલ્લા ચાર વર્ષનો કુલ નફો (૫૦% આવક વેરા ગણ્યા પહેલાનો) રૂ. ૨૮૦૦૦૦૦ હતો. બજારમાં રોકાણો પર વ્યાજ ૮% છે. જ્યારે જોખમની મૂડી પર વળતરનો દર ૨% છે. કુલ મિલકતોની વહેંચણી નીચે મુજબ છે.

- (૧) કાચમી મિલકતો કુલ મિલકતોના ૭૦% છે.
- (૨) ચાલુ મિલકતો કુલ મિલકતોના ૨૦% છે.
- (૩) રોકાણો કુલ મિલકતોના ૫% છે જેમાં બિનઇંધાકીય ૫૦% છે.
- (૪) અવાસ્તવિક મિલકતો કુલ મિલકતોના ૫% પ્રમાણે છે.

કાચમી મિલકતોની બજાર કિંમત તેની ચોપડે કિંમત કરતા ૧૦% વધારે છે. જ્યારે ચાલુ મિલકતોની ચોપડે કિંમત રૂ. ૧૦૦૦૦ વધારે ગણવામાં આવી છે. અવાસ્તવિક મિલકતો રૂ. ૫૦૦૦ વધારે ગણવામાં આવી છે. રોકાણો ઉપર વ્યાજ મળે છે અને આ વ્યાજ કરપાત્ર છે. (સ.પ.ચુ., ૨૦૦૦)

જવાબ:

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	રૂ	મિલકતો	રૂ
૧૦% પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	૩૦૦૦૦૦	સ્થિર મિલકતો	૧૧૨૦૦૦૦
ઇક્વીટી શેરમૂડી	૧૦૦૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૩૨૦૦૦૦
અનામત વધારો	૧૦૦૦૦૦	રોકાણો (૫%)	
ચાલુ જવાબદારીઓ	૧૦૦૦૦૦	ઇંધાકીય	૪૦૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૫૦૦૦૦	- બિનઇંધાકીય	૪૦૦૦૦
ઘસારા ફંડ (સ્થિર)	૫૦૦૦૦	અવાસ્તવિક મિલકતો	૮૦૦૦૦
	૧૬૦૦૦૦૦		૧૬૦૦૦૦૦

(૧) રોકાયેલી મૂડી = કુલ મિલકતો - કુલ દેવા

- સ્થિર મિલકતો (૧૧૨૦૦૦૦ × ૧૦% ૧૧૨૦૦૦) ૧૨૩૨૦૦૦
 (૧૧૨૦૦૦૦ + ૧૧૨૦૦૦)
 - ચાલુ મિલકતો ૩૧૦૦૦૦

- ધંધાકીય રોકાણો ૪૦૦૦૦
૧૫૮૨૦૦૦

બાદ: કુલ જવાબદારીઓ:

ચાલુ જવાબદારીઓ	૧૦૦૦૦૦		
કરવેરા જોગવાઈ	<u>૫૦૦૦૦</u>	<u>૧૫૦૦૦૦</u>	
			૧૪૩૨૦૦૦
			<u>૩૦૦૦૦૦</u>
			૧૧૩૨૦૦૦

(૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
= ૧૧૩૨૦૦૦ × ૧૦% (૮% + ૨%) = રૂ. ૧૧૩૨૦૦

(૩)

સરેરાશ કુલ નફો = $\frac{૨૮૦૦૦૦૦}{૪} = રૂ. ૭૦૦૦૦૦$
નફો = $\frac{કુલ નફો}{કુલ વર્ષ}$

બાદ: ડિરિક્ટરનો પગાર	<u>૧૦૦૦૦</u>
સ. નફો (કરવેરા પહેલાનો:	<u>૬૯૦૦૦૦</u>
- ૫૦% કરવેરા	<u>૩૪૫૦૦૦</u>
	૩૪૫૦૦૦

- બિનધંધાકીય રોકાણોનું વ્યાજ

(૪૦૦૦૦ × ૧૦%)	૪૦૦૦
૫૦% કરવેરા	<u>૨૦૦૦</u>
	<u>૨૦૦૦</u>
	૩૪૩૦૦૦
પ્રે. શેર ડીવીડન્ડ	<u>૩૦૦૦૦</u>
સરેરાશ નફો	૩૧૩૦૦૦

(૪) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો
= ૩૧૩૦૦૦ - ૧૧૩૨૦૦
= રૂ. ૧૯૯૮૦૦

(૫) પાઘડી = ૧૯૯૮૦૦ × ૨
= રૂ. ૩૯૯૬૦૦

પ.૯ સ્વાધ્યાય

- (૧) પાઘડી એટલે શું? પાઘડીને અસર કરતાં પરીબળો જણાવો.
 (૨) પાઘડીનાં મૂલ્યાંકનની જરૂરીયાત ક્યારે પડે છે ?
 (૩) ટૂંકનોંધ લખો.
 ૧. સરેરાશ નફાની પદ્ધતિ
 ૨. અધિક નફાની પદ્ધતિ
 (૪) પાઘડીની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ વર્ણવો.
 (૫) પાઘડીના પ્રકારો જણાવો.

દાખલાઓ

- (૧) નીચેની માહિતી પરથી પાઘડીની કિંમત ૩ વર્ષના ખરીદીને આધારે નક્કી કરો.

વર્ષ	નફો
૨૦૦૦	૫૦૦૦
૨૦૦૧	૬૦૦૦
૨૦૦૨	૩૦૦૦
૨૦૦૩	(૨૦૦૦)
૨૦૦૪	૨૫૦૦

- (૨) નીચેની વિગતો પરથી ઘંઘાની રોકાણેલી મૂડી શોધો.

વિગતો	રૂ.	વિગતો	રૂ.
જમીન - મકાન	૮૨૫૦૦	દેવાદારો	૪૫૦૦૦
પ્લાન્ટ	૫૦૦૦૦	દેવીહંડી	૫૦૦
સ્ટોક	૫૦૦૦૦	કરવેરાની જોગવાઈ	૩૬૦૦૦
લેણદારો	૩૭૫૦૦	પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૧૦૦૦
બેન્ક સિલક	૮૦૦૦	નફાનુકશાન ખાતું (જમા)	૧૦૦૦૦
પ્રાથમિક ખર્ચા	૫૦૦૦	૫% સરકારી બોન્ડ (કરમુક્ત)	૫૦૦૦
લેણીહંડી	૭૫૦૦		

- (૩) શ્રી ચેહર કંપનીનો છેલ્લા ચાર વર્ષનો નફો ત્રણ વર્ષની ખરીદીના આધારે આપેલ છે. તેના પરથી પાઘડીનું મૂલ્યાંકન કરો.

૨૦૧૪	૧૦૧૦૦
૨૦૧૫	૧૨૪૦૦
૨૦૧૬	૧૦૦૦૦
૨૦૧૭	૧૫૦૦૦

૨૦૧૫ માં પેટ્ટીને મોટાપાયા પર સમારકામ ખર્ચ રૂ. ૩,૦૦૦ થયેલ છે તે મહેસૂલી ખર્ચ ગણેલો પરંતુ પાઘડી માટે તેને મૂડીખર્ચ ગણવાનું નક્કી થયું છે. સંચાલન ખર્ચ માટે દર વર્ષ ૨,૪૦૦ ઉઘારવાના છે.

(૪) શ્રી દત્ત લિ. તા. ૩૧-૩-૧૮ ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
૨૦૦૦ ઈ. શેર દરેકના રૂ. ૧૦૦ પૂરા ભરાયેલા	૨૦૦૦૦૦	પાઘડી	૧૮૦૦૦
૧૦%ના ૧૦૦૦ પ્રે. શેર રૂ. ૧૦૦ નો એક એવાં પૂરા ભરાયેલા	૧૦૦૦૦૦	જમીન અને મકાન	૧૫૦૦૦૦
સા. અનામત	૧૫૦૦૦૦	ચંત્રો	૧૪૦૦૦૦
૧૦ % ના ડિબેનચરો	૬૦૦૦૦	રોકાણો (૧૫% ની સરકારી લોન (દાર્શનિક કિંમત ૪૦,૦૦૦) વ્યાજ કરમુકત છે	૩૬૦૦૦
લેણદારો	૨૫૦૦૦	દેવાદારો	૪૦૦૦૦
કારીગર નફા ભાગ ભંડોળ	૮૦૦૦	સ્ટોક	૭૦૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૧૫૦૦૦	રોકડ સિલક	૬૦૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચાઓ	૪૪૦૦૦
	<u>૫૫૮૦૦૦</u>		<u>૫૫૮૦૦૦</u>

વધારીની માહિતી:

૧. જમીન અને મકાનની બજાર કિંમત રૂ. ૧૬૦૦૦૦ છે. ચંત્રોની બજાર કિંમત રૂ. ૧૨૦૦૦૦ છે અને બાકીની મિલકતો ચોપડે દર્શાવેલ રકમ પ્રમાણે લેવાની છે.
૨. અપેક્ષિત ડિવિડન્ડનો દર ૧૨% છે.
૩. ૫૦ % લેણે કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો કંપનીનો છેલ્લા ચાર વર્ષનો નફો આ મુજબ છે.

વર્ષ	નફો
૨૦૧૭-૧૮	૮૦૦૦
૨૦૧૬-૧૭	૮૪૦૦૦
૨૦૧૫-૧૬	૭૫૦૦૦
૨૦૧૪-૧૫	૭૦૦૦૦

૪. પાઘડીની કિંમતની ગણતરી અધિક નફાની ચાર વર્ષની ખરીદીના આધારે કરવાની છે.

(૫) ગુજરાત કંપની લિ. તા. ૩૧-૩-૨૦૧૮ ના રોજનું પાકું સરવૈયું :

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
૧૫% ના પ્રેક. શેરમૂડી	૧૫૦૦૦૦	જમીન અને મકાન	૫૨૦૦૦૦
ઈ. શેરમૂડી	૭૨૦૦૦૦	ફર્નિચર	૧૫૦૦૦૦
લેણદારો	૨૦૦૦૦૦	દેવાદારો	૧૨૦૦૦૦
પ્રો. ફંડ	૨૭૦૦૦	રોકડ સિલક	૨૫૦૦૦૦
લેણીહંડી	૧૩૦૦૦	નફા-નુકશાન ખાતુ	૭૦૦૦૦

	૧૧૧૦૦૦૦		૧૧૧૦૦૦૦
--	---------	--	---------

વધારાની માહિતી:

૧. જમની અને મકાનની કિંમતમાં ૫% વધારો તથા ફર્નિચરની કિંમતમાં ૧૦% નો ઘટાડો કરવો.
 ૨. કિવિડન્ડ વહેંચતા પહેલાનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો રૂ. ૧૨૦૦૦૦ છે.
 ૩. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૪% છે
- ઉપરની માહિતી ઉપરથી મૂડીકૃત અધિક નફાની પદ્ધતિથી પાઘડીની કિંમત શોધો.

(૬) એમ લિ. નું તા. ૩૧-૩-૧૯૯૯ ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
૧,૫૦૦ ઈ. શેર દરેક રૂ.૧૦૦નો પૂરા ભરાયેલા	૧૫૦૦૦૦	પાઘડી	૧૪૦૦૦
૧૦%ના ૮૦૦ પ્રેફરન્સ શેર રૂ. ૧૦૦ના પૂરા ભરાયેલા	૮૦૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૨૮૦૦૦૦
અનામત અને વધારો	૧૨૫૦૦૦	રોકાણો (૧૦%ની સરકારી લોન)(દાર્શનિક કિંમત રૂ. ૩૦,૦૦૦) (વ્યાજ કરમુક્ત છે)	૨૬૦૦૦
૮%ના કિબેન્ચર	૫૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૧૦૦૦૦૦
લેણાદારો	૨૦૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૧૫૦૦૦
કારીગર નફાભાગ ભંડોળ	૫૦૦૦	કિબેન્ચર વટાવ	૫૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ			
	૪૪૦૦૦૦		૪૪૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. કાયમી મિલકતોની હાલની બજાર કિંમત રૂ. ૧૮૫૦૦૦ છે. જ્યારે બાકીની મિલકતો ચોપડે દર્શાવેલ કિંમતે લેવાની છે.
૨. અપેક્ષિત કિવિડન્ડનો દર ૧૦ % છે.
૩. ૫૦% લેખે કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો કંપનીનો છેલ્લા ચાર વર્ષનો નફો આ મુજબ છે.
૩. રૂ. ૭૨૪૦૦, રૂ. ૭૪૮૦૦, રૂ. ૭૦૬૦૦ અને રૂ. ૮૩૦૦૦

તમારે કંપનીની પાઘડીની કિંમત તેના અધિક નફાના ચાર વર્ષની ખરીદીને આધારે ગણવાની છે.

(ગુ. યુનિ..., ટી. વાય..., એપ્રિલ, ૨૦૦૧)

(૭) ધી પાયલ લિમિટેડનું તા. ૩૧-૧૨-૧૯૯૪ ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
શેરમૂડી:		પાઘડી	૨૮૦૦૦

ઇકવીટી શેર, દરેક રૂ. ૧૦૦ના પૂરા ભરાયેલા	૪૦૦૦૦૦	મકાન	૩૦૦૦૦૦
૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર, દરેક રૂ. ૧૦૦ના પૂરા ભરાયેલા	૧૦૦૦૦૦	મશીનરી	૩૪૦૦૦૦
અનામતો	૧૦૦૦૦૦	૧૦%ના પરમાત્મા લિ. ના ડિબેન્ચર (વ્યાજ કરપાત્ર છે)	૬૦૦૦૦
શેર પ્રિમિયમ	૨૦૦૦૦	દેવાદારો	૯૬૦૦૦
૧૫%ના ડિબેન્ચર	૨૦૦૦૦૦	- ધા. અનામત	૬૦૦૦
લેણદારો	૯૦૦૦૦	લેણીહંડીઓ	૭૬૦૦૦
દેવીહંડીઓ	૨૦૦૦૦	સ્ટોક	૯૦૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૪૦૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક સિલક	૧૨૦૦૦
કામદાર નફાભાગ ભંડોળ	૩૦૦૦૦	અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ	૨૦૦૦
		ડિબેન્ચર વટાવ	૨૦૦૦
	૧૦૦૦૦૦૦		૧૦૦૦૦૦૦

નીચેની વિગતો ધ્યાનમાં લઈ તમારે કંપનીની પાઘડીની કિંમત તેના અધિક નફાની ચાર વર્ષની ખરીદીને આધારે ગણવાની છે.

- ૧) મકાન અને ચંત્રોની હાલની બજાર કિંમત અનુક્રમે રૂ. ૫૦૦૦૦૦ અને રૂ. ૨૬૦૦૦૦ આંકવામાં આવી છે. અને બાકીની મિલકતો ચોપડે દર્શાવેલ કિંમતે લેવાની છે.
- ૨) આ કંપની જેવો જ ઈંધો કરતી અને ૩૦% લેખે ડિવિડન્ડ આપતી કંપનીના શેરનો બજાર ભાવ તેની વસૂલ કિંમત કરતમા ત્રણ ગણો છે.
- ૩) ૫૦% લેખે કરની જોગવાઈ કર્યા પછી કંપનીનો છેલ્લા ચાર વર્ષનો વહેચણીપાત્ર નફો નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો
૧૯૯૧	૮૮૦૦૦
૧૯૯૨	૯૬૦૦૦
૧૯૯૩	૯૨૦૦૦
૧૯૯૪	૧૦૦૦૦૦

(ઉ. ગુ. યુનિ..., ટી. વાય..., એપ્રિલ, ૧૯૯૫)

(૮) ધી સુદામા લિ. નું તા. ૩૧-૩-૨૦૦૦ ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
૩,૦૦૦, ૧૨%ના પ્રેફ. શેર દરેક રૂ. ૧૦૦નો તેવા	૩૦૦૦૦૦	પાઘડી	૧૦૦૦૦૦
૮,૦૦૦ ઈ. શેર દરેક રૂ. ૧૦૦નો		જમીન-મકાન	૬૦૦૦૦૦
એક તેવા	૮૦૦૦૦૦	ચંત્રો	૮૦૦૦૦૦
		<u>રોકાણો:</u>	

શેર પ્રિમિયમ	૧૦૦૦૦૦	૧૦%ના બંસી લિ. ના કિલેન્યર્સ	
નફા-નુકશાન ખાતું	૧૦૫૦૦૦	(મૂ.કિ. રૂ. ૧૦૦૦૦૦)	૧૫૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૩૦૦૦૦૦	૧૫%ના બંસી લિ.ના કિલેન્યર્સ	
૧૦%ના કિલેન્યર્સ	૨૦૦૦૦૦	(રૂ.૧૦૦૦૦૦)	૬૦૦૦૦
કામદાર નફાભાગ ભંડોળ	૪૦૦૦૦	સ્ટોક	૩૦૦૦૦૦
લેણદારો	૧૭૦૦૦૦	દેવાદારો	૧૮૦૦૦૦
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૧૫૦૦૦૦	-ધા. અનામત	૧૦૦૦૦
સૂચિત કિલેન્યર્સ:		રોકડ/બેન્ક	૮૦૦૦૦
પ્રે. શેર	૩૬૦૦૦	અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા	૩૦૦૦૦
ઇ. શેર	૧૦૪૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૩૦૦૦૦
	૨૩૫૦૦૦૦		૨૩૫૦૦૦૦

ધી નરસિંહ લિ. આ કંપનીનો ઇંધો ખરીદવા માગે છે. જે માટે નીચેની માહિતી ધ્યાનમાં લઈને પાઘડીની ગણતરી કરવાની છે.

- (૧) જમીન-મકાનની હાલની બજાર કિંમત તેની ચોપડે કિંમત કરતાં બે ગણી છે.
- (૨) યંત્રો ઉપર ૨૦% ઘસારો જરૂરી છે.
- (૩) સ્ટોકમાં રૂ. ૪૦૦૦૦ ના સ્ટોકનું કાંઈ ઊપજે તેમ નથી.
- (૪) તમામ દેવાદારો સદ્ધર છે.
- (૫) કંપનીનો છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો ૫૦% લેખે આવકવેરો ગણ્યાં પહેલાનો નફો નીચે મુજબ હતો. ભારિત સરેરાશ ગણો:

વર્ષ	રૂ.
૧૯૯૭-૧૯૯૮	૬૦૦૦૦૦
૧૯૯૮-૧૯૯૯	૧૨૦૦૦૦૦
૧૯૯૯-૨૦૦૦	૧૪૦૦૦૦૦

- (૬) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે.
- (૭) પાઘડીની કિંમત અધિક નફાથી ત્રણ વર્ષની ખરીદી જેટલી ગણવાની છે.
(ગુ. યુનિ..., ઈ. વાય..., એપ્રિલ ..., ૨૦૦૩)

- (૯) રાકેશ લિમિટેડનું તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૦૦ ના રોજનું પાકું સરવેયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
દરેક રૂ.૧૦૦નો તેવા ૨૦૦૦ ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર	૨૦૦૦૦૦	સ્થાતી મિલકતો	૭૦૦૦૦૦
દરેક રૂ.૧૦૦નો તેવા ૫૦૦૦ ઇ. શેર	૫૦૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૨૫૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૧૦૦૦૦૦	અદ્રશ્ય મિલકતો	૫૦૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૮૦૦૦૦		
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૩૦૦૦૦		
અન્ય દેવા	૬૦૦૦૦		
	૧૦૦૦૦૦૦		૧૦૦૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) સ્થાયી મિલકતો અને ચાલુ મિલકતોની હાલની બજાર કિંમત અનુક્રમે રૂ. ૮,૨૫,૦૦૦ અને રૂ. ૨,૭૫,૦૦૦ આંકવામાં આવી છે.
- (૨) આ કંપનીના જેવો જ ઈંધો કરતી અને ૨૦% લેખે ડિવિડન્ડ આપતી કંપનીના શેરના બજારભાવ તેની વસૂલ રકમ કરતાં બે ગણા છે.
- (૩) કંપનીનો છેલ્લો ત્રણ વર્ષનો નફો નીચે પ્રમાણે છે.
૧૯૯૭-૯૮ રૂ. ૧૨૫૦૦૦, ૧૯૯૮-૯૯ રૂ. ૧૩૨૦૦૦, ૧૯૯૯-૨૦૦૦ રૂ. ૧૫૩૮૦૦

નફો તપાસતા આ માહિતી મળે છે:

- (અ) સંચાલન ખર્ચ માટે રૂ. ૨૦૦૦ ઉધારવાના છે.
- (બ) ૧૯૯૭-૯૮ ના વર્ષમાં નફો આગથી નાશ પામેલ માલ માટે રૂ. ૫૦૦૦ ઘટેલ છે.
- (ક) ૯૭-૯૮ ના વર્ષમાં આખર સ્ટોકમી કિંમત રૂ. ૨૦૦૦ વધુ આંકવામાં આવી છે.
- (ડ) તા. ૧લી ઓક્ટો. ૧૯૯૮ ના રોજ પ્લાન્ટમેં મોટા પાયા પર સમારકામ કરવામાં આવ્યું હતું. અને રૂ. ૧૦૦૦૦ ખર્ચા હતાં, જે મહેસૂલી ખર્ચ ખાતે ઉધારવામાં આવ્યા હતાં. આ રકમ મૂડી ખર્ચ ગણવાની છે. ઘટતી જતી બાકીની પદ્ધતિ મુજબ વાર્ષિક ૨૦% લેખે ઘસારા નો હવાલો નાંખવાનો છે. નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીના આધારે તમારે કંપનીની પાઘડીની કિંમત ગણવાની છે. આ માટે યોગ્ય ભાર નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો છે.
૧૯૯૭-૯૮ : ૧ ૧૯૯૮-૯૯: ૨ ૧૯૯૯-૨૦૦૦:૩
(ઉ. ગુ. યુનિ., ટી. વાય., એપ્રિલ, ૧૯૯૧)

(૧૦) નીચે આપેલી માહિતીના આધારે પાઘડીની કિંમત તેના પાંચ વર્ષનાં સરેરાશ નફાને ધ્યાનમાં લઈને કરવાની છે.

વર્ષ	નફો
૨૦૦૬	૮૦૦૦
૨૦૦૭	૧૦૦૦૦
૨૦૦૮	૧૨૦૦૦
૨૦૦૯	૧૫૦૦૦
૨૦૧૦	૧૮૦૦૦

(૧૧) મહેતા અને પંડ્યા લિમિટેડનું તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ નાં રોજનું પાકુ સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
ઈ. શેર દરેક રૂ. ૧૦નો	૩૦૦૦૦૦	પાઘડી	૧૫૦૦૦
૧૦%ના પ્રે. શેર	૨૫૦૦૦૦	જમીન-મકાન	૨૩૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૮૦૦૦૦૦	મશીનરી	૪૪૦૦૦૦
નફાનુકસાન ખાતુ:		<u>રોકાણો:</u>	
૧-૧-૧૭ ના રોજ બાકી	૪૦૦૦	પ્રોવિડન્ડ ફંડમાં	૪૫૦૦૦
૫૦% ના દરે વેરો કાપતા		શિવમ લી. ના ૧૨%ના ડિબેનચર	
અગાઉનો ૨૦૧૭નો નફો	૨૪૦૦૦૦	(દાર્શનિક કિંમત રૂ. ૮૦૦૦૦)	

૧૨%ના ડિબેનચર	૨૮૦૦૦૦	વ્યાજ કરપાત્ર)	૮૫૦૦૦	૧૩૦૦૦૦
લેણદારો	૧૭૦૦૦૦	સ્ટોક		૨૩૦૦૦૦
દેવીહંડી	૧૬૦૦૦	લેણીહંડી		૫૦૦૦૦
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૪૫૦૦૦	દેવાદારો		૨૭૦૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૫૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક		૨૪૦૦૦
		અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા		૭૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચા		૪૦૦૦
	૧૪૦૦૦૦૦			૧૪૦૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. જમીન મકાનની હાલની કિંમત રૂ.૩૪૨૫૦૦ છે. જ્યારે બાકીની મિલકતો ચોપડે કિંમતે લેવાની છે.
૨. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨% છે.
૩. ૫૦%લેખે કરવેરાની જોગવાઈ પહેલાનો નફો નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો
૧	૧૮૦૦૦૦
૨	૧૮૦૦૦૦
૩	૨૧૦૦૦૦

ઉપરની વિગતો પરથી ચાર વર્ષની ખરીદીના આધારે પાઘડી શોધો.

(ગુ. યુનિ., ટી.વાય..., એપ્રિલ, ૧૯૯૫)

(૧૨) જયેશ કંપની લિ. નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૮ના રોજનું પાકુ સરવૈયુ નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
૩૦૦૦૦ ઈ. શેર રૂ. ૧૦નો એક		પાઘડી	૬૦૦૦૦
એવા પૂરા ભરાયેલા	૩૦૦૦૦૦	જમીન અને મકાન	૨૮૦૦૦૦
સા. અનામત	૨૦૦૦૦૦	ચંત્રો	૫૦૦૦૦
૧૫%ના ડીબેનચરો	૧૦૦૦૦૦	રોકાણો	૧૮૦૦૦૦
લેણદારો	૨૦૦૦૦	(બ.કિ. રૂ.૧૬૦૦૦૦)	
લેણીહંડી	૧૦૦૦૦	દેવાદારો	૩૦૦૦૦
		ડીબેનચર વટાવ	૨૦૦૦૦
	૬૩૦૦૦૦		૬૩૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) જમીન અને મકાનની કિંમતમાં ૧૦%નો વધારો તથા ચંત્રોની કિંમતમાં ૫%નો ઘટાડો કરવો.
- (૨) પાઘડીની કિંમત રૂ. ૫૧૦૦૦ છે.
- (૩) કંપનીનો ૫૦% કરબાદ પહેલાનો કુલ નફો રૂ. ૫૫૦૦૦૦ અને અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% છે.
- (૪) સરેરાશ ચોખ્ખા નફાની મૂડીકરણની પદ્ધતિએ પાઘડીની ગણતરી કરો.

(૧૩) મેહુલ બ્રધર્સનું તા.૩૧-૧૨-૧૯૯૨ના રોજનું પાકુ સરવૈયુ નીચે મુજબ હતુ.
પાકુ સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
મૂડી	૨૦૦૦૦૦	પાઘડી	૪૦૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતુ	૬૨૦૦૦	પ્લાન્ટ મશીનરી	૮૦૦૦૦
બેંક લોન	૪૦૦૦૦	મકાન	૪૦૦૦૦
લેણાદારો	૫૦૦૦૦	સરકારી જામીનગીરીઓ	૪૫૦૦૦
દેવીહુંડી	૩૦૦૦૦	તૈયાર માલ સ્ટોક	૩૦૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૨૦૦૦૦	ચાલુ કામ	૩૦૦૦૦
મકાન ઘસારા ભંડોળ	૫૦૦૦	દેવાદારો	૧૨૪૦૦૦
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૧૩૦૦૦	બાદ : ધા. અના.	૪૦૦૦
		લેણીહુંડી	૨૦૦૦૦
		રોકડ	૧૦૦૦૦
		અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા	૫૦૦૦
	૪૨૦૦૦૦		૪૨૦૦૦૦

અન્ય વિગતો:

- (૧) પ્લાન્ટ મશીનરીની બજારકિંમત ૨૦% વધુ છે.
- (૨) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨% છે.
- (૩) પેઢીનો છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો નફો નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	₹	ભાર
૧૯૯૦	૫૨૦૦૦	૧
૧૯૯૧	૪૦૦૦૦	૨
૧૯૯૨	૬૨૦૦૦	૩

હિસાબો તપાસતાં માલુમ પડ્યું કે:

- (૧) મેહુલનું વાર્ષિક વાજબી મહેનતાણું રૂ. ૮૦૦૦ નફાની ગણતરીમાં ધ્યાનમાં લીધું નથી.
- (૨) ૧૯૯૦માં આખરના સ્ટોકની કિંમત રૂ. ૪૦૦૦ વધુ ગણવામાં આવેલ છે.
- (૩) ૧૯૯૧માં ચંત્ર વેચાણનો નફો રૂ. ૨૦૦૦ થયો હતો. જે નફા-નુકશાન ખાતે જમા કર્યો હતો.
- (૪) તા. ૦૧-૦૭-૧૯૯૧ના રોજ પ્લાન્ટના રિપેરીંગ માટે રૂ. ૧૦૦૦૦ ખર્ચ કર્યો હતો, જે મહેસુલી ખર્ચ તરીકે ગણેલ છે. ખરેખર મૂડીખર્ચ ગણવાનો છે. પ્લાન્ટ પર વાર્ષિક ૧૦% લેખે ઘટતી જતી બાકીની રીતે ઘસારો ગણાય છે. અધિક નફાથી ચાર ગણી પેઢીની પાઘડીની ગણતરી કરો.

(ઉ.ગુ.ચુનિ., ટી.વા.ચ, એપ્રિલ-૧૯૯૩)

(૧૪) માધવી લિમિટેડની નીચેની વિગતો પરથી અધિક નફાની પાંચ વર્ષની ખરીદીના આધારે પાઘડીની ગણતરી કરો:

	વિગતો	₹
(૧)	રૂ. ૧૦૦નો એક એવા ૧૦૦૦૦ ઇકવીટી શેર	૧૦૦૦૦૦૦
(૨)	રૂ. ૧૦૦નો એક એવા ૩૦૦૦ પ્રેફરન્સ શેર ૧૦%ના	૩૦૦૦૦૦
(૩)	નફાનુકશાન ખાતું (જમા)	૫૮૦૦૦
(૪)	સામાન્ય અનામત	૫૨૦૦૦
(૫)	લેણદારો	૧૨૫૦૦૦
(૬)	દેવીહૂંડી	૪૫૦૦૦
(૭)	પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૮૦૦૦૦
(૮)	છેલ્લા ચાર વર્ષનો કુલ નફો રૂ. ૧૮૦૦૦૦૦ છે. (૬૦% લેખે આવકવેરો ગણ્યા પહેલાનો)	
(૯)	રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% લેખે છે. ધંધામાંથી કુલ મિલકતોની વહેંચણી નીચે પ્રમાણે છે:	
	કાચમી મિલકતો - કુલ મિલકતોના	૭૦%
	ચાલુ મિલકતો - કુલ મિલકતોના	૨૫%
	અવાસ્તવિક મિલકતો - કુલ મિલકતોના	૫%

કાચમી મિલકતોની બજાર કિંમત તેમની ચોપડા કિંમત કરતાં ૩૦% વધારે છે. જ્યારે ચાલુ મિલકતોની ચોપડે કિંમત રૂ. ૨૫૬૦૦ વધારે ગણવાની છે.

(ઉ.ગુ.યુનિ., એસ.વા.ય, માર્ચ-૧૯૯૯)

(૧૫) અમર કં. લિ. ની નીચેની વિગતો પરથી નફાની મૂડીકરણની રીતે પાઘડી ગણો.

(૧) ધંધાની મિલકતો અને દેવાં નીચે મુજબ છે.

વિગતો	ચોપડે કિંમત	બજાર કિંમત
રોકાણો:	₹	₹
પ્રો. ફંડ સામેનાં રોકાણો	૧૦૦૦૦	૧૦૦૦૦
૧૦%ના પ્રિયા લિ. ના ડીબેચર	૧૦૦૦૦૦	૯૦૦૦૦
ગૌણ કંપનીના શેર	૧૫૦૦૦૦	૧૩૦૦૦૦
અન્ય મિલકતો	૧૦૦૦૦૦૦	૮૬૦૦૦૦
લેણદારો	૨૫૦૦૦૦	---
પાઘડી	૫૦૦૦૦	---

(૨) ૫૦% લેખે કરબાદ કર્યા પછીનો કંપનીનો છેલ્લાં પાંચ વર્ષનો સરેરાશ નફો રૂ. ૪૫૦૦૦ છે.

(૩) ઉપરનો નફો રોકાણો પરના વ્યાજ સહિતનો છે.

(૪) આવા જ પ્રકારના ધંધામાં રોકાયેલા મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% ગણાય છે.

(દ.ગુ.યુનિ., ટી.વા.ય, માર્ચ-૨૦૦૪)

(૧૬)

(અ) ગુલાલટીમલની પેઢીનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો (કરવેરા બાદ) રૂ. ૧૪૪૦૦૦૦ હોય અને અધિક નફાના ત્રણ વર્ષની ખરીદીને આધારે ગણાયેલ આ પેઢીની પાઘડીની કિંમત રૂ. ૭૨૦૦૦૦ હોય અને આ પ્રકારના ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૨૦% હોય તો પેઢીમાં રોકાયેલી મૂડી શોધો.

(બ) ટોપીદાસની પેઢીની કુલ મિલકતોની કિંમત રૂ. ૪૪૦૦૦૦૦ આંકવામાં આવી છે. જ્યારે તેનાં કુલ દેવાં રૂ. ૧૨૦૦૦૦૦ છે. સરેરાશ નફો (કરપેરા બાદનો) રૂ.૬૦૦૦૦૦ છે અને આર્થિક નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીના આધારે ગણાયેલી આ પેઢીની પાઘડીની કિંમત રૂ. ૩૬૦૦૦૦ છે. આ પેઢીમાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર શોધો.

(ક) શ્રી ચોટીદાસની પેઢીની નીચે મુજબની માહિતી મળેલ છે.

(૧) કુલ મિલકતો	₹ ૪૩૦૦૦૦૦
(૨) કુલ દેવાં	₹ ૭૦૦૦૦૦
(૩) ૧૦%ની પ્રેક્. શેરમૂડી	₹ ૪૦૦૦૦૦
(૪) કિવિડન્ડ વહેંચાયા પહેલાંનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો	₹ ૬૬૦૦૦૦
(૫) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫%	

ઉપરની વિગતો પરથી અધિક નફાના મૂડીકરણની પદ્ધતિથી પાઘડી શોધો.

(સૌ.યુનિ., ટી.વા.ય, માર્ચ-૨૦૦૫)

(૧૭) ભારત લિ. નું. તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૨નું પાકુ સરવૈયું નીચે આપેલું છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
૧૨%ની પ્રેક્રન્સ શેરમૂડી	૧૨૦૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૪૫૦૦૦૦
ઇક્વીટી શેર મૂડી	૫૧૦૦૦૦	રોકડ	૬૦૦૦૦
લેણાદારો	૧૮૦૦૦૦	અન્ય ચાલુ મિલકતો	૨૨૫૦૦૦
		બાયધરી કમિશન	૧૫૦૦૦
		નફા-નુકશાન ખાતું	૬૦૦૦૦
	૮૧૦૦૦૦		૮૧૦૦૦૦

અન્ય માહિતી:

- (૧) કાયમી મિલકતોની બજાર કિંમત ૧૦% ઓછી છે, જ્યારે અન્ય ચાલુ મિલકતોની બજાર કિંમત ૧૨% વધારે છે.
- (૨) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% છે.
- (૩) કિવિડન્ડ વહેંચાયેલા પહેલાંનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો રૂ. ૮૨૩૫૦ છે.
ઉપરની વિગતો પરથી મૂડીકૃત અધિક નફાની રીતે પાઘડી શોધો.

(સૌ.યુનિ., એસ.વાય., એપ્રિલ ૨૦૦૦, ૨૦૦૩ અને ૨૦૦૭)

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વા.ય., એપ્રિલ ૨૦૦૭-૬૧ગણી રકમ)

(૧૮) નિમિષા અને સુધીર ભાગીદારીમાં ઘંધો કરે છે. તેમના ભાગીદારી કરારમાં એવી જોગવાઈ છે કે પાઘડીની કિંમત અધિકનફાની પાંચ વર્ષની ખરીદી જેટલી ગણાવી.

૩૧-૧૨-૨૦૧૭ના રોજનું પાકુ સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
મૂડી ખાતા:		મશીનરી	૩૬૦૦૦
નિમિષા:	૧૬૦૦૦૦	ફર્નિચર	૧૦૦૦૦
સુધીર:	૮૦૦૦૦	સ્ટોક	૭૦૦૦૦

લોન	૧૦૦૦૦૦	દેવાદારો	૨૯૦૦૦૦	
લેણદારો	૬૦૦૦૦	- જોગવાઈ	૧૦૦૦૦	૨૮૦૦૦૦
		રોકડ અને બેંક		૪૦૦૦
	<u>૪૦૦૦૦૦</u>			<u>૪૦૦૦૦૦</u>

ઉપરના પાકા સરવૈયાની સ્થિતિ રોકાયેલી મૂડીનો સાચો ખ્યાલ આવે છે સિવાય કે ઘાલખાધ અનામતની જોગવાઈ રૂ. ૪૦૦૦ જેટલી ઓછી અને મશીનરીની બજાર કિંમત રૂ. ૪૦૦૦૦ છે. છેલ્લા પાંચ વર્ષની પેઢીના નફાની પરિસ્થિતિ નીચે પ્રમાણે છે.

નફાની રકતો ભાગીદારીની મૂડી પર વ્યાજ અને ભાગીદારી પેઢીના કર્મચારીનું વેતન બાદ કર્યા પહેલાનો છે.

વર્ષ	નફો	વર્ષ	નફો
૨૦૧૩	૧૮૦૦૦૦	૨૦૧૬	૧૧૦૦૦૦
૨૦૧૪	૧૪૪૦૦૦	૨૦૧૭	૧૦૦૦૦૦
૨૦૧૫	૧૩૪૦૦૦		

આવા ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે. ભાગીદારોનું વાજબી વેતન દરેક ભાગીદાર માટે રૂ. ૧૦૦૦ માસિક ગણી શકાય.

નોંધ: સરેરાશ નફો ભારિત પદ્ધતિથી શોધો.

(૧૯) પ્રિયા લીમિટેડની નીચે આપેલી વિગતો પરથી ત્રણ વર્ષના અધિક નફાની ખરીદી પર આધારિત કંપનીનું પાઘડીનું મૂલ્યાંકન આંકવાનું છે.

(૧) ભરપાઈ થયેલી મૂડી

રૂ. ૧૦નો એક એવા પૂરા ભરાયેલ શેર - ૬૦૦૦

૮%ના પ્રેફરન્સ શેર મૂડી રૂ. ૩૦૦૦૦૦

(૨) સામાન્ય અનામત અને વધારો રૂ. ૩૭૫૦૦૦

બાહ્ય જવાબદારી રૂ. ૩૨૫૦૦૦

(૩) કંપનીની કુલ મિલકતોમાં ૭૦% કાયમી

(૭.૫% રોકાણો, ૨૦% ચાલુ મિલકતો એ બાકીની અવાસ્તવિક મિલકતોનો સમાવેશ થાય છે.)

(૪) કાયમી મિલકતોનું વર્તમાન મૂલ્ય ચોપડે દર્શાવેલ મૂલ્ય કરતાં ૧૦% વધુ છે જ્યારે ચાલુ મિલકતોનું વર્તમાન મૂલ્ય ચોપડે દર્શાવેલ મૂલ્ય કરતાં ૩૨૦૦૦ ઓછુ છે.

(૫) અડધા રોકાણો ૧૦% કરપાત્ર સરકારી જમીનગીરીમાં છે જ્યારે બધા જ રોકાણોનો બજારભાવ તેની ચોપડે કિંમત કરતાં ૨૦% વધુ છે.

(૬) ૫૦% કરવેરા પછીનો સરેરાશ નફો રૂ. ૧૮૪૦૦૦ છે.

(૭) આવા જ પ્રકારના ધંધામાં રોકાયેલ અને સરેરાશ ૩૦% ડિવિડન્ડ ચૂકવતી કંપનીઓના શેરનો તેની ભરપાઈ થયેલી કિંમતના ત્રણ ગણો છે.

(૮) અંકિત કંપની લીમિટેડના છેલ્લા નફાની લગતી માહિતી પરથી અધિક નફાની પાંચ વર્ષની ખરીદીની આધારે પાઘડીની કિંમત નક્કી કરો.

વર્ષ	ચોખ્ખો નફો	કરવેરા	સામાન્ય અનામત	ડિરેક્ટરોની ફી
૨૦૦૩	૫૦૦૦૦	૨૫૦૦૦	૫૦૦૦	૭૫૦૦
૨૦૦૪	૧૫૦૦૦૦	૩૫૦૦૦	૧૦૦૦૦	૫૦૦૦

૨૦૦૫	૧૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	૧૫૦૦૦	૧૦૦૦૦
૨૦૦૬	૨૦૦૦૦૦	૭૦૦૦૦	૨૦૦૦૦	૧૨૫૦૦૦
૨૦૦૭	૨૫૦૦૦૦	૧૦૦૦૦૦	૨૫૦૦૦	૧૫૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) ચોખ્ખો નફો ડિરેક્ટરોની ફી ધ્યાનમાં લીધા પહેલાનો છે. ડિરેક્ટરોની ફી છેલ્લા વર્ષના આધારે ગણવાની છે.
 - (૨) કંપનીએ ૫૦૦૦૦૦ ની સ્થિર મિલકતો પર ૧૦% લેખે ઘસારો કાપ્યો નથી.
 - (૩) હવે નફામાંથી ૫૦% લેખે કરવેરાની જોગવાઈ કરવાની છે.
 - (૪) કંપનીએ રૂ. ૧૦૦નો એક એવા ૫%ના રૂ. ૧૫૦૦૦૦ના ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રેફરન્સ શેર બહાર પાડ્યા છે.
 - (૫) ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી ૨૫૦૦૦૦ ની છે.
 - (૬) ઇક્વીટી શેર પર સામાન્ય અપેક્ષિત નફાનો દર ૬% છે. (સ.પ.ચુ., ૨૦૦૯)
- (૨૦) રાધા લિમિટેડનું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૨ના રોજનું પાકુ સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
ઇક્વીટી શેર મૂડી (દરેક રૂ. ૧૦નો એક એવા ૨૦૦૦૦૦ ઇ. શેર પૂરા વસુલ) ૧૦%ની પ્રેફરન્સ શેરમૂડી (૬૦૦૦૦ પ્રે. શેર દરેક રૂ. ૧૦નો પૂરા ભરપાઈ) સામાન્ય અનામત નફા-નુકશાન ખાતું લેણદારો	૨૦૦૦૦૦૦ ૬૦૦૦૦૦ ૪૦૦૦૦૦ ૩૦૦૦૦૦ ૨૦૦૦૦૦	જમીન અને મકાન ચંત્રો ચાલુ મિલકતો પ્રાથમિક ખર્ચા	૧૫૦૦૦૦૦ ૧૦૦૦૦૦૦ ૯૫૦૦૦૦ ૫૦૦૦૦
	૩૫૦૦૦૦૦		૩૫૦૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) જમીન અને મકાન, ચંત્રો તથા ચાલુ મિલકતોની હાલની બજાર કિંમત અનુક્રમે રૂ. ૨૦૦૦૦૦૦, રૂ. ૮૦૦૦૦૦ અને રૂ. ૯૦૦૦૦૦ છે.
- (૨) આ કંપનીના જેવો જ ધંધો કરતી અને ૧૬% ડિવિડન્ડ આપતી કંપનીના ઇક્વીટી શેરનો બજાર ભાવ તેની વસુલ રકમ કરતા બે ગણો છે.
- (૩) ૫૦% લેખે કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો નફો અને ઉપયોગમાં લેવાનો યોગ્ય ભાર નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો (₹)	ભાર
૧૯૯૯-૨૦૦૦	૫૦૦૦૦૦	૧
૨૦૦૦-૨૦૦૧	૫૭૫૦૦૦	૨
૨૦૦૧-૨૦૦૨	૬૫૦૦૦૦	૩

ઉપરની માહિતી પરથી અધિક નફાની ૩ વર્ષની ખરીદીના આધારે પાઘડીની કિંમત શોધો.

(ગુ.ચુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૨૦૦૨)

(૨૧) પુલકિત લિ. ના ઇંધાને લગતી માહિતી નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) સરેરાશ રોકાયેલી મૂડી રૂ. ૪૦૦૦૦૦

(૨) છેલ્લાં ચાર વર્ષનો નફો નીચે મુજબ હતો.

૧૯૯૭નો નફો = ૧૯૯૬નો નફો + ૨૦% = ૮૦૦૦૦

૧૯૯૬નો નફો = ૧૯૯૫નો નફો + ૬૦%

૧૯૯૫નો નફો = ૧૯૯૪ નફો + ૨૫%

(૩) નફો તપાસતા નીચેની માહિતી મળે છે:

(અ) સંચાલન ખર્ચ, વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. ૪૦૦૦ની નોંધ થઈ નથી.

(બ) ૧૯૯૪માં ચંત્રો વેચતાં થયેલ નફો રૂ. ૨૮૦૦ હતો.

(ક) ૧૯૯૫માં આખર સ્ટોકની કિંમત રૂ. ૨૦૦૦ વધુ આંકવામાં આવી હતી.

(૬) તા. ૦૧-૦૧-૧૯૯૬ના રોજ રૂ. ૨૦૦૦૦ના ૧૦%ના ડીબેંચર, ૫%ના વટાવે બહાર પાડ્યા હતા, જે પાંચ વર્ષના અંતે પરત કરવાનાં હતા. ડીબેંચર વટાવની પૂરેપૂરી રકમ નફ-નુકશાન ખાતે ઉઘારી હતી.

(ઈ) તા. ૦૧-૦૭-૧૯૯૭ના રોજ કોમ્પ્યુટર ગોઠવવાની ચૂકવેલ મજૂરીના રૂ. ૪૦૦૦ મહેસૂલી ખર્ચ ખાતે ઉઘાર્યા હતા, જે ખરેખર મૂડીખર્ચ ગણવાનો છે. ચંત્રો પર વાર્ષિક ૧૦% લેખે ઘટતી જતી બાકીની રીતે ઘસારો ગણવામાં આવે છે.

(૪) આ પ્રકારનો ઇંધો કરતી કંપનીનો સામાન્ય ડીવીડન્ડનો દર ૩૬% છે. અને તેના રૂ.૧૦ના ઇક્વીટી શેરની બજાર કિંમત રૂ. ૩૦ છે.

અધિક નફાની પાંચ વર્ષની ખરીદી જેટલી પાઘડીની કિંમત શોધો. સરેરાશ નફો ગણતાં નફાનું વલણ ગણતરીમાં લેવાનું નથી.

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૧૯૯૮, ઇ.ગ.યુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૧૯૯૫)

(૨૨) ભૂમિકા લિમિટેડના તા. ૩૧-૦૩-૨૦૦૪ના રોજમું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
ભરાયેલી મૂડી:		પાઘડી	૧૦૦૦૦૦
ઈ. શેર દરેક રૂ. ૧૦૦નો એક એવા		કાયમી મિલકતો	૫૦૦૦૦૦
પૂરા ભરાયેલ	૫૦૦૦૦૦	રોકાણો	૨૫૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૩૦૦૦૦૦	(બ.કિ. રૂ. ૧૫૦૦૦૦)	
પુનઃમુલ્યાંકન અનામત	૧૦૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો (રૂ.૧૦૦૦૦૦ની	૩૦૦૦૦૦
૧૦%ના ડિબેંચર્સ	૨૦૦૦૦૦	બેંક સિલક સહિત)	
લેણાદારો	૧૦૦૦૦૦	ડિબેંચર વટાવ	૨૦૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચ	૩૦૦૦૦
	૧૨૦૦૦૦૦		૧૨૦૦૦૦૦

ચોપડે દર્શાવેલ પાઘડી તેની વાસ્તવિક કિંમતના ૮૦% છે.

ચોપડે દર્શાવેલ કાયમી મિલકતો તેની બજાર કિંમતે છે, જે તેની મૂળ કિંમત કરતાં ૨૫% વધુ છે,

જ્યારે ચાલુ મિલકતોની બજારકિંમત ૧૦% ઓછી છે.

કંપનીનો છેલ્લા પાંચ વર્ષનો ૩૫% લેખે કરવેરા પહેલાનો કુલ નફો રૂ. ૧૦૦૦૦૦૦ છે અને અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૩% છે.

સરેરાસ યોજના નફાના મૂડીકરણની પદ્ધતિએ પાઘડીની ગણતરી કરો.

(ગુ.યુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૨૦૦૫)

(૨૩) માગ્યા મુજબ જવાબો આપો.

- (૧) જો એક પેઢીનો સરેરાશ ચોખ્ખો નફો (કરવેરા બાદ) રૂ. ૧૪૦૦૦૦ હોય અને અધિક નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીને આધારે, ગણાયેલી આ પેઢીની પાઘડીની કિંમત રૂ. ૧૨૦૦૦૦ હોય અને આ જાતના ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% હોય તો પેઢીમાં રોકાયેલી મૂડી શોધો.
- (૨) એક પેઢીમાં રોકાયેલી મૂડી રૂ. ૧૫૦૦૦૦ છે. આ પેઢીનો વાર્ષિક સરેરાશ નફો રૂ. ૮૦૦૦ છે. રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૮% છે. આ પેઢીની પાઘડીની કિંમતની ગણતરી કરો.
- (૩) પેઢીની કુલ મિલકતોની કિંમત રૂ. ૯૨૭૩૪૨ આંકવામાં આવી છે જ્યારે કુલ દેવા રૂ. ૨૭૩૪૨ના છે. સરેરાશ ચોખ્ખો નફો (કરવેરા બાદ) રૂ. ૧૩૮૦૦૦ છે. અને અધિક નફાની બે વર્ષની ખરીદીને આધારે ગણાયેલી આ પેઢીની પાઘડીની કિંમત રૂ. ૬૦૦૦૦ છે.

(ગુ.યુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૧૯૯૭, સૌ.યુનિ., એસ.વાય., માર્ચ ૧૯૯૯)

(૨૪) અંજના લિ. નું તા. ૩૧-૦૩-૧૯૯૪ના રોજનું પાકુ સરવૈયુ નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
૧૦% ક્યુ. પ્રેફ. શેરમૂડી	૩૦૦૦૦૦	પાઘડી	૧૦૦૦૦૦
ઈકવીટી શેરમૂડી	૭૦૦૦૦૦	મકાન (મૂળ કિંમત)	૭૦૦૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૫૦૦૦૦૦	ચંત્રો (મૂળ કિંમત)	૮૦૦૦૦૦
૧૫%ના ડીબેંચર	૪૦૦૦૦૦	૧૦%ના કરપાત્ર રોકાણો	
લેણદારો	૧૫૦૦૦૦	(દાર્શનિક કિંમત રૂ.૧૦૦૦૦૦ છે)	૧૨૦૦૦૦
દેવીહંડી	૫૦૦૦૦	ગૌણ કંપનીના શેરો	૧૦૦૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૧૦૦૦૦	સ્ટોક	૨૮૦૦૦૦
કરવેરીની જોગવાઈ	૨૦૦૦૦૦	દેવાદારો	૨૦૦૦૦૦
કર્મચારી અક. વળતર ભંડોળ	૨૦૦૦૦	- ધા. અનામત	૧૦૦૦૦
કર્મચારી નફાભાગ ભંડોળ	૭૦૦૦૦	રોકડ અને બેંક સિલક	૮૦૦૦૦
ઘસારા ભંડોળ:		અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ	૩૦૦૦૦
મકાન	૫૦૦૦૦	જાહેરાત ઉપલક ખાતું	૧૫૦૦૦૦
ચંત્રો	૧૦૦૦૦૦		
	૧૫૦૦૦૦		
	૨૫૫૦૦૦૦		૨૫૫૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- (૧) મકાનની હાલની બજાર કિંમત રૂ. ૯૦૦૦૦૦ છે. જ્યારે બાકીની મિલકતો ચોપડે દર્શાવેલ કિંમતે લેવાની છે.
- (૨) અંજના લિ. જે જાતનો ધંધો કરે છે તે ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% ગણાય છે.
- (૩) ગયા વર્ષ સુધીની આવકવેરાની આકાણી પૂરી થયેલી છે અને તે અંગે કોઈ જવાબદારી બાકી રહેતી નથી. કરવેરીની જોગવાઈ ચાલુ વર્ષના નફાના ૫૦% લેખે કરવામાં આવે છે.
- (૪) છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી કંપનીનો કરવેરા પહેલાનો નફો દર વર્ષે રૂ. ૯૦૦૦૦ જેટલો વધે છે. છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના ભારિત સરેરાશ અધિક નફાના આધારે, પાઘડીનું મૂલ્ય ત્રણ વર્ષની કિંમતે ગણો.

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૧૯૯૪)

પ્રકરણ - ૬
શેરનું મૂલ્યાંકન

- ૬.૧ પ્રસ્તાવના
- ૬.૨ શેર મૂલ્યાંકનને અસર કરતાં પરીબળો
- ૬.૩ કેવાં સંજોગોમાં શેરનું મૂલ્યાંકન ખુબજ જરૂરી છે ?
- ૬.૪ શેરના પ્રકારો અને તેનું મૂલ્યાંકન
- ૬.૫ શેર મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિઓ
- ૬.૬ શેરની આંતરીક મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિ
- ૬.૭ - ઉપજના ધીરણે શેરનું મૂલ્યાંકન
- ૬.૮ - વ્યાજબી કિંમતની પદ્ધતિ
- ૬.૯ સ્વાધ્યાય

પ્રકરણ - ૬ શેરનું મૂલ્યાંકન

૬.૧ પ્રસ્તાવના:

શેરનું મૂલ્યાંકન મોટેભાગે ત્યારે કરવામાં આવે છે જ્યારે કોઈ કંપનીમાં માળખામાં બંધારણમાં મોટા ફેરફારો થવાનાં હોય દાખલા તરીકે કંપનીનું વેચાણ, કંપની બંધ કરવામાં આવે અથવા એક કંપનીનું બીજી કંપની સાથે જોડાણ કરવામાં આવે વગેરે. આવા સંજોગોમાં શેરનું મૂલ્યાંકન કરવુંએ ખૂબ જ મહત્વની બાબત બની જાય છે. મૂલ્યાંકન દરમિયાન શેરની કિંમત કેટલી આંકવી તે નક્કી કરવામાં આવે છે.

બજારમાં ઘણાં બધાં પરીબળો છે આંતરીક તથા બાહ્ય જે શેરની કિંમતને અસર કરતાં જોવા મળે છે શેરના મૂલ્યાંકન કરતી વખતે આ દરેક પરિબળોને ધ્યાનમાં રાખવા ખુબજ જરૂરી છે. ફક્ત શેરની કિંમત પરથી કંપનીની નાણાંકીય પરિસ્થિતિ આંકવી એ ઘણીવખત ખૂબ જ મોટી મુશ્કેલી સર્જી શકે છે. તેના માટે આંતરીક પરીબળો જેવા કે સંચાલન, કામદારો, કંપનીના વિપિદ વિભાગો તથા બાહ્ય પરીબળો જેવાં કે રાજકીય પરીબળો, બજારના પરીબળો, ટેકનોલોજી, ગ્રાહકો, બેન્કો, રોકાણકારો વગેરેને ધ્યાનમાં રાખવા ખૂબ જ જરૂરી છે.

ઘણીવખત ખાલી કંપનીના શેરનો ભાવ બજારમાં સારો છે તેવું ધ્યાનમાં રાખીને કોઈ નિર્ણય લેવામાં આવે તો તે ભવિષ્યમાં ખૂબ જ મોટી નાણાંકીય સમસ્યા ઉભી કરી શકે છે. કારણકે ઘણાં બધાં બાહ્ય પરીબળો છે કે જે કંપનીના શેરને અસર કરે છે.

જેમ આપણે જાણીએ છીએ કે દરેક કંપની પોતાના શેરની નોંધણી શેરબજારમાં કરાવતી નથી અથવા ઘણી બધી કંપનીના શેરનું બજારમાં ખરીદ વેચાણ થતું નથી આવા સંજોગોમાં શેરનું મૂલ્યાંકન કરવું ખૂબ જ જરૂરી કામ બની જાય છે. આવા સંજોગોમાં શેરનું મૂલ્યાંકન બજારના ભાવે અથવા બીજી અન્ય કોઈ પદ્ધતિના બદલે નામાનાં મૂલ્યસિદ્ધાંતો દ્વારા કરવામાં આવે તો ખુબજ સારુ અને સચોટ પરિણામ મેળવી શકાય છે.

કંપની ધારા ૨૦૧૩, પ્રમાણે ખાનગી કંપનીઓને બજારમાં શેરના ખરીદ વેચાણ કરવાની છૂટ આપવામાં આવી નથી, જેથી બજારમાં ખાનગી કંપનીના શેરનો ભાવ નક્કી કરવો એ અસંભવ બાબત છે, માટે જ્યારે ખાનગી કંપનીના શેરનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે તમામ આંતરીક તથા બાહ્ય પરીબળો ધ્યાનમાં રાખીને કરવું જોઈએ.

આમ, આપણે એમ કહી શકીએ કે શેરના મૂલ્યાંકન નો પ્રરૂ એ ખૂબ જ અઘરો અને જટીલ ભરેલો છે.

૬.૨ શેર મૂલ્યાંકનને અસર કરતાં પરીબળો:

આપણે ઉપર જોયું કે શેરના મૂલ્યાંકનનો પ્રરૂ એ ખૂબ જ જટીલ અને ગુંચવાડા ભરેલો છે, શેરનું મૂલ્યાંકન ફક્ત બજાર ભાવે કરવું એ ખુબજ મોટો ભૂલ ભરેલો નિર્ણય ગણી શકાય કારણ કે શેરના મૂલ્યને ઘણાં બધાં પરીબળો અસર કરે છે, જેવા કે

૧. આંતરીક પરીબળો

૨. બાહ્ય પરીબળો

૧. આંતરીક પરીબળો:

શેરના મૂલ્યને અસર કરતાં આંતરીક પરીબળો એટલે એવાં પરિબળો જે કંપનીના અંદર જ ઉદ્ભવે છે અને તેની અસર ઉભી કરે છે. આ પરીબળો એવાં પરીબળો છે જેના પર કંપની સારુ સંચાલન કરીને તેના પર કાબુ મેળવી શકે છે. શેરના મૂલ્યાંકનને અસર કરતાં આંતરીક પરીબળો નીચે મુજબના છે.

૧) પાઘડી: પાઘડીને ધંધામાં ખુબજ મોટું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે, કારણ કે પાઘડીનું મૂલ્યએ હકીકતમાં ધંધાની નફો કમાવવાની શક્તિ પર રહેલું છે. એટલે એમ માનીને ચાલવામાં આવે છે કે જે ધંધાની પાઘડીનું મૂલ્ય વધારે એ ધંધાની નફો કમાવવાની ક્ષમતા ખુબજ વધારે છે. અને જે કંપની સારો નફો મેળવે છે તે કંપની પોતાના રોકાણકારોને સારુ વળતર આપે છે, જેથી આવા રચનાત્મક સંજોગોમાં શેરનું મૂલ્યાંકન વધુ ગણાય છે અને સહેલી રીતે કરી શકાય છે.

૨) સંચાલનની રૂપરેખા: સંચાલનની રૂપરેખા ખુબજ મોટી રીતે શેરનાં મૂલ્યાંકનને અસર કરે છે. તો ધંધાના સંચાલનમાં ભણેલા કુશળતા અનુભવવાળા લોકો કામ કરતાં હશે તો તે શેરના મૂલ્ય ઉપર હકારાત્મક અસર પાડે છે. અને આનાથી વિરુદ્ધ જો કંપનીમાં બિનઅનુભવી અને કાર્યશીલ માણસોની તંગી હશે તો તે શેરના મૂલ્ય ઉપર નકારાત્મક અસર પાડે છે અને સાથે-સાથે કંપનીના નામનું પણ બજારમાં ઘોવાણ થાય છે.

૩) કંપનીના આંતરીક સંબંધો: જો કંપનીના ઉપરના સ્તરના મેનેજરો, મધ્ય સ્તરનાં કર્મચારીઓ તથા નીચલાં સ્તરે કામ કરતા માણસો જોડે સારા હકારાત્મક અને રચનાત્મક સંબંધો હશે તો તેના પરીણામો કંપનીના શેરના મૂલ્યની પણ વૃદ્ધિ થાય છે પરંતુ જો કંપનીના આંતરીક સંબંધો નકારાત્મક હશે તો તેનાં કારણે કંપનીના કર્મચારીઓ દ્વારા હડતાળના પ્રશ્નો ઉભાં થાય છે. જેના કારણે કંપનીનો નફો ઘટે છે સાથે સાથે શેરનું મૂલ્ય પણ ઘટે છે.

૪) આર્થિક પરિસ્થિતિ: કંપનીની આર્થિક પરિસ્થિતિએ ખુબજ મહત્વનું અને સીધી રીતે શેરનાં મૂલ્યાંકનને અસર કરતું પરીબળ છે. કંપનીની અનામતો, ફંડ, ડિવિડન્ડ નિતી શેરની કિંમત ઉપર સીધી અસર કરે છે. જેટલી કંપનીની આર્થિક પરિસ્થિતિ સારી તેટલું જ વળતર કંપની વધારે કમાય છે અને બજારમાં શેરનાં ભાવ વધે છે. જેમ-જેમ કંપનીનું રોકાણનું વળતર ઘટતું જાય છે તેમ તેમ કંપનીના શેરનું મૂલ્ય બજારમાં ઘટતું જાય છે.

૫) કંપનીની બજાર નિતી: જો બજારમાં કંપની ધંધો ફક્ત ને ફક્ત નફો કમાવવાના હેતુથી કરતી હોયતો તેની અસર ગ્રાહકો ઉપર નકારાત્મક પડે છે જેનાથી લાંબાગાળે કંપનીનો નફો ઘટતો જાય છે અને શેરની કિંમત ઘટે છે. જો કંપની બજારમાં નફો કમાવવાની સાથે સાથે સમાજને જરુરી કાર્યમાં પણ પોતાનો ભાગ ભજવે તો તેની હકારાત્મક અસર બજાર પર થાય છે અને આવી નિતીથી ગ્રાહકો વધુ ને વધુ કંપનીની વસ્તુઓને ખરીદે છે જેથી સીધી અસર નફા ઉપર થાય છે અને અંતે શેરનું મૂલ્ય પણ વધે છે.

૨. બાહ્ય પરીબળો:

શેરના મૂલ્યને અસર કરતાં બાહ્ય પરિબળો એ કંપનીની બહાર ઉદ્ભવે છે અને તેની અસર ઉભી કરે છે આ એવા પરિબળો છે જેના ઉપર કંપની કાબુ મેળવી શકતી નથી કંપનીના શેરના કિંમતને અસર કરતાં બાહ્ય પરીબળો નીચે મુજબના છે.

૧) બજારમાં શેરનું ખરીદ વેચાણ: જો શેરનાં બજારમાં કંપનીના શેર ખરીદનારની સંખ્યા વધુ અને વેચનારની સંખ્યા ઓછી હોય તો કંપનીના શેરની કિંમત બજારમાં વધે છે. અને બજારમાં કંપનીના શેર ખરીદનારની સંખ્યા વધુ હોય તો કંપનીના શેરનું મૂલ્ય બજારમાં ઘટે છે.

૨) બજારમાં બેંકનો વ્યાજદર: જો બજારમાં આવેલી બેંકો ગ્રાહકોને તેમની થાપણો અને બચત ઉપર વ્યાજનો દર વધારે આપે તો આવા સંજોગોમાં ગ્રાહકો નાણાંકીય સુરક્ષા અને નફાને ધ્યાને લઈ બેંકોમાં વધુ રોકાણ કરે છે જેથી શેરની કિંમત ઘટે છે અને બેંકો આની વિરુદ્ધ દિશામાં કામ કરે તો ગ્રાહકો પોતાનું રોકાણ શેરમાં કરવા માટે વધુ આકર્ષાય છે અને જેથી શેરની કિંમત વધે છે.

૩) રાજકીય પરિસ્થિતિ: દેશની રાજકીય પરીસ્થિતિ પણ શેરના મૂલ્યને અસર કરે છે. જો કોઈ એવો રાજકીય પક્ષ સત્તામાં આવે છે જે ઔદ્યોગિક વૃદ્ધિના વિરોધમાં હોય, ઔદ્યોગિક બદલાવ કરતાં અલગ વિચારસરણી ધરાવતી હોય તો આવા સંજોગોમાં ઔદ્યોગિક વિકાસ દરમાં ઘટાડો થાય છે અને શેરની કિંમતમાં પણ ઘટાડો થાય છે. માટે જો ઔદ્યોગિક વિકાસના વિચારધારાવાળો રાજકીય પક્ષ સત્તામાં આવે તો દેશના વિકાસમાં

ઉદ્યોગોનું મહત્વ વધે છે સાથે-સાથે રોકાણકારો કંપનીઓમાં રોકાણ કરવા માટે આકર્ષાય છે અને અંતે પરીણામે શેરની કિંમત વધે છે.

૪) રોકાણકારોની વિચારસરણી: દેશના લોકો દ્વારા કરવામાં આવતી બચત અને રોકાણકારોની વિચારસરણી પણ એક ખુબજ મહત્વનું પરીબળ છે. જો બચત ઘણી બધી હોય પરંતુ તેઓ કોઈપણ પ્રકારનું જોખમ લીધા વગર પોતાનું રોકાણ કરવા માંગતા હોત તો આવા સમયે બેંક બચત અને બેંક થાપણોમાં વધારો થાય છે જેની સીધી અસર શેરની કિંમત ઉપર જોવા મળે છે. અને રોકાણકારો વધુ વળતરના હેતુથી જોખમ લઈને પોતાની બચતનું શેરમાં રોકાણ કરે, તો શેરની કિંમતમાં આપો-આપ વધારો જોવા મળે છે.

૫) સરકારી નિતી નિયમો: સરકારી નિતી-નિયમો પણ એક ખુબ જ મહત્વનું પરીબળ છે જે શેરના મૂલ્ય પર અસર કરે છે. સરકાર દ્વારા વધારે કર ઉઘરાવવામાં આવે, વારંવાર ઔદ્યોગિક નિતીઓમાં બદલાવ, આયાત-નિકાસની નિતીઓમાં બદલાવ વગેરેને કારણે રોકાણકારો ઔદ્યોગિક રોકાણ તરફ આકર્ષતા નથી પરંતુ એ સરકારની નિતી ઉદ્યોગને રક્ષણ આપવાની હોય અને ઓછો કર ઉઘરાવવાની હોય તો રોકાણકારો ઉદ્યોગો તરફ આકર્ષાય છે અને અંતે શેરની કિંમતમાં વૃદ્ધિ જોવા મળે છે.

૬) સરકારનો ઔદ્યોગિક વિકાસમાં ફાળો: સરકારનો ઔદ્યોગિક વિકાસમાં ફાળો શેરની કિંમતને અસર કરતું મહત્વનું પરીબળ છે. ખાસ કરીને નાના અને મધ્યમ કદના ઉદ્યોગોને સરકાર આર્થિક સહાય પુરી પાડે અને અન્ય સાધનો પણ પુરી પાડે તો ઉદ્યોગોની નાણાકીય પરિસ્થિતિ સુધરે છે જેની સીધી અસર શેરની કિંમત ઉપર થાય છે અને શેરની કિંમતમાં વધારો જોવા મળે છે અને બીજી બાજુ જો સરકાર કોઈપણ પ્રકારનો આર્થિક તથા અન્ય સહયોગ ન આપે તો ઘણી વખત ઉદ્યોગોમાં નાણાકીય કટોકટીની અસર વર્તાય છે જેને કારણે શેરની કિંમતમાં ઘટાડો જોવા મળે છે.

૭) બજારનું વેપારી ચક્ર: બજારમાં વેપારી ચક્રએ ઉપર નીચે ફર્યા કરે છે જે શેરની કિંમતને અસર કરે છે જો બજારમાં તેજીની પરીસ્થિતિ જોવા મળે તો શેરની કિંમતમાં પણ આપો-આપ વધારો થાય છે અને જો બજારમાં મંદીની પરીસ્થિતિ ઉદ્ભવે તો શેરની કિંમતમાં પણ ઘટાડો જોવા મળે છે આમ, શેરની કિંમતમાં પણ બજારમાં ચાલતી તેજી અને મંદિની પરીસ્થિતિ ઉપર આધાર રાખે છે.

૮) રોકાણકારો દ્વારા લેવામાં આવતાં પગલાં: શેરની કિંમતને ધ્યાનમાં રાખીને રોકાણકારો દ્વારા લેવામાં આવતાં વિવિધ પગલાં જેવાકે પોતાના પૈસાનું રોકાણ મ્યુચ્યુલ ફંડમાં કરે, બેન્કોમાં થાપણ મુકે, સોનાના દાગીના ખરીદ અથવા તો સ્થીર મીલકતો ખરીદે તો તેની નકારાત્મક અસર શેરની કિંમત ઉપર જોવા મળે છે. પરંતુ જો રોકાણકારો જોખમ ઉઠાવીને પોતાનું રોકાણ શેરમાં કરે તો તેની હકારાત્મક અસર શેરની કિંમત પર જોવા મળે છે.

૯) આંતરરાષ્ટ્રીય રોકાણોની પરિસ્થિતિ: આજનાં આ હરીફાઈવાળા સમયમાં આંતરરાષ્ટ્રીય રોકાણકારોનું દેશોમાં રોકાણ ખુબજ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે જો દેશમાં આંતરરાષ્ટ્રીય રોકાણોમાં વધારો જોવા મળે છે તો શેરની કિંમતમાં વધારો જોવા મળે છે અને જો આંતરરાષ્ટ્રીય રોકાણોમાં ઘટાડો જોવા મળે તો તેની સીધી નકારાત્મક અસર શેરની કિંમતમાં જોવા મળે છે.

૬.૩ કેવાં સંજોગોમાં શેરનું મૂલ્યાંકન ખુબજ જરૂરી છે ?

કંપનીના ઘણાં બધાં સંજોગો ઉદ્ભવે જેનાં કારણોસર શેરનું મૂલ્યાંકન ખૂબ જ જરૂરી બની જાય છે. કંપની નીચેના સંજોગોમાં શેરનું મૂલ્યાંકન કરે છે.

૧) રોકાણકારોને કંપનીના શેરના રોકાણમાં બિલકુલ રસ ન હોય તો તેવા સંજોગોમાં કંપનીના શેરોનું ખરીદ-વેચાણ વધે તે માટે શેરનું મૂલ્યાંકન જરૂરી છે.

૨) જ્યારે કંપની પોતાનો ઇંદો બીજી કંપનીને વેચાણ કરી દે છે ત્યારે શેરની કિંમત નક્કી કરવામાં આવે છે.

- ૩) જ્યારે બે અથવા બેથી વધારે કંપનીઓ પોતાના ધંધાનો સમાવેશ કરે ત્યારે શેરનું મૂલ્યાંકન જરૂરી છે.
- ૪) જ્યારે કંપનીને લોનની જરૂરીયાત હોય ત્યારે શેરનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.
- ૫) જ્યારે કોર્ટની ફી ચૂકવણી હોય ત્યારે શેરનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.
- ૬) જ્યારે પ્રેક્ષરન્સ શેરનું ઈક્વિટી શેરમાં રૂપાંતર કરવામાં આવે ત્યારે શેરનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.
- ૭) જ્યારે કંપનીની નિલકતોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે આવા સંજોગોમાં શેરનું મૂલ્યાંકન જરૂરી છે.

૬.૪ શેરના પ્રકારો અને તેનું મૂલ્યાંકન :

શેરના મુખ્યત્વે બે પ્રકારો છે. ૧) ઈક્વિટી શેર ૨) પ્રેક્ષરન્સ શેર

૧) ઈક્વિટી શેર: જ્યારે પણ શેરનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે ત્યારે ખાસ કરીને ઈક્વિટી શેરના મૂલ્યાંકન કરતી વખતે ખુબજ જટીલ પ્રશ્નો સર્જાય છે. કારણ કે કંપની ધારા મુજબ ઈક્વિટી શેર હોલ્ડર કંપનીના સાચા અર્થમાં માલિકો છે. તેઓની કંપનીમાં વધુ નફો ઉદ્ભવે તો વધારે ડિવિડન્ડ મળવાના હકો મળેલાં છે. એટલે કે જો કંપનીના નફામાં વધારો ઘટાડો થાય તેમ તેમને આપવામાં આવતા ડીવીડન્ડમાં પણ વધારો ઘટાડો જોવા મળે છે અને તેના કારણે ઈક્વિટી શેરનો ભાવ બજારમાં બદલાયા કરે છે. તેથી જ ઈક્વિટી શેરના મૂલ્યાંકનના સમયે કંપનીઓને ખુબજ મુશ્કેલીનો સામનો ફરવો પડે છે.

૨) પ્રેક્ષરન્સ શેર: પ્રેક્ષરન્સ શેર એટલે પસંદગીના શેર કંપની ધારા મુજબ પ્રેક્ષરન્સ શેર ધરાવતાં શેર હોલ્ડરોને ઈક્વિટી શેર ધારકો જેવાં કોઈપણ પ્રકારના હકો આપવામાં આવતાં નથી. પ્રેક્ષરન્સ શેર હોલ્ડરોને બે પ્રકારના હકો આપવામાં આવેલા છે. ૧) ઈક્વિટી શેર હોલ્ડર કરતાં પહેલા ડિવિડન્ડ મેળવવાનો હક તથા ૨) કંપની પોતાનો ધંધો બંધ કરે, વેચાણ કરે અથવા બીજી કંપની સાથે જોડાય ત્યારે તેઓને પોતાની રોકેલી મૂડી પરત મેળવવાનો પ્રથમ અધિકાર આપવામાં આવે છે. પ્રેક્ષરન્સ શેર હોલ્ડરોને આપવામાં આવતું ડિવિડન્ડ એ નક્કી કરેલા ડિવિડન્ડના દર જેટલુંજ આપવામાં આવે છે. નફાની વધ- ઘટ સાથે તેમને ડિવિડન્ડમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી માટે પ્રેક્ષરન્સ શેરની કિંમતમાં પણ બજારમાં કોઈપણ પ્રકારનો વધારો કે ઘટાડો જોવા મળતો નથી. જેથી જ્યારે પણ શેરનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે પ્રેક્ષરન્સ શેરનું મૂલ્યાંકન એકદમ સરળ રીતે કરી શકાય છે.

શેરનું મૂલ્યાંકન એટલે શું?

સામાન્ય ભાષામાં કહીએ તો શેરનું મૂલ્યાંકન એટલે શેરની નવી કિંમત શોધવી. આ શેરનું સંપૂર્ણ મૂલ્યાંકન એક વિશ્લેષક દ્વારા ધંધાના સંચાલન, ધંધાની મીલકતો, બજાર કિંમતે તથા દેવાઓને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવે છે. શેરના મૂલ્યાંકન ઘણી બધી રીતે કરી શકાય છે, જેવી કે આંતરીક કિંમત, શેરની ઉપજના ધોરણ અને વ્યાજબી કિંમતથી શેરનું નવું સાચુ મૂલ્ય જાણી શકાય છે.

૬.૫ શેર મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિઓ:

શેર મૂલ્યાંકનની મુખ્યત્વે ત્રણ પદ્ધતિઓ છે.

- ૧) શેરની આંતરીક મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિ (Intrinsic Value Method)
- ૨) શેરની ઉપજના ધોરણે મૂલ્યાંકન (Share Valuation on Yield Basis)
- ૩) વ્યાજબી કિંમતની પદ્ધતિ (Fair Value Method)

૬.૬ શેરની આંતરીક મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિ:

આ પદ્ધતિને પાકા-સરવૈયાની પદ્ધતિ અથવા એસેટ-બેકીંગ અથવા ઈક્વિટી શેરની મૂલ્યાંકનની પાયાની પદ્ધતિ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિમાં હર્મેશા રોકાણકારોના રોકાણોની સલામતી જળવાય

રહે તેની ઉપર વધુ ભાર મુકવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિમાં શેરની આંતરીક કિંમત જાણવા માટે ધંધાની ચોખ્ખી મિલકતોને શેરની સંખ્યા વડે ભાગવામાં આવે છે. અહીંયા આ પદ્ધતિમાં શેરનું મૂલ્યાંકન કરતા પહેલા ધંધાની ચોખ્ખી મિલકતોનું મૂલ્યાંકન કરવું પણ ખૂબ જ જરૂરી બાબત છે.

શેરની આંતરીક મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિમાં ચોખ્ખી મિલકતો ગણતરી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂરી બાબતો:

ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી વખતે નીચે આપેલી બાબતોનું ધ્યાનમાં રાખવી ખુબ જ જરૂરી છે:

૧) તમામ બિન નોંધાયેલી મિલકતો અને જવાબદારીઓની નોંધણી: આ પદ્ધતિ પ્રમાણે શેરનું આંતરીક મૂલ્યાંકન કરતાં પહેલાં ધંધામાં બિનનોંધાયેલી મિલકતો અને જવાબદારીઓનું ચોપડામાં નોંધણી કરાવવી ખૂબ જ જરૂરી છે. જો તમામ મિલકતો અને દેવાની ચોપડે નોંધ કરવામાં ન આવે તો ધંધાની સાચી ચોખ્ખી મિલકતોની કિંમત જાણી શકાતી નથી અને જેની સીધી અસર શેરના મૂલ્યાંકન પર થાય છે.

૨) ધાલખાધ અનામત તથા ઘસારાની ગણતરી કરવી: શેરના આંતરીક મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિમાં ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી માટે ધાલખાધ તથા ઘસારાની જોગવાઈઓને પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. જ્યારે પણ ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી કરવામાં આવે ત્યારે સ્થિર મિલકતોમાંથી ઘસારો તથા દેવાંદારોમાંથી ધાલખાધ અનામતને બાદ કરવા ખુબ જ જરૂરી છે. જેથી ધંધાની ચોખ્ખી મિલકતોની સાચી કિંમત જાણી શકાય. જો આમ કરવામાં ન આવે તો મિલકતોની કિંમત વધારે દેખાઈ આવે છે જેની અસર શેરના મૂલ્યાંકનની કિંમત પર થાય છે.

૩) અવાસ્તવિક મિલકતો:

ધંધાની અવાસ્તવિક મિલકતો જેવી કે શેર અને ડિબેન્ચર બહાર પાડતી વખતે આપવામાં આવતો વટાવ, નફા-નુકશાનની ઉદાર બાકી એટલે કે ખોટ, પ્રાથમિક ખર્ચા, ધંધાના જાહેરાત માટેનાં ખર્ચા વગેરેને પાકા સરવૈયામાં દર્શાવવામાં આવે છે. હકીકતમાં આ તમામ મિલકતોનું વેચાણ થઈ શકતું નથી અને જો કરવામાં આવે તો કોઈપણ પ્રકારના નાણાં ઉપજતા નથી. આથી, જ્યારે ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી કરવામાં આવે ત્યારે અવાસ્તવિક મિલકતો ધ્યાનમાં લેવામાં આવતી નથી .

૪) અસ્થિર મિલકતોનું મૂલ્યાંકન બજાર કિંમતે કરવું: અસ્થિર મિલકતો એટલે કે એવી મિલકતો જેની કિંમત એક સરખી રહેતી નથી, તેની કિંમત અવારનવાર બદલાયા કરે છે દા.ત. રોકડ, સ્ટોક વગેરે. તેથી જ્યારે પણ શેરનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી વખતે અસ્થિર મિલકતોનું મૂલ્યાંકન તેની બજાર કિંમતે કરવું જોઈએ જેથી તેની કિંમતનું સાચું મૂલ્યાંકન થઈ શકે.

૫) પાઘડીની ગણતરી: પાઘડીએ ધંધાની પ્રતિષ્ઠાનું એક પ્રતિક છે. એટલેકે જ્યારે શેરનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે પાઘડીની ગણતરી ખુબ જ જરૂરી છે. જો પાઘડીની કિંમત ધંધાના ચોપડે દર્શાવેલ ન હોય છતાં પણ બજારમાં ધંધાના પ્રતિષ્ઠાની મૂલ્ય ઉપજતી હોય તો પાઘડીની કિંમતની ગણતરી કરી તેનો ચોખ્ખી મિલકતની ગણતરીમાં સમાવેશ કરવો જોઈએ.

૬) તમામ દેવાઓને બાદ કરવું:

શેરની આંતરીક મૂલ્યાંકન વખતે કરવામાં આવતી ચોખ્ખી મિલકતો ગણતરીમાં લાંબા તથા ટૂંકાગાળામાં તમામ દેવાઓને ધ્યાનમાં રાખી બાદ કરવાં જરૂરી છે. જેમ કે લેણાદારો, દેવીહંડી ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા અગાઉથી મળેલી આવકો, લાંબા ટૂંકાગાળાની લોન, ડિબેન્ચર દરેક પ્રકારની જોગવાઈઓ, પ્રેફરન્સ શેરનું ડિવિડન્ડ તથા પ્રેફરન્સ શેરની મુડી, નહીં નોંધાયેલા દેવાદારો વગેરેને કુલ મિલકતોમાંથી બાદ કરવામાં આવે છે.

૭) ધંધાના અનામત ભંડોળો: ધંધાની અનામત ભંડોળમાં સંચિત નફો, સામાન્ય અનામત, મૂડી અનામત, વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. આવા અનામત/ભંડોળ સામે કોઈપણ પ્રકારની ચૂકવવાની જવાબદારીઓ હોતી નથી. ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી કરતી વખતે આવા તમામ પ્રકારનાં ભંડોળો ધ્યાને લેવાતા નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો આવા ભંડોળો ચોખ્ખી મિલકતની ગણતરી વખતે બાદ કરવા નહીં.

૮) પસંદગીના શેરધારકોની મૂડી તથા ડિવિડન્ડ:

જ્યારે પણ ઇંધાનું વેચાણ કરવામાં આવે, બીજા જોડે સંયોજન કરવામાં આવે અથવા તો ઇંધાનું વિસર્જન કરવામાં આવે ત્યારે કંપની ધારા મુજબ પસંદગીના શેરધારકોને પોતાનું ડિવિડન્ડ તથા મૂડી મેળવવાનો પ્રથમ અધિકાર છે. તદ્દુપરાંત જો ક્યુમ્યુલીટીવ પ્રેફરન્સ શેર ધારકો હોય તો તેઓને પાછલાં વર્ષનું ચહેલું ડિવિડન્ડ પણ મેળવવાનો પ્રથમ અધિકાર હોય છે. માટે જ્યારે ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી કરવામાં આવે ત્યારે ચોખ્ખી મિલકતોમાંથી પ્રેફરન્સ મૂડી તથા ડીવીડન્ડ બાદ કરવામાં આવે છે.

શેરની આંતરીક મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિ હેઠળ શેરની કિંમતની ગણતરી કરવાનું સૂત્ર નીચે મુજબ છે.

$$\text{શેરની આંતરીક કિંમત} = \frac{\text{ચોખ્ખી મિલકતો}}{(\text{ઓર્ડીનરી})/\text{ઈક્વિટી શેરની સંખ્યા}}$$

જ્યાં ચોખ્ખી મિલકતો = કુલ મિલકતો-તમામ બાહ્ય દેવા

કુલ મિલકતોમાં નીચે દર્શાવેલ અસ્કચામતોનો સમાવેશ થાય છે.

- પાઘડીની કિંમતનું મૂલ્યાંકન
- તમામ સ્થિર મિલકતોનું બજાર કિંમતે મૂલ્યાંકન
- તમામ અસ્થિર મિલકતોનું બજાર કિંમતે મૂલ્યાંકન
- તમામ બિન-નોંધાયેલ સ્થિર તથા અસ્થિર મિલકતોની નોંધણી.
- તમામ જોગવાઈઓ તથા ઘસારાની ગણતરી.
- તમામ અસ્થાયી મિલકતોને ધ્યાનમાં ન લેવી.

ઉદાહરણ: ૧:-વિરાજ કંપની લિમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮નારોજનું પાકું-સરવૈયું નીચે પ્રમાણેનું હતું.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
શેર મૂડી		જમીન અને મકાન	૨૦,૦૦,૦૦૦
રૂ. ૧૫ના એક એવાં		ચંત્રો	૧૦,૦૦,૦૦૦
૨,૦૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર	૩૦,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૮,૦૦,૦૦૦
રૂ. ૨૦ના એક એવાં		દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
૨૦,૦૦૦ના ૧૦%ના		સ્ટોક	૩,૦૦,૦૦૦
કન્પરટીબલ પ્રેફરન્સશેર	૪,૦૦,૦૦૦	રોકડ	૫૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૮,૦૦,૦૦૦		
પ્રોવિડન્ટ ફંડ	૫૦,૦૦૦		
લેણદારો	૧,૦૦,૦૦૦		
	૪૩,૫૦,૦૦૦		૪૩,૫૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. જમીન અને મકાનની કિંમતમાં ૧૦%નો વધારો કરવો.
૨. ફર્નિચરની કિંમતમાં ૧૦%નો વધારો કરવો.
૩. ચંત્રની કિંમતમાં ૫%નો વધારો કરવો.

૪. ઇંધાની પાઘડીની કિંમતમાં ચોપડે દશવેલ નથી, પરંતુ શેરની મૂલ્યાંકન સમયે તેને ધ્યાનમાં લેવી. પાઘડીના મૂલ્યાંકન છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના સરાસરી નફા જેટલી ગણવાની છે અને ઇંધાનો છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો ચોખ્ખો નફો રૂ.૪,૫૦,૦૦૦ છે.

ઉપર આપેલી માહિતી પરથી શેરની આંતરીક કિંમત શોધો.

જવાબ:

જ્યારે પણ શેરનું મૂલ્યાંકન શેરની આંતરીક કિંમતની પદ્ધતિએ કરવાનું હોય ત્યારે ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી કરવી ખુબ જ જરૂરી છે. શેરની આંતરીક કિંમત નીચે પ્રમાણે ગણવામાં આવે છે.

$$\text{શેરની આંતરીક કિંમત} = \frac{\text{ચોખ્ખી મિલકતો}}{(\text{ઓડીનરી}) / \text{ઈકિયેટી શેરની સંખ્યા}}$$

$$= \frac{૪૧,૨૦,૦૦૦}{૨,૦૦,૦૦૦}$$

શેરની આંતરીક કિંમત = રૂ. ૨૦.૬

જ્યાં, ચોખ્ખી મિલકતો એટલે કે,

ચોખ્ખી મિલકતો = કુલ મિલકતો-બાહ્ય દેવા.

$$= ૪૬,૭૦,૦૦૦ - ૫,૫૦,૦૦૦$$

કંપનીના ઓડીનરી/ઈકિયેટી = રૂ. ૪૧,૨૦,૦૦૦

શેરધારકોને ભાગે આવતી

ચોખ્ખી મિલકતો એટલેકે,

પાઘડી(નોંધ:-૧)	૧,૫૦,૦૦૦
જમીન અને મકાન	૨૨,૦૦,૦૦૦
ચંત્રો	૧૦,૫૦,૦૦૦
ઈર્નિચર	૭,૨૦,૦૦૦
દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
સ્ટોક	૩,૦૦,૦૦૦
રોકડ	૫૦,૦૦૦
કુલ મિલકતો	= ૪૬,૭૦,૦૦૦

નોંધ:- ૧ પાઘડીની ગણતરી.

અહીં પાઘડીની કિંમતનું મૂલ્યાંકન છેલ્લા ત્રણ વર્ષના આપેલાં સરાસરી નફાને આધારે કરવાની છે.

ઇંધાનો કુલ છેલાં ત્રણ વર્ષનો કુલ ચોખ્ખો નફો રૂ.૪,૫૦,૦૦૦/-

$$\text{પાઘડીની કિંમત} = \frac{\text{છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો ચોખ્ખો નફો}}{\text{કુલ વર્ષ}}$$

$$= \frac{૪૫૦૦૦૦}{૩}$$

પાઘડીની કીંમત =	રૂ.૧,૫૦,૦૦૦
કુલ બાહ્ય દેવાં એટલે કે	
પ્રેફરન્સ શેરની મૂડી	૪,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૧,૦૦,૦૦૦
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૫૦,૦૦૦
કુલ દેવા	= ૫,૫૦,૦૦૦

ઉદા ૨: મંથલ કંપની લીમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું આપેલ છે. તેની ઉપરથી કંપનીની શેરની આંતરીક કિંમત શોધો.

મંથલ કંપનીનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
શેર મૂડી		પાઘડી	૮૦,૦૦૦
૧૦%ના ૫૦,૦૦૦ પ્રેફરન્સશેર	૫,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૧૮,૫૦,૦૦૦
દરેક શેરનો ભાવ રૂ.૧૦		ચંત્રો	૨,૩૦,૦૦૦
૩,૦૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર દરેક	૩૦,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૧૦,૦૦,૦૦૦
શેરનો ભાવ રૂ.૧૦		દેવાદારો	૪,૦૦,૦૦૦
અનામતો	૩,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૩,૦૦,૦૦૦
૨૦% ડીબેન્ચર	૨,૦૦,૦૦૦	રોકડ સિલ્ક	૨૨૦૦૦૦
લેણદારો	૫૦,૦૦૦		
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૩૦,૦૦૦		
	૪૦,૮૦,૦૦૦		૪૦,૮૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. જમીન અને મકાનની બજાર કિંમત રૂ. ૨૦,૦૦,૦૦૦ છે.
૨. ચંત્રની કિંમતમાં ૧૦%નો વધારો કરવો.
૩. ફર્નિચરની કિંમતમાં ૫%નો ઘટાડો કરવો.
૩. ધંધાની પાઘડીની કિંમત અધિક નફાથી ચારગણી ગણવાની છે. ધંધાનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો કરવેરો બાદ કર્યા બાદનો રૂ.૫,૭૦,૦૦૦ છે, તો રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨% છે.

જવાબ:

- સૌ પ્રથમ અહીં પાઘડીની ગણતરી કરીશું કારણકે પાઘડીની નવી કિંમત ગણવાની છે અને જુની કિંમત એટલે કે પાકાસરવૈયામાં આપેલી કિંમતને રદ કરવાની છે.

- ધંધાની ચોખ્ખી મિલકતો

જમીન અને મકાન	૨૦,૦૦,૦૦૦
ચંત્રો	૨,૫૩,૦૦૦
ફર્નિચર	૯,૫૦,૦૦૦
દેવાદારો	૪,૦૦,૦૦૦

સ્ટોક ૩,૦૦,૦૦૦
રોકડ ૨,૨૦,૦૦૦
કુલ મિલકતો = રૂ. ૪૧,૨૩,૦૦૦

- દેવા ૨૦%ના ડીબેન્ચર ૨,૦૦,૦૦૦

- લેણદારો ૫૦,૦૦૦

- પ્રોવિડન્ડ ફંડ ૩૦,૦૦૦

ચોખ્ખી મિલકતો ૩૮,૪૩,૦૦૦

- પ્રેક્શનસ શેરમૂડી ૫,૦૦,૦૦૦

કુલ રોકાયેલી મૂડી રૂ. ૩૩,૪૩,૦૦૦

કુલ અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર

$$= ૩૩,૪૩,૦૦૦ \times ૧૨/૧૦૦$$

$$= રૂ. ૪,૦૧,૧૦૦.$$

અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો

$$= ૫,૨૦,૦૦૦ - ૪,૦૧,૧૦૦$$

$$= રૂ. ૧,૧૮,૯૦૦$$

પાઘડી = અધિક નફો × ૪	સરેરાશ નફો = ૫,૨૦,૦૦૦
= ૧,૧૮,૯૦૦ × ૪	- પ્રેક્શનસ ડિવિડન્ડ = ૫૦,૦૦૦
પાઘડી = ૪,૭૫,૫૬૦	સરેરાશ નફો = ૫,૨૦,૦૦૦

- હવે, શેરની કિંમતની આંતરીક ગણતરી,

ચોખ્ખી મિલકતો (રોકાયેલી મૂડી) ૩૩,૪૩,૦૦૦

+ પાઘડીની નવી કિંમત ૪,૭૫,૫૬૦

કુલ ચોખ્ખી મિલકતો ૩૮,૧૭,૫૬૦

$$\text{ઈક્વિટી શેરનું આંતરીક મૂલ્ય} = \frac{\text{ચોખ્ખી મિલકતો}}{\text{ઈક્વિટી શેરની સંખ્યા}}$$

$$= \frac{૩૮,૧૭,૫૬૦}{૩૦૦૦૦૦}$$

$$= રૂ. ૧૨.૭૩$$

ઉદા ૩: કિરણ કંપની લીમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબનું છે.

કિરણ કંપનીનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
૪૦૦૦ એવાં રૂ.૧૦૦નો એક એવા		જમીન અને મકાન	૨,૫૨,૦૦૦
૧૦% ક્યુમ્યુલીટીવ પ્રેક્શનસ શેર	૪,૦૦,૦૦૦	યંત્રો	૪,૦૩,૦૦૦
૧૦,૦૦૦, એવાં રૂ.૫૦નો એક એવાં		દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
ઈક્વિટી શેર	૫,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧,૦૦,૦૦૦

૧૦%ના ડીબેન્યરો	૧,૦૦,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક સિલ્ક	૫૦,૦૦૦
લેણદારો	૨૦,૦૦૦	અસ્થીર મિલકતો	૨૫,૦૦૦
ઘસારા ફંડ			
જમીન અને મકાન	૨,૦૦૦		
ચંત્રો	૩,૦૦૦	૫,૦૦૦	
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા		૫૦૦૦	
	<u>૧૦,૩૦,૦૦૦</u>		<u>૧૦,૩૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

૧. ધંધાની પાઘડીની ગણતરી છેલ્લાં પાંચ વર્ષના સરેરાશ આધારે ત્રણ વર્ષની ખરીદી જેટલી ગણાવી. ધંધાને કરબાદ છેલ્લાં પાંચ વર્ષનો વાર્ષિક નફો અનુક્રમે રૂ. ૪૦,૦૦૦, રૂ. ૬૦,૦૦૦, રૂ. ૫૦,૦૦૦ અને રૂ. ૮૦,૦૦૦ છે.
૨. પ્રેક્લસ શેર ધારકોને છેલ્લાં બે વર્ષનું શેર ડિવિડન્ડ આપવાનું બાકી છે.

જવાબ:

- અહીં સૌ પ્રથમ પાઘડીની કિંમત પાકા-સરવૈયામાં દર્શાવેલ નથી, જેથી સૌ પ્રથમ પાઘડીની કિંમતની ગણતરી નીચે મુજબ છે.

અહીં પાઘડીની કિંમત છેલ્લાં પાંચ વર્ષના આંપેલા વાર્ષિક નફાને આધારે કરવાની છે.

$$\begin{aligned} \text{- છેલ્લા પાંચ વર્ષનો વાર્ષિક નફો} &= ૪૦,૦૦૦ + ૬૦,૦૦૦ + ૫૦,૦૦૦ + ૮૦,૦૦૦ + ૮૫,૦૦૦ \\ &= રૂ. ૩,૧૫,૦૦૦ \end{aligned}$$

$$\text{કુલ સરેરાશ નફો} = \frac{૩૧૫૦૦૦}{૫}$$

$$= રૂ. ૬૩,૦૦૦$$

અહીં પાયાની ગણતરી ત્રણ વર્ષની ખરીદીના આધારે કરવાની છે.

$$\text{પાઘડી} = રૂ. ૬૩,૦૦૦ \times ૩ = રૂ. ૧,૮૯,૦૦૦$$

હવે, આપણે ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી કરીશું.

જમીન અને મકાન	૨,૫૨,૦૦૦	
- ઘસારો	૨,૦૦૦	૨,૫૦,૦૦૦
ચંત્રો	૪,૦૩,૦૦૦	
- ઘસારા	૩,૦૦૦	૪,૦૦,૦૦૦
પાઘડી		૧,૮૯,૦૦૦
દેવાદારો		૨,૦૦,૦૦૦
સ્ટોક		૧,૦૦,૦૦૦
રોકડ અને બેન્ક સિલ્ક		<u>૫૦,૦૦૦</u>
કુલ મિલકતો		<u>રૂ. ૧૧,૮૯,૦૦૦</u>

બાદ - દેવાં

૧૦%ના ડીબેન્ચરો	૧,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૨૦,૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચાઓ	૫,૦૦૦
= ચોખ્ખી મિલકતો	રૂ. ૧૦,૬૪,૦૦૦

બાકી પ્રેફરન્સ ડિવિડન્ડ(છેલ્લાં ૨ વર્ષનું) ૮૦,૦૦૦

પ્રેફરન્સ મૂડી	૪,૦૦,૦૦૦
= કુલ ચોખ્ખી મિલકતો	રૂ. ૫,૮૪,૦૦૦

શેરની આંતરીક કિંમત = ચોખ્ખી મિલકતો

શેરની સંખ્યા
= ૫,૮૪,૦૦૦
૧૦,૦૦૦
= રૂ. ૫૮.૪

ઉદા ૪: શ્રી નારાયણ કંપની લીમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબનું છે.
નીચે આપેલી માહિતી ઉપરથી શેરની નવી આંતરીક કિંમત શોધો.

શ્રી નારાયણ કંપની લીમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
શેર મૂડી ૧૦,૦૦૦ એવાં રૂ.૧૦૦નો એક એવા ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર	૧૦,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૩૫,૦૦,૦૦૦
૫,૦૦,૦૦૦ એવાં રૂ.૧૦૦નો એક એવાં		ચંત્રો (બજાર કિંમત ૧૧,૦૦,૦૦૦)	૧૦,૦૦,૦૦૦
ઓર્ડીનરી શેર	૫૦,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૬,૦૦,૦૦૦
અનામતો	૩,૦૦,૦૦૦	રોકાણો	૩,૦૦,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૨,૦૦,૦૦૦	પાઘડી	૨,૦૦,૦૦૦
૧૦%ના ડીબેન્ચરો	૫,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૭,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૧,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૫,૦૦,૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચાઓ	૫૦,૦૦૦	રોકડ સિલક	૩,૦૦,૦૦૦
ઘસારા ભંડોળ		શેર વટાવ	૬૫,૦૦૦
ચંત્રો	૫,૦૦૦		
ફર્નિચર	૧૦,૦૦૦		
	૭૧,૬૫,૦૦૦		૭૧,૬૫,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. જમીન અને મકાનની કિંમતમાં ૫%નો વધારો કરવો.
૨. ધંધાની પાઘડીની ગણતરી છેલ્લાં પાંચ વર્ષના સરેરાશ અધિક નફાથી ત્રણ વર્ષની ખરીદીના આધારે કરવાની છે. ધંધામા રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૩% છે.

વાર્ષિક નફાની માહિતી:		
વર્ષ	નફો (રૂ.)	ભાર
૨૦૧૭-૧૮	૨,૦૦,૦૦૦	૧
૨૦૧૬-૧૭	૩,૦૦,૦૦૦	૨
૨૦૧૫-૧૬	૨,૫૦,૦૦૦	૩
૨૦૧૪-૧૫	૩,૫૦,૦૦૦	૪
૨૦૧૩-૧૪	૧,૫૦,૦૦૦	૫

- ઉપરની આપેલી વાર્ષિક નફાની રકમમાં રૂ. ૩૦,૦૦૦ રોકાણમાંથી મળતાં વળતરના છે.

૩. પ્રેક્શન શેરધારકોને છેલ્લાં ૧ વર્ષનું ડિવિડન્ડ આપવાનું બાકી છે.

૪. દેવાદારો ઉપર ૧૦% ધાલખાધ તથા ૫% ધાલખાધ અનામત ગણાવી.

જવાબ:

→ ૧. અહીં પાકા સરવૈયામાં આપેલી પાઘડીની રકમને ધ્યાનમાં ન લેતાં નવી પાઘડીની કિંમતની ગણતરી કરીશું.

પાઘડીની ગણતરી:

વર્ષ	નફો- રોકાણોનું વ્યાજ	બાકી નફો × ભાર	ભારિત નફો
૨૦૧૭-૧૮	૨,૦૦,૦૦૦-૩૦,૦૦૦	૧,૭૦,૦૦૦ × ૧	૧,૭૦,૦૦૦
૨૦૧૬-૧૭	૩,૦૦,૦૦૦-૩૦,૦૦૦	૨,૭૦,૦૦૦ × ૨	૫,૪૦,૦૦૦
૨૦૧૫-૧૬	૨,૫૦,૦૦૦-૩૦,૦૦૦	૨,૨૦,૦૦૦ × ૩	૬,૬૦,૦૦૦
૨૦૧૪-૧૫	૩,૫૦,૦૦૦-૩૦,૦૦૦	૩,૨૦,૦૦૦ × ૪	૧૨,૮૦,૦૦૦
૨૦૧૩-૧૪	૧,૫૦,૦૦૦-૩૦,૦૦૦	૧,૨૦,૦૦૦ × ૫	૬,૦૦,૦૦૦
		કુલ ભાર = ૧૫	કુલ ભારિત નફો = ૩૨,૫૦,૦૦૦

ભારિત સરેરાશ નફો = $\frac{\text{કુલ ભારિત નફો}}{\text{કુલ ભાર}}$

$$= \frac{૩૨,૫૦,૦૦૦}{૧૫}$$

$$= રૂ. ૨,૧૬,૬૬૭$$

અપેક્ષિત વળતર = ચોખ્ખી મિલકતો × અપેક્ષિત વળતરનો દર

$$= ૫૯,૩૮,૫૦૦ × ૩/૧૦૦$$

$$= રૂ. ૧,૭૮,૧૫૫$$

અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો

$$= ૨,૧૬,૬૬૭ - ૧,૭૮,૧૫૫$$

$$= રૂ. ૩૮,૫૧૨$$

પાઘડી = અધિક નફો × ખરીદીના વર્ષો

$$= ૩૮,૫૧૨ × ૩$$

$$= રૂ. ૧,૧૫,૫૩૬$$

→ ૨. ચોખ્ખી મિલકતો

જમીન અને મકાન		૩૫,૦૦,૦૦૦
ચંત્રો		૧૧,૦૦,૦૦૦
ફર્નિચર	૬,૦૦,૦૦૦	
- ઘસારો	૧૦,૦૦૦	૫,૯૦,૦૦૦
દેવાદારો	૭,૦૦,૦૦૦	
- ધાલખાધ	૭૦,૦૦૦	
=	૬,૩૦,૦૦૦	
-૫% ધાલખાધ અનામત	૩૧,૫૦૦	૫,૯૮,૫૦૦
સ્ટોક		૫,૦૦,૦૦૦
રોકડ સિલક		૩,૦૦,૦૦૦
	કુલ મિલકતો	૬૫,૮૮,૫૦૦
બાદ દેવા		
-૧૦%ના ડીબેનચર્સ		૫,૦૦,૦૦૦
લેણદારો		૧,૦૦,૦૦૦
બાકી ખર્ચાઓ		૫૦,૦૦૦
ચોખ્ખી મિલકતો(રોકાણેલી મૂડી)		૫૯,૩૮,૫૦૦

→ ૩. શેરની આંતરીક મૂલ્યની ગણતરી:

ચોખ્ખી મિલકતો	રૂ. ૫૯,૩૮,૫૦૦
+ પાધડી	રૂ. ૧,૧૫,૫૩૬
+ રોકાણો	
(બિન-અનામત)	રૂ. ૩,૦૦,૦૦૦
= કુલચોખ્ખી મિલકતો	રૂ. ૬૩,૫૪,૦૩૬

→ ૪. શેરની આંતરીક કિંમત = $\frac{\text{ચોખ્ખી મિલકતો}}{\text{ઈક્વિટી શેરની સંખ્યા}}$
= $\frac{૬૩,૫૪,૦૩૬}{૫,૦૦,૦૦૦}$
= રૂ. ૧૨.૭૧

૬.૭ પદ્ધતિ:૨ ઉપજના ધોરણે શેરનું મૂલ્યાંકન

- શેર મૂલ્યાંકનની ઉપજનાં ધોરણે મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિમાં રોકાણકારોના રોકાણોની સલામતી ઉપર વધારે ભાર આપવામાં આવે છે કારણકે જ્યારે રોકાણકારો પોતાની મૂડીનું શેરમાં રોકાણ કરે છે ત્યારે હર્મેશા તેઓ તેમના રોકાણની સલામતી ઇચ્છતા હોય છે. એક વખત શેરધારકોને કિવિડન્ડના સ્ત્રીમાં વળતર આહું આપો તો ચાલે પરંતુ તેઓના રોકાણની સલામતી ખૂબ જ જરૂરી છે.
- શેર આંતરીક મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિમાં રોકાણકારો તેઓના રોકાણનું વધુમાં વધુ વળતર મળે તેવી આશા રાખે છે, અને તે વળતર તેમને કિવિડન્ડ, બોનસ શેર અને હકકોના રૂપમાં મળે છે. કારણકે આ પદ્ધતિ મુજબ જેમ-જેમ વળતરનો દર વધારે તેમ શેરની કિંમતમાં પણ વધારો થાય છે. આ

પદ્ધતિ હેઠળ શેર મૂલ્યાંકનની ગણતરી, અપેક્ષિત વળતરના દર સાથે સામાન્ય વળતરના દર ની સરખામણી કરીને કરવામાં આવે છે.

→ સામાન્ય રીતે શેરના મૂલ્યાંકન માટે આ પદ્ધતીનો વધુમાં વધુ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. આ પદ્ધતી મુજબ મળી આવતી શેરની કિંમતને બજાર કિંમત પણ કહેવામાં આવે છે.

શેરના મૂલ્યાંકન વખતે ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા:

૧. પ્રેફરન્સ ડિવિડન્ડ: જ્યારે પણ શેરનું મૂલ્યાંકન ઉપજના ધોરણે કરવામાં આવે ત્યારે જો કંપનીએ પ્રેફરન્સ શેર બહાર પાડ્યા હોય તો પ્રેફરન્સ શેરધારકોને મળતાં ડિવિડન્ડને નફામાંથી બાદ કરવું જોઈએ.
૨. નફાની વહેંચણી: જ્યારે પણ વળતર આપવા નફાની ગણતરી કરવામાં આવે ત્યારે તમામ બીજા પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને ડિવિડન્ડ વહેંચવા માટેનો નફો નક્કી કરવી જોઈએ. વિવિધ પ્રકારની અનામતો જેવી કે સામાન્ય અનામત, ઘસારાની જોગવાઈઓ વગેરેને ધ્યાનમાં રાખીને જ નફાની ડિવિડન્ડની ગણતરીને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.
૩. સરેરાશ નફાને જ ધ્યાનમાં લેવાં: જ્યારે પણ નફાની ગણતરી કરવામાં આવે ત્યારે ફક્ત ચાલુ વર્ષે કે પાછલાં વર્ષને ધ્યાનમાં ન લેતાં છેલ્લાં ચાર થી પાંચ વર્ષના સરેરાશ નફાને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ કારણકે જો ફક્ત એક જ વર્ષના નફાને ધ્યાનમાં લઈને ભવિષ્યનો નિર્ણય લેવામાં આવે તો ઘણીવાર મુશ્કેલી પેદા કરી શકે છે. અને જો નફો ખુબ જ વધારે વધ-ઘટ થતો હોય તો સાત કે તેથી વધારે વર્ષનો સરેરાશ નફો ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ જેથી સાચી આર્થિક પરિસ્થિતિ જાણી શકાય.
૪. ઇંધામાં થતા વિવિધ ફેરફારો:- જ્યારે પણ કંપનીમાં કોઈપણ નિર્ણય લેવામાં આવે ત્યારે ભવિષ્યને ધ્યાનમાં રાખીને લેવામાં આવે છે. માટે જ્યારે પણ ભવિષ્યના નફાની એક સામાન્ય રકમનો નિર્ણય લેવામાં આવે ત્યારે પાછલાં વર્ષના નફાને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. માટે જ્યારે પણ પાછલાં વર્ષનો નફો લેવામાં આવે ત્યારે ઇંધામાં થયેલા વિવિધ ફેરફારો જેવાકે ઉત્પાદનનો ખર્ચ, પગારો, ઘસારાની પદ્ધતી વગેરે મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે.

શેરની ઉપજ કિંમત શોધવા માટે નીચે પ્રમાણેનું સૂત્ર ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

$$૧) \text{ બજાર કિંમત} = \frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર(ટકામાં)\%} \times \text{શેર દીઠ વસૂલવામાં આવેલી રકમ}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર(ટકામાં)\%}}$$

$$૨) \text{ ડિવિડન્ડનો દર} = \frac{\text{ઈક્વિટી શેરધારકોનો નફો}}{\text{કુલ ભરપાઈ થયેલી ઇ.શેર મૂડી}} \times ૧૦૦$$

ઉદા પ:મનન કંપની લીમિટેડની તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજની માહિતી નીચે પ્રમાણેની છે. આપેલ માહિતી પરથી શેરની બજાર કિંમત શોધો.

૧)	૪૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર(રૂ.૧૦૦નો એક એવા રૂ. ૮૦ ભરપાઈ)	રૂ. ૩૨,૦૦,૦૦૦
૨)	સરેરાશ વાર્ષિક નફો (કર પહેલાંનો)	રૂ.૬,૪૦,૦૦૦
૩)	સા.અનામત આતે લઈ જવાની રકમ	રૂ.૧,૦૦,૦૦૦
૪)	કરવેરાની જોગવાઈ	રૂ.૬૦,૦૦૦
૫)	અપેક્ષિત વળતરનો દર	૧૨%

અહીં શેરની બજાર કિંમત શોધવા માટે સૌપ્રથમ ઈક્વિટી શેરધારકોનો નફો તથા ડિવિડન્ડનો દર નક્કી કરીશું.

જવાબ:

- ૧) ઈક્યુટી શેરધારકોનો નફો
 સરેરાશ નફો (કરબાદ પહેલાંનો) ૩,૬,૪૦,૦૦૦
 - કરવેરાની જોગવાઈ ૩,૬૦,૦૦૦
 = કરવેરો બાદ કર્યા બાદનો નફો ૩,૫,૮૦,૦૦૦
 - સા.અનામત આતે લઈ જવાની રકમ ૩,૧,૦૦,૦૦૦
 ૩,૪,૮૦,૦૦૦
 - પ્રે. ડિવિડન્ડ --
 = ઈ.શેરધારકોનો નફો ૩,૪,૮૦,૦૦૦
- ૨) ડિવિડન્ડનો દર = ઈ.શેરધારકોનો નફો × ૧૦૦
 કુલ ભરપાઈ થયેલી ઈ.શેરમૂડી
 = ૪,૮૦,૦૦૦ × ૧૦૦
 ૩૨,૦૦,૦૦૦
 = ૧૫ %
- ૩) બજારની કિંમત = $\frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેરદીઠ ભરપાઈ થયેલી મૂડી}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}}$
 = $\frac{૧૫ \times ૮૦}{૧૨}$
 = ૩. ૧૦૦

ઉદા.૬ ચિંતન કંપની લિમિટેડની ભરપાયેલ શેરમૂડીની થયેલી રકમ ૩,૩૦,૦૦,૦૦૦ છે. જે ૩.૨૦નો એક એવા ૧,૫૦,૦૦૦ ઈ.શેરોની બનેલી કે કંપનીઓ પાછલા વર્ષના થયેલા નફાને ધ્યાનમાં રાખીને ભવિષ્યમાં કરબાદ કર્યાનો પહેલો નફો ૩,૧૨,૦૦,૦૦૦ થશે એવી ધારણાં કરવામાં આવી છે. કંપની જેમાંથી ૩,૫૦,૦૦૦ દર વર્ષ સા.અનામતમાં લઈ જશે. કંપનીએ કરની જોગવાઈ મુજબ ૩,૫૦,૦૦૦ કરી છે જ્યારે અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% છે. કંપનીની શેર મૂડીમાં ઈ.શેર મૂડી ઉપરાંત ૧૦,૦૦૦ એવાં ૧૦%ના કન્વર્ટીબલ પ્રેફરન્સ શેર એકનો ભાવ ૩,૧૦૦ છે. ઉપરની આપેલી માહિતી ઉપરથી શેરની નવી બજાર કિંમત શોધો.

→ અહીં ફક્ત કંપનીનો નફો તથા અપેક્ષિત વળતરનો દર આપેલ છે, માટે શેરનું મૂલ્યાંકન ઉપજના ધોરણે કરવું.

૧. સરેરાશ નફો(કર પહેલાનો)	૩,૧૨,૦૦,૦૦૦
- કર	૩, ૫૦,૦૦૦
= કર બાદ કર્યા બાદનો નફો	૩,૧૧,૫૦,૦૦૦
-સા.અનામત ખાતે લઈ જવાની રકમ	૩, ૫૦,૦૦૦
-પ્રેફરન્સ શેર ડિવિડન્ડ	૩, ૧,૦૦,૦૦૦
= ડિવિડન્ડ તરીકે વહેંચી શકાય તેવો નફો	૩, ૧૦,૦૦,૦૦૦

૨. અહીં કંપનીની કુલ શેર મૂડી ૩, ૩૦,૦૦,૦૦૦ જેના પર કંપની ૩, ૧૦,૦૦,૦૦૦ વહેંચશે માટે ડિવિડન્ડનો દર શોધી શકાય.

$$\begin{aligned} \text{ડિવિડન્ડનો દર} &= \frac{\text{કુલ વહેંચવા પાત્ર નફો} \times 100}{\text{કુલ ઇ.શેર મૂડી}} \\ &= \frac{10,00,000 \times 100}{30,00,000} \\ &= 33.33 \% \text{ ડિવિડન્ડ આપી શકાય.} \end{aligned}$$

અહીં આપેલ અપેક્ષિત વળતરના દર પ્રમાણે

→ માટે, એવું કહી શકાય જો કંપની રૂ.૧૦૦ નફો કમાય તો ઇ.શેરધારકો રૂ.૧૫ શેરદીઠના ડિવિડન્ડની આશા રાખી શકે છે.

→ માટે શેરની બજાર કિંમત નીચે આપેલ બે પદ્ધતિથી શોધી શકાય
ડિવિડન્ડ શેરનો ભાવ જો સૂત્ર પ્રમાણે ગણતરી કરીએ તો

$$\begin{aligned} & \begin{array}{cc} 15 & 100 \\ 33.33 & ? \end{array} \text{ અથવા } \text{બજાર કિંમત} = \frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેરદીઠ ભરપાચેલ થયેલી મૂડી}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}} \\ & = \frac{100 \times 33.33}{15} \end{aligned}$$

શેરની બજાર કિંમત = રૂ. ૨૨૨.૨

$$= \frac{33.33 \times 100}{15}$$

શેરની બજાર કિંમત = રૂ. ૨૨૨.૨

ઉદા.૭ શ્રી રંગ કંપની નું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકુ સરવૈયું નીચે પ્રમાણે આપેલી માહિતી ઉપરથી શેરના મૂલ્યાંકન કરી શેરની બજાર કિંમત શોધો.

શ્રી રંગ કંપનીનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ ના શેરનું પાકું સરવૈયું.

મૂડી-દેવાં	₹	મિલકત-લેણાં	₹
શેરમુડી:		જમીન અને મકાન	૫,૦૦,૦૦૦
૧૦,૦૦૦ ઇ.શેર એવા ₹૧૦૦નો એક		ફર્નિચર	૩,૫૦,૦૦૦
શેર(શેરની ભરપાઈ રકમ ₹૮૦)	૮,૦૦,૦૦૦	ચંત્રો	૨,૦૦,૦૦૦
૧૦૦૦ ૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર એવા ₹૧૦૦નો		દેવાદારો	૮૦,૦૦૦
એક શેર(શેરની ભરપાઈ રકમ ₹ ૮૦)	૮૦,૦૦૦	સ્ટોક	૫૦,૦૦૦
સા.અનામત	૨,૦૦,૦૦૦	રોકડ સિલક	૭૦,૦૦૦
લેણાદારો	૫૦,૦૦૦		
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૨૦,૦૦૦		
	<u>૧૨,૫૦,૦૦૦</u>		<u>૧૨,૫૦,૦૦૦</u>

→ કરબાદ કર્યા પહેલાનો કંપનીનો વાર્ષિક નફો રૂ.૪,૯૫,૦૦૦ અને અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે. કંપનીએ કરવેરાની જોગવાઈ રૂ.૬૦,૦૦૦ કરી છે.

→ અહીં આપેલો સૌ પ્રથમ ડિવિડન્ડનો દર શોધીશું, તેના માટે ઇ.શેરધારકોને નફો શોધવો જરૂરી છે.

૧) ઇ.શેરધારકોનો નફો:-

સરેરાશ નફો(કરબાદ પહેલાંનો) ૩,૪,૯૫,૦૦૦

- કર ૩,૬૦,૦૦૦

= કરબાદ કર્યા બાદનો નફો ૩,૪,૩૫,૦૦૦

-સા.અનામત ખાતે લઈ જવાની રકમ ૩,૨,૦૦,૦૦૦

૨,૩૫,૦૦૦

- પ્રે. કિવિડન્ડ
= ઇ.શેરધારકોનો નફો $\frac{૮,૦૦૦}{૩,૨,૨૭,૦૦૦}$

→ અહીં ઉપર ગણતરી પ્રમાણે પ્રે.શેરધારકોને રૂ.૮,૦૦૦ (૮૦,૦૦૦×૧૦/૧૦૦)જ કિવિડન્ડ આપવામાં આવી છે કારણકે પ્રે. શેરધારકોએ શેરના પૂરેપૂરા રૂ. કંપનીને આપ્યાં નથી.

૨) કિવિડન્ડનો દર = $\frac{\text{ઇ.શેરધારકોનો નફો} \times ૧૦૦}{\text{કુલ ભરપાઈ થયેલ ઇ.શેર મૂડી}}$ = $\frac{૨,૨૭,૦૦૦ \times ૧૦૦}{૮,૦૦,૦૦૦}$ = ૨૫.૨૨%

૩) બજાર કિંમત = $\frac{\text{કિવિડન્ડનો દર} \times \text{કુલ ભરપાઈ થયેલ શેર દીઠ ઇ.શેરમૂડી}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}}$

= $\frac{૨૫.૨૨ \times ૮૦}{૧૦}$

= રૂ. ૨૨૬.૯૮

૬.૮. પદ્ધતિ ૩. વ્યાજબી કિંમત પદ્ધતિ

શેરનું મૂલ્યાંકન: ઘણાંબધા વિષ્લેષકો ઉપરની બે પદ્ધતિઓ જેવી કે શેરનું મૂલ્યાંકન આતરીક કિંમતથી અને શેરનું મૂલ્યાંકન ઉપરના ધોરણે ન કરતાં તેઓ એક બીજી પદ્ધતિ વ્યાજબી કિંમતથી શેરનું મૂલ્યાંકન કરે છે આ પદ્ધતિમાં શેરની આંતરિક અને ઉપજના ધોરણે શેરનું મૂલ્યાંકન બન્ને પદ્ધતિઓનો સરેરાશ કાઢી શેરની કિંમત શોધવામાં આવે છે. આપણે ઉપરની પદ્ધતિથી જોયું કે કંપનીની ચોખ્ખી મિલકતો વધારે હોવા છતાં કિવિડન્ડનો દર ઓછો હોય છે. માટે ઇ.શેરધારકોને વહેંચવામાં આવતાં નફાનું ધોરણ નીચે હોય છે. આવા સમયે બન્ને પદ્ધતિઓનાં શેરની મૂલ્યાંકન વખતે ખુબજ મોટો તફાવત જોવા મળે છે. આવા સમયે એક ત્રીજો રસ્તો કાઢવામાં આવે છે કે શેરનું વ્યાજબી કિંમતની મૂલ્યાંકન જો કે આ પદ્ધતિનું કોઈ મહત્વ નથી અને તેનો ઉપયોગ પણ વધારે પ્રમાણમાં કરવામાં આવતો નથી.

શેરની વ્યાજબી કિંમત = $\frac{\text{શેરની આંતરીક કિંમત} + \text{શેરની બજાર કિંમત}}{૨}$

ઉદા.૯ શ્રી માઝૂતી કંપનીની તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજ એક શેરની આંતરીક કિંમત રૂ.૧૫૦ છે. જયારે શેરની બજાર કિંમત રૂ.૨૪૦ છે. આપેલી માહિતી ઉપરથી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો.

શેરની વ્યાજબી કિંમત = $\frac{\text{શેરની આંતરીક કિંમત} + \text{શેરની બજાર કિંમત}}{૨}$

= $\frac{૧૫૦ + ૨૪૦}{૨}$

= ૩૯૦/૨ = રૂ.૧૯૫

ઉદા.૧૦ પાયલ કંપનીનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાર્કુ-સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે, આપેલ માહિતી ઉપરથી શેરનું મૂલ્યાંકન વ્યાજબી કિંમતથી કરો.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
રૂ.૧૦૦નો એક એવા ૨૦૦૦ ઇ.શેર દીઠ(ભરપાઈ થયેલ શેર દીઠ રકમ રૂ. ૮૦)	૧,૮૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૧,૦૦,૦૦૦
રૂ.૧૦૦નો એક એવા ૧૦ % ના ૧૦૦૦ પ્રે.શેર	૧,૦૦,૦૦૦	પાઘડી	૫૦,૦૦૦
		યંત્રો	૮૦,૦૦૦
		ફર્નિચર	૫૦,૦૦૦

સા.અનામત	૫૦,૦૦૦	રોકાણો:	
૧૫%ના ડીબેન્ચરો	૮૦,૦૦૦	ગૌણ કંપનીના રૂ.૩૦,૦૦૦	
લેણદારો	૨૦,૦૦૦	૧૦%ના મનન કંપનીના	
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૧૦,૦૦૦	ડીબેન્ચર દાર્શનિક ક્રીમિત	
દેવી હુંડી	૫,૦૦૦	(રૂ.૧૦,૦૦૦/- વ્યાજ	
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચાઓ	૫,૦૦૦	કરપાત્ર) ૯,૦૦૦	૩૯,૦૦૦
		દેવાદારો	૫૧,૦૦૦
		સ્ટોક	૫૦,૦૦૦
		રોકડ સિલક	૩૦,૦૦૦
	૪,૫૦,૦૦૦		૪,૫૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) જમીન અને મકાન કિંમતમાં ૧૦%નો વધારો કરવો.
- ૨) ચંત્રોની કિંમતમાં ૫%નો ઘટાડો કરવો.
- ૩) ફર્નિચરની કિંમત રૂ.૬૦,૦૦૦ આંકવી.
- ૪) કંપનીના સરેરાશ વાર્ષિક નફો (૫૦% કરવેરા અગાઉનો રૂ.૨,૦૦,૦૦૦ છે.)
- ૫) ધંધામાં અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨% ગણાય છે.
- ૬) કંપનીના પાઘડીની રકમ અધિક નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીની આધારે કરવાની છે.

જવાબ:

→ અહીં સૌ પ્રથમ પાઘડીની ગણતરી કરીશું:-

૧) પાઘડીની ગણતરી

૧.૧) મિલકતો:-	જમીન અને મકાન	૧,૧૦,૦૦૦
	ચંત્રો	૭૬,૦૦૦
	ફર્નિચર	૬૦,૦૦૦
	રોકાણો(ગૌણ કંપનીના શેર)	૩૦,૦૦૦
	સ્ટોક	૫૦,૦૦૦
	દેવાદારો	૫૧,૦૦૦
	રોકડ સિલક	૩૦,૦૦૦
	= કુલ મિલકતો	<u>૩,૪,૦૭,૦૦૦</u>
બાદ:-	દેવા:-	
	૧૫%ના ડીબેન્ચરો	૮૦,૦૦૦
	પ્રો. ફંડ	૧૦,૦૦૦
	દેવી હુંડી	૫,૦૦૦
	ચૂ. બાકી ખર્ચા	૫,૦૦૦
	= કુલ દેવા	<u>૩,૧,૦૦,૦૦૦</u>
	= ચોખ્ખી મિલકતો	૩,૦૭,૦૦૦
	- પ્રેક્ષરન્સ શેર મૂડી	૧,૦૦,૦૦૦
	ચોખ્ખી મિલકતો	<u>૩,૨,૦૭,૦૦૦</u>
	(દ.શેરદારકો માટે)	

$$\begin{aligned}
 1.2) \text{ અપેક્ષિત વળતરનો દર} &= \text{ચોખ્ખી મિલકતો} \times \text{અપેક્ષિત વળતરનો દર} \\
 &= 2,09,000 \times 10/100 \\
 &= 3. 20,900
 \end{aligned}$$

1.3) સરેરાશ નફો

$$\begin{aligned}
 \text{સરેરાશ નફો} & 3. 2,00,000 \\
 - \text{કરબાદ(૫૦\%)} & \underline{3. 1,00,000} \\
 \text{કરબાદનો નફો} & 3. 1,00,000
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 - 10\% \text{ બાદ મનન કંપનીના ડિબેન્ચર} & 1,000 \\
 - \text{વ્યાજ કરપાત્ર ૫૦\%} & 400 \\
 & \underline{3. 400} \\
 & 3. 66,400 \\
 - \text{પ્રે. શેર ડિવિડન્ડ} & 3. 10,000 \\
 = \text{ઈ. શેરધારકો માટેનો સરેરાશ નફો} & \underline{3. 76,400}
 \end{aligned}$$

1.4) અધિક નફો = સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત વળતરનો દર

$$= 76,400 - 20,900$$

$$= 3. 55,500$$

1.5) પાઘડી = સરેરાશ નફો \times 3

$$= 55,500 \times 3$$

$$= 3. 1,66,500$$

2) શેર મૂલ્યાંકનની ગણતરી

અ) શેરના મૂલ્યાંકનની આંતરીક ગણતરી :-

$$\begin{aligned}
 \text{પાઘડી માટેની ચોખ્ખી મિલકતો} & 3. 2,09,000 \\
 + \text{પાઘડી} & 205440 \\
 + \text{બિન ઇંધાકીય રોકાણો} & \\
 \quad (\text{મનન કંપનીના ડિબેન્ચર}) & 6,000 \\
 = \text{કુલ ચોખ્ખી મિલકતો} & \underline{3. 4,14,400}
 \end{aligned}$$

શેરનું આંતરીક મૂલ્ય = ચોખ્ખી મિલકતો

ઇ. શેરની સંખ્યા

$$= 4. 22,400$$

$$2,000$$

$$= \text{₹ } 211.2$$

3) શેરની બજાર કિંમત:-

$$\begin{aligned}
 \text{સરેરાશ નફો} & 2,00,000 \\
 - \text{કર ૫૦\% લેખે} & \underline{1,00,000} \\
 & 1,00,000 \\
 - \text{પ્રે. શેર ડિવિડન્ડ} & 10,000 \\
 = \text{ઈ. શેરધારકોને વહેંચવા} & \underline{60,000} \\
 \text{યોગ્ય નફો} &
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \rightarrow \text{ડિવિડન્ડનો દર} &= \frac{\text{સરેરાશ નફો} \times 100}{\text{કુલ ભરપાઈ થયેલી}} \\ &= \frac{60,000 \times 100}{1,20,000} \\ &= 50\% \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \rightarrow \text{બજાર કિંમત} &= \frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times 100}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}} \\ &= \frac{50 \times 100}{100} \\ &= \text{રૂ. } 500. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{૪) શેરની વ્યાજબી કિંમત} &= \frac{\text{શેરની આંતરીક કિંમત} + \text{શેરની બજાર કિંમત}}{2} \\ &= \frac{299.2 + 500}{2} \\ &= \frac{799.2}{2} \\ &= \text{રૂ. } 399.6 \end{aligned}$$

ઉદા.૧૧ તા.૩૧/૦૩/૨૦૦૨નું કોમલ લીમિટેડનું પાકુ-સરવૈયું નીચે મુજબનું હતું.
કોમલ લી. નું તા.૩૧/૦૩/૨૦૦૨ના રોજનું પાકુ-સરવૈયું.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
રૂ. ૧૦નો એક એવાં ૨૦૦૦૦૦ ઇ. શેર	૨૦,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૫,૦૦,૦૦૦
સા.અનામત	૧૦,૦૦,૦૦૦	યંત્રો	૨૦,૦૦,૦૦૦
૧૨%ના ડિબેન્ચરો	૫,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૨,૦૦,૦૦૦
લેણાદારો	૫,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૮,૦૦,૦૦૦
		દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
		બેંક સિલક	૩,૦૦,૦૦૦
	૪૦,૦૦,૦૦૦		૪૦,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) દરેક સ્થિર મિલકતની બજાર કિંમત બમણી ગણાવી.
 - ૨) કંપનીના પાઇડીની રૂ.૧૧,૦૦,૦૦૦ ગણાવી.
 - ૩) છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો કરવેરા પછીનો સરેરાશ નફો રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦ છે.
 - ૪) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% ગણાય છે.
 - ૫) કંપની છેલ્લા ત્રણ વર્ષની ૨૫% નફાની રકમ સા.અનામત ખાતે લઈ જાય છે.
- ઉપરની માહિતી પરથી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો.

(સ.પ.યુ ૨૦૦૨)

જવાબ:

અહિં, શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધવા માટે સૌ પ્રથમ શેરની આંતરીક તથા બજાર કિંમત શોધીશું.

૧) શેરની આંતરીક કિંમતની ગણતરી	રૂ.
મિલકતો:-	
પાઘડી	૧૧,૦૦,૦૦૦
જમીન અને મકાન	૧૦,૦૦,૦૦૦
યંત્રો	૪૦,૦૦,૦૦૦
ફર્નિચર	૪,૦૦,૦૦૦
સ્ટોક	૧૬,૦૦,૦૦૦
દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
બેન્ક સિલક	૩,૦૦,૦૦૦
= કુલ મિલકતો	<u>૮૬,૦૦,૦૦૦</u>

દેવા	
૧૨%ના ડીબેન્ચરો	૫,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	<u>૫,૦૦,૦૦૦</u>
= ચોખ્ખી મિલકતો	<u>૭૬,૦૦,૦૦૦</u>
- પ્રે.શેર મૂડી	--
= ઇ.શેરધારકોની ચોખ્ખી મિલકતો	૭૬,૦૦,૦૦૦

$$\text{શેરની આંતરીક કિંમત} = \frac{\text{ઇ. ચોખ્ખી મિલકતો}}{\text{શેરની સંખ્યા}} = \frac{૭૬,૦૦,૦૦૦}{૨૦૦૦૦૦} = રૂ. ૩૮$$

૨) શેરની બજાર કિંમત

→ સરેરાશ નફો (કરવેરા બાદ પછીનો)	૧૨,૦૦,૦૦૦
- સા.અનામત આતે લઇ જવાની રકમ ૨૫%	૩,૦૦,૦૦૦
(૧૨૦૦૦૦૦ × ૨૫/૧૦૦)	
- પ્રે.શેર ડિવિડન્ડ	---
= ઇ. શેરધારકોનો નફો	<u>૩૯,૦૦,૦૦૦</u>

$$\begin{aligned} \rightarrow \text{ડિવિડન્ડનો દર} &= \frac{\text{ઇ.શેરધારકોનો નફો} \times ૧૦૦}{\text{કુલ ભરપાઇ થયેલી રકમ ઇ.શેરમૂડી}} \\ &= \frac{૯,૦૦,૦૦૦ \times ૧૦૦}{૨૦,૦૦,૦૦૦} \\ &= ૪૫\% \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \rightarrow \text{બજાર કિંમત} &= \frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેર દીઠ ભરપાઇ થયેલી ઇ. શેરમૂડી}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}} \\ &= \frac{૪૫ \times ૧૦}{૧૦} \end{aligned}$$

= રૂ. ૪૫.

→ શેરની વ્યાજની કિંમત = શેરની આંતરીક કિંમત + શેરની બ. કિં. = $\frac{૩૮+૪૫}{૨} = \frac{૮૩}{૨} = ૩૧.૫$

ઉદા.૧૨ એસ.કે. લીમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૦૭ના રોજનું પાકું-સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે. શેરની બજાર કિંમત શોધો.

એસ.કે. લીમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૦૭ના રોજનું પાકું-સરવૈયું.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
રૂ.૧૦નો એક એવા ૧૨,૦૦૦		કાયમી મિલકતો	૨૫,૦૦,૦૦૦
ઈ.શેર દીઠ	૧૨,૦૦,૦૦૦		
૧૦ % પ્રે.શેરમૂડી (શ્વ૧૦૦નો એક એવાં ૮૦૦૦ શેર)	૮,૦૦,૦૦૦	૧૨%ના ડીબેન્ચર પરતનિધીના રોકાણો (બિન-ધંધાકીય રોકાણો)	૨,૦૦,૦૦૦
સા.અનામત	૧,૪૦,૦૦૦	૧૦%ના સરકારી જામીનગીરીના રોકાણો (બજાર કિંમત ૧,૮૦,૦૦૦)	૧,૦૦,૦૦૦
ન.નુ ખાતું	૩,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૩,૦૦,૦૦૦
કિવિડન્ડ પરતનિધી ખાતું	૨,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૩,૦૦,૦૦૦
૧૨%ના ડીબેન્ચરો	૩,૦૦,૦૦૦	રોકડ	૧,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૩,૨૦,૦૦૦	કિબે. વટાવ	૪૦,૦૦૦
કરવેરા જોગવાઈ	૩,૦૦,૦૦૦		
	૩૫,૬૦,૦૦૦		૩૫,૬૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) સ્થિર મિલકતોની કિંમત રૂ.૨૮,૦૦,૦૦૦ છે.
- ૨) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% ગણાય છે.
- ૩) છેલ્લા ત્રણ વર્ષના ભારીત સરેરાશ નફાને આધારે પાઘડીની ગણતરી કરવી.
- ૪) અધિક નફાની ગણતરી ચાર વર્ષની ખરીદીની આધારે કરવી.
- ૫) ૫૦% કરવેરા બાદનો નફો નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો (રૂ.)	ભાર
૨૦૦૪	૩,૮૩,૫૦૦	૧
૨૦૦૫	૪,૧૫,૦૦૦	૨
૨૦૦૬	૪,૭૫,૫૦૦	૩

(સ.પ.ચુ ૨૦૦૮)

- ૬) બન્ને રોકાણોનું વ્યાજ કરપાત્ર છે.

જવાબ:

→ સૌ પ્રથમ અહિં શેરની આંતરીક કિંમત તથા બજાર કિંમતની ગણતરી કરીશું, તેના માટે સૌ પ્રથમ પાઘડીની ગણતરી કરીશું.

❖ પાઘડીનું મૂલ્યાંકન

* રોકાણેલી મૂડી

મિલકતો	
સ્થીર મિલકતો	૨૮,૦૦,૦૦૦
૧૦% સરકારી જમીનગીરીના રોકાણો	૨,૦૦,૦૦૦
સ્ટોક	૩,૨૦,૦૦૦
દેવાદારો	૩,૦૦,૦૦૦
શે. બેન્ક સિલક	૧,૦૦,૦૦૦
= કુલ મિલકતો	૩. ૩૭,૨૦,૦૦૦

- દેવાં	
૧૨%ના ડીબેનચરો	૩,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૩,૨૦,૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૩,૦૦,૦૦૦
	૩. ૯,૨૦,૦૦૦

= ચોખ્ખી મિલકતો(શે.મૂડી) ૩. ૨૮,૦૦,૦૦૦

* અપેક્ષિત નફો = શેર મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
= ૨૮,૦૦,૦૦૦ × ૧૫%
= રૂ. ૩,૦૦,૦૦૦

❖ સરેરાશ નફો

વર્ષ	નફો (રૂ.)	ભાર	ભારિત નફો
૨૦૦૪	૩૮૩૫૦૦	૧	૩૮૩૫૦૦
૨૦૦૫	૪૧૫૦૦૦	૨	૮૩૦૦૦૦
૨૦૦૬	૪૭૫૫૦૦	૩	૧૪૨૬૫૦૦
		કુલ ભાર = ૬	કુલ ભારિત નફો = ૨૬,૪૦,૦૦૦

ભારિત સરેરાશ નફો = $\frac{\text{કુલ ભારિત નફો}}{\text{કુલ ભાર}} = \frac{૨,૬૪,૦૦૦૦}{૬} = રૂ. ૪,૪૦,૦૦૦$

ભારિત સરેરાશ નફો કરવેરા પછીનો રૂ.૪,૪૦,૦૦૦

- બિન ધંધાકીય રોકાણોનું વ્યાજ ૧૦,૦૦૦/-

(૧૦૦૦૦૦ × ૧૦/૧૦૦)

-૫૦% કરભાદ

૫,૦૦૦

૫,૦૦૦

૪,૩૫,૦૦૦

- પ્રે.ડિવિડન્ડ

૮૦,૦૦૦

= ભારિત સરેરાશ નફો

૩. ૩,૫૫,૦૦૦

અધિક નફો = ભારિત સરેરાશ નફો - અપેક્ષિત નફો

= ૩,૫૫,૦૦૦ - ૩,૦૦,૦૦૦

= રૂ. ૫૫,૦૦૦

$$\begin{aligned}
 \text{પાઘડી} &= \text{અધિક નફો} \times \text{ખરીદીના વર્ષ} \\
 &= 440000 \times 8 \\
 &= \text{રૂ. } 2,20,000
 \end{aligned}$$

શેરનું મૂલ્યાંકન

$$\begin{aligned}
 ૧. \quad & \text{ઈ. ધારકોની ચોખ્ખી મિલકત} \\
 & \text{રોકાયેલી મૂડી} \quad \quad \quad 22,00,000 \\
 & + \text{પાઘડી} \quad \quad \quad 220000 \\
 & + \text{બીન ધંધાકીય રોકાણો} \quad \quad \quad 120000 \\
 & \text{ઈ. ધારકોની ચોખ્ખી મિલકત} \quad \quad \quad \underline{23,00,000} \\
 ૨. \quad & \text{આંતરીક કિંમત} = \frac{\text{ઈ. ધારકોની ચોખ્ખી મિલકત}}{\text{ઈક્વિટી શેરની સંખ્યા}} \\
 & = \frac{23,00,000}{1,20,000}
 \end{aligned}$$

$$= \text{રૂ. } 25.50$$

$$\begin{aligned}
 ૩. \quad & \text{બજાર કિંમત (નફાને આધારે)} \\
 & \text{ભા. સ. નફો} \quad \quad \quad 4,40,000 \\
 & - \text{સા. અનામત ખાતે} \quad \quad \quad \text{-----} \\
 & \text{પ્રે. શેર કિવિડન્ડ} \quad \quad \quad \underline{20,000} \\
 & \text{ઈ. ધારકોનો નફો} \quad \quad \quad \underline{3,20,000}
 \end{aligned}$$

$$\text{કિવિડન્ડનો દર} = \frac{\text{ઈ.ક. ધારકોનો નફો} \times 100}{\text{કુલ ભરાયેલી મૂડી}}$$

$$= \frac{320000 \times 100}{120000}$$

$$= 30\%$$

$$\begin{aligned}
 ૪. \quad & \text{બજાર કિંમત} = \frac{\text{કિવિડન્ડ દર} \times \text{શેર દીઠ ભરાયેલી રકમ}}{\text{અપેક્ષિત દર}} \\
 & = \frac{30 \times 100}{15}
 \end{aligned}$$

$$= \text{રૂ. } 20$$

$$\text{શેરની વ્યાજબી કિંમત} = \frac{\text{શેરની આંતરિક} + \text{શેરની બજાર કિંમત}}{2}$$

$$= \frac{25.50 + 20}{2}$$

$$= \text{રૂ. } 23.335$$

ઉદા.૧૩ શ્રી નંદ લિમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું-સરવૈયું નીચે મુકવાનું છે. આપેલી માહિતી ઉપરથી શેરનું મૂલ્યાંકન આ શેરની આંતરીક કિંમત અને બજાર કિંમતથી કરો.
શ્રી નંદ લિમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું-સરવૈયું.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
શેર મૂડી:			
રૂ.૧૦૦ને એક એવા ૧૦,૦૦૦		પાઘડી	૯૫,૦૦૦
ઇ.શેર (પૂરા ભરાયેલ)	૧૦,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૫,૫૦,૦૦૦
રૂ.૧૫નો એક એવા ૧૫,૦૦૦		ચંત્રો	૨,૬૫,૦૦૦
ઇ.શેર (રૂ.૧૨ ભરપાઇ)	૧૮,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૩,૦૦,૦૦૦
રૂ.૨૦નો એક એવા ૫,૦૦૦		દેવાદારો	૧,૩૦,૦૦૦
ઇ.શેર (રૂ.૧૫ ભરપાઇ)	૭૫,૦૦૦	રોકડ સિલક	૩૫,૦૦૦
સા.અનામત	૮૦,૦૦૦	અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચાઓ	૪૦,૦૦૦
ન.નુ ખાતું	૪૦,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચાઓ	૫૦,૦૦૦
લેણદારો	૫૦,૦૦૦		
ચૂ.બાકી ખર્ચાઓ	૧૫,૦૦૦		
ઘસારા-ભંડોળ			
જમીન અને મકાન ૧૦,૦૦૦			
ચંત્રો ૧૫,૦૦૦	૨૫,૦૦૦		
	૧૪,૬૫,૦૦૦		૧૪,૬૫,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) ઇંધાની પાઘડીની નવી કિંમત રૂ.૧,૨૦,૦૦૦ નક્કી કરવામાં આવી.
- ૨) રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨% છે.
- ૩) જમીન અને મકાનની કિંમતમાં ૨૦%નો વધારો કરવો.
- ૪) રૂ.૩૫,૫૦૦નો કંપની સામેનો દાવો મંજૂર રાખવામાં આવે છે.
- ૫) દેવાદારો પર ૧૦% ઘા.અનામત ગણાવી.
- ૬) કંપનીને છેલ્લાં ૪ વર્ષનો ચોખ્ખો નફો નીચે પ્રમાણે છે.
 - ૨૦૧૭-૧૮ રૂ.૧,૬૦,૫૦૦
 - ૨૦૧૬-૧૭ રૂ.૧,૧૫,૦૦૦
 - ૨૦૧૫-૧૬ રૂ.૯૫,૦૦૦
 - ૨૦૧૪-૧૫ રૂ.૧,૦૫,૦૦૦

→ નફા પૈકી ૮% દર વર્ષ સા.અનામત ખાતે લઈ જવામાં આવે છે.

જવાબ :સૌ પ્રથમ આપણે શેરની આંતરીક કિંમતની ગણતરી માટે ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી કરીશું.

→ અહીં સૌ પ્રથમ બાકી ન ભરાયેલી શેર મૂડી મંગાવી લીધી છે. એમ ગણતરી કરીને તેને ચોખ્ખી મિલકતોમાં ઉમેરીશું.

અ) ચોખ્ખી મિલકતો :-

મિલકતો

પાઘડી

૧,૨૦,૦૦૦

જમીન અને મકાન

૬,૬૦,૦૦૦

ચંત્રો

૨,૬૫,૦૦૦

- ઘસારો	૧૫,૦૦૦	૨,૫૦,૦૦૦
સ્ટોક		૩,૦૦,૦૦૦
દેવાદારો	૧૩૦૦૦૦	
- ધા. અનામત	૧૩૦૦૦	૧૧૭૦૦૦
રોકડ સિલક		૩૫૦૦૦
અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચા		૪૦૦૦૦
= કુલ મિલકતો		<u>૧૫,૨૨,૦૦૦</u>
- દેવા		
લેણદારો		૫૦,૦૦૦
ચૂ. બાકી ખર્ચાઓ		૧૫,૦૦૦
દાવો		<u>૩૫,૫૦૦</u>
= કુલ દેવા		<u>૧૦૦૫૦૦</u>
= ચોખ્ખી મિલકતો		૧૪,૨૧,૫૦૦
+ બાકી હમ્મા નહીં ભરાયેલ રકમ		
મૂડી		
ઇ. શેર અ ૧૫૦૦૦ x ૩	= ૪૫૦૦૦	
ઇ. શેર બ ૫૦૦૦ x ૫	= ૧૫૦૦૦	૬૦,૦૦૦
= કુલ ચોખ્ખી મિલકતો		૧૪,૮૧,૫૦૦

→ અહીં તમામ શેર ભરપાયેલ ગણ્યાં છે માટે શેરની સંખ્યા
(૧૦૦૦૦+૧૫૦૦૦+૫૦૦૦)૩૦૦૦૦ થશે.

$$\begin{aligned} \text{શેરની આંતરીક કિંમત} &= \frac{\text{કુલ ચોખ્ખી મિલકતો}}{\text{શેરની સંખ્યા}} \\ &= \frac{૧૪૮૧૫૦૦}{૩૦૦૦૦} \\ &= ૩.૪૯.૩૮ \end{aligned}$$

અહીં;

અ. ઇ. શેરની આંતરીક કિંમત ૩.૪૯.૩૮ ગણાશે.

બ. ઇ. શેરની આંતરીક કિંમત (૪૯.૩૮-૩) ૩.૪૬.૩૮ ગણાશે.

ક. ઇ. શેરની આંતરીક કિંમત (૪૯.૩૮-૫) ૩.૪૪.૩૮ ગણાશે.

(નોંધ: શેર અ પૂરેપૂરા ભરપાયેલ થયેલ છે, જ્યારે બાકીના શેરનાં હમ્મા બાકી છે.)

બ) શેરની બજાર કિંમત

વર્ષ		નફો
૨૦૧૭-૧૮	૧૬૦૫૦૦	
- ધા. અનામત	૧૩૦૦૦	
- દાવો	૩૫૫૦૦	૧૧૨૦૦૦
૨૦૧૬-૧૭		૧૧૫૦૦૦
૨૦૧૫-૧૬		૯૫૦૦૦
૨૦૧૪-૧૫		<u>૧૦૫૦૦૦</u>
		૩.૪,૨૭,૦૦૦

(નોંધ: દાવો મંજૂર ૨૦૧૭-૧૮માં હોવાથી નફો ઘટશે.)

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{૪,૨૭,૦૦૦}{૪}$$

$$= ૩,૧૦૬,૭૫૦$$

$$\text{-સા.અનામત ખાતે લઈ જવાની રકમ} \quad ૮૫૪૦$$

$$(૧૦૬૭૫૦ \times ૧૮/૧૦૦)$$

$$\text{કુલ ચોખ્ખો સરેરાશ નફો} \quad ૯૮૨૧૦$$

$$\text{કિવિડન્ડનો દર} = \frac{\text{સરેરાશ નફો} \times ૧૦૦}{\text{ભરપાયેલ થયેલી મૂડી}}$$

$$= \frac{૯૮૨૧૦ \times ૧૦૦}{૧૨૫૫૦૦૦}$$

$$= ૭.૮૩\%$$

$$= ૭.૮૩\%$$

(અહીં ભરપાયેલ થયેલ મૂડી ૧૦૦૦૦૦૦+૧૮૦૦૦૦+૭૦૦૦૦) ૩.૧૨૫૫૦૦૦ છે.

$$\text{અ. ઇ.શેરની બજાર કિંમત} = \frac{\text{કિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેર દીઠ ભરપાયેલ થયેલ રકમ}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}}$$

$$= \frac{૭.૮૩ \times ૧૦૦}{૧૨}$$

$$= ૩૬૫.૨૫$$

$$\text{બ. ઇ.શેરની બ. કિંમત} = \frac{૭.૮૩ \times ૧૨}{૧૨}$$

$$= ૩૭.૮૩$$

$$\text{ક. ઇ.શેરની બજાર કિંમત} = \frac{૭.૮૩ \times ૧૫}{૧૨}$$

$$= ૩૯.૭૯$$

ઉદા.૧૪ વિવેક લિ.નું તા.૩૧/૩/૨૦૦૭ના રોજનું પાકું-સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
૧૦%ના કચુ. પ્રેફ શેર	૫,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૫,૦૦,૦૦૦
(દરેક રૂ.૧૦નો ઇકવિટી શેર(દરેક રૂ.૧૦નો)જેના પર શેર દીઠ રૂ.૮ વસુલ થયા છે.)	૮,૦૦,૦૦૦	પ્લાન્ટ અને મશીનરી	૧૨,૦૦,૦૦૦
સા.અનામત	૬,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૧,૫૦,૦૦૦
૧૨%ના ડીબેન્ચર્સ	૫,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૪,૦૦,૦૦૦
લેણાદારો	૪,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
		બેન્ક સિલક	૧,૫૦,૦૦૦
		લેણી હૂંડી	૧,૦૦,૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચા	૧,૦૦,૦૦૦
	<u>૨૮,૦૦,૦૦૦</u>		<u>૨૮,૦૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

- ૧) કંપનીની મિલકતોની વર્તમાન કિંમત બમણી ગણવી.
- ૨) કંપનીની પાઘડીની કિંમત છેલ્લા ત્રણ વર્ષના સરેરાશ અધિક નફાથી ત્રણ ગણી ગણવાની છે.
- ૩) ૫૦% લેખે કરવેરા બાદ કર્યા પછીના છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો સરેરાશ નફો રૂ.૬,૦૦,૦૦૦/-.
- ૪) છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી, કરવેરા બાદ કર્યા પછીના નફાના ૨૫% કંપની દર વર્ષે પોતાના સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ જાય છે.
- ૫) કંપનીના ધંધા જેવા અન્ય ધંધામાં અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે.

→ ઉપરની માહિતી પરથી કંપનીના ઈન્ડિવિડી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધી કાઢો.

(સૌ. યુનિ. એસ.વાય એપ્રિલ ૨૦૦૨)

જવાબ:

→ અહીં આપણે સૌ પ્રથમ શેરની આંતરીક કિંમત માટે રોકાયેલી મૂડી, ચોખ્ખી મિલકતો તથા પાઘડીની ગણતરી કરીશું.

૧) મિલકતો:-

જમીન અને મકાન	૧૦,૦૦,૦૦૦
પ્લાન્ટ મશીનરી	૨૪,૦૦,૦૦૦
ફર્નિચર	૩,૦૦,૦૦૦
સ્ટોક	૮,૦૦,૦૦૦
દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
બેન્ક સિલક	૧,૫૦,૦૦૦
લેણી હૂંડી	<u>૧,૦૦,૦૦૦</u>
કુલ મિલકતો	<u>૪૯,૫૦,૦૦૦</u>

બાદ - દેવા

૧૨% ના ડીબેન્યરો	૫,૦૦,૦૦૦	
લેણદારો	૪,૦૦,૦૦૦	૯,૦૦,૦૦૦
= ચોખ્ખી મિલકતો		૪૦,૫૦,૦૦૦
-પ્રે. શેર મૂડી		<u>૫,૦૦,૦૦૦</u>
= રોકાયેલી મૂડી		<u>૩૫,૫૦,૦૦૦</u>

૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
= ૩૫,૫૦,૦૦૦ × ૧૦/૧૦૦.
= રૂ. ૩,૫૫,૦૦૦

૩) સરેરાશ નફો = રૂ. ૬,૦૦,૦૦૦
- પ્રો. ડિવીડન્ડ = ૫૦,૦૦૦
= કુલ ચોખ્ખો નફો = ૩,૫,૫૦,૦૦૦

૪) અધિક નફો = કુલ સરેરાશ નફો - અધિક નફો
= ૫,૫૦,૦૦૦ - ૩,૫૫,૦૦૦
= રૂ. ૧,૯૫,૦૦૦

$$\begin{aligned}
 \text{પ) પાઘડી} &= \text{અધિક નફો} \times \text{ખરીદીના વર્ષો}^* \\
 &= ૧,૮૫,૦૦૦ \times ૩ \\
 &= ૩.૫,૮૫,૦૦૦
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{૬) શેરની આંતરીક કિંમત} &= \frac{\text{કુલ ચોખ્ખી મિલકતો}}{\text{ઈ. શેરની સંખ્યા}} \\
 &= \frac{૪૧,૩૫,૦૦૦}{૧૦૦૦૦૦} \\
 &= ૩.૪૧.૩૫
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \rightarrow \text{માટે, અહીં ચોખ્ખી મિલકતો,} \\
 \text{રોકાયેલી મૂડી} & \quad ૩૫,૫૦,૦૦૦ \\
 + \text{ પાઘડી} & \quad ૫,૮૫,૦૦૦ \\
 = \text{કુલ ચોખ્ખી મિલકતો} & \quad ૩. ૪૧,૩૫,૦૦૦
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{૭) શેરની બજાર કિંમત} \\
 \text{સરેરાશ નફો} & \quad ૩.૬,૦૦,૦૦૦ \\
 - \text{ સા.અનામત ખાતે લઈ જવાની રકમ(૬,૦૦,૦૦૦} \times \frac{૨૫}{૧૦૦}) & \quad ૩.૧,૫૦,૦૦૦ \\
 & \quad ૩.૪,૫૦,૦૦૦ \\
 - \text{ પ્રે. ડિવિડન્ડ(૫૦૦૦૦૦} \times \frac{૧૦}{૧૦૦}) & \quad ૫૦,૦૦૦ \\
 = \text{ઈ.શેરધારકોનો નફો} & \quad ૩. ૪,૦૦,૦૦૦
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \rightarrow \text{ડિવિડન્ડનો દર} &= \frac{\text{સરેરાશ નફો} \times ૧૦૦}{\text{ભરપાયેલ થયેલ ઈ.શેરમૂડી}} \\
 &= \frac{૪,૦૦,૦૦૦ \times ૧૦૦}{૮,૦૦,૦૦૦} \\
 &= ૫૦ \%
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \rightarrow \text{બજાર કિંમત} &= \frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેર દીઠ ભરપાયેલ થયેલી ઈ.શેરમૂડી}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 &= \frac{૫૦ \times ૮}{૧૦} \\
 &= ૩. ૪૦.
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{૮) શેરની વ્યાજબી કિંમત} &= \frac{\text{શેરની આંતરીક કિંમત} + \text{શેરની બજાર કિંમત}}{૨} \\
 &= \frac{૪૧.૩૫ + ૪૦}{૨} \\
 &= ૮૧.૩૫ \\
 &= ૩.૪૦.૬૭
 \end{aligned}$$

ઉદા.૧૫ આણંદ કંપની લિમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું-સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે. આપેલ માહિતી ઉપરથી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો.

આણંદ કંપનીનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજનું પાકું-સરવૈયું.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
રૂ.૧૦૦નો એક એવાં ૫,૦૦૦ ઇ.શેર	૫,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૪,૨૫,૦૦૦
રૂ.૧૦૦નો એક એવા ૧૦%ના ૧૦૦૦ પ્રે.શેર	૧,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચરો	૧,૫૫,૦૦૦
સા.અનામત	૪૫,૦૦૦	રોકાણો	૩૫,૦૦૦
લેણદારો	૮૫,૦૦૦	દેવાંદારો	૨૫,૦૦૦
દેવી હુંડી	૨૫,૦૦૦	રોકડ સિલક	૧,૦૦,૦૦૦
પ્રો.ફંડ	૩૫,૦૦૦	લેણી હુંડી	૨૫,૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચાઓ	૩૫,૦૦૦
	<u>૮,૦૦,૦૦૦</u>		<u>૮,૦૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

- ૧) જમીન અને મકાનની કિંમતમાં ૨૫%નો વધારો.
- ૨) ફર્નિચરોની કિંમતમાં ૨૦%નો વધારો કરવો.
- ૩) રોકાણોની નવી બજાર કિંમત રૂ.૬૫,૦૦૦/- છે.
- ૪) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% છે.
- ૫) દેવાદારો ઉપર રૂ.૫,૦૦૦ ઘાલખાધ અને ૫% ઘાલખાધ અનામત ગણાવી.
- ૬) પાઘડીની કિંમત રૂ.૭૫,૦૦૦ આંકવી.
- ૭) સરેરાશ નફો રૂ.૧,૨૫,૦૦૦ ડિવિડન્ડ પહેલાનો છે.

જ્યાન:

→ સૌ પ્રથમ અહિં ચોખ્ખી મિલકતોની ગણતરી કરીશું.

૧) મિલકતો:-

જમીન અને મકાન	૪,૨૫,૦૦૦	
+ વધારો (૪,૨૫,૦૦૦ × ૨૫ / ૧૦૦)	૧,૦૬,૨૫૦	૫,૩૧,૨૫૦
ફર્નિચર		૧,૫૫,૦૦૦
+ વધારો (૧,૫૫,૦૦૦ × ૨૦ / ૧૦૦)	૩૧,૦૦૦	૧,૮૬,૦૦૦
દેવાદારો	૨૫,૦૦૦	
- ઘાલખાધ	૫,૦૦૦	
	૨૦,૦૦૦	
- ધા.અનામત ૫%	૧,૦૦૦	૧૯,૦૦૦
રોકડ સિલક		૧,૦૦,૦૦૦
લેણી હુંડી		૨૫,૦૦૦
=કુલ મિલકતો		<u>રૂ. ૮,૬૧,૨૫૦</u>
બાદ:		
- દેવાં		
લેણદારો	૮૫,૦૦૦	
દેવીહુંડી	૨૫,૦૦૦	

પ્રો.ફંડ	૩૫,૦૦૦	૧,૫૫,૦૦૦
-પ્રે.શેરમૂડી		= ૭,૦૬,૨૫૦
=પાઘડી સિવાયની ચોખ્ખી મિલકતો/રોકાયેલી મૂડી		<u>૧,૦૦,૦૦૦</u>
		૩.૬,૦૬,૨૫૦

૨) અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર
= ૬,૦૬,૨૫૦ × ૧૫/૧૦૦
= ૩.૯૦,૯૩૭.૫

૩) સરેરાશ નફો ૩.૧,૨૫,૦૦૦
-પ્રે.ડિવિડન્ડ(૧,૦૦,૦૦૦×૧૦/૧૦૦) ૧૦,૦૦૦
= કુલ સરેરાશ નફો ૩.૧,૧૫,૦૦૦

૪) શેરની આંતરીક કિંમતની ગણતરી:
ચોખ્ખી મિલકતો ૩.૬,૦૬,૨૫૦
+ પાઘડી ૭૫,૦૦૦
+ રોકાણો(બજાર કિંમત) ૬૫,૦૦૦
=ચોખ્ખી મિલકતો ૩.૭,૪૬,૨૫૦

→ શેરની આંતરીક કિંમત = $\frac{\text{કુલ ચોખ્ખી મિલકતો}}{\text{ઈ.શેરની સંખ્યા}}$
= $\frac{૭,૪૬,૨૫૦}{૫,૦૦૦}$
= ૩.૧૪૯.૨૫

૫) ઈ.શેરની બજાર કિંમત

→ કિવિડન્ડનો દર = $\frac{\text{કુલ સરેરાશ નફો} \times ૧૦૦}{\text{ભરપાયેલ થયેલી કુલ ઈ.શેરમૂડી}}$
= $\frac{૧,૧૫,૦૦૦}{૫,૦૦,૦૦૦}$
= ૨૩ %

→ બજાર કિંમત = $\frac{\text{કિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેરદીઠ ઈ.શેરની ભરપાયેલ થયેલ મૂડી}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}}$
= $\frac{૨૩ \times ૧૦૦}{૧૫}$
= ૩.૧૫૩.૩૩

૬) વ્યાજબી કિંમત = $\frac{\text{શેરની આંતરીક કિંમત} + \text{વ્યાજબી કિંમત}}{૨}$
= $\frac{૧૪૯.૨૫ + ૧૫૩.૩૩}{૨}$
= $\frac{૩૦૨.૫૮}{૨}$
= ૩.૧૫૧.૨૯

ઉદા.૧૬ નારાયણ લી.૩૧/૦૩/૨૦૦૪ના રોજનું પાકું-સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
રૂ.૧૦નો એક એવા એક ૧૨% પ્રેક્. શેર મૂડી	૪,૦૦,૦૦૦	સ્થિર મિલકતો	૧૦૦૦૦૦૦
ઇ.શેર મૂડી (રૂ.૧૦નો એક, રૂ.૮ ભરાયેલ)	૮,૦૦,૦૦૦	રોકાણો	૩૦૦૦૦૦
સા.અનામત	૧૦૦૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૪,૩૦,૦૦૦
ન.નુ ખાલુ	૧૦૦૦૦૦	પ્રા.ખર્ચા	૨૦૦૦૦
કર્મચારી વળતર ભંડોળ	૨૫૦૦૦		
કર્મચારી નફાભાગ ભંડોળ	૧૫૦૦૦		
પ્રો.ફંડ	૧૦૦૦૦૦		
લેણદારો	૧૧૦૦૦૦		
કરવેરા જોગવાઈ	૧૫૦૦૦૦		
	૧૭૫૦૦૦૦		૧૭૫૦૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) સ્થિર મિલકતોની ચોખ્ખી કિંમતખરીદ કિંમત કરતાં કરતાં ૨૦% ઓછી છે.
 - ૨) કુલ રોકાણોમાંથી ૭૦% બિનઘંઘાકીય રોકાણો બધાજ રોકાણો ખ.કિ ચો.કિ કરતાં ૨૦% વધુ છે.
 - ૩) કર્મચારી અકસ્માતનો દાવો રૂ.૫૦૦૦ બાકી છે.
 - ૪) વર્ષ ૨૦૦૪ માટે પ્રેક્. શેર પર ડિવિડન્ડ ચૂકવાયું નથી.
 - ૫) છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો કરવેરા પછીનો સરેરાશ નફો રૂ. ૧,૮૭,૭૫૦ છે.
 - ૬) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે.
 - ૭) કંપની છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી દર વર્ષ સરેરાશ કરવેરા પછીના નફાના ૨૦% અનામત ખાતે લઈ જાય છે.
 - ૮) અધિક નફાની ૪ વર્ષની ખરીદીના આધારે પાઘડીની ગણતરી કરો.
- ઉપરની વિગતો પરથી વ્યાજબી કિંમત શોધો. (સ.પ.ચુ ૨૦૦૫)

૩૦૦૦૦૦(કુલ રોકાણો)

૩૦ % ઘંઘાકીય		૭૦% બિન-ઘંઘાકીય
ચો.કિ	૮૦,૦૦૦	૨૧૦૦૦૦
+ ૨૦% વધુ	૧૮,૦૦૦	૪૨૦૦૦
ખ.કિ	<u>૧,૦૮,૦૦૦</u>	<u>૨,૫૨,૦૦૦</u>

* પાઘડીનું મૂલ્યાંકન:

૧) રોકાયેલી મૂડી	
કુલ મિલકતો	
સ્થિર મિલકતો	૧૨,૫૦,૦૦૦
+ ઘંઘાકીય રોકાણો	૧,૦૮,૦૦૦
+ ચાલુ મિલકતો	<u>૪,૩૦,૦૦૦</u>
	<u>૧૭,૮૮,૦૦૦</u>

બાદ	-કુલ જવાબદારી		
	પ્રો.ફંડ	૧,૦૦,૦૦૦	
	કરવેરા જોગવાઈ	૧,૫૦,૦૦૦	
	લેણદારો	૧,૧૦,૦૦૦	
	કર્મચારી અકસ્માત દાવો	૫,૦૦૦	
	કર્મચારી નફાભાગ ભંડોળ	૧૫,૦૦૦	
			૩,૮૦,૦૦૦
		ચો.મિલકત	૧૪,૦૮,૦૦૦
		-પ્રેફ. શેર મૂડી	૪,૦૦,૦૦૦
	(૪૦૦૦૦૦×૧૨%)બાકી કિવિડન્ડ		૪૮,૦૦૦
	રોકાયેલી મૂડી		૯,૬૦,૦૦૦
૨)	અપેક્ષિત નફો = રોકાયેલી મૂડી × અપેક્ષિત વળતરનો દર		
	= ૯,૬૦,૦૦૦×૧૦%		
	=રૂ. ૯૬,૦૦૦		
૩)	સરેરાશ કરવેરા પછીનો નફો:		૧૮૭૭૫૦
	-બિન ધંધાકીય રોકાણોનું વ્યાજ		
	(૨૧૦૦૦૦×૧૫%) ૩૧૫૦૦		
	-૫૦% કરવેરા ૧૫૭૫૦		૧૫૭૫૦
			૧,૭૨,૦૦૦
	-પ્રેફ. શેર કિવિડન્ડ(૪૦૦૦૦૦×૧૨%)		૪૮,૦૦૦
	=સ.ક નફો		૧,૨૪,૦૦૦
૪)	અધિક નફો = સ.ક નફો - અપેક્ષિત નફો		
	= ૧૨૪૦૦૦ - ૯૬૦૦૦		
	=૨૮,૦૦૦		
૫)	પાઇડી = અધિક નફા × ખરીદીના વર્ષો		
	= ૨૮૦૦૦ × ૪ વર્ષ		
	= ૧,૧૨,૦૦૦		

નોંધ:- ખરીદ કિંમત ૨૦% વધુ છે.

ધારો કે ખરીદ કિંમત	૧૦૦
-ધટાડો ૨૦%	૨૦
ચો.કી	૮૦

ચોખ્ખી કિંમત.	બજાર કિંમત
૮૦	૧૦૦
૧૦૦૦૦૦	?
= રૂ. ૧,૨૫,૦૦૦	

➤ શેરનું મૂલ્યાંકન
આંતરીક કિંમત(ચો. મિલકતના આધારે)

૧) ઇ.ધારકોની ચોખ્ખી મિલકત	
રોકાયેલી મૂડી	૯,૬૦,૦૦૦
+ પાઘડી	૧,૧૨,૦૦૦
+બિન ઇંધાકીય રોકાણો	૨,૫૨,૦૦૦
= ઇ.ધારકોની ચોખ્ખી મિલકત	<u>૧૩,૨૪,૦૦૦</u>

$$૨) આંતરીક કિંમત = \frac{\text{ઇ.ધારકોની ચોખ્ખી મિલકત}}{\text{ઈક્વિટી શેરની સંખ્યા}}$$

$$= \frac{૧,૩૨,૪૦૦૦}{૧૦૦૦૦૦}$$

$$= રૂ. ૧૩.૨૪$$

*

બજાર કિંમત નક્કાના આધારે

૧) ઇક્વિટી ધારકોનો નફો

સ.ક. નફો (કરવેરા પછીનો)

-સા.અનામત ખાતે લઈ જતા (૧૮૭૭૫૦ × ૨૦%)

૧,૮૭,૭૫૦

૩૭,૫૫૦

૧,૫૦,૨૦૦

-પ્રેક. શેર ડિવિડન્ડ (૪૦૦૦૦૦ × ૧૨%)

૪૮,૦૦૦

= ઇક્વિટી ધારકોનો નફો

૧,૦૨,૨૦૦

$$૨) \text{ ડિવિડન્ડનો દર} = \frac{\text{ઈક્વિટી ધારકોનો નફો} \times ૧૦૦}{\text{ભરાયેલ મૂડી}}$$

$$= \frac{૧૦૨૨૦૦ \times ૧૦૦}{૮૦૦૦૦૦}$$

$$= ૧૨.૭૫\%$$

$$૩) \text{ બજાર કિંમત} = \frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેર દીઠ ભરાયેલ રકમ}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}}$$

$$= \frac{૧૨.૭૫ \times ૮}{૧૦}$$

$$= રૂ. ૧૦.૨૨$$

$$૪) \text{ શેરની વ્યાજબી કિંમત} = \frac{\text{શેરની આંતરીક કિંમત} + \text{શેરની બજાર કિંમત}}{૨}$$

$$= \frac{૧૩.૨૪ + ૧૦.૨૨}{૨}$$

$$= રૂ. ૧૧.૭૩$$

ઉદા.૧૮ કેશવ લીમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૦૫નાં રોજનું પાકું-સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
અ). પ્રકારના ૪૦૦૦૦ ઇ.શેર (રૂ.૧૦ નો એક સંપૂર્ણ ભરપાઈ)	૪૦૦૦૦૦	પાઘડી	૧૩૦૦૦૦
બ). પ્રકારના ૪૦૦૦૦ ઇ.શેર (રૂ.૧૦ નો એક ૮ ભરપાઈ)	૩૨૦૦૦૦	મકાન	૧૬૦૦૦૦
ક). પ્રકારના ૨૦૦૦૦ ઇ.શેર (રૂ.૧૦ નો એક રૂ. ૬ ભરપાઈ)	૧૨૦૦૦૦	ચંત્રો	૨૦૦૦૦૦
સા.અનામત ખાતું	૧૪૦૦૦૦	સ્ટોક	૪૦૦૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૬૦૦૦૦	દેવાંદારો	૩૦૦૦૦૦
લેણદારો	૧૦૦૦૦૦	રોકડ	૩૬૦૦૦
બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ	૩૦૦૦૦	અગાઉથી ચુકવેલ વીમો	૫૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચા	૨૦૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચાઓ	૯૦૦૦
ધસારા ભંડોળ			
મકાન ૧૦૦૦૦			
ચંત્રો ૪૦૦૦૦			
	૧૨,૪૦,૦૦૦		૧૨,૪૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) કંપનીની પાઘડી ૧,૬૦,૦૦૦ રૂ. ગણવામાં આવી છે.
- ૨) દેવાદારો પર ઘાંસખાધ અનામત ૨૦૦૦૦ જોગવાઈ.
- ૩) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% રાખવો.
- ૪) છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો નફો અનુક્રમે રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦, રૂ. ૨,૬૦,૦૦૦, રૂ. ૨,૪૧,૦૦૦ છે. જેમાંથી ૨૦% રકમ સા.અનામત ખાતે લઈ જવી.
- ૫) મકાનની કિંમત રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦ ગણાવી અને રૂ. ૫૧,૦૦૦ દાવો ચૂ.પાત્ર ગણોલ છે.

૧) આંતરીક કિંમત(ચો.મિલકત)

ઇકં. ધારકોની ચો.મિ.

પાઘડી	૧,૬૦,૦૦૦
મકાન	૨,૦૦,૦૦૦
ચંત્રો(૨૦૦૦૦૦ બાદ ધસારા)	૧,૬૦,૦૦૦
સ્ટોક	૪,૦૦,૦૦૦
અ.ચૂ વિમો	૫,૦૦૦
રોકડ	૩૬,૦૦૦
દેવાદારો	૨,૮૦,૦૦૦
	રૂ.૧૨,૪૧,૦૦૦

બાદ:કુલ જવાબદારીઓ

લેણદારો	૧૦૦૦૦૦
બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ	૩૦૦૦૦
ચૂ.બાકી ખર્ચા	૨૦૦૦૦

ચુ.પાત્ર દાવાની રકમ ૫૧૦૦૦
ચો.મિ.

૨,૦૧,૦૦૦
૧૦૪૦૦૦૦

Add: કુલ નહી ભરાયેલી શેર મૂડી

$$બ = ૧૦-૮ = ૨ \times ૪૦૦૦૦ = ૮૦૦૦૦$$

$$ક = ૧૦-૬ = ૪ \times ૪૦૦૦૦ = ૮૦૦૦૦$$

ઇક. શેર ધારકોની ચો.મિ. ૧,૨૦,૦૦૦૦

$$\begin{aligned} \text{આંતરીક કિંમત} &= \frac{\text{ઇક. ધારકોની ચો.મિ}}{\text{ઇક. શેરની સંખ્યા}} \\ &= \frac{૧૨૦૦૦૦૦}{૪૦૦૦૦+૪૦૦૦૦+૨૦૦૦૦} \\ &= \frac{૧૨૦૦૦૦૦}{૧૦૦૦૦૦} \\ &= ૩.૧૨ \end{aligned}$$

$$અ = ૧૨ \text{ રૂ.}$$

$$બ = (૧૨-૨) ૧૦ \text{ રૂ.}$$

$$ક = (૧૨-૪) ૮ \text{ રૂ.}$$

* બજાર કિંમત (નફાના આધારે)

૧) ધારકોનો નફો

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{૨,૦૦,૦૦૦ + ૨,૬૦,૦૦૦ + ૨૪,૧૦,૦૦૦}{૩ \text{ વર્ષ}}$$

$$= ૭૦૧૦૦૦/૩$$

$$\text{ચો. નફો} = ૨૩૩૬૬૬$$

$$\begin{array}{r} \text{સા.અનામત ખાતે(૨૦\%)} \\ \hline ૪૬૭૩૩ \\ \hline ૧૮૬૯૩૪ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{પ્રે. શેર કિવિડન્ડ} \\ \hline -- \\ \hline \text{ઇક. ધારકોનો નફો} \\ \hline ૧૮૬૯૩૪ \end{array}$$

૨) કિવિડન્ડનો દર:

$$= \frac{\text{ઇક. ધારકોનો નફો} \times ૧૦૦}{\text{કુલ ભરાયેલ ઇક. મૂડી}}$$

$$= \frac{૧૮૬૯૩૪ \times ૧૦૦}{૮,૪૦,૦૦૦}$$

$$= ૨૨.૨૫ \%$$

$$\begin{aligned}
\text{૩) બજાર કિંમત} &= \frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેર દીઠ ભરાયેલ રકમ}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}} \\
&= \frac{૨૨.૨૫ \times ૧૦}{૧૦} \\
&= ૨૨.૨૫ \%
\end{aligned}$$

$$\text{ઈ} = \frac{૨૨.૨૫ \times ૮}{૧૦} = ૩. ૧૭.૮$$

$$\text{ઈ} = \frac{૨૨.૨૫ \times ૬}{૧૦} = ૩. ૧૩.૨૫$$

$$\begin{aligned}
* \text{ શેરની વ્યાજબી કિંમત} &= \frac{\text{શેરની આંતરીક કિંમત} + \text{શેરની બજાર કિંમત}}{૨} \\
&= \frac{૧૨ + ૨૨.૨૫}{૨} \\
&= ૩. ૧૭.૧૨ \\
\text{બ} &= \frac{૧૦ + ૧૭.૮}{૨} = ૩. ૧૩.૯ \\
\text{ક} &= \frac{૮ + ૧૩.૨૫}{૨} = ૩. ૧૦.૬૨
\end{aligned}$$

ઉદા.૧૯ મુંબઈ લિમિટેડ તા.૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજની શેર મૂડી અંકોની માહિતી નીચે મુજબની છે. આપેલી માહિતી ઉપરથી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો.

- ૧) ૩.૧૦૦નો એક-એવાં ૫,૦૦૦ ૧૦%ના ક્યુમ્યુલીટીવ પ્રે.શેર પૂરેપૂરા ભરાયેલ.
- ૨) ૩.૧૦૦નો એક-એવાં ૬,૦૦૦ ૧૫%ના નોન- ક્યુમ્યુલીટીવ પ્રે.શેર(પૂરે પૂરા ભરાયેલ)આ શેર ધારકોને ઈ.શેર મૂડી પર ૧૦% લેખે ડિવિડન્ડ આપ્યાં બાદ વધતા નફા પૈકી ૨% બીજું વધારાનો ડિવિડન્ડ મેળવવાનો હકક છે.
- ૩) ૩.૧૦૦નો એક-એવાં ૭,૦૦૦ ઈ.શેર(પૂરે પૂરા ભરાયેલ)
- ૪) કંપનીની મિલકતો રૂ ૨૦,૦૦,૦૦૦ છે અને કંપનીના દેવા રૂ.૧,૨૦,૦૦૦ છે. વર્ષ ૨૦૧૭-૧૮નો ૫૦% કર બાદ કર્યા બાદનો નફો રૂ ૫,૦૦,૦૦૦ છે. કંપનીએ બંને પ્રકારનાં શેરધારકોને આગલાં વર્ષ ડિવિડન્ડ આપ્યું નથી.
- ૫) કંપની દર વર્ષ નફામાંથી ૨૫% રકમ સા.અનામત ખાતે લઈ જવાનું નક્કી કર્યું છે.
- ૬) ઈ.શેર મૂડી પર ૧૫% તથા પ્રે.શેર મૂડી પર ૧૨% અપેક્ષિત વળતરનો દર ગણાય છે.

→ ૧. અહીં સૌ પ્રથમ શેરની આંતરીક કિંમતની ગણતરી કરીશું.

મિલકતો	૨૦,૦૦,૦૦૦
- દેવા	૧,૨૦,૦૦૦
=ચોખ્ખી મિલકતો	૩.૧૮,૮૦,૦૦૦
-ક્યુમ્યુલીટીવ પ્રે.શેર મૂડી	૫,૦૦,૦૦૦

+ બે વર્ષનું ડિવિડન્ડ (૫,૦૦,૦૦૦×૧૦/૧૦૦×૨ વર્ષ) ૧,૦૦,૦૦૦ ૬,૦૦,૦૦૦

સ્ટેપ:૧ અહીં સૌ પ્રથમ શેરની આંતરીક કિંમત ગણીશું.

ચોખ્ખી મિલકતો ૨૦,૦૦,૦૦૦
- દેવા: ૧૨૦૦૦૦
૧૮,૮૦,૦૦૦

- ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રે.શેર મૂડી
(૫૦૦૦૦૦ + ૧૦૦૦૦૦)
+ બે વર્ષનું ડિવિડન્ડ (૫૦૦૦૦૦×૧૦/૧૦૦ ×૨ વર્ષ)
૬૦૦૦૦૦

૧૨,૪૦,૦૦૦

- નોન-ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રે.શેર મૂડી
(૬,૦૦,૦૦૦+(શેરનું ડિવિડન્ડ) ૬૦,૦૦૦
+ (૨% વધારાનું ડિવિડન્ડ) ૧૨૦૦૦
ઈક્વિટી શેરધારકોની ચોખ્ખી મિલકતો.

૭૦૨૦૦૦

૫,૭૮,૦૦૦

ઈ. શેરની આંતરીક કિંમત = $\frac{\text{ચોખ્ખી મિલકતો}}{\text{શેરની સંખ્યા}} = \frac{૫૭૮૦૦૦}{૭૦૦૦} = ૮૨.૫૭ \%$

૨) બજાર કિંમતની ગણતરી:

વર્ષ = ૨૦૧૭-૧૮નો સરેરાશ નફો ૫૦૦૦૦૦
- સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ જવાની રકમ ૧૨૫૦૦૦
(૫૦૦૦૦૦ × ૨૫/૧૦૦)
- ક્યુ. પ્રે. શેર પર બે વર્ષનું ડિવિડન્ડ ૧૦૦૦૦૦
- નોન ક્યુમ્યુલેટીવ શેરનું ચાલુ વર્ષનું ડિવિડન્ડ ૬૦૦૦૦
- ઈ.શેર પર ૧૦%નું ડિવિડન્ડ ૭૦,૦૦૦
સરેરાશ નફો ૧૧૫૦૦૦
- નોન ક્યુ પ્રે.શેર ને ૨% વધારાનું ડિવિડન્ડ
(૬૦૦૦૦૦×૨/૧૦૦) ૧૨૦૦૦
કુલ ચોખ્ખો નફો ૧૦૩૦૦૦

ડિવિડન્ડનો દર = $\frac{\text{કુલ ચોખ્ખો સરેરાશ નફો} \times ૧૦૦}{\text{ઈ.શેરમૂડી ભરપાયેલ થયેલ}}$
= $\frac{૧૦૩૦૦૦}{૭૦૦૦૦૦} \times ૧૦૦$
= ૧૪.૭૧ %

બજાર કિંમત = $\frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેરદિઠ ભરપાયેલ થયેલી રકમ}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}}$
= $\frac{૧૪.૭૧ \times ૧૦૦}{૧૫} = ૯૮.૦૭ રૂ.$

$$3) \quad \text{ઇ.શેરની વ્યાજબી કિંમત} = \frac{\text{આંતરીક કિંમત} + \text{બજાર કિંમત}}{2}$$

$$= \frac{૮૨.૫૭ + ૯૮.૦૭}{2} = \frac{૧૮૦.૬૪}{2} = ૯૦.૩૨$$

નોંધ: અહીં ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રે.શેરધારકોને દરેક વર્ષ ડિવિડન્ડ મેળવવાનો અધિકાર છે. માટે ચાલુ વર્ષ તેમને પાછલાં વર્ષનું પણ ડિવિડન્ડ આપવામાં આવ્યું છે. જ્યારે નોન-ક્યુમ્યુલેટીવ પ્રેફરન્સ શેરધારકોને આવો કોઈ અધિકાર નથી. માટે તેમને ફક્ત(ચાલુ વર્ષનું)આખું ડિવિડન્ડ આપવામાં આવ્યું છે, પરંતુ ઉપર આપેલ માહિતી મુજબ તેઓને સરેરાશ નફામાંથી ૨% વધારે ડિવિડન્ડ આપવામાં આવ્યું છે.

ઉદા.૨૧ શ્યામ લી.નું પાકુ-સરવૈયું નીચે મુજબનું છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
અ પ્રકારના ઇ.શેર રૂ.૧૦ નો એક (સંપૂર્ણ ભરાયેલ)	૬૦૦૦૦૦	પાઘડી	૭૫,૦૦૦
બ પ્રકારના ઇ.શેર રૂ.૧૦ નો એક (રૂ.૫ ભરાયેલ)	૪૦૦૦૦૦	જમીન અને મકાન	૭,૦૦,૦૦૦
૧૦% પ્રે.શેરમૂડી રૂ.૧૦૦નો એક શેર	૨૦૦૦૦૦	યંત્રો	૮,૨૦,૦૦૦
સા.અનામત	૧૦૦૦૦૦	ફર્નિચર	૮૦,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૫૦૦૦૦	૧૦%ના ડીબેન્યરો(બિન-ઘંઘાકીય) કરપાત્ર (મૂળ કિંમત રૂ.૧,૦૦,૦૦૦)	૧,૨૦,૦૦૦
૧૨%ના ડીબેન્યરો	૩૦૦૦૦૦	સ્ટોક	૫૦,૦૦૦
લેણાદારો	૬૦૦૦૦	દેવાદારો	
લેણીહૂડી	૪૦૦૦૦	-ધા.અનામત ૧,૦૫,૦૦૦	૯૦,૦૦૦
બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ	૨૫,૦૦૦	રોકડ બેંક સિલક ૧૫,૦૦૦	૩૦,૦૦૦
ઘસારો			
જમીન અને મકાન ૭૦,૦૦૦			
યંત્રો ૯૦,૦૦૦			
ફર્નિચર ૨૦,૦૦૦			
	૧,૮૦,૦૦૦		
	<u>૧૯,૫૫,૦૦૦</u>		<u>૧૯,૫૫,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

- ૧) જમીન અને મકાનની કિંમતમાં રૂ.૧,૨૦,૦૦૦ વધારો કરવો.
- ૨) યંત્રોની બજાર કિંમત રૂ.૭,૦૦,૦૦૦ છે.
- ૩) સ્ટોકની ચોપડે કિંમત બજાર કિંમત કરતાં રૂ.૧૦,૦૦૦ ઓછી છે.
- ૪) પાઘડીની કિંમત રૂ.૧,૦૦,૦૦૦ ગણાવી.
- ૫) છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો ૫૦% કરબાદ પહેલાંનો કુલ નફો રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦ છે.
- ૬) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે.

જવાબ:

ઇ.શેર ધારકોની

* ચોખ્ખી મિલકતો	
જમીન મકાન	૮,૨૦,૦૦૦
યંત્રો	૭,૦૦,૦૦૦
સ્ટોક	૬૦,૦૦૦
ફર્નિચર	૬૦,૦૦૦

પાઘડી	૧,૦૦,૦૦૦
બિન-ઘંઘાડીય રોકાણો	૧,૨૦,૦૦૦
દેવાદારો	૯૦,૦૦૦
રોકડ બેંક	૩૦,૦૦૦
	<u>૧૯,૮૦,૦૦૦</u>

દેવાં

૧૨%ના ડીબેનચર	૩,૬૦,૦૦૦
લેણદારો	૬૦,૦૦૦
લેણીહૂંડી	૪૦,૦૦૦
બેંક ઓવર ડ્રાફ્ટ	૨૫૦૦૦
	<u>૪,૨૫,૦૦૦</u>

ચોખ્ખી મિલકતો	૧૫,૫૫,૦૦૦
- પ્રે.શેરમૂડી	<u>૨,૦૦,૦૦૦</u>
	૧૩,૫૫,૦૦૦
+ નહી ભરપાઈ થયેલ મૂડી	<u>૪,૦૦,૦૦૦</u>
	૧૭,૫૫,૦૦૦

$$\begin{aligned}
 \text{૨) આંતરીક કિંમત} &= \frac{\text{ચોખ્ખી મિલકત}}{\text{કુલ ઇ.શેરની સંખ્યા}} \\
 &= \frac{૧૭,૫૫,૦૦૦}{૬૦,૦૦૦} \\
 \text{અ} &= ૨૯.૨૫ \\
 \text{બ} &= ૨૯.૨૫ - ૫ = ૨૪.૨૫
 \end{aligned}$$

*

ઉપજ મૂલ્યની ગણતરી :

૧) છેલ્લા ત્રણ વર્ષનો નફો	૧૨,૦,૦૦૦
-(૫૦%) કરબાદ	<u>૬,૦૦,૦૦૦</u>
	૬,૦૦,૦૦૦
-બાદ બિન-ઘંઘાડીય રોકાણોનું વ્યાજ (૧,૦૦,૦૦૦ × ૧૦% = ૧૦,૦૦૦)	
કરપાત્ર - ૫૦૦૦	<u>૫૦૦૦</u>
	૫,૯૫,૦૦૦
-પ્રેફ. શેર ડીવીડન્ડ	<u>૨૦,૦૦૦</u>
ઇ.શેરના કાળે આવતો નફો =	<u>૫,૭૫,૦૦૦</u>

$$\begin{aligned}
 \text{ડિવિડન્ડનો દર} &= \frac{\text{ઇ.શેરનો નફો} \times ૧૦૦}{\text{ભરાયેલી ઇ.મૂડી}} \\
 &= \frac{૫૭૫૦૦૦ \times ૧૦૦}{૧૪,૦૦,૦૦૦}
 \end{aligned}$$

$$= ૪૧.૦૭ \%$$

$$\text{બજાર કિંમત} = \frac{\text{ડિવિડન્ડનો દર} \times \text{શેર દીઠ થયેલ શેરની કિંમત}}{\text{અપેક્ષિત વળતરનો દર}}$$

$$\text{અ. શેર} = \frac{૪૧.૦૭ \times ૧૦}{૧૦}$$

$$= ૩. ૪૧.૦૭$$

$$\text{બ. શેર} = \frac{૪૧.૦૭ \times ૧૫}{૧૦}$$

$$= ૩.૨૦.૫૪$$

$$૩) \text{ શેરની વ્યાજબી કિંમત} = \frac{\text{શેરની આંતરીક કિંમત} + \text{શેરની બજાર કિંમત}}{૨}$$

$$\text{અ.} = \frac{૨૯.૨૫ + ૪૧.૦૭}{૨} = ૩. ૪૯.૭૯$$

$$\text{બ.} = \frac{૨૪.૨૫ + ૨૦.૫૪}{૨} = ૩. ૩૪.૫૨$$

૬.૯ સ્વાધ્યાય

- ૧) શેરનું મૂલ્યાંકન એટલે શું? શેર મૂલ્યાંકનને અલગ કરતાં પરીબનો જણાવો.
(ગુજ. યુનિ. એપ્રિલ ૧૯૯૭, સૌ યુનિ. ૨૦૦૫.)
 - ૨) શેરની આંતરીક કિંમત, બજાર કિંમત અને વ્યાજબી કિંમત પર નોંધ લખો.
(ગુજ. યુનિ. એપ્રિલ ૧૯૯૪, ગુજ. યુનિ. ટી.વાય માર્ચ ૨૦૦૫)
 - ૩) શેર મૂલ્યાંકન એટલે શું? શેરનું મૂલ્યાંકન કયાં સંજોગોમાં કરવું જરૂરી છે અને શા માટે?
(ગુજ. યુનિ. ૧૯૬૯, એપ્રિલ ૧૯૯૪)
 - ૪) શેરની આંતરીક કિંમત પર ટૂંકનોંધ લખો.
 - ૫) શેરની કિંમતનું ઉપજથી પદ્ધતિએ મૂલ્યાંકન પર ટૂંકનોંધ લખો.
- દા.૧ એક કંપનીની નીચેની માહિતી ઉપરથી પૂર્ણ ભરાયેલા ઇક્વિટી શેરનું આંતરીક મૂલ્ય અને બજાર મૂલ્ય શોધો.

	રૂ.
૧. પાઇડીની ગણતરી માટે ચોખ્ખી મિલકતો	૨૨,૦૦,૦૦૦
૨. ૧૫%ની પ્રેફરન્સ શેર મૂડી	૪,૦૦,૦૦૦
૩. ઇક્વિટી શેર મૂડી (ભરપાઇ થયેલ)	૬,૫૦,૦૦૦
૪. ઇક્વિટી શેર મૂડી ઉપર બાકી હતા:	
૬,૦૦૦ ઇ.શેર ઉપર રૂ. ૨૫ લેખે	૧,૫૦,૦૦૦
૪,૦૦૦ ઇ.શેર ઉપર રૂ. ૫૦ લેખે	૨,૦૦,૦૦૦
૫. સામાન્ય અનામત	
૨,૫૦,૦૦૦/-	
૬. ૪૦% લેખે આવકવેરો ગણ્યાં પછીનો છેલ્લા વર્ષનો નફો	૫,૪૦,૦૦૦
૭. છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી દર વર્ષથી દર વર્ષે રૂ.૬૦,૦૦૦ નફો વધે છે.	

૮. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨% ગણાય.

૯. બિન ધંધાકીય રોકાણો

૧,૨૦,૦૦૦/-

૧૦. પાઘડીની કિંમત અધિક નફાથી ત્રણ ગણી ગણવાની છે.(ગુજ. યુનિ.ટી.વાય, એપ્રિલ ૨૦૦૩)

દા.૨ ગુજરાત સ્ટીલ કંપની લિ.ના તા.૩૧ માર્ચ ૨૦૦૪ના પાકા સરવૈયામાંથી નીચેના આંકડાઓ તારવવામાં આવ્યાં છે.

શેરમૂડી:	રૂ.
૯%ના પ્રેફરન્સ શેર દરેક રૂ.૧૦૦નો તેવા	૩,૦૦,૦૦૦
૧૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦નો તેવા	
રૂ. ૫ ભરપાઈ થયેલ	૫૦,૦૦૦
૧૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦નો તેવા	
રૂ. ૨.૫૦ ભરપાઈ થયેલ	૨૫,૦૦૦
૧૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦નો તેવા	
પૂર્ણ ભરપાઈ થયેલ	૧,૦૦,૦૦૦
	<hr/>
	૪,૭૫,૦૦૦
અનામત અને વધારો:	
સા.અનામત	૨,૦૦,૦૦૦
નફાનુકશાન ખાતું	૫૦,૦૦૦
	<hr/>
	૭,૨૫,૦૦૦

અન્ય માહિતી:

- તા.૩૧મી માર્ચ, ૨૦૦૪ના રોજ મિલકતોના પુનઃમૂલ્યાંકન કરતાં જાણવા મળ્યું કે તેમનું મૂલ્ય એકંદરે રૂ. ૭૫,૦૦૦ વધુ આંકવામાં આવ્યું હતું.
- કંપનીના આર્ટિકલ્સ ઓફ એસોસિએશનમાં એવી જોગવાઈ છે કે કંપનીના વિસર્જન વખતે જો કોઈ વધારો રહે તો પ્રેફરન્સ શેર હોલ્ડરો વધારાના ૧૦% મેળવવા દાવો કરી શકશે.તમારે પ્રેફરન્સ શેર તેમજ ઈક્વિટી શેરની આંતરીક કિંમત શોધવાની છે.

(દ.ગુ. યુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૨૦૦૪)

દા.૩ ધી રીલાયન્સ મેન્યુફેક્ચરિંગ કંપની લિમિટેડનું પાકું સરવૈયું નીચે આપેલ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
દરેક રૂ.૨૫૦ નો તેવા પૂરેપૂરા ભરપાઈ થયેલા ૮,૮૦૦ શેર	૨૨,૦૦,૦૦૦	જમીન(મૂળ કિંમતે)	૨,૨૧,૦૦૦
અનામત ભંડોળ	૮,૨૪,૦૦૦	મકાન(મૂળ કિંમતે)	૧૧,૭૩,૦૦૦
કારીગરોના બચત ખાતે	૨,૨૭,૦૦૦	ચંત્રો (મૂળ કિંમતે)	૨૦,૫૮,૦૦૦
પ્રોવિડન્ડ ફંડ ખાતે	૫૪,૦૦૦	ફર્નિચર વગેરે (મૂળ કિંમતે)	૫,૦૦૦
ધસારા ભંડોળ ખાતે	૪,૬૩,૦૦૦	ધંધામાં સ્ટોક(બજાર કિંમતે)	૨૬,૦૦,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૩૮,૮૬,૦૦૦	ડિબેચર ખર્ચ	૨૫,૦૦૦
લેણાદારો	૩૬,૧૨,૦૦૦	દેવાદારો	૩,૩૫,૦૦૦
		રોકાણો(બજાર કિંમત)	૧૭,૦૦,૦૦૦
		રોકડ અને બીજી બાકીઓ	૩૧,૪૯,૦૦૦

૧,૧૨,૬૬,૦૦૦

૧,૧૨,૬૬,૦૦૦

ખરેખર ઘસારા કરતાં ઘસારા ફંડની રકમ રૂ.૫૪,૦૦૦ વધુ છે. શેરની આંતરીક કિંમત શોધી કાઢો.

(સૌ. યુનિ., એસ.વાય માર્ચ ૧૯૯૯)

દા.૪ રાજન લિ.નું તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૫ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે. તે તથા અન્ય માહિતી પરથી પાઘડીનું મૂલ્યાંકન કરી શેરની આંતરીક કિંમત શોધો.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
૯%ના પ્રેફરન્સ શેર દરેક		પાઘડી	૯૧,૦૦૦
રૂ.૧૦૦ પૂરા ભરાયેલા	૫,૦૦,૦૦૦	જમીન-મકાન	૧૨,૬૯,૦૦૦
ઈક્વિટી શેર દરેક		સ્ટોક	૨,૦૬,૦૦૦
રૂ.૧૦૦ પૂરા ભરાયેલા	૭,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૧,૦૦,૦૦૦
રૂ.૧૦૦ શેર દીઠ		રોકડ સિલક	૫૦,૦૦૦
રૂ.૫૦ ભરાયેલા	૧,૫૦,૦૦૦	બેન્ક સિલક	૩,૦૦,૦૦૦
૬%ના ડિબેન્ચર્સ	૧,૦૦,૦૦૦	૧૦%ની સરકારી જમીનગીરી	૧,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૫૦,૧૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૮૪,૦૦૦
કરવેરાની જોગવાઈ	૩,૦૦,૦૦૦		
સા.અનામત	૩,૫૪,૯૦૦		
પ્રેફ.સૂચિત ડિવિડન્ડ	૪૫,૦૦૦		
	૨૨,૦૦,૦૦૦		૨૨,૦૦,૦૦૦

- ૧) જમીન-મકાનની કિંમત રૂ.૧૫,૦૦,૦૦૦ અને બાકીની મિલકતોની ચોપડા કિંમત ગણાવી.
- ૨) છેલ્લાં ચાર વર્ષની કંપનીનો કરવેરા પહેલાંનો નફો દર વર્ષે રૂ.૧,૨૦,૦૦૦ જેટલો વધે છે.
- ૩) ૨૦૦૩-૨૦૦૪ સુધીની આવકવેરાની આકારણી પૂરી થયેલી છે. તે અંગે કઈ જવાબદારી નથી. કરવેરાની જોગવાઈ ચાલુ વર્ષે નફાના ૫૦% લેખે કરવામાં આવી છે.
- ૪) પાઘડીનું મૂલ્યાંકન અધિક નફાથી બે વર્ષની ખરીદી જેટલી કરવી.
- ૫) ૬૦% ડીવીડન્ડ આપતાં શેરની બજાર કિંમત તેની ભરપાઈ થયેલી રકમ કરતાં ત્રણ ગણી છે.

(દ.ગુ યુનિ., એસ.વાય એપ્રિલ ૨૦૦૬)

દા.૫ સોનલ લિમિટેડનું તા. ૩૧/૦૩/૧૯૯૭ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
ઈક્વિટી શેર મૂડી દરેક રૂ.૧૦નો એક		પાઘડી	૩૫,૦૦૦
એવો (રૂ.૮ ભરપાઈ)	૪,૮૦,૦૦૦	મકાન	૪,૮૦,૦૦૦
૧૨% પ્રેફરન્સ શેર મૂડી	૪,૦૦,૦૦૦	ચંત્રો	૮,૧૦,૦૦૦
સામાન્ય અનામત	૪,૯૨,૦૦૦	રોકાણો:ગૌણ કંપની શેર	૯૦,૦૦૦
નફા નુકશાન ખાતું	૧,૭૦,૦૦૦	રચના લિ.ના ડીબેન્ચરો (૧૨% ના દાર્શનિક કિંમત રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦ વ્યાજ કરપાત્ર છે.)	૧,૮૦,૦૦૦
૧૨%ના ડીબેન્ચરો	૩,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૪,૫૦,૦૦૦
લેણદારો	૨,૮૦,૦૦૦	દેવદારો	૭૦,૦૦૦
દેવીહુંડીઓ	૧૦,૦૦૦	-ધા.અનામત	૪૦,૦૦૦
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૪૯,૦૦૦	લેણી હુંડીઓ	૪૦,૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી	૭,૦૦૦	રોકડ/બેન્ક	૪૮,૦૦૦
ઘસારા ફંડ:			
ચંત્રો	૧૦,૦૦૦		

મકાન	૩૦,૦૦૦	૪૦,૦૦૦	અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ જાહેરાત ઉપલક ખાતું	૧૮,૦૦૦ ૪૭,૦૦૦
		૨૨,૨૮,૦૦૦		૨૨,૨૮,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) મકાનની હાલની કિંમત રૂ.૫,૦૦,૦૦૦ છે, જ્યારે બાકીની મિલકતો ચોપડે કિંમતો દર્શાવવાની છે.
- ૨) અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨% છે.
- ૩) ૫૦% લેખે કરવેરા જોગવાઈ કર્યા પહેલાનો પાછલા ત્રણ વર્ષનો નફો નીચે મુજબ છે:

તા.૩૧/૦૩/૧૯૯૭નો નફો	રૂ.૫,૦૦,૦૦૦
તા.૩૧/૦૩/૧૯૯૬નો નફો	રૂ.૪,૨૬,૦૦૦
તા.૩૧/૦૩/૧૯૯૫નો નફો	રૂ.૩,૬૩,૦૦૦

ઉપરની વિગતો પરથી છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના ભારિત સરેરાશ નફાને આધારે કંપનીના અધિક નફાની પાંચ વર્ષની બરીદીને આધારે પાઘડીની કિંમત ગણો અને ઈક્વિટી શેર(અંશત)ની આંતરીક કિંમત શોધો.

(દ.ગુ.યુ., ટી.વાચ., એપ્રિલ ૧૯૯૮)

દા.૬ એક કંપનીની શેર મૂડી નીચે મુજબ છે.

૮,૦૦૦ 'અ' ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦૦નો પૂરા ભરપાઈ	૮,૦૦,૦૦૦
૮,૦૦૦ 'બ' ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦૦નો શેર દીઠ રૂ. ૭૦ ભરપાઈ	૫,૬૦,૦૦૦
૮,૦૦૦ 'ક' ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦૦નો શેર દીઠ રૂ. ૬૦ ભરપાઈ	૪,૮૦,૦૦૦
	<u>૧૮,૪૦,૦૦૦</u>
સામાન્ય અનામત	૭,૨૦,૦૦૦
લેણદારો	<u>૪,૪૦,૦૦૦</u>
	<u>૩૦,૦૦,૦૦૦</u>

કંપનીનો કર બાદનો સરેરાશ નફો રૂ.૨,૩૯,૨૦૦ અંદાજેલ છે. આ પ્રકારના ધંધામાં અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે. ઉપરની વિગત પરથી ૧) ચોખ્ખી મિલકતની વૃદ્ધિએ અને (૨)ઉપજના ધોરણે શેરનું મૂલ્યાંકન કરો.
(દ.ગુ. યુનિ., એસ.વાચ., એપ્રિલ, ૨૦૦૭)

દા.૭ બે કંપનીઓ 'અ' અને 'ઇ' શેર મૂડીની રચના(ગોઠવણી) સિવાયની બધી જ બાબતો ઉપરાંત મિલકતો, જવાબદારી અને અનામતો બાબતમાં ચોક્કસ રીતે એકસરખી હોવાનું અનુમાન કરવામાં આવેલ છે. દરેક કંપનીની શેર મૂડી રૂ.૧,૧૦,૦૦૦ જે રૂ.૫૦નો એક એવા પૂરા ભરપાઈ થયેલ શેરની બનેલી છે, જે નીચે મુજબ છે.

'અ'	રૂ.	'ઇ'	રૂ.
૨,૦૦૦ ૯% પ્રેક્. શેર્સ	૧,૦૦,૦૦૦	૨૦૦ ૯% પ્રેક્. શેર્સ	૧૦,૦૦૦
૨૦૦ ઈક્વિટી શેર્સ	૧૦,૦૦૦	૨,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર્સ	૧,૦૦,૦૦૦

આ કંપનીઓની ઈક્વિટી ઉપર ૧૦% સામાન્ય વળતરની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

આ કંપનીઓનો નફો અને વહેંચણી નીચે મુજબ છે.

છેલ્લું વર્ષ	રૂ.૨૦,૦૦૦
ચાલુ વર્ષ	રૂ.૯,૫૦૦

બન્ને કંપનીઓની આપેલાં વર્ષો માટેની ઈક્વિટી શેરની બજાર કિંમત નક્કી કરો અને શેરની કિંમત અંગે દીકાત્મક ચર્ચા કરો. ઉપર આપેલ વિગતો ધ્યાનમાં લો. પરંતુ અન્ય બાબતો અવગણો.

(દ.ગુ. યુનિ., ટી.વાચ., એપ્રિલ, ૧૯૯૪)

દા.૮ પ્રિયંકા લિમિટેડનું તા.૩૧/૦૩/૨૦૦૪ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ભરાયેલ મૂડી:		કાયમી મિલકતો	૧૦,૦૦૦૦
‘અ’ ઇ.શેરો દરેક રૂ.૧૦૦નો પૂરા		ચાલુ મિલકતો (રૂ.૧,૦૦,૦૦૦ની	૬,૦૦,૦૦૦
ભરાયેલ	૬,૦૦,૦૦૦	બેન્ક સિલક)	
‘બ’ ઇ.શેરો દરેક રૂ.૧૦૦નો			
રૂ. ૭૫ લેખે ભરાયેલ	૩,૦૦,૦૦૦		
સા.અનામત	૪,૦૦,૦૦૦		
લેણદારો	૩,૦૦,૦૦૦		
	૧૬,૦૦,૦૦૦		૧૬,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

કંપનીની બધી જ મિલકતોની બજાર કિંમત ૨૦% વધુ છે.

કંપનીનો ૩૫% લેખેના કરવેરા પછીનો સરેરાશ નફો રૂ.૧,૮૦,૦૦૦ છે જ્યારે અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% ગણાવો. બંને પ્રકારના શેરોની આંતરીક મૂલ્યની પદ્ધતિએ તેમજ ઉપજના ધોરણે કિંમત શોધો.

(ગુ. યુનિ., ટી.વાય.,માર્ચ ૨૦૦૫)

દા.૯ એક કંપનીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ઈક્વિટી શેરમૂડી દરેક રૂ.૧૦૦નો તેવા	૨,૦૦,૦૦૦	સ્થિર મિલકતો	૨,૫૦,૦૦૦
૮% ની પ્રેફ. શેરમૂડી	૧,૦૦,૦૦૦	ચાલુ મિલકતો	૧,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૨૫,૦૦૦		
દેવીહંડી	૨૫,૦૦૦		
	૩,૫૦,૦૦૦		૩,૫૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

સ્થિર મિલકતોની બજાર કિંમત ૧૦% વધુ અને ચાલુ મિલકતોની બજાર કિંમત ૫% ઓછી છે.

છેલ્લાં પાંચ વર્ષનો સરેરાશ નફો રૂ.૪૨,૦૦૦ છે. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે. પાઘડીનું મૂલ્યાંકન ત્રણ વર્ષના અધિક નફાની ખરીદીને આધારે કરો અને ઈક્વિટી શેરની આંતરીક તેમજ ઉપજની પદ્ધતિથી કિંમત શોધો.

(સૌ. યુનિ., એફ.વાય.,એપ્રિલ ૧૯૯૬)

દા.૧૦ (અ) નીચેની માહિતી પરથી શેરની બજાર કિંમત શોધો:

	રૂ.
(૧) ૧૦,૦૦૦ ઓર્ડીનરી શેર રૂ. ૧૦નો એક એવા શેર દીઠ રૂ. ૮ લેખે ભરપાઇ મૂડી	૮૦,૦૦૦
(૨) સરેરાશ વાર્ષિક નફો	૧૬,૦૦૦
(૩) કરવેરા જોગવાઈ	૨,૦૦૦
(૪) અપેક્ષિત વળતર દર	૧૨%

(બ) મધુ લિ.ના તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૭ના રોજના નીચેના પામા સરવૈયા પરથી તેના ઈક્વિટી શેરનું આંતરીક મૂલ્ય શોધો.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ઈક્વિટી શેરમૂડી દરેક રૂ.૧૦૦નો તેવા શેર	૨,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૨,૦૦,૦૦૦
સા.અનામત	૧,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૨૦,૦૦૦
નફા નુકશાન ખાતું	૧,૦૦,૦૦૦	યંત્રો	૧,૨૦,૦૦૦
લેણાદારો	૮૦,૦૦૦	સ્ટોક	૮૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૨૦,૦૦૦	દેવાદારો	૨૦,૦૦૦
	૫,૦૦,૦૦૦	રોકડ	૨૦,૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચા	૨૫,૦૦૦
		ડિબેનચર વટાવ	૧૫,૦૦૦
	<u>૫,૦૦,૦૦૦</u>		<u>૫,૦૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

તા.૩૧/૦૩/૨૦૦૭ના રોજ જમીન અને મકાનનું પુનઃમૂલ્યાંકન રૂ.૩,૦૦,૦૦૦ અને પાઘડીની કિંમત રૂ.૧,૦૦,૦૦૦ કરેલ છે. (સૌ. યુનિ., એફ.વાય., એપ્રિલ ૧૯૯૫)

દા.૧૧ સ્માર્ટ લિમિટેડનું તા.૩૧/૧૨/૨૦૦૩ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ઈક્વિટી શેરમૂડી (રૂ.૧૦૦)	૫,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૩,૨૦,૦૦૦
૧૦%ની પ્રેફ. શેરમૂડી	૨,૦૦,૦૦૦	મશીનરી	૩,૩૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો	૪,૮૦,૦૦૦	મોટર કાર	૧,૦૦,૦૦૦
કારીગર નફાભાગ ભંડોળ	૫૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૮૦,૦૦૦
લેણાદારો	૮૦,૦૦૦	૧૦%નાં રોકાણો	૨,૦૦,૦૦૦
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૭૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧,૫૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૧,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૧,૫૦,૦૦૦
ધસારા ફંડ:		રોકડ-બેન્ક	૧,૮૦,૦૦૦
જમીન અને મકાન ૨૦,૦૦૦		પ્રાથમિક ખર્ચા	૧૦,૦૦૦
મશીનરી ૩૦,૦૦૦	૫૦,૦૦૦		
	<u>૧૫,૪૦,૦૦૦</u>		<u>૧૫,૪૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

- ૧) જમીન-મકાન અને મશીનરી બજાર કિંમત તેની ચોપડે કિંમત કરતાં વીસ ટકા વધુ આંકવાની છે.
- ૨) ૧૦%ના રોકાણો પૈકી ૫૦% ધંધાકીય રોકાણો છે. બાકીનાં બિનધંધાકીય છે, જેમાં દર વર્ષે ૧લી જુલાઈએ રૂ.૨૦,૦૦૦નો વધારો થતો આવ્યો છે. બિનધંધાકીય રોકાણોની કિંમત વીસ ટકા વધુ આંકવાની છે.
- ૩) જમીન-મકાન અને મશીનરીની વધેલી કિંમત પર પાઘડી અને શેર મૂલ્યાંકનના હેતુ માટે ધસારો ધ્યાનમાં લેવાતો નથી.
- ૪) છેલ્લાં ૪ વર્ષનો ૫૦% કરવેરા બાદ નફો નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો (રૂ.)
૨૦૦૦	૧,૧૧,૫૦૦

૨૦૦૧	૧,૪૬,૦૦૦
૨૦૦૨	૧,૫૨,૧૫૦
૨૦૦૩	૧,૭૩,૨૮૫

- પ) રોકાણેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે.
- ફ) ૨૦૦૧માં વર્ષની શરુઆતમાં એક મશીનરી(ચોપડા કિંમત રૂ ૩૦,૦૦૦)જેને રૂ.૩૦,૦૦૦માં વેચવામાં આવી હતી. આ ભૂલ હજુ સુધી સુધારવામાં આવી નથી. ઘસારો ૧૦% વાર્ષિક ઘટતી જતી બાકીની રીતે ગણેલ છે.
- ગ) અધિક નફાની ત્રણ ગણી પાઘડી ગણવાની છે. ઈક્યુિટી શેરનું વ્યાજબી મૂલ્ય શોધો.
(દ.ગુ.યુનિ.,એસ.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૪)

દા.૧૨ અયોધ્યા લિમિટેડનું પાકું સરવૈયું તા.૩૧/૦૩/૨૦૦૪ના રોજ નીચે મુજબ છે:

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
૫૦૦૦ ઈક્યુિટી શેર દરેક		પાઘડી	૧,૨૫,૦૦૦
રૂ.૧૦૦, શેરદીઠ રૂ.૫૦ ભરપાઈ	૨,૫૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૩,૭૫,૦૦૦
૩૦,૦૦૦ ઈક્યુિટી શેર દરેક		ચંત્રો	૩,૫૦,૦૦૦
રૂ.૧૦નો	૩,૦૦,૦૦૦	રોકાણો:	
૧૦%ની પ્રેક્ મૂડી	૨,૦૦,૦૦૦	ગૌણ કંપનીના શેર ૭૫,૦૦૦	૧,૪૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો	૧૯૦૦૦૦	૧૨% નાં પ્રો.ફંડનાં રોકાણો	૧૫,૦૦૦
૧૦%નાં ડીબેન્ચર્સ	૧,૨૫,૦૦૦	૧૦%ના સરકારી બોન્ડ	૫૦,૦૦૦
લેણાદારો	૪૯,૦૦૦	દેવાદારો	૭૫,૦૦૦
પ્રો. ફંડ	૧૫,૦૦૦	-ધા.અનામત	૩,૦૦૦
ઘસારા ફંડ:		સ્ટોક	૯૯,૫૦૦
જમીન અને મકાન ૩૭,૫૦૦		રોકડ સિલક	૩૦,૦૦૦
મશીનરી ૫૨,૫૦૦	૯૦,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચાં	૨૮,૫૦૦
કામદાર અકસ્માત વળ. ફંડ	૧૦૦૦		
	૧૨,૨૦,૦૦૦		૧૨,૨૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) જમીન-મકાનની હાલની બજાર કિંમત રૂ. ૪,૫૦,૦૦૦ છે.
- ૨) ગૌણ કંપનીના શેર પર રૂ. ૭,૫૦૦ ડિવિડન્ડ મળ્યું.
- ૩) અયોધ્યા લિ. નો છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો ૬૦% કર બાદ સરેરાશ નફો રૂ ૧,૧૨,૦૦૦ છે.
- ૪) રોકાણેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે.
- ૫) પાઘડીની કિંમત તેના અધિક નફાના બે વર્ષની ખરીદી જેટલી ગણવાની છે.
ઉપરની વિગતો પરથી ઈક્યુિટી શેરની આંતરીક કિંમત તેમજ બજાર કિંમત શોધો.

(દ.ગુ.યુનિ.,એસ.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૫)

દા.૧૩ તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૪ના રોજનું ભંભોટીયા કંપની લિ.નું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ઈક્યુિટી શેરમૂડી દરેક રૂ.૧૦૦ના		જમીન અને મકાન	૨૦,૦૦૦૦
પૂરા ભરપાઈ શેર	૫૦,૦૦,૦૦૦	પ્લાન્ટ મશીનરી	૩૦,૦૦,૦૦૦
રૂ.૧૦૦ના શેર	૧૦,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૨,૦૦,૦૦૦

સા.અનામત	૪,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧૦,૦૦,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતુ	૨,૦૦,૦૦૦	દેવાદારો	૮,૦૦,૦૦૦
૧૫%ના ડીબેન્ચર	૫,૦૦,૦૦૦	લેણી હૂડીઓ	૫,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૭,૦૦,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક સિલક	૪,૦૦,૦૦૦
દેવી હૂડીઓ	૨,૦૦,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૧,૦૦,૦૦૦
	૮૦,૦૦,૦૦૦		૮૦,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) જમીન અને મકાનની કિંમત ૨૫% અને સ્ટોકની કિંમતમાં ૨૦% વધારો કરવો.
- ૨) પ્લાન્ટ અને મશીનરીની બજારકિંમત રૂ.૨૮,૦૦,૦૦૦ છે.
- ૩) કંપનીનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો ૫૦% લેખે કરવેરા પહેલાંનો રૂ.૩૨,૦૦,૦૦૦ છે.
- ૪) આ પ્રકારના ઘંઘામાં રોકાયેલી મૂડી પર વળતરનો દર ૧૫% છે.
- ૫) કંપનીની પાઘડીની કિંમત તેના અધિક નફાના બે વર્ષની ખરીદીને આધારે ગણવાની છે. ઉપરની વિગત પરથી ઇક્વિટી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો. (સૌ. યુનિ., ટી.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૫)

દા.૧૪ જાસ્મીન લિ.નું તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૭ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
દરેક રૂ.૧૦ના તેવાં ઇ.શેર	૨૦,૦૦,૦૦૦	જમીન-મકાન	૫,૦૦,૦૦૦
સા.અનામત	૧૦,૦૦,૦૦૦	પ્લાન્ટ-યંત્રો	૨૦,૦૦,૦૦૦
૧૨%ના ડીબેન્ચરો	૫,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૨,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૫,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૮,૦૦,૦૦૦
		દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
		બેન્ક સિલક	૩,૦૦,૦૦૦
	૪૦,૦૦,૦૦૦		૪૦,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- ૧) કંપનીની મિલકતોની વર્તમાન કિંમત બે ગણી ગણવી.
 - ૨) કંપનીની પાઘડીનું મૂલ્ય છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના સરેરાશ અધિક નફાથી બે ગણું આંકવું.
 - ૩) કંપનીનો છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો નફો અનુક્રમે રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦, રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦ અને રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦ હતો.
 - ૪) કંપનીના ઘંઘાનો અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે.
 - ૫) છેલ્લાં ત્રણ વર્ષથી કંપની દર વર્ષે કમાયેલ નફા પૈકી ૨૫% રકમ સા.અનામત ખાતે લઈ જાય છે અને બાકીની રકમ શેર હોલ્ડરોને ડિવિડન્ડ તરીકે વહેંચે છે.
- ઉપરની માહિતીના આધારે કંપનીના શેરોનું ૧) આંતરીક મૂલ્ય ૨) સરેરાશ ઉપજના ધોરણે મૂલ્ય અને ૩)વ્યાજબી મૂલ્ય શોધો. (ગુ.યુનિ., ટી.વાય.,એપ્રિલ ૧૯૯૩)

દા.૧૫ હરિઓમ કંપની લિ.નું તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૨ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેર	૫,૦૦,૦૦૦	પાઘડી	૨,૫૦,૦૦૦
'અ' ઇક્વિટી શેર ૧૦,૦૦૦		જમીન-મકાન	૭,૫૦,૦૦૦
		યંત્રો	૭,૦૦,૦૦૦

દરેક રૂ.૧૦૦ નો શેરદીઠ રૂ.૪૦ ભરપાઈ	૪,૦૦,૦૦૦	રોકાણો:	
‘બ’ ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦નો પૂરા ભરપાઈ	૬,૦૦,૦૦૦	ગૌણ કંપનીના શેર	૧,૫૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો	૩,૬૨,૦૦૦	૧૨%ના પ્રો.ફંડના રોકાણો	૩૦,૦૦૦
૧૦%ના ડીબેન્ચર	૨,૫૦,૦૦૦	૧૦%ની સરકારી જામીનગીરી (દા.કી ૧,૦૦,૦૦૦)	૯૦,૦૦૦
ચાલુ જવાબદારી	૧,૩૫,૦૦૦	દેવાદારો	૧,૬૦,૦૦૦
ધસારા ફંડ:		-ધા.અનામત	૧૦,૦૦૦
જમીન-મકાન	૭૫,૦૦૦	સ્ટોક	૨,૦૦,૦૦૦
યંત્રો	૧,૦૫,૦૦૦	રોકડ નફો	૬૦,૦૦૦
		જાહેરાત ઉપલક નફો	૪૭,૦૦૦
	૨૪,૨૭,૦૦૦		૨૪,૨૭,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

- જમીન-મકાનની બજાર કિંમત તેની ચોપડે કિંમત કરતાં વધુ ૨૦% વધુ છે.
- ગૌણ કંપનીના શેર રૂ.૨૫,૦૦૦ કિવિડન્ડ મળ્યું છે.
- છેલ્લાં ૪ વર્ષનો નફો નીચે મુજબ છે, જે ૫૦% કરવેરાને આધીન છે.

૧૯૯૮-૧૯૯૯	૪,૦૦,૦૦૦
૧૯૯૯-૨૦૦૦	૪,૫૦,૦૦૦
૨૦૦૦-૨૦૦૧	૬,૦૦,૦૦૦
૨૦૦૧-૨૦૦૨	૬,૫૦,૦૦૦

- અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% છે.
- પાઘડી અધિક નફાથી ત્રણ ગણી ગણવાની છે.
- કંપનીની પ્રણાલીકા છે કે કરબાદ નફાના ૨૦% સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ જાય છે. ઉપરની વિગતો પરથી કંપનીના ઈક્વિટી શેરોની આંતરીક કિંમત અને બજાર કિંમત શોધો.

(દ.ગુ.યુનિ., ટી.વાચ., એપ્રિલ ૨૦૦૨)

દા.૧૬ ગજાનન કંપની લિ.નું તા. ૩૧/૧૨/૧૯૯૩ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
શેર મૂડી:		કાયમી મિલકતો	૨,૫૦,૦૦૦
ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ. ૧૦ નો		રોકાણો:	
૧,૨૦,૦૦૦ બાદ: બાકી હમ્મા		૧૨%ના ડિબેન્ચર	
છેલ્લા હમ્માના રૂ. ૩ લેખે ૩,૦૦૦	૧,૧૭,૦૦૦	પરતનિધી રોકાણો	૨૦,૦૦૦
૧૦ ટકાની પ્રે.શેરમૂડી	૮૦,૦૦૦	૧૦%ની સરકારી જામીનગીરી (બજારકિંમત રૂ.૧૨,૦૦૦)	૧૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો:		ચાલુ મિલકતો:	
નફા નુકશાન ખાતુ	૩૦,૦૦૦	સ્ટોક	૩૨,૦૦૦
ડીબેન્ચર પરત નિધી	૨૦,૦૦૦	દેવાદારો	૩૦,૦૦૦
તારણ વાળી લોન:		રોકડ બેન્ક	૧૦,૦૦૦
૧૨%ના ડીબેન્ચર્સ	૩૦,૦૦૦		

ચાલુ દેવાં જોગવાઈઓ:		કિબેન્યર વટાવ	૧,૦૦૦
લેણદારો	૩૨,૦૦૦		
કરવેરાની જોગવાઈ	૩૦,૦૦૦		
	૩,૫૩,૦૦૦		૩,૫૩,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. કાયમી મિલકતોની હાલની બજારકિંમત રૂ.૨,૮૦,૦૦૦ છે.

૨. ૫૦% લેખે કરવેરાની જોગવાઈ કર્યા પછીનો છેલ્લો ત્રણ વર્ષનો નફો નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	નફો
૧૯૯૧	૩૮,૩૫૦
૧૯૯૨	૪૫,૦૦૦
૧૯૯૩	૪૭,૧૦૦

૩. આ જાતના ઘંધામાં રોકાયેલી મૂડી પર સામાન્ય અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% ગણાય છે.

૪. સને ૧૯૯૨ની શરૂઆતમાં એક ચંત્ર(ચોપડે કિંમત રૂ.૧૦,૦૦૦) રૂ. ૮૦૦૦માં વેચવામાં આવે આવેલ. ચંત્ર વેચાણની ઉપજ ભૂલથી નફા-નુફશાન ખાતે જમા કરવામાં આવેલ. આ ભૂલ અત્યાર સુધી સુધી સુધારવામાં આવી નથી. ચંત્રો પર વાર્ષિક ૧૦% લેખે ઘટતી જતી બાકીની રીતે ઘસારો ગણવામાં આવે છે.

૫. પાઘડી અને શેરના મૂલ્યાંકન માટે કાયમી મિલકતો ની કિંમતમાં થયેલ વધારા પર ઘસારો ધ્યાને લેવામાં આવતો નથી.

૬. પાઘડી વર્ષના ભારીત સરેરાશ નફાના આધારે કંપનીના અધિક નફાની ચાર વર્ષની ખરીદીને આધારે તમારે કંપનીની પાઘડીની કિંમત ગણવાની છે.

ઉપરની વિગત પરથી, દરેક અંશત: વસૂલ અને સંપૂર્ણ વસૂલ ઈક્વિટી શેરની આંતરીક કિંમત અને બજાર કિંમત શોધો.

(ગુ.યુનિ., ટી.વાય.,એપ્રિલ ૧૯૯૪)

દા.૧૭ ધ જાગૃતી લિમિટેડની નીચે આપેલી માહિતીને આધારે તેના ઈક્વિટી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો.

૧. ચોખ્ખી મિલકતો રૂ.૨,૫૦,૦૦૦

૨. ૫૦% લેખે કરવેરા બાદ કર્યા પહેલાંનો સરેરાશ નફો રૂ.૧૪૦૦૦૦

૩. ઉપરોક્ત સરેરાશ નફામાં બિન-વેપારી રોકાણો ઉપર મળેલ રૂ.૨૦,૦૦૦ના વ્યાજનો સમાવેશ થાય છે.

૪. અંદાજ વળતરનો સામાન્ય દર ૨૦%

૫. કંપનીની ઈક્વિટી શેર મૂડી તેની ૧૦% ની પ્રેફરન્સ શેરમૂડી કરતાં બમણી છે.

૬. ઈક્વિટી શેરની દાર્શનિક કિંમત રૂ. ૧૦

૭. ઈક્વિટી શેરની આંતરીક કિંમત રૂ. ૧૨.૫૦

(ગુ.યુનિ., ટી.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૭)

દા.૧૮ નીચે આપેલ માહિતી ઉપરથી ફાલ્ગુની લિમિટેડના ઈક્વિટી શેરની વ્યાજબી કિંમતની ગણતરી કરો.

૧. ભરાયેલ ઈક્વિટી શેર મૂડી(રૂ. ૧૦૦નો શેર) ૩, ૬,૦૦,૦૦૦

૨. ચોખ્ખી મિલકતો ૩,૮,૦૦,૦૦૦

૩. ૪૦% લેખે કરવેરા પહેલાંનો વાર્ષિક સરેરાશ નફો ૩,૧,૫૦,૦૦૦

૪. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦%

(ગુ.યુનિ., ટી.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૬)

દા.૧૯ સ્નેહલ લિમિટેડની નીચે આપેલી વિગતો પરથી બંને પ્રકારના ઈક્વિટી શેરની વ્યાજબી કિંમત ગણો.
 ૮,૦૦૦ ૧૦ ટકાના પ્રે.શેર દરેક રૂ. ૧૦૦નો રૂ. ૫૦ લેખે ભરપાઈ.
 ૧૦,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ. ૧૦૦નો શેરટીઠ રૂ.૮૦ ભરપાઈ.
 ૫,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ. ૧૦૦નો પૂરે પૂરા ભરપાઈ.
 વધારામાં કંપની ના ચોપડે રૂ.૧,૦૦,૦૦૦ની અનામતો છે અને કોઈ અવાસ્તવીક મિલકતો કે ટૂંકા ગાળાની જવાબદારીઓ નથી.
 ૭૫% કુલ મિલકતોની બજાર કિંમત તેની ચોપડે કિંમત કરતાં ૨૦% વધારે છે જ્યારે ૫% મિલકતોની હાલની કિંમત ૨૦% ઓછી અંકાય છે. બાકીની મિલકતોમાં ૧૦ ટકાના બિનઘંઘાકીય રોકાણો (મૂળ કીમત રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦) નો સમાવેશ થાય છે, જેની બજાર કિંમત રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦ છે.
 કંપનીની ૧૧ ટકાના રૂ.૨,૦૦,૦૦૦નાં ડીબેન્ચર્સ પર વ્યાજ અને કરવેરા(કરવેરાનો દર ૫૦%) ગણ્યા પહેલાંની સરેરાશ વાર્ષિક કમાણી રૂ.૪,૫૦,૦૦૦ જેટલી છે.
 આ પ્રકારના ઘંઘામાં અપેક્ષિત વળતર ૧૦ ટકા ગણાય છે. પાઘડીનું મૂલ્ય અધિક નફાની મૂડીકૃત રકમ જેટલું છે.

(દ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૭)

દા.૨૦ સ્વીટી લિમિટેડનું તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૫ના રોજનું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ભરાયેલ મૂડી	૨૪,૦૦,૦૦૦	પાઘડી	૨,૦૦,૦૦૦
ઈ.શેરો દરેક રૂ. ૧૦૦ના પૂરા ભરાયેલા		કાયમી મિલકતો	૩૨,૦૦,૦૦૦
૧૦%ના પ્રેફરન્સ શેરો દરેક રૂ. ૧૦૦ પૂરા	૯,૦૦,૦૦૦	રોકાણો	૩,૬૦,૦૦૦
ભરાયેલ		ચાલુ મિલકતો	૧૦,૮૫,૦૦૦
સા.અનામત	૬,૩૦,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૧,૬૫,૦૦૦
ચાલુ જવાબદારીઓ	૭,૫૦,૦૦૦		
	૩,૩૦,૦૦૦		
	<u>૫૦,૧૦,૦૦૦</u>		<u>૫૦,૧૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

૧. કાયમી મિલકતોની બજાર કિંમત રૂ.૪૦,૦૦,૦૦૦ છે.
૨. ચાલુ મિલકતોમાં રૂ.૩,૪૫,૦૦૦ની કિંમતના સ્ટોકનો સમાવેશ થયેલ છે, જે ૧૫% વધુ કિંમતે ગણાયેલ છે.
૩. રોકાણોમાં રૂ. ૨,૭૦,૦૦૦ની ૧૦% સરકારી જામીનગીરીઓનો સમાવેશ થાય છે જે ૧૦%ના વટાવે ખરીદવામાં આવી હતી.
૪. કંપનીનો ૫૦% લેખે કરવેરા ગણ્યા પછીનો વાર્ષિક સરેરાશ નફો રૂ.૫,૪૦,૦૦૦ છે.
૫. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% ગણાયો.
૬. પાઘડીની કિંમત અધિક નફાથી બે વર્ષની ખરીદી જેટલી ગણવાની છે.
 ઉપરોક્ત માહિતીના આધારે કંપનીના શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો.

(ગુ.યુનિ., ટી.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૬)

દા.૨૧ તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૪ના રોજનું આશિષ લિમિટેડનું પાકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
૧૦,૦૦૦ ૮%ના પ્રેફ. શેર દરેક રૂ.૧૦નો પૂરે પૂરો ભરપાઈ થયેલ	૧,૦૦,૦૦૦	મકાન મૂળ કિંમતે (બજાર કિંમત રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦)	૬૦,૦૦૦
૪૦,૦૦૦ ઇ.શેરો દરેક ૧૦નો પૂરેપૂરો ભરપાઈ થયેલ	૪,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર પડતર કિંમતે (બજાર કિંમત રૂ. ૩,૦૦૦)	૧૦,૦૦૦
અનામત ભંડોળ	૧,૩૭,૦૦૦	આખરનો સ્ટોક	૪,૫૦,૦૦૦
મકાન અને ઘસારા ભંડોળ	૧૦,૦૦૦	૪%નાં રોકાણો (બિનઘંઘાકીય રોકાણો	૩,૮૦,૦૦૦
રોકાણ વધઘટ ફંડ	૪૫,૦૦૦	જેની દાર્શનિક કિંમત રૂ.૪,૦૦,૦૦૦)	
નફાનુકશાન ખાતે:		દેવાદારો ૩,૦૦,૦૦૦	૨,૮૦,૦૦૦
૧-૪-૨૦૦૩ની બાકી ૮૦,૦૦૦		-ધા.અ. ૨૦,૦૦૦	
+૨૦૦૪નો નફો ૪,૩૦,૦૦૦	૫,૧૦,૦૦૦	બેન્ક સિલ્ક	૬૦,૦૦૦
પરચૂરણ લેણદારો	૪૮,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૧૦,૦૦૦
	૧૨,૫૦,૦૦૦		૧૨,૫૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો નફો દરેક વર્ષે રૂ.૪૫,૦૦૦ના વાર્ષિક વધારાથી વધે છે.
૨. અધિક નફાથી ત્રણ વર્ષની ખરીદીને આધારે પાઘડી ગણવાની છે.
૩. કરવેરાનો દર ૫૦% છે. ૨૦૦૩-૨૦૦૪નો નફો કરવેરા બાદ કર્યા પહેલાંનો છે.
૪. કંપની દર વર્ષે કર બાદ નફાના ૨૦% રકમ સા.અનામત ખાતે લઈ જાય છે.
૫. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૫% છે.

ઈક્વિટી શેરની વ્યાજબી કિંમત નક્કી કરો. (ગુ.યુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૨૦૦૦, ૨૦૦૪)

દા.૨૨ ધાર્મિક લિમિટેડનું તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૪ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
૭૨,૦૦૦ ૧૦%ના પ્રેફ.શેર દરેક રૂ.૧૦નો	૭,૨૦,૦૦૦	પાઘડી	૫૪,૭૨૦
૭૨,૦૦૦ ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦નો	૭,૨૦,૦૦૦	મકાન	૯,૩૬,૦૦૦
સા.અનામત	૨,૩૦,૪૦૦	ચંત્રો ૯,૦૦,૦૦૦	
નફાનુકશાન ખાતું	૫૭,૬૦૦	-ઘસારો ૩૬,૦૦૦	૮,૬૪,૦૦૦
૧૫%નાં ડીબેન્યર્સ	૨,૮૮,૦૦૦	ફર્નિચર	૪૩,૨૦૦
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૭૨,૦૦૦	પ્રોવિડન્ડ ફંડ સામેનાં રોકાણો	
લેણદારો	૮૨,૮૦૦	૭૨,૦૦૦	
		આશિષ લી.નાં ૧૨%ના ડીબેન્યર્સ (દા.કી. રૂ.૮૬,૪૦૦ વ્યાજ કરપાત્ર)	
		૮૨,૦૮૦	૧,૫૪,૦૮૦
		સ્ટોક	૫૭,૬૦૦
		દેવાદારો ૪૩,૨૦૦	
		-ધા.અનામત ૨,૮૮૦	૪૦,૩૨૦
		રોકડ અને બેન્ક	૨૦,૮૮૦
	૨૧,૭૦,૮૦૦		૨૧,૭૦,૮૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. આવા જ પ્રકારનો ધંધો કરતી અને ૪૦% લેજે ડિવિડન્ડ આપતી કંપનીનો શેરનો ભાવ તેની વસૂલ કરતાં ચાર ગણો છે.
૨. કંપનીનો ૫૦% લેજે કરબાદ કર્યા પહેલાંનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો રૂ.૪,૦૩,૨૦૦ છે.
૩. કંપનીની પાઘડીની કિંમત રૂ.૧,૦૯,૪૪૦ આંકવામા: આવી છે.
૪. મકાનની પાઘડીની બજારકિંમત રૂ.૧૦,૨૫,૨૮૦ છે.

ઉપરની વિગતો પરથી કંપનીની ઈક્વિટી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધી કાઢે.

(ઉ.ગુ.યુનિ., એસ.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૫)

દા.૨૩ હાર્ટિક સિમિટેડનું નું તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૫ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ઈક્વિટી શેર દરેક રૂ.૧૦૦નો એક એવા	૮,૦૦,૦૦૦	પાઘડી	૫૦,૦૦૦
૩,૦૦૦ ૧૦%ના પ્રેક્. શેર દરેક રૂ.૧૦૦નો	૩,૦૦,૦૦૦	જમીન-મકાન ૬,૦૦,૦૦૦	
સા.અનામત	૧,૫૦,૦૦૦	- ધસારો ૬૦,૦૦૦	૫,૪૦,૦૦૦
નફાનુકશાન ખાતું	૬૦,૦૦૦	પ્લાન્ટ-મશીનરી ૭,૬૦,૦૦૦	
૧૫%નાં ડીબેન્ચર્સ	૨,૫૦,૦૦૦	- ધસારો ૧,૦૦,૦૦૦	૬,૬૦,૦૦૦
		અન્ય કાયમી મિલકતો ૧,૦૦,૦૦૦	
		- ધસારો ૨૫,૦૦૦	૭૫,૦૦૦
		રોકાણો:	
		ગૌણકંપનીનાશેર ૩૦,૦૦૦	
		૧૫ ટકાના ડીબેન્ચર ત્રિલોક લી. નાં(દાર્શનિક કિંમત ૮૫,૦૦૦ વ્યાજ કરપાત્ર છે.) ૯૦,૦૦૦	૧,૨૦,૦૦૦
લેણાદારો	૭૦,૦૦૦	સ્ટોક	૮૦,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૩૦,૦૦૦	દેવાદારો ૧,૧૦,૦૦૦	
	૧૦,૦૦૦	- ધા.અનામત ૫,૦૦૦	૧,૦૫,૦૦૦
		રોકડ	૩૧,૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચ	૯,૦૦૦
	૧૬,૭૦,૦૦૦		૧૬,૭૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. જમીન-મકાનની હાલની કિંમત બજાર કિંમત રૂ.૫,૬૯,૬૦૦ છે.
 ૨. કંપનીનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો(૫૦ ટકા કરપેરો બાદ કર્યા બાદ કર્યા પહેલાનો)રૂ ૩,૬૦,૦૦૦.
 ૩. આ જ પ્રકારના ધંધામાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦ ટકા ગણાય છે.
 ૪. કંપનીની પાઘડીની કિંમત રૂ.૧,૨૦,૦૦૦ આંકવામાં આવી છે.
- ઉપરની વિગતો પરથી ઈક્વિટી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો. (ઉ.ગુ.યુનિ., એસ.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૬)

દા.૨૪ ચંદ્ર સિમિટેડનું નું તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૨ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ઈક્વિટી શેર મૂડી (દરેક રૂ.૧૦૦નો એક એવા ૬૦,૦૦૦ ઈ.શેર પૂરા ભરપાઈ)	૬,૦૦,૦૦૦	જમીન-મકાન	૪,૦૦,૦૦૦
			૪,૫૦,૦૦૦

૧૦%ની પ્રેક્ષ. શેરમૂડી (દરેક રૂ.૧૦નો એક એવા ૩૦,૦૦૦ ઇ.શેર પૂરા ભરપાઈ)	૩,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૧,૫૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો	૨,૦૦,૦૦૦	રોકાણો	૧,૦૦,૦૦૦
૧૦%નાં ડીબેન્ચર્સ	૧,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	
લેણદારો	૧,૫૦,૦૦૦	દેવાદારો	૮૦,૦૦૦
ખર્ચા ચૂકવવાના બાકી	૫૦,૦૦૦	લેણીહુંડી	૫૦,૦૦૦
		રોકડ અને બેન્ક સિલક	૩૦,૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચ	૨૦,૦૦૦
	૧૪,૦૦,૦૦૦		૧૪,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. જમીન-મકાન, પ્લાન્ટ-ચંત્રો અને સ્ટોક ની હાલની કિંમત બજાર કિંમત અનુક્રમે રૂ.૫,૦૦,૦૦૦, રૂ. ૪,૦૦,૦૦૦ અને રૂ.૧,૫૦,૦૦૦ છે.

૨. કંપનીનો સરેરાશ વાર્ષિક નફો(૫૦ ટકા કરવેરો બાદ કર્યા બાદ કર્યા પહેલાનો) રૂ.૨,૭૬,૦૦૦.

૩. આ જ પ્રકારના ઘંઘામાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨ ટકા ગણાય છે.

૪. આ કંપનીની પાઘડીની કિંમત રૂ.૧,૦૦,૦૦૦ આંકવામાં આવી છે.

ઉપરની વિગતો પરથી ઇન્ડિયટી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો. (ગુ.યુનિ., ટી.વાય.,એપ્રિલ ૨૦૦૨)

દા.૨૫ લઘુકેલાશ કંપની લિમિટેડનું નું તા. ૩૧/૦૩/૨૦૦૦ના રોજનું પાર્કું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
ઈન્ડિયટી શેર મૂડી (દરેક રૂ.૧૦૦)	૧૦,૦૦,૦૦૦	જમીન-મકાન	૪,૦૦,૦૦૦
સા.અનામત	૨,૫૦,૦૦૦	ચંત્રો	૪,૫૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો	૨,૫૦,૦૦૦	મોટર કાર	૨૫,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૨,૫૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૨૫,૦૦૦
લેણદારો	૫,૦૦,૦૦૦	૨૦%નાં રોકાણો	૫૦,૦૦૦
		સ્ટોક	૭,૨૫,૦૦૦
		દેવાદારો	૨,૦૦,૦૦૦
		બેન્ક સિલક	૧,૦૫,૦૦૦
		પ્રાથમિક ખર્ચ	૨૦,૦૦૦
	૨૦,૦૦,૦૦૦		૨૦,૦૦,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. મકાન અને ચંત્રોની કિંમત અનુક્રમે રૂ.૬,૦૦,૦૦૦ અને રૂ.૫,૨૦,૦૦૦ આંકવાની છે.

૨. બધાં રોકાણો તેની કિંમત કરતાં ૬૦ ટકા વધુ આંકવાના છે.

૩. મકાન અને ચંત્રોની વધેલી કિંમત પર, પાઘડીની મૂલ્યાંકનના હેતુ માટે ઘસારો ધ્યાનમાં લેવાનો નથી.

૪. ૫૦ % કર બાદ નફો નીચે પ્રમાણે છે.

૧૯૯૭ રૂ.૩,૦૫,૦૦૦ ૧૯૯૯ રૂ.૪,૨૪,૦૦૦

૧૯૯૮ રૂ.૩,૮૪,૦૦૦ ૨૦૦૦ રૂ.૫,૦૪,૦૦૦

૫. આવા જ પ્રકારના ઘંઘામાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૨૦%(કર બાદ) છે.

૬. વર્ષ ૧૯૯૮માં ચંત્રો(ચોપડા કિંમત રૂ.૨૦,૦૦૦)જે રૂ.૨૦,૦૦૦માં વેચવામાં આવ્યા હતા. પરંતુ તેની ઉપજ ખોટી રીતે નફા-નુકશાન ખાતે જમા કરવામાં આવી હતી. આ ભૂલ હજુ સુધી સુધારવામાં આવી નથી. ઘસારો ૧૦% લેખે સીધી લીટીની પદ્ધતીએ ગણવામાં આવે છે.

૭. પાઘડીની કિંમત છેલ્લાં ચાર વર્ષના ભારીત સરેરાશ નફાને આધારે આદિક નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીના આધારે ગણવાની છે.
૮. ઈક્વિટી શેરનું વ્યાજબી મૂલ્ય શોધો.

(દ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય., એપ્રિલ ૨૦૦૧)

દા.૨૬ તા. ૩૧/૧૨/૧૯૯૬ના રોજનું સત્યમ લી.નું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
દરેક રૂ.૧૦નો તેવા પૂરા ભરાયેલા ઈક્વિટી શેર	૬,૦૦,૦૦૦	પાઘડી	૭૫,૦૦૦
દરેક રૂ.૧૦નો તેવા રૂ. ૫ ભરાયેલા ઈક્વિટી શેર	૪,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૭,૦૦,૦૦૦
દરેક રૂ.૧૦નો તેવા ૧૦ ટકાના પૂરા ભરાયેલા પ્રેફ. શેર	૨,૦૦,૦૦૦	ચંત્રો	૮,૨૦,૦૦૦
અનામત અને વધારો	૧,૦૦,૦૦૦	અન્ય મિલકતો	૮૦,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૫૦,૦૦૦	માઘવ લી.નાં ૧૦%નાં ડીબેન્ચર (દાર્શનિક કિંમત રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦)	૧,૨૦,૦૦૦
૧૨%નાં ડીબેન્ચર્સ	૩,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૫૦,૦૦૦
લેણાદારો	૬૦,૦૦૦	દેવાદારો	૧,૦૫,૦૦૦
દેવી હૂડીઓ	૪૦,૦૦૦	બાદદા.અનામત	૧૫,૦૦૦
બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ	૨૫,૦૦૦	રોકડ અને બેન્ક	૨૦,૦૦૦
ઘસારા ફંડ			
જમીન-મકાન	૭૦,૦૦૦		
ચંત્રો	૯૦,૦૦૦		
અન્ય મિલકતો	૨૦,૦૦૦		
	૧,૮૦,૦૦૦		
	૧૯,૫૫,૦૦૦		૧૯,૫૫,૦૦૦

વધારાની માહિતી:

૧. જમીન અને મકાનની ઘસારા બાદ કિંમતમાં રૂ.૧,૨૦,૦૦૦ વધારો થયો છે.
૨. ચંત્રોની હાલની કિંમત રૂ.૭,૦૦,૦૦૦ છે.
૩. સ્ટોકની ચોપડે કિંમત તેની બજાર કિંમત કરતાં રૂ.૧૦,૦૦૦ ઓછી છે.
૪. કંપનીની પાઘડીની કિંમત રૂ.૧,૦૦,૦૦૦ ગણવાની છે.
૫. કંપનીનો ત્રણ વર્ષનો ૫૦% વેરો કપાતાં અગાઉનો કુલ નફો રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦ છે.
૬. આ પ્રકારના ઘંઘામાં રોકાયેલી મૂડી પર અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% ગણાય છે. ઉપરની વિગત પરથી કંપનીના ઈક્વિટી શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો.

(ગુ.યુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૧૯૯૭)

દા.૨૭ માઘવી લી.નું તા. ૩૧/૧૨/૧૯૯૬ના રોજનું સત્યમ લી.નું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ	મિલકત-લેણાં	રૂ
રૂ.૧૦નો એક એવા પૂરેપૂરા ભરપાઈ થયેલા ઈક્વિટી શેર	૫,૦૦,૦૦૦	પાઘડી	૭૫,૦૦૦
રૂ.૧૦૦નો એક એવા ૧,૫૦૦ ૧૨%ના પ્રે.શેર	૧,૫૦,૦૦૦	કાયમી મિલકતો	૪૫,૦૦૦
		રોકાણો	
		ઘંઘાકીય	૧,૭૫,૦૦૦

મૂડી-અનામત	૧,૦૦,૦૦૦	બિન-ઘંઘાકીય	૭૫,૦૦૦
સા.અનામતે	૭૦,૦૦૦	ચાલુ મિલકત	૪,૦૦,૦૦૦
નફા-નુકશાન ખાતું	૧,૩૦,૦૦૦	પ્રાથમિક ખર્ચા	૪૦,૦૦૦
લેણદારો	૧,૪૦,૦૦૦		
દેવી હૂડીઓ	૭૦,૦૦૦		
પ્રોવિડન્ડ ફંડ	૪૦,૦૦૦		
	<u>૧૨,૦૦,૦૦૦</u>		<u>૧૨,૦૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

- કાયમી મિલકતોની બજાર કિંમત, ચોપડે કિંમત કરતાં ૩૩.૫% વધુ છે.
- રોકાણોમાં ઘંઘાકીય રોકાણોને તેમની ચોપડે કિંમત કરતાં ૨૦% વધુ કિંમતે આંકવાના છે. અને બન્ને પ્રકારના રોકાણો પર વાર્ષિક ૧૨%ના દરે કરપાત્ર ડિવિડન્ડ મળે છે.
- પાઘડીની કિંમત અધિક નફાથી બે વર્ષની ખરીદી જેટલી ગણવાની છે.
- કંપનીનો છેલ્લો ત્રણ વર્ષનો સરેરાશ નફો (૫૦% કરવેરા બાદ કર્યા પછીનો) રૂ.૧,૮૦,૦૦૦ છે.
- આ પ્રકારના ઘંઘામાં અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% ગણાય છે.

ઉપરની વિગત પરથી કંપનીના ઇન્ડિવિડ્યુઅલ શેરની વ્યાજબી કિંમત શોધો.

(ઉ.ગુ.યુનિ., ટી.વાય., માર્ચ ૧૯૯૭)

દા.૨૮ કીરણ લી.નું તા. ૩૧/૧૨/૨૦૦૦ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
૨૦૦૦ ૫% પ્રે.શેર ૧૦૦નો એક	૨,૦૦,૦૦૦	જમીન અને મકાન	૫,૦૦,૦૦૦
૫૦૦૦ ઇ.શેર રૂ.૧૦૦નો ૧	૫,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૨,૫૦,૦૦૦
સા.અનામત	૫૦,૦૦૦	પ્રા.ખર્ચા	૫૦,૦૦૦
ભંડોળ(સ્થિર મિલકતો પર)	૩૦,૦૦૦		
લેણદારો	૨૦,૦૦૦		
	<u>૮,૦૦,૦૦૦</u>		<u>૮,૦૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

જમીન-મકાનની બજાર કિંમત ૬,૦૦,૦૦૦ ગણવી સ્ટોકની બજાર કિંમત ૨,૦૦,૦૦૦ ગણવી.

ઉપરની વિગતો પરથી શેરની આંતરી કિંમત શોધો.

(સ.પ.યુનિ., ૨૦૦૧)

દા.૩૦ તા. ૩૧/૦૩/૨૦૧૮ના રોજ રાઘવ કંપની લી.નું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું.

મૂડી-દેવાં	રૂ.	મિલકત-લેણાં	રૂ.
રૂ.૧૦૦નો એક એવાં ઇ.શેર	૪૦,૦૦,૦૦૦	જમીન-મકાન	૧૦,૦૦,૦૦૦
સા.અનામત	૨૦,૦૦,૦૦૦	ચંત્રો	૪૦,૦૦,૦૦૦
૫%નાં ડીબેન્યર્સ	૧૦,૦૦,૦૦૦	ફર્નિચર	૪,૦૦,૦૦૦
લેણદારો	૧૦,૦૦,૦૦૦	સ્ટોક	૧૬,૦૦,૦૦૦
		દેવાદારો	૪,૦૦,૦૦૦
		બેન્ક સિલ્ક	૬,૦૦,૦૦૦
	<u>૮૦,૦૦,૦૦૦</u>		<u>૮૦,૦૦,૦૦૦</u>

વધારાની માહિતી:

૧. દરેક મિલકતોની કિંમત બજાર કિંમત કરતા બમણી ગણાવી.
૨. કંપનીની પાઘડી રૂ.૨૨,૦૦,૦૦૦ ગણાવી.
૩. છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો કરવેરા પછીનો સરેરાશ નફો રૂ.૨૪,૦૦,૦૦૦ છે.
૪. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૦% છે.
૫. કંપની છેલ્લાં ત્રણ વર્ષની નફાની ૨૫% રકમ સા.અનામત ખાતે લઈ જાય છે.
ઉપરની માહિતી ઉપરથી શેરની આંતરીક વ્યાજબી કિંમત શોધો.

દા.૩૧ નીચેની વિગતો ઉપરથી ઇ.શેરની બજાર કિંમત શોધો.

૧. ૪,૦૦૦ ઇ. શેર (રૂ. ૧૦૦નો એક એવાં રૂ. ૮૦ ભરપાઈ) રૂ. ૩,૨૦,૦૦૦
૨. સરેરાશ વાર્ષિક નફો (કરવેરા પહેલાંનો) રૂ. ૬૪,૦૦૦
૩. સા.અનામત ખાતે લઈ જવાની રકમ રૂ.૧૦,૦૦૦
૪. કરવેરાની જોગવાઈ રૂ. ૬,૦૦૦
૫. અપેક્ષિત વળતરનો દર ૧૨% છે.

(સ.પ.યુનિ., ૨૦૦૨)

-----*****-----

પ્રકરણ - ૭
આગના ઢાવાના હિસાબો

૭.૧ પ્રસ્તાવના

૭.૨ નાશ પામેલ સ્ટોકના ઢાવા

૭.૩ સંચેરાશ કલમ

૭.૪ પારિણામિક નુકશાન પોલિસી/ નફા-નુકશાનની પોલિસી

પ્રકરણ - ૭

આગના દાવાના હિસાબો

૭.૧ પ્રસ્તાવના:

ઘંઘા સાથે બે શબ્દો જોડાયેલા છે. ૧) નફો ૨) જોખમ. નફો મેળવવા વિવિધ જોખમો ઉઠાવવા તૈયાર રહેવું પડે છે. જે પૈકી કેટલાંક જોખમો સામે રક્ષણ મેળવી શકાય છે. આ રક્ષણ (કવચ) પુરું પાડવાનું કામ વીમા કંપની કરે છે. ઘંઘામાં અકસ્માત, તથા અન્ય કારણોસર આગ લાગે તો માલસામાન, સ્થિરમિલકતો (કાયમી મિલકતો) જેવી કે ચંત્રો તથા ફર્નિચરને નુકશાન થાય છે, તેમજ વેપાર તથા ઉત્પાદન પ્રક્રિયા પણ ખોરંભે પડતાં મોટાપાયે આર્થિક નુકશાન ભોગવવું પડે છે. પરંતુ જો તેની સામે આગનો વીમો લીધો હોયતો વીમા કંપની નક્કી કરેલ પ્રિમીયમ અને શરતોના આધારે આગથી થયેલ નુકશાન ભરપાઈ કરી આપે છે. આ નુકશાનની રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસુલ કરવા વીમા કંપની સમક્ષ દાવા રજૂ કરવા પડે છે, જેને આગના દાવા કહેવામાં આવે છે. - આગના દાવા ત્રણ પ્રકારે વીમા કંપની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે.

- (અ) ફક્ત માલસામાન કે સ્ટોકના દાવા
- (બ) પારિમાણિક નુકસાનના દાવા
- (ક) કાયમી મિલકતોના દાવા.

૭.૨ નાશ પામેલ સ્ટોકના દાવા:

(૧) સૌ પ્રથમ આગ લાગ્યા તારીખે ગોડાઉનમાં સ્ટોક કેટલો છે, તે નીચેની પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરી શોધો.

શરૂઆતનો સ્ટોક	---	વેચેલ માલની મુળ કિંમત(વેચાણ)	---
+ આગ લાગ્યા તારીખ સુધીની ખરીદી	---	બાદ	
	*	કાચોનફો	---
- વેચેલ માલની મુળકિંમત	*	વેચેલ માલની મુળ કિંમત	*
આખર સ્ટોક	*		

(૨) કાચા નફાનો દર શોધો:-

જો દાખલામાં આગ લાગ્યા તારીખની અગાઉની એક વર્ષના જરૂરી બધાજ આંકડા આપ્યા હોય તો તેને આધારે આ દર શોધાય અને તે આગ લાગ્યા તારીખના વર્ષને લાગુ પડે.	જો દાખલામાં આગ લાગ્યા તારીખની અગાઉના ત્રણ કે તેથી વધુ વર્ષના આંકડા આપ્યા હોય તો દરેક વર્ષનો નફાનો દર શોધી (નફાનાં વધુ દરથી હોય તો) સરેરાશ કાચા નફાનો દર શોધો.
--	---

(૩) આગ લાગ્યા તારીખ સુધીનું (મેમોરેન્ડમ) વેપાર ખાતું તૈયાર કરો.

(૪) આગ લાગ્યા તારીખે જે સ્ટોક મળે તેના અધારે નીચેની પ્રમાણે દાવાની રકમ શોધો.

વિગત	રકમ
આગમાં બળી ગયેલ માલની કિંમત	---
-આગથી બચાવેલો માલ ની બજારમાં પ્રાપ્ય મુલ્ય	---
	*
+ આગ બુઝાવવાના ખર્ચ કર્યા	---
આગના દાવાની રકમ	*

૭.૩ સરેરાશ કલમ:

વીમો ઉતરાવનાર પોતાની મિલકતનો ત્રણ રીતે વીમો ઉતરાવી શકે છે.

(૧) મિલકતની કિંમત કરતાં ઓછી રકમનો વીમો ઉતરાવો.

(૨) મિલકતની કિંમત કરતાં વધુ રકમનો વીમો ઉતરાવો.

(૩) મિલકતની કિંમત જેટલી જ રકમનો વીમો ઉતરાવો.

ઉપરોક્ત ત્રણ પૈકી સરેરાશ કલમનો ઉપયોગ ફક્ત પ્રથમ કેસ એટલે કે જ્યારે મિલકતની કિંમત કરતાં ઓછી રકમનો વીમો ઉતરાવવામાં આવ્યો હોય ત્યારે જ થાય છે. બાકીના બંને કેસમાં સરેરાશ કલમ લાગુ પડતી નથી. દા.ત.: એક મિલકતની કિંમત રૂ. ૨૫,૦૦૦/- રૂ. છે, જેના પર ૧૫૦૦૦/- રૂ.નો વીમો ઉતરાવવામાં આવે છે. હવે જો આગ લાગવાથી ઉપરોક્ત મિલકત પૂરેપૂરી બળી જાયતો, વીમા કંપની પૂરેપૂરી રકમ નહીં ચુકવે પરંતુ પ્રમાણસર રકમ ચૂકવશે. જેની ગણતરી સરેરાશ કલમ મુજબ નીચે પ્રમાણે કરવામાં આવે છે.

$$\begin{aligned} \text{દાવાની રકમ} &= \text{ખરેખર નુકશાન} \times \frac{\text{વીમા પોલીસીની રકમ}}{\text{મિલકતની કુલ કિંમત}} \\ &= ૩૫,૦૦૦ \times \frac{૧૫,૦૦૦}{૨૫,૦૦૦} \\ &= ૨૧,૦૦૦ \end{aligned}$$

હવે ધારો કે ઉપરોક્ત મિલકતને આગથી ફક્ત રૂ. ૮૦૦૦ નું નુકશાન થાય તો એ સંજોગોમાં વીમા કંપની રૂ. ૪૮૦૦/- ચુકવશે. જેની આમનોંધ આ પ્રમાણે થાય.

$= ૮૦૦૦ \times \frac{૧૫૦૦૦}{૨૫૦૦૦}$	આમનોંધ
	વીમા કંપની ખાતે ઉ. ૪૮૦૦
	આગથી થયેલ નુકશાન ખાતે ઉ. ૩૨૦૦
$= ૪૮૦૦$	તે આગથી બળી ગયેલ ખાતે ઉ. ૮૦૦૦

સ્ટોકના નુકશાનના દાખલાઓ:

(૧) તારીખ: ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ની રાત્રે આગ લાગવાથી વિજય લી. ના મકાનનો મોટો ભાગ નાશ પામ્યો. રૂ. ૮૮૦૦૦ કિંમતનો સ્ટોક અને ચોપડા બચાવી લેવામાં આવ્યા. કંપનીનો છેલ્લા ૫ વર્ષના વેચાણ પર કાચા નફાનો દર ૨૦ % જેટલો હતો.

તારીખ: ૦૧-૦૧-૨૦૧૭ના રોજ સ્ટોકની કિંમત ૪,૦૦,૦૦૦ હતી. તારીખ: ૦૧-૦૧-૨૦૧૭ થી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ સુધીનું વેચાણ ૫,૪૦,૦૦૦ હતું તથા તેજ સમયગાળાની ખરીદી રૂ. ૩,૨૦,૦૦૦ અને ઉત્પાદક મજૂરી રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦ હતી. વીમા કંપની સમક્ષ મૂકવાના થતા સ્ટોકના દાવાનું પત્રક તૈયાર કરો.

➤ સૌપ્રથમ આગ લાગ્યા તારીખ સુધીનું કાચું વેપાર ખાતું બનાવીને આગ લાગ્યા તારીખે બળી ગયેલ સ્ટોકની કિંમત શોધીશું.

તારીખ: ૦૧-૦૧-૨૦૧૭ થી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ સુધીનું કાચુ વેપાર ખાતું.

ઉ.

જ.

વિગત	રકમ	વિગત	રકમ
શરુઆતનો સ્ટોક	૪,૦૦,૦૦૦	વેચાણ	૫,૪૦,૦૦૦
ખરીદી	૩,૨૦,૦૦૦		
ઉત્પાદક મજુરી	૧,૦૦,૦૦૦		
કાચો નફો		આખર સ્ટોક	૩,૮૮,૦૦૦
૫,૪૦,૦૦૦ X ૨૦/૧૦	૧,૦૮,૦૦૦		
	૬,૨૮,૦૦૦		૬,૨૮,૦૦૦

આગના દાવાની રકમ:

આખર સ્ટોક (આગ લાગ્યા તારીખે) ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ = રૂ.૩,૮૮,૦૦૦

બાદ:- આગથી બચાવેલ માલ - રૂ. ૮૮,૦૦૦

આગના દાવાની રકમ રૂ.૩,૦૦,૦૦૦

(૨) ૧૦ મી જુન, ૨૦૧૭ના રોજ મેસર્સ આર્ટાંદ બ્રધર્સના મકાનમાં આગ લાગી, જેમાં મોટાભાગનો સ્ટોક આગથી નાશ પામ્યો અને બચાવેલ સ્ટોકની કિંમત ૧,૦૮,૦૦૦ હતી. હિસાબી ચોપડા પરથી નીચેની માહિતી પ્રાપ્ત થઈ શકી.

(૧) ૩૧ મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ના રોજ આખર સ્ટોક રૂ. ૪,૧૭,૫૦૦ હતો.

(૨) ૦૧-૦૧-૨૦૧૭ થી ૧૦-૦૬-૨૦૧૭ સુધીની ખરીદી રૂ. ૫,૬૦,૦૦૦ની હતી અને તેજ સમય દરમિયાનનું વેચાણ રૂ. ૭,૭૦,૦૦૦ હતું.

(૩) પાછલા ત્રણ વર્ષનો વેચાણ પર કાચા નફાનો સરેરાશ દર ૨૫% હતો.

(૪) સ્ટોક અંગે રૂ. ૩,૭૫,૦૦૦નો વીમો લેવામાં આવ્યો હતા.

દાવાની ગણતરી કરો.

તારીખ ૦૧-૦૧-૨૦૧૭ થી ૧૦-૦૬-૨૦૧૭ સુધીનું કાચું વેપાર ખાતું

ઉ.

જ.

વિગત	રકમ	વિગત	રકમ
શરુઆતનો સ્ટોક	૪,૧૭,૫૦૦	વેચાણ	૭,૭૦,૦૦૦
ખરીદી	૫,૬૦,૦૦૦		
કાચો નફો		આખર સ્ટોક	૪,૦૦,૦૦૦
૭,૭૦,૦૦૦ X ૨૫/૧૦૦	૧,૯૨,૫૦૦		
	૧૧,૭૦,૦૦૦		૧૧,૭૦,૦૦૦

(નોંધ : અહી મિલકતની કિંમત સ્ટોકની કિંમત રૂ.૪,૦૦,૦૦૦ છે, જ્યારે વીમો કિંમત ફક્ત રૂ.૩,૭૫,૦૦૦નો લીધેલ છે. જેથી સરેરાશ કલમ લાગુ પડશે.)

દાવાની

તારીખ: ૧૦-૦૬-૨૦૧૭ના રોજ આખર સ્ટોક	રૂ. ૪,૦૦,૦૦૦
આગથી બચાવેલ સ્ટોક	રૂ. ૧,૦૮,૦૦૦
નાશ પામેલ માલ	રૂ. ૨,૯૨,૦૦૦

સરેરાશ કલમ = ૨,૯૨,૦૦૦ X $\frac{૩,૭૫,૦૦૦}{૪,૦૦,૦૦૦}$ = ૨,૭૩,૭૫૦

સામાન્ય અને અસામાન્ય સ્ટોકનો દાખલો:

નોંધ : જ્યારે દાખલામાં બંને સ્ટોકની માહિતી અલગ આપેલ હોય ત્યારે કાચું વેપાર ખાતું બનાવતી વખતે સામાન્ય અને અસામાન્ય માલ બંને પ્રકારના ખાતાં બનાવવા પડશે.

(૩) તારીખ: ૧૫-૧૨-૨૦૧૭ના રોજ નરેશ ટ્રેડર્સનું મકાન આગથી બળી ગયું અને બચેલા રેકર્ડમાંથી નીચેની માહિતી પ્રાપ્ત થઈ શકી.

સ્ટોક (મુળ કિંમત), તારીખ: ૦૧-૦૧-૨૦૧૬	૩,૬૭,૫૦૦
સ્ટોક (મુળ કિંમત), તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૬	૩,૯૮,૦૦૦
ખરીદ બાદ પરત (૩૧-૧૨-૨૦૧૬ના રોજ પૂરા થતા વર્ષની)	૧૯,૯૦,૦૦૦
વેચાણ બાદ પરત (૩૧-૧૨-૨૦૧૬ના રોજ પૂરા થતા વર્ષની)	૨૪,૩૫,૦૦૦
ખરીદ બાદ પરત (૦૧-૦૧-૨૦૧૭ થી ૧૫-૧૨-૨૦૧૭ સુધી)	૮,૧૦,૦૦૦
વેચાણ બાદ પરત (૦૧-૦૧-૨૦૧૭ થી ૧૫-૧૨-૨૦૧૭ સુધી)	૧૧,૫૬,૦૦૦

તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૬ના રોજ પાકા સરવૈયા માટે સ્ટોકની કિંમત આંકતી વખતે કેટલોક માલ, જેની મુળ કિંમત રૂ. ૩૪,૫૦૦ છે, જેનું બરાબર વેચાણ ન થતું હોવાથી રૂ. ૧૧,૫૦૦ લખી વાળવામાં આવ્યા હતા. માલનો આ થોડો ભાગ જેની મુળ કિંમત રૂ. ૧૭,૨૫૦ હતી, તેને માર્ચ ૨૦૧૭માં રૂ.૧,૨૫૦ના નુકશાને વેચવામાં આવ્યો હતો. બાકીના સ્ટોક હવે તેની મુળ કિંમતે આંકવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત અપવાદ સિવાય કાચા નફાનો દર આખા ગોળા માટે એક સરખો રહ્યો છે. આગથી બચેલ માલની કિંમત રૂ.૨૯,૦૦૦ હતી. દાવાની રકમ શોધો.

તારીખ ૩૧-૧૨-૨૦૧૬ ના રોજ પૂરા થતા વર્ષનું કાચું વેપાર ખાતું

ઉ.

જ.

વિગત	રકમ	વિગત	રકમ
શરુઆતનો સ્ટોક	૩,૬૭,૫૦૦	વેચાણ બાદ પરત	૨૪,૩૫,૦૦૦
ખરીદી બાદ પરત	૧૯,૯૦,૦૦૦	આખર સ્ટોક ૩૯૮૦૦૦ + લખી વાળેલ ૧૧,૫૦૦	૪,૦૯,૫૦૦
કાચો નફો	૪,૮૭,૦૦૦		
	૨૮,૪૪,૫૦૦		૨૮,૪૪,૫૦૦

* તારીખ: ૩૧-૧૨-૨૦૧૬ના રોજ આખર સ્ટોકની કિંમત આંકતા રૂ. ૧૧,૫૦૦ લખી વાળવામાં આવેલા, જેને આખર સ્ટોકમાં ઉમેરવા પડે.

વેચાણ પર કાચા નફોનો દર:-

૨૪,૩૫,૦૦૦	૪,૮૭,૦૦૦	$\frac{૪,૮૭,૦૦૦ \times ૧૦૦}{૨૪,૩૫,૦૦૦} = ૨૦\%$
૧૦૦	?	

હવે આગ લાગ્યા તારીખ સુધીનું વેપાર ખાતું બનાવવું.

તારીખ: ૧૫-૧૨-૨૦૧૭ સુધીનું કાચું વેપાર ખાતું.

વિગત	સામાન્ય	અસામાન્ય	કુલ	વિગત	સામાન્ય	અસામાન્ય	કુલ
શરુઆતનો સ્ટોક (૪,૦૬,૫૦૦ - ૩૪,૫૦૦)	૩,૭૫,૦૦૦	૩૪,૫૦૦	૪,૦૯,૫૦૦	વેચાણ બાદ પરત (૧૬,૦૦૦+ ૧૧,૪૦,૦૦૦)	૧૧,૪૦,૦૦૦	૧૬,૦૦૦	૧૧,૫૬,૦૦૦
ખરીદી બાદ પરત	૮,૧૦,૦૦૦	---	૮,૧૦,૦૦૦	કાચી ખોટ	---	૧,૨૫૦	૧,૨૫૦
કાચો નફો (૧૧,૪૦,૦૦૦ X ૨૦/૧૦૦)	૨,૨૮,૦૦૦	---	૨,૨૮,૦૦૦	આખર સ્ટોક ?	૨,૭૩,૦૦૦	---	---
	૧૪,૧૩,૦૦૦	૩૪,૫૦૦	૧૪,૪૭,૫૦૦		૧૪,૧૩,૦૦૦	૩૪,૫૦૦	૧૪,૪૭,૫૦૦

* બગડેલ માલ પૈકી રૂ. ૧૭,૨૫૦ ના મુળ કિંમતના માલ

બાદ: ખોટ રૂ. ૧,૨૫૦

વેચાણ કિંમત રૂ. ૧૬,૦૦૦

* તારીખ: ૧૫-૧૨-૨૦૧૭ના રોજ સ્ટોક રૂ. ૨,૬૦,૨૫૦

બાદ: આગથી બચેલ માલ રૂ. ૨૬,૦૦૦

દાવાની રકમ રૂ. ૨,૬૧,૨૫૦

૭.૪ પારિણામિક નુકશાન પોલિસી/ નફા નુકશાનની પોલિસી:

ઘંઘામાં આગ લાગે ત્યારે માત્ર માલસામાન, મિલકતો કે સ્ટોકને જ નુકશાન થયા તેવું નથી, પરંતુ સાથે સાથે આગ લાગવાથી કેટલાંક સમય સુધી ઘંઘો ખોરવાઈ જાય છે, જેના પરિણામે તે સમયગાળા દરમિયાન વેચાણમાં ઘટાડો થાય છે. જે કમશ: નફાના ઘટાડામાં પરિણમે છે. આવા પ્રકારના નુકશાનને આગથી થયેલ પારિણામિક નુકશાન અથવા તે નફામાં નુકશાન કહે છે. ટુકમાં જેટલો સમય ઘંઘો બંધ રહે તેટલા સમય પૂરતાં વિવિધ સ્થિર ખર્ચાઓ તો ચૂકવવા જ પડે છે અને બીજી બાજુ વેચાણ દર ઘટે છે અને પારિણામિક નુકશાન કહવાય, જેની સામે કંપનીઓ નફાના નુકશાનનો વીમો ઉતરાવે છે.

પારિણામિક નુકશાનના દાવાની ગણતરી કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાના મુદ્દા.

(૧) સૌપ્રથમ ગુમાવેલ વેચાણ શોધો:-

ગુમાવેલ વેચાણ:-

પાછલા વર્ષનું બાંધઘરી સમયનું વેચાણ (પ્રમાણિત વેચાણ)	---
(-) બાદ:- ખોરવાઈ ગયેલ સમયનું વેચાણ (બાંધઘરી) સમયનું ખરેખર વેચાણ	---
ગુમાવેલ વેચાણ	*

નોંધ : ગુમાવેલ વેચાણની ગણતરી કરતી વખતે જો ગયા વર્ષની સરખામણીમાં ચાલુ વર્ષે વધઘટ થઈ હોય તો તેને ધ્યાનમાં લેવી.

(૨) વેચાણ પર નફાની નીચેની બે ટકાવારીઓ શોધો.

$$૨.૧ \quad \frac{\text{પાછલા નાણાકીય વર્ષનો ચોખ્ખો નફો} + \text{સ્થિર ખર્ચા} \times ૧૦૦}{\text{પાછલા નાણાકીય વર્ષનું વેચાણ}}$$

$$૨.૨ \quad \frac{\text{વિમાની રકમ} \times ૧૦૦}{\text{આગ લાગ્યા તારીખ પહેલાના ૧૨ માસનું વેચાણ}}$$

(૩) દાવાની રકમ = ગુમાવેલ વેચાણ x ટકાવારી

(૨.૧ અથવા ૨.૨ પૈકી બેમાંથી જે ઓછી હોય તે)

દાખલા દ્વારા સમજૂતી:-

એક કારખાનામાં આગ લાગી નીચની વિગતો પ્રાપ્ત થઈ શકી. જેના આધારે દાવાની રકમ શોધો.

(૧) ગુમાવેલ વેચાણ	રૂ. ૬૦,૦૦૦
(૨) પાછલા હિસાબી વર્ષનું વેચાણ	રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦
(૩) પાછલા વર્ષનો ચોખ્ખો નફો	રૂ. ૩૨,૦૦૦
(૪) પાછલા વર્ષના (હિસાબી વર્ષના) સ્થિર ખર્ચાઓ	રૂ. ૮૦,૦૦૦
(૫) આગ લાગ્યા તારીખે પુરા થતા ૧૨ માસનું વેચાણ	રૂ. ૪,૦૦,૦૦૦
(૬) વીમા પોલિસીની રકમ	રૂ. ૭૨,૦૦૦
(૭) આગ બુઝાવવાના ખર્ચા	રૂ. ૧,૨૦૦

જવાબ:

(અ) ગુમાવેલ વેચાણ રૂ. ૬૦,૦૦૦

(ઇ) વેચાણ પર નફાની ટકાવારી

$$\begin{aligned}
 B.1 &= \frac{\text{પાછલા નાણાકીય વર્ષનો ચોખ્ખો નફો} + \text{સ્થિર ખર્ચા} \times ૧૦૦}{\text{પાછલા નાણાકીય વર્ષનું વેચાણ}} \\
 &= \frac{૩૨,૦૦૦ + ૮૦૦૦ \times ૧૦૦}{૨,૦૦,૦૦૦} \\
 &= \frac{૪૦,૦૦૦ \times ૧૦૦}{૨,૦૦,૦૦૦}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
&= 20\% \\
B.2 &= \frac{\text{વીમાની રકમ}}{\text{આગ લાગ્યા તારીખે પુરા થતા ૧૨ માસનું વેચાણ}} \times 100 \\
&= \frac{૭૨,૦૦૦ \times 100}{૪,૦૦,૦૦૦} \\
&= 18\%
\end{aligned}$$

(ઘ) દાવાની રકમ

$$\begin{aligned}
&= \text{ગુમાવેલ વેચાણ} \times \text{વેચાણ પર નફાની ટકાવારી (B.1 / B.2 માંથી જે ઓછી હોય તે)} \\
&= ૬૦,૦૦૦ \times 18/100 = 10,800 \\
+ & \text{ આગ બુઝાવવાના ખર્ચા} \quad \underline{1,200} \\
& \text{કુલ દાવાની રકમ} \quad \underline{\underline{12,000}}
\end{aligned}$$

નોંધ:- નફાની ટકાવારી અને વેચાણની ટકાવારીમાં થયેલ ફેરફારનો દાખલો.

દાખલા નં. ૨

શ્રીમતી પ્રિયંકાએ પોતાની ધંધાની નફાના નુકશાનની રૂ. ૫,૧૮,૦૦૦ની પોલિસી લીધી. તેમનું હિસાબી વર્ષ ૩૧ ડિસેમ્બર, ના રોજ પુરું થાય છે. નીચે આપવામાં આવેલ માહિતીના આધારે વીમા કંપની સમક્ષ રજૂ કરવાનું નફા-નુકશાન દર્શાવતું પત્રક તૈયાર કરો:

- (૧) આગ લાગ્યા તારીખ: ૦૧-૦૫-૨૦૧૭
- (૨) બાંહેધરી સમયનો ગાળો ૪ માસ
- (૩) છેલ્લાં નાણાકીય વર્ષનો ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦
- (૪) વીમો ઉતરાવેલ સ્થિર ખર્ચા રૂ. ૭,૫૦,૦૦૦
- (૫) તારીખ ૩૦મી એપ્રિલ, ૩૧મી ઓગષ્ટ અને ૩૧મી ડિસેમ્બરના રોજ પૂરા થતા ચાર (૪) માસના વેચાણનાં આંકડા અનુક્રમે નીચે મુજબ હતા.
- (અ) ૨૦૧૬ : રૂ. ૧૮,૭૫,૦૦૦, રૂ. ૨૨,૫૦,૦૦૦, રૂ. ૮,૭૫,૦૦૦
- (ઘ) ૨૦૧૭ : રૂ. ૧૫,૦૦,૦૦૦, રૂ. ૩,૭૫,૦૦૦
- (૬) ૨૦૧૬ની સરખામણીમાં ૨૦૧૭ના વર્ષમાં વેચાણમાં ૨૦% નો ઘટાડો થશે. અને ૨૦૧૬ના વર્ષની સરખામણીમાં ૨૦૧૭ના વર્ષમાં નફાના દરમાં ૨% નો ઘટાડો થશે.

બાંધધરી સમય (ચાલુ વર્ષનો)

$$\begin{aligned}
& \text{આગ લાગ્યા તારીખ:} \quad \underline{01-05-2017} \\
+ & \text{ બાંધધરી સમય} \quad \underline{4 \text{ માસ}} \\
& 01-05-2017 \text{ થી } 31-08-2017 \text{ (ચાલુ વર્ષનો)} \quad 01-08-2017
\end{aligned}$$

(અ) ગુમાવેલ વેચાણ

પાછલા વર્ષના બાંધધરી સમયનું વેચાણ (01-04-2015 થી 31-03-2015)	૨૨,૫૦,૦૦૦
- ૨૦% ઘટાડો	૪,૫૦,૦૦૦
બાદ: ચાલુ વર્ષના બાંધધરી સમયનું વેચાણ (01-04-2015 થી 31-03-2015)	૩,૭૫,૦૦૦
ગુમાવેલ વેચાણ	૧૪,૨૫,૦૦૦

(ઇ) વેચાણ પર નફાની ટકાવારીઓ

$$\begin{aligned}
 \text{B.1} &= \frac{\text{પાછલા નાણાકીય વર્ષનો ચાખ્ખો નફો} + \text{સ્થિર ખર્ચા} \times 100}{\text{પાછલા નાણાકીય વર્ષનું વેચાણ}} \\
 &= \frac{૩,૫૦,૦૦૦ + ૭,૫૦,૦૦૦ \times 100}{૫૦,૦૦,૦૦૦} \\
 &= \frac{૧૧,૦૦,૦૦૦ \times 100}{૫૦,૦૦,૦૦૦} \\
 &= ૨૨\%
 \end{aligned}$$

પાછલા નાણાકીય વર્ષનું વેચાણ / 01-01-2015 થી 31-12-2015

01-01-2015 થી 30-03-2015	૧૮,૭૫,૦૦૦
+ 01-04-2015 થી 31-03-2015	+ ૨૨,૫૦,૦૦૦
+ 01-04-2015 થી 31-12-2015	+ ૮,૭૫,૦૦૦
	૫૦,૦૦,૦૦૦

$$= ૨૨\% - ૨\% \text{ ઘટાડો} = ૨૦\%$$

$$\begin{aligned}
 \text{B.2} &= \frac{\text{વીમાની રકમ}}{\text{આગ લાગ્યા તારીખે પુરા થતા ૧૨ માસનું વેચાણ}} \times 100 \\
 &= \frac{૫,૧૮,૦૦૦ \times 100}{૩૭,૦૦,૦૦૦} \\
 &= ૧૪\%
 \end{aligned}$$

➤ આગ લાગ્યા તારીખના પહેલાના ૧૨ માસનું વેચાણ:

01-04-2015 સુધીનું એટલે કે (01-04-2015 થી 30-03-2015 સુધીનો સમય)		
01-04-2015 થી 31-03-2015	=	૨૨,૫૦,૦૦૦
01-04-2015 થી 31-12-2015	+	૮,૭૫,૦૦૦

૦૧-૦૧-૨૦૧૭ થી ૩૦-૦૪-૨૦૧૭	+	૧૫,૦૦,૦૦૦
૦૧-૦૫-૨૦૧૬ થી ૩૦-૦૪-૨૦૧૭ સુધીનું વેચાણ		૪૬,૨૫,૦૦૦
- (૨૦% નો ઘટાડો (વેચાણમાં))		૯,૨૫,૦૦૦
		૩૧,૦૦,૦૦૦

(ઈ) ગુમાવેલ વેચાણ - ૧૪,૨૫,૦૦૦

(B.1 /B.2 માંથી જે ઓછી હોય તે) ૧૪%

$$\begin{aligned}
 \text{દાવાની રકમ} &= \text{ગુમાવેલ વેચાણ} \times \text{ઓછી ટકાવારી} \\
 &= ૧૪,૨૫,૦૦૦ \times ૧૪/૧૦૦ \\
 &= ૧,૯૯,૫૦૦
 \end{aligned}$$

પ્રકરણ - ૮

જનરલ (સામાન્ય) ઇન્સ્યુરન્સ કંપનીઓના હિસાબો

- ૮.૧ પ્રાસ્તાવિક
- ૮.૨ વીમો એટલે શું?
- ૮.૩ વીમો કેવી રીતે કામ કરે છે?
- ૮.૪ વીમાના પ્રકાર
- ૮.૫ ભારતમાં સામાન્ય વીમા કંપનીઓ
- ૮.૬ જીવન વીમો અને સામાન્ય વીમા વચ્ચે તફાવત
- ૮.૭ વીમા કરાર
- ૮.૮ સામાન્ય વીમો લેવાની વિધિ
- ૮.૯ આચારસંહિતા
- ૮.૧૦ પુનઃ વીમો
- ૮.૧૧ મહેસુલી ખાતુ
- ૮.૧૨ ઉદાહરણ
- ૮.૧૩ સ્વાધ્યાય

પ્રકરણ - ૮

જનરલ (સામાન્ય) ઇન્સ્યુરન્સ કંપનીઓના હિસાબા

૮.૧ પ્રાસ્તાવિક :-

આજના આ આધુનિક યુગમાં માનવીએ જીવનમાં અનેક જોખમોનો સામનો કરવો પડે છે. આ જોખમોથી થતા આર્થિક નુકશાન સામે વીમો અને વીમા કંપની રક્ષણ આપે છે. મનુષ્ય પોતાના જોખમોના નુકશાન માટે સલામત રહેવા માંગે છે અને તે માટે તે વીમાનો ઉપયોગ જોખમોથી થતું આર્થિક નુકશાન ની ભરપાઈ કરવા માટે કરે છે.

માનવીએ પોતાના જીવનમાં અનેક જોખમોનો સામનો કરવાનો હોય છે. જેમકે માલમિલકતનું નુકશાન, મૃત્યુ, માલસામાન ચોરીથી, માલમિલકત આગમાં બળી જવી, દરિયાઈ તોફાનમાં માલનું નુકશાન થવું, મોટર અક્સ્માત વગેરે જોખમો સામાન્ય છે. પરંતુ આ બધા સામે માનવી પોતાની જાતને સુરક્ષિત કરવા માટે તે વીમો લેવા માટે પ્રેરાય છે.

૮.૨ વીમો એટલે શું?

વીમો એ વીમા કંપની (ઇન્સ્યોરર) અને પોલીસિ ધારક (ઇન્સ્યોર્ડ) વચ્ચેનો કરાર છે. ચોક્કસ ચુકવણી (પ્રીમીયમ) ની બદલીમાં વીમા કંપની વીમો ઉતારાવનારને ચોક્કસ ઘટના બનવા પર ચોક્કસ માત્રાની રકમ ચુકવવા માટે બંધાય છે.

આમ વીમો એટલે બીજું કંઈ જ નહીં પરંતુ જોખમને અન્યને સોંપવાની પ્રક્રિયા જેમાં જે વ્યક્તિ વીમો ઉતારાવે છે તે તેમના જોખમો વીમા કંપનીને તબદિલ કરે છે જે માટે તેમણે ચોક્કસ ચૂકવણી (પ્રીમીયમ) કરવી પડે છે.

ધ્યાન રાખો :-

વીમો જે માટે ઉતારાવ્યો હોય તે ઘટનાને બનતી અટકાવી શકાતો નથી. વીમા હેઠળની ઘટના બનવાને પરિણામે થતા નુકશાન સામે તે માત્ર વળતર પુરુ પાડી શકે છે.

૮.૩ વીમો કેવી રીતે કામ કરે છે?

વીમો જોખમોથી થતા આર્થિક નુકશાનની ભરપાઈ કરી આપે છે. એટલે વીમો આર્થિક નુકશાન સામે રક્ષણ આપે છે. ઘણા વ્યક્તિઓ વીમો લે છે અને વીમા કંપની વીમો ઉતારવાના બદલામાં નુકશાનનું વળતર આપે છે. આ નુકશાન દરેકને થતું નથી, પણ એમાંથી જે વ્યક્તિને નુકશાન થાય છે તેમને વીમા કંપની પ્રીમીયમની રકમમાંથી આર્થિક નુકશાન ભરપાઈ કરી આપે છે. આમ વીમા કંપની ઘણા વ્યક્તિઓ વચ્ચે જોખમો વહેંચી નાખે છે કે જેથી કોઈ એક વ્યક્તિને ભારે જોખમ સહન કરવું પડતું નથી.

૮.૪ વીમાના પ્રકાર :-

સામાન્ય રીતે વીમાના બે પ્રકાર પાડી શકાય.

(અ) જીંદગીનો વીમો:- જિંદગીમાં મરણ પછી કે નક્કી કરેલ મુદત પૂરી થતા વીમાની રકમ ચુકવવી જ પડે છે એટલે વર્ષને અંતે જ્યારે વીમા કંપનીઓ જ્યારે ચોપડા બંધ કરે ત્યારે બધી પોલિસીનું જોખમ ચાલુ હોય એટલે જિંદગીના વીમામાં નફો શોધી કાઢવાનું મુશ્કેલ છે.

(બ) સામાન્ય વીમો :-

નોન-લાઈફ ઇન્સ્યુરન્સ માર્કેટ



ફાયર (આગ) ઇન્સ્યુરન્સ - મરીન (સમુદ્ર) ઇન્સ્યુરન્સ - અન્ય



મોટર ઇન્સ્યુરન્સ - પ્રોપર્ટી ઇન્સ્યુરન્સ - લાયાબિલિટી ઇન્સ્યુરન્સ - હેલ્થ ઇન્સ્યુરન્સ - ટ્રાવેલ ઇન્સ્યુરન્સ

સામાન્ય વીમો એક વર્ષની મુદતનો હોય એટલે એક વર્ષ પુરુ થાય અને જો વીમો ઉતારનારને કઈ નુકશાન ન થાય તો વીમા કંપનીને એ પોલીસી પેટે કઈ રકમ ચૂકવવાની હોતી નથી એટલે વર્ષ પુરુ થાય ત્યારે જો બધા જ વીમાની મુદત પૂરી થઈ ગઈ હોય તો વીમા કંપનીને ભવિષ્યમાં કોઈ જવાબદારી રહેતી નથી અને તે પોતાના ઇંધાનો નફો સહેલાઈથી જાણી શકે છે.

૮.૫ ભારતમાં સામાન્ય વીમા કંપનીઓ :

- ધ ન્યૂ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- ઓરીએન્ટલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- એસ.બી.આઈ. જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- રિલાયન્સ જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- તાતા એઆઈજી જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- આઈ.સી.આઈ.સી.આઈ. લોમ્બાર્ડ જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- ઈક્સો ટોક્યો જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- નેશનલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ
- એગ્રીકલ્ચર ઇન્સ્યુરન્સ કંપની ઓફ ઇન્ડિયા
- એલ. એન્ડ ટી. જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ

૮.૬ જીવન વીમો અને સામાન્ય વીમા વચ્ચે તફાવત :-

	જીવન વીમો	સામાન્ય વીમો
૧	જીવન વીમો માનવી પોતાના જીવનના જોખમો માટે લે છે.	સામાન્ય વીમો માનવી આગ, સમુદ્ર, મોટર, પ્રોપર્ટી, લાયાબિલિટી, હેલ્થ ઇન્સ્યુરન્સ, ટ્રાવેલ વગેરેના જોખમ માટે લે છે.
૨	જીવન વીમામાં જોખમ નિશ્ચિત છે, કારણકે વહેલા કે પછી મૃત્યુ તો થવાનું જ છે.	સામાન્ય વીમામાં જોખમ અનિશ્ચિત છે. એક વર્ષમાં નુકશાન ન થાય તો વીમા કંપનીએ કશું ચુકવવું પડતું નથી.
૩	જીવન વીમાને બાંહેધરીનો કરાર કહી શકાય. આમાં નુકશાન વળતરના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ થતો નથી.	સામાન્ય વીમો નુકશાન વળતરનો કરાર છે. આમાં નુકશાન જેટલાં જ નાણાં ચુકવવાનાં છે.
૪	જીવન વીમા પોલિસી ગમે ત્યારે બંધ	સામાન્ય વીમા પોલિસી ગમે ત્યારે બંધ કરાવી

	કરાવી શકાય છે અથવા શરણ કરી શકાય છે.	શકાય નહિ.
૫	જીવન વીમા પોલિસીમાં અલ્પ વીમો અને અતિવીમાના પ્રશ્નો ઉભા થતા નથી. જેટલી રકમનો વીમો ઉતરાવ્યો હોય તેટલી રકમ વીમા કંપનીએ ચૂકવવી પડે છે.	સામાન્ય વીમા આગના કે દરિયાઈ વીમામાં અલ્પવીમો અને અતિવીમાના પ્રશ્નો ઉભા થાય છે.
૬	જાવન વીમામાં રક્ષણ તથા ફરજિયાત બચત બંને તત્વો છે.	સામાન્ય વીમો ફક્ત જોખમો સામે રક્ષણ આપે છે.
૭	જીવન વીમો લાંબી મુદતનો હોય છે.	સામાન્ય વીમો એક વર્ષની મુદતનો હોય છે.
૮	જીવન વીમામાં ઉંમર વધવા સાથે જોખમ વધતું જાય છે છતાં પ્રિમિયમમાં ફેરફાર કરી શકાતો નથી.	સામાન્ય વીમામાં જોખમો વધતા પ્રિમિયમના દર બદલાય છે.
૯	જીવન વીમામાં પ્રિમિયમ ના ભર્યું હોય તો પણ વીમો ફરી ચાલુ કરાવી શકાય.	સામાન્ય વીમામાં મુદતે પ્રિમિયમ ના ભર્યું હોય તો વીમો આપોઆપ બંધ થઈ જાય છે.

૮.૭ વીમા કરાર :-

વીમામાં કરારમાં સમજૂતી સંકળાયેલી હોય છે, જેમાં વીમા કંપની પ્રીમિયમના બદલામાં ચોક્કસ પ્રકારના જોખમો સામે નાણાકીય સંરક્ષણ પ્રદાન કરવા સંમત થાય છે. કરાર સમજૂતી વીમા પોલીસીનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરે છે. ભારતીય કરાર ધારા, ૧૯૭૨ની જોગવાઈઓ વીમા કરારો સમગ્ર ભારતમાં તમામ કરારોનું સંચાલન કરે છે.

૮.૮ સામાન્ય વીમો લેવાની વિધિ :-

૧૯૫૬માં જીવન વીમાનો ઇંદો કરનાર કંપનીઓનું રાષ્ટ્રીયકરણ કરવામાં આવ્યું. તેજ રીતે તા. ૧૩-૦૫-૧૯૭૧થી ભારતમાં સામાન્ય વીમાનો ઇંદો કરતી કંપનીઓનું રાષ્ટ્રીયકરણ કરવામાં આવ્યું. સામાન્ય વીમો કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા (General Insurance Corporation of India) નામના કોર્પોરેશનની સ્થાપના (જીવન વીમા કોર્પોરેશનની માફક) તા. ૦૧-૦૧-૧૯૭૩થી કરવામાં આવી છે. આ સામાન્ય વીમા કોર્પોરેશન ભારતમાં ચાર ઝોન દ્વારા વહીવટ ચલાવે છે. આ ચાર ઝોન કોલકતા, મુંબઈ, દિલ્હી અને ચેન્નાઈમાં સ્થિત છે.

કંપની દ્વારા નિયુક્ત એજન્ટ દ્વારા પ્રપોઝલ દરખાસ્ત પત્રક ભરીને મોકલવું પડે છે. જેમાં વીમો લેનારનું નામ, સરનામું, વીમા વસ્તુનો પ્રકાર, જોખમનો પ્રકાર, વીમા વસ્તુની કિંમત, પોલીસીની રકમ વગેરે દર્શાવવામાં આવે છે. પછી વીમા કંપની જ્યારે એ દરખાસ્તનો સ્વીકાર કરે અને વીમો લેનારને જણાવે ત્યારે જણાવ્યા મુજબ પ્રીમિયમની રકમ વીમો લેનાર ભરી દે છે અને વીમો કરાર અસ્તિત્વમાં આવે છે તે સામે કામચલાઉ ક્વર નોટ વીમો ઉતરાવનારને કોર્પોરેશન આપે છે અને એ કરારના આખરી સ્વરૂપ પોલિસી આપે છે.

વીમા જોખમથી વીમા વસ્તુને નુકશાન થાય ત્યારે તે કોર્પોરેશનને જણાવવું પડે છે અને તે સાથે દાવાનું પત્રક ભરવું પડે છે. કંપનીનો અધિકારી તેની તપાસ કરે છે અને તપાસના અંતે નુકશાનના વળતર રૂપે પૂરેપૂરી કે પ્રમાણસર રકમ (દાવાની રકમ) મંજૂર કરે છે અને તેને આધારે કંપની દાવાની રકમ વીમો લેનારને મોકલી આપે છે.

૮.૯ આચારસંહિતા :-

જનરલ ઈન્શ્યોરન્સ કાઉન્સિલની વહીવટી સમિતિએ સામાન્ય વીમાનો ધંધો કરતી બધીજ કંપનીઓ માટે આચારસંહિતા ઘડી કાઢી છે જેથી વીમાના ધંધામાં ઉચાધોરણો જળવાઈ રહે.

સામાન્ય વીમાનો ધંધો કરતી દરેક કંપનીઓના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ તેનું પાલન કરવાની બાંહેધરી આપવી પડે છે.

આચારસંહિતાના મુખ્ય નિયમો નીચે મુજબ છે.

- (૧) દરેક પ્રકારના વીમા અંગે બાકી જોખમ માટેનું અનામત રાખવું પડે છે. આ અનામત આગ અને પરચુરણ વીમાના ધંધામાં ચોખ્ખા પ્રીમીયમની આવકના ૫૦% જેટલું હોવું જોઈએ, જ્યારે દરિયાઈ વીમાના ધંધામાં ચોખ્ખા પ્રીમીયમની આવકના ૧૦૦% જેટલું હોવું જોઈએ.
- (૨) દરેક કંપનીએ પોતાના ટેવા કરતા મિલકતો વધુ રાખવી જોઈએ આ વધારો રૂ. ૫ લાખ કે ચોખ્ખા પ્રીમીયમની આવકના ૧૦% જેટલા(બે માંથી જે વધુ હોય તે)હોવો જોઈએ. આ વધારાને લઘુત્તમ સલામતી ગણો કહેવામાં આવે છે.
- (૩) દાવાઓ, કમિશન અને રૂપિયા પચાસથી વધુના ખર્ચા ફક્ત કોસ ચેક અને ઓર્ડર ચેકથી ચૂકવવા.
- (૪) પ્રીમીયમની રકમ જોખમ શરૂ થાય તે પહેલા જ મળી જવી જોઈએ, સિવાય કે પ્રીમીયમ અંગે બેંક ગેરંટી આપી હોય અથવા વીમો લેનારે તે અંગે પૂરતી કિપોઝીટ મૂકી હોય.
- (૫) વીમા કંપનીનો મહેસૂલી ખાતામાં વહીવટી અર્થની વિગતો નીચે મુજબ અલગ-અલગ બતાવવી:
ડિરેક્ટરની ફી, પગાર, ગ્રેજ્યુઈટી, પ્રોવિડન્ટ ફંડ, મુસાફરી ખર્ચ, તાર અને ટપાલ ખર્ચ, મનોરંજન ખર્ચ, હેડ ઓફિસનો ખર્ચ, કાનુની ખર્ચ, ડિરેક્ટરને આપેલું કમિશન, જાહેરાત ખર્ચ, સ્ટેશનરી અને છપામણી ખર્ચ.

૮.૧૦ પુનઃ વીમો :-

એક વીમા કંપનીએ લીધેલ જોખમ ખૂબ વધુ પડતું જણાય ત્યારે વીમો કંપની પોતે લીધેલ વીમાના થોડા ભાગનું જોખમ ઓછું કરવા બીજી વીમા કંપની સાથે જોખમ વહેચી લે ત્યારે પુનઃ વીમાનો કરાર થયો ગણાય છે.

પુનઃવીમો એ મૂળ વીમાદાર અને પ્રથમ વીમા કંપની વચ્ચેના સંબંધને અસર કરતો નથી. એટલે જો નુકશાન થાય તો વીમાવસ્તુના માલિકે પ્રથમ વીમા કંપની પાસે જ પૂરી રકમ વસૂલ કરવાની રહે છે. તે બીજી વીમા કંપની પાસે જઈ શકતો નથી. પરંતુ પ્રથમ વીમા કંપની દાવાની રકમ ચૂકવાઈ પછી બીજી વીમા કંપની પાસે પ્રમાણસર વળતર મેળવી શકે છે.

પ્રથમ વીમા કંપની માટે પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ આવકનો ઘટાડો છે. કારણકે તેણે પુનઃવીમો લેનાર બીજી વીમા કંપનીને પ્રીમીયમ આપવું પડે છે. એટલે પ્રથમ કંપની પોતાના મહેસૂલી ખાતાની જમા બાજુ મળેલ પ્રીમીયમમાંથી પુનઃ વીમાનું પ્રીમીયમ બાદ બતાવે છે. પુનઃવીમા પર કમિશન પ્રથમ કંપનીને મળે છે એટલે તે કમિશન તેની આવક ગણાય છે.

બીજી કંપની માટે પુનઃ વીમાનું પ્રીમીયમ આવક છે. જ્યારે પુનઃ વીમાનું કમિશન તેણે આપવું પડે છે. એટલે તેનો ખર્ચ છે. એક જ કંપની પુનઃ વીમો આપે પણ ખરી અને સ્વીકારે પણ ખરી. એટલે તે કંપનીને પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ મળે પણ ખરું અને તેણે પુનઃ વીમાનું પ્રીમીયમ ચુકવવું પણ પડે. તે જ રીતે પુનઃ વીમા પરનું પ્રીમીયમ મળે તો તેના પર કમિશન ચુકવવું પડે અને પુનઃવીમા પરનું પ્રીમીયમ ચુકવવું પડે તો તેના પર કમિશન મળે પણ ખરું.

૮.૧૧ મહેસૂલી ખાતું :-

જુદા જુદા પ્રકારના વીમાનો ધંધો કરતી કંપનીએ દરેક પ્રકારના ધંધા માટે જુદું મહેસુલી ખાતું બનાવવાનું હોય છે. સામાન્ય વીમા અંગેનું મહેસુલી ખાતું તે વિભાગનું નફાનુકશાન ખાતું છે. આ ખાતામાં ચાલુ વર્ષના ખર્ચા અને ચાલુ વર્ષની આવક લખવામાં આવે છે. વીમાના કાયદામાં સામાન્ય વીમા કંપનીના મહેસુલી ફોર્મ B-RA નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યું છે.

ફોર્મ B-RA (મહેસુલી ખાતાનો નમૂનો)

.....વિમા કં. લિ. નું તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦..... ના રોજ પૂરા થતા વર્ષનું મહેસુલી ખાતું (..... વિભાગ)

વિગતો	પરિશિષ્ટ	ચાલુ વર્ષ (રૂ.)	પાછલા વર્ષ (રૂ.)
૧. કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)	૧		
૨. અન્ય (વિગતો જણાવવી)			
૩. બાકી જોખમ માટેની જોગવાઈઓમાં ફેરફાર			
૪. વ્યાજ, કિપિડન્ડ, ભાડું (કુલ)			
કુલ (અ)			
૧. ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨		
૨. કમિશન	૩		
૩. વીમાના ધંધાને લગતા કામગીરી (વહીવટી) ખર્ચા	૪		
૪. અન્ય (વિગતો જણાવવી)			
કુલ (બ)			
કામગીરી નફો- આગના વિમા નો દરિયાઈ / સામાન્ય વિમા નો (અ-બ)			

પરિશિષ્ટના નમુના :-

પરિશિષ્ટ-૧ કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)

વિગત	(રૂ.)
મળેલ પ્રીમીયમ	
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	
પ્રીમીયમ બાકી ૩૧-૧૨-૨૦૧૭	
(-) આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	
પ્રીમીયમ બાકી ૩૧-૧૨-૨૦૧૬	
ચોખ્ખું પ્રીમીયમ	
(-) હવાલો બાકી જોખમ માટેનું અનામત માટે	
વર્ષની આખર બાકી	
પ્રીમીયમના ૫૦%	
(+) વધારાનું અનામત	
(-) વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ	
બાકી જોખમ માટેનું અનામત	

(+) વધારાનું અનામત		
કુલ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)		

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

વિગત		(રૂ.)
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના		
(-) રિ-ઈન્સ્યુરન્સ વસુલાત		
(-) ચૂકવવાના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના		
કાનુની ખર્ચ		
કુલ ચુકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

વિગત		(રૂ.)
કમિશન		
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન		
(-) આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન		
કુલ કમિશન		

પરિશિષ્ટ-૪ વીમાના ઇંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચા

વિગત		(રૂ.)
વહીવટી ખર્ચા		
(+) આગ ભુઝવવાનો ખર્ચ		
ઓફિટ ફી		
સ્ટાફનોપગાર		
સ્ટેશનરી, તાર- ટપાલ વગેરે		
સામાન્ય વહીવટી ખર્ચા		
કુલ		

ફોર્મ B-PL (નફા-નુકશાન ખાતાનો નમુનો)

૩૧મી માર્ચ, ૨૦.....ના રોજ પૂરા થતા વર્ષનું નફા-નુકશાન ખાતુ

વિગતો	(૩.)
૧. કામગીરી નફો/(ખોટ): (અ) આગનો વીમો (બ) દરિયાઈ વીમો (ક) પરચુરણ વીમો	
૨. રોકાણોની આવક: (અ) વ્યાજ, કિવિડન્ડ અને ભાડું (કુલ) (બ) રોકાણો વેચાણ પર નફો બાદ: રોકાણો વેચાણ પર ખોટ	
૩. અન્ય આવકો: (વિગતો જણાવવી)	
કુલ (અ)	
૪. જોગવાઈઓ (કરવેરા સિવાયની) (અ) રોકાણોના મૂલ્યમાં ઘટાડા માટે (બ) અન્ય (વિગતો જણાવવી)	
૫. અન્ય ખર્ચા: (અ) વીમાના ઘંઘા સિવાયના ખર્ચા (બ) અન્ય (વિગતો જણાવવી)	
કુલ (બ)	
કરવેરા પહેલાનો નફો	
કરવેરાની જોગવાઈ	
કરવેરા બાદનો નફો બાદ: સંકટ માટેનું અનામત	
જાળવણી માટે મળી શકતો નફો	
નફાની જાળવણી: (અ) વર્ષ દરમિયાન ચૂકવેલ વચગાળાનું કિવિડન્ડ (બ) સૂચિત આખરી કિવિડન્ડ (ક) કિવિડન્ડ વહેંચણી પરનો ટેક્સ (ડ) કોઈપણ અનામત ખાતે કે અન્ય ખાતે ફેરબદલી કરેલ રકમ	
પાછલા વર્ષમાંથી આગળ લાવેલ નફો/ખોટ બાકી પાકા સરવૈયામાં લઈ ગયેલ બાકી.	

૮.૧૨ ઉદાહરણો

પ્ર.૧ ઘી વિધાનગર જનર ઈન્સ્યુરન્સ કં. લિ. ના આગ વિભાગનું મહેસૂલી ખાતું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ નીચે મુજબ વિગતો ધ્યાનમાં લીધા વિના રૂ.૧૦૦૦૦૦નો નફો બતાવે છે.

	વિગત	રૂ.
(૧)	પ્રીમીયમના મળવાના બાકી	૧૪૦૦૦૦
(૨)	પુનઃવીમાની બાકી વસુલાત	૧૨૦૦૦૦
(૩)	જમીનગીરી પર ચઢેલું વ્યાજ (ખર્ચ બાદ)	૮૦૦૦૦
(૪)	એજન્ટનું બાકી કમિશન	૬૦૦૦૦
(૫)	પ્રીમીયમના ઘટાડા પેટે આપેલ બોનસ	૪૦૦૦૦
(૬)	રજુ થયેલ, પણ નહીં ચુકવેલ દાવાઓ	૧૮૦૦૦૦

ઉપરની વિગતો નોંધ્યા પછી નફા પર શી અસર થશે તે જણાવો.

જવાબ-૧

	વિગત	રૂ.	રૂ.
	મહેસૂલી ખાતા પ્રમાણે નફો		૧૦૦૦૦૦૦
(+)	ઉમેરો		
	વ્યાજ	૮૦૦૦૦	
	બાકી પ્રીમીયમ	૧૪૦૦૦૦	
	પુનઃવીમાની બાકી વસુલાત	૧૨૦૦૦૦	
	પ્રીમીયમ (બોનસના ઘટાડા પેટે આપેલ)	૪૦૦૦૦	૩૮૦૦૦૦
			૧૩૮૦૦૦૦
(-)	બાદ		
	નહિ ચુકવેલ દાવાઓ	૧૮૦૦૦૦	
	એજન્ટનું બાકી કમિશન	૬૦૦૦૦	
	બોનસ (પ્રીમીયમના ઘટાડા પેટે)	૪૦૦૦૦	
	બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર	૯૦૦૦૦	૩૭૦૦૦૦
	રૂ. ૧૮૦૦૦૦ @ ૫૦%		
	સુધરેલ નફો		૧૦૧૦૦૦૦

પ્ર. ૨ ઘી આણંદ જનરલ ઈન્સ્યુરન્સ કં. લિ. ની તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ આગના વીમા વિભાગની નીચે મુજબની વિગતો હતી.

વિગતો	રૂ.
બાકી જોખમ માટેનું અનામત (તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬)	૨૫૦૦૦૦
વધારાનું અનામત (તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૬)	૫૦૦૦૦
ચૂકવેલ દાવાઓ	૩૦૫૦૦૦
ચૂકવવાના બાકી દાવાઓ:	
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના રોજ	૩૨૫૦૦
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ	૪૫૦૦૦
વહીવટી ખર્ચા (આમાં ચૂકવેલ દાવાઓ અંગેના કાનુની ખર્ચના રૂ. ૧૫૦૦૦ નો સમાવેશ થાય છે.)	૧૪૦૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૩૭૫૦૦
પુનઃવીમાના દાવાઓમાંથી મળેલ રકમ	૧૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમાના દાવા	૧૫૦૦૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૫૪૦૦૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ (ગ્રોસ)	૩૨૨૬૦
ઉપરની રકમ પર ઈન્કમ ટેક્સ	૩૨૬૦
રોકાણોના વેચાણ પર થયેલ નફો	૫૫૦૦
કમિશન	૭૬૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦

વર્ષ દરમિયાન મળેલ પ્રીમીયમની આવકના ૫૦% બાકી જોખમ માટે અનામત રાખો અને બીજી વધારાનું અનામત રૂ. ૫૦૦૦૦ રાખો. ઉપરની વિગતો પરથી આગના વિમું મહેસુલી ખાતુ પ્રણાલિકાગત પદ્ધતિ પ્રમાણે તથા ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ-૨

(પ્રણાલિકાગત પદ્ધતિ)

ઘી આણંદ જનરલ ઈન્સ્યુરન્સ કં. લિ. ના ચોપડામાં
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું આગના વિમું મહેસુલી ખાતુ

વિગતો	રૂ.	વિગતો	રૂ.
ચૂકવેલ દાવાઓ	૩૦૫૦૦૦	વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ	
(-) પુનઃવીમાના પેટે મળેલ રકમ	૧૦૦૦૦	બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૨૫૦૦૦૦
	૨૯૫૦૦૦	(+) વધારાનું અનામત	૫૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાના દાવા	૧૫૦૦૦	મળેલ પ્રીમીયમ	૫૪૦૦૦૦
(+) કાનુની ખર્ચ	૧૫૦૦૦	(-) આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૩૭૫૦૦
	૩૨૫૦૦૦		૫૦૨૫૦૦

(-) ચુકવવાના બાકી તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના	૩૨૫૦૦		(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦	૫૨૨૫૦૦
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના	૪૫૦૦૦	૩૩૭૫૦૦	વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ	૩૨૨૬૦	
વહીવટી ખર્ચ	૧૪૦૦૦૦		(-) ઈન્કમ ટેક્સ	૩૨૬૦	૨૯૦૦૦
(-) કાનુની ખર્ચ	૧૫૦૦૦	૧૨૫૦૦૦	રોકાણોના વેચાણ પર થયેલ નફો		૫૫૦૦
કમિશન		૭૬૦૦૦			
નફા-નુકશાન ખાતુ (નફો)		૭૨૫૦			
વર્ષની આખરની બાકીઓ					
બાકી જોખમ માટેનું અનામત પ્રીમીયમના ૫૦%	૨૬૧૨૫૦				
(+) વધારાનું અનામત	૫૦૦૦૦	૩૧૧૨૫૦			
		૮૫૭૦૦૦			૮૫૭૦૦૦

(ઉભા સ્વરૂપે)

દી આણંદ જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું મહેસુલી ખાતુ
(આગ વિભાગ)

વિગત	પરિશિષ્ટ	(રૂ.)
કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)	૧	૫૧૧૨૫૦
રોકાણોના વેચાણ પર થયેલ નફો		૫૫૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ		૩૨૨૬૦
(-) ઈન્કમટેક્સ		૩૨૬૦
કુલ (અ)		૫૪૫૭૫૦
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨	૩૩૭૫૦૦
કમિશન	૩	૭૬૦૦૦
વીમાના ઇંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચ	૪	૧૨૫૦૦૦
કુલ (બ)		૫૩૮૫૦૦
કામગીરી નફા-નુકશાન ખાતે (અ-બ)		૭૨૫૦

પરિશિષ્ટ-૧ કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)

મળેલ પ્રીમીયમ	૫૪૦૦૦૦	
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦	
	૫૬૦૦૦૦	
(-) આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૩૭૫૦૦	

ચોખ્ખુ પ્રીમીયમ		૫૨૨૫૦૦
(-) હવાલો બાકી જોખમ માટેનું અનામત માટે		
વર્ષની આખર બાકી		
પ્રીમીયમના ૫૦%	૨૬૧૨૫૦	
(+) વધારાનું અનામત	૫૦૦૦૦	
	૩૧૧૨૫૦	
(-) વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ		
બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૨૫૦૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૫૦૦૦૦	
	૩૦૦૦૦૦	૧૧૨૫૦
કુલ કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)		૫૧૧૨૫૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		૩૦૫૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાના દાવા	૧૫૦૦૦	
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના	૪૫૦૦૦	
(+) કાનુની ખર્ચ	૧૫૦૦૦	
	૭૫૦૦૦	૩૮૦૦૦૦
(-) પુનઃવીમા પેટે મળેલ રમક	૧૦૦૦૦	
(-) ચૂકવવાના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના	૩૨૫૦૦	
કુલ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૪૨૫૦૦	૩૩૭૫૦૦

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

કમિશન		૭૬૦૦૦
-------	--	-------

પરિશિષ્ટ-૪ વીમાના ઘંઘાને લગતા કામગીરી ખર્ચ

વહીવટી ખર્ચ	૧૪૦૦૦૦	
(-) કાનુની ખર્ચ	૧૫૦૦૦	૧૨૫૦૦૦

પ્ર.૩ ન્યુ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની પોતાના આગ હિસાબ અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજુ કરે છે.

વિગતો	રૂ.
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના રોજ બાકી જોખમ માટે અનામત	૩૨૦૦૦૦
બાકી દાવા અંગેની જવાબદારી:	
તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૬	૪૦૦૦૦
તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭	૬૦૦૦૦
આગ બુઝાવવાનો ખર્ચ	૪૦૦૦
ચૂકવેલ દાવા	૨૮૦૦૦૦
પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૧૮૦૦૦
પુનઃવીમાના મળ્યા	૬૦૦૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૭૨૦૦૦૦
સીધા વેપાર પર કમિશન	૧૦૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૬૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૫૦૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ	૬૦૦૦૦
ઉપરની આવક પર કપાયેલ કર	૨૮૦૦૦
રોકાણોના વેચાણ પર નફો	૭૦૦૦
તા. ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૬ના રોજનું વધારાનું અનામત	૨૪૦૦૦૦

વહીવટી ખર્ચ રૂ. ૧૮૦૦૦૦ અને કાનુની ખર્ચ રૂ. ૭૦૦૦ છે. વધારાનું અનામત, પ્રીમીયમ બાદ પુનઃવીમાના ૧૦%થી વધારવાનું છે. બાકી જોખમ માટેનું અનામત પ્રીમીયમ બાદ પુનઃવામાના ૫૦% જેટલું રાખવાનું છે.

ઉપરની વિગતો પરથી આગના વિભું મહેસુલી ખાતુ ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ-૩:

(ઉભા સ્વરૂપે)

ન્યુ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું મહેસુલી ખાતુ (આગ વિભાગ)

વિગત	પરિશિષ્ટ	(રૂ.)
કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)	૧	૬૦૦૮૦૦
રોકાણોના વેચાણ પર થયેલ નફો		૭૦૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ		૬૦૦૦૦
(-) ઇન્કમટેક્સ		૨૮૦૦૦
કુલ (અ)		૬૩૯૮૦૦
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨	૨૯૪૦૦૦
કમિશન	૩	૧૦૪૦૦૦
વીમાના ઇંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચ	૪	૧૮૪૦૦૦
કાનુની ખર્ચ		૭૦૦૦
કુલ (બ)		૫૮૯૦૦૦
કામગીરી નફો નુકશાન ખાતે (અ-બ)		૫૦૮૦૦

પરિશિષ્ટ-૧ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)

મળેલ પ્રીમીયમ	૭૨૦૦૦૦	
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૧૮૦૦૦	
ચોખ્ખુ પ્રીમીયમ		૭૦૨૦૦૦
(-) હવાલો બાકી જોખમ માટેનું અનામત માટે		
વર્ષની આખર બાકી		
પ્રીમીયમના ૫૦%	૩૫૧૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૩૧૦૨૦૦	
	૬૬૧૨૦૦	
(-) વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ		
બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૩૨૦૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૨૪૦૦૦૦	
	૫૬૦૦૦૦	૧૦૧૨૦૦
કુલ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)		૬૦૦૮૦૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		૨૮૦૦૦૦
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના		૬૦૦૦૦
		૩૪૦૦૦૦
(-) પુનઃવીમાના પેટે મળેલ રકમ		૬૦૦૦
(-) ચૂકવવાના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના		૪૦૦૦૦
કુલ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		૨૯૪૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

કમિશન		૧૦૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન		૯૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન		૫૦૦૦
કુલ કમિશન		૧૦૪૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૪ વીમાના ધંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચા

વહીવટી ખર્ચ		૧૮૦૦૦૦
(+) આગ બુઝાવવાનો ખર્ચ		૪૦૦૦
કુલ		૧૮૪૦૦૦

પ્ર.૪ (SPU-March-૨૦૧૮)

નીચેની વિગતો પરથી નીમો ઈન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું આગના વિભાગ માટે મહેસુલી ખાતુ તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષ માટે તૈયાર કરો.

	વિગતો	રૂ.
(૧)	ભાવિ જોખમ માટેનું અનામત (૦૧-૦૪-૨૦૧૬)	૧૦૭૫૦૦૦
	વધારાનું અનામત (૦૧-૦૪-૨૦૧૬)	૧૨૫૦૦૦
(૨)	મળેલ પ્રીમીયમ	૨૪૯૦૦૦૦
(૩)	ચૂકવવાના બાકી દાવાઓ:	
	૦૧-૦૪-૨૦૧૬	૧૦૦૦૦
	૩૧-૦૩-૨૦૧૭	૨૦૦૦૦
(૪)	ચૂકવેલ દાવાઓ	૮૦૦૦૦૦
(૫)	આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦
(૬)	વસુલાત	૫૦૦૦૦
(૭)	સ્વીકારેલ પુનઃવીમા દાવા	૧૫૦૦૦
(૮)	સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૩૦૦૦૦
(૯)	કમિશન સીધા ઇંધા પર	૨૧૦૦૦૦
(૧૦)	કમિશન સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર	૬૦૦૦૦
(૧૧)	કમિશન આપેલ પુનઃવીમા પર	૨૦૦૦૦
(૧૨)	કાનુની ખર્ચા (રૂ. ૨૫૦૦૦ દાવા અંગે)	૩૫૦૦૦
(૧૩)	વહીવટી ખર્ચા	૬૦૦૦૦૦
(૧૪)	અન્ય આવક	૧૫૦૦૦૦
(૧૫)	અન્ય ખર્ચા	૪૦૦૦૦

ભાવિ જોખમનું અનામત આચારસંહિતા મુજબ રાખવાનું છે, જ્યારે વધારાનું અનામત ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૧% જેટલું ઘટાડવાનું છે.

જવાબ-૪:

(પ્રણાલિકાગત પદ્ધતિ)

નીમો ઈન્સ્યુરન્સ કં. લિ. ના ચોપડામાં

તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું આગના વીમાનું મહેસુલી ખાતુ

ઉદાર

જમા

વિગતો	રૂ.	રૂ.	વિગતો	રૂ.	રૂ.
દાવાઓ			વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ		
ચૂકવેલ	૮૦૦૦૦૦		બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૧૦૭૫૦૦૦	
(-) ચૂકવવાના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના	૧૦૦૦૦		(+) વધારાનું અનામત	૧૨૫૦૦૦	૧૨૦૦૦૦૦
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના	૨૦૦૦૦		મળેલ પ્રીમીયમ		
	૮૧૦૦૦૦		સીધા ઇંધા	૨૪૯૦૦૦૦	

(+) સ્વીકારેલ	૧૫૦૦૦		(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૩૦૦૦૦	
(-) વસુલાત	૫૦૦૦૦		(-) આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦	૨૫૦૦૦૦૦
	૭૭૫૦૦૦		અન્ય આવકો		૧૫૦૦૦૦
(+) કાનુની ખર્ચ કમિશન	૨૫૦૦૦	૮૦૦૦૦૦			
સીધા ઇંધા	૨૧૦૦૦૦				
(+) સ્વીકારેલ	૬૦૦૦૦				
	૨૭૦૦૦૦				
(-) આપેલ	૨૦૦૦૦	૨૫૦૦૦૦			
વહીવટી ખર્ચો		૬૦૦૦૦૦			
કાનુની ખર્ચો		૧૦૦૦૦			
અન્ય ખર્ચો		૪૦૦૦૦			
બાકી જોખમ માટેનું અનામત					
પ્રીમીયમના ૫૦%	૧૨૫૦૦૦૦				
(+) વધારાનું અનામત	૧૦૦૦૦૦	૧૩૫૦૦૦૦			
નફો		૮૦૦૦૦૦			
		૩૮૫૦૦૦૦			૩૮૫૦૦૦૦

(ઉભા સ્વરૂપે)

નીમો ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. ના ચોપડામાં
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું મહેસુલી ખાતુ (આગ વિભાગ)

વિગત	પરિશિષ્ટ		(રૂ.)
કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)	૧	૨૫૦૦૦૦૦	
(-) અનામત માટે હવાલો		૧૫૦૦૦૦	૨૩૫૦૦૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ			-----
અન્ય આવકો			૧૫૦૦૦૦
કુલ (અ)			૨૫૦૦૦૦૦
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨		૮૦૦૦૦૦
કમિશન	૩		૨૫૦૦૦૦
વહીવટી ખર્ચો	૪		૬૦૦૦૦૦
અન્ય ખર્ચો		૪૦૦૦૦	
કાનુની ખર્ચો		૧૦૦૦૦	૫૦૦૦૦
કુલ (બ)			૧૭૦૦૦૦૦
કામગીરી નફો-નુકશાન ખાતે (અ-બ)			૮૦૦૦૦૦

અનામત માટે હવાલો:

શરૂઆતની બાકીઓ: $(૧૦૭૫૦૦૦ + ૧૨૫૦૦૦) = ૧૨૦૦૦૦૦$

આખરની બાકીઆ: $(૧૨૫૦૦૦૦ + ૧૦૦૦૦૦) = ૧૩૫૦૦૦૦$

હવાલો (-૧૫૦૦૦૦)

પરિશિષ્ટ-૧ ક્રમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)

પ્રીમીયમ	
સીધા ઘંઘા	૨૪૯૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૩૦૦૦૦
	૨૫૨૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦
ચોખ્ખુ પ્રીમીયમ	૨૫૦૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

ચૂકવેલ દાવાઓ	૮૦૦૦૦૦
(-) ચૂકવવાના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના	૧૦૦૦૦
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના	૨૦૦૦૦
	૮૧૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાના	૧૫૦૦૦
	૮૨૫૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમાના પેટે	૫૦૦૦૦
	૭૭૫૦૦૦
(+) કાનુની ખર્ચા	૨૫૦૦૦
કુલ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૮૦૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

સીધા ઘંઘા	૨૧૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું	૬૦૦૦૦
	૨૭૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમાનું	૨૦૦૦૦
	૨૫૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૪ વહીવટી ખર્ચા

વહીવટી ખર્ચા	૬૦૦૦૦૦
--------------	--------

પ્ર.પ (SPU-March-૨૦૧૮)

ચોકસી ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની પોતાના સમુદ્ર ધંધા અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજુ કરે છે. મહેસુલી ખાતુ તૈયાર કરો.

	વિગતો	સીધા ધંધા અંગે રૂ.	પુનઃવીમા અંગે રૂ.
(૧)	દાવાઓ		
	ચૂકવેલ	૧૧૦૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦
	મળેલ	-----	૨૦૦૦૦૦
(૨)	પ્રીમીયમ		
	મળેલ	૪૦૦૦૦૦૦	૭૦૦૦૦૦
	ચૂકવેલ	-----	૨૦૦૦૦૦
(૩)	કમિશન		
	ચૂકવેલ	૪૬૨૦૦૦	૧૩૦૦૦
	મળેલ	-----	૨૫૦૦૦
	અન્ય માહિતી		
(૪)	વહીવટી ખર્ચા		૩૩૪૦૦૦
(૫)	વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ		
	ગ્રોસ		૧૦૦૦૦૦
	ટી.ડી.એસ.		૧૦%
(૬)	અન્ય આવક		૧૦૦૦૦
(૭)	અન્ય ખર્ચા		૧૬૦૦૦
(૮)	ભાવિ જોખમ માટેનું અનામત (૦૧-૦૪-૨૦૧૬)		૩૫૦૦૦૦૦
	વધારાનું અનામત (૦૧-૦૪-૨૦૧૬)		૩૫૦૦૦૦

ભાવિ બાકી જોખમ માટેનું અનામત ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૧૦૦% જેટલું રાખવાનું છે જ્યારે વધારાનું અનામત ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૧૦% જેટલું રાખવાનું છે.

જવાબ-પ: (પ્રણાલિકાગત પદ્ધતિ)

ચોકસી ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ.

તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું સમુદ્ર ધંધાનું મહેસુલી ખાતું

વિગતો		રૂ.	વિગતો		રૂ.
દાવાઓ			વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ		
સીધા ધંધા	૧૧૦૦૦૦૦		બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૩૫૦૦૦૦૦	
(+) સ્વીકારેલ	૩૦૦૦૦૦		(+) વધારાનું અનામત	૩૫૦૦૦૦	૩૮૫૦૦૦૦
	૧૪૦૦૦૦૦		મળેલ પ્રીમીયમ		
(-) આપેલ	૨૦૦૦૦૦	૧૨૦૦૦૦૦	સીધા ધંધા	૪૦૦૦૦૦૦	
કમિશન			(+) સ્વીકારેલ	૭૦૦૦૦૦	

સીધા ઘંઘા	૪૬૨૦૦૦			૪૭૦૦૦૦૦	
(+) સ્વીકારેલ	૧૩૦૦૦		(-) આપેલ	૨૦૦૦૦૦	૪૫૦૦૦૦૦
	૪૭૫૦૦૦		વ્યાજ અને કિવિડન્ડ		
(-) આપેલ	૨૫૦૦૦	૪૫૦૦૦૦	ગ્રોસ	૧૦૦૦૦૦	
વહીવટી ખર્ચા		૩૩૪૦૦૦	(-) ટી.ડી.એસ.	૧૦૦૦૦	૯૦૦૦૦
અન્ય ખર્ચા		૧૬૦૦૦	અન્ય આવકો		૧૦૦૦૦
બાકી જોખમ માટેનું અનામત					
પ્રીમીયમના ૧૦૦%	૪૫૦૦૦૦૦				
(+) વધારાનું અનામત	૪૫૦૦૦૦	૪૯૫૦૦૦૦			
નફો		૧૫૦૦૦૦૦			
કુલ		૮૪૫૦૦૦૦	કુલ		૮૪૫૦૦૦૦

(ઉભા સ્વરૂપે)

ચોકસી ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ.

તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું સમુદ્ર ઘંઘાનું મહેસુલી ખાતુ

વિગત	પરિશિષ્ટ		(રૂ.)
કમાવેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)	૧	૪૫૦૦૦૦૦	
(-) અનામત માટે હવાલો		૧૧૦૦૦૦૦	૩૪૦૦૦૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ			-----
ગ્રોસ		૧૦૦૦૦૦	
(-) ટી.ડી.એસ.		૧૦૦૦૦	૯૦૦૦૦
અન્ય આવકો			૧૦૦૦૦
કુલ (અ)			૩૫૦૦૦૦૦
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨		૧૨૦૦૦૦૦
કમિશન	૩		૪૫૦૦૦૦
વહીવટી ખર્ચા	૪		૩૩૪૦૦૦
અન્ય ખર્ચા			૧૬૦૦૦
કુલ (બ)			૨૦૦૦૦૦૦
કામગીરી નફો નફા-નુકશાન ખાતે (અ-બ)			૧૫૦૦૦૦૦

અનામત માટે હવાલો

શરૂઆતની બાકીઓ: (૩૫૦૦૦૦૦ + ૩૫૦૦૦૦) = ૩૮૫૦૦૦૦

આખરની બાકીઓ: (૪૫૦૦૦૦૦ + ૪૫૦૦૦૦) = ૪૯૫૦૦૦૦

હવાલો (-૧૧૦૦૦૦૦)

પરિશિષ્ટ-૧ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)

પ્રીમીયમ	
સીધા ઘંઘા	૪૦૦૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૭૦૦૦૦૦
	૪૭૦૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦૦
ચોખ્ખુ પ્રીમીયમ	૪૫૦૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

સીધા ઘંઘા	૧૧૦૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાના	૩૦૦૦૦૦
	૧૪૦૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમાના પેટે	૨૦૦૦૦૦
	૧૨૦૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

સીધા ઘંઘા	૪૬૨૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું	૧૩૦૦૦
	૪૭૫૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમાનું	૨૫૦૦૦
	૪૫૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૪ વહીવટી ખર્ચા

વહીવટી ખર્ચા	૩૩૪૦૦૦
--------------	--------

પ્ર.૬ ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની પોતાના સમુદ્ર વિભાગ અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજૂ કરે છે.

વિગતો	રૂ.
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના બાકી જોખમ માટે અનામત	૩૩૭૫૦૦
બાકી દાવા અંગેની જવાબદારી:	
તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૬	૨૪૩૭૫
તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭	૩૩૭૫૦

ચૂકવેલ દાવા	૨૪૦૦૦૦
પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૯૦૦૦
પુનઃવીમાના મળ્યા	૪૫૦૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૩૬૦૦૦૦
સીધા વેપાર પર કમિશન	૫૯૫૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૩૨૫૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૩૫૦૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ	૨૪૦૦૦
ઉપરની આવક પર કપાયેલ કર	૮૫૦૦
રોકાણોના વેચાણ પર નફો	૪૧૨૫૦
તા. ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૬ના રોજનું વધારાનું અનામત	૩૭૫૦૦

વહીવટી ખર્ચ રૂ. ૯૦૦૦૦ અને કાનુની ખર્ચ રૂ. ૩૫૦૦ છે. વધારાનું અનામત, પ્રીમીયમ બાદ પુનઃવીમાના ૧૦%થી વધારવાનું છે. બાકી જોખમ માટેનું અનામત પ્રીમીયમ બાદ પુનઃવીમાના ૧૦૦% જેટલું રાખવાનું છે.

ઉપરની વિગતો પરથી સમુદ્ર વિમું મહેસુલી ખાતુ ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ-ક:

(ઉભા સ્વરૂપે)

ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું મહેસુલી ખાતુ (સમુદ્ર વિભાગ)

વિગત	પરિશિષ્ટ	(રૂ.)
કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)	૧	૩૦૨૪૦૦
રોકાણોના વેચાણ પર થયેલ નફો		૪૧૨૫૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ		૨૪૦૦૦
(-) ઇન્કમેટેક્સ		૮૫૦૦
કુલ (અ)		૩૫૯૧૫૦
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨	૨૪૪૮૭૫
કમિશન	૩	૫૭૦૦૦
વીમાના ઘંઘાને લગતા કામગીરી ખર્ચા	૪	૯૦૦૦૦
કાનુની ખર્ચ		૩૫૦૦
કુલ (બ)		૩૯૫૩૭૫
કામગીરી નફો નફા-નુકશાન ખાતે (અ-બ)		૩૬૨૨૫

પરિશિષ્ટ-૧ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)

મળેલ પ્રીમીયમ		૩૬૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ		૯૦૦૦
ચોખ્ખુ પ્રીમીયમ		૩૫૧૦૦૦
(-) હવાલો બાકી જોખમ માટેનું અનામત માટે		
વર્ષની આખરની બાકી		
પ્રીમીયમના ૧૦૦%	૩૫૧૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૭૨૬૦૦	
	૪૨૩૬૦૦	
(-) વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ		
બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૩૩૭૫૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૩૭૫૦૦	
	૩૭૫૦૦૦	૪૮૬૦૦
કુલ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)		૩૦૨૪૦૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨૪૦૦૦૦	
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના	૩૩૭૫૦	
		૨૭૩૭૫૦
(-) પુનઃવીમા પેટે મળેલ રકમ		૪૫૦૦
(-) ચૂકવવાના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના		૨૪૩૭૫
કુલ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		૨૪૪૮૭૫

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

કમિશન	૫૯૫૦૦	
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૩૨૫૦૦	૯૨૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન		૩૫૦૦૦
કુલ કમિશન		૫૭૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૪ વહીવટી ખર્ચા

વહીવટી ખર્ચ		૯૦૦૦૦
-------------	--	-------

પ્ર.૭ બરોડા ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી ડીસેમ્બર, ૨૦૧૭ પુરા થતા વર્ષની આગ વિભાગ અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજુ કરે છે.

વિગતો	રૂ.
તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૬ રોજ ભાવિ જોખમોનું અનામત	૩૫૦૦૦૦
વર્ષ દરમિયાન ચૂકવેલ દાવા	૨૦૦૦૦૦
દાવા અંગે બાકી જવાબદારી:	
તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૬	૨૫૦૦૦
તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૭	૪૦૦૦૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૬૦૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૭૫૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૫૦૦૦૦
રિ-ઇન્સ્યુરન્સ વસુલાત	૩૦૦૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ	૨૫૦૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ પર ટેક્ષ	૩૦%
અન્ય આવક	૧૦૦૦૦
કમિશન	૩૫૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા કમિશન	૧૫૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા કમિશન	૧૦૦૦૦

અન્ય માહિતી:

- (૧) વધારાનું અનામત ભાવિ જોખમના અનામતના ૫૦% દર વર્ષે રાખવામાં આવે છે.
- (૨) વહીવટી ખર્ચ રૂ. ૩૦૦૦૦, ફાનુની ખર્ચ રૂ. ૧૨૦૦૦ છે.
- (૩) પ્રીમીયમના બાકી લેણા નીચે પ્રમાણે છે.

૩૧-૧૨-૨૦૧૬ - રૂ. ૭૫૦૦૦

૩૧-૧૨-૨૦૧૭ - રૂ. ૫૦૦૦૦

ઉપરની વિગતો પરથી આગના વીમાનું મહેસુલી ખાતુ ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ-૭:

(ઉભા સ્વરૂપે)

બરોડા ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું મહેસુલી ખાતુ (આગ વિભાગ)

વિગત	પરિશિષ્ટ	(રૂ.)
કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)	૧	૬૭૫૦૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ		૨૫૦૦૦
(-) ઇન્કમટેક્ષ		૭૫૦૦
અન્ય આવકો		૧૦૦૦૦
કુલ (અ)		૭૦૨૫૦૦

ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨		૧૯૭૦૦૦
કમિશન	૩		૪૦૦૦૦
વીમાના ઇંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચા	૪		૩૦૦૦૦
કુલ (બ)			૨૬૭૦૦૦
કામગીરી નફો નફા-નુકશાન ખાતે (અ-બ)			૪૩૫૫૦૦

પરિશિષ્ટ-૧ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)

મળેલ પ્રીમીયમ	૬૦૦૦૦૦	
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૭૫૦૦૦	
પ્રીમીયમ બાકી ૩૧-૧૨-૨૦૧૭	૫૦૦૦૦	૭૨૫૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૫૦૦૦૦	
પ્રીમીયમ બાકી ૩૧-૧૨-૨૦૧૬	૭૫૦૦૦	૧૨૫૦૦૦
ચોખ્ખુ પ્રીમીયમ		૬૦૦૦૦૦
(-) હવાલો બાકી જોખમ માટેનું અનામત માટે		
વર્ષની આખર બાકી		
પ્રીમીયમના ૫૦%	૩૦૦૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૧૫૦૦૦૦	
	૪૫૦૦૦૦	
(-) વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ		
બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૩૫૦૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૧૭૫૦૦૦	
	૫૨૫૦૦૦	૭૫૦૦૦
કુલ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)		૬૭૫૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨૦૦૦૦૦	
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના	૪૦૦૦૦	
	૨૪૦૦૦૦	
(-) રિ-ઇન્સ્યુરન્સ વસુલાત	૩૦૦૦૦	
(-) ચૂકવવાના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના	૨૫૦૦૦	
	૫૫૦૦૦	૧૮૫૦૦૦
કાનુની ખર્ચ		૧૨૦૦૦
કુલ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		૧૯૭૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

કમિશન	૩૫૦૦૦	
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૧૫૦૦૦	૫૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન		૧૦૦૦૦
કુલ કમિશન		૪૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૪ વીમાના ઘંઘાને લગતા કામગીરી ખર્ચા

વહીવટી ખર્ચા		૩૦૦૦૦
--------------	--	-------

પ્ર.૮ સુરત ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ.તા. ૩૧મી ડીસેમ્બર, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની સમુદ્ર વિભાગ અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજુ કરે છે.

વિગતો	રૂ.
તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૬ રોજ ભાવિ જોખમોનું અનામત	૪૫૦૦૦૦
વર્ષ દરમિયાન ચૂકવેલ દાવા	૧૫૦૦૦૦
દાવા અંગે બાકી જવાબદારી:	
તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૬	૩૦૦૦૦
તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૭	૨૦૦૦૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૪૦૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૫૦૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૪૦૦૦૦
રિ-ઇન્સ્યુરન્સ વસુલાત	૨૫૦૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ	૨૦૦૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ પર ટેક્ષ	૩૦%
અન્ય આવક	૧૨૫૦૦
કમિશન	૩૨૫૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા કમિશન	૧૦૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા કમિશન	૮૦૦૦

અન્ય માહિતી:

- (૧) વધારાનું અનામત ભાવિ જોખમના અનામતના ૫૦% દર વર્ષે રાખવામાં આવે છે.
- (૨) વહીવટી ખર્ચ રૂ. ૨૦૦૦૦, કાનુની ખર્ચ રૂ. ૮૦૦૦ છે.
- (૩) પ્રીમીયમના બાકી લેણા નીચે પ્રમાણે છે.

૩૧-૧૨-૨૦૧૬ - રૂ. ૨૦૦૦૦

૩૧-૧૨-૨૦૧૭ - રૂ. ૧૦૦૦૦

ઉપરની માહિતી પરથી સમુદ્રના વિમ્બું મહેસુલી ખાતુ ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ-૮:

(ઉભા સ્વરૂપે)

સુરત ઈન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું તા.૩૧-૧૨-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષનું
મહેસુલી ખાતુ (સમુદ્ર વિભાગ)

વિગત	પરિશિષ્ટ		(રૂ.)
કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)	૧		૪૭૫૦૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ		૨૦૦૦૦	
(-) ઈન્કમટેક્સ		૬૦૦૦	૧૪૦૦૦
અન્ય આવક			૧૨૫૦૦
કુલ (અ)			૫૦૧૫૦૦
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨		૧૨૩૦૦૦
કમિશન	૩		૩૪૫૦૦
વીમાના ઇંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચા	૪		૨૦૦૦૦
કુલ (બ)			૧૭૭૫૦૦
કામગીરી નફો નફા-નુકશાન ખાતે (અ-બ)			૩૨૪૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૧ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)

મળેલ પ્રીમીયમ	૪૦૦૦૦૦	
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૫૦૦૦૦	
પ્રીમીયમ બાકી ૩૧-૧૨-૨૦૧૭	૧૦૦૦૦	૪૬૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૪૦૦૦૦	
પ્રીમીયમ બાકી ૩૧-૧૨-૨૦૧૬	૨૦૦૦૦	૬૦૦૦૦
ચોખ્ખુ પ્રીમીયમ		૪૦૦૦૦૦
(-) હવાલો બાકી જોખમ માટેનું અનામત માટે		
વર્ષની આખર બાકી		
પ્રીમીયમના ૫૦%	૪૦૦૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૨૦૦૦૦૦	
	૬૦૦૦૦૦	
(-) વર્ષની શરૂઆતની બાકીઓ		
બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૪૫૦૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૨૨૫૦૦૦	
	૬૭૫૦૦૦	૭૫૦૦૦
કુલ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)		૪૭૫૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૧૫૦૦૦૦	
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ના	૨૦૦૦૦	
	૧૭૦૦૦૦	
(-) રિ-ઇન્સ્યુરન્સ વસુલાત	૨૫૦૦૦	
(-) ચૂકવવાના બાકી ૩૧-૧૨-૨૦૧૬ના	૩૦૦૦૦	
	૫૫૦૦૦	૧૧૫૦૦૦
કાનુની ખર્ચ		૮૦૦૦
કુલ ચુકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		૧૨૩૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

કમિશન	૩૨૫૦૦	
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૧૦૦૦૦	૪૨૫૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન		૮૦૦૦
કુલ કમિશન		૩૪૫૦૦

પરિશિષ્ટ-૪ વીમાના ઘંઘાને લગતા કામગીરી ખર્ચ

વહીવટી ખર્ચ		૨૦૦૦૦
-------------	--	-------

પ્ર.૯ ન્યુ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યુરન્સ કં. ના આગના વિમી બે વર્ષની ખાતાવહી માંથી નીચેની બાકીઓ મળી છે.

વિગતો	તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના રોજ પુરા થતા વર્ષ અંગેની રૂ	તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષ અંગેની રૂ
મળેલ પ્રીમીયમ	૨૨૦૦૦૦	૨૪૦૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૬૦૦૦૦	૮૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦	૪૦૦૦૦
ચૂકવેલ દાવા	૩૪૦૦૦	૬૪૦૦૦
પુનઃવીમા વસુલાત	૪૦૦૦	૮૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર ચૂકવેલ દાવા	૫૦૦	૬૦૦
કમિશન સીધા ઘંઘા પર	૬૦૦૦	૧૨૦૦૦
કમિશન સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર	૩૦૦૦	૫૦૦૦
કમિશન આપેલ પુનઃવીમા પર	૮૮૦૦	૬૬૦૦

સ્થિર મિલકતો પર ઘસારો	૫૧૦૦	૬૩૦૦
ઓડીટ ફી	૨૦૦૦	૨૦૦૦
સ્ટાફને પગાર	૫૦૦૦૦	૫૪૦૦૦
સ્ટેશનરી, તાર-ટપાલ વગેરે	૧૮૬૦૦	૨૩૦૦૦
સામાન્ય વહીવટી ખર્ચા	૬૨૦૦	૯૦૦૦
ઘાલખાધ	૧૫૦૦	૯૦૦૦
મોટર વેચાણ પર નફો	૨૪૦૦	-----
ફર્નિચર વેચાણ પર નુકશાન	-----	૮૦૦
પ્રીમીયમમાં ઘટાડા રૂપે આપેલ બોનસ	૪૦૦૦	-----

અન્ય માહિતી:

- (૧) તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૫, તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૬ અને તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ ચૂકવવાના બાકી દાવાની રકમ અનુક્રમે રૂ.૧૩૭૦૦, રૂ.૧૭૯૦૦ અને રૂ.૨૨૨૨૦ હતી.
- (૨) તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૫ના રોજ બાકી જોખમ અંગનું અનામત રૂ. ૬૪૦૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૬૪૦૦ હતું.
- (૩) બાકી જોખમ સામે અનામત જે તે વર્ષના ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૫૦% લેખે રાખવાનું અને વધારાનું અનામત તેના ૫% લેખે રાખવાનું છે.

ઉપરની વિગતો પરથી તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ અને તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષો અંગેનાં આગ વિભાગના મહેસુલી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ-૯:

(ઉભા સ્વરૂપે)

ન્યુ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યુરન્સ કં. નું મહેસુલી ખાતું (આગ વિભાગ)

વિગત	પરિશિષ્ટ	૩૧-૦૩-૨૦૧૬ રૂ.	૩૧-૦૩-૨૦૧૭ રૂ.
કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)	૧	૧૫૧૪૦૦	૧૮૯૦૦૦
મોટર વેચાણ પર નફો		૨૪૦૦	
કુલ (અ)		૧૫૩૮૦૦	૧૮૯૦૦૦
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨	૩૪૭૦૦	૬૧૨૨૦
કમિશન	૩	૩૬૦૦	૭૪૦૦
વીમાના ઇંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચા	૪	૭૬૮૦૦	૮૮૦૦૦
સ્થિર મિલકતો પર ઘસારો		૫૧૦૦	૬૩૦૦
ઘાલખાધ		૧૫૦૦	૯૦૦૦
ફર્નિચરના વેચાણ પર નુકશાન		-----	૮૦૦
પ્રીમીયમમાં ઘટાડા રૂપે આપેલ બોનસ		૪૦૦૦	-----
કુલ (બ)		૧૨૫૩૦૦	૧૭૨૭૨૦
કામગીરી નફા-નુકશાન ખાતે (અ-બ)		૨૮૫૦૦	૧૬૨૮૦

પરિશિષ્ટ-૧ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખુ)

વિગતો	૩૧-૦૩-૨૦૧૬ રૂ.	૩૧-૦૩-૨૦૧૭ રૂ.
મળેલ પ્રીમીયમ	૨૨૦૦૦૦	૨૪૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦	૪૦૦૦૦
	૨૪૦૦૦૦	૨૮૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૬૦૦૦૦	૮૦૦૦૦
ચોખ્ખુ પ્રીમીયમ	૧૮૦૦૦૦	૨૦૦૦૦૦
(-) હવાલો બાકી જોખમ માટેનું અનામત માટે		
(-) વર્ષની આખર બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ અને ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના પ્રીમીયમના ૫૦%	૯૦૦૦૦	૧૦૦૦૦૦
(+) વધારાનું અનામત	૯૦૦૦	૧૦૦૦૦
	(૯૯૦૦૦)	(૧૧૦૦૦૦)
(-) વર્ષની શરૂની બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ અને ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૬૪૦૦૦	૯૦૦૦૦
(+) વધારાનું અનામત	૬૪૦૦	૯૦૦૦
	(૭૦,૪૦૦)	(૯૯૦૦૦)
કુલ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)	૧૫૧૪૦૦	૧૮૯૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

વિગતો	૩૧-૦૩-૨૦૧૬ રૂ.	૩૧-૦૩-૨૦૧૭ રૂ.
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૩૪૦૦૦	૬૪૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર	૫૦૦	૯૦૦
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના	૧૭૯૦૦	૨૨૨૨૦
	૫૨૪૦૦	૮૭૧૨૦
(-) રિ-ઇન્સ્યુરન્સ વસુલાત	૪૦૦૦	૮૦૦૦
(-) ચુકવવાના બાકી (૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના)	૧૩૭૦૦	૧૭૯૦૦
કુલ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૩૪૭૦૦	૬૧૨૨૦

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

વિગતો	૩૧-૦૩-૨૦૧૬ રૂ.	૩૧-૦૩-૨૦૧૭ રૂ.
કમિશન	૯૦૦૦	૧૨૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૩૦૦૦	૫૦૦૦
	૧૨૦૦૦	૧૭૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૮૮૦૦	૯૬૦૦
કુલ કમિશન	૩૨૦૦	૭૪૦૦

પરિશિષ્ટ-૪ વીમાના ધંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચા

વિગતો	૩૧-૦૩-૨૦૧૬ રૂ.	૩૧-૦૩-૨૦૧૭ રૂ.
ઓડીટ ફી	૨૦૦૦	૨૦૦૦
સ્ટાફને પગાર	૫૦૦૦૦	૫૪૦૦૦
સ્ટેશનરી, તાર-ટપાલ વગેરે	૧૮૬૦૦	૨૩૦૦૦
સામાન્ય વહીવટી ખર્ચા	૬૨૦૦	૬૦૦૦
કુલ	૭૬૮૦૦	૮૮૦૦૦

પ્ર.૧૦ તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજની આપેલી માહિતી ઉપરથી હિંમતનગર ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું આગ વિભાગનું મહેસુલી ખાતુ તૈયાર કરો.

	સીધા ધંધા અંગે રૂ.	પુનઃવીમા અંગે રૂ.
(૧) પ્રીમીયમો: મળેલ	૧૦૦૦૦૦૦૦	૮૨૦૦૦૦
મળવાનું બાકી: શરૂઆતનું : (તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬)	૬૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦
આખરનું: (તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭)	૧૦૦૦૦૦૦	૧૦૦૦૦૦
ચૂકવેલ:		૧૦૦૦૦૦૦
ચૂકવવાનું બાકી: શરૂઆતનું : (તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬)		૧૦૦૦૦૦
આખરનું: (તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭)		૧૪૦૦૦૦
(૨) દાવા : ચૂકવેલ	૬૪૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦૦
ચૂકવવાનું બાકી: શરૂઆતનું : (તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬)	૮૦૦૦૦૦	૬૦૦૦૦
આખરનું: (તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭)	૧૨૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦
મળેલ:		૬૦૦૦૦૦
મળવાનું બાકી: શરૂઆતનું : (તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬)		૮૦૦૦૦
આખરનું: (તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭)		૬૦૦૦૦
(૩) કમિશન: ચૂકવેલ : સીધા ધંધા પર	૩૦૦૦૦૦	
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર		૪૪૦૦૦
મળેલ: આપેલ પુનઃવીમા પર		૫૦૦૦૦
(૪) અન્ય ખર્ચા અને આવકો:		
પગાર રૂ. ૩૨૦૦૦૦, ભાડું આવકવેરો રૂ. ૮૦૦૦૦, છપામણી અને સ્ટેશનરી રૂ. ૨૪૦૦૦, ઘાલખાધ રૂ. ૧૬૦૦૦, કાનુની ખર્ચા રૂ. ૬૦૦૦૦ (તેમાં રૂ. ૪૦૦૦૦ દાવાની પતાવટ અંગેના છે.) આવકવેરો રૂ. ૬૦૦૦૦૦, વ્યાજ, ડિવિડન્ડ અને ભાડું (મળેલ) ચોખ્ખું રૂ. ૧૦૦૦૦૦.		
(૫) બાકી જોખમ સામેનું અનામત : ૦૧-૦૪-૨૦૧૬		૪૦૦૦૦૦૦
વધારાનું અનામત : તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬		૪૦૦૦૦૦
(૬) ભંડોળ તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ વર્ષના ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૫૦% બાકી જોખમ સામે અનામત રાખવાનું છે અને ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૫% વધારાનું અનામત રાખવાનું છે.		

જવાબ-૧૦:

(ઉભા સ્વરૂપે)

હિંમતનગર ઈન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું મહેસુલી ખાતુ (આગ વિભાગ)

વિગતો	પરિશિષ્ટ	રૂ.
કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)	૧	૮૯૯૦૦૦૦
મોટર વેચાણ પર નફો		૧૦૦૦૦૦
કુલ (અ)		૯૦૯૦૦૦૦
ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)	૨	૭૦૮૦૦૦૦
કમિશન	૩	૨૯૪૦૦૦
વીમા ઇંધાને લગતા કામગીરી ખર્ચા	૪	૪૪૪૦૦૦
અન્ય: ઘાલખાધ		૧૬૦૦૦
આવકવેરો		૬૦૦૦૦૦
કુલ (બ)		૮૪૩૪૦૦૦
કામગીરી નફો નફા-નુકશાન ખાતે (અ-બ)		૬૫૬૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૧ કમાચેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)

વિગતો		
પ્રીમીયમ સીધા ઇંધાથી		૧૦૦૦૦૦૦૦
(+) બાકી ચાલુ વર્ષ		૧૦૦૦૦૦૦
		૧૧૦૦૦૦૦૦
(-) પાછલા વર્ષનું બાકી		૬૦૦૦૦૦
		૧૦૪૦૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૮૨૦૦૦૦	
(+) બાકી ચાલુ વર્ષ	૧૦૦૦૦૦	
	૯૨૦૦૦૦	
(-) પાછલા વર્ષનું બાકી	૮૦૦૦૦	૮૪૦૦૦૦
		૧૧૨૪૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૧૦૦૦૦૦૦	
(+) બાકી ચાલુ વર્ષ	૧૪૦૦૦૦	
	૧૧૪૦૦૦૦	
(-) પાછલા વર્ષનું બાકી	૧૦૦૦૦૦	૧૦૪૦૦૦૦
		૧૦૨૦૦૦૦૦
(-) હવાલો બાકી જોખમ માટેનું અનામત માટે વર્ષની આખરની બાકી		
પ્રીમીયમના ૫૦%	૫૧૦૦૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત (૫%)	૫૧૦૦૦૦	
	૫૬૧૦૦૦૦	
(-) વર્ષની શરૂઆતની બાકી		

બાકી જોખમ માટેનું અનામત	૪૦૦૦૦૦૦	
(+) વધારાનું અનામત	૪૦૦૦૦૦	
	૪૪૦૦૦૦૦	૧૨૧૦૦૦૦
કુલ કમાયેલ પ્રીમીયમ (ચોખ્ખું)		૮૯૯૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૨ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)

વિગતો	રૂ.	રૂ.
ચૂકવેલ દાવાઓ સીધા ઘંઘાથી		૬૪૦૦૦૦૦
(+) બાકી ચાલુ વર્ષ		૧૨૦૦૦૦૦
		૭૬૦૦૦૦૦
(-) પાછલા વર્ષનું બાકી		૮૦૦૦૦૦
		૬૮૦૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર	૮૦૦૦૦૦	
(+) ચાલુ વર્ષના બાકી	૮૦૦૦૦	
(-) પાછલા વર્ષનું બાકી	૬૦૦૦૦	૮૨૦૦૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પર	૬૦૦૦૦૦	
(-) ચાલુ વર્ષના બાકી	૬૦૦૦૦	
	૬૬૦૦૦૦	
(-) પાછલા વર્ષનું બાકી	૮૦૦૦૦	૫૮૦૦૦૦૦
		૭૦૪૦૦૦૦
(+) કાનુની ખર્ચ		૪૦૦૦૦
કુલ ચૂકવેલ દાવાઓ (ચોખ્ખા)		૭૦૮૦૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૩ કમિશન

વિગતો	રૂ.
કમિશન	૩૦૦૦૦૦
(+) સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૪૪૦૦૦
	૩૪૪૦૦૦
(-) આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૫૦૦૦૦
કુલ કમિશન	૨૯૪૦૦૦

પરિશિષ્ટ-૪ વીમાના ઘંઘાને લગતા કામગીરી ખર્ચા

વિગતો	રૂ.
પગાર	૩૬૦૦૦૦
ભાડું આવકવેરા	૮૦૦૦૦
છપામણી અને સ્ટેશનરી	૨૪૦૦૦
કાનુની ખર્ચ	૨૦૦૦૦
કુલ	૪૪૪૦૦૦

૮.૧૩ સ્વાધ્યાય - વ્યવહારિક પ્રશ્નો

પ્ર.૧ ધી સુરત જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. ના આગ વિભાગનું મહેસુલી ખાતુ તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ નીચેની વિગતો ધ્યાનમાં લીધા વિના રૂ. ૨૫૦૦૦૦નો નફો બતાવે છે.

	વિગત	રૂ.
(૧)	પ્રીમીયમના મળવાના બાકી	૩૫૦૦૦
(૨)	પુનઃવીમાની બાકી વસુલાત	૩૦૦૦૦
(૩)	જામીનગીરી પર ચઢેલુ વ્યાજ (ખર્ચ બાદ)	૨૦૦૦૦
(૪)	એજન્ટનું બાકી કમીશન	૧૫૦૦૦
(૫)	પ્રીમીયમના ઘટાડા પેટે આપેલ બોનસ	૧૦૦૦૦
(૬)	રજુ થયેલ, પણ નહિ ચુકવેલ દાવાઓ	૪૫૦૦૦

ઉપરની વિગતો નોંધ્યા પછી નફા પર શી અસર થશે તે જણાવો.

જવાબ: સુધારેલ નફો રૂ. ૨૫૨૫૦૦, બાકી જોખમો માટેનું અનામત વધારવાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૪૫૦૦૦ 5 40% રૂ. ૨૨૫૦૦.

પ્ર.૨ ધી મુંબઈ જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. ની તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ આગના વીમા વિભાગની નીચે મુજબની વિગતો હતી.

	વિગતો	રૂ.
	બાકી જોખમ માટેનું અનામત (તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬)	૧૨૫૦૦૦
	વધારાનું અનામત (તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬)	૨૫૦૦૦
	ચૂકવેલ દાવાઓ	૧૫૨૫૦૦
	ચૂકવવાના બાકી દાવાઓ:	
	તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના રોજ	૧૬૨૫૦
	તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ	૨૨૫૦૦
	વહીવટી ખર્ચા (આમાં ચૂકવેલ દાવાઓ અંગેના કાનુની ખર્ચના રૂ. ૭૫૦૦નો સમાવેશ થાય છે.)	૭૦૦૦૦
	આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૧૮૭૫૦
	પુનઃવીમાના દાવાઓમાંથી મળેલ રકમ	૫૦૦૦
	સ્વીકારેલ પુનઃવીમાના દાવા	૭૫૦૦
	મળેલ પ્રીમીયમ	૨૭૦૦૦
	વ્યાજ અને કિવિડન્ડ (ગ્રોસ)	૧૬૧૩૦
	ઉપરની રકમ પર ઇન્કમટેક્સ	૧૬૩૦
	રોકાણોના વેચાણ પર થયેલ નફો	૨૭૫૦
	કમિશન	૩૮૦૦૦
	સ્વીકારેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૧૦૦૦૦

વર્ષ દરમિયાન મળેલ પ્રીમીયમની આવકના ૫૦% બાકી જોખમ માટે અનામત રાખો અને બીજી વધારાનું અનામત રૂ. ૫૦૦૦ રાખો. ઉપરની વિગતો પરથી આગના વીમાનું મહેસુલી ખાતુ પ્રણાલિકાગત પદ્ધતિ પ્રમાણે તથા ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ: નફો મહેસુલી ખાતુ રૂ.૩૬૨૫, બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૧૩૦૬૨૫ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૨૫૦૦૦.

પ્ર.૩ ન્યુ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની પોતાના આગ વિભાગ અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજુ કરે છે.

વિગતો	રૂ.
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના રોજ બાકી જોખમ માટે અનામત	૧૬૦૦૦૦
બાકી દેવા અંગેની જવાબદારી:	
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬	૨૦૦૦૦
તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭	૩૦૦૦૦
આગ બુઝાવવાનો ખર્ચ	૨૦૦૦
ચૂકવેલ દાવા	૧૪૦૦૦૦
પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૯૦૦૦
પુનઃવીમાના મળ્યા	૩૦૦૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૩૬૦૦૦૦
સીધા વેપાર પર કમિશન	૫૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૪૫૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૨૫૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ	૩૦૦૦૦
ઉપરની આવક પર કપાયેલ કર	૧૪૦૦૦
રોકાણોના વેચાણ પર નફો	૩૫૦૦
તા. ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૬ના રોજનું વધારાનું અનામત	૧૨૦૦૦૦

વહીવટી ખર્ચ રૂ. ૯૦૦૦૦ અને કાનુની ખર્ચ રૂ. ૩૫૦૦ છે. વધારાનું અનામત, પ્રીમીયમ બાદ પુનઃ વીમાના ૧૦%થી વધારવાનું છે. બાકી જોખમ માટેનું અનામત પ્રીમીયમ બાદ પુનઃવીમાના ૫૦% જેટલુ રાખવાનું છે.

ઉપરની વિગતો પરથી આગના વિમાનું મહેસુલી ખાતુ ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ: નફો મહેસુલી ખાતુ રૂ.૨૫૪૦૦, બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૧૭૫૫૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૧૫૫૧૦૦.

પ્ર.૪ નીચેની વિગતો પરથી કોટક ઈન્સ્યુરન્સ કં લિ. નું આગના વિભાગ માટે મહેસુલી ખાતુ તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭નો રોજ પુરા થતા વર્ષ માટે તૈયાર કરો.

	વિગતો	રૂ.
(૧)	ભાવિ જોખમ માટેનું અનામત (૦૧-૦૪-૨૦૧૬)	૫૩૭૫૦૦
	વધારાનું અનામત (૦૧-૦૪-૨૦૧૬)	૬૨૫૦૦
(૨)	મળેલ પ્રીમીયમ	૧૨૪૫૦૦૦
(૩)	ચૂકવવાના બાકી દાવાઓ:	
	૦૧-૦૪-૨૦૧૬	૫૦૦૦
	૩૧-૦૩-૨૦૧૭	૧૦૦૦૦
(૪)	ચૂકવેલ દાવાઓ	૪૦૦૦૦૦
(૫)	આપેલ પુનઃવીમાનું પ્રીમીયમ	૧૦૦૦૦
(૬)	વસુલાત	૨૫૦૦૦
(૭)	સ્વીકારેલ પુનઃવીમા દાવા	૭૫૦૦
(૮)	સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૧૫૦૦૦
(૯)	કમિશન સીધા ઘંઘા પર	૧૦૫૦૦૦
(૧૦)	કમિશન સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર	૩૦૦૦૦
(૧૧)	કમિશન આપેલ પુનઃવીમા પર	૧૦૦૦૦
(૧૨)	કાનુની ખર્ચ (રૂ. ૨૫૦૦૦ દાવા અંગે)	૧૭૫૦૦
(૧૩)	વહીવટી ખર્ચા	૩૦૦૦૦૦
(૧૪)	અન્ય આવક	૭૫૦૦૦
(૧૫)	અન્ય ખર્ચા	૨૦૦૦૦

ભાવિ જોખમનું અનામત આચારસંહિતા મુજબ રાખવાનું છે. જ્યારે વધારાનું અનામત ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૧% જેટલું ઘટાડવાનું છે.

જવાબ: નફો મહેસુલી ખાતુ રૂ. ૪૦૦૦૦૦, બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૬૨૫૦૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૫૦૦૦૦.

પ્ર.પ વિપ્રો ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની પોતાના સમુદ્ર ધંધા અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજુ કરે છે. મહેસુલી ખાતુ તૈયાર કરો.

	વિગતો	સીધા ધંધા અંગે રૂ.	પુનઃવીમા અંગે રૂ.
(૧)	દાવાઓ		
	ચૂકવેલ	૫૫૦૦૦૦	૧૫૦૦૦૦
	મળેલ	-----	૧૦૦૦૦૦
(૨)	પ્રીમીયમ		
	મળેલ	૨૦૦૦૦૦૦	૩૫૦૦૦૦
	ચૂકવેલ	-----	૧૦૦૦૦૦
(૩)	કમિશન		
	ચૂકવેલ	૨૩૧૦૦૦	૬૫૦૦
	મળેલ	-----	૧૨૫૦૦
	અન્ય માહિતી		
(૪)	વહીવટી ખર્ચા		૧૬૭૦૦૦
(૫)	વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ		
	ગ્રોસ		૫૦૦૦૦
	ટી.ડી.એસ. (ઝઉજ)		૧૦%
(૬)	અન્ય આવક		૫૦૦૦
(૭)	અન્ય ખર્ચા		૮૦૦૦
(૮)	ભાવિ જોખમ માટેનું અનામત (૦૧-૦૪-૨૦૧૬)		૧૭૫૦૦૦૦
	વધારાનું અનામત (૦૧-૦૪-૨૦૧૬)		૧૭૫૦૦૦

ભાવિ બાકી જોખમ માટેનું અનામત ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૧૦૦% જેટલુ રાખવાનું છે જ્યારે વધારાનું અનામત ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૧૦% જેટલુ રાખવાનું છે.

જવાબ:	નફો મહેસુલી ખાતુ રૂ.૭૫૦૦૦૦, બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૨૨૫૦૦૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૨૨૫૦૦૦.
	અનામત માટે હવાલો:
શરૂઆતની બાકીઓ:	(૧૭૫૦૦૦૦ + ૧૭૫૦૦૦) = ૧૯૨૫૦૦૦
આખરની બાકીઓ:	(૨૨૫૦૦૦૦ + ૨૨૫૦૦૦) = ૨૪૭૫૦૦૦
	હવાલો (-૫૫૦૦૦૦)

પ્ર.૬ રિલાયન્સ ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી માર્ચ, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની પોતાના સમુદ્ર વિભાગ અંગેની માહિતી નીચે મુજબ રજુ કરે છે.

વિગતો	રૂ.
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના રોજ બાકી જોખમ માટે અનામત	૧૬૮૭૫૦
બાકી દાવા અંગેની જવાબદારી:	
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬	૧૨૧૮૮
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭	૧૬૮૭૫
ચૂકવેલ દાવા	૧૨૦૦૦૦
પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૪૫૦૦
પુનઃવીમાના મળ્યા	૨૨૫૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૧૮૦૦૦૦
સીધા વેપાર પર કમિશન	૨૯૭૫૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૧૬૨૫૦
આપેલ પુનઃવીમા પર કમિશન	૧૭૫૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ	૧૨૦૦૦
ઉપરની આવક પર કપાયેલ કર	૪૨૫૦
રોકાણોના વેચાણ પર નફો	૨૦૬૨૫
તા. ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૬ના રોજનું વધારાનું અનામત	૧૮૭૫૦

વહીવટી ખર્ચ રૂ. ૪૫૦૦૦ અને કાનુની ખર્ચ રૂ. ૧૭૫૦ છે. વધારાનું અનામત, પ્રીમીયમ બાદ પુનઃવીમાના ૧૦%થી વધારાનું છે. બાકી જોખમ માટેનું અનામત પ્રીમીયમ બાદ પુનઃવીમાના ૧૦૦% જેટલું રાખવાનું છે. ઉપરની વિગતો પરથી સમુદ્રના વિમાનું મહેસુલી ખાતુ ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કો.

જવાબ: નફો મહેસુલી ખાતુ રૂ. ૧૮૧૧૩, બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૧૭૫૫૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૩૬૩૦૦.

પ્ર.૭ તાતા ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી ડીસેમ્બર, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની આગ વિભાગ અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજુ કરે છે.

વિગતો	રૂ.
તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૬ના રોજ બાકી જોખમ માટે અનામત	૧૭૫૦૦૦
વર્ષ દરમિયાન ચૂકવેલ દાવા	૧૦૦૦૦૦
બાકી દાવા અંગેની જવાબદારી:	
તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૬	૧૨૫૦૦
તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭	૨૦૦૦૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૩૦૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૩૭૫૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૨૫૦૦૦
રિ-ઇન્સ્યુરન્સ વસુલાત	૧૫૦૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ	૧૨૫૦૦
વ્યાજ અને કિવિડન્ડ પર ટેક્ષ	૩૦%
અન્ય આવક	૫૦૦૦
કમિશન	૧૭૫૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા કમિશન	૭૫૦૦
આપેલ પુનઃવીમા કમિશન	૫૦૦૦

અન્ય માહિતી:

- (૧) વધારાનું અનામત ભાવિ જોખમના અનામતના ૫૦% દર વર્ષે રાખવામાં આવે છે.
- (૨) વહીવટી ખર્ચ રૂ. ૧૫૦૦૦, કાનુની ખર્ચ રૂ. ૬૦૦૦ છે.
- (૩) પ્રીમીયમના બાકી લેણા નીચે પ્રમાણે છે.

તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૬ - રૂ. ૭૫૦૦

તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ - રૂ. ૨૫૦૦૦

ઉપરની વિગતો પરથી આગના વિભાગ મહેસુલી ખાતુ ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ: નફો મહેસુલી ખાતુ રૂ. ૨૧૭૭૫૦, બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૧૫૦૦૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૭૫૦૦૦.

પ્ર.૮ બજાજ ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. તા. ૩૧મી ડીસેમ્બર, ૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષની સમુદ્ર વિભાગ અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે રજૂ કરે છે.

વિગતો	રૂ.
તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૬ના રોજ બાકી જોખમ માટે અનામત	૨૨૫૦૦૦
વર્ષ દરમિયાન ચૂકવેલ દાવા	૭૫૦૦૦
દાવા અંગે બાકી જવાબદારી:	
તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૬	૧૫૦૦૦
તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭	૧૦૦૦૦
મળેલ પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૨૫૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૨૦૦૦૦
રિ-ઇન્સ્યુરન્સ વસુલાત	૧૨૫૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ	૧૦૦૦૦
વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ પર ટેક્ષ	૩૦%
અન્ય આવક	૬૨૫૦
કમિશન	૧૬૨૫૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા કમિશન	૫૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા કમિશન	૪૦૦૦

અન્ય માહિતી:

- (૧) વધારાનું અનામત ભાવિ જોખમના અનામતના ૫૦% દર વર્ષે રાખવામાં આવે છે.
- (૨) વહીવટી ખર્ચ રૂ. ૧૦૦૦૦, કાનુની ખર્ચ રૂ. ૪૦૦૦ છે.
- (૩) પ્રીમીયમના બાકી લેણા નીચે પ્રમાણે છે.

તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૬ - રૂ. ૧૦૦૦૦

તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ - રૂ. ૫૦૦૦

ઉપરની વિગતો પરથી સમુદ્રના વિમું મહેસુલી ખાતુ ઉભા સ્વરૂપે તૈયાર કરો.

જવાબ: નફો મહેસુલી ખાતુ રૂ. ૧૬૨૦૦૦, બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૨૦૦૦૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૧૦૦૦૦૦.

પ્ર.૯ ન્યુ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યુરન્સ કં. ના આગના વિમા બે વર્ષની ખાતાવહી માંથી નીચેની બાકીઓ મળી છે.

વિગત	તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૬ના રોજ પુરા થતા વર્ષ અંગેની રૂ.	તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષ અંગેની રૂ.
મળેલ પ્રીમીયમ	૫૫૦૦૦	૬૦૦૦૦
આપેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૧૫૦૦૦	૨૦૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પ્રીમીયમ	૫૦૦૦	૧૦૦૦૦
ચૂકવેલ દાવા	૮૫૦૦	૧૬૦૦૦
પુનઃવીમા વસુલાત	૧૦૦૦	૨૦૦૦
સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર ચુકવેલ દાવા	૧૨૫	૨૨૫
કમિશન સીધા ઘંઘા પર	૨૨૫૦	૩૦૦૦
કમિશન સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર	૭૫૦	૨૫૦૦
કમિશન આપેલ પુનઃવીમા પર	૨૨૦૦	૨૪૦૦
સ્થિર મિલકતો પર ઘસારો	૧૨૭૫	૧૫૭૫
ઓડીટ ફી	૫૦૦	૫૦૦
સ્ટાફને પગાર	૧૨૫૦૦	૧૩૫૦૦
રેટેશનરી, તાર-ટપાલ વગેરે	૪૬૫૦	૫૭૫૦
સામાન્ય વહીવટી ખર્ચા	૧૫૫૦	૨૨૫૦
ઘાલખાધ	૩૭૫	૨૨૫૦
મોટર વેચાણ પર નફો	૬૦૦	-----
ફર્નિચરના વેચાણ પર નુકશાન	-----	૨૦૦
પ્રીમીયમમાં ઘટાડા રૂપે આપેલ બોનસ	૧૦૦૦	-----

અન્ય માહિતી:

- (૧) તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૫, તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ અને તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ ના રોજ ચુકવવાના બાકી દાવાની રકમ અનુક્રમે રૂ.૩૪૨૫, રૂ. ૪૪૭૫ અને રૂ.૫૫૫૫ હતી.
- (૨) તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૫ના રોજ બાકી જોખમ અંગેનું અનામત રૂ. ૧૬૦૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૧૬૦૦ હતું.
- (૩) બાકી જોખમ સામે અનામત જે તે વર્ષના ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૫૦% લેખે રાખવાનું છે અને વધારાનું અનામત તેના ૫% લેખે રાખવાનું છે.

ઉપરની વિગતો પરથી તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ અને ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ પુરા થતા વર્ષો અંગેના આગ વિભાગના મહેસુલી ખાતા તૈયાર કરો.

જવાબ: નફો મહેસુલી ખાતુ તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ રૂ. ૭૧૨૫ અને ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ રૂ. ૪૦૭૦.
બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૬ રૂ. ૨૨૫૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૨૨૫૦.
તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ રૂ. ૨૫૦૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૨૫૦૦.

પ્ર.૧૦ તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજની આપેલી વિગતો ઉપરથી હિંમત ઇન્સ્યુરન્સ કં. લિ. નું આગ વિભાગનું મહેસુલી ખાતુ તૈયાર કરો.

	વિગત	સીધા ઘંઘા અંગે રૂ.	પુનઃવીમા અંગે રૂ.
(૧)	પ્રીમીયમો: મળેલ	૨૫૦૦૦૦૦	૨૦૫૦૦૦
	મળવાનુ બાકી : શરૂઆતનું (તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬)	૧૫૦૦૦૦	૨૦૦૦૦
	આખરનું: (તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭)	૨૫૦૦૦૦	૨૫૦૦૦
	ચૂકવેલ:		૨૫૦૦૦૦
	ચૂકવવાનું બાકી: શરૂઆતનું: (તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬)		૨૫૦૦૦
	આખરનું: (તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭)		૩૫૦૦૦
(૨)	દાવા: ચૂકવેલ	૧૬૦૦૦૦૦	૨૦૦૦૦૦
	ચૂકવવાનું બાકી: શરૂઆતનું: (તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬)	૨૦૦૦૦૦	૧૫૦૦૦
	આખરનું: (તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭)	૩૦૦૦૦૦	૨૦૦૦૦
	મળેલ:		૧૫૦૦૦૦
	મળવાનુ બાકી : શરૂઆતનું: (તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬)		૨૦૦૦૦
	આખરનું: (તા.૩૧-૦૩-૨૦૧૭)		૧૫૦૦૦
(૩)	કમિશન: ચૂકવેલ: સીધા ઘંઘા પર	૭૫૦૦૦	
	સ્વીકારેલ પુનઃવીમા પર		૧૧૦૦૦
	મળેલ: આપેલ પુનઃવીમા પર		૧૨૫૦૦
(૪)	અન્ય ખર્ચા અને આવકો:		
	પગાર રૂ. ૮૦૦૦૦, ભાડુ. રૂ. ૨૦૦૦૦, છપામણી અને સ્ટેશનરી રૂ. ૬૦૦૦, ઘાલખાધ રૂ. ૪૦૦૦, કાનુની ખર્ચ રૂ. ૧૫૦૦૦ (તેમાં રૂ. ૧૦૦૦૦ દાવાની પતાવટ અંગેના છે.) આવકવેરો રૂ. ૧૫૦૦૦૦, વ્યાજ, ડિવિડન્ડ અને ભાડું (મળેલ) ચોખ્ખુ રૂ. ૨૫૦૦૦.		
(૫)	બાકી જોખમ સામેનું અનામત: તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬		૧૦૦૦૦૦ ૦
	વધારાનું અનામત : તા. ૦૧-૦૪-૨૦૧૬		૧૦૦૦૦૦
(૬)	ભંડોળ તા. ૩૧-૦૩-૨૦૧૭ના રોજ વર્ષના ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૫૦% બાકી જોખમ સામે અનામત રાખવાનું છે અને ચોખ્ખા પ્રીમીયમના ૫% વધારાનું અનામત રાખવાનું છે.		

જવાબ: નફો મહેસુલી ખાતુ રૂ.૩૨૮૦૦૦, બાકી જોખમ માટેનું અનામત વધારાના પ્રીમીયમ પર રૂ. ૧૨૭૫૦૦૦ અને વધારાનું અનામત રૂ. ૧૨૭૫૦૦.